

۱۱۵ د کرا ۲

כתבי ב. בצנלסון

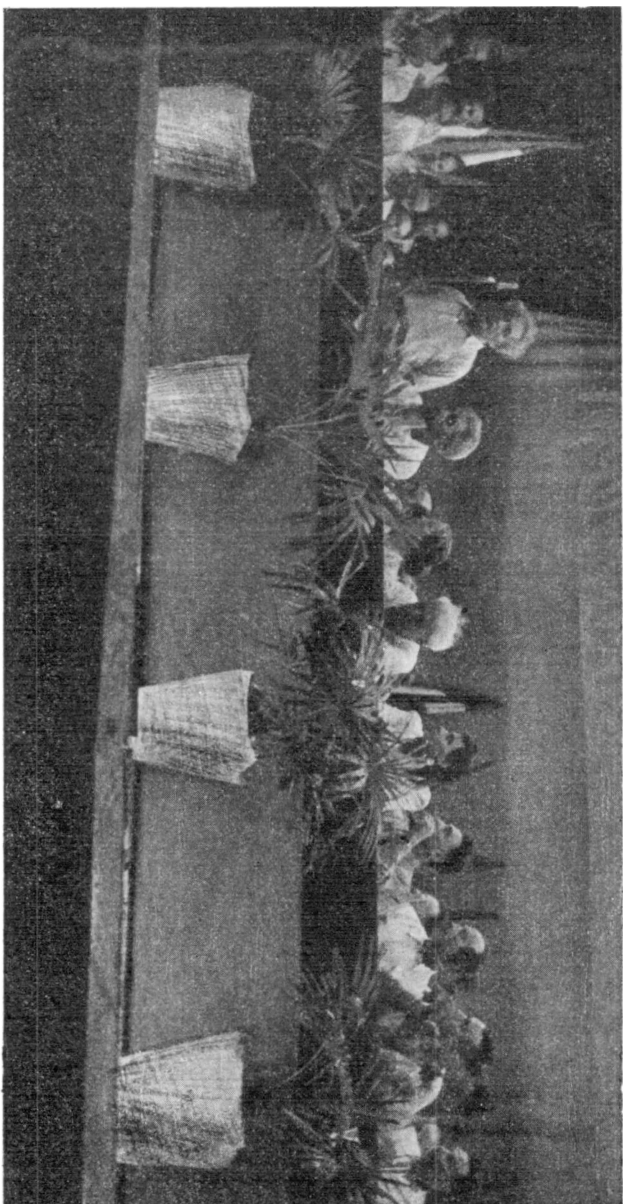
כתבי פארי (פרד) בצנלסון

כרך שני־עשר

דבריו האחרונים

כל הזכויות שמורות
נ ד פ ס ב י ש ר א ל
Printed in Israel
רס"ס, דבר"ח חלאבינ
תש"י

ב. כצנלסוף בועידת הציונית-סוציאליסטית של הפועלים הבלתי מסלתיים. ממוז' מש"ד.

בעצרת הסוֹטְרִים למען הקרן הקימת לישראל. תשרי תש"ד.

התוכן

א פרקי חתימה — ש. יבנאלי

פכית ההסתדרות

- 11 שוב „ניר”
במועצת האיחוד של הנוער הציוני (עם פניסת
18 „ארגון העובדים הציונים” להסתדרות. שבט תש״ד).
שיבת אחים לגבולם
22 (להסכם עם „התאחדות התימנים”. שבט תש״ד)
29 „עם עובד”
39 על החינוך למבוגרים
46 אדמה לעם ורוח העם
55 עד היכן אהבת ישראל מגעת

הקרע

- 61 שני ויכוחים
90 לאחר הקרע
98 ההכרעה שנפלה
132 לאחדות בלי מחיצות, לחברות פעילה

מילואים

- 150 „עם עובד”
167 על „עם עובד”
179 האוניברסיטה הישוב בארץ־ישראל
184 עובדי המדע לשירות העם

196 משה ליב לילינבלום
200	. "המכפי הצעיר" — „גורדוניה“
217 בעקבות שיחה על הגולה
226 הפועל העברי והמדיניות הציונית
239	. (אב תש"ד) . מתוך שיחה עם הנוער במקוה-ישראל
248	. (תמוז תש"ד) . הרצאה בבית-השיטה
271 באשדות-יעקב (תמוז תש"ד)
308 אחדות התנועה החלוצית (אב תש"ד)
316	. ברחובות (בכינוס פועלי הדרום, ט"ז באב תש"ד)

פולמוס החלוקה בשנת 1937

347	. על דרכי מדיניותנו (במועצת האיחוד העולמי)
362	בקונגרס הציוני העשרים
373	מציאותנו ותפקידינו
386	. הערות .

תוכן הענינים של שנים-עשר הכרכים:

392	בימי העליה השניה — איחוד — עבודה — ההסתדרות, מוסדותיה — התנועה הקיבוצית — „אחדות-העבודה“, מפלגת פועלי ארץ-ישראל — „החלוץ“ והנוער — תנועתנו בחוץ-לארץ — מתכשמים — ציונות — התנדבות — בישוב — חשבוננו עם ממשלת המנדט — בתסוצות — לשאלת הלשונות — על האוניברסיטה העברית — ספרות ואמנות — אישים — פרקים לתולדות תנועת הפועלים — דרכי לארץ
-----	---

פּרָקִי חֲתִימָה

א

אותם המעטים שהפליגו ליצירת המציאות החדשה בעם ובארץ בתקופת העליה הראשונה לא העלו מתוכם אישים מתבלטים בכוח רב מעל פסגת המציאות למצות את תכנון האמיתי של פעלם ודורם. לא נתגלתה בשעתה היכולת לשקף נאמנה את החדשה שנבראה בארץ, את הילדות המעציבה, המסוכסכה, מופת־אנמיה, של דור בן־הזקונים שנולד להיסטוריה העברית, אשר עתיד היה כעבור שנים להחליף פוח, להתחשל ברוח גבורה ולהעמיס על עצמו את המשך החיים ההיסטוריים של העם בהתחדשותו. אחרוני המבטאים את ארץ־ישראל החדשה בסוף התקופה ההיא, י. ברנלי, מ. סמילנסקי, ז. יעבץ, מבחינה ספרותית היו משורריה, גם הגו נכאים על שברזנותיה, על פתמיה אשר העיבו את זהרה, אבל מבחינה חברתית־ציבורית לא הפכו מרפוי התגבשות. גורלה של התקופה ההיא היה גורל של חיים מספים בורם חלש, מתחת לשכבה צחיחה, מסולעת, חרולה, מקומשה, מכוסה רמץ שנצטנן, ללא ביטוי וללא אישים מרכזיים.

קול שנשמע מן הארץ, קול חד, בוקע, היה קול קורא לעליה ולעבודה מאת יוסף ויתקין בראשית העליה השניה, בשנת תרס"ה. זה היה ביטוי חריף של ביקורת עצמית של הציננות והישוב, ברגשותו, בעוז ציוריותו, באש שהיתה עצורה בו, בתוכחתו הנבואית. הקריאה הזאת לא עברה ללא הד. היא נשמעה בגולה, אף זירזה להחיש את עלייתם של אלה המעטים שארץ־ישראל נגלתה להם באופק. אך זו היתה קריאה חד־פעמית. זה היה זיק שהבריק ולא יסף. משמיע הקריאה לא כתב עוד בתוקף שפוח. נבואתו היתה בת פרק אחד.

באותו זמן (בשנת תרס"ד) הגיעה שעת עלייתו של אהרן דויד גורדון. וכעבור זמן קצר הביע במכתב מן הארץ את שתי התביעות שהארץ תבעה מאת בניה שלבם נתעורר לרצותה ולחוננה: התביעה לחיות בארץ חיים של עבודה והתביעה לסמוך על עצמם ולהאמין בעצמם:

„חשוב אני כי איש לא יתנגד לנו, לאלה שבחרו להתישב בארץ־ישראל ישיבת קבע, לחשוב שהעבודה שאנו עובדים פה היא יותר חשובה משאר העבודות. איש לא יתנגד לנו, אם אנו חושבים שחשוב ביותר בשביל תנועתנו מי שבעצמו עולה ומתישב פה בארץ־ישראל ועובד בה לתועלת עמו, או אפילו רק לתועלת עצמו, ובלבד שיעבוד

עבודה ממשית במובנה היותר פשוט. אני דידי, בגילוי לב, לפרקים אני מרגיש בוושה בפני מולדתנו. בכל מקום עובדים אצלנו אחרים (ערבים) ולא אנחנו בעצמנו. כמעט הכל מה שנעשה פה ונוצר ידי אחרים עשו. ועכשיו? גם עכשיו העבודה היותר קשה הם עושים. ואנחנו, כלומר, גם אלה שבאו עם פ'חות חדשים ובשאיפה רעננה, כאילו נכונים למלא כל עבודה, ובלבד לעבוד על אדמת המולדת, על פי רוב לעת עתה גם אננו עובדים... יותר אין צורך להגיד, די מה שהגדנו: גם אננו עובדים... והלנאי שירבו גם עובדים שכאלה! והשאלה מבצבצת מאליה: במה נשיג אנו, כלומר, העם העברי, זכות מוסרית לאומית על ארץ־ישראל הקולטורית אם לא נעבוד בעצמנו? האומנם בכסף? אכן, ידידי, עלבון, בושה וכאב! לפי דעתי, מי שאינו מרגיש בושה, כשרואה שכל שעל אדמה שבא לידינו בכל כך צער מעובד בידי אחרים, אם אנו איננו יכולים להרגיש בזה, אז נבדאי שעוד רחוקים אנו מתחיה לאומית אמיתית!"

"כמו שהנך רואה, ידידי, אינני מכין אילוזיות. עשיתי חשבון נאמן, ויצא מן החשבון פסיב נורא. בעוד שהאקטיב קטן מאד, ובמה "נכסה" את הדיפסיט? צחוק הוא לקרוא לזה בשם דיפציט! אבל במה נמלא את החסרון, נקרא לו באיזה שם שהוא? רק בראצוננו, במסירות נפשנו לעבודה זו, בזה שנהיה מוכנים לכל!"

"יאמרו שזוהי אוטופיה, שזהו דבר בלתי אפשרי. כן, ידידי, זהו באמת דבר אי־אפשרי. אך אל נא תשכח כי הציונות פולה היא דבר בלתי אפשרי. ולא רק הציונות, אלא כל תנועה של חופש היא בראשיתה אוטופיה, דבר בלתי אפשרי! אילו אבותינו, בימי החשמונאים, היו עושים להם תכניות על פי החשבון המדויק, אילו היו הולכים רק בדרך הפוליטיקה הריאלית ובהגיון ישר, אז בודאי שהיו ידיהם רפות, והעם העברי היה נדון לאבדון. בכלל, אמנם מוכשרים אנו להאשים את עצמנו בשאיפות קיצוניות, אבל באמת הצרה היא שהאידיאליסטים שלנו הם יותר מדאי ריאליסטים. פיקחים הם יותר מדאי. וכל התנועה שלנו לשם האידיאל פולה חדורה רוח הריאליזם הפיקח. אין אצלנו אמונה נלהבה, אין בנו השאיפה הכפירה שמביאה לידי מסירות נפש, שפורצת כל הגדרים ויכולה למשוך ולשאת בזרמה את הכל ולנצח את הכל. אך אנו צריכים לדעת תמיד, כי בענין תנועתנו הלאומית כל האפשרויות וכל הקספרים הם נגדנו, וכל "שכל בריא", כל "הבנה נכונה" נגדנו הם! ואם לא יספיקו לנו הכוחות ללכת בדרךנו למרות כל המספרים וכל האפשרויות, בניגוד לכלל "שכל בריא" — אז אין מה לרמות את עצמנו, אין לשחק באידיאליזם, בציונות, בתנועה לאומית" (כתבי א. ד. גורדון, כרך ב', עמוד 222).

בדומה לזה כתב ב. כצנלסון פעבור ארבעים שנה: "יותר משאנו נענשים על היותנו בעלי דמיון ובלתי מעשיים, אנו נענשים על היותנו פיקחים ומעשיים" (כתבים, כרך י"ב, עמוד 16); "האוטופיה הסוציאליסטית זרמה בציונות שונים אצל פועלי ארץ־ישראל, עתים שלא מדעת בעלים, עתים בניגוד להכרתם, ונתגלתה כאן כגורם

מפעיל ומכוון וכיסוד חי, מחדש ובונה, במידה שלא שוערה" (פרך י', עמוד 231). גם בציונות היתה וישנה קשיות-עורף בלתי מושפלת, לא רציונלית. בזמן העליה השניה לא יוכלנו להסביר ליריבים בגולה את הציונות ולהתנכח אתם עליה. לא היו לנו כל נימוקים להוכיח למתנגדים את אמיתנו, אבל היה לנו איוה כוח בלתי-נכנע שדיבר מתוך הלב וידע לעמוד נגד ולמרוד בכל הסובב אותנו. כזאת היתה גם בארץ. לא רצינו להשלים עם הסובב, אף כי הפרספקטיבה היתה בלתי ברורה לגמרי" (פרך ט', עמוד 350).

א. ד. גורדון — איש החביבות, איש אגדה, איש חולם; איש שמחת-החיים, איש מכאובי החיים. היתה בו בשבילנו אחיוה כל-שהיא. אנושית, פשוט — אנושית וחברית. מקצת דרך-ארץ בפניו והוקרה מרובה. בשנים ההן חיינו איש לעברו. כולנו היינו זקוקים לרחמים. המרכז האישי, ההתרועעות האישית, קצת תוכחה, מחייבת, עוצרת — אלה היו אותות משיכה בחברה המתהווה. הדבק החברתי פעם בעצם החיים כמות שהיו; ה ב י ט ו י ה ס פ ר ו ת י בא אהרי כן. מעלייתו של א. ד. גורדון ועד עלייתו של ב. כצנלסון (בסוף תרס"ט) עברו למעלה מחמש שנים. אלה היו השנים הראשונות של העליה השניה. אנו רואים את א. ד. גורדון, העובד במושבות, בראשון-לציון, רחובות, פתח-תקוה, כמי שמחזיק בכנפי בגדיהם של העומדים ליד התהום, תהום האכיבה, ומנסה לעצור בעדם וכאילו אומר: „אל תקצצו, הירתעו! אם קשה היום, יקל מחר; היו גברים, גלו כוח רצון, התעקשו! הוי, אתה, פריץ (בהברה אשכנזית), למה נפלו פניך?" ובודומה ל„זקן", כאשר קראנוהו אז, היו עוד מאורות שהאירו, כל אחד בבחינת המאור הקטן, לא אומר שהאירו מהאור המושאל ממנו, אלא מאורם העצמי, איש איש כמדרגתו. ביניהם: יוסף אהרונוביץ, מנדל פורטוגלי, אליעזר שוחט, — יבדל לחיים — שרה מלכין, רבקה צדיקוב, חבורת הגננות. על כל פנים, ה„זקן" בעבודתו, בכל ישותו, היה מחייב אחרים — את אותם הפועלים אשר חיו לאור מצפונם, אשר ביקשו דרך, ואולי גם רבים אחרים, אשר לא עשו חשבונות רבים. כי גישתו העממית, האהאית, היתה קלה; גישת אדם-חבר היתה זאת, אשר נבעה מתוך הכרת החובה לענין, לתעודה, וגם מתוך מעינות הנפש, מתוך העליצות אשר שפעה מאישיותו. ביטוי הספרותי התחיל אמנם, כאמור, מהשנה הראשונה לעלייתו, אך חלה בו הפסקה, וכתבתו מתחדשת בשנת תרס"ט. זרם עבודתו הספרותית פרץ בכוח רב במשך שלוש שנים, והוא תפס את מקומו בשורה הראשונה בין סופרי תנועת העבודה מתוך פוריות רוחנית מפליאה. א. ד. גורדון ה ע ל - ה ס ו פ ר מאז נלחם לחיים של עבודה מצד הפועל ומצד האכר, לרעיון כיבוש העבודה, בתוך המחנה המונהג על ידי יוסף אהרונוביץ ואחרים. הוא ממשיך את תעודתו, תעודת ליכוד ועידוד בחיים ובספרות, כמו קודם בחיים בלבד. הוא תובע לקעקע באיזמל חד את סרטן הפרזיטיות שדבק בישוב החדש. במושבות. בינתים מצטלל אצלו רעיון העבודה לא רק מבחינה כלכלית-

לאומית. כי אם מבחינה אנושית, הוא מעשיר ומרומם את ספרות העבודה. ספרות חיינו ועבודתנו בארץ, שהיתה בראשית התהוותה וצמיחתה כענף הצעיר שביצירת הרוח של עם ישראל. בה בשעה נתהוו בארץ המרכזיים הציבוריים של תנועת העבודה. לא היו אלה רק אגודות פועלים לשם התבססות, כי אם התחלות של מפלגות העבודה בצינורות: „הפועל הצעיר“ ו„פועלי-ציון“. העליה השניה קיבלה דפוסים ציבוריים, גיבשה מבצרי התנגדות לרפיון ויאוש. התקיפות, האצילה והעזה, כלפי האכרים והעסקנים, הביקורת התוססת על הצינורות הרשמית, התביעה לעבודה עברית, התביעה המוסרית הבטוחה בעצמה, חינוכה, משכה מרחוק, העלתה מן הגולה, עודדה מתיאשים, „פה אשב כי אייתיה“. בינתיים למדו לעבוד. „יודע את העבודה“ היתה הערכה רמה מאד לפועל שזכה לכך, גם משתלמת, גם מכובדת. ונצטברו מאות אחדות יודעי-עבודה כאלה ביהודה ובגליל. נראו גם מעשים בארגון, בביטוי ספרותי, נוצר „השומר“ שהרים את דגל השמירה העברית. הדגל שנתקדש בדמם של שומרים עברים. ונראו הנסיגות הקבוצתיים הראשונים.

ב

כאשר בא ב. כצנלסון לארץ (באלול תרס"ט) והתבונן לאט לאט אל אשר לפניו. אל מציאותה של העליה השניה, פנה אל הכלל. הכל היה אמצעי ולבוש למטרה זו. הדרך לבנינו של הכלל היו החיים בעצמם, העבודה ומגע אישי עם יחידים רבים ועם חבורות הפועלים שהיו אז במושבות. אנו מוצאים כי רוב הדברים של ב. כצנלסון שנתפרסמו ממנו בדפוס במשך ימי חייו היו דברים שנאמרו על ידו בעל-פה, בציבור. אלא שעושר המחשבה וברק הביטוי שיוו לדברים מהודם והם נהיו לנכס ספרותי מפואר. בתקופת העליה השניה, עד סופה של מלחמת-העולם הראשונה, היו עיקרי הדברים שנתפרסמו מאת ב. כצנלסון הרצאות בוועידות ההסתדרות החקלאית (השלישית, הרביעית, השביעית), חוץ ממאמרו הראשון „מבפנים“ ועוד רשימות אחדות. ההסתדרות, המפלגה, וכל צורת ארגון שהיא של הפועל בארץ, במידה שהוא גיבש אותן, צר את צורותיהן, ערך את תכניותיהן, יחד עם חבריו. שימשו לו למטרה אחת: לבנות את בית ישראל בארצו, להקים חברה עברית עובדת, מאוששת על אדני צדק ושיוון, עם יהודי בן-חורין יושב בטח בארצו. הוא אהב את עמו לא במובן המופשט, אלא חיבב את אישי עמו. בא במגע עם רבים. רבים. חברים, זקנים ונוער, פועלים ואנשי-רוח היו מבאי ביתו. הוא העליז בניצוצות אורה ליחידים, לגדולים ולקטנים. אחר כך הרחיב את תחום קשריו בעם, בארץ ובגולה, דייג והעלה בחרמי כל ציוני נאמן, כל יהודי ער בעם. היה מתפעל מכל גילוי יופי נפשי של חבר וידיד, והיה משרה רוח זו של התחבבות והתפעלות בסביבתו וקושר באופן כזה בקשר רחני בלתי-נראה את בני-לוחיתו והדבקים בו. וגדול היה כשרון המאחד והמרכז שלו.

עוד לפני שהיו מגיעים לארץ גלי כוחות אנשיים נוספים, כבר היה ב. כצנלסון חי אתם מרחוק, עורג להם, מצפה להם. משאים נפלאים ונשגבים על העולה ועל העליה היו שלובים בדבריו פעם בפעם. בועידת־היסוד של „אחדות־העבודה“, באדר תרע"ט, בתוך הפרק המיוחד שהקדיש לעליה שאל: „התדע הארץ לקבל את עוליה, שביה? את כל התחלות־העליה הקודמות היתה היא (שלטונה, משקה, ישובה היהודי) דוחה בורוע. בכל התחלות־התעוררות חדשה היתה בת־קול יוצאת מחורבת־חיי־עם ומכריוה: אל תעפילו בלי ה„מזומנים“. התדע הארץ, הידע השלטון המקבל עליו את ישוב הארץ לבלתי השיב ריקם את חלוציו, לא למות את הכוחות אשר יבואו, לא להמית, על ידי חוסר פוח הקיבול בארץ, את התחלת ההתעוררות שם, באפה? זוהי השאלה. זוהי אולי השאלה המרכזית בציונות המתגשמת. התיעשה העליה, עליית־העבודה. רבת־עם, ליסוד מוסד במהלך הפעולה הציונית?“ וזכורים דברי ב. כצנלסון בקיבוגרס הכ"א על המעפיל הנישא בלב ים. ובדבריו במועצת ההסתדרות, בכסליו תש"א, אחרי גירוש עולי „אטלנטיק“ למאוריציוס, שאל שוב: „האם יבין זר מה בשבילנו עליה? הן גם אנחנו לא תמיד מבינים זאת. לא די לה לאידיאה גדולה שתביע במלים אחדות מופשטות מאניים גדולים, שאיפות גדולות. עד שהאידיאה חודרת לעצמות, עד שהיא נהפכת לבשר־ודם של בני־אדם, של עם — עובר זמן רב. והתנועה משלמת מחיר יקר מאד על שהיא מאַחַרת לגלם את האידיאה בערכים מוחשיים. שנים רבות לא הבינה גם הציונות עצמה מה גילומה. אמנם, הראשונים רמזו משהו. עצם המלים „בית יעקב לכו ונלכה“ אמרו שהציונות אינה אידיאה של שחרור סתם, אלא אידיאה המחייבת דרך מסוימת של הגשמה. גילום רעיונה של התנועה הוא עליה, ואין לו גילום בלי עליה. אולם מה הבינה התנועה הציונית ב„ראשית חכמה“ זו? פה באולם יושבים חברים שהלבינו שערוֹחיהם, והם שפתחו את העליה לארץ לאחר המלחמה הקודמת. רבים מאתנו עוד זוכרים יפה באיזה מכשולים נתקלו אז, ולא מצד השלטונות הבריטיים, כי אם מצד השלטונות הציוניים בארצות הגולה, אשר לא הבינו כלל וכלל מה החפזון הזה של מספר בחורים אשר אין להם סבלנות לחכות עד אשר יבואו הימים הטובים שיהיה אפשר וכדאי ורצוי להגיע לארץ. ועד היום הזה — למרות הקטסטרופה, למרות האסונות, למרות כל מה שעשתה הארץ בשביל העליה ומה שהעליה עשתה בשביל הארץ — כלום נעשתה העליה בשביל הציונות כולה דבר מוחשי ואורגני ועיקרי?“ (כרך ט', עמוד 372).

במשך שנים ציפינו כי ב. כצנלסון יגש אל עריכת כתביו והוצאתם לאור; רבות הפצירו בו חברים להתפנות לעבודה זו. אך לא זכינו לכך כי יצורפו על ידו עצמו ילדירוחו — אשר נאמרו ונכתבו לשעתם ולענינם — לביטוי מרופז של מושבתו בימי חלדו. באַכזריות הגורל לוקח ברל ואיננו, ללא עת. הוטל על התנועה ועל חבריו לשקוד את נחלת חיי רוחו, להעלותה מפרכי העתונים ולצברה מפיוזרי קבצים וחוברות.

להושיט לדורו ולעמו את חזונו. אצורים בו תורת החיים והתקומה האנושית והיהודית שלנו. ביסוי מכאובינו, דרישת משפטנו וצדקתנו, אש התמיד אשר יקדה בלבו בהתעוררות הרוח, בעוז הרצון, באמונה גדולה, ברגש עמוק, בתוגת-עם ובתקוות ישראל. הנעדה להוצאת כתיב ב. כצנלסון שנתמנתה לכך על ידי מפלגת פועלי ארץ-ישראל — ד. בן-גוריון, ש. יבנאלי, לאה מירון-כצנלסון, ד. רמז, זלמן שזר, י. שפרינצק — כחרה בעיקרון הכרונולוגי פיסוד לסידור הכתבים, ובהתאם לכך נעשתה, בדרך כלל, העבודה, ויצוינו בזה שתי הערות בעניני עריכה מאת ב. כצנלסון עצמו: „בעריכת הדברים המכונסים לילקוט (ל„ילקוט אחדות-העבודה“, כרך א') נהג המסדר לא מנהג כרסטומטיה, המצורפת מ„חתיכות“ ומ„קטעים“, בחינת צמחים גזוים ומסורקים, העקורים — בשרירות היד הבוחרת — משרשם ומסלעם. הדברים נתונים במסכת חייהם הטבעית, במסיבתם ההיסטורית, בהשתלשלותם הרעיונית כחטיבה אחת — ואם מורכבת — מתוך ספר-החיים של העבודה בארץ“ (כרך ד', עמוד 25). ובפתיחה לכתבי נחמן סירקין, שנערכו על ידי ב. כצנלסון ויהודה אבן-שמואל (קופמן), נאמר: „מסדרי המהדורה העברית של הכתבים ביקשו לכנסם לפי השלבים העיקריים בפעולתו של סירקין. דברים שנכתבו בסערת הזמן, מתוך מלחמה ברוחות שליטות בזמן, ראוי להם שינתנו במסגרת הזמן. על אחת כמה וכמה ראוייה בחינת הזמן למי שהקדים את זמנו, למי שהלך והוליך לקראת זמנים באים“.

כתיב ב. כצנלסון כונסו איפוא בסדר היסטורי, עד כמה שזה ניתן לפי טיבם ותכנם, בעקבות שנות חייו ופעלו ועל רקע התפתחות מציאותנו בארץ: החל מראשית הופעתו הציבורית בחציבת יסודותיה של חברת-עבודה יהודית בארץ-ישראל, מיצירת ההסתדרות ומסודותיה הראשונים, מסערת רוחו בימי ראשית חייו המדיניים, ההתנדבות לגדוד העברי, ההתקוממות על קידוש המולדת והגנת הישוב בימי תל-חי ופרעות ירושלים, ובשנים שבאו אחרי כן — מאז צאתו בצבאותינו במלחמות הציונות מפנים, ללא זנח שום מערכה, בקרבות הללו עם הציונים על הציונות, על המושגים היסודיים שלה: עבודה עברית, ישוב עובד, עליה המונית, קרקע לאומי והון לאומי, עד דברי המרי בימי „הספר הלבן“, הכתם והוקע את ממשלת הכחש והבגד, עד תחושתו בלבו הדני את שואת הכליון אשר התחוללה על עמנו, עד מלחמתו להעפלה, להקמת כוח יהודי, לתביעת מדינה יהודית, עד קריאת היגונים הנואשת, בתוך המחנה, עת הובקעה חומת איחודו.

הכרך הראשון מכיל את דבריו משנות עבודתו כפועל חקלאי בארץ, את התגלות כוחות נפש הפנימיים, אור אהבת אנשים, כיבוש לבבות, פעלו החינוכי החברתי, בכיכורי פרי עטו הפתיעו והפליאו ניתוחו החריף את משטר העבודה הורה במושבה, ציפיותו ודריכותו ליצירת ישוב עובד, מגעו מקרוב עם מקורות הכוחות האישיים והחברתיים שנתלקטו כבר בארץ וחזותו את עתידותיהם ההיסטוריות, אמונתו באמת

הגדולה שבמפעלנו ועבודתנו. הכרתו את אחדותו הפנימית של ציבור הפועלים. בטחונו באפשרות האיחוד. תביעתו אותו בתוקף רב, יסודו את „אחדות-העבודה“. מאמציו לנטוע בתוכנו את הכרת האחדות-ללא-פגם של יסודות הציונות והסוציאליזם. חרדת ההתנקשויות הראשונות ואבל הקרבנות בראשית הכיבוש הבריטי. דברו רתת אל עבר שליטים חורשי מזימות בדמיראדם וחמסראץ. ועם זאת באו לידי ביטוי שמחת הנפש לראשית העליה החלוצית. שבאה במאזיה ואלפיה. לכוחות החדשים האלה שנשתלבו במעגלות חיינו ועבודתנו; הידוק קשרינו עם ההסתדרות הציונית. הכרת יעודנו בתוכה. ביקרתו האמיצה את הנהגתה. קריאתו אותה לאחריות ציונית. לדין ציוני גלוי. עמידתו על משמר תחילת הארגון הלאומי של הישוב. זו היתה שורת מאמריו הראשונים אשר הרנינו ברעננותם. בחן הביטוי. אשר העשירו את רוחנו. מילאו את לבנו גאווה על הימצא בתוכנו חבר-חמודות זה. אשר מיום ליום נתגלה ברב-גוניותו. בברק מפתיע של מחשבה. בכוח הולם של התקוממות. בתוקף נועז של מחנך. מזכיה. מיסר. בנכונות תמיד לעות דבר. להשיב למתנגדים בשער — והיה לרוח אָפּנו. בחיר התנועה. אשר אמרנו עמו נלך נאמנים ודרוכים.

הכרך השני טבוע בחותם תקופת העליה השלישית. זו תקופת השתערות החלוצית על העבודה. כיבושה ההתישבותיים והחברתיים. יצאנו מכלל יחידים. קבוצות קטנות. רמזי העתיד. נוצרה ראשית מעמד הפועלים בארץ. בזאת ראה ב. כצנלסון את הערובה לכוחנו המדיני. את הצור האיתן אליו ינופצו משברי המזימות של צוררינו. אור זורח ומאיר בדבריו בימים ההם על ההסתדרות שנוצרה זה מקרוב. רכה בימים. אך מאוששת בצעדיה הראשונים. תמוכה בשלושת עמודיה: ישוב עובד. עזרה הדדית. מוסדות משקיים. ידו אינה מרפה מעבודת הבנין והביצור של ההסתדרות. מתוך הכרה כי המלאכה עודנה בראשיתה. הוא דן על „המשביר“ ו„בנק הפועלים“ ודורש את ביסוסם. הוא קורא להקמת „גיר“. המנוף לעבודתנו ההתישבותית העצמאית. ולהגשמת התכניות לשכונות-העובדים בשביל פועלי העיר. הוא ניגש ליסוד „דבר“. „ההסתדרות היא נשמת העובד“. נאמר על ידו בימים ההם. הוא מדבר בכרך זה על כוחותיה של „אחדות-העבודה“ אשר שוקעו בהסתדרות והאצילו עליה מדריכותה הפוליטית. ועל שאיפות האיחוד שלה בארץ ובגולה. על מיוזג בריתות „פועלי-ציון“ וצ״ס ועל איחוד עם „הפועל הצעיר“ אשר אליהם נשאנו את עינינו במשך שנים. ואצורות בכרך זה מלחמותיו של ב. כצנלסון עם הכוחות המהרסים מתוכנו; הוא פוקד עליהם עוון התכחשותם לעמם והתנכרותם למלחמת קיומו, לארצו ולשפתו. הוא מוקיע אה תהליכי הנסיגה מצד ממשלת בריטניה מהבטחותיה לעם ישראל: צמצום תכנו של המנדט. קריעת עבר-הירדן. עשיית כונוי-חונף לצוררינו על חשבון תקוות ישראל.

עתה. עם הכרך השנים-עשר. עם השלמת המהדורה הראשונה של כתיבי ב.

כצנלסון, ניתנה האפשרות להשקיף על היקף עניני החיים והתנועה והדור השקועים בהם. בסיכום תוכן הענינים הכללי, הניתן בסוף הכרך, מפורטים עשרים פרקים: בימי העליה השניה; איחוד; עבודה; ההסתדרות, מוסדותיה; התנועה הקיבוצית; „אחדות-העבודה“, מפלגת פועלי ארץ-ישראל; „החלוץ“ והנוער; תנועתנו בחוץ-לארץ; מתכשמים; ציונות; התנדבות; בישוב; חשפוננו עם ממשלת המנדט; בתפוצות; לשאלת הלשונות; בעניני האוניברסיטה; ספרות ואמנות; אישים; פרקים לתולדות תנועת הפועלים; דרכו לארץ.

תורה חוזרת על האכסניה שלה. תורת ישראל, הסתלשלות מחשבת עם ישראל שניתנה בתנ"ך, בדברי חכמים, משוררים וסופרים מדור לדור, חוזרת כעת לארץ-ישראל בפילוס חיי האדם והחברה. ספרות-העבודה משמשת ביטוי להמשך החיים ההיסטוריים של עם ישראל ולמלחמתו — עם אחרים ועם עצמו — להתחדשותם. לקידומם וביצורם. מצד אחד ממשיכה היא את ספרות תנועת ההשכלה, אשר הטיפה, מלבד להשכלה, לדעת, גם לביקורת ההנהיה הכלכלית של החיים היהודיים, לחיים של עבודה, מלאכה, עבודת-אדמה; אמנם, כל זה בתוך הכלכלה הזרה של האחרים. מצד שני, התורה הגלומה בספרות-העבודה — תמיד מדגישים אנו את המשכה מהטפת הנביאים. ויכולים אנו כעת לכוון פנינו אליהם ולהגיד להם, כי שיבתנו לציון, שיבתה של תנועת העבודה, על אדני מיטב ציווי תורת חיי-אנוש הטבעו. חוזרים אנו לחיים מחדשים בארצנו עמוסי תורת אהבת העבודה, קידוש העם והארץ, תחיית הרוח, תורה הראויה להיות עמוד האש ההולך לפני העם. תורה זו חרותה על לוחות ספרות-העבודה, פרוכה בכרכי א. ד. גורדון ובכרכי ב. כצנלסון וחבריהם.

ג

אחרי מהפכת אוקטובר ברוסיה נתברר כי לא באחדות הפועלים הושג הנצחון, אלא בפילוג. זה הדהים. קרה כך שהתנועה הסוציאליסטית, אשר ב. כצנלסון ראה אותה דלדולה כבר מלפני מלחמת-העולם הראשונה, לא נתרעננה כבר לאחריה. אז הוגש לתנועה הסוציאליסטית שטר אנושי אשר לא נפרע על ידה. נתגלו רפיון, היכנעות, אף התכחשות מצד אחד, ומצד שני — דיקטטורה ופסיחה על אוצר הערכים הגנוזים בסוציאליזם, ובמקום כוח שבאחדות — כוח שבפילוג. יחד עם מ. בילינסון עמד ותבע ב. כצנלסון מאת הסוציאליזם שלו, הטיף לו על חולשותיו.

כבר בויעידה השלישית של „אחדות-העבודה“ (בתרפ"ג) רמז ב. כצנלסון על יחסו לשאלות אלה: „מבלי להיכנס כאן בהערכת השפעתו של הבולשביזם על גורל תנועת הפועלים העולמית, הרי בתנועת הפועלים היהודית הביאה אתה אך הרס והשחתה. אגב חזר כאן אותו החזיון הישן: כל תנועה חדשה גדולה הבאה לעולם פוגעת בנו קודם כל בצורה של אסימילציה, עד שהיא נקלטת ונעכלת בקרבנו. כך היה

בראשיתה של ההשכלה, ככה היו ביכורי הסוציאליזם, וככה היתה עכשיו השפעת הבולשביקים, שהביאה אתה שלילה גמורה לכל חזון־חיים יהודי. תנועת הפועלים היהודית אשר היתה קודם מבצר לחיי־המון יהודים, לתביעות חיים לאומיות (אם כי מוגבלות), נכנעה לפני הבולשביקים והקריבה את קניניה אחד אחד. כל המסורת של אוטונומיה לאומית, כל הקנאה לאידיש, כל המסירות לתנועת הפועלים היהודית העומדת ברשות עצמה — לא עמדו ביום דין”.

„אגב, לא למותר כאן, אולי, להעיר כי מלבד „אורניטציה” מדינית הביא אתה הבולשביזם גם „מוסר חדש”, אשר הסוציאליזם לא ידעו” (כרך ב', עמוד 15).

עבור שבע־עשרה שנה פירש ב. כצנלסון יותר את הדברים. במאמר על מ. בילינסון הוא כותב:

„יש שתנועה יוצאת למלחמה עזה וכבירה, „מלחמה ללא ויתורים”, ומיליוני לבבות מרתמים לדגל אשר היא נלחמת עליו — ותוך כדי מלחמתה ונצחונה ושלטונה היא חוזרת ושוקעת בשקריו ובזדונו ובאלימותו של העולם אשר בו היא נלחמת. נתרנות כזאת, נתרנות על חשבון המצפון, נתרנות על ערכי יסוד, רואה בילינסון בבולשביזם”.

את הפשרנות הזאת על חשבון המצפון רואה בילינסון לא רק במפלגת הדיקטטורה הרוסית. כי אם גם באותו הלך־הרוח הרווח, שמתיר לממשלת הפועלים מה שהוא אוסר על כל ממשלה אחרת”.

„אותו הלך־הרוח התלוצע בכל מקום חופש־המצפון וחופש־הפולחן וחופש־הדיבור וחופש־העתונות ורואה בהם ראשית־שחרור־אדם מכבלי עריצות. אולם הוא סבור כי כל אלה רצויים והכרחיים במדינה בורגנית, במדינה של פני המהפכה, אך במדינה שלאחר המהפכה, במדינה שבה פועלים שולטים — הרי הם מסוכנים או מיותרים. אותו הלך־רוח הדורש מכל מדינה שלא תתערב בעניני דת, הצועק על כל משטר המדכא לשון נתיניו או תנועה לאומית תרבותית בתחומיו, ואינו צועק על כך שמדינה הקרויה „ברית רפובליקות סוציאליסטיות” קובעת לעצמה דת ממשלתית (דת הכפירה), ורודפת דתות אחרות וכולאה במחנות ריכוז ומגלה לסיביריה בעוז נאמנות לעם וללשון, ואוסרת לשון, רודפת ספרות, ולא בלבד שהיא רודפת ספרות עברית סתם, אלא אף את ספר־הספרים של התרבות האנושית; אותו הלך־רוח הסבור, בדרך כלל, כי זכות האדם לעבור כרצונו ממקום למקום היא מן השלבים הראשונים לציביליזציה המודרנית, אלא ממשלת פועלים אינה יכולה, כנראה, להתיר את חופש התנועה של נתיניה בתחומיה, ועל אחת כמה וכמה שאינה יכולה להרשות לאזרחיה לתור ארצות ולהתבונן בחיי עמים וסדריהם, והיא מצווה אפילו להטיל איסור היציאה על כל מי שרוצה לצאת לגמרי מתחומי המדינה, וגם כשאלה הם ילדים הרוצים להוריהם או הורים הרוצים לבניהם”.

אותו הלך־רוח אשר על כל פשעים נגד חיי אדם, נגד חירותו, נגד כבודו, תכסה האהבה והאמונה בצדקת כל מה שדוגל בשם „שלטון פועלים“.

ומתפיסה זו של סוציאליזם, כמשטר חיים של חירות ושיוון וכבוד־אדם, נובע גם היחס לדמוקרטיה. כי מהי דמוקרטיה? האומנם רק „אחרי רבים להטות“, פתקת הבוחר, מוסדות פרלמנטריים, ותו לא? כשם שסוציאליזם הריהו הרבה יותר ממה שכלול בנוסחה הפשטנית של „משק מתוכנן“, כך גם אין הדמוקרטיה ניתנת להסתכם בנוסחה של „שלטון רוב“. יש בה דבר עיקרי, הקודם לכל הצבעה של רוב ומיעוט, לכל מוסד פרלמנטרי, דבר אשר בהיעדרו כל „בחירות“ וכל „משאל־עם“, וכל „קונסטיטוציה“ וכל „מגילת־עבודה“ אינם אלא מעשי תרמית ושעבוד; ודבר עיקרי זה הוא העיקרון של זכויות האדם. הפרט, זכויות אשר אין שום משטר ושום שליט רשאי לגזול ממנו. יש בה, בדמוקרטיה, הודיה עקרונית בשיוון בני־אדם, שיוון משפטי ופוליטי, הודיה בחירות הרזה, בחופש מצפוננו של האדם, בחופש המחשבה והביקורת, בחופש האדם להתאגד עם חבריו, בזכות האדם לחפש ולשגות, בזכות האדם להשמיע דעות שאינן לרצון השליטים (דמוקרטיה הבאה בכוח „הרוב“, בכוח „משאל־עם“, לגזול זכויות אדם ועקרוני חירות ומשפט — היא דמוקרטיה מזויפת; כשם שהסוציאליזם הבא בשם „הפועל“, בכוח „שלטון הפועלים“, לגזול זכויות אדם ועקרוני חירות ומשפט — אינו אלא סוציאליזם מזויף). אכן הדמוקרטיה שבמשטר הקפיטליסטי, דמוקרטיה שאין עמה שויון כלכלי, גם השויון הפוליטי והמשפטי שבה צולע; והדמוקרטיה עצמה, מכמה בחינות, עשויה להתקפח, להזדיף, ומה תקנתה, תקנת־אמת? בהרחבת עקרוני השויון הפוליטי והמשפטי גם על שדה הכלכלה, בהוספת חובת העבודה וזכות האכילה לכל שאר החובות והזכויות של האזרח המקימות בשלימותן“.

אך גם מה שיש בה, בדמוקרטיה הבלתי־מושלמת כיום, זהו הכיבוש המעט והיקר אשר כבשה החירות האנושית משיני העריצות והעבדות של אלפי דורות, ומי שבא לזרוק את זה אל גל האשפה ההיסטורית ולהחליף — ולו רק ב„דרך“ ל„מלכות החירות“ — את הדמוקרטיה הפגומה במשטר־טירנים בלתי־פגום, הרי הוא גוזל מאת האנושות את היקר שבאוצרותיה, את אשר הושג בסבלותיהם ובמאמצייהם של כל הדורות, בעקידותיהם ובבְּרִיקְדוּתיהם של נביאים והוגים, קדושים ומורדים, סוציאליסטים ומהצנכים, משטר העבודה והחירות, אשר עליו אנו נושאים את נפשנו ועליו אנו נותנים את נפשנו, לא יבנה על זלוול בהישג העיקרי של החברה האנושית, את פרי הזלוול אנו אוכלים, ותחתיו כורע דורנו בפצעיו ובאפלתו“ (פרך י', עמוד 165).

וכשם שב, כצנלסון רואה את הסוציאליזם כמרוקן מתכנו בלי זכויות־יסוד של האדם ובלי דמוקרטיה, כן הוא גם תובע ממנו הכרה בזכות קיומם של עמים — דבר שבעצם קרות על לחותיו — ובכללם גם של עם ישראל.

„סוציאליסט יהודי אני לעמי. ואיני מודה בשום סוציאליזם השולל מאת עמי שלי אפשרות של חיים סוציאליסטיים. לפני זמן־מה כתב מנהיגם של הקומוניסטים הסיניים בפשטות, והדברים מצאו להם אזנים בעולם: „אפילו לדבר על סוציאליזם אין אנו יכולים אם נשדדה מאתנו הארץ אשר בה אפשר לנו לקיימו“. העם היהודי ודאי יכול לומר כך. חייב לומר כך“ (פרך ה', עמוד 95).

עדיין דברי ב. כצנלסון אלה יכולים לשמש לנו עוגן להיאחז בהם בסערות ימינו כעת. ולא רק מפאת עולמה הפוליטי ומשטרה הסוציאלי של ברית המועצות, אלא בעיקר מפאת המציאות שלנו כאן. מציאות מדינת ישראל וממשלת ישראל. ממשלה אשר הגה השלטון שלה נתון במידה מרובה בידי פועלים. ועולות לפנינו בפועל — לא כשאלות מופשטות — שאלות דמוקרטיה בשלטון, חירות האדם ובגבולותיה, נגיעתו של הכלל בזכויות היסודיות של היחיד והציבור. המובטחות בתוקף החוק והמחייבות גם בכוחו. דמוקרטיה מעין זו שבמדינת ישראל היתה מונחת ביסוד החיים הציבוריים של התנועה הציונית, התנועה מרצון חפשי, ללא מסגרת מחייבת, וביחוד בעשרים השנים האחרונות, כאשר ב. כצנלסון היה בין חברינו שהאצילו עליה מרוחם, ורבות עמל והטיף לקיים את שלימותה וכוללותה הדמוקרטית.

ד

כאשר אנו מעלים בזכרוננו את הלך־הרוח אחרי הצהרת בלפור וסיסמאות גאולה שנישאו אז, רואים אנו כאילו לא רחוקות היו ההתעוררויות והתקוות מאלה שבזמננו. אך השפל לא איחר לבוא: מצד המבטיח באה נסיגה, מצד המובטח — רפיון־רוח ועצלותים. ההתלקחות עומעמה, העליה קוצצה, האמצעים לבנין הארץ לא סופקו, והתנועה השתכשכה במי־אפסים ימים רבים. עתה, כאשר הציונות הגיעה עקרונית ומדינית לידי ראשית הגשמתה והיא פותרת שאלות של צרכי העם, שאלות של הצלת גלויות, לא תקרה נסיגה אחורנית, אם נצליח לכוון קצב פעולתנו לפי יקר־ערך הזמן, וכל עוד רוח העם תהא נסערת, מרוממת, אמונתו בציונות איתנה, עם היושב על אדמתו זקוק לאמונה גדולה בכוחותיו, עם מפורז ומפורד — לא כל שכן. באמונה הגדולה בעצמנו עמל ב. כצנלסון להדביק אותנו, ועם זאת היה מעלה את הסכנה התלויה מעל ראשנו ואת סמטום החושים להרגיש בה, ואת מחיר הזמן שאין אנו יודעים להעריכו. המכסה הזעומה של הזמן שניתנה לנו בעת ההפסקה, שאינה אלא הפסקת־נפש, בין שואה לשואה, נהגנו בה בזבזו, אשר ב. כצנלסון היה מתריע עליו: „אנחנו נמצאים בארץ, לכאורה, במצב של שקט. אין נביא ויגיד כמה זמן ימשך שקט זה, כמה תימשך תקופת ההקלה הפוליטית, וכאן אני בא לגלות הרגשה אחת, המלווה אותי הרבה שנים בארץ, הרגשה מרה, שאפשר אינה משותפת לי ולאחרים: זוהי ההרגשה שאנו מאחרים הרבה. למה הדבר דומה? להרגשה של אֶכְר הַיּוֹדֵעַ כִּי גֶשֶׁם

עומד לרדת והוא מוכרח לזרוע ולהכין את השדה, שאם לא כן יאחר, ואת הגשם לא יוכל לעכב" (כרך ו', עמוד 56). „בציונות חסר לגמרי חוש הזמן, חוש להרגיש שיש דברים שאם לא תעשה אותם היום לא תוכל לעשותם מחר" (כרך ט', עמוד 330). „כל תולדות הציונות רצופות איחורים, הממלאים אותנו בושח וכלימה. על איחורינו בענין הקרקע בלבד אפשר לכתוב ספר מוזעזע". „וכלום לגבי קרקע בלבד אנו מאחרים כל ימינו? האם אין כל אחד מאתנו כואב עתה על כל ספינה, שיכלה לבוא ולא באה?" (כרך י"ב, עמוד 51). ב כצנלסון היה עמל לחנך את התנועה מתוך היקף התפיסה הציונית הממלכתית הרחבה וצרכיה ועתידותיה, זו הציונות ההרצלית, אשר אליה חזר רבות בדבריו, ואשר בגללה היה פונה אל הרצל לעתים קרובות. בתנועת העבודה שלנו איני יודע איש אשר דבק בהרצל בלבד ונפשו כמו ב. כצנלסון. וזאת עשה לא רק בגלל השתאותו מיקר אישיותו, כי אם גם מפאת הצורך להימלט אליו מלחץ המושגים הציוניים שניתנו בסד הצמצום, אם מתוך תפיסה משפילית-תרבותית או לצורך מטרות פוליטיות. בהרצל העריך ב. כצנלסון קודם כל את התמסרותו בכל מאודו לענין העם, שנעשה תוכן כל חייו ללא רנח בין הדבקים, ואחרי כן — את רחב התפיסה הציונית, את מיצוי מטרתה עד תומה וראיית אפשרות הגשמתה בדרך ארצית — לא נסית — באמצעים פוליטיים ותנועתיים. „אחד-העם ראה את ארץ-ישראל כמקלט לישוב היהודי בארץ-ישראל שיגיע כאן לעצמאות ולחיי חירות; בשביל הרצל היתה ארץ-ישראל מקלט לרוב העם העברי, לכל אלה ביהדות אשר יהיה להם צורך בארץ-ישראל". „הרצל ראה את השחר העולה על האנושות, ראה את ראשית האויורן, את שינוי המרכז הגיאוגרפי. הוא ראה שכל העולם הזה על חוץ ים התיכון עתיד לשוב לחיים ולמלא תפקידים חשובים בכלכלה האנושית. והצירוף הזה של החזון האנושי העברי, של ראיית סבל האומה וכוחותיה הכמוסים, יחד עם ראיית השינויים בסדרי העולם, פיתוח הטכניקה והחייאת הנשמות — כל אלה נתנו להרצל את האפשרות לראות את ארץ-ישראל רבתה, בערכה הגדול בשביל העולם, את ארץ-ישראל כמקום לקיבוץ גלויות" (כרך ד', עמוד 123). לציונות עממית כפתרון לצרות העם, לקיבוץ גלויות, לעתיד ישראל בארצו, עמל ב. כצנלסון לחנך את הנוער, אף גם להוריש לו את הרגשת צדקתנו. ולמטרה זו גם ראה את התעודה הגדולה של התקופה באיחוד כוחות העם, למען שאפשר יהיה לראות את העם כנושא תנועת התחיה, ולמען שכל אחראי ופעיל במובן ציבורי בתוכו יראה את עצמו כנושא התנועה. גם בזאת ראה ב. כצנלסון את צבאתו של הרצל, ולצו זה הקדיש רבות את כל חכמת החיים שלו. צורך התאמה, צורך אחדות זה, היה מלווה אצלו בהכרה של הדדיות וברדישה ללא הפוגות אחרי כוחות בציונות ובישוב מוכנים ומוכשרים לקיים התאמה בשטח עבודה עברית, קואליציה בחיים הציבוריים בארץ, בועד הלאומי, בעיריות ובהנהגת הציונות. אחדות — אחדות בישוב, אחדות בציונות, אחדות הפועלים, אחדות התנועה

הקייבוצית. כשם שהמפלגה מחנכת בשאלות המדיניות הציֹנית, בשאלות ההתישבות, פן חובה עליה לחנך גם בשאלות הגשמת הסוציאליזם, בשאלות הדמות של תנועת הפועלים. ואיחוד התנועה הקייבוצית הוא שלב חיוני בהגשמת הסוציאליזם, והתנכרות פנימית של גוף קייבוצי לחברו אינה גורם מסייע להגשמת הסוציאליזם, ואפילו כשאותה התנכרות מתנקמת בירת-סוציאליזם, ודמותה של תנועת הפועלים בארץ לא תהיה שלמה, לא מבחינה משקית ולא מבחינה חברתית ולא מבחינת דמות האדם בתוכה, אם לא נצליח להפוך את האידיאה של איחוד התנועה הקייבוצית לכוח מפרה ומתגשם (כרך י"ב, עמוד 95). ב. כצנלסון לא רק הטיף לאיחודים, פנ אם גם נלחם להם, אף ידע לשלם מחיר בעדם. אחדות — סיסמה זו, שאיפה זו, היתה אחד מתכני הניתוח במחשבה ובמעשה, היתה מושרשת במעמקי חייו הרוחניים, פאחת מסגולות היקר שאדם נושא בלבו כל ימי חייו. ולא היה לך דבר אשר ב. כצנלסון ידבר עליו מתוך סילוד נפש כמחלוקת בהני היהודי הגלותי. ולא היה דבר שמסר לו את מיטב עותותיו כיצירת אחדות ושמירתה. והיה בזה המשך המסורת הטובה של המושג היהודי „אחדות“, שהוא אהב להיוקס לו, כשם שאהב סמלי מסורת יהודיים אחרים, כאות להמשך שרשרת חיי הרוח של העם, אסון הפירוד במפלגה הקדיר את שמי חייו של ב. כצנלסון בסוף ימיו. יש מצבים בחיי הפרט והכלל שאי אתה יכול להישאר נאמן למשאלות לבך, שחייב אתה לעבור תחת להב הניתוח של המנתח ההיסטורי, שאין יודע אל נכון חקר תכליתו, ואין בכוחך להיחלץ ממנו. מוטל אתה כבוש והגלגל עובר עליך, ואין מנוס. ב. כצנלסון אמר שיש דברים שנגזר עליך לעשותם. אבל יודע ידעת כי אנוס אתה, כי ההכרח פועל כאן.

אִתָּה אחדות שדובר עליה היא אחדות בהוה, בשטח; אבל בחיי עם קיימת אחדות בזמן, — ובחיי עם עתיקיומין על אחת כמה וכמה — אחדות בין ההוה ובין העבר. ההיסטוריה של עמנו בעבר הולכת לפניו בדרכו. זה שאנו הננו שה בין שבעים וזבים יודע העולם יפה, ועל פן לא נמנע מחבל בנו בשעת הכושר ובשעת הצורך בשביל מי שהוא, לאיזו מטרה שהיא, חלקים מעמנו אינם חלים ואינם מרגישים זאת, אלא כאשר הדברים מגיעים אל עצמם וזשרם. אבל מי שמכיר יודע את גורלנו בגויים והשוואף להימלט אל פינתו שלו בעולמו, מפרנס את שאיפתו זו גם בהכרת קשריו אל עברו של עמו. „מלחמה לנו בשכחה. והיא אורבת לנו מכל צד. לא גמול בה על היסורים, לא מירוק עוונות, לא כיפורים על החולשה, ולא סיכוי להתגבר. ומה יש עמה? דלדול הנפש, מחיקת האישיות של הפרט והכלל, והערמח מנוסה — לשוא. רבות לאין ספור צורותיה של השכחה היהודית: קהות סתם וחריפות המוחין המביאה לידי קהות הנפש; בערות סתם ובערות „נאורה“; חמדנות, טפסנות בסולם „ההצלחה“ הפרטית, רכיבה על גבי נחשולים עולמיים, רדיפת-הרגע, הסחת-הדעת, התבטלות, התכחשות לעצמך ולבשרך, כפירה באחדות הגורל, בתולדות ישראל

רבים היחידים אשר ביקשו לברוח מפני יד הגורל הישראלי, כברוח יונה באניה ההולכת תרשישה! רבים רבים גם לעינינו הנותנים שכר אניה לבוא תרשישה. אך אל נא תחפשו עילאיות בהתעלמות מגורל-עם" (כרך ח', עמוד 65). „ביאליק היה ברוך-זכרון. זכרון דורות רבים חי בו. הוא חש וידע כי אין אומה בלי זכרון. וכי בעומק הזכרון של אומה — חסנה. והוא רואה במו עיניו כיצד עם ישראל נעשה הולה במחלת השכחה. כיצד הוא נעשה נטול זכרון. מי שהציץ לפני ולפנים של חיי ישראל במאה האחרונה יכול היה לראות דוגמה מחרידה כיצד עם עתיק-יומין מאבד את זכרונו" (כרך ו', עמוד 335). „מחלחל בי פסוק אחד. מר כמות: „ואבדתם בגויים". האין הפסוק הזה רודף אחרינו כל ימי גלותנו? האם אין קללה זו של התוכחה מתקיימת בנו יום יום בנחשלים ובנחשבים שבנו? ובשנים האחרונות, שראינון כשנות התקומה הלאומית. האם אין חלודת-האבדון אוכלת בנו גם במרכזים ההמוניים העצומים, שאמרנו כי בהם לא תגע הרעה?" (כרך ט', עמוד 259).

מה ארוכה הדרך עברנו בה במשך חמשת השנים מאחרי מותו של ב. כצנלסון! במת ההיסטוריה הסתובבה על צירה. תפאורה אפלה נעלמה מאחורי הקלעים, ובמקומה הופיעה אחרת לגמרי, שטופת אור, מזהירה באלפי ברקי אושר לעם גאול, נוצצת בכל גווני אבני-חן שבדמיון ובמציאות העולה על הדמיון. אך המשחקים הראשיים הם אותם שהיו: העם והאדם, והמערכה היא — אחת המערכות של אותה ההצגה. של מלחמת עם — יחיד בעמים לגורלו — לחייו, להצלחתו מגובי-אריזות, מלהבות כבשונות. ממלתעות איבת בני-אנוש, עם הנמלט לנפשו מכל קצוי תבל. וזאת הפעם — למולדתו החסשית. על דגלי הלוחמים שלנו בהסתערות מלחמת-הגאולה בארץ-ישראל היו חרותים זכרונם של זדיר-עמים שקמו לבלע אותנו וזכרונם של גיבורי רוח אבותינו שעלו עולה על קידיש העם והארץ. אולם מה נורא להעלות על הדעת, כי חלק גדול מן הדור הצעיר של המון בית ישראל (ברוסיה — באונס, בארצות אחרות — ברצון) אינם אלא שרידי-שרידים של אלה אשר חיו עם זכרונות העבר שלנו. והם הם — עברנו עוד מעט ואינו קיים בשבילם.

ש. יבנאלי

בבית ההסתדרות

אמה יוני חיה אמו
שמו אילן ^{לשנת} אילן אילן אילן אילן,
היה זה אהבה גמלה. הוא
כך היה גמלה ^{של} שאלה
למה? אהבה גמלה
משהו אהבה גמלה
הוא? היה זה?
הוא? היה זה?
הוא? היה זה?

הוא היה?
למה יתור, שאלה גמלה, אהבה
זה היה גמלה? אהבה גמלה.
הוא היה גמלה? אהבה גמלה =
הוא היה גמלה? אהבה גמלה.
הוא היה גמלה? אהבה גמלה.

הוא היה גמלה?
הוא היה גמלה? אהבה גמלה

שוב „ניר“

אם קצרה ידנו מהציל לקוחים למות — אנחנו, המוצלים, אחראים
לשארית ישראל. אין כתפים אחרות להטיל עליהן. אין גב להתקבא
מאחורינו.

העובדה פי אותנו, הניצבים כאן, העלה גורל ישראל אל החוף —
מחייבת. אי אפשר שלא תחייב.

בגולה היה אדם מישראל מכוון פניו לקראת ציון, בציון חייב
אדם מישראל לכוון פניו לסוכת-ישראל הנופלת, הנופלת בכל מקום
ובכל הדרכים.

בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כמי שמכריע את
הכף: ליציאת מצרים או להארכת הגלות.

יהיו כל מעשינו מכוונים לקריעת הים ולקבלת שבים.

(מתוך דברים שלא נאמרו)

אני מבקש — בעצם הימים האלה — לחזור לאחד הענינים שהתחלנו
בהם לפני עשרים שנה ועדיין לא עשינו בו מה שאנו יכולים וצריכים לעשות,
אין אנו יודעים מה שיבוא עלינו ועל מפעל-חיינו, ולא נעסוק
בנבואות ובניחושים. אך יודעים אנו מה אנו רוצים להביא. והדברים לא
יבואו אם אנחנו לא נהיה במביאים. על התנדבות למלחמה ועל עשיה הקרויה
מדינית אנו מדברים עתה תכופות. כאן ידובר על עשיה ישובית שהיא אבן-
פינה לכל עליה שהיא.

היו ימים ומשקינו היו מועטים ורופפים. ברובם עדיין לא היו נושאים
את עצמם והפסדיהם היו למעמסה על התקציב ההתישבותי. באותם הימים

לא היתה לנו מטרה גדולה יותר מאשר לעשות את משק־העובדים מפרנס את עצמו ויורד משולחן „התקציב“. ואף על פי כן היינו הוגים בכך כיצד נהיה נוהגים בבוא היום והמשק שלנו יצא למרחב. אמרנו: לקיים את המשק שיהא נושא את עצמו ומפרנס את עובדיו, הרי זה עיקר ראשון שבלעדיו פל בניננו אינו בניה, אך לא די בזה. אין החלוציות מסתיימת בהקמת המשק ובקיומו. המשקים לכשתבססו צריך שיהיו פלי־שרת לאלה שיבואו אחריהם. אמרנו: חייב המתישב לראות עצמו לא רק כמי שמישבים אותו, כי אם גם כמישב. כמישב את עצמו ומישב את חבריו. וכלל־הפועלים חייב לראות עצמו כמישב קולקטיבי, בכוח הכרתו ורצונו, בכוח חלוציותו וניכוחו, בכוח חברותו ושיתופו הפלפלי, גם בכוח שיטת חסכון ציבורי אשר בידו להנהיג ולקיים. סבורים היינו שחובה לעודד את הצבירה (אקומו־לציה בלע"ז) של הציבור, באשר היא עשויה לצרף את פרוטות הדלים למנוף גדול שיהא מסייע את הפועל בשליחתו החלוצית. ביקשנו להיות „מרב־נכסים“, נכסי כלל־הפועלים, שהוא שלב לכלל־האומה.

מתוך כך ביקשנו עוד באותם הימים להקים חברה שיתופית להתישבות עובדים שאמצעיה יבואו מבפנים, מתוך המתישבים והעתידים להיות במתישבים. זכור לטובה ידידנו עקיבא אטינגר שהיה מראשוני התובעים והמעודדים. אין אני מתכוון לספר עתה ב„היסטוריה“ ואמר בקיצור: יותר מבכל שאר המפעלים הכספיים היתה פאן ההסתדרות „מקשה ללדת“; התכניות לצבור הון בכוח המתישבים נראו כהזיות מרגיזות, כשירים על לב רע; וגם אסון הפילוג הפנימי בתוך ציבור הפועלים ואי־האמון החברי הפרוץ בו עמד על הדבר לשטנו מתחילתו; תובעים תבעו, ועידות החליטו וחזרו והחליטו, מערערים עירערו (בתוקף), מסכימים הסכימו (בלי תוקף), ויפחים ארכי, „קונצסיות“ ניתנו — והעונות גרמו והמעשה, בצורה הנאותה ובהיקף הראוי, לא נעשה. ורק עם איחוד המפלגות — אגב: עדיין לא העריכו פהלכה באיזו מידה גרם איחוד זה, למרות כמה מסיבות בלתי־מסייעות, להגברת משקלו הציפני וכוחו היוצר של כלל־הפועלים — הוכשר הקרקע לתנופה התישבותית־עצמית של ההסתדרות. „ניר“ יצאה אז סוף סוף לאויר העולם, אם פי לא במלוא היקפה ותכניתה, אלא כחברה לא־שראי חקלאי. בכוח הדחיפה הראשונה אשר ניתנה אז ל„ניר“ פיתחה זו תנופה גדולה.

מאז עברו על ההסתדרות החקלאית כמה שנים ללא מעשה־תנופה חדש. הפרדנו והבדלנו בין „חברת ניר בערבון מוגבל“ לבין „חברת התישבות העובדים“ הקרויה „ניר השיתופית“. אך לא הוצאנו את זו ממצב עֶלְפוֹן, לא עשינו אותה מנוף ליצירה.

המשקים שלנו הגיעו לכלל רנחה. כמה מהם, בפרט הראשונים והמצוידיים, הגיעו לכך עוד בשנים שקדמו למלחמה. משקינו הגיעו לכך בזכות שנות מאמצים, בזכות התקדמות מתמדת. באו מסיבות הנוצרות על ידי המלחמה וסייעו בידיהם. המלחמה שדילדלה ענף חשוב במשק הארץ, את ענף ההדרים, וקיצצה בו באכזריות, שהצמיחה הרבה קוצים וברקנים — „עשירי המלחמה“ למיניהם: אוגרי סחורות ומרעיבי הרבים, ספסרים וחמסנים — השפיעה טובה גם על החקלאות והתעשייה. ואין לפקפק בכך שמפל השותפים לכלכלת־המלחמה היצרון החקלאי שלנו הוא העושה מרנחיו שימוש מועיל ביותר מבחינת עניני החברה כולה. הוא אינו מבזבז את חילו לריק. הוא מפתח את המשק, משלים את החסר. מתקן תיקונים שאינם בגדר מותרות, מסלק חובות, מחזיר למוסדות המישיבים את השקעותיהם, ואסילו מְקַדִּים בתשלומיו לפני המועד.

שנים רבות היו מפקפקים אצלנו אם המשק החקלאי יהא בכוחו להחזיר קמעה קמעה את מה שהושקע בו, והמלמדים עליו זכות היו מבקשים מפלט ב„השבון הלאומי“, שהוא חיובי גם כש„החשבון המסחרי“ איננו מניח את הדעת. שנים רבות היתה מענה אותנו דמות־הבלהות, מורשת ההתישבות הפילג־טרופית־פקידותית. שהקציב ההתישבות אינו בשביל המתישב שלנו אלא „קצבה“: היו מגנים את המתישב שלנו, הנאבק עם השממה כדי להוציא לחם מן הארץ, שאין לו הרגשת־חוב לגבי הכספים הלאומיים המושקעים בו; וגם בשם ה„מדע“ היו ממררים את חיינו ואומרים: מי שאין לו כלום ומקבל הכל מידי אחרים אי אפשר שתצמח בו הרגשת אחריות — גזירה היא. ואנשים חשובים מעל במות חשובות היו מזדרזים לקונן ולהטיף מוסר למתישב־המגשש על שהוא מפגר בתשלומים למוסדות המישיבים. והנה זה שנים והמשק שלנו על כל צורותיו — גם על אלה שיצא דינם לכליה מטעם כל החכמים — ועל כל „שגינותיו“ נעשה בראש־אראי ומהימן לא רק במוסדות הכספיים של ההסתדרות, כי אם גם במוסדות בנקאיים, כלליים ופרטיים. והוא למד

להכניס בסדר — ברבבות לירות — דמי חכירה לקרן הקימת ותשלומין לקרן־היסוד. ועתה הוא משתמש ברנחה ומפחית את חובותיו ומקדים לסלק את חובותיו למוסדות הלאומיים, שריביתם נמוכה ותנאיהם נוחים, על פני חובות אחרים.

האם אין לומר דיינו?

אני מעיז ואומר: לא, לא דיינו.

לא לחינם אנו רואים עצמנו כחלוצים ואת משקנו כמשק חלוצי. אין זה שם־כבוד להתגדר בו. הוא מחייב. בזכות היות משקנו משק חלוצי דרשנו למענו מה שדרשנו. בזכות זו אנו דורשים עתה ממנו. התבצרותו אינה בשבילו בלבד, רכושו איננו שלו בלבד. גם את ההון הפרטי בארץ ביקשנו לקדם שלא יהא אומר: פוּחִי ועוֹצֵם ידי עֵשׂוּ לִי, שיהא מפיר פי לולא ההון הלאומי ומאמצי הבנין של הכלל לא היה רוכש מה שרכש, ומשקנו אנו, יציר־פניו של הכלל, על אחת כמה וכמה. וחובתנו לנטוע הפרה זו בלבבות הבונים. כל מה שזכה לו משקנו, בעמל בוניו ובהתגברותם ובהתמדתם, לא בזכותם בלבד זכה. רבים עמלו אִתָּם. יש בו חלק לכלל־הבונים ויש בו חלק לכלל־המסייעים, גם ליהודים הנחרבים עתה בעולם כולו וגם למצפים עתה לעליה באשר הם. כל ישראל יש לו חלק בבנין. והחוב שלנו לכלל, שעזר לנו במלאכת הבנין, אינו חוב רגיל הניתן להיפרע על ידי תשלומי קרן וריבית. לא נוכל — ולדידי: גם לא נרצה — להמיש את צוארנו ממנו. פקדון הוא. פקדון מיוחד במינו, שאנו חייבים בשמירתו, בשימוש היעיל וההוגן, ואפילו בריבוי ובהפרחתו.

ומשקנו פשהו נהנה מרנחה, כשהוא מתבסס ומתבצר, אינו יכול להסתפק ברוחתו, בהתבססותו, בהתבצרותו, ולאמור: שלום עליך, נפשי — הוא חייב לעשות עצמו מנוף למען הביא רנחה, התבססות והתבצרות לאתְּהֵלוֹת באוֹת.

עוד בימי המלחמה הקודמת, כשמספר המשקים לא הגיע עדיין למספר האצבעות שביד אחת, נדרשנו לתנופה הסתדרותית. לתת יד לפושל בנו, למובטל, לפליט ולמגורש. בכוחם של המשקים הוקם „המשביר“, שנאבק בעזרתו נגד רוח־מלחמה. והנה אנו פטורים עתה מדאגת אבטלה, ורבים מאתנו נהנים מרנחה — ומבחינת נחלת הכלל אין אנו מתקדמים. ההזדמנות

הניתנת לנו לבצר את מפעלנו היא טרגית ביותר. לבנו מתפקע פשאנו רואים מאילו מקורות באים רוחי־המלחמה ולמה הם משמשים. את כובעי־הנוצות על ראש הגברת, אשר למענו מתנהלת המלחמה פולה, עשה שופמן ליצור בן־אלמות. אנו אין אנו רשאים ליהנות מרוחי־המלחמה לעצמנו.

מובן שאין הדברים מכוננים למשק החקלאי בלבד. לא פחות מכן אמורים הדברים בכל משק אחר שלנו, ובמשק הקואופרציה העירונית בכלל. מי שסבור אחרת בוחר לו גם חברה אחרת — חברת מרויחי המלחמה. אני פונה אל המשק החקלאי באשר הוא חלוץ־החלוצים. אם הוא יעשה את שלו יהיה בנו הפוח להמשיך ולחייב את השָׂר.

אל נהיה חוששים ל„התאכזרות“ זו על המשק ול„ניצולו“ של הפרט על ידי הפלל. ברכה בה ב„התאכזרות“ זו, הגנה בה על „המנוצל“ שלא יהיה טרף לעולם אכזרי וגם שלא ידבקו בו ממידותיו של עולם־טורפים. עולם־סדום. יותר מפל חוג אחר בישוב ידעה ההסתדרות להביא את חבריה ב„עול“, להעמיד עליהם מצוות, ובכוח העול הכבד ובכוח המצוות המחייבות עשתה למענו כל מה שעשתה — עמדה לו בשעת דחקו, יצקה בו פוח, רוממה את רוחו — כאשר לא עשה שום חוג אחר בארץ. הנטיה „להקל את העול“, „לרחם“ — אינה אלא אכזריות, להסתדרות פולה ולפרט בתוכה, שהיום או מחר יהא נזקק לכוחה, ליזמתה, לערובתה, לתרומתה, לחברותה. החברות היא הרכוש הגדול ביותר שלנו וכדאי וכדאי לכל חבר שיהא משלם בעדה. וההון הציבורי, פרי ה„עול“ וה„אכזריות“, אין כמוהו מפרה את שדות חיינו. וצר לראות את טובי עסקינו שאינם נמנעים מהשחיר את פניהם ופנינו ומלדפוק על דלתות נעולות בלי שיפנו אל מקור־הברכה שאיננו מזוכי, בלי שיבקשו לחפור בארות חדשות בשדה־החברות.

אני קובל על הזנחה זו של בארותינו. אנחנו שוכחים אפילו את החלטותינו, ומסודותינו האחראים אינם גוברים מה שהם חייבים לגבות כחובה ומסתפקים ב„תרומות“, בפירוים, בהקצבות עלובות.

הפסדנו זמן, והפסד־זמן אין להחזיר. אך עוד לא איחרנו הכל, אם כי איחרנו לא מעט. ציבורנו גם כשהוא מקמט לעתים את המצח למשמע תביעה חדשה, מבחין בה ונענה. על פי רוב העיפוב הוא מצד מי שחייב להיות בתובעים. לא תמיד אנו מעיזים להטיל מצוות, ואין להטיל מצוות אלא אם כן

אנו מצתים באשן, וכשההסדרות תובעת — תביעותיה נענות. פי הן קוראות ממעמקיו של החבר, נובעות מצרכיו הנאמנים, הן מצמיחות לו כנפים. התביעות של ההסדרות מחבריה יצרו נכסי-צאן-ברזל. לא רק במובן החמרי, גם במובן הנפשי. הן מנכות את היוצרות את הליכוד החברי, הן מגבירות את יסודותיה השנאה בחיי ההסדרות, הן מטפחות בנו סגולות והלכירות, שבכוחם נעשתה ההסדרות מה שנעשתה, כוח יחיד ומיוחד במינו. פעולתן גם חורגת מתחומי ההסדרות. אילמלא תשלומינו הגדולים לקופת-חולים לא היינו מגיעים, בארץ הנעדרת כל תחיקה סוציאלית, למסמקביל לקופת-חולים. ולא היינו מגיעים ל„כופר-הישוב“ ול„מגבית-ההתגייסות“ אילמלא היינו אנחנו מתמרדים בנוסח-החיים הקל של הישוב ומעמידים עלינו מצוות.

אנו תובעים מאחרים התכוננות. אך מה פירוש התכוננות? לא די בהוכחות תיאורטיות על כוח הקליטה. לא די אפילו בתיכון תכניות למעשה, יש צורך להכין גם כלים אשר יופעלו מיד בבוא הרגע, בבוא גלי-עליה ראשונים, בפרוץ מעפילים, בשוב חיילים מן הקרב. לא כל מה שצריך לעשות כדי לקדם דברים, בידינו לעשותו עתה. יש דברים שבשעתם לא עשינו, ועתה ידינו ככולות. יותר משאנו נעשים על היותנו בעלי-דמיון ובלתי-מעשיים, אנו נעשים על היותנו פיקחים ומעשיים. ועתה אנו רואים עד מה לא חכמנו בהקמתנו, עד מה לא ראינו בפיקחותנו. הלב בוכה על אי-עשיה שאין לה תקנה.

מה שבידינו עתה לעשות, בלי כל ספק, הוא: לקדם את הבאות עד ידי יצירת מכשירי פעולה. ואני מתכוון לשלושה מכשירים: לצורך היזמה החלוצית-ההתישבותית, לצורך התעשיה ההסדרותית, לצורך הקבלנות החקלאית. והפעם — על הצורך הראשון.

מוסדותינו הכספיים — בנק הפועלים וניר-החברה — נוסדו פמכשירי-השלמה להון הלאומי. מסגרת פעולתם, עם כל היקפה הגדול, קבועה מראש: הם עובדים ביוקר בהון שאול. הם עשו דבר גדול: רתמו הון פרטי במפעל-ההתישבות, אולם הם חייבים בתשלומי ריבית ובהחזרת כספים. תנאים אלה מגבילים את מידת ההיענות שלהם.

דרושה לנו, נוסף על מה שהקימונו עד כה, קרן חלוצית-התישבותית.

יזמת, מעיזה, מסתכנת, שתהא בשעת הצורך, עוברת גם לפני ההון הלאומי. קרן שכולה שלנו, שלא תהא תלויה באובליגציות ובמניות־בכורה ובתשלומי ריבית, ושתוכל לשמש בשעת הצורך קרן־ערובה, ואף „זוקפת כפופים“ ו„מתירה אסורים“. אין צורך זה בא להפחית כלשהו מערכו של ההון הלאומי, שאף הוא הון חלוצי. אך ישנן — ועוד יותר עתידות להיות — אתקולות חלוציות שאף ההון הלאומי לא יוכל או לא יעז להיפנס לתוכן, אלא אם כן איזה גורם „נחשוני“ מוכן להסתכן וללכת לפניו. ויש שההון היוזם שלנו עשוי לשמש כוח מושך ומכוון, דוגמת אותה סירה קטנה המכניסה את הספינה הגדולה אל הנמל.

אפשר לראות לפנינו שני מפעלי־אדירים — בצפון ובדרום — המצפים לשעתם וערכם יהיה מכריע במעשה התישבותנו פולו. ועוד ניבטים מאחריהם מפעל שלישי ורביעי ואף חמישי — אני עוצר בלשוני ואינני קורא להם בשמות, פי כולם טעונים התגברות על מציאות קיימת — שכל אחד מהם נושא בחובו אפשרויות של התישבות רבת־אוכלוסין. ודאי, מפעלים אלה לא יוקמו על ידי קרן־התישבות מיסודם של משקיננו. גם ההון הלאומי לבדו לא יעצור כוח לכך. אולם גם להון הגדול דרוש כוח מניע, דוחף. והוא חסר לעתים. עלינו להיות במצב זה שנוכל להיות — בשעת הצורך — הכוח המניע ודוחף ליצירה.

בימים שפינחס רוטנברג עדיין היה מתכן את תכניות חברת החשמל היה מבקש שההסתדרות תשתף עצמה בעשרת אלפים לא״י, ויהיה לה בא־כוח שלה בהנהלת החברה. באותם הימים היה זה בשביל ההסתדרות סכום דמי־יני. וגם אותן שבע מאות הלירות ש„אחדות־העבודה“ המציאה לפ. ר. בשעת דחקו, בראשית עבודתו, נאלצה קפא״י לגבות בשעת דחקה היא לאחר זמן. אילו היה דבר דמי־יני זה יוצא לפועל — היתה לו חשיבות מרובה לא רק לגבי פועלי חברת החשמל, כי אם גם חשיבות לאומית כללית. הפעם לא תהיה הצדקה להסתדרות אם תעמיד עצמה מחוץ ליזמות העתידות, בלי לבקש להשפיע על תנאי העבודה ועל מעמדו של הפועל בתוכם ועל מתן דמות למפעלים עצמם.

וקרן זו — קרי: „נִיר השיתופית“, עד שיתון אולי שם הולם יותר — צריכה לקום קודם כל על ידי הפרשות שנתיות מרוחי המשקים, ככתוב

בהחלטות הוועידות ותקנות המשקים. אל נעשה את החובה לענין של רשות. הפרשה מרנחים — צודקת יותר, ממשית יותר, ונותנת יסוד בריא יותר לפעולה מפל „תרומה“.

התחייבות זו שהתחייבו המשקים בעודם באבם כלפי הציבור כולו איננה דבר הניתן למחיקה, ואין שום מוסד רשאי להיות נתון על חשבון הציבור כולו, אשר אתנו ואשר עתיד להיות אתנו.

כסף זה קודש הוא להתישבות עתידה, ליזמה חלוצית ומפעלים פיבושיים, לחיזוק נחשלים — ואין להקל בו.

ובקשה במפגיע לכל גושי ההתישבות: ידאג כל גוש וגוש לבל יהיו חבריו במפגרים. ואל יהיה פיגורו של מישהו תואנה לזולתו. ואם יהיו בינינו מפגרים — אל נהיה מתעכבים בגללם. המפגר יזיק קודם כל לעצמו, הפגרות גוררת הרגשת נחיתות. והיא גם שמפרנסת יהירות־שכנגד. ואל יאמר גוש מן הגושים: חלש אני מהרים משא כבד זה. אל יאפיל בטליתו על הסרבנות. ואם יש בינינו „חלשים“, הם הראשונים אשר צפוי להם להיעזר במפעל זה של שיתוף ואחריות חברית. פי הן הקרן תפעל לא לפי „מפתח“, פי אם לפי חיוניות הענין, לפי הצורך.

בחיי ההסתדרות יש ימי התעלות ויש ימי השתפלות. בשעות־עליה מגבירה ההסתדרות את חברותה, היא הקרן הקימת שלה שאת פירותיה אנו אוכלים ימים רבים. בימי שפל אנו מתרפים ומרופפים את חברינו ומפסידים הזדמנויות המונחות לרגלינו.

אל יעברו עלינו ימים אלה בלי התעוררות יוצרת. יתחדש פוח התנופה של חברת־העובדים.
שבט תשי״ג.

במועצת האיחוד של הנוער הציוני

הלכתי למועצתכם לא כאדם רשמי. הלכתי כחבר, כאדם פרטי, אשר ראה אתכם בשלבים הראשונים שלכם, והיה לו ענין לראותכם עכשיו בהתגברותכם, בהתגברות ממושכת, על מה שהפריד ביניכם ובין רובו הגדול של פועלי ארץ־ישראל.

בינתים פידונוי בשליחות־מצוה. נתבקשתי להביא לכם את ברפת

הקרן הקימת.

המברכים אינם רשאים להאריך, והקרן הקימת איננה זקוקה להאריך. היא איננה צריכה להציג את עצמה. הברית בינה ובין פועלי ארץ־ישראל לכל גזניהם, ועד פועלי „אגודת־ישראל“, אשר קבוצה משלהם מתנחלת עתה על אדמת הקרן הקימת, ברית זאת היא כבר חטיבה אורגנית בחיים הארץ־ישראליים.

הקרן הקימת אין לפניה בנים חורגים ואין בני־שעשועים. עד כמה שידה מגעת מבקשת היא להיות אִם לכל עובד בארץ: לעובד הכפר ולעובד העיר. ואם היא תובעת מכם הרי היא תובעת זאת בשבילכם.

התביעה של הקרן הקימת מאנשי הארץ איננה פתביעה שלה מאנשי חוץ־לארץ. דרושה לנו לא רק אותה העבודה המתמדת, עבודת נמלים, פדי לקבץ עוד פרוטה ועוד פרוטה בשביל עוד שעל אדמה; ובשביל שעל אחד של אדמה בארץ־ישראל — צריך הרבה הרבה פרוטות. אך בארץ יש צורך במשהו נוסף. פאן יש צורך בטיפוס האדם החי את הקרקע, אשר בשבילו הקרקע הוא דבר חי, הזקוק לאהבה ולהגנה. צריך להילחם עליו וצריך הרבה לעבוד אותו ובשבילו. הדור שקדם לנו נתן לעם את טיפוס האדם של יהושע חנקין, יאריך ימים, ואת אוסישקין. עבודתם של הראשונים לא נגמרה ויש צורך שיקומו לנו אנשים חדשים היודעים את סבל הקרקע ושומעים את קריאת הקרקע. צריך שיקומו לנו עובדים מסוגו של חיים שטורמן ז"ל, מסוגו של הרצלד שחיה. חסרים לנו אנשים, חסרים אפילו יותר מאשר תרומות. טיפוס אנושי זה, אשר כל מעיניו נתונים לקרקע — הוא יקר המציאות. ובין חצי מיליון יהודים אשר עלו לארץ ישנם אולי רק עשרות מעטות אשר הצמידו את כל נפשם לאדמת ישראל. ואם יש פיננסים לפועלי ארץ־ישראל, ואם תפקיד מחנך להם — צריך שיורעו בלבבות את הקשר לקרקע כסגולת חיים.

עכשיו — מלים אחדות, פרטיות.

אני שומע נאומים גדולים על איחוד קטן, ועם השמחה שבדבר יש לי גם תהיה פלשהי. אני דאי שמח לכל איחוד. הן אני אחד מאלה „המשוגעים לאיחוד“. יש בני־אדם זהירים המכריזים על עצמם: „אני אינני מאחד מושבע“.

ואני הנני מאחד מושבע. ולא תמיד אני מסוגל לרדת לעומקם של הפירודים שלנו. אבל פשמכרזים פי האיחוד בא לרגל הטבח של מיליונים, מוכרח אני להעיר בכל זאת שלא כדאי היה הטבח בשביל כך. לא צריך להטריד את כל קברינו בשביל האיחודים שלנו. כאילו קישינוב בלבד לא הספיקה לנו, כאילו תלחי בלבד לא הספיקה לאיחודנו. לא היה, חלילה, שום פגם בדבר אילו בא האיחוד לפני עשר שנים או לפחות לפני ארבע שנים, בראשית המלחמה. אבל הדרך לאיחוד היא, פנראה, כל כך קשה, שצריך בשבילה להטריד את כל קברינו.

הייתי אתכם לפני ארבע־עשרה שנה בפתח־תקוה. אתם ו„עקיבא“ הייתם הניצנים הראשונים של חיי פועלים חלוצים, חניכי הציונות הכללית. והיה לי ענין רב לבוא אליכם ולראות מקרוב את הפוח הנוסף המצטרף למפעל החלוצי. אפשר חששתם שבא אליכם מסית ומדיח. לא ביקשתי להעביר אתכם על דעותיכם. אבל ידעתי כי לו היתה הדרך שלכם קצרה יותר, הייתם חוסכים לעצמכם הרבה צער הרבה? סורים מיותרים.

את החשבון הזה של ארבע־עשרה שנים שעברו עליכם לא לי לעשות. ואם אני מציין את הצער והיסורים בדרך הארוכה, הריני עושה זאת לא כדי לאשר מי צדק ומי טעה. גם הבן אשר איחר לבוא הביתה יקר לנו כמו אלה שבאו ראשונים. וגם אלה שיבואו מחר — יהיו יקרים לנו. ואם יש צורך להכיר בטעות שבעבר, הרי זה לא בשביל אלה שבאו, אלא בשביל אלה שעוד יבואו, כדי לחסוך? סורי דרך לאלה אשר עדיין לא באו.

מקור הפירודים אצל פועלי ארץ־ישראל הוא, בעיקר, לא בהליכות חייהם ובעשייתם הציונית־ישובית, כי אם בסגנונות ובנוסחאות אשר העלו אתם מארצות מוצאם. ואלה שבאו במושגים שליליים על ציבור הפועלים בארץ, שמרו על כך בגלל שהאמינו יותר בסגנון מסוים מאשר באורח חיים. גם כאן שמעתי הערכה על אפי תנועת הפועלים בארץ־ישראל. ואילו הייתי חדש בארץ הייתי סבור כי אכן זוהי דמות החיים של פועלי ארץ־ישראל... יש לנו כשרון לדון על אישים ועל מפעלי חיים לפי התוים שמדביקים עליהם. לפיכך אפשר שאנשים יריבו שנים על שנים בגלל התוים שכל אחד הדביק לעצמו ולזולתו. ולפיכך יתכן אצלנו שאנשים יהיו מהלכים שנים על שנים כשעל מצחם תוים אשר אינם הולמים אותם, אם לטוב ואם לרע. אנשים

מדביקים לעצמם תו של „אחדות לאומית“ — ומעשיהם הם ההיפך מזה. אפשר שאנשים ידגלו בציונות מפסימליסטית ואינם מוצאים דרך גם לציונות מיני-מלית; אבל אפשר שבני-אדם המרבים לדגול בלאומיות יטענו כי לאומיותם של מגשימי הלאומיות, בגופם ובנפשם, איננה לאומית...

בחיינו הגענו כבר מזמן לציונות חיה, שאיננה אידיאה מופשטת. ובציונות החיה התלכדו היסוד התרבותי והיסוד הכלכלי והיסוד הסוציאלי עם האידיאה הציונית ללא הפרדה. ועדיין נוהגים אצלנו לדבר כאילו כל צד של חיים הוא דבר בפני עצמו, וכל אחד ישמור על האידיאה הצרופה שלו, לבל ידבק בה „שעטנו“. וגם עכשיו, ארבעים שנה לעליה השניה, כשתנועת העבודה נתגלתה לצין כל כגורם המדיני הכי ממשי בציונות, כגורם הכי ממשי בטיפוח הלשון העברית וזוספרות העברית — עדיין מתנפחים אצלנו כאילו היינו בגולה, כאילו „הימין“ שלנו ימין ו„שמאל“ שלנו שמאל.

כל אחד מאתנו יעיד, וגם אתם הנאספים כאן יכולים להעיד מבשרכם, מה המחיר שאנו משלמים פולנו בעד ההרגל הזה. בטוח אני שאילו היה האיחוד הזה בא קודם, היו בודאי יותר קיבוצים ויותר משקים לתנועת הנוער הציוני, וגם השפעתכם בציבור הפועלים היתה גדולה יותר, והרבה פחות היו עוזבים את המערכה. כל אחד מאתנו בחוגו יודע את הדבר הזה. לא אתם הראשונים ולא אתם האחרונים.

איחודכם יש בו משום סיפוק־נפש להסתדרות וקורת־רוח לאלה שמבקשים כל ימיהם את אחדות הפועלים; ומשום נצחון פנימי, נצחון מעשי ומוסרי לכם. אינני מפקפק כי תמצאו בהסתדרות את ביתכם. הן עתה אתם באים אליו לא כמו לפני ארבע־עשרה שנה, אתם באים עכשיו אל פלג־תנועה שלכם, שנפרדתם ממנו לפני עשר שנים, ומוצאים בית מוכן בשבילכם. ואם לא תהיו כפויי תודה, תודו גם משהו לאלה אשר בנו בשבילכם את הבית הזה.

ואני מברך אתכם לא רק שתמצאו את הבית הזה איתן, נאמן וחזק, כי אם גם שתהיו סוללי דרך לאחרים, שאחרים יתקנאו בכם, שאחרים יראו בכם ובהיותכם בהסתדרות עדות נאמנה כי כל אותם המושגים המדומים, כל אותם המושגים הקנזי־לאומיים שהיו להם על ההסתדרות — הם מושגים מוטעים, ושהפועל הארץ־ישראלי על כל סגנוניו ועל כל נוסחאותיו ועל כל השינויים

הדקים אשר הוא דוגל בהם, בצדק או שלא בצדק, יוכל לחיות יחד ולקיים וליצור יחד את הערכים שהם הם ערכי תקומת האומה בימינו. שבט תש"ד.

שיבת אחים לגבולם

(בישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, להסכם עם „התאחדות התימנים“)

האבל הכבד האופף את בית ישראל משאיר סדקים קטנים רק לסוג אחד של שמחה, לשמחת בנין ולשמחת איחוד. הדבר היחידי שנשאר לנו בימים אלה, ואף הוא בא אלינו בצמצום גדול. רחקתי מכמה עסקי ציבור, אך לא יכולתי למנוע מעצמי את השמחה הזאת, לראות בשיבת אחים לגבולם, להיפגש עם חברים ועם ידידים מאז אשר פרשו מאתנו, ואשר בכל שנות הפירוד לא הבנתי מדוע אנחנו מפורדים. יש כמה דברים שאינני מבין בחיינו. ולא יכולתי להבין גם את הפירוד הזה. הוא היה בשבילי שלא כדרך הטבע. אין לי זכות בפעולה תימנית כמו ליבנאלי או לשפרינצק או הרפז. אבל קשרי עם התימנים קדומים יותר. בילדותי עמד בארון הספרים של אבי הספר „אבן ספיר“. והיה עוד ספר (לא עברי) שבו למדתי להכיר את שבטי ישראל השונים והנידחים באפריקה, בהודו, בסין, ולמדתי את סוד אחדות ישראל שהוא מעל לצבע העור, מעל למנהגים נפרדים, למושגים דתיים ותרבותיים וללשונות שונות. ידעתי מספריהם של נוסעים יהודים על מציאותם של יהודי פורדיסטן ודגיסטון, של יהודים הרריים ושל „בני־ישראל“. וכשהגיע לידי בילדותי סיפור מארץ־ישראל, שנכתב לפני פחמישים שנה, סיפור של זאב יעבץ, מצאתי בו לראשונה דמות של יהודי תימני, סבל ותלמיד־חכם, המתבל את דבריו בלשון חכמים ובפסוקי תורה ובגימטריאות, צירוף יפה של תום ופיקחות. וכשבאתי לארץ־ישראל אחרי שנים היו פניו של אותו סבל, שהיה זכור לי כרבי פינחס, נשקפים לי בירושלים וביפו, פולם נראו כאותו חכם.

ואחר כך באה העליה התימנית השניה, פגישה זו עם התימנים לא היתה כמוה ללבביות ולבקשת הקרבה מצד בני העליה השניה. קצת עדיפות נשתמרו בספרות של אותם הימים. הזכרתם פה את מאמרי שפרינצק ויבנאלי. יש להזכיר גם את החוברת של שושנה בלובשטיין, עדות לאותו רגש מיוחד

שהרגישו פועלים עולי רוסיה לגבי שבי תימן. תקראו באידיליות של שמעונוביץ, ברשימותיו של מרדכי קושניר או בקונטרסיו של מ. חרימון, ותמצאו את ההרגשה העמוקה של אחנה יהודית אשר פעמה בלב בני העליה השניה. אף אני הייתי „קרפן“ של אותה אחנה: יום אחד בלכתי מפנת לוכרן ומכרן ליהודה נתקלתי בחדרה בתמונה עגומה של יחסים בין המושבה לבין התימנים. תבעתי את עלבונם בפני המשרד הארץ-ישראלי, וכתבתי על כך. ועל חטאי זה נענשתי: כשהגיעה לארץ, לפני המלחמה הקודמת, ועדה מטעם הוועד הפועל הציוני וסיריה במושבות, וההסתדרות החקלאית קבעה אותי כנציגה בפני הוועדה, הודיעו אנשי חדרה כי אתי יחד לא נשבו.

הפגישה הנלהבת והחברתית לא היתה קצרת-ימים. בצדק הופיר ידידנו קפרא את הכינוס שנתקיים אחרי המלחמה, כינוס התימנים ב„אחדות-העבודה“, כינוס גדול וחשוב, שאפשר למצוא את רישומיו בספרות העבודה. היתה ידידות, לא פוליטית וארגונית, ידידות אישית, אני נזכר בדויד נדב בבך-שמן, בחכם שלמה בכנרת, באלה הישישים שאינם כבר אֶתְנוּ. למדנו מהם וגם השמענו מהם. אחרי כן אירע משהו: מה קרה? קרה משהו. אפשר עוד יבואו ימים ונחקור בדבר, לא לשם הטלת אשמות. היתה אכזבה. לא רק לכם היתה אכזבה, גם לנו היתה. ראינו את השבט התימני כשבט המופלא בתולדות ישראל. את עצמנו לא ראינו כפלא. ידענו כי בתוך המדבר הערבי הגדול היו שבטים יהודים וכוחות יהודים וממשלות יהודיות והם הושמדו ואף זכר-מעט לא נשאר להם, וגם בארץ-ישראל שלאחר מוחמד הושמד הישוב היהודי, אשר התקיים 600 שנה לאחר החורבן, וקיים כפרים יהודים, ויצר את המשנה ותלמוד ירושלמי, את המסורה, את הפיוט. ומכל זה לא שרד לנו כלום. והנה במדבר הערבי הזה התקיים אלפי שנים שבט יהודי ששמר על עצמיותו, על רוחניותו, על סגולתיו השכליות, על עולם מופלא הקיים מחוץ לעולם פולו, ללא חיבור עם הארץ וכמעט ללא ספרים משם, והוא שמר בגבורה על יהדותו, שיתף עצמו מרחוק בחיי הרוח של ישראל, בחלום המשיחיות, והיה לו ענין בתורת הסוד ובשירה העברית. הן דבר הוא! ודאי שיש בשבט זה משהו מבטיח, משהו מגאון ישראל. וציפינו מהם. אבל כשראינו את הסביבה התימנית כמות שהיא על המחלוקת שבפנים, ועל התערערות היסודות שנתגלתה בהם — ראינו עצמנו מופים בתקותינו. לא רק אתם, גם אנחנו

היינו קרבן של המחלוקות שביניכם. יתכן שכל שבט יהודי פשהוא מתקרב אל זולתו, מיד רואה את הליקויים שבו. וראיתי אנשים שהיו קרובים ביותר לתימנים והם רפו ידיהם. ומובן שגם לתימנים היו אכזבות מאתנו. גם אתם תליתם בנו תקוות ונתאכזבתם.

דיבר פה יערי על שויון. ברור שדרישת שויון היא הדרישה הראשונה בחברה, אך מדרישה עד הגשמה הדרך ארוכה. לו היה השויון מתקיים בקפיצת הדרך, היה כל העולם עכשיו אחר. וגם בחברה הקטנה שלנו, עם כל רצוננו הטוב, לא יכולנו להגשים דברים בקפיצת דרך. למשל, כפנסד כפר־מל"ל. אז היה זה עדיין המושב הראשון שהסתדרות החקלאית השתתפה בהקמתו; היה זה גם המושב הראשון שהכנסנו אליו תימנים, ובתנאי שויון מוחלט: היה זה מושב ראשון שהתכוון לא להשאיר את הפועל להיות שכיר כל ימיו, אותו השטח הקרקעי שניתן לאשפנזים ניתן גם לתימנים. וגם שויון זה לא מנע מריבות. לא די הדבר שהסתדרות תרצה להגשים שויון. צריך שכל חבר ירצה להגשים שויון. הדברים תלויים לא רק בהנהגה ובתקנות. הדברים תלויים בהמוני חברים. הדור לא היה מוכשר לשויון גמור ואמיתי. ואולי שני הצדדים לא היו מוכשרים לכך.

כתוב: את חטאי אני מזכיר. ולא חטאים של אחרים. לפיכך אין אני תולה את הקולר בזולת. הפירוד הזה, האומלל, המשונה, המנוגד לגמרי לעניניהם של התימנים, הזיק לנו, לכולנו, מאד מאד. אנחנו מתחילים לרפא את השבר. לדידי ארך המשא־זמתן על איחוד לא שלו־עשרה שנה, פי אם כל הימים מן הרגע הראשון של פירוד. והיום הזה הוא יום שיבת בנים לגבולם, שיבת אחים לגבולם. לא חדשים אתם פאן, לא אורחים. גם היהודים הטובים ביותר פשהם באים לארץ עובר עליהם זמן עד שהם מכירים זה את זה, עד שהם קרבים זה לזה. וזמן־בינים זה תמיד מלא תלאות ואסונות. אבל אתם, ברוך השם, ארץ־ישראלים כמנונו, ויש לכם ותק כמו שיש לנו, שנה פחות או שנה יותר. עברו עליכם כל התלאות שעברו עלינו. היינו שותפים לשמחות גדולות ולהתעוררויות. היינו שותפים לצרות ולפורענויות. הפעם בא התיקון לחטא שכולנו היינו שותפים בו.

רוצה אני לומר משהו גם לחברי בהסתדרות עד פה וגם לתימנים השבים. כל פעם כשהסתדרות קולטת יסוד חדש אין לפי שקט, ואינני מסתפק

ברוח התגייגית של שעת הסכסם. הזופיר פה יבנאלי דף עגום בתולדות ההסתדרות; חלק מ„הפועל המזרחי” נכנס להסתדרות ולאחר זמן מועט יצאו הנכנסים ראו עצמם כחלוצים הבאים לפני שאר חבריהם. אין ספק שחברי הועד הפועל של ההסתדרות וחברי המרכז החקלאי רצו שהדבק הזה יהיה טוב. אך, לצערנו הרב, לא נתקיים בידם. אינני מוסמך לומר באיזו מידה נחפזו המצטרפים להיסוג ובאיזו מידה קילקלו חברינו במקומות.

אומרים: שויון, צדק. לא די בזה, דרוש יותר מזה. מיעוט חדש שבא ועדיין לא התאזרח, יש לו תביעות. ויש לו חששות. וחובה להקשיב לו. אשרי משפיל אל חבר. ובפרט אל חבר חדש. ועדיין חסרים אלו את הכשרון להבין לחברים שהם עובדים ועמלים כמאנו, אבל באו מתוך חוג תרבותי אחר, מתוך חוג דתי, מתוך עדות מזרח. כשרון זה מצוי, לפי שעה, רק אצל יחידי־סגולה. אין זה רק ענין של צדק ושויון בהתישבות ובעבודה. דרוש גם שהחבר בהסתדרות יתחנך לנהוג כבוד בחבר שאינו רגיל במנהגיו, בסגנון שלו ובהליכותיו. אל תחשבו שיש רק ניגודים בין עדות המערב ועדות המזרח, זוהי טעות. גם בין העדות האשכנזיות אין התאמה ואין הבנה. לא הרבה הבינו העולים הרוסים לעולי גליציה, ולא הרבה הבינו עולי ארצות מזרח־אירופה לעולי ארצות מערב־אירופה. כל זה כלול בסוד של קיבוץ גלויות. קיבוץ גלויות אינו רק ענין גופני, זהו גם ענין רוחני, וכל עוד משיגים אותו ואין זוכים לו, לא יאמר לדבק טוב. אני סומך על המוסדות המרכזיים של ההסתדרות שינהגו בצדק ובשויון. אבל אינני סומך על המצב הפנימי בהסתדרות, שכל חבר ידע לא רק סבלנות — זה בלבד איננו מספיק — אלא גם כבוד לכל שוני תרבותי, אטני ודתי המצויים בציבורנו.

ואחי התימנים: אתם מביאים אתכם להסתדרות הרבה סגולות חשובות. אינני מסכים לגמרי לדברי ש. גרידי שדיבר על הרוחניות שהיא פרימיטיבית אצל התימנים. אינני רואה את הרוחניות שלהם פרימיטיבית. היא מורכבת, היא נאצלת. בדברים טפלים אין מחסור גם אצלנו וגם אצלכם. אין לי כל ספק שהעדה התימנית מביאה אתה לא רק תרבות של עבר, אלא גם שאר־רוח וכשרונות שנדאי יתגלו בבאות. זכיתי להיות סנדק לכשרונות צעירים מבין התימנים, ואני מאמין שאלו רק התחלזת. אבל פשם שהרוב האשכנזי בישוב אינו מבין לנפש התימנים, כך גם המיעוט התימני לא ידע לדון אותנו בצדק.

הוא לא ידע את הקשיים שלנו. הוא היה נוטה לחשדנות. המציאות שליבו אכזרית ויש בה כמה קיפוחים, ואת הקולר תולים בחברים שטרחו ועמלו לבטל את הקיפוחים. יש בכך אי־צדק מר. יש אי־רצון להבין את המלחמה שלנו בקיפוחים ולעזור לנו במלחמה הזאת ולהשתתף אתנו בה.

ותרשוני לנגוע באחד הפצעים שבחיי התימנים: חוסר הכשרון לחיי שלום בפנים. הוא שהשחית כל כך הרבה בקרב העדה התימנית עצמה, ואפשר הוא שגרם לכך שכמה מן הדור הצעיר בין התימנים אינם לא ב„התאחדות“ ולא בהסתדרות, ומי יודע לאן דרכו מובילה. ודאי אתם מצטערים על היוצאים לתרבות רעה לא פחות משאנחנו מצטערים. לא יקום דבק אמיתי בהסתדרות בינינו לבין התימנים אם התימנים עצמם לא יתגברו על הפילוגים שביניהם לבין עצמם. אם לא יעקרו מקרבם את מידות־קורח המצויות בכל שבטי ישראל. בני קורח לא מתו. וכמו שההסתדרות חייבת לחנך את חבריה, את כל חבריה, ביחסה לתימנים, חייבים גם חברינו התימנים לגבינו אנו, הלא־תימנים. אין אנחנו אמנם במדרגה של שבט יהודה, כמו התימנים, אך גם אנחנו ישראל. לא יקום דבק טוב אם לא ישקיעו עבודה עצומה להתגבר על כל האיכות הקדומות, שאין להן מקום בתוכנו. גם אילו לא היו אלה בבחינת שנאת חנם, היינו צריכים להתגבר עליהן מול איבת העולם אלינו. כשאני רוצה להתנחם הריני אומר: ירידה צורך עליה היא, ופירוּדים צורך איחודים הם. אפשר ואילמלא היינו מפורדים לא היינו מרגישים את השמחה שבאיחוד. אירעה לי פעם תקלה: שברתי רגל; אמר לי הרופא: לאחר שהעצם השבורה תתחבר תהיה כל כך חזקה ששוב אי אפשר יהיה לשבור אותה. מאמין אני שאיחוד אשר בא לאחר הצער וגאחר הבושת שבפירוד יהיה איחוד חזק.

ונברך את עצמנו. הנאספים כאן, שלא יהיה זה השלב האחרון באיחודים. ההסתדרות ביקשה להיות מיומה הראשון הסתדרות פוללת כל יהודי עובד באשר הוא יהודי עובד. ולא ניתן לנו. אפשר לומר, בעוונותינו הרבים. אם באשמתנו אנו ואם באשמת זולתנו. נניח פי גם לנו חלק באשמה. מהי אשמתנו אנו? לא שפננו אתנו אינן טובות. אני מאמין שפננתנו, פנת כל חבר, היא טובה, אבל דיבורינו לא תמיד הם טובים. פננו אתנו טובות מדיבורינו. ויש שגם מעשינו טובים מדיבורינו. צריך שנלמד גם דיבור טוב ביחסי אדם לאדם, עדה לעדה, זרם לזרם. תורה

חיא. ועוד לא למדנו אותה כראוי עד היום הזה. מן היום הראשון של היות ההסתדרות הצגנו לנו את המטרה הזאת בחום לבנו: לכלול כל יהודי עובד באשר הוא יהודי עובד. היה זמן שהתקדמנו בזה התקדמות יפה. היה זמן שנעצרנו בדרך וגם הפסדנו חלקים. זוכר אני שבבנימינה היתה קיימת קבוצה בית־רית מעולייהם הראשונים. הם היו חברי ההסתדרות טובים וחפצו להישאר בהסתדרות, אבל הם קיבלו פקודה שהם חייבים לעזוב את ההסתדרות. לא פעם היו מקרים שהחברים נצטוו מן החוץ לעזוב את ההסתדרות. ועתה אוסרים את המלחמה גם עליכם. האם מרוב אהבת ישראל אומרים לכם לעזוב את ההסתדרות, או מאהבת הדת? ברור הוא כי במידה שבהסתדרות יתרבו שומרי מצוות ושלומי־אמונים, יגדל ערך הדת בישראל. כי ההסתדרות־העובדים היא החברה היהודית הגדולה שבישוב, והיא גורם לאומי גדול ורב־פעלים, וכל חלק שבה יש לו משקל, יש לו זכות יצוג, והוא ממילא משפיע, לא שהוא אוֹנֵס את זולתו וכופה עליו. אין אוֹנֵס ואין כופה. אַתֶּם לא תכפו עלינו וגם עליכם לא כפּוּ. כשנכנסתי לאולם נכנסתי יחד עם חברי התימנים וכשהתקרבו לדלת ראיתי שמישהו סבור שהוא חייב להסיר את הכובע, ודאי חשב שהנימוס בבית הזה דורש שאורח יסיר את הכובע. אמרתי לו: טעות בידך, כל אחד רשאי לשבת כאן בכיסוי ראש. אתם פה בביתכם, אזרחים ככל אחד, ורשאים לקיים כל מנהג שבידכם. ולא רק בבית הזה, גם מחוץ לבית הזה. חשוב שגם התימנים וגם לא תימנים יכירו כי באו אלינו אנשים בעלי זכויות שוות לא רק לגבי התישבות ולא רק לגבי לשכת־עבודה, אלא גם בחיי ההסתדרות בכל המובנים, גם באסיפה וגם בחיי חברה, גם בשמירת עצמאותם החברתית, גם בקביעת אורח חיים שלהם וגם בחיי התרבות והלימוד והדת. הם רשאים לתבוע את זכויותיהם, את מלוא סיפוק זכויותיהם. צריך שהדבר הזה יהיה ברור לכל אחד.

אני מקווה שהאיחוד הזה איננו האיחוד האחרון. לא רק מפני שתהיינה עליות חדשות וצריך יהיה לקבל כל עליה ולהבין לרוחה ולמשוך אותה אלינו. יש עוד חוגים של פועלים בארץ שבנדאי עוד יצטרפו אלינו. אין לי ספק שכל העובדים המזרחיים אין להם מגן וגואל בארץ אם לא ההסתדרות. הן ניסו כבר כמה „בעלי־טובות“, „לטפל“ בהם. בעלי־טובות הללו, האומנם מעונינים הם בהרמת שכרו של העובד המזרחי? האומנם מעונינים הם שילדינו לא ימכרו

שרוכי נעלים? האומנם מעונינים הם שילדיו יקבלו חינוך שלם ומלא במשך מספר שנים על חשבון מסי הציבור? ספק אם הם מעונינים בכך. אבל יש להם ענין שהעובד מעדות המזרח יהיה מחוץ להסתדרות, שאפשר יהיה לעשותו קרנים ולנגח בו את ההסתדרות. ותהא זו שליחותכם הגדולה בהסתדרות: להוכיח לכל שכל עובד יהודי מוצא את מקומו בהסתדרות. אנחנו צריכים לאפשר לכם למלא שליחות גדולה זו, אבל בידכם אתם לקיימה. לא רחוק היום וכל העובדים מעדות המזרח ימצאו את דרכם להסתדרות במלוא הזכויות. בלי כל ויתור על משהו החשוב להם באמת, עם הסגולות שלהם והנימוסים והמנהגים שלהם. אני מאמין שגם אותם הפועלים הנמצאים כיום מחוץ להסתדרות מטעמים דתיים, גם הם ינכחו שאין סכנה צפויה להתנהגותם, לאורח חייהם, להשקפותיהם, להשפעתם בציבור, מכניסה להסתדרות. יהא שאנחנו עבריינים, אך אם התירו להתפלל ביום כיפור עם העבריינים, הרי שיותר לבנות את ארץ־ישראל עם עבריינים.

המעשה הזה שנעשה עכשיו לא נעשה בבת אחת, וכולנו רוצים שיצליח במלוא ההצלחה וכולנו חייבים בהרבה מאמצים בשביל הצלחתו. כדי להקנות לעדה מזרחית את כל ההישגים החברתיים והפוליטיים שקנה לעצמו הפועל המאורגן בארץ־ישראל צריך הרבה להתאמץ ולעבוד. אילמלא ההסתדרות מי יודע כמה דורות היו דרושים לכך. אבל בתוך ההסתדרות נגיע אולי לכך בשנים מועטות.

נברך זה את זה בשבת־אחים־יחד, בבנין יחדיו, במאמצים יחדיו, למען עם ישראל, למען הקים את המדינה היהודית בארץ־ישראל על יסודות בריאים של עבודה, של שוויון, של עצמאות מדינית ושל חירות — חירות רוחנית, חירות תרבותית וחירות דתית, וכולנו נהיה שותפים להצלת הגולה והצלת כל מה שניתן להציל מאחינו לכל שבטיהם, לכל עדותיהם הקרובות והרחוקות, המשועבדות והחופשיות.

שבט תש"ד.

„עם עובד“

„עם עובד“ כמפעלה של ההסתדרות חייב די־וחשבון למסדותיה העליונים: לועידה ולמועצה. מהם קיבל פּוֹי־כּוּחַ לפעול, בידיהם המינויים והפיטורין, עליהם חובת הביקורת. אך „עם עובד“, כמפעל ספרותי, יותר משהוא עלול להיות נדון בוועידות ההסתדרות ובמועצותיה, נדון הוא על ידי ההסתדרות עצמה, על ידי אלפי קוראיו אשר אתם הוא בא במגע חודש חודש. וזה המגע, אם כי אין קולו הולך, הוא הקובע. ויש רצון לפענח את שפת הרזים שלו. הוא מעלה אמנם הדים ובנות־קול: מגיעים מכתבים מאת קוראים, מזמנות שיחות ביחידות בין קוראים לבין סופרים ועורכים, קוראים משמיעים דברי שבח וטרזניה באזניהם של המפיצים.

אך אין המערכת מסתפקת בזה. היא משתוקקת לשמוע את קולו של הקורא שלא בעקיפין ולא בדרך עראי, לפיכך היא עורכת „משאל“, לפיכך היא מבקשת לקיים מסיבות־קוראים.

בזה אין הפננה למסיבות־הלל, לנובלות של בנקטים ויובלות. וגם לא לאסיפות החתמה, הפננה לפגישות פנים אל פנים בין קוראים לבין המלביה־ד', פגישות לשם היפרות והערכה וביקורת ומשאלות ותביעות. תביעות של הקורא וגם תביעות אל הקורא. העושים במלאכה מבקשים לעזור לקורא, שיהא מפיר את המפעל ומקיף אותו ומשמיע את קורת רוחו ואת מורת רוחו. העושים במלאכה מבקשים גם להיעזר: להכיר את הקוראים, להבין לצרכיהם וליכלתם, וגם להשיח את לבם.

איני מתכוון לדבר אל הקוראים דברי חונף. לא אומר כי מה שקוראים „דעת הקהל“ יהא בשבילי הפוסק האחרון מה לקרב ומה לרחק. אין אני בא להבטיח דברים אשר אין בדעתי לקיים. ואין בידי להבטיח הרמוניה עולמית בין הקורא לבין הסופר ולבין העורך. אף אינני סבור כי קיימת הרמוניה של דעה וטעם בעולמם של הקוראים גופם. ואם אני חוקר ושואל לדעותיהם ולטעמיהם, להשגותיהם ואפילו לקטרוגיהם של קוראים, הריני עושה זאת כדי ללמוד ולהכיר, בלי שאבטיח לעשות את רצונם, או את רצונותיהם. ואני

¹ המביא לבית־הדפוס.

אומר זאת לא מתוך הקלת ראש פנגד הקורא, כי אם מתוך הכרת חובתו של אדם אשר נטל מידי הציבור שליחות מסוימת.

אנו, עובדי הציבור, קרואים לשירותו ועומדים לבחירתו ולמשפטו. אנו נדרשים לפעול במיטב מצפוננו ולעשות כמיטב יכלתנו. אנחנו עובדים במסגרת של חוקים וכללים והחלטות. אך ענינו של הציבור אינם ניתנים להסתדר על ידי אוטומטים ציבוריים. כל מלאכת עבודה שהציבור מטיל על עושי דברו מצריכה גם שיקול דעת מצד העושה. גם השומר בלילות אם ימלא אחרי כל ההוראות בדיוקן ולא יפעיל את חושיו ואת שכלו לא יהא אלא „חושם“. ויש שירותי ציבור שכל עצמם הוא בשיפוט ובשיקול ובהכרעה של עושה דבר הציבור.

כשהציבור ממנה שופט אין מתנים אתו שיעשה את רצון הציבור, אלא שיעשה משפט־צדק. ויש משפט־צדק אינו לרצון הציבור. ושופט־צדק הוא זה השומר אמונים לצדק גם בשעה שהוא יודע שאין דעת הרבים או השלטונות נוחה הימנו. על כן נאמר: לא תגורו מפני איש. הרי ששליחותו של שופט בחברה דמוקרטית, הקיימת על שלטון הרוב, לשמור על הצדק גם מפני הרוב. וכן אין הציבור הממנה רופא לחוליו דורש ממנו שימלא את כל משאלות לבם, או שינקוט בשיטות רפואה כאשר הציבור יחליט עליהן. הוא ירפא פאשר תצוינה עליו השכלתו הרפואית והכרת אחריותו. ואף המורה, אם הוא מורה ולא פקיד להשפלה בלבד, לא יסתפק בהוראות הניתנות לו מטעם השלטונות שנתמנה על ידיהם, ולא ימנע עצמו מחיפוש דרכים, וגם לא ירתום עצמו בשיטות הנראות לו פסולות. הרי שיכול השופט והרופא והמורה לשרת את שולחיו באמונה גם בשעה שאיננו עושה את רצונם. יכולה החברה להעביר את השופט, או את הרופא, או את המורה מכהונתו, אך אינה רשאית לדרוש ממנו שיעשה את מלאכתו רמיה. ואותם הדברים אמורים בסופר ובעורך ובכל מי שניתנה עליו משימה ציבורית־חינוכית. הרבה תביעות נתבעו אותו אדם. הוא חייב להקשיב קשב רב לציבור זה שאת דברו הוא עושה, לחוש את מחסוריו, להשפיל לכוח קליטתו, לעמול למענו ביור לבב. אך אחת אין לדרוש ממנו: שיהא פועל לפי הכרעת זולתו. מחנך אשר את ההכרעה בדברים שבמגמה ושפטעם הוא מוסר לזולתו, יכול להיות אדם חרוץ ורצוי לבריות. אך משליחותו שלו הוא משתמט.

כמה סילופים נסתלף רעיון הדמוקרטיה. יש שליחי ציבורים הרואים את שליחותם הדמוקרטית בתכלית הפשטות: מה הפצכם — ונעשה? חשקה נפשכם בעגל הזהב — הנה אנו יוצקים אותו בשבילכם. מחר תחשק נפשכם בעגל אחר — אף אותו נעשה. אפשר זוהי תורת הדמוקרטיה? אך אבותיה ומחנכיה של הדמוקרטיה, מן הימים הקדומים ביהודה ובין ועד היום, הם ההיפך הגמור ממנהיגים חנפים, הנכונים — לפי משב הרוח — להעלות כל דבר פיגול על המזבח, ובלבד שהם יחזיקו בקרניו. הללו לא החניפו מעולם לא לשליטים ולא להמונים. הם נתנו את חיייהם למען העם, אך לא ניענעו בראשם למעשים פסולים ולדעות מוטעות. וכל כמה שעמדו נגד האיזב מחוץ, כבדה יותר היתה מלחמתם מביית, נגד כל מה שנראה להם פגום או משובש, קצר-רואי או רפה-רוח. הם לא החזיקו בקרנות המזבח, ובגבור הניגוד ביניהם לבין דעת הציבור שאת טובתו ביקשו ולחולשותיו: לא אמרו אמן — מחלו על מעמדם ולא ויתרו על עמדתם.

הדברים האמורים בזה אפשר אינם אלא ראשי-תיבות בענין שאינו ענינו של „עם עובד“ בלבד: ענין הדמוקרטיה בקרבנו, הזכויות והחובות הפרוכות בה, הפירושים הניתנים לה. צעירה חברתנו, וצעירה הדמוקרטיה שלנו, ואף על פי כן כבר עלו בה סיגים ונטפלו לה פירושים משבשים, להלכה ולמעשה. וראיתי להקדים דברים אלה לדיון על „עם עובד“, כדי למנוע „מיקח טעות“ וכדי ליתן אחיזה נוספת למשיגים.

מה חידוש חידשה ההסתדרות בהקמת הוצאת הספרים שלה?
לא אַלמן ישראל ממוז'לים — מוז'לים-סוחרים, מוז'לים-סופרים ומוז'לים-מַצְנִיטִים. ועם כל הטרזוניות הרבות של סופרים וקוראים, ועם כל הדינים הקשים הנמתחים עליהם, הרי בחשבון אחרון אסירי-טובה אנו לכל מי שפעל למען ספרותנו. ומהם שפעלו גדולות. וחסדם לא ישכח.

ואף על פי כן, מעמדה של ספרותנו מעולם לא הניח את הדעת. ולא רק מחמת הרחוק הגדול בין הצרכים של קהל הקוראים העברי (שהוא, להנחנה, פחות מקהל הקוראים היהודי שבארץ-ישראל) לבין היכולת המעטה שקהל זה מגלה כבונה ספרות שלו. גם אותה מידת היכולת לבנין ספרות הצפונה בקהל זה אינה מופעלת כראוי.

יש תולים את הקולר בקורא, ויש בסופר ויש במו"ל. הקורא של ימינו, בפרט הקורא הצעיר שקם לנו, שרשיו בתרבות העברית מועטים, יחסו לספר העברי רופף. חסר הוא את רחש הכבוד ואת הדבקות. הסופר — חי לו בעולמו שלו ואין לבו אל הקורא ואל צרכיו. והמו"לות — כל עצמה דבר של עראי. היא אינה יודעת את ההתמדה. היא אינה מהנה קרקע־צמיחה בה יתערה גם הקורא וגם הסופר.

מפעל ספרותי עברי דינו להיות תלוי כרפיון, נתון תמיד לתנודות שבמצבו או בהלך־רוחו של המו"ל, אם עליות וירידות בסיפויי הרנחים של המו"ל־הסוחר, אם עליות וירידות בנדיבות רוחו של המו"ל־המַצַּנט, ואם עליות וירידות בכוח העמידה והעקשנות של המו"ל־הסופר או החובב. משלושת הגורמים הנקובים רק המו"לות בלבד היא דבר של עשיה. הקורא והסופר אינם בגדר עשייה. לא ביום אחד ישתנה הקורא ויצמח הסופר. אך יש ויש בידינו להביא תמורה של ממש במצב המו"לות ועל ידי כך לקבל את הטוב מן הקורא ומן הסופר כאחד.

בעולם הגדול גוברת והולכת הדעה, כי לגבי צרכים אשר חשיבות חיונית להם בחיי הרבים ובקיום האומה אין לסמוך על „האינטרס הפרטי“, בעל היוזמה הפלי־כולה לכאורה, שהוא יעמיד אותם לבצעו ולחשבו־נותיו הפרטיים ויספק אותם פראוי. לפיכך, אומרים עתה, חייב לכל להיפנס בעבי הקורה לגבי צרכים אלה וליטול בידיו את היוזמה ולקבל על עצמו אח האחריות.

הסתדרות־העובדים בהחליטה להקים את „עם עובד“ עלתה על דרך זו לגבי הספרות העברית: היא מבקשת לתת את חלקה היא לבנין הספרות העברית, כאחד מענפי פעולתה לצורך העם העובד.

מעתה אין ההסתדרות מסתפקת במה שהיתה עושה, ממילא, למען יצירת קהל קוראים עברי, ובמה שהיתה עושה כפעם בפעם דרך אגב בשביל הספר העברי. מעתה היא מכניסה את עצמה בעול קיומה של הספרות העברית. במישורין, במכוון ובדרך הקבע.

אין ההסתדרות נוהגת לעשות מעשים סתמיים, בחלל ריק. עיניה לחבריה, להמוני חבריה, לצרכיהם היא מתכוונת. וממילא, כל מה שהיא עושה טבוע במטבע שלה. וכן יהיה היקף מפעלה הספרותי. לפיכך יודעים אנשים

פיקחים. שאין מחסור בהם, פי „עם עובד“, כמו כל מה שההסתדרות עושה, הוא ענין „מפלגתי“. הן לפי מושגים הרווחים בחוגים מסוימים — כל מה שפועלים יהודים עושים בארץ הוא „מפלגתי“, מה שאין פן יהודים אחרים שמעשיהם „לאומיים“.

אולם ראוי לדעת למי שמבקש לדעת: ההסתדרות העובדים איננה מפלגה ואיננה פת ואיננה כנופיה, וגם הוצאת הספרים של ההסתדרות איננה נחלת מפלגה פוליטית, ולא פת אידיאולוגית ולא כנופיה ספרותית. ההסתדרות העובדים מהנה את החטיבה החברתית הגדולה ביותר בישוב, והיא כוללת גושים ומפלגות זורמים ובני־זרמים, ולפיכך גם מפעליה אינם מפעלים של גוש או מפלגה או זרם, פי אם של הכלל הפולל אותם. ובהיות ההסתדרות, מתפקידה, שוקדת על כל פרט עובד, היא נושאת באחריות לגורל כלל העובדים ולעתידות האומה.

כשמדברים בהסתדרות ובמפעליה אין המדובר בענין אשר תם ונשלם, ולפיכך אין לראות את המטרה כפאילו הושגה בשלימותה. אין זה נסיון רגיל להתחיל בבנין בית העבודה העברי ולהמשיך בבנינו, בימים שבית ישראל מוכה לרסיסים, מחוץ ומבית. ועדיין לא שלם הנסיון. ועדיין הוא מתנגף בתקלות שונות. ועל אחת כמה וכמה נסיון שלא מן הרגיל הוא לבנות בנין לכלל העובדים בשדה הספרות. ומה שנעשה עד כאן אינו אלא התחלה זעירה, רמזים ראשונים למה שצריך להיות.

„עם עובד“ מבקש לפרנס את צרכיו הספרותיים של הפועל. אך „צרכיו הספרותיים של הפועל“ מה הם? יש אומרים: די לו לפועל בכמה קבים של ספרות כְּרֻזֵנִית תעמלנית, אשר גושפנקה של „פועליות“ טבועה עליה, ולשאר — „ידאגו אחרים“, או „יש מי שידאג“. ויש אומרים: פרנוס צרכיו הספרותיים של הפועל אינו בא למעט אלא לרבות, פי „הפועל“ איננו יצור מופשט, אשר לו צרכים „פועליים“ גרידא, ובכלל צרכיו של הפועל החי — צרכיו הרוחניים של האדם מישראל בימינו.

יפוח זה אינו מאתמול, ואינו חל על עניני ספרות בלבד. היו שביקשו שנים רבות ללמד את הפועל הארץ־ישראלי פי אין לו לפועל אלא איגודו המקצועי ומלחמתו בפעלים, והשאר — היינו: עליה, בנין משק פועלי, עברית, ציונות — אינם מענינו. לכך „ידאגו אחרים“. ואם פי מטיפי תורה זו

ראו עצמם נאמנים ביותר ל„אינטרסים של הפועלים“ לא שמע להם הפועל הארץ־ישראלי. הוא ראה את עניני חייו של העם כענין שלו, של הפועל, הוא לא סמך על „האחרים“ ש„דאגו“, וגם את עניניו שלו, ה„פועלי“, ראה מואר באור גאולת העם, ועל ידי כך קנה את עולמו וכבש את מקומו בהיסטוריה החיה של אומתו.

„עם עובד“ הנהו „צד“ בויכוח זה. „צד“ מובהק. הוא איננו מפריד בין צרכיו ה„פועליים“ של האדם העובד לבין צרכיו ה„אנושיים“ וה„יהודיים“. הוא רואה בפועל אדם ומלוואו. ואם עוד יכלתו היום מועטת, הרי המטרה רומזת לו בכל היקפה. לעולם אין ההסתדרות פותחת אלא בהיענות לצרכי חבריה, ברוב צרכים פשוטים וראשונים. אלא שאין ההסתדרות נשארת עומדת במקום שהיא פותחת. היענותה הנאמנה נושאת בחובה את התנופה העתידה, את עובר הגדולות. אין ההסתדרות יכולה לפרנס את הצרכים החיוניים של חבריה בלתי אם על דרך החברות, ההדדיות, ההתנדבות והתנופה החלוצית. ודרך זו היא שעושה את האתחולות הזעירות לפרנס צרכים פשוטים של קומץ חברים למפעלים המפרנסים את כוח היוצר של האומה.

במה התחילה קופת־חולים, למשל? בעשיה צנועה ביותר. היא ביקשה להקל את סבלו של הפועל החולה, העובד ומודח ללא קרוב וגואל, להצילו מבושת פנים שבפניה לגבאי צדקה, ולהגיש לו את מעט העזרה של ריפוי וטיפול אשר קומץ חברים המתפרנסים במסכנות יכול להגיש. וכך הניח קומץ פועלים, בחלקם מחוסרי עבודה, יסוד למפעל הגדול של בריאות העם. מתוך שחברי קופת־חולים הם בני המחנה העובר לפני העם, הפונה לכל נקודת פיבוש והיאחזות, המסתכן בכל ביצה וכביש וישוב של ספר, נעשתה קופת־חולים חלוץ הבריאות הלאומית.

„סולל־בונה“ אף הוא הוקם לצורך מוגבל: הפועל היהודי ארב לו חוסר־עבודה פרמנטטי, קיומו לא היה מובטח לו אפילו יום אחד, לא היתה לו פל אפשרות לעמוד בהתחרות עם עבודה זולה אצל הקבלנים. לאחר כמה אכזבות וכשלונות התחילה מנסרת המחשבה שפדאי לו לפועל לנסות להיות „קבלן של עצמו“. מתוך מגמה זו נוצר בשעתו „סולל־בונה“ אשר נעשה בקרב הימים, לאחר כמה נפתולים ומשברים, מכשיר גדול לבנין הארץ. הוא מגלה

מקורות-עבודה סמויים, הוא עצמו יוצר מקורות עבודה, הוא מאמן את הפועל למלאכות אשר לא ידעו אבות אבותיו, והוא מחזיר את הנבודה העברית למקומות שהפועל הפרט הנתון לחסדו של הקבלן הרכושני אין לו כל תקוה לחזור. ועדיין אין אלו אלא שלבים ראשונים בשליחותו של „סולל-בונה“ לגבי הפועל העברי ולגבי המשק הלאומי. אנו מצפים לראות את „סולל-בונה“ בנושא דינמי של הבניה העממית ושל חרושת פועלית, כגורם של הזלת הבניה, של שיפון הרבים, של שיפור חיי הפועל בכללותם. לא רבים הם הגורמים הזלפליים להיאחזותנו הלאומית כמפעל-ענקים זה שצמח מתוך קיבולת נועזה בשעתה בחלקת כביש קטנה.

המרפז החקלאי — בית היוצר של ההתישבות הלאומית? תחילתו — דפיקה על פתחי אכרים, למען השיג יום עבודה לפועל. ועוד בטרם היו לו הישגים פלשהם התלכדו סביבו, מתוך אִמון וציפיה, כל המבקשים להשתרש בקרקע המולדת, בלי לדעת: כיצד? הוא נלנה אל הפועל החקלאי בכל תלואותיו, הוא שתה את כל כוֹסות הביטול והגינוי, אשר נשפכו על ראשם של סוללי דרכי ההתישבות. ועתה הוא הכוח העיקרי המדרבן את מפעל ההתישבות הלאומית, הגורם הדינמי בשתילת האדם היהודי באדמת המולדת.

לא אבוא עתה להמשיך בזה. בהודמנות אחת קראתי על ההסדרות את הכתוב: סולם מוצב ארצה וראשו... עוד אנו חייבים בחיזוק שלבים ראשונים, אך כבר יכולים אנו לשאת עין אל ראשו של הסולם. בחיק מפעלו החלוצי של כלל העובדים על יומיותו, על מעמדיותו, מקופלת הצמיחה הלאומית על נופה וצמרתה. חבל שלא כל פועל ולא כל עסקן פועלים יודע וחס זאת בכל אשר הוא עושה.

אילו היתה ידיעה זו שולטת בכל מעשינו!

„עם עובד“ לא פתח במניפסט. אפשר זו דרכה של ההסדרות שהיא מקדימה עשיה להכרה, ואפשר דרכו הבלתי סלולה של „עם עובד“ היא שמנעה כל הבטחה חגיגית. וגם עתה, עם חמישים הספרים הראשונים, אֵל יֵאָמֵר: זאת התכנית! אין אלה פי אם סעיפים לתכנית. זו עוד תהא נכתבת במשך ימים רבים — בצורת ספרים — עד שתגיע השעה לנסחה

בשלימותה. מסתבר כי מה שיצא עד פה ב„עם עובר“ — אם מוצלח יותר ואם מוצלח פחות — לא יצא במקרה ויש בו משום ראשית התגלמותה של תכנית, אלא שהתכנית בשלימותה עודנה מקופלת במה שיבוא, במה שעתיד לבוא עם ההתמדה, לאחר עבודה מרובה. ואין החוגר רשאי לדבר כמפתח.

אלול תש"ג.

על החינוך למבוגרים
ארמה לעם ורוח לעם
עד היכן אהבת ישראל מגעת

על החינוך למבוגרים¹

לא אוכל לצאת בדרך קודמי ולדבר בנוסח של „הצעות“. עדיין אני עומד בפרוזדור. אומר בגילוי לב: לא הגענו עדיין בפורום זה לכלל אחדות הבנה והערכה לגבי גורמי היסוד ובעיות היסוד בחינוך העם. ואיני נוהג להביא הצעות בלי שארצה את היצור החי שביכלתו לקיים את ההחלטות המתקבלות. אין בידי אלא הערות מוקדמות ומקוטעות.

אי אפשר לי שלא לציין כי בדיון זה חסרים לי משתתפים. חסרים פה אלה שקוראים להם „מרצים נודדים“, והם המרגישים על גבם את היענות הציבור ואי־היענותו לכמה נסיונות של פעולה תרבותית. חסר אותו טיפוס של מורה עממי, שעושה או שהיה עושה את עבודתו הציבורית והתרבותית גם מחוץ לכתלי בית־הספר. חסרים פה עסקני התרבות שבהסתדרות־העובדים, ולא רק אלה שבמרכז, כי אם גם אלה שבמקומות. חסרים פה ספרנים, ומפיר אני ביניהם פאלה שיצרו בקיבוצים ספריות מעולות, נאות יותר מאשר בכמה קהילות עשירות בגולה. וכשעומדים לדון בפעולה תרבותית יש לכל אלה מה לומר. אפשר אין אתם פרוגרמות גדולות וניסוחים מעוינים, אך הם הנאבקים עם „המציאות“, הם העומדים על הקרקע, גם כשהקרקע אינה נוחה, ואפילו מידרדרת. מי שניגש לדון בשאלות תרבות, הלכה למעשה, יש לו מה ללמוד מפי האנשים במקומות העמלים בזה ימים רבים. יש ללמוד מהישגיהם וגם מאכזבותיהם ומטעויותיהם.

עצם העובדה של דיון על מתן חינוך למבוגרים, לא כענין של „יזרת“, אלא כמגמה של עשיית קבע, יש בה חידוש, ולא דבר של מקרה הוא

¹ דברים בסימפוזיון לשאלות השכלת העם בארץ והחינוך העברי בתפוצות. שנערך על ידי האוניברסיטה העברית בהשתתפות מחלקת החינוך לכנסת־ישראל והסתדרות המורים העברים בארץ־ישראל, בח' באלול תש"ג. 8.9.1943.

שדיונים מצִין אלה מתנהלים עכשיו גם אצל אומות עשירות ותרבותיות. היו גם בעבר אנשי תרבות שביקשו לעשות להשפלת העם, בהרבה או במעט. החידוש הוא בכך שמתחילים לראות בהשפלת המבוגרים לא דבר של רשות, כי אם דבר של חובה, דבר שבלעדיו אין לקוות לתיקון רציני בעניני חברה, בעניניה של כל חברה. העבודה התרבותית העממית עדיין עומדת במדרגה של פילנטרופיה רוחנית, של מתן נדבה מצד שבעים לרעבים. אין התאזרות של הרעבים לעזרה עצמית והדדית. אין הכרה שבנדון זה פולנו רעבים, וגם ערבים זה לזה. ואין הציבור (או המדינה) רואה את ההשפלה המתמדת של כלל המבוגרים חובה לעצמו, כשאר שירותים ציבוריים חיוניים. וכשם שהפילנטרופיה מבקשת להקל את המצוקה הסוציאלית בלי לצאת מתחומי הרצון הטוב והיכולת המעטה של יחיד או יחידים, כך גם הפעולה למען השפלת הרבים עדיין לא יצאה מתחום ענינם של המעטים הנדבנים הרוחניים או עושי רצונם.

בעולם קשוח אין לקפח את זכותם של המעשים האנושיים הטובים אשר נעשו מטעם הפילנטרופיה. אך כבר עברו הימים שפואבי המצוקה הסוציאלית סמכו עליה, שהיא תרפא את שבר החברה. לאחר עשרות שנות מאבקים סוציאליים מתחילים להפיר כי זו חובתו של הכלל למלט כל פרט ופרט שבו ממחסור. וראשי מדינות (בלי שיאמרו כי צד יקימו זאת) מכריזים עתה חגיגת על זכותו של כל יצור אנושי לחופש ממחסור. הרי זו מהפכה גמורה במושגים האנושיים על זכויות הפרט וחובת הכלל.

סימנים ראשונים של מהפכה כזאת בהכרת הדור ניכרים עתה גם לגבי השפלת העם. מתחילים להכיר שאין להסתפק בהשפלת בית-הספר, ויש לשוב ולהשפיל ולחנך את האדם המבוגר, ויש לראות מתן חינוך למבוגרים כדבר אורגני בחיי העם. וטוב הדבר שמושגים אלה מתגלגלים גם עדינו.

היו ימים, בשלהי המלחמה הקודמת, שתיבעות כאלו נשמעו גם כלפי ההסתדרות הציונית. היו שאמרו שהמפעל ההתישבותי שלנו מחייב השפלת המונים, השפלה כללית והשפלה מקצועית. היו שאמרו כי קליטת-עליה והשרשתה מחייבת הנחלת הלשון העברית לעם וטיפוח יסודות ראשונים, לפחות, של תרבות לאומית. ואלה שדרשו מאת ההסתדרות הציונית עשיה תרבותית בקרב מבוגרים היו, כמו „להכעיס“, אנשי-„מפלגה“. ולפיכך ראו

שוללי המפלגתיות וסתם אנשי מעשה חובה ללחום נגד תביעות משונות אלו, ועצם התביעות נחשבו לתביעות פסולות, גם מפאת בואן להעמיס על התקציב הציוני עוד „הוצאות בלתי פרודוקטיביות“ — בלשון הזמן ההוא — וגם מפאת אי־כשרותם של בעלי התביעות ועושי הפעולה, והוקל לתקציב הציוני והוקל ללבבות פשבהסדרות הציונית גבר השכל המעשי והא־מפלגתי והיא הלכה ושיחררה עצמה מכל פעולה כזאת.

עתה חוזרים ומתחילים לדבר ברצינות על הצורך במתן השפלה למבוגרים. ומתחילים — מדיניה. יהי כן. תבוא העזרה מדיניה. ובלבד שתבוא. פי אכן זכתה דניה למה שלא זכו אומות גדולות ועשירות הימנה. בשל מה? מחנך דני עונה על כך: „אומה קטנה אנחנו ואין אנחנו יכולים לזלזל בשום פרט משלנו“.

ולנאי שהכרה זו של בן דניה תהיה נחלתו של כל מחנך יהודי, כל עסקן יהודי, כל מדינאי יהודי. הן זוהי משמעותה של האמרה העתיקה על „כל המקיים נפש אחת מישראל“. לקיים נפש משמע גם לחנך אותה. וכל עוד ידע הפלל היהודי לעמוד במערכה על נפשו, על קיומו הקיבוצי, היה דבר „השפלת העם“ — על ידי תלמוד תורה וקצנים וגם לגדולים, לכל הגדולים, לכל אחד לפי כוח קליטתו — חלק אורגני של חיי החברה היהודית.

אבותינו — לימודם היה בשבילם ענין חיוני. לא רק ענין של חריפות מוח, של ידענות, של עולם האצילות. קודם כל ענין של חיים. בין שלמדו „חיי אדם“, בין ששמעו פרק ב„חובות הלבבות“, בין שעסקו באגדה ובמדרש — הכל התכוונו לדבר אחד: לחיים. הלכה למעשה. הדורות האחרונים התחילו מוצאים סתירות בין „התורה“ ו„החיים“. בהכרתם של הדורות הקודמים לא היה מקום לסתירה. מן הלימוד נדרשו תשובות לצרכי החיים, של הפרט ושל הכלל. העבודה התרבותית שמדברים עליה עתה — לאילו צרכי־חיים היא עונה, לאילו צרכי־חיים היא מתכוונת לענות? מדברים על תרבות „טהורה“, היינו שהיא „למעלה“ מן הענינים השנויים בחיינו במחלוקת, שהיא חפשית מ„טנדנציה“, שהיא מבקשת את „פיתוח האינטלקט“ לשמו ואת טיפוח ההנאה האמנותית לשמה. אינני מעיו לזלזל, חלילה, בדברים החשובים האלה. אך אני מרשה לעצמי לפקפק אם אלה כשהם לעצמם, אלה בלבד, יש בהם כדי לעשות את השפלת הרבים חלק אורגני של חיינו.

ומשום שמביאים למופת את דניה לחינוך נאצל ואל־מגמתי, רואה אני לומר: השפלת העם המהוללת באמת בדניה איננה חסרת מגמה אלא שהיא מגמתית במידה מרובה. עקרונות לאומיים ובין־לאומיים, סוציאליים, מוסריים ודתיים מונחים ביסודה. וגרונטוינג, אבי השפלת העם בדניה, הוא שהגיע למפעלו החינוכי מתוך חרדה מפני השתלטותה של גרמניה על העם הדני הקטן. הוא נשא את נפשו לביצור עצמותו של העם הדני. ולשם כך צריך היה להיאבק עם דלותו, לשפר את חקלאותו המפגרת, לשחרר אותו משיירי הפיאודליזם, לעודד את הכרתו הלאומית. ואת אלה לא ניתן להשיג בלא לגייס את מלוא הכוחות הרוחניים הספונים באכר הדני, בלי פעולה מתמדת ושיטתית של השפלת המונים.

על אחת כמה וכמה שאצלנו אין לעקור את הפעולה התרבותית משדה המערכה של האומה על קיומה ועל חירותה, ומן המאבקים הפנימיים, הפלכליים והסוציאליים והרוחניים, הפרושים על פני שדה זה. וגם התנועה הלאומית שלנו, יותר מכל תנועה לאומית אחרת, זקוקה לגיוס מלוא הכוחות הרוחניים של „כל נפש“ בעמנו. הן חסרים אנו כמה אטריר בוטים יסודיים של חיי אומה. ואת החסר שלנו — בחומר, בשלטון עצמי, בחוק ובמשפט — עלינו למלא בהכרה וברצון, היינו: בהפרתו של הפרט וברצונו של הפרט ובנכונותו הנפשית של הפרט להיות חלק מן הכלל. וזה הן מצריך פעולה חינוכית דרוכה ומתמדת. הן גם בארץ אין אנו עדיין אלא שברי עם. אשר באופן הטוב ביותר הם מבקשים להתאחות ואינם יודעים פיצד.

לפני עשרים וחמש שנים, בשלהי המלחמה הקודמת, ביקשתי להגדיר את תפקידיה של תנועת הפועלים הארץ־ישראלית „לקראת הימים הבאים“, ואמרתי: „וכל בניך למודי ה“ — לא ברכה בלבד היא אלא צו. במידה שנתקדם במילוי הצו הזה תלוי לא רק מצב תרבותנו, פי אם גם שאר הצדדים של הניתנו. אך עדיין רחוקים אנו מקיום ציווי זה.

ואף על פי כן תמוה בעיני כשאני שומע מציעים הצעות ומתכננים תכניות כאילו באים לפעול בחלל ריק, כאילו לא עברו על הישוב עשרות שנות גישושים והתחלות ומעשים. בכמה וכמה צינורות נעשית הפעולה התרבותית בישוב. אנחנו בוכים על דלותה ההמרית, עתים אנחנו מצטערים על דלותה הרוחנית.

אך האם מסגרת חדשה תמלא את חסרונה בלי שנדע פיצד ממלטים אותה מן העניות ומה העשירות הרוחנית השמורה אֵתנו למענה?

הפעולה התרבותית העברית אין ברשותה מה שיש לאחרים. אין לרשותה הפילם, אפשר הוא סותר מה שהיא מבקשת לבנות. וגם הרדיו איננו לרשותה. יש לנו פירורים של רדיו ממשלתי ואין לנו רדיו לאומי. המדברים על השכלת העם מתכוונים בעיקר להרצאות. לפיכך רואה אני להבליט שני סוגי פעולה שהתפתחו בארץ במיוחד: א. טיולים, שחשיבות חינוכית גדולה נודעת להם, וב. מה שקוראים במונח לועזי „סמינרים“, היינו: מפעלים ארעיים לשם לימוד מרוכז. „הבחירות הסוציאליסטיות“ היתה, כמדומני, הראשונה שערכה מפעל לימודי כזה, והנסיון נקלט ו„הסמינרים“ נעשו חלק מן ההני החינוכי והתנועתי של ציבורנו.

מפעלים אלה ראויים להתבוננות ואפילו לחקירה רצינית. ש. צמח פוטר אותם באמירה שאין לומדים בהם לחשוב אלא להאמין במה שאומרים. אין אני רואה עצמי מוסמך לבדוק את מידת הנכונות שבאמירה זו, אך נראה שאין היא חסרת יסוד. אלא שאמת־מידה זו בלבד אינה מספיקה, לדעתי, להוצאת פסק־דין. אכן, יש לקבול על מיעוט המהשבה הביקרתית בקרבנו, יש להצטער על „אדיקות“ חדישה הפושה אצלנו והיא מתנכת לאטימת אוזן מפני כל דבר „מינות“, יש ללמד להבחין בין עיקרי אמונה גדולים לבין קליפות ויש אף להסיר את העטרה מלמדנות־בוטר ומספיקי־תורות תופפים, אך אין לפסול ערכה של פעולה תרבותית בגלל זאת בלבד ששולט בה „אני מאמין“. רשאי אֵתה לשלול כל דוגמטיות, רשאי אֵתה להכריז על האופי הדוגמטי של שיטות חינוך מסוימות, אך אין אֵתה רשאי שלא להפיר פי גם חינוך דוגמטי — חינוך הוא. ואין התנגדותנו לאמונות שהן תפלות בעינינו צריכה להביא אותנו לידי כך שנהיה שוללים את עצם יסוד האמונה — בציונות, בסוציאליזם, בהומניזם, במדע או בדת — בחינוך האדם.

ותורשה לי הערה צדדית בדבר שאני נוגע בו, למען הדיוק. הרקטור הזכיר לטובה את „ירח העיון“ של הסתדרות־העובדים. ודרך אגב הדביק לו תו „מפלגתי“. לא הייתי בא לערער על כך אילו היה תו זה הולם את המפעל. אינני רואה כל גנאי בתואר זה פשלעצמו, ולנאי שמפלגות שלנו יעשו מה שעושות מפלגות באנגליה. למשל, המקיימות „בתי־ספר“ של קיץ או של חורף

להשפלת חבריהם, צעירים וקשישים. אך מן הראוי שבמקומות שמתחנכים על דיוק במונחים יהיו מבחינים בין „ההסתדרות” לבין מפלגה. לא מפלגה הקימה את „ירח העיון”, כי אם ההסתדרות, והענינים שנלמדו בו היו לא עניני מפלגה, כי אם עניני כלל האומה וכלל הפועלים. והלומדים והמלמדים בו היו אנשי מפלגות שונות ובני־בלי־מפלגה.

ואגב אומר שבעולמנו התרבותי קיימת נטיה לפטור ענינים רוחניים בכוחו של תואר זה: „מפלגתי”. שמא כדאי לבדוק אם אין יש שהיצירה הרוחנית של האומה בחרת עתים לזרום לאו דוקא באפיקים המקובלים ואינה נרתעת אפילו מאפיקים „מפלגתיים”. אביא רק דוגמה אחת: בימים שלאחר משבר אוגנדה היו להסתדרות הציונית כמה פלי־מבטא שלה, אולם המחשבה הלאומית היוצרת זרמה דוקא בצינור „מפלגתי”, של פת קטנה בארץ־ישראל, בעתון „הפועל הצעיר”. יתר על כן: כל אותם הערכים שנתחדשו באותה תקופה קצרה של „העליה השנייה” — והם עתה ערכי יסוד של בנינו — נוצרו לא ב„דרך־המלך”.

הרבה הצעות הוצעו כאן. לא אדון בהן. כי השאלה המטרידה אותי היא: מי נמי המקיימים? בעולם הפדגוגי נשאלת השאלה: מאימתי מתחילים בחינוך הילד. ויש תשובה לכך: מהוריו, לפני נישואיהם. וכשאני שואל את עצמי: מהיכן מתחיל חינוך ההמונים? אני עונה: מחינוך המתנכים. השיטה הדנית קבעה כלל, וכמדומני שהוא כלל ראשון אצלה: שהמחנך יהיה מובן לחניך. לשם כך, מובן, צריך הוא שיבין לחניך. אף על פי שיש לחשוב פי מרחק הרמה התרבותית אצלנו בין המרצים לשומעים הוא פחות מאשר בין המרצה הדני לשומעיו, אין לי הבטחון כי קיים אותו השיתוף הנפשי, אשר בלעדיו לא תתואר הבנה הדדית.

הרקטור אמר כי האוניברסיטה צריכה ליתן את המורה לנבוכי הזמן. יהי רצון. פולנו זקוקים לו והאוניברסיטה עצמה לא פחות מפולנו. אך איני יודע אם אמירה זו משאלה היא או בטחון. אם בטחון — מנין? הן אין אנו דורשים זאת מן הטכניון, ממכון־זיו. משמע שעבודת המחקר המדעי בלבד — עם תועלתה המעשית וחשיבותה העיונית — אינה מספיקה כדי להדריכנו במדבר החיים. האדם העברי בארץ שואל לנתיבות חיים. האם האוניברסיטה בפני עצמה יש בכוחה לענות?

דור זה נקלע יותר מדורות קודמים בין הפקרות לבין קבלת עול מצוות. לא יקומו חיי עם מן החרבות בלי שהפרט יקבל על עצמו מרצון חומרות חיים גדולות. בדורות הקודמים היה אדם מישראל שואל מה חובתו לאלוהיו או למצפונו. מימי ביל"ו התחילו שואלים: מה חובתי לעמי — ואעשנה. התשובה היתה אטית ביותר. אך מאז ועד היום נקבעת אתיקה יהודית חדשה אשר בלעדיה אין כל החלום הציוני אלא פרח של נייר. זה ששים שנה אנחנו הולכים ל„חדר“ ללמוד את תורת ההתנדבות: התנדבות בממון ובנפש. מן הקערה למען „שוב ארץ־ישראל“ הגענו אל הקרן הקימת וקרן־היסוד, אל „כופר הישוב“ ו„מגבית ההתגייסות“, ממתן תרומה להפרת חובה; והתנדבות בגוף ובנפש היא ההיחלצות לקריאת האומה, לקריאת האדמה לעבדה ולשמרה, ההתגייסות מרצון. יתכן שלאחר שנים יפירו פי הציונות נתנה לעם ערכי חיים וערכי מוסר חדשים, או שהביאה גדולה ותחיה לערכי־קדומים גנוזים. האם איש המדע הוא ההולך בראש המחנה?

ונסוף לשאלה מי נמי, אשאל גם: במה? יפה דובר פה על חוגי לימוד. ובעיני זו מן ההצעות החשובות ביותר: לא שמיעה פאסיבית לדברי המרצה, פי אם לימוד פעיל בהסתייעות חברית. וכזאת הן היתה גם דרך הלימוד העממית בישראל בשלשלת הדורות. אך לחוגי הלימוד בימינו נוסף קושי חדש אשר קודמינו לא ידעוהו: החוג הלומד מעצמו זקוק לספר. ולא לספר של עראי, אורח־פורח. לקודמינו היו ספרים קבועים, מקודשים: אם משניות, ואם „עין־יעקב“, ואם „מסילת ישרים“. מה יש לנו?

וכשאנו באים לבני־אדם ואומרים להם: תלמדו, אין אנו יודעים לאמור להם מה ילמדו. הן ספרות ההשכלה (שכולנו שתינו ממימיה ואין אנו רשאים להיות כפוי־טובה לה) היא עתה בשבילנו חומר היסטורי ולא ספרות חיה. על אחת כמה וכמה שהיא לא נתנה לנו ספר שדור זה יראה אותו כספר בשבילו.

היו ימים ואחד־העם קבל ש„עם הספר“ אנחנו, ולא עם ספרותי. והנה, חדלנו להיות עם הספר. אפשר אנחנו עם ספרותי, ולא בעלי ספרות אחת. פי אם בעלי כמה ספרויות, אך עם הספר איננו.

אדמה לעם ורוח לעם

(בכינוס הקרן הקימת בירושלים, י"א בתשרי תש"ד)

בשעה זו שאני בא לדבר בשם הקרן הקימת לבי נוקשני. הקרן הקימת אינה מוסד ציוני בלבד, היא אחת היצירות הגדולות אשר עם ישראל יצר בדורות האחרונים, תברו בה כמה ערכי יסוד של תנועת תקומתנו. ואף על פי שאני רגיל מנעורי לדבר על הקרן הקימת, מתקשה אני כשעלי לדבר בשמה. אינני יכול לשפוח פי במסיבה זו חסרים אנו את האדם אשר פולנו ראינוהו כדובר המוסמך של הקרן הקימת, ולא של הקרן הקימת בלבד, אלא של הציונות כולה, בראשונותיה ובשלימותה. זאת הפעם הראשונה שאנשי הקרן הקימת נפגשים עם אנשי הספרות והאמנות וההוראה פשאינ אתם מנחם אוסישקין, אשר זכות-ראשונים שלו חפפה על דיבורו ועצם הופעתו הגבירה אמונים וגשרה גשרים.

וקושי נוסף הוא לדבר אל אנשי הרוח. לא קל לתפוע את הקשבתם. הן את אנשי הרוח מבקשים אנו לראות כתובעים, וקשה לדבר אליהם כאל נתבעים. מי הוא אשר יבוא להוכיח את המוכיחים — וישמעו לו? אך העובדה שהקרן הקימת ראתה צורך בפגישה שאנשי הספרות והאמנות וההוראה נענו להזמנה — אומרת משהו. וכך אני מפרש פגישה זו:

ארצנו קטנה, וארצנו העברית קטנה הימנה. וארץ קטנה זו מצויים בה מרחקים מרובים, העולים הרבה על שטחה של הארץ. המרחקים הם פנימיים, בקרב הישוב. יש מרחקים בין מאמינים לכופרים, בין קרובים לאדישים, בין מקיימי מצוות ופזרקי עול, בין מתנדבים לשתמטנים. ולא רק אלה, יש מרחקים גם בין העושים במלאכה הנתונים בפניות שונות של הבנין, מרחקים בין אחים היונקים לכאורה מקרקע אחד ומחוזן אחד. קיימים מרחקים בין מה שנעשה בצורותיו של המפעל הציוני, המדיני או הקרקעי, לבין האנשים המקיימים את הציונות בגופם, בשדה או בקתדרה, בכביש או בעתונות.

הרבה תקלות נגרמות לנו בשל המרחקים האלה. הרבה אי-הבנות, הרבה טעויות, הרבה צער. ויש צורך רב להתגבר על המרחקים. ופגישת הקרן הקימת עם אנשי העט והמכחול אף היא מתכוונת לגשר גשרים.

שלא לתת מקום לטעות אומר מראש: הפניה אל איש הרוח אינה

לשם „הזמנה סוציאלית“. אין הפננה לראות את איש הרוח כמוציא לפועל פקודות או הוראות של ממונים עליו. מימים קדומים זכור לנו מעשה בהזמנה סוציאלית: המעשה בבלעם, אשר הזמן לקוב, והתוצאות, פידוע, היו מפוקפקות. גם מופר לנו היחס היהודי המתבטא בניב העממי: „קדיש שכור“. אין אמונה שהקדיש השכור פותח שערי חסד. ואין לי כל רצון לראות את הסופר העברי כמי שמעמיד את כתיבתו לרשותו של איזה מנגנון פקידותי. לא שאני רואה פחיתות כבוד לסופר ולאמן שהוא ממלא תפקידים מעשיים בתנועה, ולא שהתנועה אין לה דרישות אל הסופר ואל האמן כאל אורח בעמו. גם את גדול המשוררים העברים רתמה הציונות בשד"רות ולא חששה, ולא ראתה בכך פגיעה, על אפם של האיסטניסים. עם עני ואביון אינו יכול לשחרר את בחיריו משליחיות, ואם הן עגומות. אולם את הסופר, פיוצר, רוצים אנו לראות לא כנגרר, כי אם כהולך בראש. רצוננו לראותו חש את צרכי החיים של האומה, גם לפני שאנשי המעשה מוצאים את המעשה הדרוש ואת המלה הנכונה.

במסיבה זו אין צורך שאזכיר מה חלקה של הספרות העברית — גם בשעה שלא ידעה את פשר חלומותיה — בתנועת התקומה העברית. אין צורך לספר מה היה בשביל הציונות „אהבת ציון“ או בשביל המגמה הקרקעית „שירת הזמיר“, או בשביל תנועת ההתגוננות „בעיר ההרגה“, או בשביל העליה השניה „מכאן ומכאן“. כל אלה לא נכתבו לפי „הזמנה סוציאלית“. לא היה כלל מי שיזמין. הם נכתבו לפי הזמנה אחרת, גדולה יותר, לפי הזמנה שנבעה מנבכי הנפש של היוצר. ואלה היו נבכי הנפש של האומה. רצוננו לראות את הסופר העברי בחיי היצירה של הדור, כשם שראינו את יל"ג בדור ההשפלה, את לילינבלום בחיבת ציון, את יעבץ לגבי הציונות הדתית ואת פרנר בתנועת העבודה.

רואים את הקרן הקימת כתובעת — שמא נראה אותה פנותנת? אוסישקין היה אומר כי יותר ממה שהילד נותן לקרן הקימת, הקרן הקימת נותנת לילד. ואמרה זו צודקת גם עתה כשפרוטותיהם של ילדי ארץ־ישראל כבר מצטרפות לחשבון נאה, חשבון העולה אולי על מה שארצות מפורסמות בציונות היו נותנות לקרן הקימת. אכן, הקרן הקימת נותנת בלב הילד עולם מלא אשר חיך־ערכו לא ישוער. היא קושרת אותו עם אחיו. עם ילדי ישראל

בעולם כולו, היא מחברת אותו לאומתו, היא מטפחת בו את חוש הנתינה, היא נותנת לו חזון מולדת, תקווה ואמונה. האין אנו רשאים לומר כזאת גם לגבי הסופר העברי?

כל אחד יודע כי הקרן הקימת גואלת את האדמה ומעמידה את העובד העברי על הקרקע. לא כל אחד יודע וחש שהקרן הקימת בעשותה זאת, גואלת את הרוח העברי ומעמידה אותו על הקרקע.

כדי להוסיף ממשות להרגשה זו, אפשר שהיינו צריכים לערוך משהו יותר ממשי מכינוסים, למען הוסיף מראה-עיניים להלך-הנפש. ואכן, היינו ברצון מעלים את המתכנסים ל„רמים“, הנקודה החדשה בהרי נפתלי, המשקיפה על פני עמק החולה, או מסיעים אתכם דרומית מבאר-שבע. רק לפני שנים מועטות היתה הגיאוגרפיה הציונית כולה מסתיימת עם באר-טוביה, פתחום הדרומי של המולדת. מאז ועד היום זוננו פלשה, לא הגענו לכלל שטחים רצופים, אך תקענו יתדות. מבאר-טוביה ש„בקצה הארץ“ זוננו לא רק לעזה. גם עד באר-שבע, בארו של אברהם אבינו, הגענו. וזוננו גם אל מעבר לבאר-שבע, למקומות שיצחק אבינו חפר את בארותיו, אותן הבארות אשר הפלשתים היו סותמים אותן, ויצחק ואנשיו היו שבים וחופרים, ולפיכך נתנו להם שמות הראויים גם לזמננו אנו: „עֶשֶׂק“, „שֶׁטְנָה“.

ברצון היינו מארחים אתכם במקומות הספר שלנו, שיש בהם להרחיב את דעתו של אדם מישראל, אך עיניכם הרואות, כי גם למקום קרוב יותר — ל„כפר-עציון“ המחודש — לא ניתן לנו להסיעכם. אכן, גם זהו שיעור הסתכלות ציוני. יש גזירות גדולות ויש פגיעות קטנות. ובמקום שתוחמים לנו „תחום מושב“ במולדת, מה יש להתאונן על מניעת כינוס או על הטלת איסור על טיולים לנוער במקומות שעין רעה שולטת. אך גם הפגיעות הקטנות מלמדות ומזכירות לנו את אשר אנו עשויים לשכוח.

אני מזכיר זאת, אך לא אתעכב על כך. כשם שלא אתעכב על השטנה המקיפה אותנו ומבקשת לתת לשמחה את טוהר מפעלנו, בשעה שרבבות בנינו יצאו מרצונם, מתוך התנדבות ולא לפי צו שלטון, להילחם באויב. אין אנו מתכנסים כאן לשם מתן פורקן לרגשי זעם נמרי, כי אם לשם התייבשות של ממש על גזירות ופגיעות.

הרבה תנועות-שחרור לאומיות נתיסרו בקיפוחים ובגזירות ובפגיעות.

אך הן די להן בזעם ומרי ושבירת כבלים. הן לא ידעו מה זה גורל עם בן-בלי-אדמה, ולא טעמו את טעמה של „גאולת אדמה“ באותם תנאים מיוחדים שבהם ישראל גואל לעצמו את אדמתו.

במערכת המאבק הציוני יש לה להתאחזות הקרקעית, להיאבק על ההתאחזות הקרקעית, מקום שלה. ההתאחזות הקרקעית היא היוצרת את הסדרן למאבק המדיני והיא גם מצמיחה את האדם, את הטיפוס האנושי המסוגל באפיו וברוחו להיות נושא ההיאבקות וההגשמה כאחת.

וענין האדם אל יהיה קל בעיניכם, הרבה הקלו אצלנו באדם גם מומחים וגם מדינאים, אך אין תנועה מגיעה למסרתה אלא על ידי אדם. אנו זקוקים לאדם היודע לא רק להילחם מעל בריקדות או „לתפוס“ סיטואציה פוליטית, ואפילו „לארגן“. הציונות זקוקה בהגשמתה לטיפוס אדם שיש בו מציגה בלתי-מצויה: יסודו כבוד אנושי, המביא אותו לידי התמרדות בשעבוד ובהשפלה. אדם כזה חי את חיי עמו בעולם ויודע להתגונן מפני עוול ולהתקומם נגד קיפוח, ועם זאת הוא איש בנין במלוא המובן, איש ההתמדה וקשיות העורף, איש הפעולות הקטנות יום יום, כל ימי חייו, איש אשר ידיו לא תרפינה נוכח ההפרעות והתקלות. עליו, על אדם זה, שומה להחזיר לאומה את אבידתה, את האדמה, את הכלכלה הבריאה, את החירות המדינית, את התרבות העברית, את כבודה אשר גלה ממנה, בעיני עצמה ובעיני זרים. בעולם הגדול די לו לאיש צבא בסגולותיו הצבאיות ואין דורשים ממנו יותר. מן האדם היהודי, בן צבא עמו, נדרש הרבה יותר. עליו להיאבק עם השממה ועם הסלע, עם הביצות ועם החולות, עם ההתקפה מן המארב ועם הגזירה החוקית, ועליו להיאבק גם עם חוסר תרבות וגם עם תרבות אויבת לעצמותו, ועם טמיעה שחדרה לעצמותיו שלו. בלי שיהיה לנו אדם אשר כזה לא יעוררו לנו גם סיטואציות פוליטיות נוחות, ובלעדיו לא נוכל לעמוד בסיטואציות הקשות אשר בהן אנו חייבים לעמוד עתה, ומי יודע עוד כמה זמן. ואדם כזה מארץ יצמח. אדמת הקרן הקימת מגדלת לא רק חיטה ושעורה וירקות ופירות: היא מגדלת גם את האדם הזה. וראוי שנחשוב, מה היה גורל תנועתנו כולה אילמלא היה לה זה הרוח שבשדרה אשר איננו נשרף באש ואינו נימוח במים.

ידענו את הנוער העברי על התלהבותו ונכונותו למסירות נפש, אך

ראינו אותו גם בהתפוררותו ובהתפוררותו, בהיותו נישא עם כל רוח, בהיותו מוקסם מכל מקסם־שוא. ורק אדמת ארץ־ישראל, ובפירושו: אדמת הקרן הקימת — עשתה אותו מוצק, רתמה אותו בצבא־החלוץ של האומה, העומד בשורה הראשונה של מלחמת ישראל על קיומו, מחניתה ועד נרשה, ועד כל מקום שבו נאבק ישראל על חייו ועל נפשו.

הציונות היא האוטופיה היהודית. אוטופיה גדולה ומורכבת אולי יותר מכל אוטופיה חברתית אחרת, כי בכלל חזונה גם עיקרי האוטופיה הסוציאלית. האם לא אוטופיה היא להפוך את היהודי, כפי שהעולם רגיל לראותו, מן ה"יריד" ומן הבורסה ומחצר ה"פריץ", לאיש העבודה והאדמה? והן כבר צומח אצלנו טיפוס זה, של מבוגר וגם של נוער, הנראה לך כגוש קרקעי, המאחד בקרב את ההתמדה והרצינות והעקשנות של איש־קרקע מדורות עם ההשפלה השימושית, אשר רק מדינות־התרבות המודרניות יודעות להנחיל לחקלאיהן. זו בלבד יש בה מהתגשמותה של אוטופיה. ומי שרואה לפרובלימטיקה הסדר ציאלית של העולם במלוא חומרתה, אי אפשר לו שלא יכיר כי בלי שיקום אדם זה, בלי מזיגת איש־הרוח ואיש־העבודה לטיפוס אנושי חדש, ספק אם יהיה לה קיום לאותה חברה מתוקנת, אשר אליה האנושות נכספת ואין יודע אם היא מתקרבת אליה או מתרחקת הימנה.

אוטופיה היא ההגנה היהודית. התגוננות מעטים מפני התקפת הרבים — סיכוייה טרגיים למדי. תוצאותיה, כרגיל, יותר מוסריות מאשר בטחוניות ממש. יש בה יותר מן ההתמרדות היהודית כנגד מרי גורלה, מאשר פזח ממש לשינויו. ואוטופיה היתה גם ההיגה היהודית בארץ־ישראל. אולם פשאנו שומעים את השטנה עליה, עם שאנחנו מבחינים בה ציללים ידועים לנו מארצות אחרות, אי אפשר שלא נשמח פולנו כאן להודאה במציאותו של פזח עברי, אשר אפשר להעליל עליו ולתלות בו כננות זרות, אך אי אפשר להתעלם ממנו.

אוטופיה היא הדיבור העברי, אוטופיה היא ספרות עברית חיה שאינה ענין לקצת משפילים ותלמיד־יחכמים, כי אם ספרות לאנשי־עבודה, לנשים ולתינוקות, ספרות שרובות נזונים ממנה. ממנה בלבד.

ואוטופיה היא לבוא לארץ אשר בעלזה בעלים ולגאול את אדמתה בכסף. לא קשה להוכיח שדבר זה הוא למעלה מן היכולת, בפרט מיכלתו של

עם שאין לו שלטון ואין לו קופת־שלטון, וכל מה שהוא מבקש לעשות אינו ניתן לו לעשות אלא בנדיבות־רוח.

ואוטופיה על גבי אוטופיה היא אדמה הנגאלת לא בכוח יצר־הקנין ותאנת הרנחים של הפרט, כי אם אדמה הנרפשת לא לשם רנח והיא קנין האומה ונקנית בפרוטותיה של האומה. כיצד זכתה הציונות, כמעט שלא מדעת בעלים, בערך סוציאלי זה, אשר בדרך כלל אין העולם מגיע אליו אלא דרך נחלי דם? ודאי, יש פסוק בתורה: „כי לי הארץ“, והיה פרופיסור למתימטיקה,¹ שהיה בו ניצוץ משל האוטופיסטים הגדולים, והיה הרצל. אך איל מלא שעת־רצון היסטורית, פלום היינו זוכים לכך? אילמלא נוצרה הקרן הקימת בקונגרס החמישי, בקוצר רוחו של הרצל, פלום היתה נוצרת בששי, בקונגרס של אוגנדה, או בימי הקטנות של יורשי הרצל, או בימי האידיאולוגיה של „היזמה הפרטית“? יצירת הקרן הקימת היה בה נצחון לשר־האומה, נצחון החשבון הלאומי הגדול על פני „החשבונות“ החולפים, נצחון האוטופיה על „השכל המעשי“.

אל נרמה את עצמנו. הן כמה מטובי הציונות חשבו כי הפסוק „והאדמה לא תמכר לצמימות“ הוא טוב לתעמולה, אך לא להנהלת עסקים. והן מטובי הסופרים העבריים, במיטב הבמות הספרותיות, כתבו וטענו לביטול העיקרון הבלתי־מעשי של קנין לאומי בקרקע והיו מסבירים איזה עסק טוב היתה הקרן הקימת עושה אילו היתה מוכרת את קרקעותיה ומשתמשת ברנחים לשם קניות חדשות. עתה, לאחר כל מה שראינו במו עינינו, לאחר שנזכחנו פי דרפו של ההון הפרטי למשוך ידו מן האדמה בשעה שנראים לו סיפוי־רנחים טובים יותר ממקום אחר, ואף אינו נרתע מהסגיר אותה לזרים, ובכמה מקרים הקרן הקימת נקראת להצלה — עתה אפשר יבינו גם אנשי־מעשה וגם אנשי־רוח, עד כמה מותר לאומה להפקיד את עתידה הקרקעי בידי יצר הרנחים. ואפשר גם יבינו מה היה לו לחלום החקלאות העברית, חקלאות ממש בידיים עבריות, אילמלא האוטופיה של קנין לאומי בקרקע.

אולם שני פגמים קשים מלויים את כל האוטופיות שלנו: האיחור בזמן והצמצום בהיקף. כל תולדות הציונות רצופות איחורים, הממלאים אותנו

¹ [הוא פרופסור צבי שפירא]

בושה וכלימה. על איחורינו בענין הקרקע בלבד אפשר לכתוב ספר מוזעזע. ואולי היתה האוניברסיטה מקציבה סטיפנדיה למי שיחקור את תולדות רכישותינו הקרקעיות, אפשר היינו לומדים דבר-מה. אין אנו יכולים עתה להרבות דברים על כך, כי צד אנו פועלים בימים ש„הספר הלבן“ שולט — סוף סוף קפצנו אל מאחורי באר־שבע ותקענו שם ג' יתדות. ואפשר לשער באיזה כספים תקיעת־יתדות זו עולה לנו. והיודעים אתם שלפני 40 שנה, בימים שאוסישקין עשה בארץ, בימי „הפנסיה“ המפורסמת בזכרון־יעקב, הובאה לפניו הצעה של רבע מיליון דונם בבת אחת, ובחמישה פרנק הדונם? היודעים אתם מה זה מחיר של חמישה פרנק לעומת המחירים שאנו משלמים עתה, לא רק ביהודה ובשרון, כי אם בחולות המדבר? מה שהחמצנו אותה שעה אנו מצווים למלא באיחור רב, בעמל של שנים רבות ובכספים עצומים.

וכלום לגבי קרקע בלבד אנו מאחרים כל ימינו? האם אין כל אחד מאתנו פואב עתה על כל ספינה, שיכלה לבוא ולא פאה? אפילו אדם פאוישיסקין, מתוך רצון לזרוז את ענין הקרקע, היה רגיל לאמור: יהודים בשביל ארץ־ישראל תמיד יהיו, קרקע לא יהיה. וזאת אמר אדם שבא מקרב יהודי רוסיה וראה את הגלגל אשר עבר עליהם! הן כל תולדות הציונות היו אחרות, ואפשר כל מזלה של הציונות היה אחר, אילמלא נסתם בפנינו מעין־ברכה זה של היהדות הרוסית. ואף על פי כן יכול היה אוסישקין לאמור שאין לנו לחשוש: יהודים יהיו תמיד. עתה לא נרגיע את עצמנו במימרה זו. כל דור של עליה שמתעפב ואיננו עולה, הרי הוא חסר לארץ. השואה העוברת עתה על עמנו איננה פוגעת רק בטבוחים ובחנוקים, כי אם מקצצת את האומה כולה, את יכלתה, את פוח יצירתה, את מקומה בעולם. ומי יאמר לנו עד היכן קיצוץ זה מגיע. ודאי, עוד יש יהודים ואין אנו עושים, חלילה, הפליה בין שבט לשבט, מבחינת ערכו. מי יאמר לנו היכן גנוזים זרעי עתידנו. אך מבחינת ההגשמה הציונית לא לתר אי אפשר שלא נבדיל בין היוצאים למערכה לבין היושבים אל הפלים. ואחינו בארצות ההשמדה הם הם אשר נתנו לנו את הישוב הזה בארץ ואשר מהם ציפינו לחילה־בונים.

אנחנו, נאמני ציון, רואים עצמנו נעלים על אלה אשר לא נתנו ידם לציון. אנחנו גאים שחלקנו לא היה עם התועים, עם קטני־אמונה. אך האם לא שבעים ושבע חטאנו אנחנו שראינו את האור והיינו במאחרים? אנחנו

מתקוממים פנגד המכרזים על מינימליזם ציוני להלכה, אך האם לא נהגנו פולנו לפי מינימליזם ציוני למעשה?

מעולם עוד לא נתגלתה האמת של הציונות כמו בשעת שואה זו, ומעולם לא הוכחה הציונות כאשר הוכחה עתה, עם השמדת הגולה היהודית באירופה, עם הישארותנו אנו „שארית ישראל“. עכשיו, רק עכשיו, יודעים אנו מהי משמעותו האכזרית של ניב זה. גם „עשרת השבטים“ היו בשבילנו לפנים מושג רומנטי, נוגה אך צודה־לב. מאז נקרעה מעלינו היהדות הרוסית הרי זה בשבילנו מושג חי, שותת דם. בגורלו של דור אחד עלה להיות את כל אלה לתומם — האם ספרותנו כיום חיה את גורלנו זה, את אסוננו ואת מפעלנו? האורגת היא את המסורת ההירואית של ספרותנו? אין דרפי להתגעגע על „הימים הטובים ההם“. אולם עינינו אל השיאים של ספרותנו, ואנו נכספים לראותם לא רק בעבר, פי אם גם בהווה, הולכים אנו בקרב.

הרעיון הציוני נתקל מראשיתו לא רק במפריעים חיצוניים ולא רק בהשקפות שוללות. הוא נתקל קודם כל בליקוי חושים. המלחמה הגדולה היתה לנו מבית. חיליה של הציונות נאלצו להיאבק עם האדם היהודי ועם מושגיו האנושיים, עם דבקותו בגולה, שלא רצה לעקור ממנה עד שנתמוטטה עליו, עם „חשבונותיו“ אשר הוציאו אותו אל מחוץ לעולמנו, עם המעשיות היהודית ועם הרוחניות היהודית, אשר שתיהן עשו יד אחת פנגד האוטופיה הציונית. ובארץ גופה עשתה הספקולציה היהודית שמות וביזוזה ממון ישראל לאין שיעור, העבירה אדמת ישראל לידי נכרים והחריבה את קיומן של אלפי משפחות בארץ ובגולה. הציונות, אשר דרשה מן הצעיר העברי שלא ילך ב„גדולות“, שלא יהיה מרדף קרירה, שירתום עצמו בעול הקשה של פועל, של שומר, של מורה — נאבקה עם דברים שנעשו לנו „טבע שני“. הציונות ביקשה לשחרר את הטבע הראשון הכמוס בנו, שאילמלא היה זה חבוי בקרבנו לא היתה לנו תקנה, וכל החלומות הטובים שחלמנו היו חלומות בטלים. בהיאבקות הזאת שאבנו פוח ממעינותיה של הספרות העברית, ממעינות קדומים וממעינות צעירים. רשאי אני לשאול: ספרותנו בהווה באיזו מידה תרוה היא את שדותינו?

לפני 55 שנים אירע מעשה רב בספרותנו אשר פותבי תולדותיה מציינים אותו כשלב מכריע בהתפתחותה. נוצר העתון היומי הראשון: „היום“. ואכן,

כנגד התמימות הנאיבית של „המליץ“ על עולמו הקטן, עולמו של הקורא העברי בעיירה, היה עתונם של קנטור ופרישמן עתון אירופי. וגאנתו על כך. ומי שהעתונות העברית קרובה ללבו ודאי לא יקפח את שכרו של „היום“ על שיפוריו הטכניים: הסגנוניים, על מלחמתו כנגד כמה סימני בטלנות. ואף על פי כן רוח קרה מהלכת בין גליונותיו, בשעה שהעתונות העלובה, אשר „היום“ התקלס בה, היתה מחממת את לבותיהם של ילדי ישראל ומתוכה קרא להם עתידם. ושיטה זו, שבאה להפריד בין „טוב טעם“ ו„יופי“ ו„כשרון“ לבין הרגשת האזרחות בעם ובתנועה הציונית, נתנה אחר כך, בגלגולים שונים, את אותותיה בספרותנו. האסֶטֶטִיזֶם האינדיבידואליסטי אשר התנועה הלאומית העלובה היא למטה מכבודו, מזה, והעסקנות הציונית אשר „השקל“ ו„הקונגרס“ ממלאים את כל חלל עולמה, מזה — שנים אלה אשר העידו על ניגוד מיוחד במינו, משלו מימים רבים בכיפה. אפשר להיות ציוני, עסקן ו„דלגֶט“, בלי לדעת עברית, בלי כל קשר של אמת לספרות העברית, בלי כל יצירה יהודית רוחנית; ואפשר להיות איש „עברי“ אשר דבר אין לו לכל האוטופיה הציונית. וכרגיל אצלנו, אפנות המובאות אלינו מן העולם הגדול מוסיפות להתקיים גם בשעה שבאותו עולם גדול הן חולפות ובטלות. מי שמעיין בספרויות הלועזיות הפתוחות לנו — של האנגלים, הרוסים והאמריקנים — ימצא שאסון העולם טיאתא במטאטא־השמד כמה אפנות ספרותיות, הוא? ראה גלים פורצים של פטריוטיזם אמיתי, וניכרים דברי אמת שאינם נכתבים משום „הזמנה“. אין אמנם מחסור גם עתה בספרות עשויה בידיים שריח השוק או ההזמנה או הפקודה נובע ממנה. אבל מוצאים אנו נחשולים של אהבת־מולדת עזה, של חרדה לגורל עם, של מסירות־נפש, של „באשר תלך אֶלך“. ואין הדבר תלוי בתימטיקה המלחמתית. גם הסיפור על העבר, גם השיר הלירי, גם המסה הביקרתית — השעה האיומה חיה בהם. האם גם אצלנו כך? „בעולם הגדול“ מרבים עתה לדבר על יום מחר. הרבה דברים יפים נאמרים. האם גם לנו הדברים אמורים? לפני כשבע מאות שנה אמר מקונן עברי:

אָתְמָה קָאָד עַל מְאוֹר הַיּוֹם

אֲשֶׁר יִזְרַח אֶל כִּי.

אָבֵל יִחְשֶׁיךָ אֵלַי וְאֵלֶיךָ.

אלי — פנסת ישראל, אליך — תורת־ישראל הנשרפת. כך ראה בשעתו מהר"ם מרוטנבורג.

האין הדברים אמורים עלינו עתה? והאם אפשר לנו שלא נחיה את זמננו ואת מקומנו?

יותר מאשר בכל הזמנים שקדמו יש לנו עתה הצורך בהתחברות מחודשת, בליכוד מחודש. אני משתמש במונח זה לא במובנו הפוליטי, אלא במובן הנפשי: התחברות איש־האדמה ואיש־הרוח, ליכוד מפעל האדמה עם הרוח העברית היוצרת.

עד היכן אהבת ישראל מגעת?

(בעקבות פולמוס של חנוכה)

פולנו, פידוע, אהבי ישראל. וכולנו, פידוע, נוצרים לשזננו מרע. וכשרבנים פוגעים בשני עמודי חיינו אלה — אין תימה שיצא עליהם הקצף. בעל המאמר הראשי ב„הזמן“ דק עתה ומצא כי לא ניתנה נבואה לרבנים. הוא סבור, כנראה, כי ניתנה נבואה למי שהיו מנהיגי הציונות בפולין. וב„דבר“ זעק משה פילצר זעקה גדולה ומרה. וא. קמאי השמיע דברי תוכחה. והפל בשל הכרוז נגד מגדלי חזירים. הכרוז הפותח ב„ארור“ קדמון, מימי מצור הורקנוס על ירושלים. מ. פילצר סבור, אמנם, כי „קללה איננה אלא ביטוי של אמונות תפלות“ (ומובן, מי בימינו אדם חפשי מאמונות תפלות ויעלה קללה על דל שפתיו?). אך הן „המקללים מאמינים כי יהיו לקללה תוצאות איומות“, „לפיכך עלינו להוקיע“ אותם. ובדמיונו היוצר נהפכת הקללה מניה וביה ל„חרם“ (ומה זה חרם הלא ידוע: שריד מימי־הבינים האפלים!) וכל מגדל חזירים נעשה, כנראה, מעין אוריאל אקסטא. והוא מזדעזע מן הפננה הרעה ש„יהודים בני עמנו יהיו מגודים מחברתנו“. „האם אינם מספיקים מיליוני היהודים שמקללים ומחרמים אותם בכל קצוי העולם“, שרבני ישראל אין רחמים בלבם והם באים להוסיף על קרבנות היטלר?

אהבת ישראל מידה גדולה היא. ואף על פי כן, איני יודע אם היה הפותב מזדעזע ומניף את שטפו על הרבנים אילו היה שומע אותם מכריזים: ארור

עוֹשֶׁק דְּלִים, אַרְוֹר מִפְּקִיעַ שְׁעָרִים, אַרְוֹר מִנְּשֵׁל דִּירִים, אַרְוֹר מִזְּסֵר מִגִּינִים.
הָאֵם גַּם אַז הִיא מִתְמַרְמֵר עַל כַּךְ שׁ „אַנְשִׁים פִּרְטִיִּים” מִשְׁחָקִים „מִשְׁחָק” שֶׁהוּא
בְּשׂוּרָה אַחַת „מְגוּחֵךְ לֵאל אֲחִישִׁיבוֹת” וּבְשׂוּרָה אַחֶרֶת „מִשְׁחָק מִסּוּכָן” ?
אֲשֶׁר לִי — אֲנִי לֹא הִיִּיתִי מִתְמַרְמֵר. אֲדַרְבֵּא, הִיִּיתִי מִבְּקֵשׁ שִׁיּוֹסִיפוּ:
אַרְוֹר מִעֲבִיר נִחְלַתְנּוּ לְזֹרִים, אַרְוֹר מִפֶּה בִּלְשׁוֹן, אַרְוֹר מִזְּסֵר זִינְנּוּ, אַרְוֹר מִזְּכֹר
בְּשֶׁר בְּנוֹחִינוּ.

וּאֲפֹשֶׁר אִינִי בּוֹדֵד. יוֹדֵעַ אֲנִי אִדָּם אַחַד, לֹא רַב אֲמַנֵּם, כִּי אִם מִשׂוֹרֵר,
אֲשֶׁר בְּאֻזְנֵי פּוֹלְנוּ קִילֵל קִלְלוֹת נִמְרָצוֹת, וְלֹא שִׁמְעֵנוּ קוֹל הַתְּמַרְמְרוֹת וְאִפְּ לֹא
לְחַשׁ שֶׁל תְּרַעוּמַת, וְלֹא שִׁמְעֵנוּ שְׁעֲתוֹנָאִים ? תְּבַעֵנוּ מִמֶּנּוּ שְׁמִירַת הַלְּשׁוֹן עַל פִּי
הַ„חֶסֶף חַיִּים” ז”ל.

הֲלֹא כֹה קִילֵל שְׂאוּל טִשְׁרַנִּיחֻבְסְקִי בַעֲצֵם הַמִּלְחָמָה הַזֹּאת :

אֵל אֱלֹהִים. אֱלֹהֵי הַתְּקוּמָה !

אַתָּה הַיּוֹרֵעַ וְגָעִי הָאָמָה

בְּעַר מִתּוֹכֵנוּ אֶזְ עַשְׂהָאָדָם,
טְפִיל הַעֲדָה אֶזְרֵ פִּיּוּ סְאָדָם,
כְּשָׁרוֹת בְּדָלְיוּ הַנְּזוּל דָּם-דָּלִים,
מִפְּקִיעַ הַשָּׁזַר וְשִׁבְרֵ פְּעָלִים,
אוּחוּ הַשְּׁעָם קְצוֹק הַעֲתִים,
הַשֵּׁשׁ קְבֻדָּהּ בְּנֵי עַמֵּי הַנְּחֻתִים
בְּעֲדָה מִחֶמָה וְרַמּוֹת הַמִּשְׁקֵר,
הַשֵּׁשׁ אֶזְ רַעַב וְיִמְהוּפָה וְיָיוֹם מָר,
דּוֹאָג קִשְׁעֵנוּ וְכוֹלֵב אֶזְ לְעוֹרוֹ-
יְבַעַר אֶסְמֵנוּ, יְבַקֵּעַ בְּכוֹרוֹ,
יִמַּק בָּמֵנוּ אֶסְמֵנוּ וְעֵינֵנוּ רַעֲבָה,
עֲמוּק וְנָטָם, בְּבִדְעָה, עֲבָה מְעִי וְקָבָה.

וְאֲנִי מִסְתַּכֵּן וְשׂוֹאֵל :

אִם אַתְּ עֲצֵם הַשִּׁמּוּשׁ בְּקִלְלָה אַתָּם מִגִּינִים, מִדּוֹעַ הַתְּרַתֵּם אוֹתוֹ
לְמִשׂוֹרְרִים וְאִסְרַתֵּם אוֹתוֹ עַל הַרְבֵּבִים ?

ושמא עלבונם של מגדלי החזיר נגע עד נפשכם, וצערם הרב על אשר בגלל ה"אָרוֹר" יקופח חלקם בעולם הזה?

ושוב אני שם את נפשי בכפי, אגלה היום לעיני כל העם כאחד הנגועים באמונות תפלות ללא תקנה, ואומר:

אין בלבי כל תרעומת על בעלי הפרוץ ששאלו את קללתם ממקור ספרותי מכובד למדי, מן המעשיה המספרת כי „נודעוה ארץ־ישראל ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה". בשל מה? משום שהחזיר „נעץ צפרניו בחומה". שלוש מלים סמליות נפלאות אלה האם פג טעמן?

אני מודה: שֹׁנֵא אני חזירים, ויותר משאני שֹׁנֵא חזירים שֹׁנֵא אני מגדלי חזירים. מפחד אני מפני חזירים, ויותר משאני מפחד מפני חזירים מפחד אני מפני מגדלי חזירים. בטוח אני בהללו, שאין לך חזירות בעולם שאינם מוכנים ומזומנים לגדל אצלנו, בשביל אותה המטרה הקדושה שלמענה הם מגדלים את החזירים עצמם.

המפני כאלה לא אפחד?

ועוד אומר: לא ברור לי כיצד יסופר לילדינו — ברגש ובטעם — על מסירת־נפשו של אלעזר הזקן, ועל חנה ושבעת בניה — אם עצם הדבר אשר עליו יצאו הם ליהרג אין לו אחיזה באורח־חיים שלנו?

ואיני יודע כיצד יסופר לילדים — בהפלאה ובהערצה — על גיבורינו הקטנים, על הקנטוניסטים, אשר סבלו רעב ומהלומות ולא הביאו בשר־חזיר אל פיהם, אם כל ענין זה איננו אלא משפט קדום שעבר עליו כלח?

למה הדבר דומה? לנער יהודי הלומד על גזירות ת"ח ועל הרשע חמי"ל¹ ימ"ש², והוא זוכה ומקבל אורֶדן על שם בוגֶדן חמלניצקי. הן גם זה יתכן בימינו, כפרס על גבורת ישראל?

א. קמאי אמנם יודע שהמדובר הוא ב„איסור חמור", „שדורות ישראל היו נזהרים בו" (בדומה לשעטנו?), אלא שהוא מקשה על הרבנים „איך מלאם לבם בימינו אלה — את צמד המלים הנוראות האלה". יתר על כן, הוא, היודע את פֹּחֶם ותקפם של הרבנים מול חולשתם של מגדלי חזירים, תמה:

¹ [בוגדן חמלניצקי]

² [ימח שמו]

„האומנם כבר תמו כל החצים האחרים באשפתם — דברי ההטפה המוסר
 והתוכחה וההשפעה, שהוציאו את החץ הזה?“
 פלא בעיני, שא. קמאי אומר „את החץ הזה“, ואינו אומר: את התותח
 הזה, את הטנק הזה.

בילדותי הכרתי יהודים טובים ונאורים אשר לא יכלו לשאת את גילוי
 האכזריות של היהודים בשעה שהם מפים את המן. והן רק לפני שנים אחדות
 טרחו רבנים נאורים באמריקה והוציאו את ה„שפוך חמתך“ מן ההגדה, שכן
 ריח לא טוב של אהבת נקמה נודף הימנו.
 טבת תש״ד.

ה ק ר ע

שני ויכוחים

(במועצת מפלגת פועלי ארץ־ישראל. ירושלים, י"א בטבת תש"ד, 7.1.1944)

חבל שאנו מנהלים בבית אחת שני ויכוחים גדולים, אשר כל אחד מהם אינו לפי פוֹחֵנו הרוחני בשעה זו. אין מערבבים שמחה בשמחה, ואנחנו מערבבים צער בצער. אילו לפחות ידענו לשכוח בשעת הויכוח המדיני פי עוד אנו נתונים בִּיכּוּחַ על סיעתיות. אך הנואמים אינם מתירים לעצמם לשפוח. המועצה מצטיינת בקשב טוב. אך לא די לנו באוזן שומעת. דרוש לנו לב שומע. ואף על פי שבדיבורנו כאן אנו נוהגים במידת ריסון פנימי, ריסון עצבים וריסון יצרים, אין הרגשה פי אנו מביעים את עצמנו, את אמיתנו. על המרחק שבין הענין לבין הדיבור שלנו אמר בן־אשר: „כאילו על פלִיטָה אחרת“.

מדוע אין דיבורנו הולם את גורלנו? והן הוא אינו הולם עד כדי בושה. לפני זמן־מה הקשבתי לשיחה בין עובדי העתון הבלתי־אהוב. גם שם היה מי שקבל פי הכל אצלנו כתמול־ששום. מדוע? משום שפולנו נבובים אנחנו ואין הדברים חותכים בנפשנו? אין רצון לקבל הסבר זה. אין לי רצון לקבל אותו גם לגבי בני־פלוגתא. אין רצון להשלים עם פסק־דין האומר פי נפשנו — נפש הפרט ונפש הדור — קהה ללא תקנה. ואני מבקש הסבר אחר. אף הוא אינו מלִטָף, אך אינו מרשיע עד כדי כך. אני מבקש לתלות את לקות הדיבור שלנו בִּחֹסֶר־פֶּרוֹן. איני מתכוון בזה לכשרון במובן המקובל — יכולת דיבור או פתיבה — פי אם לכשרון של אמירת אמת, ליכולת לדלות את חיינו האמיתיים ולהעלותם על פני השטח. הן לא יתכן, הן לא נאמן, שכל אחד מאתנו אינו חולה עד מות ממה שעובר עלינו. אך חולי זה אינו פוֹרֵץ חוצה, הדיבור שלנו והכתיבה שלנו אינם יודעים להביעו. עדיין הם טרודים במלאכתם הרגילה. מלאכת תמול־ששום.

שואלים את הנגממן: הן מתקשה אתה בדיבור, למה זה איסוא אתה

הולך סחור-סחור ומסיף כמה הברות יתירות? דבר ישר אל הענין! אך העצה הטובה אינה מועילה לנגמון. הוא מדבר לא כפי שהוא רוצה, אלא כפי שהוא יכול. וגם אנתנו אין אנו אלא מגמגמים את חיינו האמיתיים ומשפשים אותם בדרך דיבורנו. בימים אלה ראיתי תיגוקת שבכתה. שאלתי אותה: למה את בוכה? לא יאה לך. החזירה לי תשובה: לא אני בוכה, הכנים שלי בוכים, אצלנו, כנראה, ההיפך. אני מאמין כי במסתרים תבכה נפשו. אבל „הפנים שלנו“, הליכות-חיים שלנו ודרכי-הדיבור שלנו, מסתירים זאת. „לא יאה לנו“ לבנות. אני נאלץ להודות כי הפעם אין בכוחי להשתתף השתתפות של ממש בויפוח המדיני. לפני שנה עוד יכולתי. עתה אני מעבר לויפוח. אני נמנה אמנם לפי נטיותי על מחנה מסוים, אך לבי בל עמי.

בועידת ההסתדרות, באפריל 1942, אמרתי כי היטלר מכין בית-קברות לעם היהודי, לא היה בי פוח למסור הרגשה זו לשומעים. עתה מונים רבים את חללינו ומתנפחים על מספר המיליונים. זה מונה כך וזה מונה כך. אך האם רק מספר הנפשות הוא שהושמד? הן הוצאו ממערכת חיי עמנו יהודי גרמניה והולנד ובלגיה ואוסטריה וצ'כיה וסלובקיה וינן ופולין וליטה ולטביה ויהודי אוקראינה, ובמידה גדולה גם יהודי רוסיה.

בימי המלחמה הקודמת, כשהצהרת בלפור עוררה שמחה גדולה, שאלתי וחזרתי ושאלתי את עצמי: כלום שקול הישג יהודי זה כנגד הטבח של יהודי אוקראינה? לא שזילולתי בהצהרת בלפור. אדרבא, התנדבתי לגדוד; שיניתי את הלך מחשבותי, לאחר שבימי התורפים לא יחסתי כל חשיבות לפעולה המדינית. אך עם כל זאת ידעתי כי תקנתה של הציונות היא ביהודים, ואבדן חלק כזה של יהודי אוקראינה אין לו תנחומים ואין לו תגמול בהישג מדיני. ועתה אני רואה עצמנו כמו אילן שגרזן החוטב חטב בו לארכו וכרת את מחצית גופו. האם רק על המחצית שנגזרה נבכה? המחצית השרידה של האילן מה יאה עליה? היחיה העץ? הירפאו פצעיו? העוד יעשה פירות?

מלים ישנות, שגורות אצלנו, מקבלות עתה בשבילנו משמעות אחרת. ימים רבים השתעשענו במלים „שארית ישראל“, „שאָר ישוב“, „אחד מעיר ושנים ממשפחה“, ולא חשנו את האימה הצפונה בהם.

איני מציע לשום אדם שיִרָאֵה את הדברים כמו שהם נראים לי. אך מי שרואה את הדברים כמו שהם נראים לי אינו יכול להיות שותף לכמה וינחוחים

שלנו. הנה שומע אני ויפוח חדש מתבקע אצלנו: „חלוץ אָחיד״ בארצות־המזרח אסור או מותר? ואני שומע אומרים: היא שבארצות־המזרח אין סכנה בכך, אך הן קיים חשש, שמא אין איחוד זה אלא שלב שלאחריו יבואו אחרים. מי יודע, הן יתכן כי לאחר שהדבר יעלה בידי הזוממים יבקשו להטיל „חלוץ אָחיד״ גם על אירופה! האם הרבה חסר לנו שאש־המחלוקת תיאחו בו־יפוח זה, שיש בו מקום לגילוי „נאמנות לערכים״ ולהזקעת סטיות ולהגנת כיבוש ההסתדרות, ותבעיר את ביתנו? ואני אודה: מוכן אני כיום הזה למסור במזון־פולין את החלוץ באירופה — אם אָחיד ואם בלתי אָחיד — למי שיבטיח לי את מציאותם של יהודים באירופה, שנוכל לבוא אליהם ולהעלותם חלוצים לארץ. לפני שנה היה לי בועד הפועל הציוני ויפוח עם יערי. הוא דיבר על ריפטריאציה, על הבראת יהודים בפולין בטרם אפשר יהיה להעלותם לארץ. דוקא משום שאני רואה ביערי חבר, חלוץ, איש תנועת הפועלים, היה לי מר להתנכח אִתּו בכך. ליגלגתי קצת על הקורורט שהוא מבטיח ליהודי פולין אחר המלחמה. עתה מוכן אני לְנַשֵּׁק את עקבות צעדיו של מי שישמור לנו קצת יהודים חולים ופצועים בפולין. אני מתאר לי שאיזה רושם־רשימות עוד יספר פעם פיצד ישבו ב־1944 יהודים בארץ־ישראל, יהודים אשר כל מעיניהם נתונים לעמם, והם עסקו בפלוגתא: איזו צורת־ארגון מותרת ל„החלוץ״ בנרשה ואיזו אסורה?

הן זהו מן הויפוחים ההוגנים אצלנו. יש בימינו גם ויפוחים אחרים. בו־יפוח על מדיניות, למשל, אין מתנכח חייב לומר מדוע הוא פוסל את תביעת המדינה היהודית. מספיק לו שיאמר כי הוא פוסל את תובעי המדינה היהודית. הם חשודים על כמה דברים רעים. קראתי מאמר — לא של פיליטוניסט ב„דבר״, כי אם של פובליציסט ב„מבפנים״ — ושם הוסבר מדוע עושים אצלנו כל כך מעט בעניני התישבות או עליה. וההסברה היא בהירה למדי: למה יטרחו ה ל ל ו בעניני עליה והתישבות פשנותנים להם מדינה, השאר יבוא מאליו? וראיתי לפני את קלסטר־פניהם של אנשי בילטמור — את בן־גוריון והרצפלד ודומיהם — שאין לבם עוד לטורח בעניני קרקע והתישבות ועליה, הואיל והם סומכים על המדינה „הניתנת״ להם, והם מבקשים לעצמם חיים קלים.

ומה שמלמדים פובליציסטים רציניים מדוע לא יהיו לומדים תינוקות של בית־רבן? לפני זמן־מה נודמנתי ל„סמינר״ של נוער. העסיקוני שם

בשאלות מדיניות דוקא. שאלות — לאו דוקא. לכאורה היו הם השואלים ואני הנשאל. למעשה לא היה כלל צורך בתשובותי, כי הכל היה ברור וידוע מראש למדריכים ולמודרכים גם יחד. בדבריהם לא היו שאלות המצפות לבירור, כי אם כתב־אשמה שפסק־הדין כבר כלול בו. השואלים, שביקשו לכאורה ללמוד „מה זאת בילטמור“, ידעו יפה יפה את כל החטאים שחטאו אנשי בילטמור להתישבות, לעליה, למדיניות בין־לאומית, למלחמה בספר הלבן. והם ידעו, כמוכן, כי „בילטמור“ פירושה חלוקה. הן זה התותח החזק ביותר נגד מדינה יהודית.

אין אני בעל „בילטמור“. ושום אדם אינו „נותן“ לי מדינה, ואיני יודע אם מדינה תבוא בלי חלוקה או חלוקה תבוא בלי מדינה. אם מטעם הפוחות אשר יחלקו מחר ביניהם את השלטון בעולם יהיה נגזר שארץ־ישראל תחולק עוד ועוד, איני יודע אם אותה חלוקה תבוא עם מדינה או בלי מדינה. ואף על פי כן יש לבני־אדם צורך רב להחשיד את תביעת העצמאות היהודית על ידי שיצרפו דוקא אליה מזימת סתר של חלוקה.

אני תמה: הן יש ציונים אשר בשעתם היו נלהבים ל„חלוקה“. ועתה הם בין המתנגדים הנלהבים ל„בילטמור“. מי היה נלהב לתכנית פיל כמשה סמילנסקי או ככמה ציונים שהם עתה ב„עליה חדשה“, ועתה הם שוללים נלהבים את תכנית בילטמור. הרי שהללו מוצאים שיש הבדל ניכר בין תכנית של חלוקה לבין המגמה של בילטמור. אילו היתה בילטמור רק פינוי חדש לתכנית פיל ודאי לא היו מתנגדים לה.

רוצה אני להביע את צערי על שויפוח על עתידות עמנו ועל תכנית פעולתנו המדינית בשעת מבחן, ויפוח שאחריותו מרובה כל כך והוא מצריך בהירות מרובה ככל האפשר, מסתובב סביב שתי מלים לועזיות, שרבים מן המדיינים אולי שמעו אותן לראשונה תוך ויפוח זה. הן רבים עדיין מנקדים את „בילטמור“ ומבטאים אותה בצורות שונות. היה איזה חוסר טעם לקשור לפרוגרמה פוליטית שם של בית־מלון. וגם המונח השני קומונוולת, ספק אם בחירתו אינה צופנת לנו פירושים בלתי רצויים. הן למלה קומונוולת, המכובדת והעתיקה, שאפשר לראות בה ממיטב הרהורי לבנו, יש כמה וכמה הוראות. אני מבין שבמדיניות הציונית בוחרים להשתמש במונחים הנוחים להתקבל על אוזן הסביבה החיצונית. בעולם האנגלו־ספסי יש למלה קומונוולת צלול

טוב. אפשר מצאו פי המלה מדינה קשה לאוזן ועל פן בחרו ב„לשון נקיה“, קומונולת, שהיא חלה גם על רפובליקה וגם על האימפריה הבריטית, ואם תרצו הרי יש גם „זיאון קומונולת“.

אפשר יש ביניכם מי שזוכר את השנים הראשונות של הציונות המדינית או קורא את הפרוטוקולים של הקונגרס הראשון והספרות סביב הפרוגרמה הבזילאית. העולם הציוני רעש אז בגלל המלים הגרמניות „עפענטליך־רעכטליך“, שהפרוגרמה הבזילאית הטילה לעולמנו. יכול אני להישבע בנקיטת חפץ כי רוב רובם של ציוני רוסיה, שגעשו־רעשו וחקקו זה על זה בגלל מלים אלה, אם „רעכטליך“ בלבד או דוקא „עפענטליך־רעכטליך“, לא ידעו את פירושו, וספק אם ידעו את פירושו גם בתרגום העברי של אז „משפט גלוי“ ואם יכלו לעמוד על חילוקי־הדעות שבענין זה. הם ידעו מה זאת „ותחזינה עינינו בשוכך לציון“, הם ידעו מה זאת „חדש ימינו פקדם“, אך המונחים הזרים של משפט בין־לאומי גרמו להם רק בלבול ראש. וחושבני כי גם עתה אין מצב הויכוח שונה.

נעזוב איפוא את השימוש ב„בילטמור“ וב„קומונולת“ ונתיצב על הקרקע שלנו. ולאחר כל הנאומים ששמעתי שואל אני את הנאומים: את מצע מפלגת פועלי ארץ־ישראל בבחירות לוועידת ההסתדרות קיבלתם או לא קיבלתם? הן בכפירותיקין עוד הכריו המדבר מטעם סיעה ב' פי הוא גאה על מצע המפלגה. והן אותו מצע נתקבל לאחר דיונים בכמה ישיבות המרפז פשהחולקים עלינו עכשיו היו פעילים בהן. והן בדגל המצע הזה הלכנו פולנו לבחירות בהסתדרות. ומצע זה הן קדם לבילטמור. ומצע זה הן הרים את תביעת העצמאות היהודית כתביעת השעה ולא כחזון לימים רחוקים. ומה קרה לכם מאז ועד היום שפתאום נתערער לכם מה שאתמול דגלתם בו והייתם גאים עליו?

באותו מצע מדובר על נציגות העם היהודי בפארום בין־לאומי. עתה אני שומע את לויטה חוזר על דרישה זו. יפה. אך האם יש מקום לדרישה זו פשאינ עומדים על בסיס של עצמאות מדינית? הן קיימת הצהרת בלפור. הן קיים מנדט. ואלה לא הספיקו עד פדי ליתן לנו מקום בחברה־הלאומים, וגם לא באויאן ולא בפּרמודה ולא באונרא. אנחנו חיים בעולם שבו שולט עקרון המדינה. כך הוא העולם הפוליטי של היום, בין שהוא בורגני בין שהוא סוביטי.

ועולם זה איננו מפיר בשום נציגות אם אינה מיצגת מדינה. מנין תבוא נציגות לעם היהודי? מן המנדט של ממשלת החסות? ממדינה דו־לאומית? איני יודע אם תבוא תקומה לחבר־הלאומים או שימשול בעולם טריאומירט של שלוש המדינות הגדולות. לא בי תלוי הדבר. אך אם גם יקום חבר־העמים, מה יהא חלקנו בו? ישובו בו מצרים ועיראק וסוריה, ואולי גם סעודיה ותימן, ואולי גם חצר־מות. הנשב גם אנחנו? שם יהיו כמה גורמים היודעים מה רצונם לגבי ארץ־ישראל. מי ירצה לריב אתם בגללנו?

ואם תקום פדרציה של ארצות המזרח התיכון, ישוב שם בא־פוח המדינה הפלשתינאית (מדינה יהודית בתוך פדרציה זו לא תיתכן, פידוע, באשר זו אינה אלא ריאקציה ושוביניזם ודיכוי ערבים) — מה תהא נציגותו של העם היהודי בתוך משטר זה? והמדינה הדו־לאומית המובטחת לידידינו מן „השומר הצעיר“ מטעם הערבים — החצי של בא־פוחה או השליש ממנו הוא שייצג את העם היהודי בפֿורום מדיני בינ־לאומי?

בוש אני שבמסיבה זאת צריך אני להסביר דברים פאלה, פאילו לא יחד פֿאבנו אותם ולא במידה שנה ידענו אותם. פתאום חדלנו לדעת. לא אנחנו ביטלנו את המנדט, שצריך להגן עליו מפנינו. מישהו ביטל אותו. ואם רוצים בו — יש להפיר שצריך להחיותו. והשאלה: מי ישיב אותו לתחיה? יכול עם להילחם על עצמאותו גם כשכוחות חיצוניים אינם רוצים בה. היכול עם להילחם על חסות, כשכוחות החסות אינם רוצים בה? לכאורה, לא בטל המנדט. המלה קיימת. אך למה היא מחייבת? אליבא דכולי עלמא אין מנדט אלא מצב של מעבר. השאלה היא: לאן צריך הוא להוביל? אם הוא מכונן להקמת מדינה יהודית, הרי הוא מנדט אחד. אם הוא מכונן להקמת מדינה פלשתינאית, הרי זה מנדט אחר לגמרי. בשעה שהמנדט ניתן אמרו שיש לו מטרה מסוימת: הקמת הבית הלאומי. מאז הוחלפו מטרותיו פהחליף פפפות, ואצלנו מחבבים את הטרמין המדיני, נאחזים בו ומתנצחים סביבו, ללא הבחנה בתכנו הממשי. פאילו אותו טרמין חי חיים עצמיים. פלום הטרמין דו־לאומיות הוא הדוחה אותו? פלום היינו נרתעים מטרמין זה אילו היה פרוש על פני עליה יהודית גדולה והתישבות יהודית ותרבות יהודית? פלום אנחנו קשרנו קשר על המנדט? כל זמן שהיתה לנו אפשרות של עליה ובנין בתחומי המנדט, קיבלנו גם את עקציו ולא מרינו ולא עירערנו. אך הן נוכחנו,

ובארבע שנות המלחמה נוכחנו ביותר, כי המנדט נעשה מכשיר להשאיר את אחינו בצרפני היטלר, וכי הוא משמש יפה את צרינו. והרי אתם דורשים את החיאתו. בכל התנאים, בכל תוכן, ובלבד שהמסגרת שלו תשתמר. ומנין לכם שבידכם להחיותו? שמה בסיטואציה עולמית חדשה נוח יהיה יותר לתת לנו את ארץ־ישראל מאשר מנדט חדש? איני יודע בכבשונם של שליטים, ואיני יודע — לאחר כל מה שענינו ראו — אם ברצונם עוד להשאיר לנו פינת־חיים כלשהי בעולם זה או לא. אך אין אדם דורש מה ששליטים חפצים לתת לו, כי אם מה שדרוש לו.

ואל תפחידו אותנו בסוברניות יתירה. האם כל כך נאיביים אנו שנהיה חולמים על סוברניות מוחלטת? גם עמים גדולים מאתנו רחוקים עתה מסוברניות מוחלטת. ואנו מדברים על ענין מסוים, על מידת עצמאות שתאפשר לנו את עלייתנו ואת בנינו ואת קיומנו הלאומי. ואל תדאגו שמה, חלילה, יחסר לנו פיקוח בין־לאומי. הוא לא יחסר לנו.

מה קלים אנחנו לשכוח את מה שחיינו האמיתיים קשורים בו. בשנים אלה למדנו מה פירוש הגנת זרים. ובכשרוננו הרב להתנפר זה לזה שקדנו על חיפוש סתירות בין התנדבות במדים להתנדבות בלי מדים. מהי איפוא הגנת עצמנו ששוללי העצמאות מביחים לנו? ואפשר אין רשות כלל לקרוא לשוללי בילטמור שוללי עצמאות. אפשר שמרוב שאיפה לעצמאות שוללים הם כל תכנית של שלטון עצמי ולגלי. סופר לי כי בחבורה של נוער התנהל ויפוח על בילטמור, והיה נער אחד שהיה לו העוז להגן על מדינת יהודים. ואז אמרו לו: שמע נא, אם תהיה מדינת יהודים ומשטרה יהודית הן לא יתנו לנו לנהל עליה ב'! מי יודע, אפשר וגם זה חשש למדינת יהודים, שמה תבטל בגללה הגנה בלי מדים?

איני בר־סמך בהבעת דעות על „מחר“ ועל „פוחות מחר“. ואיני יודע אם יש בעולם מי שיודע מי נמי יהיו אלה. וכבר עזרתי על עצמי קטרוג גדול בגלל אי־ידיעה שלי. טבנקין אמר לנו פה פי אלה יהיו אנגליה ורוסיה ואמריקה. אם כך הוא, אין הברדל עצום בין אתמול לבין מחר. פוחות מחר אלה היו גם אתמול.

חיים אנו בעולם העושה כמה נביאים בדאים. לפני שנה או שנתים היו בעולם הגדול מדברים הרבה על פדרליזם, רבו גם רבו ספרים וקונטרסים

המציעים פדרליזם כתרופה לכל הצרות, וכאמצעי בלתי מפוקפק לחיסול כל הניגודים. מיד נמצאו אצלנו חכמים, משוחררים מפל שוביניזם וקטנות־מחין, והיו אומרים לנו: עכשיו, פשע־קרן המדינות הקטנות פשע את הרגל, ובגללו באו על העולם כל הצרות והמלחמות, והעולם הנאור פולו שואף לפדרציה, ופרופסור מהולל פלוני כתב כך וכך, בשעה זו אתם נושאים עיניכם אחורנית? והנה יום אחד הקיצונו ונדע לנו כי בא השחט ושחט לפדרליזם, ומי שאומר עתה פדרליזם אינו אלא ריאקציונר ואויב לברית־הסובייטים. מה יהיה אם מחר יוכרזו כי משטר המנדט או משטר דו־לאומיות אינו מתישב עם „כוחות־המחר“?

עדיין אין אנו יודעים מה יהא העיקרון המדיני אשר ישלט ביחסי עמים ומדינות בתקופה שלאחר המלחמה. אך יש גם אפשרויות שלא חלמנו עליהן. שמא נעמוד, כמו ב־1815, בימי „הברית הקדושה“, בפני חלוקה חדשה של השלטון בעולם, חלוקה של ספירות השפעה בין שלושת הענקים? מרת היסטוריה נוהגת לעתים להגיש נזיד ישן במיץ חדש. וכשאני רואה לפני אפשרות זו, שואל אני: מה יהיה גורלם של העמים הקטנים בעולם זה? האם לא יהיו כולם, הקטנים והבינוניים, נסלים לשלושת האדירים, האם לא יהא זה פיאודליזם חדש?

ומבחינתנו אנו במיוחד: האם לא נשקפת לנו אַ ס י מ י ל צ י ה ח ד ש ה, שלא נוכל לעמוד פנגדה בשום פנים? במשטרים אוניברסליים החולשים על הפלכלה והפוליטיקה והטכניקה והמדע והצבא, יתכן פי גם לאחר כל התנועות הלאומיות והאוטונומיות והרפובליקות הלאומיות יבוא תורה של האַס י מ י ל צ י ה בתוקף כזה כאשר עוד לא ידענוה.

לא קשה לחלק ביד אחת זכויות לעמים הקטנים ולטפח את התיאטרונים שלהם וכך, וביד שניה ליצור תנאים אשר יביאו אותם לידי טשטוש דמות לאומית ולידי טמיעה מרצוף. ואנחנו אשר גם האוטונומיה הלאומית היא ממנו והלאה — אפשר לשער כיצד נהיה פרוצים לרוחות־פליה אלה.

אנגליה מפורסמת בכך שאינה כופה את תרבותה על הילידים, וגם אינה להוטה אחרי אַפְסֶפְנֶסִיָה תרבותית. והנה עתה פועלת בסביבתנו „המועצה הבריטית“, וכבר מדברים עכשיו על פתיחת אוניברסיטה אנגלית בירושלים. פלום יהיה צורך לכוף עלינו את האנגליזציה? אנו עצמנו מטיבים

למלא שליחות זו. שום מוסדות אנגליים לא יעשוהו כמו שאנחנו עושים. בעולם־פלאים זה, בעולם של תרבות קולנוע ורדיו, בשפע זה של פילמים אנגליים ואמריקניים ורוסיים, של מוסיקה בין־לאומית, בעושר זה של ספרות־העולם, המציפה את חצרנו הדלה, באפשרות זו של קריירה הפתוחה למי שיסתגל לסעמו של השלטון הזר, שהוא זורע טמיעה או־ביקטיבית, והפתוחה יותר למי שיסתגל יותר — כיצד יעמוד בן עם קטן בפני כוחה של טמיעה? וכיצד יעמוד, כשגם אותה הגנה עצמית הניתנת בכוח של ממלכתיות־מעט, של עצמאות־מעט, אינה עומדת לו? וכיצד יעמוד לא יום אחד ולא שנה אחת, כי אם דור ודורותים ועוד דורות?

הגושים המדיניים הגדולים יהיו מגינים על עצמאותם התרבותית של העמים הקטנים או יהיו מבלעים אותה? מי פרוסיה הסוביטית עשתה בשביל עממיה הרבים, בהם חצי־תרבותיים ופחות מזה. המדיניות שלה דרשה מהם לא להיטמע. אדרבא, היא ביקשה להעניק להם כמה אֶבזרי לאומיות: תיאטר־נות ובתי־ספר וספרות ואינטליגנציה. רוסיה הסוביטית יכולה להתברך, כי נהגה בעמים העומדים בשפל המדרגה כאשר לא נהגה שום מדינה שולטת לפניו. עתים היא עושה את לאומיותם בידים, בידיה היא. ואף על פי כן: שיטה מדינית של עשיית תרבות לאומית לחוד, ופרוצסים או־ביקטיביים ואינטרסים שלטוניים לחוד. והכוח המושך — הפלפלי והפוליטי והאדמיניסטרטיבי והתרבותי — של עם הרוב הוא גדול כל כך, שכל המתנזר אשר הוענקו לעמי המיעוט יהיו כלא־היו תוך כדי פרוצסים של התבוללות ואבדן פרצוף לאומי, ואז יבוא גם קורס פוליטי מסוים וישלים את החסר. פקודה חדשה זו, אשר קראנו עליה, על חובת לימוד השפה הרוסית בכל בתי־הספר של עמי ברית־המועצות, האין בה משום אות לקורס אשר כזה?

לי נראה שבועולם זה הבא עלינו, אשר כוחות שלטון וגורמי ניו־לציה עצומים בו, כל קורטוב של עצמאות מדינית תהיה לו חשיבות יתירה לגורלו של עם, ולו גם מבחינת הקיום הפלפלי והתרבותי. בין מלחמת־העולם הראשונה והשניה למדנו מה פוחז של אֶטסיון לגבי העמים התלויים בו. ראינו מה שעבר „בימים פתיקונם“ על יהודי פולין וליטה ורומניה. עתה במלחמה ראינו מה עשה האֶטסיון התורפי ליהודי תורפיה. האומנם נצרך פו־ח־דמיון כדי לתאר לעצמנו מה יהיו גורלנו הפלפלי ודמותנו התרבותית תחת שלטון זרים, ולו גם

יהא נקרא שלטון־חסות? האם לא נזכחנו כי בעל־חסות „קרוב לעצמו“, והוא עושה בשלנו — בענינים החיוניים ביותר של הארץ: בתעשייתה, במכסיה, ביצוא וביבוא שלה — כעושה בתוך שלו? האם לא למדנו על בשרנו כי מול כל פגע ותסבוכת מוכן הוא להעלות אותנו קרבן למען עניניו הוא?

כשמירה מפני פגעים אלה נתחדש בבית־מדרשם של כמה מחברינו חידוש גדול: מנדט בין־לאומי. אמנם גם הקיים היום הוא מנדט בין־לאומי, אלא שהכננה היא, כנראה, שמילוי המנדט יהיה נתון לאדמיניסטרציה בין־לאומית. רוצה אני לחסוך לי דיבורים, והנני מזכיר לפיכך מאמר ב„מלחמתנו“ המטפל בשאלה זו.

ולחברים החוששים מפני שני דברים, מפני חלוקה ומפני חוסר פיקוח בין־לאומי, יש אתי הצעת הסכם: נהיה פולנו נגד חלוקה, ונהיה פולנו בעד מדינה יהודית. ועוד דבר: יבטיחו הם לנו את המדינה, ואני אבטיח להם את הפיקוח הבין־לאומי.

ומן השאלה המדינית, שפתרונה תלוי לא בנו בלבד, לשאלות שפתרוןן בידינו אנו.

אין חברינו מפגרים, חלילה, בגילוי פשעי מפלגתנו, ולצרור האשמות נוספה עתה אשמה חדשה. גילו ומצאו כי מפלגת פועלי ארץ־ישראל היתה עמה רוח אחרת לגבי ההסתדרות. כל הימים דגלה בהרחבת גבולות ההסתדרות ובביצור סמכותה, ועתה היא באה לצמצם והיא מבקשת לקצץ בסמכויותיה של ההסתדרות. מקצת סמכויות היא נוטלת לעצמה ומקצתן היא מבקשת להעביר לרשות זרה. ומי הרשות הזרה? ההסתדרות הציונית. ודבר אחרון זה גובל כמעט בבגידה מעמדית.

אכן, קיים פרוץ־עגום כזה של צמצום סמכותה של ההסתדרות. ודומני שהייתי מן הזועקים על כך ולא היה שומע לי. אך האומנם המפלגה היא שנטלה לעצמה סמכות משל ההסתדרות? האם המפלגה היא שקיצצה באוטוריטה של ההסתדרות החקלאית ונטלה ממנה את פוח ההכרעה? האם המפלגה היא שמקימה מפעלים מתחרים במפעלי ההסתדרות? והן מפעלים מתחרים בהסתדרות, תחרות גלויה או נעלמת, מפעלים מקצצים בסמכותה.

מפעלים אשר ה"וגם" הישן הוא פאין לעומתם, צצים עתה בכל פינת-רחוב בחיי ההסתדרות. אכן, קיימים פרוצסים מתמידים המרוקנים, במישרין ובעקיפין, את ההסתדרות מסמכותה וגם מתכנה.

סילוף במזיד הוא פשמבקשים להציג את המצב האומלל החדש המתהווה עתה בהסתדרות כאילו הוא בעציה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, כאילו היא המבקשת למנוע את ההסתדרות מהכרעה בענינים מסוימים. מפלגתנו אינה אלא מתקוממת נגד הכרעת-שקר.

פיצד אפשר להסכים ש"השומר הצעיר", הנוהג בעניני הגיוס כמי שהחלטות ההסתדרות בענינים אלה אינן מחייבות אותו, יהא מכריע בהחלטות על עניני הגיוס, פשהן מבקשות לחייב את חברי ההסתדרות שבמוסדות העליונים של התנועה הציונית? נקבל בשמחה את מרות ההסתדרות בעניני גיוס, אם ההסתדרות תרצה ותדע להטיל את מרותה על כל חבריה. אך אם בנעד הפועל יושבים חברים, באי-פוח של זרם המחליט לעצמו אילו מהחלטות הנעד הפועל רצויות וראוי שיקיימו אותן ואילו החלטות אינן רצויות ואין צורך לקיים אותן, והללו מבקשים להכתיב את רצונם להנהלה הציונית, אין מפלגת פועלי ארץ-ישראל צריכה לתמוך בפנקסנות כפולה זו. אם יש להסתדרות סמכות בעניני גיוס, מדוע אין בכוחה לחייב את "השומר הצעיר"? ואם אין לה סמכות בעניני גיוס, למה תתנשא להטיל מרות על חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל?

ומי הוא שמוציא את הנציגות המוניציפלית של פועלים מרשות ההסתדרות? האם מפלגת פועלי ארץ-ישראל? מפלגתנו היא שביקשה להעמיד את כל כוחה לרשות ההסתדרות על מנת להבטיח נציגות אחת הסתדרותית, בעיריות ובמועצות, ודוקא ה"נאמנים" על "עצמאות מעמד הפועלים" (כלום אף יוצרי ההסתדרות החקלאית וההתישבות העובדת ו"בנק הפועלים" ו"המשביר" ו"סולל-בונה" ו"ניר" ו"דבר" נאמנים הם על עצמאות פועלים?) אינם יכולים להשלים עם מרות ההסתדרות בענינים מוניציפליים.

ההסתדרות לא נוצרה כדי לשמש קלוב לויכוחים. או שהיא עוסקת באיזה ענף פעולה, ואזי מרותה מרות ואחריותה אחריות, והיא מחייבת את הכל, לא רק את הרוב כי אם גם את המיעוטים, או שהיא משלימה עם כך שאין בכוחה לחייב את המיעוט שאיננו מקבל מרות, ואז ממילא בא הצמצום.

מיהו שמצמצם את סמכותה של ההסתדרות? הללו שדוגלים ב„עצמאות מעמדית“ אך מעדיפים עליה את העצמאות שלהם עצמם, ולמען עצמאותם שלהם מוכנים הם כפעם בפעם לפרק את אחדות המעמד. ואשר להפקעת דברים מרשות ציבור הפועלים ומסירתם לרשות כלל-האומה. האומנם בכל מקרה ובכל מסיבות יהיה בכך משום מעשה מזיק לכלל-הפועלים, משום „ריאקציה“? האם הויתור על הלשכה ההסתדרותית למען הקמת לשכת-עבודה כללית היה בו משום נזק לכלל-הפועלים? ואילו באה אלינו ההנהלה הציונית — בעצם הימים האלה כשהעבודה השכירה בקואר-פרטיבים נעשתה אמצעי טוב לְסַלֵף את דמותנו, כאילו יש בקרבנו „צד“ הרוצה לחסל את העבודה השכירה ויש „צד“ שאיננו רוצה — והיתה מציעה לנו, מתוך חשבון כולל יותר, תכנית של הלאמת קואופרטיב-התחבורה, ולשם כך צריכים הקואופרטיבים הקיימים, שהם, פידוע, נכס מעמדי מובהק, לעבור לרשות לאומית — היינו חייבים להתנגד לכך?

אני נזכר בימים קדומים. כשהקרן הקימת עדיין לא נתבצרה בהפרכת של ציבור הפועלים, והיו אפילו שחשבו כי פועל העוסק בבולי הקרן הקימת איננו בעל „הכרה מעמדית“. והיו מי שחלמו כי קפא"י היא שתרפוש קרקע לפועלים. האם על ידי כך שהפועלים ויתרו בענין זה על „עצמאות מעמדית“ ונעשו עובדים נאמנים של הקרן הקימת הפסידה ההתישבות העובדת, הפסיד השיכון הפועלי?

בחיוך קל אנו מעלים עתה בזכרוננו את מושגיה של האורתודוקסיה הפועל-ציונית על ההסתדרות הציונית, על הקרן הקימת, על הקונגרס הציוני. והנה גם הם יושבים אתנו. אך האומנם חיים עוד בקרבנו אנו שרידי המושגים שלהם על ההסתדרות הציונית כעל „הסתדרות בורגנית“? ברוך השם, לא טירונים ולא גרים אנחנו בהסתדרות הציונית. מפירים אנחנו את הרפכה בהוזה, ויכולים לחזות מראש מה הרפכ צפוי לה בעתיד. כלום יש אפשרות אוביקטיבית כלשהי שההסתדרות הציונית תהיה ביום מן הימים אנטי-פועלית? מי שדוגל בארגומנטציה כזאת ודאי רואה עצמו כבעל-חזקה על נאמנות מעמדית, אך הוא מעיד על עצמו כי חכמת הניתוח המרפסיסטי אין לה כל אחיזה בשכלו שלו. מבחינת הרפכו הסוציאלי של הישוב, מבחינת אפיה של העליה העתידה לבוא, מבחינת צרכיו של המשק

העברי ומבחינת הצרכים של היהודים בעולם — כלום יש אפשרות כלשהי שיקום בארץ מעמד קפיטליסטי חזק אשר יטיל את שלטונו על הישוב או על התנועה הציונית? האין אנו יודעים מי הוא מבחינה סוציאלית הרוב בישוב? וכלום יתכן בזמנים כאלה רוב אחר בישוב ובתנועה הציונית? היש עוד בינינו חולמים על כך שהארץ תיבנה לא על ידי הון לאומי, כי אם על ידי הון קפיטליסטי? רגילים אצלנו לשאת עין לארצות רחוקות, מי לצפון ומי לדרום, ואנחנו יודעים לספר נפלאות על חילופי משטרים בעולם ועל רפורמות סוציאליות ועל „חזיתות עממיות“. ואין לנו עינים בשביל הקרוב. מהי ההסתדרות הציונית, מבחינה סוציאלית, אם לא „חזית עממית“ של פליטת ישראל? ומהו התקציב הציוני אם לא מכשיר ממלכתי-דמוקרטי לסידור הגירה, התישבות, העברת המונים לחיי עבודה? ומהי מחלקת העבודה, או מחלקת ההתישבות או מחלקת העליה, האם מכשירי שלטון הם של מדינה קפיטליסטית? אין אני בא פאן לומר הלל למוסדותינו, הפגמים שלהם קשים לי ביותר. אך האם לא לנו חלק ניכר בפגמים שלהם? אל נבוא לתלות את ליקוייהם בטבע המוסדות. ואם יש לנו תלונות — עלינו התלונות. בידנו להבטיח מלוא דמוקרטיה ציונית במוסדות הלאומיים.

וכשבמקרים מסוימים תתעורר שאלת העברת ענינים מסוימים לרשות לאומית אל נדון על כך כחסידים שוטים, מבחינת פטריוטיות של שלט, מבחינת פרסטיז'ה והרגל. נבדוק את הדברים לגופם ונראה אם אין ההסדר החדש המוצע מבטיח שלום יותר בין יהודים עובדים, פוריות יותר, ישוב הדורים יתירים. גם אילמלא באה השואה מותר היה לנו לחשוב על הפחתת ניגודים בין יהודים, על קירוב יהודים אשר הם ובניהם צריכים ועתידים להיות אתנו. מי נמי יש לנו בלעדיהם?

ומנקודה זו אני דן גם באותה שאלה שמבקשים בה לסכסך אותנו ולהוקיע אותנו בפני ילדינו: הנה המתכחשים לעצמאות מעמד הפועלים! כלום חייבים בני-אדם נרגשים לטרוח ולקרוא בסעיפי „החלוץ האחיד“, לדעת מה תכנון החינוכי, ולדעת אם חסר בו משהו מערכי התנועה החלוצית? שיטת ההפחדה היא קלה, בדוקה ומנוסה: „החלוץ האחיד“ עליכם! לנאי ונזכה לימים שבהם נדון על עניני „החלוץ“ לגופם. לפי שעה אנו עומדים בפרשת „אחיד“ או „לא אחיד“. מה פשר מבחינה הסתדרותית?

אני מעיז לומר כי מיסדי „החלוץ“ — אם טרומפלדור ברוסיה, אם חברינו באמריקה, ובכל מקום שביצבצו התחלות ראשונות — לא התכוונו אלא למה שאנו קוראים „חלוץ אחיד“, היינו, להסתדרות חלוצית אחת שתקיף את כל מי שמתכוון לעליה ולחיי עבודה בארץ, ללא הבדל זרם והשקפה. הם לא התכוונו למתן צביון אידיאולוגי לנוער. הם לא התכוונו להוציא את מישהו שהשקפותיו בעניני דת ומפלגה שונות משלהם. ואם תלמידיהם של מיסדי „החלוץ“ לא הלכו בדרך זו, ואם מבפנים „החלוץ“ גברה פלגנות ומבית קמה בַּדְלָנוּת, הרי לא הצורך החלוצי הולידם, כי אם הנטיה להתגודדות הסוכנת בנו. בן־גוריון סיפר פה על מחלוקת־מוסקבה בענין מושב וקיבוץ, שידוע אילו תוצאות היו לה לגבי „החלוץ“ ברוסיה. אך הן אותה מחלוקת יש לה גם פינל ארץ־ישראל. היה מענין לערוך בין החברים שעלו מרוסיה, אשר פילגו את „החלוץ“ בתנאים של מחתרת ושל מלשינות ושל גירושים, כמה מהם בבואם לארץ פנו לקיבוץ או למושב? אילולא היה מרצם של החברים שם פונה לויכוח אידיאולוגי על „מהותו“ של „החלוץ“ ועל עדיפות שיטות התישבות אפשר היו לפחות מצילים עוד אילו מאות חברים מגויעה בנכר.

עם שגשוג הדיפּרנציאַציה של תנועות הנוער גבר „הגיבוש האידיארי־לוגי“ של „החלוץ“ על חשבון כלליותו. האם היתה זו המגמה הנכספת? כמה פעמים התנהל משא־ומתן עם חוגים שונים שעמדו מחוץ ל„החלוץ“ על הצטרפותם. פעמים גבר הכוח המקרב ועל פי רוב גבר הכוח הדוחה. כלום היה הכרח ש„הפועל המזרחי“ לא ימצא את מקומו בתוכנו? ועכשיו אנו נדרשים לקדש את המציאות ההיא, ובפנותנו לפעולה בארצות־המזרח — להביא אתנו גם לשם את הפילוגים שמקורם בארצות־המערב, כאילו הם הם ראשית חכמה של כל חינוך חלוצי.

אותם ישובי יהודים, אשר אנחנו מבקשים להתחיל שם עתה בחינוך ציוני־חלוצי, אינם חיים את חיי הרוח של יהודי גליציה ופולין; הפילוגים הרבים והשונים שהיו מנת חלקם של נערים יהודים באירופה — לא צמחו בחיקם. והאומנם חובה ראשונה של חינוך לחיי ארץ־ישראל הוא לנטוע שם את כל אותם חידודי המוח וחידודי היחסים אשר בהם נתלוותה ההתפוגגות החלוצית באירופה?

חברינו שכבר פעלו בארצות־המזרח מספרים לנו על הקשיים

המיוחדים שנגלו להם שם. דברים שנחשבים אצלנו מובנים ומוסכמים עדיין אינם מובנים ואינם מוסכמים שם. עדיין יש להוכיח שם שאדם חייב לעבוד, ושאינו להתבייש בעבודת פנים, ואין לרדוף אחרי פרנסות קלות ומכובדות. עדיין צריך לכבוש את זכות הנערה לעבודה. ויש אוירה של מנהגים ומסורות שאין לזלזל בה. האומנם צריך להביא לשם ויפוחים על צורות התישבות, או על דו־לאומיות, או על סיעות? והנה אנו אומרים: נעשה נסיון להקים מסגרת שתכלול את כל המעונינים בתוכן חלוצי, באחדות פועלים, בעבודה מאורגנת, בלימוד עברית, ובכל הדברים הטובים המקובלים על פולנו, ואשר לשאָר — נרסן פולנו את עצמנו, ירסן כל אחד את עצמו, ונדחה את הדברים עד בוא מועד. איננו מעונינים שם בו־יפוחים בין המפלגה לבין „השומר הצעיר“, איננו מעונינים להוציא מן הפעולה את „הפועל המזרחי“, איננו מאמינים כי תצמח ברכה חלוצית מתחרות ארגונים ומקנאת שליחים. אנחנו מעונינים כי יעסקו יותר בשיעורי עברית, בעליה ממש, בטיפוח ערכים ראשונים. זוהי הבגייה בהסתדרות, ההתפחשות לעצמאות פועלית!

אנחנו, המנוסים באיחודים, יודעים שאין איחוד שאין עמו נכונות לקרבנות, שאין עמו „הסתפנות“. כשהתאחדנו עם הלגיונרים מאמריקה אמרו לנו כי אנו מקפנים את העברית. כשביקשנו להתאחד עם „צעירי־ציון“ אמרו לנו כי אנו מעמידים בסכנה את הסוציאליזם. ועתה מפחידים אותנו כי עצמאות מעמד הפועלים בסכנה. אך עצמאות זו אינה תלויה בשלט. היא התחילה עם הגליון הראשון של „הפועל הצעיר“, אף על פי שמלה זו לא נאמרה ולא נפקדה שם.

ימים רבים היה הטיפול ב„החלוץ“ בן־חורג לפעולה ציונית. אילו הצלחנו אז להעמיד אותו במרכז הפעולה הציונית, אפשר היו עוד עשרות אלפים נערים יהודים מצליחים לעלות לארץ. ימים רבים קבלנו על מיעוט האמצעים לפעולה זו. עכשיו, כשההסתדרות הציונית נענתה לנו והיא מכניסה פעולה זו לתחומה בדרך חוקית, באים ובוכים כי נפגעה עצמאות הפועלים.

מן „החלוץ האחיד“ נפתחת סכנה למעמד הפועלים! והנה אני רואה מקרוב לנו עוד פורמציה אחת של „חלוץ אחיד“. אמנם „חלוץ“ זה אינו נתון לפקודת ההסתדרות הציונית, כי אם לפקודת ממשלת הוד מלכותו — אלה הם בחורינו ובחורותינו שהתנדבו לצבא. אם נזפה לכך הרי מחר יהיו הם בוני

מושבים וקיבוצים וקבוצות. והם דוקא אינם מאורגנים לפי אידיאולוגיות. יתכן שאילו באנו אנחנו להקים צבא יהודי, היינו ודאי מבטיחים את עצמאות מעמד הפועלים על ידי סידור פלוגות לכל זרם וזרם, לכל סיעה וסיעה. אך ממשלת הוד מלכותו לא דאגה לכך. ועל כרחנו קיים לנו צבא-חלוץ אחד.

ומנין לאנשינו, התקיפים כל כך בדעתם ובנאמנותם המעמדית, פחד כל כך גדול שהנה יציפו אותם ויחמסו אותם? היו ימים שהיינו קומץ אנשים חסרי-פל, זולת אמונה ורצון, ואף על פי כן לא פחדנו מהרחבת תחומים. ועתה פשהסתדרות היא הפזח המאורגן ביותר בישראל, ולה נסיון משקי וארגוני, ולה מוסדות ומכשירי חינוך, ולה עם רב, עתה צריכים אנחנו לפחד פן, חלילה, חינוך פללי לערכי החלוץ ימסור את תנועת הפועלים לכוחות אויבים!
ואימתי אנחנו נתונים לפחדים אלה? בימים שכל ידיעה מגיאה הריגה מספרת על אחדות המערכה האחת, אשר לעומתה את כל פירודינו ישא הרוח.

ועתה לענין המפלגה, לענין קיום מפלגתנו.

אנחנו נתונים במחלוקת. ואין ספק: אם אנחנו לא נשתלט עליה, תשתלט היא עלינו. ותנועת הפועלים כולה — לרבות גם החלקים השמחים עתה לשברנו והמקווים להיבנות ממנו — תזכה מכה אשר ימים רבים לא תירפא ממנה. אפשר גזירה היא ואין לה תקנה. אך גם מי שנגזרה עליו גזירה רשאי לבקש לדעת: מדוע? ואני, תחשבו עלי אשר תחשבו, איני יודע. אחרי כל מה שהאזנתי היום, ואתמול ושלושום, איני יודע במה מחולקת מפלגתנו, באילו דברים שביסוד. אפשר בסיסמאות? יצחק טבנקין אמר בצדק: סיסמאות אופנסבייות עדיין אינן מבטיחות קידום הענין. אידלסון נאחז בפורמולה מהלכת עכשיו: „ניגודים קונסטיטוציוניים אינם קונסטיטוציוניים בלבד“. אני סבור שגם ניגודים קונסטיטוציוניים פשהם לעצמם יכול שיהיה בהם ריכון מכריע. אך הן מותר לי לבקש להבין מה תכנם של אותם ניגודים, אם קונסטיטוציוניים בגבד ואם לא בלבד.

טבנקין מנה היום הרבה ניגודים. האומנם חושב הוא פי אלה הניגודים הם לפי הקו החוצה בין סיעה ב' לבין שאר המפלגה? אני רוחש תודה לטבנקין על ניגוד אחד אשר חסך מאתנו. על ידי כך, מקווה אני, הקל מעלינו הרבה.

משה שרתוק תבע מיצחק טבנקין שיפיר פי הוא, מ. ש., אינו אנטי־סובייטי. וטבנקין דרש משרתוק שיפיר פי אין הוא, י. ט., אנטי־בריטי. והרי פחות ניגוד אחד, מן הניגודים שמונים בנו. ואיזה ניגוד! ניגוד מדומה זה, כאילו יש בינינו אנטי־בריטיים ואנטי־סובייטיים, מה רב נזקו כלפי חוץ ומה רבה שליחותו הנפסדת בפנים. ועתה נפטרנו ממנו. אפשר יהיה קל יותר לחיות בראשית ימי הציונות היה בגרודנה פּריקנט יהודי, שנמנה על הציונים. והיה ה"בונד" מעלה את שמו בכל ויפוח ובכל קונטרס, כמופת חותך שהציונות הומצאה על ידי הקפיטליזם כדי לרמות את הפועלים ולהסיר את לבם ממלחמת המעמדות. יום אחד הלך אותו יהודי לעולמו. וייצמן אמר אז: מת ארגומנט אחד אנטי־ציוני. ואף אני אומר עתה: מת ארגומנט אחד בעד פיצולנו.

הזכיר כאן טבנקין שיש מציגים את טבנקין כבולשביק. אילולא מאין כמזה! פעם, לפני שנים, נודמנתי למסיבה של נוער ונצרכתי לחטוב שם עצים כדי להוכיח שאנשי הקיבוץ המאוחד הנם ציונים טובים. אילו היה חפץ למישהו בשבועתי, הייתי מוכן להישבע לפני קהל ועדה כי יצחק טבנקין איננו בולשביק. ויסלחו לי אם אומר פי הוא, לדידי, טיפוס אנושי שונה לגמרי מבולשביק. אך הנה, למשל, נאמר ברבים בועידת כפר־וייתקין כי בן־גוריון ואני הננו „ארכי־בולשביקים“, ואין אדם תובע את עלבוננו. מידה זו של ויפוח שבאה לעולמנו בשנים האחרונות, ראוי שיושם אליה לב. לויטה דיבר היום על „השקפת־עולם רכילותית“. יש גם חינוך רכילותי ומדיניות רכילותית. והללו פעילים למדי, פעם בצלצלי תרועה ופעם בצלצלי לחש. אדרבא, אפשר יושם להם קץ?

ולאחר שאנו מבטלים את הדבקת התוים של אנטי־בריטיות ואנטי־סובייטיות, מרשה אני לעצמי להעיר על המימרה: „איבה לרוסיה בארופות וקצרות“. לאיזה סוג שייכת הגדרה זו? האומנם מותר להשתמש במלה „איבה“? מי הם אנשי ה„איבה“? אנשים שהפסידו את אחוזותיהם שם והם רוגזים על אבדן הפריביליג'יות שלהם? הם אויבים לעם הרוסי, לשפה הרוסית, לספרות הרוסית? לפועל הרוסי, לאפר הרוסי? והחשבונות שיש להם עם רוסיה הם חשבונות של הם בלבד, לא חשבונות של פולנו? וחסידיה הנלהבים של רוסיה פטורים מחשבונות אלה?

ושמא נשאל מה זו איבה? האם כל אמירה שאינה לטעמם של שליטים —

איבה היא? אני, למשל, רחוק מאַנטי־בריטיות, אך האם אַנתר על זכותי להוציא ספר ביקורת על אנגליה? אני מעריך ביותר את תפקידו של צ'רצ'יל בהיסטוריה העולמית, אך האם לפיכך אהיה אומר אמן לכל מעשיו, ואַנתר על זכותי לראותו כמו שאני רואה אותו לגבי עמנו, לגבי הודו, לגבי חייה הפנימיים של אנגליה? יודע אני שאנחנו עם קטן דווי, ודורות רבים לימדו אותנו להיות נמוכים מדשא וחרישים ממים, ולאחר שהתמרדנו באבותינו שהיו נוהגים זהירות „בגוי קטן“, אנו שוב לומדים מידות זהירות. אך האומנם אין גבול גם לזהירות זו? הזאת תהיה התוצאה של חינוך סוציאליסטי ורבולוציוני במשך שני דורות שנהיה מצויים על מצפוננו לבל יעזו להרהר אחרי שליטים, פן יבולע לנו?

פולנו מדינאים, פולנו יודעים חשבונות בינלאומיים. ואף על פי כן, הן במה שאנו עושים יש גם צד אחר לגמרי, צד חינוכי פנימי. אנחנו דואגים לילדינו, אנחנו מתפללים לדמות אדם שתעלה בתוכנו. האין זה מחייב? חובבי־ציון היו סבורים כי על ידי אמירת „הנותן תשועה“ ינצלו מפורענותה של הרשות, והם מילאו את חובות ה„לואליות“ בנאמנות. ההפסד החינוכי היה לא קטן, הנזער מאס בזחלנות זו ובגללה רחק מן הציננות. גם הרצל ראה את השלוש עם שליטי עולם כתנאי להצלחת המדיניות הציננית. אך היו ציונים, ונחמן סירקין ראשון ביניהם, אשר ראו את המס הזה כשפלות והיו עורכים בקונגרסים אובסטרואקציות נגד תשלומי המס לניקולאי ולוילהלם גם יחד. היה אצלנו זמן פשבילינסון היה פותב גלויות על מוסוליני, ופובליציסטים ציונים המחניפים לפאשיזם היו מטיפים מוסר ל„דבר“ על שאיננו זהיר בכבודם של שליטים וחוטא בזה לציננות.

רדאי, יש ויש חשבונות, ואנו חייבים בהם. אך אזי לנו אם החשבונות הרבים יפגעו בחירותנו הרוחנית, יחייבו אותנו להרפין ראש בפני עוול. ואם העוול נעשה על ידי ממשלה ילידת־מהפכה שיש לה צבא אדום ומנצח, האם מפני כך דם חלוצינו ופליטינו אינו סומק ואינו דמנו, ואנחנו רשאים להתעלם ממנו? ומפני כך, מי שחזון הסוציאליזם חי בלב חייב להחניק את פאב לבו ולומר על עוול שהוא צדק?

אין השעה כשרה לשיחת־רעים אינטימית. אך בנקודה זו רוצה אני להזכיר ליצחק טבנקין את חסד נעוריני. בכוח מה עשינו מה שעשינו בגולה

ובארץ והיינו למה שהיינו? בכוח דבר אחד: שפכשנו לנו מילדותנו את הזכות לחופש רוחני לגבי הכוחות ששלטו מסביב, ולא רק לגבי שליטי העולם הישן. העזנו למרוד במושגים של שליטי הסוציאליזם, קאוטסקי ופליכאנוב. ואת החופש הזה קיימנו לא בתחום הענינים היהודיים בלבד. הואיל ובעניננו היהודי מצאנו פי תורתם אינה מספקת ועלינו לפרוץ דרך לעצמנו, לא הסתפקנו בכך וגילינו פרצות גם בענינים אחרים. לא היינו נעשים אנשי קבוצה אילמלא חירותנו הרוחנית. לא היינו נעשים אנשי אחדות-פועלים אילמלא השתחררנו ממושגי המפלגות הסוציאליסטיות שהיו קיימות סביבנו. את החירות הזאת קנינו במחיר יקר. היינו יוצאי-דופן. ויתרנו על כמה נוחויות בשביל זכות-ביקורת זו. והשתמשנו בה ביד רחבה. היינו מותחים ביקורת גם על אישים נערצים. חשבנו אותם אמנם לבני-סמך גדולים, אינטלקטואליים ומוסריים, אך בכמה מהשקפותיהם מרדנו. ידענו שחובה עלינו לכבוש דרך לעצמנו, לעמנו, וממילא גם לסתור ולבנות בשאר ענינים. בספרים נערצים — מן המניפסט הקומוניסטי ועד הפרוגרמה הארפורטית — למדנו כי אין מקום לבנות בנין סוציאליסטי בתוך המשטר הקיים, ומי שמנסה בכך אינו אלא שוגה בחלומות-שוא, באוטופיות. אילמלא קבענו דרך לעצמנו, גם בשאלת ישראל וגם בשאלות-יסוד של המחשבה הסוציאליסטית, כלום היינו באותם הימים יכולים ללכת לארץ-ישראל? ואילמלא פרקנו מעלינו את התלות הרוחנית בהשקפות השולטות בסוציאליזם, כלום היינו יוצרים את תנועת פועלי ארץ-ישראל כמות שהיא? ומה היה סירקין, ומה היה ברוכוב, ומה היה זייטלובסקי — כלום לא עמדו כולם ונאבקו על עצמאותם הרוחנית עם העולם הסובב? האם נקח את הדבר הזה מאת ילדינו בארץ? אמר לי אחד הבנים הטובים שלנו: הלא אין אתה מחנך לסוציאליזם. ולך והבא לו פאספורט, פי המעשה שלנו הוא סוציאליסטי, והמחשבה שלנו סוציאליסטית, והחינוך שלנו סוציאליסטי, ואין אנו מודים כי יש בעולם בעלי-מונופולין על סוציאליזם שאנו זקוקים לקבל מהם „הכשר“.

אנו זקוקים-זקוקים ליחסים בין-לאומיים הוגנים, ואנו מוכנים לשלם בעדם מחיר. אך האם כל מחיר? אין זה מתפקידנו ליתן עצות לאומה: וולתנו באילו תנאים וכיצד תעשה את המהפכה שלה. דיינו שניעץ את עצמנו באילו תנאים וכיצד תיעשה המהפכה שלנו. אך אין זה יכול להיות תנאי

ליחסים בין־לאומיים הוגנים — כמו שיש סבורים — שנכריו לכבוד הזולת: „כזה ראה וקדש“.

הזה יהיה מחיר ליחסים בין־לאומיים הוגנים, שנהיה מתעלמים ממצב הציונות והציונים, מזכות פליטים יהודים להתחבר אלינו? והאם לשם חשבונות פוליטיים נתעלם מדמם של אהרליך ואלתר? כן, יודע אני שכמה סוציאליסטים חשובים בעולם החליטו להתעלם מדמי חבריהם לאינטרנציונל. „לא עתה הזמך“. אך אם הדבר תלוי ב„זמך“ או במקום — אפשר להתעלם מדם יהודים בכל מקום ובכל זמן. איני סבור כי בירור פנימי זה יש לו חשיבות פוליטית למעשה. מדיניותה של קרמל אינה תלויה בכך אם נאמר „אמן“ או לא. ואני יודע כי שום מחאות לא ישיבו לחיים את אהרליך ואלתר. אך אני לעצמי רוצה לנהוג כך שלא אצטרך לבזו לעצמי. אינני יכול שלא לחשוב מה יהיו מושגיהם של ילדינו. יודע אני מה זאת התחנכות על התעלמות מעוול. הן כל העולם מתחנך על התעלמות. ואנחנו קרבנותיה של ההתעלמות.

אין אנו חשודים על איבה, אך יש ויש לחשוש לעודף אהבה. אין פיהודים מסוגלים להרגיש שפע עודף אהבה לעם־הזולת. מיליונר יהודי הוא אשר חלומותיו ומיליוניו היו נתונים לפושים. בנות ישראל הן אשר אהבתן וחייהן ניתנו פליל לפפר הרוסי, לפפר האוקראיני. אני מפחד מעודף אהבה לאנגליה, מעודף הערצה לאנגליה. היא אינה זקוקה לכך, ולנו יעלה העודף הזה ביוקר. ואני מפחד מעודף אהבה לרוסיה, ושוב: היא אינה זקוקה לכך. ולנו יעלה העודף הזה ביוקר.

אנחנו גוררים אתנו את אהבת המולדות החורגות דורות על דורות. יהודי הישפניה טיפחו במשך דורות את השפניולית. מי יודע כמה יטפחו יוצאי גרמניה בארץ־ישראל את שפת הגרמנים? והאין אוננו נצרמת מן ההתמוגגות ללשונות הסלבויות בערינו וגם בכפרינו? „נשמה יתירה“ זו שלנו, שאר־כשרון זה שלנו להתמוגג מאהבת הנכר, להתפכד בכבודו, להידבק ביצירתו, להתפעל מגבורתו, יש לו שוברו בצדו: לזלזל בערך עצמנו, להיות אדישים ליצירתנו, להתפכש לעצמנו, לשנוא את אחינו. האין לנו צורך לחשוב פיצד לחסן את עצמנו מפני כל עודף אהבה, שיש עמו חוסר אהבה לעצמותנו?

יודע אני פיצד עלולים דברי להסתלף באין קשב פנימי להם. ראיתי

ויפוח עם שטיינמן, ונמצאתי למד פי שטיינמן חובע, כביכול, שנתנור מתרבותן של אומות העולם. אך האומנם אין אנו רואים מה זעומה שאיבתו של ילד עברי בן הארץ ממקורות התרבות היהודית? האין אנו רואים כמה מקופח חלקה של יצירתנו המקורית בעולמו הרוחני של בן הדור? האין זו בעיה לכולנו?

ואני חוזר לחיפוש הניגודים.

אומרים: יש ויש ניגודים. יש, למשל, ניגודים לגבי השיטה המקצועית. האומנם החברים בעין־חרוד מפולגים ביניהם בשאלות הפוליטיקה המקצועית בתל־אביב?

אומרים: יש ניגודים לגבי המנגנון. טיב המנגנון שלנו ראוי שידאג את כולנו. וראוי שפעם בפעם יֵעָשׂו מעשי טיהור ושיפור. אך טיהור הן צריך להיות טיהור. האומנם יש לסיעה ב' פֶּטֶנֶט על טהרה?

אומרים: דמוקרטיה. יש, כנראה, בינינו שרוצים בדמוקרטיה ויש שאינם רוצים בה. האיל ואין לי כמעט כל זכויות בפעולת המפלגה בתקופה זו, חפשי אני לומר משהו לזכות העושים. מעולם עוד לא קיימה מזכירות המפלגה כל כך הרבה מגע עם חבריה, מעולם לא נתקיימו כל כך הרבה פינוסים, לא נתפרסמה כל כך הרבה ספרות, לא נשמעו דבריהם של הרבה־הרבה חברים. ומי שרוצה בדמוקרטיה ובדמוקרטיה פעילה הרי צריך היה לשמוח על כך. ואצלנו הדוגלים בדמוקרטיה דוקא, הם אינם שמחים כלל, אדרבא, הם מחרימים אותה.

אך ניגוד אחד מצאתי, וקרא בשמו אידלסון. והוא הוא הניגוד. הוא אומר: „מדוע דרושה לי סיעה? כדי שאוכל להיפגש ולעבוד עם חברים שאני מאמין להם.“ בזה נאמר הכל. אידלסון יש לו חברים במפלגה שהוא מאמין להם. משמע: יש חברים שאיננו מאמין להם. אם אין הוא מאמין לחבר בודד, אם אין הוא, למשל, מאמין לי, הרי זה ענין אישי. אך אם אין זה ענין־יחיד אלא הוא זקוק להתיחד עם חברים שהוא מאמין להם מפני חברים רבים שאיננו מאמין להם — מותר לשאול: מה טעם לחברותו במפלגה אחת עם חברים שאין הוא מאמין להם? אני סבור פי מפלגה ללא אָמוֹן היא חסרת שחר. חיי מפלגה מורכבים מפמה יסודות:

יש אידיאה, יש פרוגרמה, יש החלטות, יש חברות, יש נציגות. אך מה כל אלה בלי אָמוֹן? ואידלסון אומר בפירוש: אין לי אָמוֹן אליכם. אפשר אנו חתומים יחד על אותה פרוגרמה ואותן החלטות, אך אין אתם נאמנים עלי, אתם אומרים פי אתם רוצים באותם הדברים, אך איני מאמין לכם פי אתם רוצים; ואפשר אתם רוצים, אך איני מאמין כי אתם מסוגלים לקיים; אין אני מאמין אלא לקצת חברים, שהם רוצים והם יכולים; ולפיכך אני מתחבר אתם לסיעה; אין אתם אוהבים „סיעה“, תקראו לכך בשם אחר. יפה. מבין אני לשם מה מתחברים חברים שמאמינים זה לזה לסיעה או לשם אחר. אך אינני מבין למה אנשים משתפים עצמם עם מי שאינם נאמנים עליהם, לביוררים, להחלטות מחייבות, למפלגה?

לויטה הדהימני היום. הוא התיר לעצמו דברי ביקורת על הבולשביזם. הביקורת היא אמנם רק בנקודה אחת, המשותפת למפלגה של ברית-המועצות ולמפלגת פועלי ארץ-ישראל: שלילת הסיעות. ולויטה טוען שביטול סיעות מביא לידי... עריפת ראשים. מעניין! אגב חרדה לראשים הנערפים שכח פי הבולשביזם ביטל לא רק את הסיעות בתוך המפלגה. הוא ביטל כל מפלגה שמחוץ לבולשביזם. שהוא ביטל גם זכות אדם לחשוב אחרת ולהתארגן אחרת. מפלגות סוציאליסטיות מבטלות סיעות בלי לערוף ראשים. אנחנו, שוללי הסיעות בתוך מפלגתנו, איננו שוללים זכות מאדם לחשוב אחרת ולהתארגן אחרת, אך אנו שואלים: אם אין אתה מאמין לי, למה אתה גוזל את זמני ואת זמנך ומתקוטט אתי? חברים שמאמינים זה לזה מותר להם גם לריב, אפשר יגיעו מתוך ריב לכלל דעה משותפת. אך באין אָמוֹן חברי — מריבה למה?

מכל הנאומים של אנשי סיעה ב' לא הוברר לי מה נותנת להם המפלגה. הם רק השתדלו להסביר לנו מה נותנת להם הסיעה. הואיל והותרה הרצועה ומותר שלא להאמין לחברים, אומר: איני מאמין שהסיעה נותנת להם הרבה נחת. נוטה אני לחשוב כי היא נותנת גם להם צרות, ללא יצירה וללא נחת. אך המפלגה מה נותנת להם? לויטה רוצה במפלגה שתהיה סוגה באהבה. תבוא עליו ברכה. אפשר גם אחרים רוצים בזה, אלא שאינם מעיזים לשיר בשירים על לב רע. וכדי שהמפלגה תהיה שופעת אהבה אין טוב מאשר להקים סיעות. גרשום איפוא ב„פרקי־אבות“ מחודשים; מרבה סיעות מרבה אהבה;

יש חברי סיעה האומרים כי לא מתוך אהבת סיעה אלא מתוך אהבת המפלגה באו לכלל סיעה; המפלגה חולה, והסיעה — תרופה למחלתה. אך לאחר שמכלכלים את החולה בתרופה במשך זמן ממושך, הן מותר לשאול אם הועילה או הזיקה. והתרופה היתה מרה למדי, מרה. כמדומה, לכולנו. האם לא הגיע הזמן שנהיה שואלים אם התרופה היטיבה משהו, תיקנה משהו בהסתדרות, במפלגה? תרופה שאיננה מרפאה — ודאי שהיא מזיקה, והאור־גניזם מתקומם נגדה.

החלפת השם סיעה בשם אחר לא תתקן דבר. משנה שם לא ישנה את המזל, אם לא ישתנה התוכן. מאידך, יכול אני לתאר לעצמי קיום „סיעה“ שהמפלגה תוכל לשאת אותה בלי להינזק: אם חברי מפלגה, למשל, מתארגנים ביניהם לבין עצמם לשם מטרות שאינן מענינה של המפלגה, לשם ענינים חברתיים או רוחניים. שהמפלגה אינה מטפלת בהם. יכולה, למשל, להתקיים במפלגה סיעה למען החיאת השבת. אך הסיעות שלנו הן אחרות. הן גם אינן מסוג הסיעות הנצרות לשם ענין מסוים. בטל הענין בטלה הסיעה. הסיעות אינן אצלו אין לה ענין מסוים ומוגבל. מלוא העולם עניניה. וסיעות מעין זו דרפה שהיא מתחילה בבטן המפלגה, ואחר כך מתבקע אפרוח: מפלגה אחרת. התאשם המפלגה שאינה רוצה לשמש מדגרה לאפרוח כזה?

שתי מידות בסיעה: היא מגבשת ניגודים והיא משתקת את הכלל. יש ניגודים או אין ניגודים — הסיעה לא רק מחפשת, היא מגבשת אותם. בכל חברה אנושית יש ניגודים. אך הניגודים שוטפים. היום יש ניגוד, מחר הוא מתעלם. מחרתים צץ ניגוד אחר. היום קיים ניגוד בין פלוני ובין אלמוני, מחר הם תמימי־דעים ומנוגדים לפלמוני. ומה עושה סיעה? היא חוששת פן, חלילה, יגזזו הניגודים ולא יהיה טעם לקיומה, והרי היא מגבשתם ומדביקה להם גושפנקה, והניגוד מטייל לו ומטיל צלו לימים רבים.

הסיעה מטבע ברייתה עשויה לשתק את הכלל, לכבול את רצונו וכוח החלטתו והכרעתו. התיינה הסיעות נחמדות ונלבבות ושופעות אהבה — עצם קיומן גורע ממשקלו המוסרי של כלל־המפלגה. עושה אותו ל„צד“. הן עצם תפקידן הוא שמירה על כלל־המפלגה לבל יעשה מה שבדעתו לעשות, אם אין דעת הסיעה נוחה מאותה עשיה.

אפשר להתנכח על סיעות בדרך הפשטה. אך את ההגדרה המוחשית של הסיעה נתן מי שאמר: פילוג בנשמת הנועה. זה הרבה יותר מפילוג ארגוני. אנחנו רואים את הנוצר המתחנך באוירה סיעתית. הפילוג עובר בנשמתו. וגם אותו חבר העומד וצוח, ומטיל אשמות בזולת ומציג את חבריו מימים רבים כעבריינים — גם את נשמתו הוא חוצה הפילוג.

כשאנו אומרים פי אנו רוצים במפלגה ללא סיעות, אומרים לנו: „ובכן, אתם מוציאים אותנו“. אין זה משחק הוגן. מי שמכריו ומדיע לזיוגו פי אין לו אָמון בו, אל יתרעם אם הלה אינו רוצה בחיים ללא אָמון. משטר של סיעות הוא משטר של אי-אָמון מאורגן.

כמה חדשים לאחר התפטרותו של בֶּרְגוריון השמיע היום יצחק לראשונה את קולו. הוא השמיע את חרדת ציבורנו פולו להתפטרות זו. הוא ידע את ערך הכרותו והדגיש פי הוא מבקש את העתונים שימסרו דברים אלה לקוראיהם. חבל רק שהשהה את הכרותו כמה חדשים. ובינתיים נכתב לא מעט על כך, שלא כל ציבור הפועלים, וגם לא כל מפלגת פועלי ארץ-ישראל שלמה עם בֶּרְגוריון וחרדה להתפטרות ולמסיבותיה. והן אין מחסור במבקשים לסלף את עמדתנו. פנראה שדברים אלה יכלו לחפות כמה חדשים. וי. ט. מוסיף: אולי איני רשאי להתערב בשאלה זו, הן החלטתם מה שהחלטתם בכפֶּר־ויתקין, ואיני רשאי לדבר פה. נכון, אנחנו הרשעים מכפֶּר־ויתקין החלטנו שם דברים איומים. אך לא אנחנו התנכחנו אם מותר לסיעה ב' להשתתף במועצת המפלגה, אלא סיעה ב' התנכחה עם עצמה אם מותר לה לשבת עם העבריינים מכפֶּר־ויתקין. וכל זה מרוב אהבה למפלגה, מרוב נאמנות למעמד הפועלים! שום ענינים גורליים אינם שקולים כנגד המחלוקת הסיעתית. בשום זרם יריב אין אתם נלחמים כאשר אתם נלחמים עתה בנו. יותר נכון, אין אתם רואים סביבכם שום יריבים, רק בנו אתם נלחמים. וכדי להכריע אותנו אתם נלחמים במפלגה פולה. לויטה ראה להתלוצץ ולומר פי אין הוא יכול לבקש מפניחם לזביאניקר שיצרפו את דבריו מכפֶּר־ויתקין לפרוטופול. ההקהל צחק להלצה זו. הלצה? מי אָנס אותו שלא יאמר לנו את דברו? ודאי היה לו לומר דברים חשובים בענינים חשובים, והוא שתק. מדוע? מהו שהוטל על כך המאזנים והכריח אותו שלא יגלה את דעתו המדינית למפלגתו? מדוע יכול היה אידלסון לדבר בכפֶּר־ויתקין ולויטה לא יכול? מפני שאידלסון לא

היה אז עדיין חבר סיעה ב', ולא היה מי שיאסור עליו לדבר בוועידת מפלגתו (קריאת-ביניים: הוא היה כל הזמן חבר בסיעה ב'! ב. כ.: האמנתי לאידלסון שהכריזו אז כי איננו חבר-סיעה). לויטה, לפי דבריו, נמנה על סיעה שאינה מטילה משמעת ואינה מחייבת. וכל חבר בה רשאי לעשות מה שלבו חפץ, ואף על פי כן נאסר עליו הדיבור! אגב, מה זאת סיעה שאינה מחייבת ואינה מטילה משמעת? אם חבורה של צירים פולם כאחד שותקים בוועידה; אם חבורה של נבחרים למסדות המפלגה פולם כאחד אינם מופיעים בשום ישיבה; אם חבורה של חברי המועצה פולם כאחד אינם משתתפים בוועדה המתמדת, וכל זה בלי שהסיעה שלהם תחליט על כך ותחייב — הרי שאחדות זו היא לא פרי ציווי סיעתי, אלא ברוח הקודש. זה מזכיר את המעשה בתרגום-השבעים. המלך הושיב שבעים חכמים בשבעים תאים, כדי שכל אחד יתרגם את התורה. וראו זה פלא, כל שבעים התרגומים נשתוו. ברוח הקודש. גם סיעה ב' פועלת ברוח הקודש. יום אחד פולם אינם באים ויום שני באים פולם. ברוכים הבאים! אך מהו הסוד של אחדות-פלאים זו ללא אומר ודברים? ואני גם רוצה להבין את האחדות שבאיי-השתתפות בוועדה המתמדת. ואשאל כדרך ששאל בשעתו יבנאלי בפתח-תקוה: מה הרשות למנוע חברים מן הוועדה המתמדת המחפשת דרך להצלת אחדות המפלגה? מה ההגיון שבישיבה במועצה ובהימנעות מן הוועדה המתמדת? מה המוסר שבדבר, ומה החברות ומה האהבה, ומה החרדה לשלימות המפלגה?

ככה אתם נוהגים לא מן היום. אתם נותנים למפלגה לדון בשאלות חותכות-גורל, לקבוע את המדיניות הציונית, להחליט בעניני הגרודים, לטפל בעניני גולה והצלה, בענינים אשר מעולם לא היו לנו חמורים כמותם, בלי שתראו חובה לעצמכם להשתתף בדיון ולהשפיע על ההחלטות והמעשים? עזבתם לנו את המערכה. וכל זה מפני שהרוב הכריע פעם שלא פרצונכם, מפני שהיינו סבורים כי פ. נפתלי הוא שופט-צדק וראוי שירחשו לו אמן — על זאת אתם משלמים למפלגה באובסטרקציוניזם של להכעיס במשך שנה ויותר ומתנקמים בענינים החיוניים ביותר של דורנו. כוחה של מחלוקת!

רוצה אני באחדות פועלים, גם עם אלה שאני עומד אתם בקשרי „מלחמה". אותם 40,000 פועלים שאינם עוד בהסתדרות הם בשבילי מועמדים

לאיחוד. לא רק להסכמים, פי אם לאיחוד ממש. אילו היה קולי נשמע בהסתדרות הייתי עושה הכל כדי לכוון אותה לקראת קליטתם של אלה. רוצה אני באיחוד עם אנשי טירת-צבי. הם בשבילי פועלים כשרים בתכלית. לדידי, יכולה ההסתדרות להכיל גם את פועלי אגודת-ישראל, בלי שתפגע כמלוא נימה באורח חייהם. יתר על כן, אני רואה גם בפועלים הרביווניסטים מועמדים להסתדרות. קיימת אחדות אוֹבְנֵקְטִיבִית, אחדות הגורל היהודי — אחדות הגורל של הפועל היהודי. חסרה רק הפרת האחדות. והיא חסרה לא רק אצל אלה הנמצאים מחוץ להסתדרות. היא חסרה לעתים בקרב המאוחדים בהסתדרות.

לפלגות הפועלים בארץ „גדולים חקרי לב“. האחדות היא בשכבות-היסוד של הניתנה הזרות והאיבה — בשטחים העליונים. הפולמוס העתונאי הממלא את חלל עולמנו, באילו שכבות-חיים הוא נוגע? ראו את הפועל בחיים, בפרדס פפוף על גבי הטוריה, בבית-החרושת, בעבודה ובחוסר עבודה, בשביתה, בנוטרות, בלשכת-העבודה ובקופת-חולים — ריבונו של עולם, מה הבדל גורלי בין זה לזה? אלא מה, הוא חושב אותו לאויב? הוא נתחנך לראות בי עוכר-ישראל? נקרע קורי-עפביש אלה! הן מה ש?קרה אותנו — קרה את פולנו. האויב אינו שואל לכרטיס-המפלגה שלנו. וגם לא הפורענות. חוסר עבודה, פרעות, גזירות, פלישה — כשהם אורבים לנו אינם מפלים בינינו, אינם מבחינים בטיב האספולות שבהן למדנו. וגם יצירתנו, יצירת הפועלים, דרך כל המחיצות, היא אותה היצירה הישובית, וכלולים בה אותם עקרונות אנושיים-חברתיים, סימן שאין היא תלויה במפלגה, באידיאולוגיה, ב„ימין“ וב„שמאל“. למפעל השיתוף בהתישבותנו באו אצלנו מעברים שונים: חניכי האידיאולוגיה הלאומית, אשר נזהרו לבל דבק בהם הסוציאליזם, וחניכי המרפסיוז האורתודוכסי, אשר שללו כל בניה סוציאליסטית במשטר הקיים — והם יחד בנו את הקבוצה המושב. ובאותם דרכי הבניה אחוז פועלים „ציונים כלליים“, ואחוז פועלים מזרחיים ואחוז פועלי אגודת-ישראל. אחדותה של היצירה גברה על הבדלי המוצא והאידיאולוגיה. מה הם הניגודים שבינינו לעומת אחדות הגורל ואחדות היצירה? אלא שהמשותף מחריש והניגוד צווח ומתנפח.

סבנקין מדגיש עתה את המשותף בינינו לבין „השומר הצעיר“. אין

צורך להזכיר לי פי האיחוד שבינינו ובינו גדול וחשוב מכל הניגודים. ואף על פי כן איני בטוח פי טבנקין יודע פיצד לאחד אותו אתנו. הן הפננה היא לאיחוד מדיני-רעיוני. אני רוצה באיחוד עם „השומר הצעיר” בכל לב. אך אנחנו חיים עכשיו לא בימי תורפיה. או יכולנו לטפח מחשבות פאנתר-נפשנו, בלי שיהיה לדברים כל שימוש למעשה. עכשיו אנו חייבים לפעול. צריך ללכת לפורום בין-לאומי ולומר מה רוצנו. ו„השומר הצעיר” יחזיק אותנו בכנף המעיל ויאמר: לא כן, מה שאתם רוצים זהו שוביניזם, דיכוי הזולת, אסון. אנו שולחים צירים לקונגרס, בוחרים באַכססקוטיבה. יש מועמדים של פועלים. „השומר הצעיר” אינו מצביע בעדם. אפשר משום שהם חשודים על חלוקה. „השומר הצעיר” מצביע בעד וייצמן — איש החלוקה. „השומר הצעיר” נלחם מלחמה מרירה בבילטמור, ומכריזו פי הוא תומך בווייצמן איש בילטמור. האין זה תמוה במקצת?

שמעתי היום מפי חבר, שאינו חשוד על קירבה יתירה לאידיאולוגיה של „השומר הצעיר”, שהוא סבור פי גם עתה אין האיחוד מן הנמנע. בירכתיו. אך לחברי סיעה ב' אומר: אם האיחוד עם „השומר הצעיר” נתרחק עתה ממה שהיה לפני שנים מעטות, יש לכם יד בזאת. כמה פעמים כבר היינו קרובים לאיחוד עם „השומר הצעיר”. בקונגרס ב־1931 ישבנו וגמרנו ונפרדנו כאילו אנו מאוחדים. אך ראשי „השומר הצעיר” חזרו לארץ ונוכחו פי תנועתם לא חונכה עדיין לאיחוד. היתה להם ברירה: להגן על האיחוד בקרב ציבורם או לסגת אחור. הם בחרו: הם נסוגו. ראינו אז פי הדרך תארך. אך אם „השומר הצעיר” נוהג עתה כמו שהוא נוהג הרי זה בגללכם. אתם נתתם לו רשות לחשוב פי מפלגת פועלי ארץ-ישראל אינה אלא חורבה רעועה. אתם מכריזים השכם והערב פי רוצים אתם באיחוד עם „השומר הצעיר”. מה עשיתם לשם כך? הרימותם את קרן המפלגה? תבעתם יחס הוגן אליה? למה לו לטרוח ולבקש איחוד עם המפלגה, פשהתנהגותכם רומזת לו שיקל לו להשיג את חפצו על ידי הבקעת המפלגה. כל עוד אתם מקיימים סיעה — אין אתם מקרבים את האיחוד עם „השומר הצעיר”, אלא דוחים אותו.

פועלי ארץ-ישראל זקוקים למפלגה מדריכה, גדולה וחזקה. אילו ראיתי שהמהלך שלכם עלול להביא לידי הקמת מפלגה כזאת במקום מפלגתנו, הייתי מרפין את ראשי ואומר: יהא כך, חילופי משמרות. אינני מאמין שיש

בינינו הבדלי עקרונות, ואינני מפחד מפניכם. אך רואה אני בכם שאין אתם יכולים לקיים את מפלגתנו וגם אין אתם יכולים להקים במקומה מפלגה מאוחדת אחרת. יהא שפננותיכם מצוינות, שאתם מלאים אהבה רבה למפלגה, שאתם רוצים באיחוד גדול, אך למעשה אתם ממלאים תפקיד של דיזאור־גניזציה, אתם פותחים סכרים בפני יצרי שלטון ונצחנות. סיעתיותכם אינה מסייעת אותנו, הן אתם מכריזים ומכריזים שאנחנו „יורדים“ ו„סוטים“. ואתם, הטובים מאתנו, אין אתם מהווים מרפז ליכוד אחר במקומנו. ואין אתם מגלים דרך לשידוד מערכות בקרב פועלי ארץ־ישראל, דרך אשר בשבילה כדאי לכם לשבור את מפלגתנו.

אידלסון אמר: „נניח שהמפלגה אינה קיימת וצריך ליצור מפלגה, על אילו עקרונות תינצר?“ הוא אמר „נניח, אך רמזי פי יש לו באמת עקרונות חדשים להקמת מפלגה, פאילו מפלגתנו כבר אינה קיימת. אפשר שתכניתו טובה מן התכנית של מפלגתנו. אך הן מה שאידלסון רוצה לגבי המפלגה זוהי מהפכה. והמהפכה שלנו אינה יכולה להיות אלא דמוקרטית. אי אפשר לעשותה בזורע. צריך להביא את המפלגה (או לפחות רוב ניכר במפלגה) שתחפוץ בתכנית חדשה. והנה לא הצלחתם להביא את המפלגה שתבחר מרצונה בתכנית חדשה זו. פיצד תטילו את רצונכם עליה? באוב־סטרוקציוניזם?“

ואל נרמה את עצמנו. התכנית החדשה אינה רק חדשה לגבי דידי. היא גם חדשה לגבי דידיכם. מפיר אני אתכם. יש לנו במקצת גם עבר משותף. ראיתים בהסתדרות ובמפלגה וב„החלוץ“ ובקיבוץ. וכל הימים, ובכל מקום, דגלתם בשלטון הרוב. בשום מקום לא ראיתים עד פה פחסידי הפדרליזם — לא בבנין ההסתדרות, ולא בבנין המפלגה, ולא ב„החלוץ“, ולא בקיבוץ. כל הימים אמרתם: קודם כל — הכרעה, ואחרי ההכרעה — ביצוע. ואלה לא יתכנו בלי שלטון הרוב. פשבועידות ההסתדרות דנו בבחירת מוסדות אפסוקטיביים, הייתם אתם בתובעים הנמרצים ביותר, שהרוב ירכיב את המוסדות. לא אמרתם שמערכת עתון צריכה לשקף את כל הזרמים, אלא דרשתם עורך יחיד. „מרות הפלל על חלקיך“ — כתוב אצלכם אישם. ולא תמיד נהגתם בענינים אלה ביד רפה ביותר. לא דאגתם ביותר להניח את דעת המיעוטים. מנין לכם עתה אידיאל ציבורי חדש, אידיאל של מפלגת־

מיעוטים: מפלגה שאין בה רוב כלל, אלא פולה מיעוטים. מה נשתנה? האם מפני שדחקתם עצמכם למצב של מיעוט, לפיכך צריכה להשתנות שיטת הארגון של תנועת הפועלים? שהעניינים בקרבה יתנהגו לא על ידי הכרעה, כי אם על ידי הסכם? מה מזור לי לראותכם, אתכם דוקא, כמציגי המיעוטים. הן בידכם היו מפתחות הרוב. הן במשך שנים היה בידיכם קרט בלנש להנהלת עניני המפלגה. הן בידכם היה השלטון ב„החלוץ“. ובכל מקום נהגתם בהיפך גמור ממה שאתם דורשים עכשיו. עתה דחקתם עצמכם למצב של מיעוט. פיצד אומר לויטה: אן איינרעדעניש איז אויך א קריינק. הבאתם עליכם את המחלה, ועתה אתם מטפחים גם אידיאולוגיה של מיעוט. מיעוט המיאש את נפשו מתקוה להיות רוב, מבקש שלפחות הרוב לא תהא לו זכות הכרעה. לויטה כבר מכריז פי „אין תוקף מוסרי“ להחלטות המפלגה. יש לו מנדט, כנראה, מטעם המוסר עצמו. מי הוא שיחליט למה יש תוקף מוסרי ולמה אין תוקף מוסרי — האומנם המיעוט? אין אנו רוצחי מיעוטים, חלילה, אך עניננו הראשון הוא שהרוב יחיה ויפעל, ולא נחנק, ולא יהיה חייב להיכנע לפני המיעוט. אינני רוצה — ואני חושב ששום אדם בתוכנו אינו צריך לרצות — ברוב חסר פוח הכרעה וביצוע. פולנו רוצים באחדות, וכולנו רוצים בכוח. אין לנו צורך באחדות משתקת. וכל חטאנו הוא שאין אנו רוצים במפלגה משותקת. אם אמנם אין בנו כוח אלא לחיי מפלגה מפוררת ומשותקת, מוטב שנמסור את הפקדון לידיים אחרות.

אני שואל את עצמי: מה אנו — אפיזודה חולפת או פרשה במגילת תולדות עמנו? באתי לארץ לא כציוני מאמין. באתי מתוך סביבה של יאוש וכפירה חוגגת. באתי כדי לראות במו עיני אולי עוד שרד לנו שמץ תקוה. ומן הרגע שעליתי בחוף הארץ — ידעתי כי זה החוף שלי, ואין לו תחליף. וגם בזמנים הקשים ביותר האמנתי כי אין אנו אפיזודה. פי אנחנו שלב בבנין עתיד עמנו. וכי מה שאנו עושים פה סופו שיצטרף לחשבון הגדול. ברור היה לי כי הפרה זו, שגם בהיותנו מעטים דלים אין אנחנו חבורה מקרית, חבר נערים מטורפים, כי אם חיילים בצבא התקומה העברית, שהפרה זו היתה בלב רבים מאתנו והיא שנתנה לנו את הכוח לעשות מה שעשינו.

והחלטתנו עתה, בשנת הארבעים לראשונה העליה השניה, תאמר אם

כל זה היה אפיזודה או יותר מזה.

לאחר הקרע

(במועצת מפלגת פועלי ארץ-ישראל. ח' בסיון תש"ד, 1 ביוני 1944)

הייתי מודה לחברים אילו שיחררו אותי הלילה מדיבור. אין לי מלים שיביעו את הקלון והאסון, שבא עתה עלינו מ ב פ נ י מ, פשאת החורבן היהודי פוגשים חלוצי ישראל במחלוקת. עדות מזועזעת היא, אם מעל הבימה, ששמעה את דברי החברים מבנדין ומבוד־פֶּשֶט, יש לדבר על הקרע בין חלוצי ישראל. אפשר לדבר על כך מי האשם, מי הגורם. אך אין זה משנה את העיקר, כי גם מי שצודק בעיניו ומאשים את זולתו לא ידע למנוע את הפשלון מעצמו ומזולתו.

לא היה בכוחי להיות פעיל בדבר. אך הייתי נוכח באילו פגישות, ואיני יכול שלא להביע את הוקרתי העמוקה לחברים שראיתי אותם ברגעי נסיון עמלים וטורחים למנוע מאתנו את האסון. שמעתי, למשל, את ש פ ר י נ צ ק כמה פעמים, בישיבת המרכז ובפגישותיו עם חברים מסיעה ב', ונתמלאתי כבוד והערצה ליכולתו הנפשית להתגבר על האוירה שנוצרה, לזרוק פל חשבונות עבר, ולדבר לחברים יריבים מלב ללב, בלי פל הרגשת יריבות וכלי פל חשבון של „רנח והפסד“, כי אם מתוך חשבון אחד ויחיד שיש לנו, חשבוננו של ישראל בשעה זו. ראיתי מצד כמה חברים גילויים נפשיים נעלים, נכונות להזיט יד מבעד לחושים, נכונות ללכת לקראת חברים-יריבים באורך-רוח, ברצון לחברות ללא מחיצות. אך אי-האמון גבר על רצונם הטוב, גברה המחיצה. ואם המחיצה קיימת אין חברות יכולה להתקיים.

אל תדרשו ממני שאדבר על סיעה ב', שפרשה מאתנו. איני מקבל על עצמי לומר מה תהא דרכה. אל ננהג כלפי הפורשים כמו שהם נוהגים כלפינו, שהם מצדיקים את התנהגותם בהכרזות של חטאים ופשעים שלנו. אותי מענינת עתה מפלגת פועלי ארץ-ישראל, שנשארה קטועת-אברים. הופנינו נקטענו, אך איננו מורידים שום דבר מתפקידנו. יש מי שבזחר במצב זה לפרוש ולעמוד „מן הצד“. אפשר זה מקל על הפרט, ונותן לפרט הרגשה נוחה של הסתלקות מאחריות. לא לו הבושה, לא לו האסון, לא עליו האחריות למה שבא ולמה שיבוא. הפלל אינו יכול להשתחרר מאחריות, הפלל איננו יכול להטיל את האחריות על מי שהוא אחר. האחריות של מפלגתנו לעניני

הפועל, לעניני הארץ, לציונות, ליהודים שבגולה — אחריות זו לא פחתה אף פלשהו, והמפלגה נשארת בכל אחריותה ההיסטורית. אין לנו ברירה ועלינו לחשוב כיצד נקיים את אחריותנו. גם בהיותנו מופים ומבווישים ופצועים אנו חייבים להוציא את עצמנו ואת ציבור הפועלים ואת הישוב מן המצוק הזה שהוטלנו לתוכו.

המפה שהופינו אינה מפה למפלגה כשלעצמה. מפלגה יכולה להתקיים ולפעול ולהשיג הישגים גם בפחות חברים (ואף ראינו כי המפלגה שלנו, אשר החברים שפרשו הימנה עכשיו הקדימו והחרימו את פעולתה במשך תקופה לא קצרה, גילתה דוקא באותו זמן הרבה יותר כוח עשיה והכרעה, הרבה יותר מגע עם חברים ועם המונים, הרבה יותר פוריות ספרותית וגם יותר הפעלה של התנועה הציונית כולה — במדיניות ובמעשי הצלה — מאשר בשנים שקדמו). אך אם ציבור הפועלים יהיה גדון להנהלת ענינים שלא על ידי רוב יציב אין לראות מנין יקום רוב יציב בישוב ובתנועה הציונית. כלום יתכן בימינו רוב יציב בציונות מבלעדי הפועלים? ואם ציבור הפועלים יגיע לידי כך שבלי ברירה יתנהלו עניניו הפנימיים על ידי משטר-הסכמים בין „מיעוטים“ (משטר נטוֹלִיציבות מיסודו, כי הוא עלול להתערער בכל מקרה שחלק מן המיעוטים לא יסתפק בפיצויים הניתנים לו), אין להניח שאתו משטר יוכל גם לרכוש לעצמו מקום אחראי בהנהגת עניני האומה. קשה לשער כי הנהגת תנועת הפועלים אשר תגיע לתפקידה לא מתוך אָמוֹן אישי שרוב הפועלים הוגים אליה, כי אם מתוך „הסכמים“ בין חוגים שונים, תזכה באָמוֹן אישי של רוב ההסתדרות הציונית. ואפשר לשער מה יהיו פני ההגשמה הציונית בלי רוב יציב מכוון ומבצע.

איני יודע אם החברים שפרשו מאתנו חשבו על כך, ואם חשבו — לאיזו מסקנה הגיעו. ראיתי היום ברחובות כרוז של אחד הגופים האופוזיציוניים בהסתדרות המקדיש את רוב כוחו לשבירת „שלטונה“ של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, והוא דוגל ב„הגמוניה“ לפועלים. בעלי הכרוז לא שאלו את עצמם: מה כוחם ומה סיכוייהם להנחיל הגמוניה לפועל? לי נראה ששום כוח אַנטי־פועלי אינו מסוגל לפורר את כלל הפועלים, להתיש את כוחו המעמדי ולדחות כל סיכוי ל„הגמוניה“ של הפועלים בישוב ובציונות, כמו שמסוגלת האופר־זיציה ההסתדרותית.

המאמץ לבנות עתה את מפלגתנו מכונן איפוא לא רק לכך שנחדש ונרענן את חברותנו בה, ונגלה מתוכנו את הטוב הגנוז בנו, אלא שגם נקיים את ההסתדרות, הפסתדרות כללית של העובדים העברים, ככלי מאחד ומקיף את כל פועלי ארץ-ישראל, ושנשמור על כך שברגע מכריע בהיסטוריה היהודית לא תישאר התנועה הציונית בלי פזח מרכזי, מלכד ומכוון, ולא תישאר תנועת הפועלים נטולת-אפשרות של השפעה מקרעת בתוך ההסתדרות הציונית.

אין זה ענין של „כבוד“ או „נצחון“ בשביל האנשים הנאספים עתה, ואולם שאלת חיים היא לתנועת הפועלים כולה אם יקום בה רוב יציב, בעל פזח הכרעה וביצוע. אין להניח כי בשעת הכרעה היסטורית תוכל תנועת הפועלים לקיים את שליחותה אם תהיה טרף לקואליציה של „מיעוטים“, תלויה בחסדי „הסכמים“.

לפיכך רואה אני כמאורע חשוב את ההתעוררות בקרב הבלתי-מפלגתיים להשתתף בהכרעה ולהצטרף אלינו.

החבר הבלתי-מפלגתי היה, לכאורה, אתנו, לא רק ביום הבחירות. הוא היה שותף לנו, חי אתנו, מצטרף אלינו בכל שעת הכרעה. ואף אנחנו חיינו אתו, הרגשנו אותו. אך אין זה מספיק. חפצנו לראותו שותף מלא לאחריות. ולא רק בימי הכרעה גדולים, כי אם יום יום, ולא רק בגדולות, כי אם גם ב„קטנות“, שמהן מצטרפת דמות חיינו. לא הצלחנו בכך. אפשר לא פעלנו במידה מספיקה לכך, אפשר לא הפרנו בגודל החשיבות שבדבר. עכשיו הביא אותם האסוף אלינו, הוציא אותם מ„בלתי-מפלגתיותם“. מכיר אני כמה שמות מאלה שנתפרסמו עכשיו ברשימה. והם מדברים ללבי. מוצא אני בהם אנשים אשר הם אזרחים נאמנים בציבורנו. וקרוב ללבם כל ענין מדיני, ישובי, תרבותי. אך הם שמרו על עצמם שנים רבות שלא להיות שותפים גמורים אתנו, שותפים לכל; שלא להיות שותפים גם לשגיאותינו ולחולשותינו, שלא להיות נתבעים על עבירות שאנחנו נתבעים. הרגשה מובנה למדי. ואולי גם נוחה. והנה נוכחו האנשים שנפערה סכנה בפני תנועת הפועלים והם התגברו על עצמם, על בלתי-מפלגתיות של שנים, ואמרו לנו: אנו אתכם! דבר גדול הוא.

והצטרפות כזאת, בשעה כזאת, נותנת מקום לתקוה שהיא תצמיח גם

פחות פעילים חדשים בציבורנו. פאן נראית לי נקודה פאובה בחיינו, אשר ממנה תוצאות לכמה פגמים. הענין שלנו הוא גדול וגדל ומסועף ומסתעף (וכל מה שיצירתנו גדלה הוא גדול יותר, וכל מה שצרותינו גדלות הוא גדול יותר) ומצריך פחות פעילים הרבה יותר ממה שהם נמצאים לנו. הדבר נכון לגבי ההסתדרות, הדבר נכון לגבי המפלגה, הדבר נכון לגבי כל מסעל שלנו. ומיעוטם של הפחות הפעילים הוא אב־נוקים. הוא גורר ריפוזייתר של פעילות בידי מועטים, מטיל עומסייתר, וממילא מביא להספק פחות, לפוריות פחות ולמריטת־עצבים מופרות ולהכרה עצמית מופרות.

האקטיבה של תנועת הפועלים פיום, כמות שהיא, על מעלותיה ועל חסרונותיה, אי אפשר שלא תהא מפגרת במילוי מה שנתבע ממנה. ואם עד עכשיו לא נתעוררו אנשים לפעילות במידה מספיקה ולא הצלחנו לשתף יותר אנשים בעבודה, גרמנו ממילא בזבזו פחות אדם, טעויות, שגיאות, חטאים. רוצה אני לקוות שזעזוע זה העובר עכשיו על ציבורנו יעלה מתוכנו פחות צעירים וחדשים. ואם לא תרפינה ידינו מתוך המכה שהוכיחו, ואם לא ניפגע למצב זה המאיים עלינו בהתמוטטות כללית — יצאו ממחבואים פחות אשר אנו מצפים להם.

ואנו מצפים להם — לא רק להכרעה בבחירות. אנו מצפים שיטו שכם לבדק הבית בהסתדרות. מפגימות ההני הפועלי וההסתדרותי סובלים כל חברי ההסתדרות. אין זה ענין של סיעה, ואין תיקונן עשוי לבוא מידי סיעה. אילו היו ליקויינו ופגמינו ניתנים לתיקון על ידי ארגון סיעתי — היינו פולנו מצוים להתארגן בסיעה. אך קיומן של הסיעות לימד אותנו שבכוחן לעשות קרנים מן הפגמים, להרבות ריב וחתירה, קנוניות ומחלוקת, אך לא לטהר ולא להבריא. ורק התעוררות של הכלל, וביקורת הכלל את עצמו, בלי להטיל את האחריות על זולתו — יש בה לתקן.

הבית שלנו טעון בדק רב ותיקונים מרובים. ורצון התיקון אינו מונך פולין של סיעה. ורק אם כלל־הפועלים יגלה לעצמו את אחריותו הוא, את חולשותיו וטעויותיו — ימצא את הפוח ואת האומץ לתיקונים נאמנים.

עצם הבית, עצם האוירה באגודה המקצועית, עצם האוירה במועצות הפועלים, במוסדות, במשרדים, באסיפות — דורשים הבראה. ואיני רואה שום גורם שחשבונו חשבון הכלל ורצונו לתקן יכול להביא לידי מעשה, זולתי

מפלגת פועלי ארץ־ישראל, אשר הישגי הפועל — הישגיה, וחולשותיו — חולשותיה.

ולבדק הבית שייך גם ענין הדמוקרטיה. באמרי דמוקרטיה אינני מתכוון למין דמוקרטיה שהיא פוסלת זכות מוסדות נבחרים, זכות מועצות וועידות, פשהחלטות אינן הזלמות את האינטרס שלה.

אני מתכוון להגנת החבר. בכל מקום. בהסתדרות, במפלגה, באגודה המקצועית, בקיבוץ, במושב. למתן יכולת להשמיע את תביעותיו, גם בקטנות, גם בחיי יום יום. גם את תביעותיו באגודה המקצועית, גם את תביעותיו למזכיר, שיקבל איתו בשעות הקבלה, ולא יכריחו לבוא כמה פעמים מיותרות. מתכוון אני לאותה דמוקרטיה אנושית, חיונית, הדרושה לנו כאייר לנשימה, ושבלעדיה אין דרך לכל התיקונים הפורמליים. מתכוון אני לכך שלכל חבר יהא הבטחון שיכול הוא למצוא אופן קשובה בועדת־הביקורת ומשפט צדק במשפט־חברים. שבשעת הצורך לא נהיה נרתעים מחילופי גברא, ולא מתוך חשבונות סיעתיים, אלא לטובת הענינים עצמם, לטובת החברים עצמם. ואם המפלגה לא תמצא בה כוח לטפל בזה ביושר לבב ובשכל חפשי — תשא את עוונה.

ומלים אחדות על העבודה הפנימית של מפלגתנו פתנועה רעיונית, פתנועה מחנכת. הזנחנו הרבה. ובעד ההזנחות האלה שילמנו הרבה. אביא רק שתי דוגמאות: רעיון איחוד התנועה הקיבוצית ורעיון איחוד הנוער.

השאלות נדונו אצלנו. המפלגה גם החליטה, פמדומני, פה אחד. אך המפלגה לא עשתה את עצמה גורם רציני להגשמת ההחלטות.

אני שומע וקורא שמאשימים את המפלגה ש„התערבה“ בויכוחים פנימיים של גוף קיבוצי. כיצד „התערבה“ המפלגה? על ידי כך שקיבלה החלטה על איחוד בהסכמה כללית. „התערבות“ ראויה לגינוי. ואפשר זו „התערבות“ שחברים יחידים העיזו להשמיע את דעותיהם והמפלגה לא אסרה עליהם... והרי זו גם פן התערבות אסורה על המפלגה.

ואני טוען פנגד המפלגה על שלא „התערבה“, שלא פעלה להגשמת החלטותיה, שלא הגבירה את מגמת האיחוד, שנכנעה לשיתוק שהוטל עליה לאחר החלטת פה־אחד.

איני יודע כיצד ואימתי יבוא האיחוד. עתה אני שומע פי הפילוג הוא

שיוביל לאחדות. וכן שמעתי כמה פעמים שאיחוד התנועה הקיבוצית יבוא, כמובן, אלא באחרית הימים. ולפי שעה יש לדכא את מחשבת האיחוד ולהעמידה מחוץ למחנה.

ואני אינני מאמין בשום אחדות שאינה מבקשת לקרב את איחוד המפעל הקיבוצי. איחוד זה הוא צורך המפעל הקיבוצי עצמו, הצורך בגידול, בהדדיות, בתנופה, בהגברת כוחו המושך. הוא גם צורך התנועה כולה, פי המפעל הקיבוצי שלנו איננו מפעל משקי בלבד, אלא ריפוז של כוחות חלוציים. ורק הפוליטיזציה של המפעלים הקיבוציים היא שעומדת למכשול בפני האיחוד.

המפלגה חייבת להרים, בכל כוחה המוסרי, את דגל איחוד התנועה הקיבוצית. שום איחוד לא יבוא, כמובן, אם חברי הקיבוצים יאמינו כי הבדילות הקיבוצית טובה מן האיחוד. שום כוח מן החוץ לא יכוף את האיחוד על חברי הקיבוצים. אך תפקידה של המפלגה הוא לא רק לחפות בעינים כלות, שיעלה רצון טוב מלפני הקיבוצים. כשם שהיא מתנכט בשאלות המדיניות הציונית, בשאלות ההתישבות, פן חובה עליה לחנך גם בשאלות הגשמת הסוציאליזם, בשאלות הדמות של תנועת הפועלים. ואיחוד התנועה הקיבוצית הוא שלב חיוני בהגשמת הסוציאליזם, וההתנכרות הפנימית של גוף קיבוצי לחברו אינה גורם מסייע להגשמת הסוציאליזם, ואפילו פשאותה התנכרות מתנמקת בירת הסוציאליזם. ודמותה של תנועת הפועלים בארץ לא תהיה שלמה, לא מבחינה משקית ולא מבחינה חברתית ולא מבחינת דמות האדם בתוכה, אם לא נצליח להפוך את האיריאה של איחוד התנועה הקיבוצית לכוח מפרה ומתנשם.

ולא פחות מזה, ואולי יותר מזה חטאה מפלגתנו לנוער הארץ-ישראלי, שלא שיקעה את עצמה בחינוכו, מתוך ביטול המחיצות האופפות אותו וחוצות בינו. היא סמכה על גושים מחבריה, שהם העושים את המלאכה. וכיון שהמלאכה נעשתה גושים גושים, פינאות פינאות, ממילא חסרו אותה אוריה רוחנית וכוח-תנופה ארגוני שרק כלל-המפלגה יכול לגייס. אין אני יודע לדון באיזו מידה שמרו החברים, שעברו בנוער, אמונים למגמות היסוד ולרוח האחדות והכלליות, הזאיל ומעולם לא ראו למסור דין-וחשבון לפני המפלגה על עבודתם ולדון אתה על כך ולקבל ממנה הוראות. אך הזאיל והפעולה

נעשתה על ידי גושים גושים, החיים בבדילות זה מזה, לא יכלה גם הפעולה הנעשית בנוער להימלט מרוח הבדילות הזאת. בתנאים הקיימים, באוירה הקיימת, מפסיד הנוער את פוח התנופה הגדול הגנוז בהסתדרות ואינו בא לידי פעולה, ואין הוא מתחנך לאחדותה של תנועת הפועלים, כי אם להיפוכה. הגיעה השעה שהמפלגה תראה את ענין חינוך הנוער על ידי עצמה, ואם אפשר על ידי ההסתדרות כולה, כחובה גדולה שאין להשהותה. אם אין המפלגה עושה זאת, הרי היא מנתרת על עתידה. כלל-הפועלים עוקר את עתידו אם אין הוא מקדיש את מלוא פוחו לחינוך הנוער, בין שהוא נוער מאורגן ובין שהוא בלתי מאורגן, בין שהוא בבית-החינוך ובין שהוא מתגולל ברחובות, בין שהוא „שלנו“ ובין שהוא „של אחרים“.

יודע אני שאין השאלה קלה. יש בעיות חינוכיות מסובכות, ויש אינטרסים משוריינים, ויש מושגים מקובלים, אך המפלגה שהעיוה להכריע בשאלות מדיניות גדולות — חייבת לקבוע לה דרך גם בענין ארגון הנוער וחינוכו. עליה לדאוג לכך שמגמת הכלליות לא תזדייף, ושלא יקימו חץ בין הנוער לבין אבותיו החלוצים, בין הנוער לבין ערכי היסוד של תנועת הפועלים. השתלשלות הענינים בשנים האחרונות יצרה קרעים נפשיים מרובים בדור הצעיר שלנו. נוסף על הקשיים הנפשיים האופפים את הנוער הארץ-ישראלי לרגל הניתו היהודית, יש טורחים להרבות בו מחיצות בינו לבין חבריו, להעמיק תהומות בינו לבין דור החלוצים הראשון, מחיצות בין חברים למפעל חלוצי אחד, למפעל מגן אחד, בין ניצולי אניה אחת. ואין מסתפקים בטיפוח ניגודים רעיוניים בלבד, מצרפים אליהם גם עיוות דמות, ניגודים פזובים, הוצאת לעז.

אין אנו רשאים לנתר על היאבקות רעיונית. כשהייתי מתבונן לפעולת שליחינו בגולה הייתי תמה על שהם מגלים קנאות מרובה בענינים שארנו ונתרנות יתירה בדברים שארנו. נענשנו על כך. בינתיים נצטברו סביבנו כל כך הרבה שיבושי מחשבה, שאין אנו יכולים להימנע מהיאבקות רעיונית. וזוהי גם שאלת הדור הצעיר בתנועה. הבחורות הסוציאליסטית לא יצאה מתחומיה הצרים, ולא הבינה להתלכד עם שאר חוגים צעירים להוות את הדור הצעיר של המפלגה. רעיון „המשמרת הצעירה“, אשר נתעורר בקרבנו לפני כשלוש שנים, נתקל באירצון מצד חוגים בעלי השפעה, עכשיו השעה דוחק

להתמסר לחינוכו ולארגונו של הדור הצעיר בתנועתנו. עלינו להכשירו לכך, שבזמן קרוב יהא הוא שותף באחריות.

אינני מדבר פה על ההתישבות בכללה, — בערפל של עכשיו איננו רואים את בעיותיה החמורות בעתיד הקרוב. ואני מזכיר רק פרט אחד: ההתפוננות לקבלת החיילים אשר ישובו מן המלחמה. ענין זה יקבע הרבה באפי הישוב. עשרים אלף החיילים אשר ישובו יקבעו את אפי הענינים יותר מאשר עשרים אלף עולים סתם. דרך קליטתם וקבלתם החברית תקבע הרבה את דרכם של העולים שיבואו. אם לא נדע להקליטם כמחנה חלוצי בונה ומתערה ורואה ברכה ותפקיד בעבודתו — נעשה אותו גורם מפורר ומערער את מפעלנו וחברתנו.

ואיני מדבר עתה על מאמצי הצלה. נושא שאיני רואה עצמי ראוי לדבר עליו. אין, כמדומני, אסיפה שאין מדברים בה בקול רם על „שארית הפליטה“ ועל „אחים מעונים“, ועל „ישע“ וכו' וכו'. איני רואה שום התאמה בין הדיבורים לבין הענין. ולא רק שאין התאמה בין דיבורים אלה לאפי החיים של הישוב בכללו. איני רואה התאמה גם אצלנו. אפשר יש יחידים יוצאים מן הפלל. אך בדרך כלל איני רואה שום מסקנות רציניות — לא במעשה ואף לא במחשבה — מן הדיבורים האלה, הנשמעים עתה בשפע על ידי נואמים ודרשנים ועסקנים ואפילו על ידי מורים ותינוקות במכתביהם לעתונות. חוששני שהדיבורים האלה אין בהם אלא „פורקן“ והרגעה עצמית. איני רואה שהדיבורים האלה יחייבו למשהו מיוחד הנובע מהם. רואה אני שמעלים על הבימה יוצאי מחתרת, וכולנו מזועזעים ל„דרישת השלום“ ממלחמת המחתרת. המחתרת האחידה, ולמחרת מדברים ומחליטים דברים שהם ההיפך הגמור מן ההזדעזעות הזאת. האומנם אפשר להרים על נס את המחתרת האחידה, לדגול באחנתם של לוחמי הגיטו, בלי הפלות ביניהם בגלל מוצאם המעמדי והמפלגתי, ואותה שעה לשלול את חזון „החלוץ האחיד“ ולהלעיו עליו כעל „בגידה“ מעמדית? האומנם מותר להמשיך עלינו את הקרנתה של המחתרת האחידה ולהכשיל כל נסיון לגשור בין האנשים אשר לבואם אנו מצפים, אם מן המחתרת האחידה ואם מן הגיטאות והגלויות השונות שמהותן אחידה? האומנם תיבחן אחדותנו לא בתכנה, כי אם בשלט?

יש שאני שומע דיבורים של אנשים נבונים ונאמנים, ויקרים לנו, אשר

יחד עברנו כפרת־דרך־חיים ארוכה, יחד נלחמנו על עמדות הפועל ויחד יצרנו. והם מדברים — כאילו שום דבר לא נשתנה במצבנו, כאילו לא נחרבה מחצית עמנו. וכל החששות והחשדות וההתחכמויות וההתנצחויות אשר למדו ולימדו בימים קדומים — ממלאים אותם, כאילו עדיין אנו עומדים באותם הימים, מלפני דור ויותר.

מטילים עלינו המון פחדים, מפחידים אותנו בתשישות מעמדית ובסכנה לעצמאות המעמד, כאילו כל־הפועלים העברי בארץ הוא תינוק רפה־אונים שאינו עומד הכן על רגליו. ואין רואים פי הפועל העברי הוא עתה הכוח הציבורי החזק ביותר בעם, ועליו מלוא האחריות לגורל העם כולו, ועליו החובה להציל ולהגן, עליו להאזין לכל שבט ולכל עדה ולכל הנדפאים והחלשים שבעם, ושום כוח צורר לפועל בקרב העם לא יוכל לו, אם הוא עצמו לא יפול קרבן להתמוטטות מבפנים.

ההכרעה שנפלה

(בעקבות דברים באסיפת־עם בתל־אביב. י"א בסיון תש"ד. 3.6.1944)

נפל דבר בקרבנו — נפל דבר אשר לא היה כמוהו לכובד בתנועת הפועלים הארץ־ישראלית מיום היותה. אין ספק כי הדבר אשר נפל זיעזע רבבות חברים אשר הקרע הזה עובר בלבם. אך לא אותם בלבד. נודעזע כל מי שלבו אינו אטום מהרגיש את חומר הענין מבחינה פועלית, מבחינה יהודית כללית, מבחינה ישובית וציִונית.

תסלחו לי אם אפתח הפעם במלים אישיות. מה שבשביל רבים הוא מאורע ציבורי בלבד הוא בשבילי מאורע אישי. שלושים וחמש שנות חיי בארץ, מן השבוע הראשון לעלייתי, קשורות ברעיון אחדות הפועל העברי. חתרתי לכך גם פשהייתי לבדי במחשבה זו. האמנתי בכל נפשי כי זהו קו חיוני, קו יסודי, קו עולה בחיי הפועל העברי בארץ. האמנתי כי במידה שהוא מתערה בארץ, במידה שהוא מגלה את עצמו, מכיר את חבריו, נשמע לכוחות היצירה הצומחים מתוכו, נצמד ליעודו, חי את שליחותו

באומה — בה במידה גוברת הרגשת אחדותו, הכרת אחדותו. נתחזקתי באמונתי כשראיתי כי גם בתקופה אשר תנועת הפועלים בעולם הופתה לרסיסים — ידע הפועל בארץ לקיים את אחדותו, להרחיב אותה הרחבה אחר הרחבה, ליצור פלים לאיחוד ולהקיף את עצמו ואת חבריו באוירה של איחוד. האמנתי כי פשרון האיחוד אשר הפועל בארץ כבש לעצמו מתוך הניתו הפועלית, מתוך גורלו היהודי, תוך פדי נסיונו המעשי — נעשה לו סגולת נפש, אשר אינה עשויה להתמוטט.

קיויתי כי ככל אשר מתברר לנו האסון היהודי, ככל אשר נפקחות עינינו לראות פי עלינו האחריות להצלה יהודית ולבניה יהודית — יגדל ההיקף של אחדותנו ויעמיק תכנה.

והנה הוטלנו לתוך מצב אשר אין לטשטש ואין להקטין את אימתו.
לא עמדנו במבחן.

הועמדנו במבחן אחדותנו לא בימי שלה ושננות. הפל יודעים מה ימים אלה לעמנו. ואין מלים אשר יביעו זאת.
לא בימי רישול ואזלת־רוח, כי אם בימים שהמפלגה ביקשה לגייס את כל פוחותיה פדי לצאת משיתוק, מדלדול, מאבדן פושר הכרעה חברית, ימים שהמפלגה נצטוותה להחזיר לעצמה פוח להכרעה מדינית, לצבור פוח למאבק מדיני.

ולא עמדנו במבחן לא מתוך שהשלמנו עם פירודי חברים, ולא מתוך שחפצנו להטיל על איזה חבר השקפות ודעות לא לו, ולא מתוך שביקשנו להשליט „זרם“ או לדכא „זרם“.

איני רואה לעצמי שום זכויות בענין זה, אך דוקא משום שתנועתנו הופתה מפה פה אכזרית, רואה אני עצמי חייב לומר פי הייתי עד למאמצים בלתי פוסקים, למאמצים אנושיים נעלים, שלא היתה בהם כל בקשת „עמדה“ ו„כוח“, פי אם חרדה לעצם הענין הכללי. הייתי עד לרוחב־לב ולרוחב־דעת, להליכה חברית לקראת חברים־חולקים, לרצון לתת להם כל מה שתנועה אחדותית יכולה לתת. הייתי עד לנכונות לקרבנות, לויתורים על עלבונות קשים לפרט ולכלל — ובלבד להציל את אחדות התנועה.

אולם לאסוננו — לא עלה למנוע את הקרע.

בשעה זו אין לי כל ענין לטפל בקרע, לקונן עליו או לחקור לגורמיו.

דאגתי האחת היא שהקרע לא נהפך למפולת. ורק לשם כך אני מדבר הלילה.

מבחינה אישית אין לי רצון לדבר, ואולי אין לי כלל הפוח לדבר. לא אקל עלי בזה שאהיה מחפש חטאים ואהיה מוצא חייבים, שאטיל את האחריות על פלוני או על אלמוני. בשבילי, כאדם חי, הרי זו התמוטטות של שלושים וחמש שנות חיים. לא ביקשתי לי שום תחליפים לאחדותנו ולא הכינותי לי שום „במקום” להתבצר בו. ואיני יודע אם עוד תקוה לי שארצה בנחמה ואזכה בחיי לראות באיחוד אמת של פועלי ארץ-ישראל.

מבחינה אישית רשות לי, ואולי ראוי לי, לפרוש לקרן-זוית. אך מבחינה ציבורית, כאזרח בתנועת הפועלים, פיהודי, כציוני, אינני רשאי לבחור לעצמי עמדה של לאחזר כלות הכל.

אני רואה חובה לעצמי לצרף את שארית כוחי אל הפוחות המבקשים להציל את תנועתנו ממפולת.

כי הברירה לפנינו, לפני כל אחד מאתנו, היא: המשכת פירוק המפלגה, פירוק הנושא בקרב מפולת לתנועת הפועלים הארץ-ישראלית פולה, או קיום המפלגה והגברתה גם לאחר שאחדותה נקטעה.

לאחדות פועלים שלמה לא הגענו מעולם. עכשיו קוצצה גם מידת אחדותנו שהיתה לנו. אך מוטב אחדות קטועה מאשר התפרקות.

אחדות הפועל העברי בארץ אינה בשבילי דבר שבסנטימנטליות. באחדות הפועלים בארץ ראיתי כל ימי ערובה, ערובה לכוחו של הפועל, לכוח יצירתו ולכוח היאבקותו; ערובה לעצמאותו ולמשקלו בארץ הנבנית; ערובה לציבוריות ארץ-ישראלית בריאה, שאיננה נופלת טרף למחלוקת ואיננה מתפוררת בגלל ניגודי גבאות; ערובה לראשית חיים ממלכתיים יהודיים.

רבים הדוגלים בלאומיות יהודית. אך מה שהם עושים הוא ההיפך מזה. ההיפך מקיום חברה יהודית מאורגנת, המקבלת על עצמה עול מרות לאומית, המסוגלת לקיים ריבונות של הפלל, המבטיחה לכל חוג שבה ולכל זרם שבה את חירות המחשבה הביטוי וחירות המאבק החברתי — ועם זאת מביאה אותם בעול המשמעת של כלל-החברה, משמעת אשר בלעדיה החברה מתפוררת, ואנשיה נופלים ברשתם של תקיפים, והחיים נהפכים לגיונגל.

ידענו יפה יפה כמה פגומים החיים היהודיים מבחינה זו. ידענו מה פורענויות אורבות לחברה שאין לה סמכות מדינית־משפטית, וכל אחד יכול להרים בה יד, „לצאת“, לפרוק, לפרוש. ידענו מה עשו אלפי שנות נדודים וגלות מן הציבוריות היהודית. ידענו מה תפקיד מילאה „המחלוקת“ בחיי ישראל.

וידענו כי אין תקוה להתגשמות הציִונית, ואין תקוה לחברה סוציאליסטית יהודית בארץ אם לא נתגבר על כך, אם לא נצמיח בציבור העובדים את הכרת אחדותה של חברת־העובדים, אחדות מרצון, ואולי מותר לאמור — אחדות מאהבה, אחדות העומדת בפני כל ניגודים חולפים.

האמנו כי תנועת הפועלים הארץ־ישראלית היא המחנכת את האדם מישראל לחיי חברה. האמנו כי תנועת הפועלים היא המובילה את הישוב בארץ (ואת התנועה הציִונית כולה) לחיים של אומה: חיים שיש עמם מרות ציבורית ויצוג דמוקרטי של הכלל, חיים המקנים זכויות אזרח ומטילים חובות של אזרח. האמנו שתנועתנו, אשר ככל חברה בריאה יש בה מקום להיאבקות רעיונית או חברתית, מובטחת משיטות מסוימות של היאבקות המצויות בין יהודים, משיטות של פרישה אשר בה החזיקו ומחזיקים ב„הצלחה“ גם גורמים אידיאיים. מתוך השקפה „מעמדית“ נקט בפרישה ה„בונד“, מתוך השקפה „דתית“ — „אגודת־ישראל“, מתוך השקפה „מדינית“ — הרביוניסטים, ולעינינו מאיימים בה עתה — מתוך „דאגה“ לשבטי ישראל, ולשם סחיטת מספר נציגים נוספים במסודות — גם המדברים בשם הספרדים. ידענו כי בתנאי חיינו הציבוריים אין דבר קל לכל מיעוט מאשר „להיפרד“ ולהיות „אדון לעצמו“, אך האמנו כי אנתנו, הפועלים, הננו חפשים מפתרונים אלה.

הנה, בשנת הארבעים לעליה השניה, בשנת העשרים וחמש „לאחדות העבודה“, לאחר תהליכי איחוד בלתי־פוסקים, אנו עומדים חסרי־אונים בפני פוחת ה„ברגז“ והפריקה והפרישה בעיצוב ציבוריותנו.

חברינו שנפרדו מאתנו לא פרשו משום מסגרת לאומית והסתדרותית. חלילה, הם רק פרשו מחבריהם במפלגת פועלי ארץ־ישראל. הם גם אינם אומרים שהם יצאו ממפלגת פועלי ארץ־ישראל. לדבריהם הם הוצאו ממנה. אדרבא, בצירופי השמות הרבים שהם קוראים לעצמם לא חסר גם שם מפלגת

פועלי ארץ־ישראל. הם אינם מסתלקים, חלילה, ממגמת האיחוד. אדרבא, הם הרימו מעל ראשם בשעת פרישה גם את דגל „אחדות־העבודה“. הם לא פילגו ולא פרשו ולא יצאו. הם רק הכריזו על עצמאות ארגונית ועל „התפקעות המסגרת“. כלום לכך יקרא פילוג?
לא נריב על שמות.

אנחנו חיים בתקופה שתופעה זו מצויה בה הרבה: שימוש בשמות לשם מטרות שהן ההיפך מאותם השמות. גם בעולם הגדול וגם בעולם היהודי. שם תל־חי נלקח פסיסמה למלחמה במגיני תל־חי. שם טרומפלדור נלקח לצורך שבירת הסתדרות העובדים, אשר להקמתה שאף טרומפלדור. ודגל „אחדות־העבודה“ שהונף עתה מכריז על חיסול אחדות העבודה, על חיסול הערכים הרעיוניים והנפשיים ש„אחדות־העבודה“ הצמיחה בקרב פועלי ארץ־ישראל.

ראיתי גם אנשים שלא היו חברים ב„אחדות־העבודה“, ועתה נפגעו עמוק בלבם ממעשה זה.
רבים פנו אלי בתמיהה ובצער: מדוע אינני מוחה על אַכספרופריאַציה זו של שם „אחדות־העבודה“. הם סבורים שגם לי היה חלק כלשהו ב„אחדות־העבודה“, בשם, בתכנית, בחיים.

לא אעסוק בכך. אינני תובע שום זכות קנין פרטי בחיי הציבור.
מפלגת פועלי ארץ־ישראל הצטרפה משתי קבוצות בעלות משקל היסטורי בתנועת הפועלים, ולהן שני שמות: „הפועל הצעיר“ ו„אחדות־העבודה“, שני שמות יקרים עתה לא רק למי שהיו חברים באותן התנועות. אפשר היה להניח שמי שיש לו רגש של כבוד לשמות היסטוריים אלה לא יסחוב אותם לתוך מלחמת סיעות, לא יכפיש אותם ביחסי פירוים.
אך לא כן היה.

כשם שאלה שבאו להתקשט ב„תל־חי“ לא שאלו את פי מגיני תל־חי, אם הם מסכימים לכך ששם זה ינתן לשבירת ההסתדרות, כך גם אלה שלקחו לעצמם עתה את שם „אחדות־העבודה“ לא ראו צורך לשאול את מי שהיו אנשי „אחדות־העבודה“ אם הם מסכימים לכך ששם זה יושאל לצורך שבירת מפלגת פועלי ארץ־ישראל.

ואפשר שאין זה מקרה שהשוללים את איחוד התנועה הקיבוצית,

הדוחים את איחוד הנוער, המתנגדים לאחדות חלוצית כללית בגולה — הם, תנועה לאחדות־העבודה”.

רבים המחכים עתה לתשובה מסבירה על השאלה: מדוע קרה מה שקרה, מה או מי גרם לכך? רבים סבורים, פנראה, כי אם יקבלו תשובה המתקבלת על דעתם — במה טעה לשעבר פלוני ובמה חטא לשעבר אלמוני ובמי לתלות את הקולר, — ידעו הם, השואלים המחכים לתשובה, מה דרך עליהם ללכת בה. ורבים לפיכך המתמחים עתה והעוסקים בחריצות רבה במתן תשובות „היסטוריות”. אאזכוב את כל מי שמחכה ממני שאהיה מטפל בכך.

איני מוכן לכך. אפשר יכולתי גם אני לספר במה טעה פלוני ובמה חטא אלמוני, אך אין עניני בכך. אותי מעסיק עתה מה שקרה, וה„מה” הזה הוא כל כך חמור, שכל התשובות על ה„מדוע” ועל „מי” אינן מקצות אותו.

אני רואה וכואב את תהליכי ההתנכרות הפנימית, את תהליכי אנטטי־אחדות־העבודה, המתנברים בינינו זה כמה שנים. אולי רק סימפטומים הם של מחלת־רוח חמורה התוקפת אותנו. אינני מוכן לראות בכל משגה או בכל חטא של חבר המחולק אתי — את מקור הרעה, את הקו החותך.

בוש אני ואומר: את המקור בעצמו, או את המקורות עצמם, איני יודע. אפשר יש כאן תהומות הנפש החברתית, אשר חוקר־נפש גדול יוכל לחדור אליהם. יכול אני להתחבט בשאלות אלו, לנסות להשיב לעצמי, אך איני בא להטיל את סברותי והסברותי על הרבים. אינני מעז להציע את קרעי מחשבותי העצובות כ„תיאוריה” לשימוש.

כדי שהתשובה על ה„מדוע”, על הגורמים, יהיה בה משקל של אמת, צריך שתהא יורדת לעומקם של דברי ימי תנועתנו במשך שנים רבות. והן תולדות ימי תנועתנו למטה מן השטח העליון, בתהליכיה הפנימיים, באו אך מעט לידי ביטוי בכתב. הן ידועות רק למעטים. וגם המעטים הללו מחולקים ביניהם. והם מחולקים לא רק בפירושי עובדות, כי אם לעתים לגבי עצם העובדות. ואפשר אין בינינו אדם אחד שיודע את כל תולדות תנועתנו בכל גילוייה ורשאי להביע בזה דעה של חוקר. הן כל האנשים שהיו פעילים בציבורנו בדור זה הם נוגעים בדבר. למי מאתנו הכושר הנפשי והזכות המוסרית להוציא פסק־דין של היסטוריון? תחת זאת אנו צפויים בזה להכרזות ולפסק־דין של נואמים, הרואים בעובדות, בעמדות,

באישים — מהרהורי לבם בשעה זו, לצורך הויכוח והמסקנות המוכנות אתם. המעסיק אותי בשעה זו הוא לא במה קטא לשעבר פלוני ובמה אשם לשעבר אלמוני, כי אם מהו המעשה הצודק והדרך הצודקת עלתה. אין לי כל רצון לספל עתה בדברים שבעבר. אך אתקומם כשארצה שמבקשים „להסביר“ את עניננו הספרות־שוא, כשארצה שמבקשים לפור על פני תולדות תנועתנו פירושים מקלפים, כשאשמע תיאוריות הבאות להצדיק את הבלתי־מוצדק על ידי זיופי ההיסטוריה שלנו.

חברינו הפורשים מרבים בהסברת „מדוע“. עדיין אין אנו שומעים מהם שיש להם פרוגרמה ציונית אחרת משל מפלגת פועלי ארץ־ישראל (שלפי הכרותם „חדלה להיות מפלגת פועלי ארץ־ישראל“, ואף על פי כן אינם פושטים מעצמם את שמה), שיש להם פרוגרמה סוציאליסטית אחרת משלה, או שיש להם דרכי הגשמה ציונית סוציאליסטית אחרים. לפי שעה אין אנו שומעים על כך. לפיכך התשובה של ה„מדוע“ היא, שאנחנו — היינו: חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל שלא פרשו עם סיעה ב' — הננו כאלה שאי אפשר לדור אתנו בכפיפה אחת. מקפחים, מדכאים, מרדפים, מעוללים, מקצצים בסמכות ההסתדרות, מתכחשים לעצמאות המעמדית, מעוללים מיעוטים, מחפים על חטאים בהסתדרות. ועוד ועוד. עם בל נאום חדש ורשימה חדשה אנו לומדים דברים חדשים על עצמנו, על מומינו, על חטאינו, על מזימותינו הרעות.

לאחר כל הכרֶקטריסטיקות האלה של מפלגתנו ושלנו, בדפוס ובעל־פה, בקול רם ובבלוזש, היה לכאורה מן ההגיון אילו היו חברינו המתגרשים מאתנו עומדים ומכריזים עלינו: כאלה וכאלה הם, אין תקוה לשלום בית אתם, דינו להתענות תחת ידם, ועתה אנו נותנים להם ספר פרייתות. אולם חברינו המתגרשים אינם אומרים ככה. הם מלאים תקוות וטוענים שהגט אינו גט. ראשית, לא הם נתנו את הגט, הם רק קיבלו אותו, והם קובלים על כך. שנית, הם מקווים שהגט ניתן אך לשעה קלה, והם רוחשים לנו אהבה, והם מאמינים ובוטחים פי במהרה בימינו יעמידו לנו חופה מחדש. ועד שתועמד החופה בשעה טובה ומוצלחת, הם מהלכים אחרינו ומכריזים בקול־קולות על כל מעשי התעתועים שאנו עושים היום, לאחר הגט, ושעשינו אתמול ושלשום, שעשינו בשעה שהיינו בני־זוג, מאז היותנו בני־זוג.

אכן, אם שבירת מפלגת פועלי ארץ-ישראל היא תנועה לאחדות-העבודה, מדוע לא יהא חיפוש חטאים ופרסום חטאים סגולה לחופה טובה במהרה בימינו?

אמרתי קודם כי עדיין לא שמענו על הבדלים פרוגרמטיים בין חברינו הפורשים לבין מפלגתנו. אך אינני אומר כי אינם עתידים להיות נמצאים. אפשר כבר שמעתם את סיפורו של הצייד המתפאר כי מעולם לא החטיא את המטרה: תחילה הוא יורה ואחר כך הוא עושה את העיגול. חוקה על ה"תנועה" שהיא אדונית לעצמה, שלא יהא לה מחסור בחידושים אידיאולוגיים ובניסוחים עצמיים. ואכן, בימים האלה כבר קראתי ב"דבר", במאמרו של א. תרשיש, שיש הרבה חברים בקיבוץ שתפיסתם הציִונית-המדינית היא שונה משל בן גוריון. היה זה בשבילי חידוש. בעידות "הקיבוץ המאוחד" אין נמנעים מדיון בענינים ציוניים-מדיניים. ולא שמעתי עדיין בשום ועידת קיבוץ הכרזה של חברי הקיבוץ כי יש להם תפיסה מדינית-ציונית אחרת משל בן גוריון. אך אינני תמה עתה לחידושים. הם צפויים לנו.

אספר לכם מעשיה קטנה. פרטית לגמרי. באותו יום שכמה מחשובי "הקיבוץ המאוחד" נתנו לראשונה את שמם לרשימה של סיעה ב' התל-אביבית. בא אלי חבר אחד, נרגש, ואמר לי: ראיתי לומר לך כי חתמתי שמספים אני להיות מועמד ברשימת סיעה ב' בתל-אביב. שאלתי בחברות: האם גם חשבת לאן עתידים הדברים להתגלגל? השיב לי בגילוי-לב: לא. איני יודע. לפני חצי שעה לא ידעתי שאני אחתום על רשימה של סיעה ב'.

אם אדם אינו יודע למי יתן את חתימתו לאחר חצי שעה, מנין ידע מה תהיינה תוצאות לאחר חצי שנה ושנה ומחצה. ואכן, מאז ועד היום, בין חתימה על רשימה של סיעה ב' ועד מתן פריאות למפלגה, קרו כמה דברים שגם עושיהם וגם אנחנו לא העלינו על הדעת כי הם יקרו, כי הם עלולים לקרות. והם קרו. תחילה הפתיעו. אפשר הפתיעו גם את המפתיעים עצמם. אך גם הם וגם אנחנו התרגלנו לכך.

ישבתי בועד הפועל הציוני. בדיון על קביעת התביעה המדינית של ההסתדרות הציונית. לאחר כמה דחיות עמד סוף סוף הועד הפועל הציוני לקבוע את עמדתו.

מפלגתנו היא שתבעה את הדיון וההחלטה. בפגישות מפלגה שונות

היתה תביעה זו נשמעת מפי חברינו, ומתקבלת פרצון ציבורנו כולו. אני עצמי השמעתי את תביעת ה"מדינה" בפגישות שונות מראשית המלחמה, ולא שמעתי שום ערעור, אף לא מחברי סיעה ב' או מן העתידים להיות חברי סיעה ב' (אדרבא, רשאי אני לומר כי היו לי הוכחות מספיקות שאצלם עוררו דברים אלה הד חיובי ביותר). וכשמפלגתנו התכוננה לבחירות לוועידת ההסתדרות, ניסחה את מצעה הפוליטי בלשון זו:

„עצמאות מדינית המבטיחה את מרותו של העם העברי על העליה והבנין במסגרת התנאים המדיניים החדשים“.

מצע זה נתקבל לאחר דיונים בכמה ישיבות המרפז, שבהם היו חברי סיעה ב' פעילים למדי. נתקבל לפי כל חוקי הדמוקרטיה. בעד המצע הזה הצביעו בבחירות חברי המפלגה וכל תומכיה. מצע זה אושר ונתקבל בוועידת המפלגה בכפר-ויתקין. ועל יסוד המצע הזה החליטה הוועידה כי „כמסקנה ישירה מהחלטות אלו מצטרפת הוועידה להחלטות הפינוס הכלל-ציוני באמריקה“ שנתקיים במאי 1942 (ועידת בילטמור).

הנה רואה אני כי חבר אחד, שנבחר על ידי, על ידיכם, על ידי מפלגתנו כולה, לוועד הפועל הציוני, נמנע מהצבעה. הוא נמנע מהצבעה בענין אשר עליו נלחמת תנועתנו בארץ-ישראל ובאמריקה ובאנגליה ובכל מקום, בענין אשר כל קול יש לו לגביו חשיבות מיוחדת, וכל הימנעות לגביו מחזקת את מתנגדינו. איני תמה על כך שחבר שיש לו עמדה שלילית לעמדת המפלגה נמנע מהצבעה. יש בקרבנו חברים שאינם מזדהים עם העמדה הפוליטית של המפלגה. לא הוצאנו אותם, לא חייבנו אותם להצביע נגד הכרתם. לא „דיכאנו“ אותם. בקובץ „אחדות-העבודה“ של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, המוקדש לשאלות פוליטיות, ניתן מאמר גדול של חבר המתנגד לעמדת המפלגה. אבל תמתי לראות חבר אשר מעולם לא הסתייג מן המפלגה בשאלות המדיניות הציוניות, חבר אשר השתתף בישיבות המרכז בדיונים על המצע, חבר שהכריז כי „הוא גאה על מצע המפלגה“ — ורגע לפני ההצבעה הוא מחליט, בלי לשאול את בוחריו, להימנע מהצבעה. מפני שאיננו יכול להצביע בעד עמדת המפלגה כל זמן שאין מחליטים בשאלה הערבית (ודאי הוברר לו לאותו חבר ברגע זה, שיש לו עמדה נבדלת מן המפלגה בעניני ערבים ואינו יכול לסמוך עליה). האם ידע אותו חבר בשעה שהכריז כי הוא גאה על מצע המפלגה, כי בעוד

חדשים אחדים הוא יכריז כי הוא נמנע מהצבעה על עצמאות מדינת יהודית ו זה פוזה של סיעה ההוסכת דברים בלתי צפויים לעובדות. אך הדברים הבלתי־צפויים לא נסתיימו בכך. ההימנעות מן ההצבעה — לא מתוך שלילת הצעת המפלגה ולא מהגשת נוסח שונה משלה, כי אם אך ורק מתוך דרישה לדחות את ההצבעה עד שהועד הפועל הציוני ינסח פרוגרמה ערבית (ואגב הסתייגות גמורה מעמדת „השומר הצעיר”) — לא היתה אלא שלב. התחילה נוצרת ספרות, ועד ספרות נוער הגיעה, שתפקידה היה לא לברר את העמדה המדינית, לא להתנכח עליה, כי אם להחשיד את תנועת המדינה היהודית שאין פנתה אלא „חלוקה”, לעשות לקלס את העוסקים ב„הכרזות” במקום מעשים, את אלה העומדים ומחכים שהשליטים יתנו להם מדינה במתנה, ולפיכך לא פדאי להם עתה להתגיע בפעולה התישבותית (אברהם הרצפלה, למשל, מאנשי בילטמור, ודאי שהוא פוטר עצמו מפעולה קרקעית והתישבותית!). אינני יודע אם מלעיגי בילטמור ראו צורך להופיע בציבור הפועלי עם בירור ציוני־מדיני. יודע אני שהם לא ראו צורך להופיע בביקורת המחשבה המדינית־ציונית שלנו בפני המפלגה, אך מי שבא במגע עם ילדי ישראל בארץ יכול היה להפיר בטיבה של הפעולה החינוכית ההוסכת את רעיון מדינת היהודים לקריקטורה. הוא יכול היה לפגוש תינוקות לוקקים מה שבוגרים רוקקים.

וכך הגענו, בתהליכי התפתחות חרישים, עד אותה ההצבעה הנפלאה בועד הפועל של ההסתדרות על נוסח מסוים, שכל פנתו, פידוע, לא היתה אלא להביא לידי אחדות מדינית של פועלי ארץ־ישראל. מחברי הניסוח המוצלח הזה לא מצאו דרך יותר יעילה לקנות אחדות זו בלתי אם על ידי ויתור על תביעתה של התנועה הציונית, ויתור על תביעת מדינה יהודית.

אגב, עצם האפשרות הזאת שבוועד הפועל של ההסתדרות יצביעו חברי המפלגה עם יריביה, וכעבור חודש ימים, במועצת ההסתדרות, יצביעו אותם החברים באותו ענין עם המפלגה נגד יריביה — מקרה לא כל כך רגיל בתולדות תנועות פוליטיות — מגלה לנו אילו גלגולים מופלאים צפויים לנו בציבוריות סיעתית ואילו התפתחויות אידיאולוגיות ופוליטיות עלולות לצמוח באוירה זו המשליטה חשבונות תכסיסיים במקום שנקבעים דברים שביסוד בחיי עמנו (קריאת בינים: חברי סיעה ב' הצביעו במועצה בעד המפלגה

לאחר שהיא קיבלה את תיקוניהם). כן, כן. חבל רק שה„תיקונים” — היינו: התוספות — האלה לא הוצעו למפלגה לפני ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות. אז הוצע מטעם הסיעה לא „תיקונים” ולא תוספות, כי אם אך ורק „לא־בילטמור”.

כשבועד הפועל של ההסתדרות נדונה השאלה על משלחת ההסתדרות לקונגרס הפועלים העולמי, היה תכנה של השאלה: אם שליחי הפועלים צריכים לפרוש את הדגל היהודי בשלימותו או שהם צריכים לקפל אותו משהו, פדי לפייס מיעוטים שונים בתוך ציבור הפועלים. חברינו אמרו: ההסתדרות צריכה להופיע בפני פועלי העולם עם הפרוגרמה הציונית בשלימותה. אילו היו אנשי הסיעה אומרים לנו: גם אנחנו בעד גילוי כל הפרוגרמה הציונית, גם אנחנו בעד תביעת מדינה יהודית, אך אין אנו מסתפקים בכך ואנו רואים צורך בעוד הוראות נוספות, הוראות העומדות בהתאם להשקפות המפלגה — לא היה כל קושי לבוא אתם לידי הצעה משותפת. אך חברי סיעה ב' לא אמרו כך. הם אמרו: איננו יכולים לחייב את הופעת המשלחת בתביעת מדינה יהודית ואנחנו מציעים נוסח אחר שיסכימו לו גם „השומר הצעיר” וגם „פועלי־ציון”. אמרו להם חברינו: לא. השתמטות מן הפרוגרמה הציונית־מדינית פוגעת בענין הגורלי הגדול אשר העם היהודי מצפה לו. אפשר מאד שלא ישמעו לנו, אך אם יש אפשרות כלשהי שעמדת שליחינו תוסיף כלשהו על כף המאזנים ההיסטוריים — כלום רשאים אנו לנתר על כך מתוך חשבונות איסטרטגיים פנימיים? כלום אפשר לשליחינו שיקבלו על עצמם אחריות כזאת?

איני יודע מה הכריע או אצל אנשי סיעה ב'. הם לא ביקשו מאתנו תיקונים והוספות. הם יצרו עם „השומר הצעיר” ו„פועלי־ציון” חזית נגד העמדה הציונית־מדינית של המפלגה, חזית נגד תביעת מדינה יהודית.

ציבור הפועלים נזעזע. הזעזוע עבר גם את חברי סיעה ב'. אני אומר זאת לשבחם: הסיעה הדוגלת כל כך בדמוקרטיה לא שאלה את בוחריה לפני שהצביעה כאשר הצביעה. ולאחר הזעזוע הזה נתאפשר משא־ומתן אִתנו. ביקשנו לעזור להם לצאת מן המיצר. ביקשנו להקטין ככל האפשר את הנזק המדיני שבהצעתם הקודמת. „נתנו” להם כמה סעיפים נוספים. בסעיפים אלה לא אמרנו מלה אחת שאנחנו שוללים אותה. והיינו מוכנים להוסיף כמה וכמה סעיפים אִילו היו נדרשים מאתנו תמורת הצטרפות סיעה ב' לעמדת

התנועה הציונית. אפשר אין הניסוח כל כך מוצלח, אפשר אין ריבוי הסעיפים מרהיב עין, אך אנו היינו מוכנים לקרבן זה, כדי לאפשר לחברים שעשו משגח חמור ומזיק לשוב לחיק התנועה.

על מה נפרדו חברינו מאתנו? אנחנו לא נדרשנו על ידיהם לשום פרוגרמה חיובית ציונית, סוציאליסטית, פוליטית, ישובית — שונה משלנו. וגם ארשה לעצמי להודיע ברבים, שמה שסיעה ב' עושה לו פרסום בשם „הצעות טבנקין“, אינו, לאמיתו של דבר, אלא צרור הצעות שהציעו תחילה שפרינצק, בן־גוריון, שקולניק. שום הצעות מקוריות לא נשמעו מצד אנשי סיעה ב' ושום התנגשות לא היתה בשום נקודה לגופם של דברים. ההבדל האמיתי בין הצעות המפלגה לבין מה שקוראים עתה „הצעות טבנקין“ היה רק בנקודה אחת, שכל מה שהציעה המפלגה היה על תנאי אחד: ביטול מחיצות במפלגה. הצעת בן־גוריון להקים ועדה אשר תבדוק מחדש את כל היסודות הרעיוניים והארגוניים של התנועה לא היתה יכולה להיות מוצעת בלי הנחה שחברי הועדה אָזנם קשובה זה לזה ומאחם פתוח, הם אחראים בפני המפלגה ולא בפני סיעות מתנצחות. נציגי סיעות יכולים לערוך „הסכמים“, אך אינם יכולים לעסוק יחד בלי מחיצות ובלי חשבונות בבדיקת היסודות. הצעת שקולניק, שיתכן לתת ל„השומר הצעיר“ במפלגה המאוחדת תקופת מעבר עד התמזגותו הגמורה עם המפלגה — מניחה שהמפלגה עצמה היא ללא מחיצות, שכן אם המפלגה היא מפלגת סיעות אין „השומר הצעיר“ זקוק לשום תקופת מעבר. הוא יכול להוות סיעה לעולם נָעֵד.

המשבר במפלגה היה מסתיים על נקלה במועצת ירושלים במושב הראשון, והרגשת הנשימה החפשית והשמחה החברית שעברה אז בארץ פולה לא היתה ברכה לבטלה, אילו היו אנשי סיעה ב' מסוגלים לקבל את עקרון ביטול המחיצות. אילו היו מסוגלים לחדול מאיפה ואיפה ביחסי חברות: איפה מלאה של אמון לחברי הסיעה ואיפה פחותה של אמון לשאר חברי המפלגה (הכרותו של י. אידלסון). וגם הניגוד המעמדי הגדול בין ועידה לאחר ארבעה חדשים לבין ועידה לאחר שנה — הניגוד שבגללו „התפקעה המסגרת“ — לא היה בא לעולם.

אני יכול לומר כהרגשה שלי, ונדמה לי כהרגשת רבים אתי: אנחנו

יכולים לחיות ולפעול במפלגה שיש בה דעות וחילוקי דעות. אנחנו איננו יכולים לנשום במפלגה שקיימות בה מחיצות בין חברים. „אחדות־העבודה“ לא היתה מפלגת סיעות. מפלגתנו לא נוצרה כמפלגת סיעות, ולא תתקיים כמפלגת סיעות. אנשי דעות אנחנו ולא אנשי סיעה. וגם אם יקראו לנו אלף פעמים בשם סיעה ג', אף על פי שהמשתמשים בשם זה יודעים שרבים רבים מאתנו לא היו מעולם בסיעה ג' ושסיעה ג' צייתה והתפרקה לאחר החלטות פפרויותקין. ישנם עוד שרידים של סיעתיות בתוך המפלגה, אך אין המפלגה משלימה אתם. היא תעשה כל מה שבכוחה כדי להשתחרר מכל סיעתיות שהיא עד תום. החלטת המפלגה פי אי אפשר להיות בבת אחת גם חבר המפלגה וגם חבר ב„עליה חדשה“ — אף היא עדות לכך. מפלגת פועלי ארץ־ישראל היא מפלגת־מעמד המונית ולא מפלגת־כח. וגם פרישת כמה חברים אינה משנה את אפיה. מפלגת כל צורות ההתישבות העובדת ולא מפלגת גוש אחד, מפלגת חברים שווי־זכויות ושוי־חובות, חברים בני־חורין בהבעת דעה ובביקורת, אך נאמנים לעיקרון: חירות המחשבה ואחדות המעשה.

על תביעת עמדה ברורה בענין זה אמרו לנו: ובכן, אנו נדרשים

לכניעה זו

שימש לשון זה של סיעה ב', „כניעה“, המדבר כנראה אל לבם של

חברי סיעה ב', ראוי לתשומת לב.

דרישת המפלגה שהמיעוט במפלגה יקבל את עקרון המבנה הארגוני

של המפלגה, אשר הונח ביסודה מאז היותה ואשר הרוב הגדול של חברי

המפלגה רוצה בו — היא דרישה ל„כניעה“!

אך אילו נתקבלה דרישתו של המיעוט כי המפלגה והרוב הגדול של

חבריה יסתלקו מן ההחלטות שלהם, שנתקבלו בכל שלבי הדיון וההכרעה,

וידחו את עקרון המבנה של המפלגה, שבעיניהם הוא צודק ובריא,

ויתלו את הגשמתו בהסכמתו של המיעוט, היתה דמוקרטיה „ללא שולטים

ונכנעים“.

הטלת דעת הרוב על המפלגה — כניעה היא ואסורה. הטלת דעת

המיעוט על המפלגה — אינה כניעה. היא מותרת.

בענין הפניעה אמר החבר עובדיה מרמת־הפובש במועצת המפלגה
 דברים נאמנים :
 לא פניעה אנחנו דורשים, כי אם חברות. אנחנו רוצים במפלגת־חברות,
 בלא מחיצות.
 ולצערי הרב עלי לומר, כי עתה הפרנו שיש חברים אשר בשבילם
 עצם החברות אתנו היא פניעה.

העיקרון הגדול של „אי־פניעה“ מתיחס לכאורה רק למפלגת פועלי
 ארץ־ישראל. אולם הוא פוגע לא רק בה, ולא רק בתנועת הפועלים כולה.
 הוא פוגע לא בהן בלבד. הוא פוגע בעצם חיי החברה שלנו. הוא קובע את
 דמותם החולנית.

קראתי פי מספר הרשימות לאסיפת־הנבחרים כבר הגיע ל־26. בית
 הנבחרים האנגלי אינו יכול להידמות אלינו. אין לו אפילו שלישי מזה, אם
 גם נמנה את כל הקבוצות הזעירות שבו שאין להן כל פרטנזיה להשתתף
 בשלטון, ואינן מבקשות אלא להשמיע את דברן. בעם האנגלי יש רק שלוש
 מפלגות המתחרות על השלטון. וכל אחת שואפת לא לשיטתו של
 פי אם שהשלטון יהיה כולו שלה, ואם תצליח בכך — ינתן לה להזכיח
 מה דרכה ומה כוחה. אולם אצלנו — הלא אין רשימה שאינה מבקשת חלק
 בשלטון.

אפשר להניח כי אצל 42 מיליונים של האוכלוסיה באנגליה יש נימוקים
 מספיקים לחילוקי דעות ולניגודי אינטרסים לא פחות מאשר אצל חצי המיליון
 של הישוב היהודי. אך שם יש לא רק מדינה, כי אם גם כשרון לחיי מדינה
 ומסורת של חיי מדינה. חיים ממלכתיים אינם נבנים על ידי עשרים וששה
 מיעוטים, אפילו פשנימוקי מיעוטיםם יזהירו כזוהר הרקיע. מיעוטים יכול
 שיהיו רבים, רוב יכול להיות רק אחד. רוב אחד יכול שיהיה, אך יכול גם
 שלא יהיה. יכול שתהיה ציבוריות שפולה מיעוטים. מה טיבה של דמוקרטיה
 שפולה מיעוטים ראינו באירופה בין המלחמה הראשונה לשניה. ראינה
 בצרפת בערב המלחמה. ראינוה בימי הפניעה.

בציבוריות היהודית, ציבוריות בעלת תפקידים ממלכתיים ובלי עצמה

ממלכתית — בכנסת־ישראל, בהסתדרות הציונית, בהסתדרות העובדים — רבים השואפים שלא יהיה בה רוב אחד, שתהיה כולה מיעוטים. אין מכריזים על כך בשום „מצע“ של שום רשימה, אך רובם הגדול של ה„מצעים“ מכוננים לכך. ויש הגיון בדבר: הסיכויים להיות לרוב אינם פתוחים לרבים, ואם אין לך סיכוי אלא להיות מיעוט, הן נוח יותר להיות מיעוט במקום שאין רוב, מאשר במקום שיש רוב. אין אצלנו מחסור בחושבים: מוטב ציבוריות בלי הנהגה מאשר ציבוריות בהנהגה לא שלי.

מדינה שפולה מיעוטים צריכה לנתר על הכרעות רציניות שאינן לרצון לאיזה חוג תקיף שבה. אין בכוחה להטיל מסים פני צרפה, אין בכוחה לקיים בחירות במועדן, אין בכוחה לשבור התנגדות הרסנית. הדברים אמורים במדינה; על אחת כמה וכמה בציבוריות חפשית חסרת פֹּחַ פֹּפֶה ומחייב. בציבוריות כזאת הסכם של מיעוטים, ואפילו הסכם ארעי שאין עמו תכנית חיובית ועקרונות מוסכמים, תקיף יותר מכל פֹּחַ מדריך ומכוון.

מדינה, בפרט מדינה איתנה, יכול שיהיה לה גם מוצא אחר. גם מיעוט במדינה יכול שיתפוס בידיו את השלטון. אין עניני פה בויכוח בין דמוקרטיה לדיקטטורה. אולם ראינו מדינות המתנהלות, וביד חזקה, על ידי מיעוט. אצלנו מרבים אמנם בהתלהבות של אוקטובר, אך שום תלמיד ותיק לא חידש לנו פיצד ואימתי יתרחש האוקטובר שלנו. מרבים אמנם בתלמוד תורות על דיקטטורה, אך שום אדם עדיין לא פתח פֹּאן בפנינו שערי דיקטטורה, וגם לא של דיקטטורה פרולטרית, כל עוד לא הוקמה המדינה היהודית. ישמח מי שישמח, יצטער מי שיצטער, אולם אנחנו גדונים לפי שעה לחיי דמוקרטיה. ואין זה מקרה שגם אלה מסביבנו שהיו משחקים לפני מספר שנים בחזון דיקטטורה פאשיסטית, וגם אלה שמפרנסים עצמם בחזון של דיקטטורה פרולטרית, אינם חדלים לתבוע מזולתם — דמוקרטיה. גם זו, פנראה, „סתירה טרגית“, אחת הסתירות הטרגיות המרובות בחיינו.

אולם דמוקרטיה, ובפרט דמוקרטיה נטולת פֹּחַ פֶּפִּיה וסמכות מדינית־משפטית, אין בכוחה להגשים שום תכנית, לא טובה ולא רעה, כשאינה רוב יציב, „שליט“, מחליט ומקיים ואחראי להכרעתו ולביצועו. אפשר היא מצליחה לשתף מיעוטים, אפשר אינה מצליחה. שיתופם — אפשר הוא נאמן לעניני

הכלל, אפשר הוא נאמן רק לאינטרסים שלהם. המיעוטים הנשענים על חוגם ועל אינטרסים של חוגם — יכולים לרצונם להחליף את שיתוף עצמם בשיתוף זולתם, בשיתוף הדמוקרטיה של הכלל.

דוגמה בולטת בחיינו — הרביזיוניזם. הוא בא לעולם, לכאורה, רק לשם ממלכתיות יהודית, לשם כוח יהודי. אך הציבוריות היהודית הקהה הנאבקה, החותרת להגשמה הדמוקרטית, זו שיצרת את הפזח היהודי ומפלסת דרך לממלכתיות היהודית לא נתפתחה לו, לא נכבשה לו. על פן נהפך הרביזיוניזם לאויבה של הדמוקרטיה. ושליחותו האוביקטיבית היא — לחבל בגרעינים של ממלכתיות יהודית וכוח יהודי.

הציונות, המדינה היהודית בדרך, מדינה ללא משענת של כוח ומשפט, מצאה את משענתה הציבורית בתנועת הפועלים בארץ־ישראל, אשר בכרית עם כוחות ציוניים קונסטרוקטיביים, יחידים וחוגים, קיימה את שלימות ההסתדרות הציונית בכל המשברים שעברו עליה. הפזח הבונה והמאחד שבתנועת־הפועלים הארץ־ישראלית — שמו: מפלגת פועלי ארץ־ישראל. הוא שבנה את ההסתדרות וכיוון את המפעל ההתישבותי, ויצר והעמיק את הקשר בין התנועה הציונית לבין נושאה החלוצי, הוא שהשריש גם את המדיניות הציונית באדמת ארץ־ישראל, עשה אותה קרקעית. הרבה צריכה היתה תנועתנו ללמוד עד שהגיעה לכך. ולימודנו לא נגמר עדיין. ודאי עוד יש לנו ללמוד.

פיצול מפלגת פועלי ארץ־ישראל — גם אם נקבל את התימרותם של המתפצלים כי הם הטובים שבטובים, הנאמנים שבנאמנים, החלוצים שבחלוצים והמאחדים שבמאחדים (התימרות שאינני שותף לה, כי מעולם לא הסכמתי למונופולין של חוגים בתוכנו, לא למונופולין על עברית, ולא למונופולין על סוציאליזם, ולא למונופולין על חלוציות) — פוגע לא רק בעמוד השדרה של המפלגה ושל ההסתדרות, הוא פוגע גם בעמוד השדרה של התנועה הציונית. פגיעה זו היתה קשה לציונות גם אילו באה בימים שהיתה קיימת היהדות הגדולה שבמזרח אירופה. אז אולי עוד אפשר היה להתנחם בתקוה, כי אם הכויבה תנועתנו, תקום על חורבותיה תנועה חלוצית־עממית חדשה היא תתקן מה שקילקלנו אנחנו; אך עתה, כשאנו רואים מה נשאר לנו, וכשכל חשבון הפזחות והגורמים בתוך העם נשתנה שינוי מחריד כזה, לרעת כוחות

היצירה הציִונית — פיצד עשוי הפילוג של תנועת הפועלים להשפיע על מצבה וכוח־יצירתה ושלטונה העממי של ההסתדרות הציִונית ?

עוד נקודה דקה אחת, שלא קל לי לדבר בה. פי עוד לא הספנתי לדבר ברבים על יחסי האישי לחברים קרובים. שליחי הפועלים, שליחי המפלגה המאוחדת, זכו באמון העם. פשם שהגרעין החלוצי־חקלאי רכש לו בעמל שנים רבות את אמון העם בעניני התישבות, כך רכשה לה תנועת הפועלים בתקופה האחרונה, מאז נתאחדו „אחדות־העבודה“ ו„הפועל הצעיר“ למפלגה המאוחדת ומאז נכנסו שליחיה, החל בארלזורוב, להנהלת המדיניות הציִונית, את אמון העם, אמון העם הציִוני. אינני אומר זאת כקומפלימנט, פי אם כתביעה חמורה ביותר. ספק אם יש עתה ברחבי התנועה הציִונית אישים אשר המוני בית ישראל רוחשים אליהם אמון יותר מאשר לשליחיו בהנהלת התנועה הציִונית. ודאי אין חולקים להם אותו „כבוד“ שהיו חולקים בשעתם לחברי המוסדות העליונים אשר מושבם היה במרחקים, בקלן או בפּרלין או בהאג, או מעבר לים. אך דברם נשמע יותר, וכוח חינוכם הציִוני ועשייתם הציִונית ניכרים יותר. ואך בזמן האחרון הרגשנו פולנו פיצד נדעזעו המונים יהודים, בכל האגפים — חוץ אולי מראשי „השומר הצעיר“ (אני אומר : ראשי, ואינני אומר : חברי) — לשמועה על התפטרותו של בך גוריון. זה היה גילוי חי של דמוקרטיה יהודית, שלא תמיד שמורים לה ציבורות פורמליים. ראינו מה האמון שהמוני הציִונות החיה, הפעילה, הרגישה — רוחשים לשליחה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל.

ומי שמרים יד על אחדותה ושלימותה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל הוא — ביודעים או בלא יודעים — שולל פיוס לא מן המפלגה בלבד, פי אם מתנועת הפועלים כולה, את האפשרות שחבריה ינהלו את התנועה הציִונית ויציגו אותה בפני העולם.

כדי שלא יטעו בכנות דברי, אוסיף ואומר : אינני נוטה כלל וכלל למנוע מחברינו במוסדות תביעות ודברי ביקורת. אני גם נוטה לחשוב פי מבחינה ענינית אין הביקורת שלנו מספיקה. כולנו זקוקים לביקורת. אך מבקש אני להבדיל הבדל יסודי בין הביקורת הנמתחת כדי להמריץ, לדרבן

ולתקן, היא הביקורת המחזקת את ידיהם של המבוקרים, המעוררת את תנופתם ומעלה את חיי החברה, לבין הביקורת המבקשת להתכבד בקלוץ המבוקרים, להיבנות מהשפלתם, והיא המשפילה ומרופפת את החברה. אין להניח ששליחי הפועלים יכולים לקבל מנדט מאת האומה, כשמעמדם הם אינו מסוגל לתת להם את המנדט שלו.

ואין ספק שחברינו אשר צמחו מתוך התנועה, מתוך אמונה הגדול, מתוך זיקה עמוקה ביניהם לבין המוני חברים, זיקה אשר גם חילוקי דעות פנימיים לא יכלו לה — אין בכוחם לצאת בשליחות לאומית גדולה, אם נגזר עליהם להיות שליחי פירורים של תנועת הפועלים. ואם הגורל היהודי יכפה עליהם שליחות לאומית בתנאים כאלה — ידעו מראש כי אורבת להם, ולכולנו, מעידה.

מפלגות האופוזיציה בהסתדרות מרבזות עתה לתבוע „הגמוניה לפועלים” בציונות. האופוזיציות הללו, שאינן מסוגלות לקיים הגמוניה של רוב פועלי בתוך הסתדרות העובדים (הם עצמם לא זכו מעולם לאמון של רוב הפועלים, וכל עוד הרוב הוא לא להם אינם מסוגלים להשלים עם ההגמוניה של הרוב) תובעות לפועלים (או לעצמן?) הגמוניה בתוך ההסתדרות הציונית. אני מעז לחשוב כי האופוזיציות הללו, המשמשות דוגמה ואזהרה, הן הן החותרות תחת אפשרות של השפעה מכרעת לפועלים בתוך התנועה הציונית. הן הן המנבאות להסתדרות הציונית את המשטר של אגודת פועלי העץ — קואליציה של מיעוטים. אפשר שבשביל אגודת פועלי העץ אין משטר בריא יותר מקואליציה של סיעה ב' עם „השומר הצעיר” ועם „פועלי-ציון שמאל”. אך אני מרשה לעצמי לפקפק, אם קואליציה כזאת עשויה ללכד את התנועה הציונית, אם היא תעורר את אמון העם, שהוא דרוש עכשיו לציונות יותר מאשר בכל הזמנים שעברו.

חברינו שנתגרשו מאתנו עוסקים עתה במרץ בחלוקת הירושה ההיסטורית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. ברור: כל הטוב שהיה במפלגה — להם הוא, כל הפסול — לנו הוא. שיטה קלה ונעימה. ולא יקשה לחבר לפיה ספר לימוד להיסטוריה. הם מעמיקים עתה להסביר לעצמם ולתלמידיהם, מה

הבדלים אורגניים, הבדלי סגולות אנושיות, ביניהם לכינינו. הנאמנות, ההגשמה, הנכונות למלחמה, העוז, חירות המחשבה, העצמאות המעמדית, אהבת האיחוד — להם, כמובן. השאננות, הפייסנות, החיפוי, ההסתגלות, הדיכוי, הכפיה האדמיניסטרטיבית — לנו, כמובן.

החבר ישראל גילי בחיבורו ההיסטורי המקיף על שיחותיו עם ל. שקולניק יודע לחלק את מפת מפלגת פועלי ארץ-ישראל ולמתוח על פניה קו החוצה אותה לשנים, בדיוק מושלם: „עצמאות העליה והשמירה“ — לו, והיפך מזה — לנו, כמובן. „אקטיביזם“ ציוני — לו, פסיביזם ציוני — לנו. התנגדות לחלוקה — סיעה ב', פולה. חיוב החלוקה — אנחנו, פולנו. „התנוונות הקואופרציה ההסתדרותית“ — לנו, כמובן; ריפוי הקואופרציה החזרתה לחיק ההסתדרות — לסיעה ב', כמובן. „אחדותה וכלליותה של הסתדרות הנוער העובד“ — ודאי לסיעה ב', השלטת סיעה אחת בהסתדרות הנוער העובד, טיפוח מחיצות בה והריסת אחדותה וכלליותה — ודאי לנו. „עצמאות הקיבוץ“ — לו, „התערבות המפלגה כצד“ — כמובן לנו¹. ועוד ועוד. אינני מוכן לריב על כך. מה בצע במריבה עם בני-אדם שלהם זכות בעלות ולהם גם זכות ההפקעה.

אך גם זכות הקנין וזכות ההפקעה אינן יכולות לאסור עלינו את בירורם של כמה מושגים כלליים.

למשל: דמוקרטיה. הן ברור הדבר פי דמוקרטיה ללא פגם היא תביעת סיעה ב', ולא רק תביעתה, פי אם גם נחלתה. פשם שברור פי הזלול בדמוקרטיה — שלנו הוא.

סבור אני פי פגמותיה של הדמוקרטיה הציבורית שלנו אינן מועטות. פולנו, כמדומני, באנו לא מתוך ציביליזציה דמוקרטית מתוקנת. הבורגנים בארץ באו ברובם הגדול מארצות נחשלות, ממשטרים ריאקציוניים ופאשיסטיים

¹ אגב אורחא: מי זה חייב לזכור, שאם היה היתה „התערבות המפלגה כצד“ בעצמאות הקיבוץ היתה זו התערבותה של „אחדות-העבודה“ ב„גודר-העבודה“ בהשפעתם של אבות „הקיבוץ המאוחד“. ו„התערבות המפלגה כצד“ בימינו היתה החלטת ועידת רחובות פה אחד, בהשתתפות כל חוגי ההתישבות העובדת, על איחוד התנועה הקיבוצית.

או פאשיסטיים למחצה. חניכי המהפכנות שבנו גדלו בתוך הסתדרויות קנר ספירטיביות, או קונספירטיביות למחצה, שממילא אין חוקי הדמוקרטיה חלים עליהן, ואם למדו תורות של דמוקרטיה לא למדו פרקטיקה דמוקרטית לאמיתה. כמה וכמה תנאים בארץ, חיצוניים ופנימיים, אינם מסייעים לשלטון הדמוקרטיה. לא ממשלת המנדט ולא חוקות הכנסת והמועצות המקומיות, לא המשפט הזר שאנו נתונים לרשותו בחיי יום-יום וגם לא כל אותם הפוזות הציבוריים בפנים, התובעים בקול רם דמוקרטיה מזולתם ואף לא בלחש מעצמם. ויש לעתים רצון לבדוק את זכותם של התובעים.

אין לך יום שאין אתה שומע קולות „ברמה“ על חטאי המפלגה לדמוקרטיה. כל ילד יודע עתה כי המפלגה היתה כמה שנים בלי חידוש בחירות ובלי חידוש מנדטים. אין שום אדם טורח להיזכר אם היה באותן השנים מי שתבע בחירות ולא ניתן לו, על אחת כמה וכמה שאין אדם חייב לחקור ולברר אם מחמת אימת הדמוקרטיה לא נתקיימו באותן השנים בחירות, או מחמת גורמים אחרים, שהם מחוץ לדמוקרטיה, כמו פורענויות, משברים קשים ומלחמה. ואף על פי שבשנים האחרונות תוקן הדבר במידה ניפרת אין הצנחה על העבר פוסקת. הן צנחה זו המוקיעה את אפיה הבלתי-דמוקרטי של מפלגתנו יכולה לחדור למקומות ששום מחשבה על בעיות הדמוקרטיה לא תגיע. וכיון שבלתי מרוצים אנחנו כולנו, וראשי הצווחים הם אנשי סיעה ב' — הרי שברור כשמש בצהרים כי ידם הם לא היתה במעל, פי ידיהם הם לא שפכו את הדם של הדמוקרטיה. אלא שהתובעים את עלבונה של הדמוקרטיה שוכחים או משפחים פי באותן השנים ללא חידוש בחירות וללא חידוש מנדטים, היתה ידם הם תקיפה במוסדות המפלגה, ושנים רבות היתה מזכירות המפלגה כולה או רובה בידיהם הם. והם שנתנו לנו שיעורים פיצד מכלכלים את הדמוקרטיה, פיצד חרדים לשלומם של מיעוטים וטורחים להניח את דעתם, פיצד מקיימים אתם יחסי חברים ו„אחנה רעיונית“.

אך שיעורים יעילים יותר בדמוקרטיה הנחילו לנו חברי סיעה ב' משעה שבחרו להכריז על עצמם פעל מיעוט (כל זמן שהם לא התארגנו כסיעה לא ידענו שהם מיעוט במפלגה, אך הם החליטו, כנראה, להיות למיעוט). סיעה ב', למשל, לא היתה מרוצה מפסקדין של משפט-חברים במפלגה

(תופעה מצויה בחיי חברה; גם אני נודמן לי כמה פעמים להיות בלתי מרוצה מפסקי־דין, גם של בתי־משפט שלטוניים וגם של משפטי־חברים, והגנה על נדונים שנדונו ללא צדק — דבר גדול הוא, ואשרי מי שטורח להגן על נאשם וזוכה לגלות את האמת). אך סיעה ב' ראתה צורך ללכת לא בדרך הערעור המשפטי, כי אם בדרך ערעור המפלגה, בדרך ערעור קיומה של החברה. סיעה ב' בחרה להכריח את הועידה שתבטל פסקי־דין של משפטי־חברים לא על ידי שכנוע משפטי או מוסרי של הצירים, או פישוש דעת הקהל, כי אם בלחץ של סיעה מאורגנת, באובסטרקציה, באיום עזיבה. וכיון שלחץ זה לא שיכנע את הועידה בצדקת הלוחצים, בחרה הסיעה, שיש לה הכשרון „לא להיכנע“, בהחרמת הועידה.

היה זה שיעור נפלא בקיום חברה דמוקרטית! ועידת פועלים חייבת לקרוע פסקי־דין של משפטי־חברים לא מפני שהביאו אותה לידי הפרה שפסק־דין זה איננו צודק, כי אם מפני שמאחורי הנתבעים עומדת סיעה חזקה ומאורגנת, אשר אם רצונה לא יעשה מוכנה היא לנתר על כל זכויותיה ועל כל חובותיה למפלגה, והיא תחרים את הועידה ואת המוסדות אשר יבחרו על ידה!

כזאת היא מלחמה על דמוקרטיזציה של חיינו, על קיום בחירות וכינוס

ועידות.

הסיעה, בעלת הכשרון הגדול „שלא להיפנע“, לא נסוגה, חלילה, מאיומה. היא קיימה את החרם. ושוב נתנה שיעור טוב בדמוקרטיה: היא ויתרה, למעשה, על חלקה בחיי המפלגה. בשנים הנוראות תש"ג־תש"ד ויתרה על השתתפותה בדיונים ובהכרעות בעניינים החמורים והגורליים אשר לא ידענו כמותם. היא החרימה את הדיונים על מדיניות ציונית, על עניני הצלה — דיונים אשר קבעו לא את דרך המפלגה בלבד, כי אם את דרך התנועה הציונית כולה, דיונים אשר הניעו פעולות הצלה בשנות הרעה. היא החרימה את הדיונים בעניני גיוס, בענין כוחות הבטחון, בעניני מאבקים עם השלטונות. ויש להניח שהחרמה זו, שבאה להדגים פיצד צריך לקיים חברה דמוקרטית, נעשתה על טהרת הדמוקרטיה: ודאי נשאלו הבוחרים לפני ועידת פפראויתקין אם צריהם חייבים להחרים את הועידה, והבוחרים אמרו: כן, להחרים! ודאי נשאלו הבוחרים לפני החרמת המוסדות והכינוסים והדיונים המכריעים.

אלא שאנחנו, החיצוניים, לא שמענו על שאלות ותשובות דמוקרטיות אלה. וכדי לעמוד על טעמה של דמוקרטיה כפי שהיא נתגלתה בפּרָק -

טיקה של סיעה ב' בשנים של ערב־פרישה, אני שואל:

אותו חבר שישב אתי בועד הפועל הציוני ופרש ממני בהצבעה על תביעת מדינה יהודית (ועוד קודם לכן פרש מדיון אתי ועם שכמותי) האם שאל אותי, כאחד מבוחריו, אם הוא רשאי לנהוג כך? איני יודע אם הוא שאל על כך את חבריו מסיעה ב', ואם הוא קיבל מהם הוראה לדרוש דחיית ההחלטה ולפרוש מהצבעה. לא שמעתי על כך. אך אם גם יאמר לי פי כן הוא, אוסיף ואשאל: הן הוא נבחר לוועד הפועל הציוני לא על ידי סיעה ב', הוא נבחר על ידי פולנו, על ידי בוחרים שהם עכשיו נאמנים עליו ובוחרים שעכשיו אינם נאמנים עליו. מי פטר אותו מחובתו לשאול אותנו, את פולנו, כשהוא בא לסטות מן ההוראות שנתנו לו לתבוע עצמאות יהודית? ועוד אני שואל:

חברים מסיעה ב' יושבים במוסדות חשובים ועושים שליחויות חשובות. הם נבחרו מטעם המפלגה ולא מטעם סיעה. גם אני הייתי אחד מבוחריהם. כלום הם שואלים אותי ושאר בוחרים שכמותי אם אני מסכים להכרעות שהם מכריעים ולדרך שבה הם מובילים אותנו? ראיתי כי חברי סיעה ב', שפרשו הימנה, מודיעים כי הם מחזירים לה את המנדטים. הם נוהגים כג'נטלמנים גמורים. ואין סיעה ב' מסרבת לקבל אותם המנדטים חזרה לרשותה, ואינה שואלת את בוחריהם של החברים הפורשים הימנה שמא הם תומכים בנבחריהם אלה. היא רואה את המנדטים האלה לא פשלהם, כי אם פשלה. אך זכות זו — לסיעה ולא למפלגה. חברי המפלגה שפרשו ממנה אין למפלגה חלק במנדטים, כי אם קנין פרטי הם של הנבחרים. וחברי סיעה ב', היושבים במוסדות חשובים ועושים שליחויות חשובות, שנשלחו לשם על ידי פולנו, על ידי המפלגה כולה, אין להם שום חובה בפני בוחריהם, שנפסלו על ידי סיעתם. אפשר זוהי משמעות חדשה של דמוקרטיה: הנבחר פוסל את בוחריו, או שהוא קובע מי מהם נאמנים ומי בלתי נאמנים.

והחברים אשר הצביעו בועד הפועל של ההסתדרות כאשר הצביעו, האם שאלו את בוחריהם, ולו גם את בוחריהם הנאמנים להם, וקיבלו מהם הוראות כיצד להצביע: עם המפלגה או נגד המפלגה, בעד תביעת עצמאות

יהודית או בעד התעלמות הימנה? וכאשר שינו אחר כך מהצבעה זו להצבעה אחרת — עשו זאת שוב לפי הוראות הבוחרים?
 ושם יתברר פי יש משמעות חדשה למושג דמוקרטיה: לא הנבחר חייב לפעול לפי הוראות בוחריו, כי אם הבוחר חייב לשׁוֹב לפי הוראות נבחרו?

ועוד „על חטא“ חמור למפלגה: היא בוגדת ב„עצמאות המעמדית“. אם למלים המפחידות האלה יש משמעות, אינה אלא זו: מפלגת פועלי ארץ־ישראל מתנקשת בצרכיו של הפועל, כובלת את פוחו היוצר ההלחם, רותמת אותו בעגלה של מעמדות אייבים; ואותם האנשים שבתומנו חשבנו אותם לעצם מעצמו של מעמד־הפועלים העברי בארץ, בוני הסתדרותו ומפלגתו, מקימי מפעליו, מגלי פוחו, מבטאי רוחו, שליחיו ולוחמיו בכל מערכות חיינו — נתגלה שהם מוכנים להרכיב אדונים זרים לראשו, לשעבד אותו לצרכים של אחרים, להשפיל את קומתו.

איכה ירדה תנועתנו אם אדמתה עוד נושאת עליה אנשי בגידה מעמדית וכניעה מעמדית, את הרצפולד ואת בן־גוריון, את שפרינצק ואת רמו, את יבנאלי ואת גולדה מאירסון, את שקולניק והרפז, את לביא ואת האפט, את דובדבני ובן־אשר, את קדיש לוזינסקי ואפרים רייזנר ועוד ועוד אנשי מושבים וקבוצות וקיבוצים אשר הפכו עורף למעמד הפועלים! ואיכה ירדה תנועתנו אם חברי סיעה ב', שומרי הגחלת המעמדית, מוכנים להשלים עם אלה וכאלה בתנאי אחד שהם יספיקו לדחיית ועידת המפלגה לפחות „לשנה או שנה וחצי“, תחת להרעיש שמים וארץ על בגידתם של הללו ולדרוש ועידה לאלתר אשר תבער מתוכה אחים נפשעים ותעמיד מעבר למחנה „אבות גידלתי ורוממתי והם פשעו בי“.

ושמא בכל זאת לא נהיה מן המאמינים לכל דבר הומה סביבנו ונבקש להפיר בעצמנו מה הן הפגיעות שמפלגתנו פוגעת ב„עצמאות המעמדית“ של הפועל העברי? שמא השתתפותנו הנאמנה בעול ובאחריות של היצירה הלאומית או המפעלים שהקימונו בשותפות עם המוסדות הלאומיים — הם הישגיהם פגעו בעצמאותנו? האם לא למדנו מתוך כל נסיונונו כי כל מה שגברה נאמנותנו לענייני כלל־האומה ונכונותנו לשאת בעול ובאחריות של

מפעלי כלל-האומה התפתחה ועלתה עצמיותנו וגברה עצמאותנו היוצרת? היו ימים וה"חזקה" על מעמדיות "צרופה" היתה בידי האורתודוכסיה הפועל-ציונית הקרויה "שמאל", ואנחנו כולנו מעמדיותנו היתה פגומה בעיניהם. הם פירשו את העצמאות המעמדית כבדילות מעמדית. לא היה שם-גנאי קשה יותר מאשר "כלל-ישראל-פוליטיק". הם לא נרסו עצמאות מעמדית שאין עמה "ברוגז" עם כלל-ישראל, "ברוגז" עם הקונגרס הציוני, "ברוגז" עם השקל, "ברוגז" עם הקרן הקימת, "ברוגז" עם ההתישבות הלאומית. במאבקו של הפועל על כוחו בעם, על נציגותו, על משקלו בתנועה הציונית, על עצמאותו בהתישבות, בתרבות העברית, בחינוך, על דמות חיים שלו — לא היה להם חלק, ורק על ה"אידיאולוגיה" תפארתם. מה היה פזחה היוצר והלוחם של מלחמת-מעמדות זו ראינו כולנו, וסוף סוף הפירו בכך גם האדוקים בה ונפטרו הימנה.

רבים המאמצים את כל כוחם השכלי לרתום הניה חיה בדפוסי מושגים קרושים. עצמאותו המעמדית של הפועל איננה מושג קרוש, אדרבא, היא תופעה דינמית שאינה רוצה להיכנס במיטת-סדום של שומרי-החומות. העצמאות מתחילה עם ראשית התהוותו של מעמד פועלים, הצועד את צעדיו הראשונים בתוך חברה שוללת, מבטלת, דוחה, כובלת. עצמאותו צומחת מתוכו עם היותו לכוח, עם הגיעו לעצמה. והיא מוסיפה עם היותו לכוח ראשי בחיי החברה, לכוח משפיע, מדריך, מכונן בחיי האומה. האם בכל הגילים ובכל המצבים האלה תלבש העצמאות הפועלית אותה צורה? האם לא תחליף העצמאות המעמדית את חליפת הילדות בבגדים ההולמים את הבגרות?

גם בחיי האדם הפרט אפשר להבחין בין גילויי השאיפה לעצמאות של הילד, העומד מול סביבה לוחצת וכופפת והוא מתקומם, מתפורץ, מסתגר בפניה, לבין גילויי העצמאות והגנת העצמאות של אדם מבוגר, הפוכש לו את מקומו ובוחש בכוחו ונאבק על יצירתו ועל הרחבת תחומי השפעתו. הילד המתגונן באמצעו הילדותיים — מעורר בנו אהדה, האדם המבוגר הנוקט באמצעי התגוננות ילדותית מעלה בנו את המחשבה שהוא מוכה-רפיון וכפוף להרגשת פחיתות.

כשמעמד הפועלים אך מתחיל להתגבש ככוח עצמאי — מופנים פחותיו

הרוחניים והארגוניים אל כל מה שמבדיל בינו לבין שאר החברה. עתים הוא מתעלם מן המשותף שבינו לבין השאר, עתים הוא שוגה בהערכת ענייניה של כלל החברה. אין עליו עדיין האחריות לכלל פולו. הוא רואה את עצמו כמי שאין לו חלק בחברה, כמי שאין לו מולדת, כמעמד בן־בלי־עם. והמניע העיקרי שבחיי הוא הצורך להתלקט, כל הפועלים יחד, ולהתגבש לכוח, לכוח עצמאי. אך משהפועל הגיע למדרגת כוח וגורם בחיי החברה אין הוא יכול להישאר על השלב הראשון של עצמאותו, שלב־הבדילות. הוא נעשה, גם בהפרתו וגם במעשיו, שותף לחברה, ואפילו הוא עומד אתה במאבקים קשים. ומשעולה פוֹחוֹ והוא נעשה כוח הנאבק על ההכרעה בחיי החברה ובדמות החברה, גוברת שותפותו וגוברת אחריותו לחברה כולה. בדילותו המעמדית הולכת ונמוגה. עצמאותו פורמת את בגדי הילדות שלה. היא נזקקת לבגדים חדשים, לבגדי תנועה בוגרת וכובשת. העצמאות המבוגרת של מעמד הפועלים מתגלה לא בבדילות מן האומה, כי אם בהליכה בראש האומה. מעמד הפועלים, פשהוא מגיע למדרגה של כוח, אינו מפחד מפני היותו „מעורב” עם כלל־האומה, שמה יבוא בשל כך לידי התבטלות ולידי שטוש העצמאות המעמדית. אדרבא, הוא להוט אחרי התערבות אקטיבית למען תקן את פגיונות החברה, למען כווון את הנהלתה לצורך האומה כולה ולא לצורך המעמדות המיוחסים שבה, למען הניח את חותמו של הפועל על חיי העם כולו. בכך מתגלה עצמאותו המעמדית.

וכל הבא בתקופה זו ותובע בשם העצמאות המעמדית שמעמד הפועלים יצמצם את חוג ראייתו וענייניו, איננו מוביל את מעמד הפועלים קדימה לכיבושים נוספים, להכרעה בחיי העם. הוא מבקש להחזיר אותו למצב ילדותי. עצמאותו של מעמד הפועלים אינה גדלה על ידי „אני ואפסי עוד” או על ידי „אני וזולתי איבי”. עצמתו של מעמד הפועלים בעם אינה גדלה על ידי יחס של ביטול או פניית עורף לכל הפוחות הפועלים סביבו. ראינו כיצד נענשה תנועת הפועלים במערב־אירופה על שזמן רב, רב מדי, פנתה עורף למעמד האפרים (הנסיונות העיוניים והמעשיים להכיר בצרכיה של האכרות ולכרות עמה ברית — אוטו בויאר, תכנית לינץ — באו במאוחר). עצמאות מעמדית למעשה אינה דבר התלוי בחלוקת תארי מעמדיות על ידי מומחים

לחלוקת תארים. כל מה שגורם לחיזוקם של הפועלים בכלל, כחטיבה חברתית, כל מה שמבצר את קיומו ומעשיר את רוחו של הפועל, פותח לו שערי פעולה ואמון בחיי המונים, עושה אותו שותף יותר מורגש ויותר מכריע בחיי האומה — הוא המגביר את עצמאותו המעמדית.

ואם כך נבחין את הדברים, ונתן לבנו לא אל הדיבורים המפוצצים, כי אם אל ההנחיה הפועלית, נפיר ונדע מי כיוון ליצירת כוחו ועצמאותו של הפועל העברי בארץ, אם מפלגת פועלי ארץ-ישראל (וחברינו שהם עתה סיעה ב' — בתוכה), שכבשה לפועל את כיבושו, שהדריכה את ההסתדרות במלחמותיה וביצירותיה ורכשה לפועל הארץ-ישראלי מידה גדולה של אמון העם — או חלקי האופוזיציה ההסתדרותית היודעים אך „לדגול” בעצמאות מעמדית.

אני גם כופר בכך שחלקי האופוזיציה ההסתדרותית מחזקים את עצמאותו המעמדית של כלל הפועלים. עצמאות של פת איננה עצמאות של מעמד. לא כל קבוצה של פועלים, ואפילו תהא חוזרת מבוקר ועד ערב על תרועות מלחמה נגד רוב הפועלים שהם חוטאים לעצמאות המעמדית, היא הנושאת של עצמאות מעמדית למעשה.

אם ארגון פועלים מנהל מדיניות „עצמאית”, נפרדת ממדיניותו של מעמד הפועלים, אין הוא מגביר את עצמאותו של מעמד הפועלים, כי אם מפורר אותה. מדיניות ההתנגדות למדינה יהודית היא ההיפך מעצמאות פועלית, ולא רק משום שהיא חותרת תחת המדיניות שקבע לעצמו מעמד הפועלים היהודי בארץ, כי אם גם משום שהיא מחזקת את כל הפוחות המתנגדים לפועל, וגם משום שאם היא „תצליח” בסיועה למתנגדי הקמת המדינה היהודית — היא תרחיק ותדחה את עצמאות מעמד הפועלים. בשום משטר פוליטי, לא במשטר של מנדט (ואפילו מנדט בין-לאומי) ולא במשטר „דו-לאומי” — אין תקוה לעלייתו של מעמד הפועלים להגמוניה בחיי העם כמו במדינה יהודית.

אם חלק מציבור הפועלים מקבל, למשל, בעניני גיוס החלטות לעצמו לאן צריכים חבריו שלו ללכת ולאן אינם צריכים ללכת, ולא ההסתדרות הכללית היא הקובעת בשבילו, הרי זו „עצמאות”, אך עצמאות של שבט ולא של המעמד.

אם בכינוס של גוף הסתדרותי מכרזים פי הגושים הקיבוציים צריכים לחנך מורים לעצמם, בסמינר עצמאי שלהם ולא בסמינר של ההסתדרות כולה, הרי זו „עצמאות“, אך עצמאות אחרת, עצמאות של חבורת שותפים הגונה הרשאים לפרק את שותפותם כל שעה שאַחַד השותפים ירצה בכך, ולא עצמאות המעמד. אפשר הם נעלים על המעמד, ולפיכך עצמאותם הם קודמת. עצמאות המעמד אינה חלה עליהם.

ועל חטא שחטאנו למעמד הפועלים ולעצמאותו: שהצענו וקיבלנו לקיים בארצות-המזרח מסגרת חלוצית אחת, שלא ראינו צורך לקיים בארצות אלה את המסורת של פיזולים מעמדיים וכתתיים, שלא ראינו צורך לאפשר הקמת ארגונים חלוציים מקבילים ומתחרים ולהעסיק את הנוער, שעודנו זקוק לא"ב חלוצי, בהסברות ובויפוחים על צורות ההתישבות איזו מהן עדיפה, על קיבוץ „פתוח“ או „סגור“, על קבוצה גדולה או קטנה, ואולי גם על „דר לאומיות“ ו„בילטמור“. אנחנו מאמינים בתום לבנו כי שום סגולה חלוצית ושום עצמאות פועלית לא תיפגם, אם שליחי ארץ-ישראל שיבואו לנוער בארצות-המזרח ידחו את הטיפול בחילוקי הדעות ובניגודים שבין הזרמים החלוציים הנמצאים בתוך ההסתדרות הציונית עד שהחלוצים יגיעו לארץ, ויסתפקו בינתים בהסברות יסודות הציונות החלוצית. יעסקו נא השליחים בלימוד הלשון העברית, בהטפה לעבודה עצמית, לעבודה גופנית, לשיתוף האשה בעבודה ובחברה, לאחדות פועלים, לעליה, להגנה.

אנחנו מעיזים לחשוב כי זהו התוכן הראשוני הדרוש, וכי השליחים ייטיבו לעשות אם יתרכזו בכך ולא בחילוקי הדעות הקיימים ביניהם בארץ, והעצמאות המעמדית לא תינזק על ידי כך ששליחים צעירים, חלוצים נאמנים, אנשי עבודה, ראויים לתפקידים מבחינת סגולותיהם האישיות והכשרתם החברתית, יתחנכו לראות את עצמם שליחים להסתדרות הציונית ועומדים לפיקוחה, וכי מבחינת עצם ההכשרה החלוצית ותוצאותיה האפשריות בתנאי המזרח, ומבחינת תוצאותיה לאחדות פועלים ולמניעת התגודדות פתתית ולמניעת הקמת מסגרות אנטי-הסתדרותיות, טובה שיטה זו יותר מן השיטה התולה על החלוצ את השלט המעמדי, הדולגת אמנם בשם חלוצ „הסתדרותי“, אך (מן הנסיון למדנו זאת) יותר משהיא שוקדת על העצמאות ההסתדרותית היא משמשת את העצמאות הפתתית של הגושים

השונים שבתוך ההסתדרות. ואנחנו מעיזים לחשוב כי ההסתדרות הציונית בימינו חייבת להעמיס על עצמה את העול החמרי והארגוני שבפעולה זו, וגם זכאית לאמון מצדנו שלא תתכחש לערכי „החלוץ“.

ועל פעולה זו, המתחילה עתה לראשונה בארצות-המזרח, לאחר שארצות אלו חיכו לפעולה „העצמאית“ שנים רבות — יצא הקצף: בגידה ב„החלוץ“, בגידה במעמד הפועלים.

מעמד הפועלים לא יבהל. הוא יודע כי פעולה חינוכית נאמנה לערכי היסוד החלוציים לא תנשל אותו מעמדותיו, כי אם תפתח שערים ליתראחדות בין עובדים. ומי שמאמין פי אחדות העובדים עתידה לבוא רשאי לקוות פי „החלוץ האחד“ ישמש להסתדרותנו אחד השלבים בדרך להיות למעשה „ההסתדרות הכללית של העובדים העברים“.

זכות הקניין וזכות ההפקעה לא פסחו גם על מגמת האחדות. ישראל גלילי, ששיקע הרבה כוחות בהוכחה שועידת מפלגה קרובה מחייבת פילוג ודחיית ועידה לשנה או לשנה וחצי מבטיחה אחדות, מכריו במשפט חותך ומדגש: „אבד לה, למפא״י, הכשרון לאחד“. והיות וכל המידות הטובות שהיו אִיֵאזו למפא״י אבדו לה ועברו בירושה לסיעה ב׳, הרי שסיעה ב׳ הבטיחה לעצמה גם את „הכשרון לאחד“.

בשביל אדם כמוני יש בזה קצת נחמה, כי איחוד איננו רק ענין של דעה, שהיום אתה נוטה אליה ומחר אתה דוחה אותה, וגם לא ענין של אינטרס, שהיום הוא לכאן ומחר לכאן. איחוד הוא באמת ענין של כשרון. דרוש כשרון להקים איחוד, דרוש כשרון לקיים איחוד. ואדם כמוני, שאחדותיותו קדמה גם למפא״יותו, יקל לו לשאת את אבדן כשרונו הוֹא להיות במאחדים אם ידע פי סגולה זו לא לגמרי נסתלקה מאתנו. היא אבדה לי ולשכמותי, אך היא מצאה לה קן אצל חברים אחרים, ואפילו אותם החברים הם פיוס הזה „ברוג״ אתנו. ואני מבקש להרגיע את עצמי: שמא באמת כשרון זה הוא שפיוון את דרכה של סיעה ב׳ עד פה, והוא שמכוון ביתר שאת את דרכה, מאז הפינוס האחרון שבו נשתחררה לגמרי מחוסר הכשרון של מפא״י ופרשה לעצמאות. ואילו היתה סיעה ב׳ מספרת לנו לא רק על „ההכרח באיחוד“ שלפניך

הוא לא יאחר לבוא, פי אם גם על הדרך אשר היא סוללת לאיחוד, והיתה מעוררת בי קורטוב של אמון, פי היא ביררה לעצמה ויודעת מה עליה לעשות למען הביא לנו איחוד, פי אז היתה חוסכת לי גם את ההרצאה הזאת: הייתי מותר על כל ויפוח, פורש לאהלי, מתאזר באורך רוח ומחפה עד שסיעה ב' תגשים את איחוד הפועלים ב"מפלגה המאחדת את כל פועלי ארץ-ישראל הציוניים-הסוציאליסטיים על כל חילוקי וגוני הדעות, מתוך אהנה רעיונית וללא הרגלי שלטון" (י. גלילי).

אך, לצערי הרב, אין סיעה ב' מגלה לנו דבר וחצי דבר על דרכה לאיחוד. היא מסתפקת בהכרזה פי יש לה פננות טובות.

ממה שידוע לנו על איחודים בעולם וממה שהפרנו איחודים אצלנו למדנו פי מי שמבקש להביא איחוד לכוחות חברתיים מפורדים טורח קודם כל להמעיט ככל האפשר ניגודים, כל מיני ניגודים — רעיוניים, חברתיים, אישיים — מתאמץ להוכיח כמה מן הניגודים הקיימים אינם אלא ניגודים מדומים, שבטעות יסודם, וכמה ניגודים אינם אלא ניגודים שבטרמינולוגיה או בסגנון או ביחסי עבר. ואם אחרי כל אלה עוד שרדו ניגודים של ממש משתדלים לגשר על פניהם. ובעלי כשרון לאיחוד אינם מחזיקים את תכניות האיחוד שלהם בסוד. אדרבא, הם טורחים ופורשים אותן לעין השמש, למען יכיר הציבור פי יש לא רק דברי ריב, פי אם תכניות של ממש לאיחוד. הם מפרסמים את פתרוניהם לעינים השנויים במחלוקת, פתרונים שיש בהם לפחות משום נסיון לישר הדורים, לקרב לבבות, לעודד את העורגים לאיחוד. ולעורר את אמונם של הרבים לתוכן של האיחוד המוצע ולדרך הגשתו.

סיעה ב' אינה אומרת לנו מהו המצע הרעיוני שלה. האם הוא המצע של מפא"י? ושמה יש לה לסיעה ב' מצע שלה? האם הוא הפרוגרמה-מינימום ש"השומר הצעיר" הגיש בשעתו כתיאור לאיחוד?

ולא רק את העקרונות הרעיוניים השמורים אתה בשביל לנו. היא גם מעלימה מאתנו מה תכנית שמורה לה בשביל מבנה המפלגה. והן אי אפשר להקים בנין בלי לדעת מה תכנית-המבנה שלו. ומבנה-המפלגה פירושו קודם כל: שיטת החברות במפלגה. התהיה זו מפלגה המקיימת מחיצות בין חברים או איננה מקיימת אותן? מפלגת סיעות או מפלגה ללא סיעות?

של סיעה, והמפלגה תוסיף לעמוד על דעתה שאינה רוצה להיות מפלגת-סיעות, פי אז פתוחה הברירה לכולנו: המפלגה תעשה את שלה — „תכריע“, והסיעה תעשה את שלה — „תפרוש“. הסיעה מודיעה מראש, מודיעה עתה, פי המפלגה יהיה לה החופש להכריע, אך הכרעתה של המפלגה לא תחייב את הסיעה. פי זה פִּוְחָה של סיעה: לה תמיד זכות הפרישה.

וסיום זה, סיום קלסי של יחסי סיעה-מפלגה, יש לו שייכות גם לשאלת המפלגה המאחדת העתידה לבוא: אם חברות במפלגת פועלי ארץ-ישראל זקוקה ל„מבחן“, מדוע לא תהא זקוקה למבחן גם חברות במפלגה העתידה? ואם סיעה ב' לא היה בכוחה להטיל על חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל מבנה סיעתי במפלגה הקיימת, מנין שתצליח להטיל עליהם מבנה סיעתי במפלגה שאינה קיימת?

ואם החלטה על מפלגה ללא סיעות היא בשביל סיעה ב', „הכרעה מחסלת“, שלאחריה מוטב לבחור בפרישה מן המפלגה, מדוע לא תהא החלטה בדומה לזו גם במפלגה העתידה „הכרעה מחסלת“, הכרעה שלאחריה מוטב לבחור בפרישה?

וכלום אפשרית תכנית פלשה של איחוד פועלים המתעלמת משאלת מבנה החברה המאוחדת?

ותכנית-מבנה הסותרת את רצונם של אלה אשר כאבו בכל נפשם את השאלות האלה, כאבו ימים רבים והתענו במשטר של סיעות, והגיעו להחלטה נמרצה שאינם רוצים לחיות במפלגת סיעות, פיצד תיעשה תכנית לא-יחוד?

הן בשאלה זו, שאלת מבנה המפלגה, ישבנו עם חברי סיעה ב' לילה שלם ערב ועידת פפר-ויתקין, ישבנו שבת אנשים היודעים את פִּוְבֵד ההכרעה ויצאנו בידים ריקות.

הן רק בגלל שאלה זו, ולא מחמת שום דבר אחר, יצאנו אבלים ושוברים משתי המועצות בירושלים, במקום להביא לכל פועלי ישראל ולכל העולם היהודי את בשורת השלימות והכוח ורצון האיחוד של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית.

הן רק בגלל שאלה זו הוצאנו לריק את חיי הנפש ורגש החברות ושעות העליה בישיבות ה„ותיקים“.

מפלגה של חברות אישית או מפלגה-ברית של גופים קולקטיביים? מפלגה אשר לחלקיה יש זכות של קולקטיביות רעיונית או אין? מפלגה אשר כל חבריה מעמדם בתוכה שווה, או מפלגה אשר חבר אחד נשען על עצמו וחבר אחד נשען על סיעתו?

הן בשאלה זו, שאלת מבנה המפלגה, בשאלת זכות המפלגה לקיים את המבנה שלה לפי החלטותיה, נתנפצה מפלגתנו.

האם יכול אדם בר־דעת לבלוע בפשטות את ההיסטוריה פי בגלל הפרשי הצעות בקביעת מועד לוועידה, אם בגלל העריצות השלטונית של מי שדרש ועידה בעוד חודשים מעטים או בגלל הלהט הדמוקרטי של מי שמספר פי „חזרנו והדגשנו פי לא נספים לוועידה לפני עבור שנה או שנה וחצי” — פי בגלל זאת התפלגה תנועתנו?

וכלום קיבלו על עצמם נציגי סיעה ב' „פי אם הועידה תתכנס כעבור שנה או שנה וחצי”, אזי תקבל עליה הסיעה את מבנה המפלגה כאשר תחליט עליו הוועידה?

הן כה אמר ישראל גלילי בשם סיעתו: „אם גם לאחר מבחן של חיינו המשותפים שוב תפול הכרעה מחסלת — תהא זו הכרעת המפלגה ואנחנו נפרוש, לא נוסיף להתענות”.

הודעה זו מה פירושה בלשון־בני־אדם פשוטה? גם ועידה שתתכנס אחר עבור שנה או שנה ומחצה, „לאחר מבחן”, לא יהיה כוחה יפה לגבי סיעה ב' יותר ממה שהיה כוחה של ועידת כפר־ויתקין. אם בוועידה יתגלה פי המון חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל אינם רוצים במפלגת סיעות, תהא זו „הכרעה מחסלת”. היא תחייב את המפלגה ולא את הסיעה. וההבדל בין אותה ועידה העתידה לבוא ובין ועידת כפר־ויתקין היא שאז — סיעה ב' „התענתה” ועכשיו „תפרוש”.

ובכן, לאחר עשרות שנות תנועה ועשרות שנות חברות אין סיעה ב' מכירה את חבריה במפלגה, ויחסיה אתם הם יחסי „מבחן”. אין האנשים מכירים זה את זה, הם לא נבחנו דים ואינם יודעים אם הם חברים או לא־חברים. כל מה שהיא מספרת עליהם ברבים אומר פי לאמתו של דבר הם לא־חברים. ואף על פי כן מוכנה היא לתת להם ארפה, תקופת מבחן, למען יתברר בהחלט למה הם ראויים, לחופה או לגט. אם גם לאחר מבחן זה תעדיף סיעה ב' קיום

מה איפוא אומרת לנו עכשיו סיעה ב' העצמאית בשאלת המבנה

והחברות?

בהיותה בתוך המפלגה יכלה סיעה ב' להתחמק מתשובה ברורה מתוך נימוקים של „מבחן“ ו„התחיות“. אך המפלגה המאחדת העתידה לבוא לא תוכל לדחות את קביעת המבנה שלה והחברות שלה לאחר „מבחן“ ו„התחיות“. המקווה מפלגת סיעה ב' שהיא תכריח את מפלגת פועלי ארץ-ישראל להיות לסיעה במפלגה העתידה לבוא, במפלגה אידיאלית „ללא שולטים ונשולטים“?

הדגל החדש שהונף עתה על ידי סיעה ב' — ללא שולטים ושליטים —

מה תכנון?

מפלגה ללא מתן הכרעה וללא קבלת הכרעה, ללא פזח מחייב את

חבריה?

היו ימים ועל דגלם של העתידים להיות סיעה ב' התנוססה מלת הקסם „מרות“. הם היו בינינו התקפים ביותר בתביעה ל„שלטון הרוב“. והנה מתוך ההנחה הסייעתית נתגלו בקרבם שאיפות נעלות ל„אחנה רעיונית“ של „חילוקי וגוני דעות“, והעיקר „ללא הרגלי שלטון“.

בשמיה של סיעה ב' עלה פוכב חדש ומבהיק: שנאת השלטון! ממש

נדברי אתו אנגלי, לורד אקטון, הסבור כי כל שלטון מביא לידי שחיתות, ושלטון אבסולוטי — שחיתות אבסולוטית.

ואכן, כמה שליטים בריטיים מקריבים עצמם לטובת זולתם. הם מוכנים

לקבל על עצמם את כל הרע הכרוך בשלטון, ובלבד שיצילו מן השחיתות את זולתם.

אך בצדן של השאיפות הנעלות יש גם פרוזה. יש ביסוס פרוזאי גם

ל„הכרח האיחוד“ בשביל סיעה ב'.

„לא נוכל להתקיים במפלגה בה הננו מיעוט קבוע ועומד בכל השאלות

העיקריות“ (י. גלילי)¹.

¹ יכול אני להעיד כי כל עוד אנשי סיעה ב' השתתפו בחיי המפלגה לא היו

בה מעולם „מיעוט קבוע ועומד בכל השאלות העיקריות“. הם היו מיעוט קבוע ועומד

בשאלה אחת: בסירובם לחסל את המשטר הסייעתי.

אך במפלגה „ללא שולטים ונשלטים“ — מה הבדל אם רוב ואם מיעוט, ומה איכפת אם „מיעוט קבוע“?

לא מצאתי תשובה על כך. אך מצאתי רצון ברור להיות לשון מאזנים בין הצירופים המפלגתיים הקיימים פיוס ועל ידי כך להעלות את המיעוט הקבוע למיעוט מכריע בקביעות ולשם כך דרושה „תנועה לאיחוד ובלי דיחוי“.

ומשום כך אי אפשר לפעול למען האיחוד הנכסף דרך חברות במפלגת פועלי ארץ-ישראל, כי אם דרך פרישה מן המפלגה.

במלחמה הקודמת וכמה שנים לאחריה שלטה בעולם הגדול אפנת-ההתפלגות בתנועת הפועלים העולמית.

אותה אפנה כבשה את העולם בסערה. נצחונה היה מוחלט. אחדות הפועלים עלתה בעשן. אח הפך קין לאחיו. התוצאות ידועות. הן ניכרות לא במפלגות הפועלים בלבד. הן ניכרות בכל ההיסטוריה האנושית של דור אחרון. ותוצאות התוצאות ניכרות מאד מאז בהיסטוריה האומללה של עמנו. למזלנו ולמזלה של ארץ-ישראל הפועלית, היינו אז כבדי-תפיסה ולא היינו עדיין מתמצאים בכל הזרנלים לאפנה ששלטו אז בעולם, והפרובינציה הנידחת שלנו נשארה מחוץ לאפנה. אפשר שפיגור זה קבע בשעתו את תולדותיה של תנועתנו.

עכשיו נתונה המחשבה של פועלי העמים, על פלגותיהם ובמסורותיהם המנוגדות, להכרה שצריך לבער אחר האפנה שנתישנה. הפל מפירים בכך, אך הקשיים עצומים. הפל בעד איחוד, אך שערי האיחוד לא נפתחו עדיין, ואפשר אין יודעים עדיין היכן שערי האיחוד.

אך לפרובינציה שלנו נתגלגלה, באיחור, האפנה מאז. נתרבו אצלנו אנשים משפילים, המצויים אצל הזרנלים ורוכשים להם בקיאות בגליונות המתגלגלים לארץ-ישראל. האפנה מאז, אשר עתה ירד שם הודה, מצאה לה מקלט אצלנו, ואף זכתה להצלחה רבה, והגיעו הדברים לידי כך, שאפילו ההספה לאחדות-העבודה נעשית לפי אותה אפנה. היו ימים ואנשי „אחדות-העבודה“ הטיפו איחוד ל„הפועל הצעיר“,

ואיזו הטפה מגוחכת, לא ביקרתית, לא מדעית, בלתי מותחת, היתה זו! במקום לעורר בחברינו־מתנגדינו את כוֹסֵף האיחוד אתנו על ידי שנוכיח להם עד כמה הם פחותים מאתנו, עד כמה אינם סוציאליסטים טובים ואינם נאמנים למעמד הפועלים, ועד כמה הם בכלל מלאים פשעים פרימון, היינו טוענים כנגדם שאיננו רואים כל הבדל בינינו וביניהם, שאף על פי שהם מתעקשים ומסרבים לראות את עצמם כסוציאליסטים הרי הם סוציאליסטים טובים פמֹנו, ורק מחיצות חיצוניות הן שחוצצות בינינו וביניהם, והשטן המרקד בינינו וביניהם לא מנפשם הוא בא ולא מנפשנו, אלא מקנן הוא באותן המחיצות. הטענות חיסול.

אחרת לגמרי היא ההטפה לאיחוד לפי האַפנה המאירה לנו עתה. לא נאיביות, לא טשטוש, לא חיפוי חלילה, רק קושט דברי אמת. וקודם כל: אין אנחנו, חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל, ראויים לעמוד בד' אמותיהם של מטיפי האיחוד. הציונות שלנו היא ציונות של „הכרזות“. המדיניות שלנו מונעת את המלחמה בספר הלבן. הסוציאליזם שלנו „נתרֹקן מתכנו“. רקבוֹן וחלודה וכל מום רע. אין אנו ראויים לל לאיחוד, ורק המחיצה שהוקמה זכותה תגן עלינו ותטהר את לבנו לקראת האיחוד.

למי הכוח לעמוד בפני אַפנה?

אפשר יבוא יום והאַפנה תעזוב אותנו פלעומת שבאה. יהיה זה יום גדול. ואם תעזוב אותנו לא במאוחר, בטרם תעשה בנו שמות שאין להן תקנה, יהיה זה נס.

אך הן לא נשב בחיבוק ידיים עד בוא היום הגדול.

הן לא נתן שביתנו, בית העבודה, יהיה למפולת.

והן מבינים אנו כי סכנת המפולת היא לא לכנופית „שליטים“. סכנת

המפולת היא פועלית, יהודית, ציונית, סוציאליסטית.

אני אומר זאת לא כאחד „העומדים בראש“. אין לי עתה כל הרגשה

של מנהיגות. מי שרואה את מיטב חלומותיו טבוחים ואין בכוחו להושיע —

אינו יכול ליחס לעצמו תפקיד של מנהיגות. אך חי אני את כל אלה כאחד

מן המשפחה הפועלית בארץ. ונדמה לי שכך חיים עתה את הדברים רבים

רבים.

קצרה ידנו למנוע את הקרע, אך אנו חפצים לעמוד ולמנוע מפולת.

וכך אני רואה מרחוק את התסיסה הגדולה המקימה את הבלתי־מפלגתיים. ילעיגו המלעיגים פּאָנֶת נפשם, יולולו בעלי זכות המונופולין על דמוקרטיה ככל הנוח להם — תסיסה כזאת עדיין לא היתה בארץ בשום הזדמנות. ובכוח „מנגנון” בלבד, בלי היענות נפשית מבפנים — אין להקים אותה. מי יודע, אפשר צפונות בהתלקטות זו תוצאות גדולות לעתיד תנועתנו. ולגלוג זה מגלה סימני בהלה. לגלוגם של הנבהלים לא הוא יקבע את ערכה של התעוררות זו. אפשר שרק לאחר שנים נדע להעריכה נכונה. הפּוֹחֹחַת הגנוזים בציבור הבלתי־מפלגתי המצטרף וכשרון הקליטה החברתית של המפלגה הם יקבעו את ערכה.

הכרעה אחת נפלה. הכרעה קשה ומרה ומביישת. הכרעה צופנת אסונות.

בידינו להביא פנגדה הכרעה שניה.

בידינו למנוע מפלגת.

בידינו לעשות את הקרע לאפיזודה חולפת.

בידינו לעשות את הרגע המר לרגע של תנופה גדולה.

בידינו לחדש ולחשש את המכשיר ההיסטורי של תנועת העבודה, את

מפלגת פועלי ארץ־ישראל.

•

לאחדות בלי מחיצות, לחברות פעילה

(בועידה הציונית־סוציאליסטית של הפועלים

הבלתי־מפלגתיים. כ"ג בתמוז תש"ד, 14.7.1944)

המשך לשלוש ועידות קודמות

חברים! אני מאמין כי כל הנאספים פה הערב מרגישים עצמם שותפים למאורע גדול בחיי משפחת העובדים בארץ. ועידה ציונית־סוציאליסטית זו היא המשך לשלוש הועידות שקדמו לה: ועידת פתח־תקוה, לפני עשרים וחמש שנים, של פועלים ומתנדבים ו„לגינרים” מאמריקה — הקמת „אחדות־העבודה”; ועידת חיפה — הקמת ההסתדרות, ועידת האיחוד של „אחדות־העבודה” והפועל הצעיר” במפלגת פועלי ארץ־ישראל.

ועידה רביעית זו היא מיוחדת במינה: ועידה ציונית סוציאליסטית של שבעה-עשר אלף חברים בלתי-מפלגתיים המצטרפים למפלגת פועלי ארץ-ישראל.

עם הועידה הזאת נעשית מפלגת המעמד של פועלי ארץ-ישראל מפלגה רבת-עם. נצא מפה במספר של 35 ואולי 40 אלף חברי מפלגה — מספר אשר, כמדומני, שום מפלגה סוציאליסטית יהודית עוד לא הגיעה אליו — מפלגה המכילה כל צורות ההתישבות, כל סוגי העובדים וכל שבטי העובדים בארץ.

הצד השונה והצד השונה

הצד השונה בוועידה ראשונה ובעידה זו: שתיהן מסמנות התגבשות פנימית של ציבורנו בשנות מלחמה. הראשונה היתה פרי התלקטות פועלי ארץ-ישראל בארבע שנות המלחמה הקודמת והתהוותם לחברה. גם ועידה זו באה לאחר חמש שנות מלחמה, אשר בהן גם צעירים שבנו נעשו זקנים. אך יותר מן הצד השונה מורגש עתה ההבדל היסודי בין הוועידות הקודמות והועידה הזאת. גם במלחמה הקודמת ידענו צער וסבל, אך לא ידענו את הצער של לנו עכשיו. הוועידות של אז לקראת הבאות, נתכנסו מתוך תקוות גדולות, מתוך ראייה קלה של העתיד, גם על צרות ישראל במלחמה הקודמת ידענו אך מעט.

היינו אז ילדים של העם היהודי. עתים ראינו עצמנו ילדים חורגים, עתים ילדי שעשועים. היו לנו דרישות. היה לנו עם, ואנחנו דרשנו שיהיה אתנו. וצערנו היה שעמנו איננו אתנו.

עתה אנחנו מתכנסים במצב אחר לגמרי. לא העם היהודי יכול עכשיו לטפל בנו — אנחנו חייבים לטפל בעם היהודי, בשרידי העם היהודי, בשארית העם. הצער אחר לגמרי, התפקידים אחרים לגמרי, פוחות אחרים לגמרי נדרשים לכך.

אנחנו קוראים יום יום על שחרורים של קהילות יהודיות, אך איננו שומעים על יהודים חיים באותן הקהילות. עינינו תרות לראות בתוך הידיעות הצבאיות אם באיזו עיריה עוד נשאר מנין משפחות יהודיות.

במה אנו עוסקים

ועכשיו, כשפולנו בוכים על השואה היהודית, כשהפל מחפשים מלים להודיע על כך, כשכל פינוס וכל נשף מכריו בקולי-קולות על התיחדותו עם הגולה — אנחנו עוסקים בדברים, שהם לאמיתו של דבר ההיפך הגמור מהתרפזות הנפש בהצלת הגולה. אנחנו עושים מעשים המפוררים את הקומץ היחידי בעם היהודי העומד במאבק עם העולם ותובע זכות-חיים לישראל. אנחנו נתונים למעשים המחלישים אותו, הנוטלים ממנו הרגשת חברות, ההופכים חברים קטיגורים ושופטים זה לזה.

ובשעה שמגיעים אלינו ראשוני ניצולי מחנות-שבויים, ועינינו פלות לקורטובת-קוה, אולי ואולי עוד ישאר בגולה מישהו העתיד לזכות בחיים חלוציים בארץ-ישראל — נגלה לנו יום אחד פי אין אנו אלא שני מחנות, מחנה הרוצה בחלוציות ומחנה המתכחש לחלוציות, מחנה היודע בדיוק איזו חלוצי יהיה ומה תהיה האידיאולוגיה של אותו חלוצי ומה תהיה האורגניזציה שלו, ומחנה המסגיר את החלוצי לזרים ולאויבים.

מה עלול לקרות את ציבורי היהודים המאושרים

וכשאנחנו עושים חשבון עמנו לימים הבאים אי אפשר לנו שלא נהרהר במה שעלול לקרות מחר את ציבורי היהודים המאושרים, שהיום הם אנשי רנחה ואנשי שאננות. קשה לדבר על כך. לפני עשרות שנים היו אנשים טובים פועסים על הציונים שהם רואי שחורות. והן כל מה שצופי הציונות צפו וראו — לא היה אלא כטיפה מן הים שהציף אותנו.

אנחנו מאחרים ללמוד, ואיננו רואים את הסכנה אלא לאחר שהיא מסתערת, אך אי אפשר שלא נכיר כי סכנה גדולה עולה גם על אותה השארית השלוה בארצות הכוח והרנחה. אפשר שהסכנה לא הגיעה עדיין להפרתה, ואפשר שגם היא מפחדת, אלא שהיא משתדלת לעקור מלבה את הפחד ולכסות עליו ולא להשמיע אותו בקול.

הגיעני היום מכתב אשר הלך ימים רבים. מכתב מחבר פאח לי בגיהנום, כשהוא נתון בידי התליינים. ואחרי שהוא מספר לי על השמדת משפחתו הוא כותב: „פי כמה אני ירא לכם ולאחי כולם מעבר לימים, שהנם בסכנה“. שם, בכלא, הוא חרד למה שאורב לנו וליהודים בארצות שמעבר לימים.

בידי מי הוכינו

מכל היהדות העממית, שבה תססו חיים ציוניים, — אשר רק בזכותה ובכוחותיה, בעזרתה ובתפילותיה ובתקוותיה הגענו אנחנו הנה — נשארו רק אנחנו, ואולי קומץ שרידים נאמנים בארצות החירות והרנחה. וכל כמה שלא נאמר פי אנו עוסקים בהצלה וכל כמה שלא ידברו אצלנו על כך, גילינו עתה את חוסר כשרוננו יותר מאשר בכל זמן אחר. מיום היות תנועת הפועלים בארץ־ישראל לא הופינו כמכה הזאת. והופינו לא בידי מהגרים שעדיין לא מצאו דרך להצטרף לתנועה ההיסטורית של פועלי ארץ־ישראל, הופינו מכה קשה בתוך משפחתנו, בידי אחים אשר אתם חיינו ואתם עבדנו ויצרנו וכבשנו, ובאשר צדקנו — צדקנו יחד, ובאשר שגינו — שגינו יחד. הענין יותר מדי פואב, משארחיב עליו את הדיבור. התאספנו פה לא לטעון פנגד משהו, פי אם לתקן ככל האפשר את השבר.

מאורע

ושעה זו, שעת השבר למפלגת פועלי ארץ־ישראל, בחרתם אתם, שבעה־עשר אלף, להצטרף אלינו. כל מי שלבו איננו אטום ואיננו מסולף אי אפשר שלא ירגיש בגדל ההכרעה הזאת, בפוח הנפשי העמוק הצפון בה. מאורע גדול הוא. לא רק לנו, למפלגה, לחבורת האנשים שהגיעה עד הלום, שעמדה בנסיונות רבים, ורוצה לאמץ את כל כוחותיה כדי להציל את תנועת הפועלים בארץ־ישראל ממפולת. מאורע הוא להסתדרות כולה, גם לאלה שהלכו עכשיו מאתנו. גם לטובתם היא. הבאתם את הכרעתכם להסתדרות על כל זרמיה שישנם בה ושעוד יבואו אליה. אני מאמין שעוד זרמים נוספים יבואו להסתדרות. אני מאמין פי קרוב היום וההסתדרות תהיה למה שביקשה להיות ביזמה הראשון: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים. הבאתם את הכרעתכם לשוב, הזקוק לכוח גדול שיוכל לעמוד בכל הקשיים של בנין הארץ. הבאתם את הכרעתכם לתנועה הציונית שאבדו לה חלקיה הפעילים בגולה, שהציונות היתה תקנת חייהם.

הצטרפות לאידיאה

הצטרפותכם היא לא רק הצטרפות לאנשים ולמסגרת. זוהי הצטרפות לאידיאה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל, לאידיאה של אחדות פועלים, אחדות יוצרת. לרצון לראות את הפועל בארץ לא רק מעמד נאבק עם אויבים, מתגונן ונלחם, פי אם כמעמד איתן אשר כבש עמדות חשובות ועתיד לכבוש עמדות עוד יותר חשובות, כמעמד ההולך בראש העם המיצג את העם ואחראי בפניו.

לא בדרך קצרה הגעתם אלינו. גם אני הייתי פעם בלתי-מפלגתי, ואני יודע שהדרך הזאת מקחשבה בלתי-מפלגתית, מנטיה שלא להיות שותף באחריות לגופים קיימים — עד לכניסה לתוך האחריות, לכניסה אקטיבית וברגע קשה דוקא — אינה פשוטה ואינה קלה. והן גם בחרדתכם לציונות ולהסתדרות יכלתם לבחור לעצמכם הכרעה קלה: להודיע למפלגת פועלי ארץ-ישראל שאתם תצביעו בעדה ברגע המבחן. אתם בחרתם בהכרעה גדולה יותר וקשה יותר: לא הצטרפות בשעת בחירות, אלא הצטרפות של חברות, הצטרפות מתמדת, קבועה, אחריות שלמה.

ניתוח סוציולוגי

ראיתי במקצת, לא הרבה, כיצד נפגשה התסיסה שלכם בחוגים שונים. מותר היה לכאורה שגם יריבי המפלגה יראו בזאת הופעה ציבורית בלתי רגילה — בלתי רגילה בישוב בארץ ואולי בלתי רגילה בתולדות המפלגות; הנכונות של הרבה אלפי חברים לפרוק את החיים היוזר קלים (לא אומר: „אדישים“, מעולם לא הייתם אדישים) ולקבל עול מפלגה, דוקא בשעה קשה לה, יש בו, כמדומה, לעורר מחשבות ואפילו אהדה גם אצל העומדים מן הצד. ואתם נתקלתם בלעג ובזלזול עד היום.

היום אולי נשתנה משהו.

קראתי אתמול מאמר וראיתי שעשו בכם ניתוח סוציולוגי. הכותב חקר: מי הם הפועלים הללו המצטרפים למפלגת פועלי ארץ-ישראל. הוא מצא ביניכם חמישה סוגים:

סוג ראשון: חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל המתחשים עכשיו

בלתי-מפלגתיים.

סוג שני: חברי „הפועל הצעיר” שחיכו כל השנים עד שהמפלגה תתפלג ואז יצטרפו אליה.

סוג שלישי: בעלי־בתים ובעלי עסקים המחזיקים בכיסם פנקס ההסתדרות.

סוג רביעי: חברים שהוצאו מן ההסתדרות בעד אי תשלום „מפדה”, ותמורת הקימוץ הזה יפנסו עתה למפלגה.

יש סוג חמישי, נורא עוד יותר: נשי חברים שבעליהן במפלגת פועלי ארץ־ישראל.

רק אתמול קראתי ניתוח מענין זה של אלפי פועלים — מותר לומר, של רבבות פועלים — שהחליטו להצטרף למפלגת פועלי ארץ־ישראל. היום כבר קראתי דוקומנט מענין הפונה אליכם בכבוד ובצער על השגיאה שאתם שוגים בהצטרפותכם אלינו. כבר אין זכר לחטאים שלכם כבעלי עסקים ומוצאים מן ההסתדרות. שואלים אתכם „מה חן ומה קסם” לכם במפלגה המפולגת. אומרים לכם כי המפלגה אינה ראויה לכם, שאין בה „הלהט הציוני” והתוכן הסוציאליסטי” ו„הנאמנות לערכי הפועל” ו„המאמצים יחלוציים להגשמת חזון המדינה העברית הסוציאליסטית”. כל אלה מקפים לכם במקום אחר. רק אתמול הייתם הפסולת של פועלי ארץ־ישראל, היום — אין הלהט הציוני של מפלגת פועלי ארץ־ישראל והתוכן הסוציאליסטי שלה והנאמנות לערכי פועלים, והחזון של מדינה עברית סוציאליסטית — מגיעים לקרסולכם, ולא לפי כבודכם עתה לראות עצמכם חברים למפלגת פועלי ארץ־ישראל. הלהט הציוני של נהלל וכפר־גלעד, של דגניה ואפיקים ושל אותם חברי המפלגה שבעיר־חרוד ובמנרה ובשאר משקי עובדים בארץ, אינם מספיקים לכם עכשיו. התוכן הסוציאליסטי של בוני ההסתדרות, של העומדים במערכותיו של הפועל כל השנים — אף הוא למטה מכבודכם, כשם שהוא למטה מכבודם ומלהטם ומתכנם של בעלי הכרוז, שמכל המינים האלה יש אצלם „יותר”.

בעלי פֶּנְקֶס וחֶסְרֵי פֶּנְקֶס

היות שכל זה נאמר בשם „האיחוד הציוני הסוציאליסטי הגדול”, אשר האיחוד הקטן שלנו נקלה בעיניו, הרי שיש להניח פי האיחוד יבוא על ידך

שנפיר במציאותה של שכבה עליונה בתוכנו, אשר לה „יותר“ להט חלוצי ו„יותר“ תוכן סוציאליסטי ו„יותר“ נאמנות לערכי פועלים ו„יותר“ חזון של מדינה עברית סוציאליסטית, מאשר לשאר הציבור.

והנה בתעודה זו של „יותר“ רואה אני עדות למה שקרה אותנו. אי אפשר לבנות אחדות פועלים על כך, שיש סיעה אשר לה פֶּטְנַט על כל דבר טוב, וכל השאר — חסר פטנט זה, או שיש לו גם תעודה הפוכה. ואני חושב שבגלל ה„יותר“ הזה, המטופח כמה שנים, כבר התערער משהו בחיינו, ולא רק באחדותנו ובחברותנו — גם בכוח יצירתנו ובנאמנות לערכים.

ובהצטרפותכם הכרעתם גם בנקודה זו: אינכם רוצים את חלוקת פועלי ארץ־ישראל לשני מעמדות — למעמד של בעלי פטנט ולמעמד של חסרי פטנט. לא יכולתי שלא לציין פיצד נפגשה תסיסתכם וחרדתכם לענין המדיניות הצינית וההסתדרותית. אך מקווה אני שלא נרבה להעסיק את הועידה בפולמוס.

חוזרים לעולם ה„דיסקוסיות“

העולים הראשונים שלנו באו לארץ מעולם של „דיסקוסיות“. כשרונותיהם השכליים וכוחותיהם הנפשיים של צעירים יהודים הושקעו בויכוחים. הנצחון בויכוח, בהמצאה טרמינולוגית, בזריקת תשובה חריפה נחשב לנצחון בחיים. אנחנו נזכחנו שאין בכך נצחון, ושהצעיר היהודי זקוק לנצחונות אחרים לגמרי. ובארץ הגענו לנצחונות אחרים. ואני רוצה לקוות שנתגבר על הקרע לא על ידי שושקע בעולם של פולמוס, אלא על ידי שנתפתח לעצמנו דרך של עשייה. ואני רואה את הועידה הזאת כמעשה בר־קיימא. מעשה ראשון, אשר אליו יתנספו המעשים שאנחנו מחפשים להם.

ניפרת עכשיו בארץ חזרה לעולם ה„דיסקוסיה“, לאותו סגנון של פולמוס, ולכמה מנהגים הקשורים בעולם ההוא. יש בכך כדי להדאיג. אינני מפיר בהם את המשך חיי הפועל בארץ. אני אומר לעצמי, לחברי וליריבי, שבכל השיטה הזאת, בכל סגנון הדיבור הזה, אינני מפיר את הסגנון של פועלי ארץ־ישראל. אני מציע שנקמץ בזה ככל האפשר.

ואני מציע כי בוועידה הזאת נדבר לא על זה, כי אם על עצמנו, מה שנעשה מחר. קראנו לכם. ואתם באתם. אומרים כי בשנים הקודמות לא היתה

המפלגה קוראת לכם. ויש סבורים כי בשנים הקודמות לא הייתם אתם, הבלתי-מפלגתיים, באים. לא אפנס פה בניתוח עמוק של הדברים הללו. זוכר אני כי באותו לילה ראשון של יצירת ההסתדרות, כש"אחדות-העבודה" השלימה עם העובדה שהיא מפלגה, והעבירה הרבה מסמכויותיה להסתדרות — פנתה עליה הצעירה שתבוא אליה. ואמנם נכנסה או למפלגה חבורה הגונה של עולי "צעירי-ציון" וחברי "גדוד-העבודה". החבורה של "השומר הצעיר" החליטה או שלא להצטרף. נסיונותינו לעשות את הפועל הבלתי-מפלגתי בארץ לחבר אקטיבי בחיים הפוליטיים נעשו לא פעם. נענינו בשלילה על ידי רבים. לא רק על ידי אלה שבאו לארץ ולא חפצו לראות את עצמם משיכים ומצטרפים לעליות הקודמות. סירבו להיפנס למפלגה, בזכויות ובחובות, גם פועלים אשר למעשה הצטרפו אלינו. יתכן כי יותר ממה שיש פאן "אשמת" הבלתי-מפלגתיים או "אשמת" המפלגות, יש פאן העובדה שההסתדרות היא יצירה שאין דומה לה בכל תנועת הפועלים בעולם. היא נתנת לפועל לאין ערוך יותר ממה שנותן כל ארגון מקצועי. כל כך הרבה, שפועל צריך למידה גדולה של אקטיביות חברתית. של מחשבה על עתיד הפועל ועתיד האומה, כדי שלא יסתפק בחברות בהסתדרות בלבד וירצה במשהו נוסף.

לא קראנו אתכם לחיים קלים

יכולנו לקרוא אתכם לחיים קלים בשבילכם ובשבילנו — שאתם תתנו לנו את קולותיכם, ואנחנו נמשיך בחיי המפלגה כמקודם. לא עשינו זאת. לא הסתפקנו בכך. דרשנו יותר.

אותו פרוז המציע לכם "יותר", הוא גם מפחיד אתכם שלא נקראתם אלא כדי לקבל מכם "יפוי-כוח". אפשר לקבל באמת רושם שמפלגת פועלי ארץ-ישראל והמפלגות-האמהות, "אחדות-העבודה" ו"הפועל הצעיר", היו מפלגות של יפוי-כוח בלבד, כנופיות של פוליטיקנים, הפונים אל "המון" רק כדי לסחוב אותו רגע אחד אל הקלפי ולקבל את קולותיו ועל ידי כך להחזיק בשלטון. תיאור היסטורי מענין מאד של דמות מפלגת פועלי ארץ-ישראל ושל אנשי מפלגת פועלי ארץ-ישראל. האם זקוקה המפלגה, האם זקוקים אנשיה, שאכחיש תיאור זה? לא היתה בארץ שום שאלה גדולה וחשובה שלא הוכרעה על ידי הציבור. ציבורנו חי את הדברים. ואם הוא צודק ואם הוא שוגג —

הוא המכריע. וכל כמה שאנו טוענים על שהאקטיביות של החברים אינה מספיקה, היא גדולה בארץ יותר מבכל ציבור פועלים אחר בעולם.

אחדות בלי מחיצות

גם השאלה שבגללה נתגרשו מאתנו חברינו, השאלה מה עדיף — אם חברות לסיעה או חברות למפלגה, גם שאלה זו לא הוכרעה על ידי קומץ עסקנים, היא הוכרעה אחר סבל של שנים, אחרי כמה פינוסים ודיונים, אחרי משאל וועידה ומעצות. הרוב העצום של חברינו הם שהכריעו. הם רצו אחדות בלי מחיצות, הם רוצים שויון של החבר במפלגה, שלא יהא חבר אחד „מיוחס“, בן סיעה, וחבר אחר אין־פל, שלא יהא בה חבר אחד, אשר סיעה מאורגנת עומדת לצדו, והיא יכולה לאיים שאם לא יעשו את רצונה — תחרימם תפרוש, וכנגדו חבר אחר אשר אין לו בלתי אם דעת יחיד, ואפילו דעת יחידים רבים, אך כוח לחץ אין אתם.

לא היתה בחיינו שום שאלה רצינית אשר לא הובאה לפני ציבור הפועלים, ומי שיקשיב לדברים, ומי שעינו נתונה גם לספרות התנועה — ימצא שלא היתה תנועת־פועלים יהודית באיזה מקום שהוא אשר נתנה לחבריה חופש כזה של ויכוח רעיוני.

ואני מניח כי גם אתם, החברים הבלתי־מפלגתיים, מפירים קצת את אנשי ה„שלטון“ במפלגת פועלי ארץ־ישראל. לדעתי יש נגדם טענה אחת גדולה: שהם לא השתמשו בשלטונם. הם העמיסו על עצמם תפקידי שירות, תפקידי שמשות, בציבור הפועלים, ואת תפקידי ה„שלטון“ ממש במפלגה לא שמרו לעצמם, ואחרים ידעו לזכות בהם. אני סבור כי חוסר הפשרונות לשלטון וחוסר נטיה לשלטון — עלו ביוקר לתנועתנו.

אתם נקראים לחברות ולפעילות

המפלגה קוראה אתכם לא רק להצבעה; אל תולזלו בהצבעה ובבחירות — דבר גדול הוא בעולם הדמוקרטי. רק אצלנו מתחממים תובעי דמוקרטיה לפלפל ולהוכיח“ כי ועידות אינן ועידות ומשאלים אינם משאלים והחלטות אינן החלטות.

בעולם הדמוקרטיה מעריכים בחירות. שם יודעים כי גם רוב קטן יש

בידו לקבוע דברים גדולים. אבל אנחנו קוראים אתכם לא רק לזאת, אלא לעוד שני דברים:

לחברות, לחברות חיה יחד אתנו בכל החיים הפנימיים שלנו, בחיי מחשבה, במאבקינו הפנימיים, ולא קטבי יות ציבורית.

פגימות

המלה הרונחת עתה בלשוננו היא: „פגימות“. כולנו קובלים על „פגימות“. גם מי שמחייב את ההסתדרות ואת המפלגה מסתייג ואומר: „למרות הפגימות“.

אפשר לחשוד כי כולנו באים מתוך חיים שאין בהם פגימות, שחיי אבותינו בקהילותיהם וחינו אנו בישובינו — הם ללא פגימות.

רחוק אני, כמדומני, מסניגוריה על הפגימות בהסתדרות ובמפלגה, אך תנאי אחד הייתי מתנה: שקודם שחבר מונה את הפגימות בהסתדרות ובמעשיה ידע מה עושה ההסתדרות, מה עשתה ההסתדרות.

עוד לפני כמה שנים למדתי מתוך פגישותי עם קבוצות של נוער, שהם בקיאים בכל החטאים המצויים בפגמות שונות בהסתדרות, הם בקיאים בכך בטרם הם יוצאים לעבודה, בטרם הם מפירים את ההסתדרות עצמה וחייה.

ההסתדרות למעשה

עברתי היום על „פנקס קטן“ שיצא עכשיו: „ההסתדרות למעשה“. ולמדתי ממנו כמה דברים שלא ידעתי אותם. הנושא ראוי לספר גדול — גדול בהיקפו, גדול בכתיבתו. לפני עשר שנים, כמדומני, עשינו נסיון להוציא „מגילת ההסתדרות“. ולאחר כל אי־שביעת־הרצון המוצדקת שיש לנו — נראה מה פברת הדרך שעשתה ההסתדרות מאז.

מן הראוי שתיעשה פעם עבודת מחקר סוציולוגית: אפיה, חייה והישגיה של ההסתדרות שלנו לעומת הסתדרויות פועלים אחרות בעולם. אפשר נפיר או יותר את עצמנו.

מן המקורות הראשונים של הפגימות בהסתדרות הוא שההסתדרות רובצת על מספר פחות מדי של כתפים. מפעל כזה שכולו חידושים, ושהוא מקיף את חיי החבר מכמה וכמה צדדים — שום תנועת פועלים לא נתנסתה

בכך. והן גם תנועות הפועלים המסרתיות בעולם סובלות מאד מזה שהאקטיבה שלהן אינה מספיקה. על אחת כמה וכמה אצלנו. כדי שתנופתנו לא תרד, כדי שמפעלנו לא יקפא ולא יהא נעשה נחלת מעטים, נחוצה אקטיביות רבה של המונים.

פ י א ש ם ?

האשם הראשון בפגומותינו הוא לא איש העבודה הציבורית ולא איש המנגנון. באלה ובאלה דאי יש טובים ויש רעים. האשם הראשון הוא מי שיש בו הפחיתות הנפשיים הראויים ואינו בא אל תפקידו. ועוד. כשאני מתבונן בפגימות הגדולות של חיינו — אלה שקל להכריז עליהן ולא קל לתקן אותן, — אני בא לידי מחשבה שהפגימות שלנו יותר משהן פגימות של „מנגנון“ ושל „מנהיגות“, כמו שרגילים לומר אצלנו, הן פגימות של הכלל שלנו.

יש מידות טובות ומידות רעות של יחידים, אך יש גם מידות טובות ורעות של הציבור. יש גם פגימות, סגולות טובות ומנהגים רעים של הכלל. וכאשר אני עובר במחשבתי על אותן התחנות בתולדות תנועתנו שבהן הכזיבה את תקוותינו, אני נאלץ להפיר לעתים שלא דוקא פלוני או אלמוני, אלא הציבור כולו לא עמד על הגובה בענין זה.

קל יותר, פמובן, לדבר אל ציבור הפועלים כאילו הוא עצמו לא טעה ולא חטא בשום דבר, והוא עצמו אין מצדו כל עיכוב לחיים סוציאליסטיים שלמים ומתוקנים, אלא שנבחריו ועובדיו הם שכפעם בפעם מועלים בשליחותם. יותר משיש בזה עוול אישי למי ששירתו את ציבור הפועלים ואת חזונו בכל פחיתות גופם ונפשם, יותר משיש בזה סילוף היסטורי, הרי זה חטא חינוכי. בשנים הראשונות של ההסתדרות היו לנו חלומות גדולים. בכמה מובנים עלה המעשה על מה שחלמנו, עלה ההיקף הארגוני, עלו מפעלי העזרה ההדדית, עלה הפוח פלפי חוץ. עלה מקומנו בישוב ובתנועה הציונית.

אילו קיים הציבור את החלטותיו

אולם היו לנו אז רעיונות מרחיקי-ראות. הם הושמעו. הוחלט עליהם. אולם הכלל שלנו עדיין לא הגיע אליהם. אפשר היינו פטורים עתה מכמה נגעים בחיינו — למשל, נגעי הקואופרציה או נגעי הבדילות בנוער של ארץ-

ישראל העובדת, או מיעוט השיכון העממי — אילו היה הציבור חי ומקיים את החלטותיו הוא.

בראשית ההסתדרות היה לנו חוץ של חברת העובדים, המכוונת את כל משק הפועלים. לא התכוננו, חלילה וחס, להתעמרות ולסחיטת מסים, התכוננו לכך שכל עשייתנו המשקית צריך שתצטרף לחשבון הכללי. היה זמן שבארץ ישראל אמרו שכל יהודי „המסדר” ומרויח לקיומו בארץ יוצא ידי חובתו הציזנית: הוא „מתבסס” ומבסס את הישוב. אנחנו אמרנו אחרת. רק אתו יהודי הפותח שערים ליהודים באים — עושה פעולה ציונית. אמרנו: כל מפעל של בנין צריך שיפנס למסגרת הבנין הלאומי, שיקיים את חוקיו ויענה לתביעותיו. אנחנו חשבנו שכל מה שיבנה בעזרתה ובתמיכתה ובהיאבקותה של ההסתדרות צריך שיקבל עליו את הדרכתה ובעלותה. הדבר הוחלט, אך לא הוסכם. הוחלט בכמה ועידות באופן דמוקרטי, אך לא הוסכם בנפש. וגם באותם חלקי ציבור אשר הכריו על נאמנותם וקנאותם לכך.

וכך אין חברת העובדים מה שהיא צריכה להיות. וכך נשארנו בלי הנהלה כלכלית מרכזית. ומחוץ למספר מפעלים מרכזיים, כל החיים המשקיים של הפועל הם למעשה מחוץ לשליטת ההסתדרות. הם מתפתחים במגמות שונות. אפשר הם טובים וחשובים, אפשר הם ממלאים תפקידים חלוציים, אך עובדה היא: השפעת כל ההסתדרות על משק הפועל הולכת ופוחתת.

בשעת ה יכולה ההסתדרות להבטיח לעצמה השפעה אחרת בקואופרטיבים ממה שיש לה היום. עתה פולנו נתקלים בתופעות שליליות חמורות — לדעתי: חמורות להסתדרות וחמורות גם לעתיד הקואופרטיבים עצמם, אלא שראיתם קצרה — וטובי אנשינו מתחבטים ולא מצאו דרך תיקון. ואחרים עושים מזה קרנים לנגח.

בשעת ה יכולה ההסתדרות להבטיח לעצמה יתר השפעה במשק החקלאי שלנו, עמוד התווך של היצירה החלוצית. להחזיר את ההשפעה האבודה — ענין קשה הרבה.

שיכון עובדי העיר

לפני יותר מעשרים שנה היו לנו בירורים בענין שיכון עובדי העיר. דיברנו על הקמת ערי פועלים. היתה תכנית של יבנאלי על רכישת שטח גדול

על שפת הים במרחק־מה מתל־אביב. הדבר לא נתקבל באהדה בחוגי הצי־נות באותו הזמן. אז עדיין לא היתה קיימת הסכנה לפועלים ולמלחמתם המעמדית משיבת חבריהם ב„שלטון“ והאפוזיציו־ניות של הפועלים לא טושטשה. אך ההכרעה היתה בידי אחרים. אדם חשוב פאזיסיקין עמד בתוקף על כך שהקרן הקימת לא צריכה לקנות את השטחים האלה בשביל שיפון פועלים. עכשיו אנו יכולים לעשות את החשבון הצי־וני, בכמה עלתה דחיה זו לעם ישראל, מבחינת מחירי הקרקע ומבחינת יוקר־החיים — אך האם נטען רק נגד אוסיסקין ולא נגד הפלל שלנו, שעדיין לא הבין לערך הדברים ולא היה מוכן בנפשׁו ליצירה כזאת?

הרעיון היה רעיון חלוצי. אפשר לבנות מספר בתים בשביל פועלים בעיר, בלי מאמצים חלוציים גדולים. אבל לבנות דבר גדול, ישוב פועלים צפוף, לא היה קל. זה דרש מאמצים וקר־בנות גדולים. ולא אלה האנשים אשר עמדו בראש המפלגה ושדרשו את זה גילו חוסר אומץ, אלא ציבור הפועלים עדיין לא היה מוכן למאמץ חלוצי כזה.

ומשנגעתי בזה אוסיף ואומר: גורלו של הפועל העירוני שונה ביסודו מגורלו של הפועל החקלאי בארץ.

↓

גורלו של הפועל העירוני

הפועל החקלאי יצר יצירה משקית כבירה משלו. הוא „אדון לעצמו“ מבחינת היצירה המשקית. הוא מרגיש את החירות הגדולה, היינו: את עול היצירה, את האחריות הגדולה, את הסבל שבה, את שמחת הישגיה. הוא רואה את עצמו אדם שלם, ללא עבדות וללא א־דנות על הזולת. וגם כשהוא פועל במושבה, בכל קשי התנאים של פועל במושבה, הוא יודע כי נשקף לו עתיד, אם הוא ירצה בו: מושב או קבוצה.

גורלו של הפועל העירוני שונה לגמרי. אפשר שיש לו כמה הנאות, אשר הפועל במושבה איננו יודע אותן. אפשר שיש לו זמן שהוא נהנה מפרוספריטי. אך אותה מעט „נחת“ שיש לעובד החקלאי — אין לו. גם הפועל המושלם, בעל היכולת, נתון בצבת של יחסי הקנין והבעלות.

הן הפועל שלנו, במלאכה ובחרושת, מגלה כשרונות מרובים וסגולות בלתי־מצויות. אינני מכיר בתנועות פועלים בעולם יכולת מעבר כזה ממקצוע

למקצוע, כשרון חדירה עמוקה כזאת למקצועות חדשים, נטיה להתמחות, כמו גיליה הפועל בארץ. וזה אחד הדברים המבטיחים לנו גדולות בעתידנו בכלל. קראתי רשימה קטנה ב„דבר הפועלת“ של צעירה טייסת, וראיתי שענין זה של טייסות נעשה חלק מחייה ממש.

אילו היה משרד העבודה הבין-לאומי עורך מחקר מדעי בארצות שונות עד היכן מגיעים כשרונותיו של הפועל לחדש בעבודה, לסגל לעצמו שימושים שונים בעבודה, לחדור לענפי מלאכה וטכניקה חדשים — אפשר שהפועל העברי בארץ היה מגיע לנקודה העליונה באותה דיאגרמה.

והנה פועל זה, שבא מאותן תנועות חלוציות ומאותן מפלגות ציוניות ובאותם החלומות, משהוא נשאר בעיר, הרי הוא מנתר על פוח היצירה העצמית שלו ונעשה רק פועל שכיר, העובד ברשות אחרים. והן זהו אותו הפועל היהודי שאנו מכירים אותו „כשואף לעמוד ברשות עצמו“. כיצד אירע הדבר שפוחות הנפש המרובים האצורים בפועל העירוני לא מצאו להם ביטוי חברתי-יוצר?

זוהי בעיה לאומית גדולה

בעיני אין זו רק בעית הרגשותו של הפועל עצמו, כי אם זוהי גם בעיה לאומית גדולה. אנחנו נעמוד בפני מעברים חמורים מאד. אנחנו נהיה זקוקים למאבקים לא רק פוליטיים, גם למאבקים כלכליים חמורים מאד עם העולם הגדול, בין שהוא ידידותי, בין שהוא אויב. נצטרך להיאבק על זכות קיומו של המשק היהודי. ואני אומר זאת בהפרה גמורה: לא תהיה זכות קיום למשק היהודי אם הפועל העברי לא ירגיש את עצמו שותף למשק הזה, שותף לאחריות, שותף לדאגת קיומו, שותף להנאתו. בלי שהפועל יכיר באחריותו הוא למשק ויחוש חרדה עמוקה לקיומו של המשק — לא יקום בארץ המשק הגדול, רב-הענפים ורב-התנופה וההעזה, שאנחנו זקוקים לו, כדי שיתן מקלט ומחיה להמוני עולים.

ממה יתחילו התיקונים האמיתיים

המלחמה על זכות קיומו של המשק היהודי תחייב רמה גבוהה מאד של פרוץ עבודה. ורמה גבוהה של פרוץ העבודה תקום רק כשהפועל ירגיש את עצמו שותף לענין, שותף לבעלות הענין.

התיקונים האמיתיים של ההסתדרות יתחילו לא מהטענות והתרעומות על מעשה פלוני ואלמוני, פי אם מן השאלות הגדולות של קיומנו הפלפלי החברתי, מחידוש חברת העובדים, מחקירה רצינית של מצב הפועל ומצב המשק בארץ, מחידוש שלטון ההסתדרות על כל המשק שלה, מקבלת תפקידים חדשים ויוזמות חדשות, מבנין תעשיה באזורים חדשים בארץ, מהצלת התעשיות הפושלות שישנן בארץ, הרמתן וביצורן.

וכשם שאני רואה את הפרובלימות הפלפליות שלנו. כענינים שלא יהיו נפתרים על ידי הוגי־דעות ובעלי הצעות טובות בלבד, פי אם על ידי התעוררות ואקטיביות מרובה של אלפי חברים — כך אני רואה גם את הפרובלימות הרוחניות שלנו ואת הפרובלימות התרבותיות שלנו, את איחוד הנוער ההסתדרותי, את שאלות חינוכו הציני־סוציאליסטי של הפועל המבוגר. תנועות הפועלים בעולם נענשו קשה מאד על שהסתפקו בתעמולה מעמדית, ולא ראו בשליחותן את הדאגה לרמתו התרבותית ולעולמו הרוחני של הפועל. הן הסתפקו במספר סיסמאות ומונחים מקודשים והניחו שהשאר יבוא לאחר זמן, כשהפועל יכבוש את השלטון והמדינה תהיה סוציאליסטית — אז תעלה התרבות כפורחת.

בהסתדרות נהגנו קצת אחרת, אבל רק קצת אחרת ולא יותר מקצת. אין לומר שכלל הפועלים ראה בהשפלתו ובהינכוחו של חבר ההסתדרות תפקידו היסודי, אשר ההסתדרות לא תוכל להתקיים בלעדיו; שהפרובלימטיקה האופפת אותה — הפרובלימטיקה של ציונות והפרובלימטיקה של סוציאליזם והפרובלימטיקה של ציונות סוציאליסטית, מחייבות פעולה חינוכית ותרבותית בלתי פוסקת. כוחותינו לא הספיקו לכך. אך חסרה גם הכרת ההכרח בכך. הבינונו משהו לגבי הלשון העברית, אבל לא הבינונו את הפרובלימה הרוחנית של בן־עם אשר עמו נשמד, תרבותו נשמדת וירושתו הרוחנית נשמדת. והוא עצמו — אם הוא רוצה לחיות וליצור כבן לעמו — עומד בפני השאלות המורכבות ביותר בחיי אדם בימינו.

ק ל י ט ה

ממחרת הועידה הזאת תעמוד בפנינו השאלה שקוראים לה קליטה. אינני יודע אם המלה קליטה היא הנכונה. אינני יודע מי צריך לקלוט את מי.

אם המפלגה אֶתכם או אֶתם את המפלגה. אסיפות סניף בלבד, גם פשהן מסודרות ותכופות, לא יספיקו לכך. דרושה מחרשה עמוקה ומתמדת בצייבור גדול החי מתוך התנדבות פנימית, דרוש יצור כלים מתאימים. אין לנו עדיין כלים בשביל חיים רוחניים אינטנסיביים של עשרות אלפי אנשים. וגם לא נסתפק בתחומי המפלגה. נרצה להעביר זאת לתחומי ההסתדרות.

השכלה ולימוד

לפני שלוש שנים ניסיתי להביא את ההסתדרות לידי כך שתיצור מוסד כזה. הצעתי את עצמי לנסיון של חודש אחד, ל"ירח עיון". זכיתי לכך שהמפעל ההסתדרותי הקטן הזה, הראשון לאחר עשרים שנות קיומה, הוחרם בשעתו על ידי חלקים חשובים בהסתדרות. חשבתי שאלה שדעתם היתה כל כך לא נוחה מן המפעל כפי שאני עשיתי — יקומו וידרשו מן ההסתדרות שיתנו להם לעשות. ואיני יודע מדוע לא קמו.

איני יודע מה יהיה למחרת הבחירות. אם יהיה בכוחנו להביא את ההסתדרות להקמת מוסדות השכלה ולימוד למבוגרים. על כל פנים המפלגה אינה פטורה מזה אף לרגע אחד. אין מפלגת המונים יכולה להסתפק בזה שתעשה מאמץ פעם לכמה שנים. המפלגה חייבת להקים מוסד קבוע להשכלת חבריה, שעל פי תור ידוע ובתנאים ידועים יוכל כל חבר, זקן כצעיר, ישן כחדש, ליהנות מהעבודה החינוכית של המפלגה.

רעיון אחדות הפועלים

ועוד נצטרך לטפל בהסברת הרעיון של אחדות הפועלים. לכאורה הוא מקובל ומוסכם. אין בעולם פלגות של פועלים שעל דגלן לא יהיה כתוב „פועלי כל העולם התאחדו“.

וגם בצייבורנו מתחילים עתה להשמיע פירושים חדשים ל„אחדות“. מתברר פי תנאי לאחדות הן מחיצות בתוך האחדות. ומי ששולל את המחיצות בתוך האחדות מונע את האחדות. אנחנו טעמנו את הטעם הזה של מחיצות בתוך אחדות.

נתנסינו. אם קודם התנגדנו להקמת מחיצות פנימיות מתוך הרגשה למפרע, הרי עכשיו, לאחר הנסיון הזה — יודעים אנו יפה יפה מה פירושן ומה

תוצאתן של מחיצות בפנים, ואנחנו אומרים, אַחַדוֹת פּוֹעֲלִים פּירוּשָׁה חַיִּים חברתיים ומדיניים ורעיוניים, ללא כל מחיצות, ללא חלוקה לחשובים יותר ולחשובים פחות, לנאמנים יותר ולנאמנים פחות, לחלוציים יותר ולחלוציים פחות, לסוציאליסטים יותר ולסוציאליסטים פחות. אנחנו רוצים במפלגה רבת־עם, אשר כל מה שמנקר במחשבתו של האדם העובד יכול שם להישמע, בהקשבה טובה, בהקשבת חברים, ולא יהיה אסור במגע, ולא יטילו על החבר לא השקפות־עולם פלליות ולא אידיאולוגיות נתונות. יטילו עליו לא „אני מאמין“ תיאורטי, כי אם מצוות עשה ומצוות לא־תעשה, שהציבור מחליט עליהן.

איני יודע אם הרבה תנועות בעולם למדו על בשרן את הפרובלימות של אַחַדוֹת פּוֹעֲלִים כמו שלמדנו אנחנו. ואתם, חברים, שפל אחד מכם הכריז בהצהרתו שהוא רוצה מפלגה ללא סיעות — צריכים אתם לכתוב את הדבר הזה על לוח לבכם.

שִׁיתוּף אֲמִיתִי

אנחנו רוצים שיתוף. שיתוף מְכַסִּימְלִי של חברים במפלגה. אומר עוד יותר, של חברים בהסתדרות, גם של מיעוטים בהסתדרות. מהלך עתה פזמון וחוזרים עליו כל כך הרבה — שעוד מעט וגם אנחנו נתחיל להאמין בו. אומרים כי המפלגה שלנו מונעת שיתופם של המיעוטים בהסתדרות. האם שאלתם: עד איזו דרגה נותנים להם להגיע? הם בוחרים בצירים לועידת ההסתדרות, האם ניתן להם גם להיבחר למועצה, במוסד המחוקק של ההסתדרות? פן, ניתן. ושמה מסתיים שיתופם בזה? לא. הם יושבים גם בוועד הפועל של ההסתדרות ולא רק בוועד הפועל של ההסתדרות, אלא גם במזכירות הוועד הפועל. ושמה תדעו שבמזכירות קיימת ועדה מצומצמת, ועדה של ארבעה, ה„צמרת“ בהסתדרות, וגם בצמרת הזאת יושבים המיעוטים. לזה נקרא „אי־שיתוף“. אנחנו מעוררים שאלות של שיתוף, לא מפני שענינו צרה, אלא מפני שאנו רוצים שיתוף אמיתי, שיתוף שמטיל גם חובות. דמוקרטיה מתקנת יש לה הלכות חיים, הלכות מוסר חברתי. קואליציה מחייבת. קואליציה שהיא פתוחה לויכוח, אך גם לקבלת החלטות ולדרך־ארץ בפני ההחלטות שנתקבלו בתוך הקואליציה. אצלנו נוצרת הולכת אַתִּיקָה חברתית

חדשה: החלק היושב בקואליציה יכול לאחר כל החלטה להכריז מלחמה ציבורית על מה שהוחלט בקואליציה שהוא יושב בה. יש אומרים: שיתוף. אך הכרזותיהם והתנהגותם לא של שותפים, כי אם של מחלקי ירושה. יש חושבים כי ההיסטוריה של פועלי ארץ-ישראל והכיבושים של מפלגת פועלי ארץ-ישראל ניתנים לחלוקה, לירושה. לכך איננו קוראים שיתוף. לכך לא נענה. שמעתי פי החברים אשר פרשו מאתנו מתרעמים שבית-ארלזוֹרוב נשאר בידי מפלגת פועלי ארץ-ישראל. למה הדבר דומה? לחבר שעזב את קבוצתו והוא מתאונן על שלא ניתן לו לפרק את הבית שהוא גר בו, ולקחת אתו את לבניו לדרך. כשחבר עוזב משק הרי זו טרגדיה לא רק בשבילו, גם לחברים שנשארו. צערן גדול ומצבו יש בו להדאיג. הוא משאיר שם לא רק את חלקו בבנין, ודאי גם חלק מנשמתו. חלק זה הוא שלו, ואף על פי כן אי אפשר לקחת אותו. וגם מה שנוצר על ידי תנועה היסטורית אינו ניתן לחלוקה. וגם רכוש רוחני אינו ניתן לחלוקה. הוא קשור למכורתו, למולדתו, למקום שהחיים הולכים ונמשכים.

כיצד תיבנה החברה

אנחנו עומדים לא רק בנסיון של בנין משק; אנחנו עומדים לא רק בנסיון של מאבק פוליטי — אנחנו עומדים בנסיון גדול של בנין חברה. הפועל העברי עלה לארץ כבודד, פיתום, אבל ממחרת בואו הוא מתחיל לבנות חברה. יש ויפוחים אידיאולוגיים, על „השקפות עולם” ועל תפיסות פוליטיות. הויפוח עכשיו בתנועת הפועלים הוא ויפוח על זה כיצד תיבנה החברה, והוא לא פחות חשוב מויפוח פוליטי גדול ביותר. הויפוח הזה הוא כיצד לברוא חברה לאמיתה, חברה של חירות גדולה, של מחשבה חפשית, של מעשה ושל מצוות, של משטר דמוקרטי שמחייב לא רק את הרוב — שמחייב גם את המיעוט. אלה הן השאלות שאנחנו נצטרך לפתור בבחירות ולמחרתן, ואתם נתבעים להיות שותפים פעילים כמונו בפתרונם הללו.

מ י ל ו א י ם

א

„עם עובד“

(בכינוס פעילים. י"ח בניסן תש"ב, 5.4.1942. לא פורסם עד כה)

אני רוצה לתקן קודם כל טעות אחת שנפלה בשם הכינוס הזה. כאשר שמעתי שזה כינוס ארצי של „עם עובד“ לא הייתי מרוצה מזה. אם זה כינוס ארצי של „עם עובד“, צריכים להיות בו כל מוסדות ההסתדרות, כל הסופרים המשתתפים ב„עם עובד“, כל עובדי התרבות שלנו. התכוונתי לדבר פשוט הרבה יותר, לכינוס פעילים למען „עם עובד“. לא הזמנו כאן סתם אנשים מכובדים וטובים, כי אם אנשים הרוצים להשתתף בפעולה המעשית בקשר ל„עם עובד“. משום כך צימצמנו את חוג האנשים שהוזמנו והתכננו לדבר דברים מעשיים.

אנו בראשית עבודה ולא נוכל לציין פעולות שנעשו. אנו עומדים לא לפני ספרים שהוצאו — הספר הראשון יופיע בעוד ימים אחדים — כי אם בהכרזה על הספרים הללו.

לי היה רצוי בעצם שהמפעל ידבר בעד עצמו ולא אצטרך אני לדבר עליו. קצת דיברו עליו עוד לפני שנוצר; אתם יודעים איזה אופי היה לדיבור זה בראשיתו. ואני חפצתי בעצם להימנע הפעם מהדיבור: אוי ואבוי למפעל אם הוא יהיה תלוי בזה מה שירצו עליו, ואם הספרים שיופיעו בו לא ידברו בעצמם בשמו. אבל כינוס זה דרוש לנו, מפני שהמפעל זקוק שמסביבו יתלכד חוג של אנשים שיש להם ענין מיוחד לבנות את הדבר הזה, ולזה אנו זקוקים עכשיו. גם מפני שבמפעל שאנו עושים אותו כעת יש משהו שאינו מובן כל כך. ידוע איזה עננים רובצים עכשיו על ראשנו; מה זאת בשבילנו המלה: אביב¹. בזמן זה התחלה של פעולה ספרותית

¹ [מכוון לחידוש פעולות המלחמה העולמית אחרי הפסקת-החורף]

המתכוונת לא לספר מקרי, כי אם לעבודת קבע — או שהיא אומרת הרבה מאד בטחון או שהיא אומרת הרבה מאד שאננות. או אָמון בעצמנו שניצל בכל התנאים ויש להתכונן למה שיבוא עם השחרור שלנו, או איזו אדישות גדולה למה שנעשה מסביבנו.

ההסתדרות לא ניגשה למפעל הספרותי שלה כדוגמת אותו בעל־בית שהתעשר המחליט לכתוב ספר־תורה: את הכל כבר סידר, השיא את הבנות ועכשיו הוא רוצה גם לכפר קצת על עוונותיו הישנים ומחליט לכתוב ספר־תורה. מצבנו הוא אחר לגמרי בענין זה. התנועה שלנו באה מהספר, מהרוח, מהאידיאות, והיא איננה יכולה כלל להמשיך את קיומה אם לא תפעל בשטח זה כהוגן. היה זמן שבשבילנו הדפסת חוברת קטנה על תנועת הפועלים בארץ היה מעשה רב, מפעל גדול, אשר עורר שמחה בלב המאות או האלפים המעטים שהיו בארץ; בשבילנו קונטרס קטן היה מאורע חשוב. עתה אנו נמצאים במצב אחר לגמרי. יתכן שגם עכשיו נדפסים אצלנו די דברים בעתונות ובחברות ובכל מיני הוצאות של המוסדות, אשר כשלעצמם יש להם חשיבות די גדולה, אבל הצרכים של התנועה בארץ, גם אם התנועה איננה מכירה בזה, הם כל כך גדולים וחיי התנועה מציגים למחשבה שלנו ולהסתדרות שאלות כל כך חמורות, מצרכי הילד הקטן המתחיל אלף־בית, מצרכי בית־הספר שלנו ועד לצרכי המחשבה של התנועה, — שלשם כך דרוש מפעל לפי קנה־המידה של התנועה.

ועל כן כל הפאליאטיבים שהיו לנו בענין זה בתנועה — אינם יכולים לספק את דעתנו.

קראתי היום בעתון אחד שעכשיו יש התחרות בהוצאות ספרים בתנועת הפועלים. צחקתי בלבי לזה: הפעולה הספרותית של ההסתדרות קדמה לכל התחרות. אני אדם שבכלל אין לי חוש של התחרות בשום ענין, לא מבחינת ספורט ולא מבחינה מסחרית; גישה זו איננה גישה שלי. העבודה הספרותית של ההסתדרות התחילה מן הימים הראשונים. ההסתדרות החקלאית ברגע שקמה קצת על רגליה היה לה הצורך להוציא קובץ, אשר בזמנו סימן את דרכה של התנועה, הוא הקובץ „בעבודה“. בועידה הראשונה של ההסתדרות דיברנו על הוצאת עתון יומי ועל הוצאת ספרים של ההסתדרות. אבל לא הצלחנו, כמו במקרים אחרים, למצוא את הרגע הדרוש ולהקים את המנוף הגדול והזנחנו את הענין הזה של הוצאת ספרים; אני חושב ששילמנו ביקר בעד הזנחתנו זו.

לפני שנה הוכרז על המפעל, ובמשך השנה הזאת — צריך לומר את האמת — יותר משנעזרתי בעבודה ממש, „נעזרתי“ על ידי חברים שדירבנו אותי ושאלו אותי: מתי זה יהיה.

יש מפעלים המצליחים בשעת הינלדם להיפגש באהדה ויש מפעלים שאין להם אהדה יתירה ואין מבינים להם. „עם עובד“ נפגש לא באי־אהדה סתם; הוא נפגש באי־אהדה מאורגנת. ודאי לא פשוט הדבר הזה לפזר את האי־אהדה הזאת. זה תפקיד ידוע. במשך השנה הזאת יותר משנפגשנו באי־רצון מצד אלה שהכריזו על אי־רצונם, נפגשנו בצער של חברים שחפצו לראות בהצלחת „עם עובד“ שהיו אומרים: מתי, מתי סוף סוף. אני רוצה לקוות שעל ידי הפרוספקט שפורסם, שאיננו סתם צירוף שמות סופרים וצירוף ספרים, פי אם פרי עבודה ממושכת של כמה וכמה אנשים, יקבלו חברים אלה תשובה לשאלותיהם. על ידי כך גם הסברנו מדוע דרוש היה זמן, מדוע אי אפשר היה להכריזו על דבר כזה כיד למחרת מועצת ההסתדרות. מנדלי היה אומר שיש שני מיני לידה: תרנגולת מטילה ביצים כל יום, ויש דברים שהם דורשים תשעה ירחי לידה. דרך העבודה של „עם עובד“ דרשה הכנה מרובה. אף אינני חושב שההכנה שנעשתה עד עכשיו מספיקה; אנו עומדים רק בראשית ההכנות. האמנתי לתומי שההסתדרות ראויה לקצת קרדיס ואמון, שאם היא מכריזה שתקים מפעל, חזקה עליה שתקים אותו. אני גם זוכר שבין ההחלטה להקים „דבר“ ובין הקמת „דבר“ עבר זמן לא מועט. אולם חברים טובים היו באים אלי ומתמרמרים, למה הכרונו על המפעל אם הדבר לא קם עד עכשיו; היה להם קוצר־רוח רב, וזה מובן מבחינה ידועה. וכנראה שגם האשראי של ההסתדרות וגם האשראי הפרטי שלי לא הספיקו בשביל הדבר הזה. מאד אינני אוהב לתת הבטחות; אני אוהב לשלם במוזמנים, אינני אוהב לחתום על שטרות. האמנתי שדרך העבודה שלי עד עכשיו בשטח העריכה והוצאת ספרים מבטיחה שלא אכריז ולא אתחייב על דבר, אם אינני מתחס אליו ברצינות.

עכשיו אנו ניגשים לעיני הקהל לקיים את הדבר הזה. אבל לא תהיה בזה משום הפרזה אם אומר, שכל מה שגייסנו עד עכשיו, אותם האמצעים שההסתדרות נתנה לנו, שבלעדיהם לא יכולנו לעבוד כמו שאנו עובדים, או אותם הסופרים שריכזנו עד עכשיו בעבודתנו אנו וכל חבר העובדים שעזר לנו עד עכשיו בצורות שונות בעבודה זו, — כל זה אינו מספיק. מפעל זה זקוק לאוירה ציבורית, לעזרת אנשים שיהיו ידידים נאמנים של המפעל הזה. ולידידים האלה, אשר, כפי שאני

משער, יושבים פה וששנם בודאי גם מחוץ לאולם הזה, אני רוצה להסביר דברים אחדים וללוות את הפרוספקט בהערות אחדות על אפי המפעל.

„עם עובד“ זה מפעל ספרותי שבמרכזו עומדת דאגה לחבר. יש מפעלים

ספרותיים הרוצים לשלם מס, מס פוליטי או מס אסתטי, לפי שמקובל שבשעה זו יש משהו העומד במרכזו העולם וצריך להתחשב בו. יש אנשים שששהם מקבלים ספר או זורנל מספיק להם לקרוא את תוכן הענינים והם יודעים כבר אם הספר טוב או רע, הם אינם חייבים לקרוא את הפנים. על זה היה אומר מנדלי כי „באפם הרגו איש“, רק בעקימת חוטם הרגו את הדבר הזה. אנו מתכוונים לספרים שהקורא יקרא אותם. יש ספרים מכובדים מאד הצריכים לעמוד בארוך־הספרים. כל אחד מעונין לקנות אותם בשביל השם של הספר או בשביל שם הסופר. ואדם שקנה יודע שהוא על ידי כך שותף לתנועה רבולוציונית, להלך־מחשבה מסוים. אנו דואגים לכך שהקורא יקרא את הספרים שלנו, שהספרים יהיו קשורים אִתו, קשורים עם חייו. אסביר אחר כך באופן קונקרטי יותר, איך אני הולך בדרך זו ולא בדרך אחרת.

יש יחס מקודש לספר שהוא קודש־קדשים, שבלעדיו הארון איננו ארון, הבית איננו בית. וכמו שיש בבית יהודי מזווה צריך להיות בו ספר המסמן את התקופה, את הדור ומספיק שהוא עומד בארון. אם כך — אין צורך בהרבה ספרים, מספיק להוציא שני ספרים כאלה והם כבר מכפרים על כל ההוצאה, ואם יש לה גושפנקה כזאת הפל כשר וטוב. אין בספרות — על כל פנים בספרות שאיננה דתית — ספר אחד או שנים שהם מכילים בתוכם באמת את כל החכמה ואת כל הקדושה. ישנה ספרות חיה, ובה יש דברים שאנו לומדים מהם ויש דברים שאנו דוחים אותם. בעולם החילוני שאנו חיים בו, שכל אחד חייב לבדוק את העולם לאור המחשבות והמאורעות האחרונים, לא צריך לטפח יחס לאיזה ספר אחד מיוחד שהוא מכפר על הפל ושעל ידו יוצאים ידי חובה. יש צורך בהמשך, בפעולה מתמדת, לא בספר אחד, כי אם בספרות.

הדאגה השניה שישנה להוצאה זו היא הדאגה לספר: הרצון לתת לסופר העברי מה שבעצם חסר לו בימינו; חסר לו הסדך, חסר לו הקשר האורגני בינו ובין הקורא. זהו אולי האסון הגדול של הספרות העברית בימינו. איש־הרוח העברי, בעצם עוד יותר מאחר, לא נוצר בשבילו הקרקע מסיבות שונות — וברגע זה לא חשוב אם באשמתו ואם באשמת הקורא העברי. ותהא צפויה סכנה איזמה, אם בימינו הסופר העברי לא ירגיש את הקשר האמיץ בינו ובין הקורא שלו, אם הוא יחיה בעולמות

רחוקים, אם בארץ־ישראל יטופח טיפוס של ליטרט שיש לו הרבה יכולת והרבה כשרון לכתוב כל מה שהוא רוצה, אבל בעצם הוא בעצמו איננו מעורה בקרקע האומה. על הספרות העברית החדשה, אולי יותר מאשר על איזו ספרות אחרת, שאנו מכירים שהיא קשורה עם תנועות, רובצת הקללה הזאת שישנה באי־ליכוד בין הקורא ובין הסופר.

ברנר היה בשבילנו סמל של אותו סופר, אשר ויתר הרבה מאד גם על הקוראים והרגיש את הצורך ועמל למצוא אולי אמת־אדמה קטנה שיוכל עליה לעמוד. אבל בדרך כלל לא כל סופר יש לו אותו הכוח לנתק את עצמו מהעולם ולהתקשר עם הקורא שלו כמו שעשה ברנר; לא תמיד נוצר הקשר האורגני הזה. עם כל מה שעשה הפועל ותנועת העבודה בשביל הספרות העברית, עדיין לא הבינונו ולא הצלחנו ולא ראינו את ההכרח ליצור לסופר העברי את המגע הקרוב, את הקרקע הבטוח שיוכל עליה לעמוד. במה שאנו מנסים עכשיו לעשות גלום גם הרצון לתת לאיש־הרוח העברי שדה־פעולה מספיק בתוך תנועת הפועלים, לא שדה־פעולה שיהפוך לעבר או לשמש, כי אם שדה־פעולה בו יהיה יוצר בן־חורין, אבל שירגיש בו בזמן שיש קרקע לרגליו ויש תנאים המאפשרים את עבודתו. אינני יודע אם נוכל לעשות זאת בתחילה בקנה־מידה רחב; מבחינה איכותית זה צריך להיעשות מלכתחילה באופן רציני ומניח את הדעת.

הייתי רוצה לציין דברים אחדים לגבי ההוצאה הזאת כפי שהיא. מתוך הפרוספקט שפורסם יכולים אתם לראות משהו מאפיה. קודם כל הוצאה זו מתכוונת לא לעשות מלאכת רמיה, לא לתת דברים שהם סורזנטים של ספרות או של מדע. במה שהיא תעשה, במידה שכוחותיה יספיקו, תהיה שאיפה לאיכות משובחת.

הדבר השני הוא שההוצאה הזאת מעמידה את היצירה המקורית במדרגה לא פחותה מאשר את היצירה העולמית. היא איננה רוצה לקנות את לב הקורא על ידי זה שהיא תתן ספרים שיצאו להם מוניתין בספרות העולם ולא קשה לרכוש סביבם קהל קוראים; היא רואה לעצמה חובה לטפח את היצירה המקורית שלנו, אם מבחינה תנועתית ואם מבחינה רחבה יותר — מבחינת הנחת יסודות לספרות עברית גדולה. אחד היסודות שעמדו לעינינו בהוצאה זו היא ההכרה שאנו עם עני ואין אנו רשאים להתפור סתם; דבר שהוצאת־ספרים מסחרית יכולה להרשות לעצמה, שאם איזה ספר יש לו שוק טוב, גם אם הוא ספר בינוני, היא מוציאה אותו. אנו, אשר הגנו רואים לפנינו את ארץ־הספרים העברי, את יכולת הקניה של הקורא

העברי, ואשר יודעים שכמות הקוראים היא מצומצמת, אסור לנו למלא את הארון בספרים בינוניים, בספרים שבעוד חצי שנה או שנה ירדו מהפרק ולא יהיה בהם צורך. לא היתה לנו אותה הקלות שכל מו"ל תרבותי טוב באירופה יכול להרשות לעצמו בהוצאת ספרים, אשר אם כי בין אלפי ספרים העוברים את השוק מעטים מאד נשארים לזמן ממושך יותר, יש לו די קוראים לכל הספרים. אנו צריכים להתחשב ביכלתנו; אנו יכולים לתת לקורא העברי לכל היותר מספר ספרים מסוים, כאשר נפתח את המפעל שלנו, לכל היותר כמה עשרות ספרים בשנה. ומשום כך חייבים אנו לדקדק מאד בבחירה, ואנו חייבים שיטת ניפוי והתאמת הספר לצרכים, לצרכי האומה, לצרכי תנועת הפועלים, לצרכי השכלתו של הקורא.

ספרים שאנו מתכוונים להם ביסודם צריכים להיות ספרים אקטואליים. לאו דוקא שהם יהיו ספרים של המודעה האחרונה, לאו דוקא ספרים ששם מתבררם הסופר מפורסם ובין כה וכה יעריכו אותם, כי אם ספרים שיש להם מגע עם הקורא שלנו, שיפקדו את הצרכים החיוניים של הקורא שלנו, אף צרכים שהוא בעצמו אינו מכיר בהם ויגיע אליהם רק לאחר שיקרא את הספר המעלה אותם לפניו או זמן־מה אחרי כן. המגמה בפועלתנו הספרותית היא שהספרים יהיו נכס רוחני המעשיר את העולם הרוחני של התנועה.

הפצתי להביא דוגמאות אחדות של ספרים, כדי להסביר באיזו שיטת עבודה בחרנו. למשל, לאחר הספר הראשון „מעשים ומגמות“, שהוא נסיון לתת להסתדרות לא ספר־לימוד, לא חרטומטיה, כי אם ספר של חילופי דעות של חברים בשאלות החשובות של חיי ההסתדרות, לא ספר הממצה או מקיף את הכל, כי אם נסיון לרכוז מחשבות בעניני תנועת הפועלים ובעניני הציונות במידה שהם קשורים בתנועת הפועלים — יצא אצלנו קובץ שיקרא בשם „מחשבת ימינו“. הוא יהיה מוקדש לשאלות — אם אפשר לומר — של המהפכה העולמית במלחמה הזאת; לאו דוקא לשאלות המהפכה לאחר המלחמה הזאת, כי אם לשאלה באיזו מידה צריכים להתרחש במלחמה זו שינויי סדרי עולם. כיצד עושים ספר כזה — זוהי שאלה חמורה ביותר. אנו חיים כמעט על אי; הקשר שלנו עם העולם איננו גדול. בעולם ישנה עכשיו מחשבה אנושית תוססת מאד. על כל פנים יש ארצות שאנו איננו יודעים כלל מה נעשה שם; אין אנו יודעים כלל על הנעשה בארצות האויב. יש ארצות שהמלחמה אולי מעסיקה אותן במידה כזאת שאין לקוות ששם מתבררות השאלות של לאחר־המלחמה. אבל ישנן ארצות אחדות שבהן המחשבה הסוציאליט והמדינית תוססת מאד.

וארץ כזאת, למשל, היא אַנגליה. ובאנגליה מתהווית עכשיו במובן רעיוני ורוחני מהפכה גדולה ואינסטיבית מאד, כאשר אי אפשר היה לראות באנגליה במשך עשרות בשנים. והנה אנו עושים נסיון לרכו תמצית מחשבה של הסוציאליזם האנגלי, שהוא בתקופת המלחמה הזאת איננו קופא על שמריו, על ידי זה שניפינו כמה וכמה ספרים שאפשר היה להשיג בזמן המלחמה, כמה וכמה קבצים, כמה וכמה מאמרים גדולים וקטנים של אנשים יודעים ובלתי יודעים ולקחנו מהם את הגבישים של המחשבה הרב־לוציונית כפי שהיא מתגלית באנגליה בתקופה זו. אני מביא זאת בתור דוגמה לספר, אשר אין אנו לוקחים אותו מן המוכן, כי אם יש צורך להשקיע בו הרבה עבודה, כאמור, כדי לתת לקורא העברי את תמצית המחשבה המהפכנית הסוציאליסטית עכשיו בימי המלחמה. לא נסתפק רק בקובץ הזה, נחפש אם יש באמריקה תסיסה רעיונית מספיקה. ואם בינתיים יתגלו דברים אחרים, נצטרך להגיש סדרה של קבצים על דברים אלה.

או אָקח לדוגמה את ספרו של לנסין: זכרונות של סוציאליסט יהודי. בעצם אין ספר כזה בעולם. שום אדם באמריקה לא טרח לכנס את החלק הממארי של כתבי לנסין ולתת אותו לקורא. ליסין היה מקובל כמשורר חשוב. ליסין היה גם כותב רשימה פעם בחודש; הוא היה גם כותב ממארים. ומכיון שהממארים של ליסין מפורסמים במקומות שונים ובספרים וקבצים שונים והם מהווים פרקים עשירים בתולדות הסוציאליזם היהודי, בתולדות הסוציאליזם המקורי היהודי, הרי טרחנו טרחה מיוחדת וטיפלנו בכל העשרות הרבות של הכרכים של „צוקונפסט“ ושל ספרים אחרים, בכדי לצרף מהם ולבנות את דמותו של ליסין ואת זכרונותיו מראשית תנועת הפועלים היהודית בצורה של ספר.

כן אפשר להביא לדוגמה ספר אחד, אשר הוכרו בצורה צנועה מאד, „ספר המדינה“. אין זה תרגום מתוך איזו אנתולוגיה פוליטית בעולם, כי אם נסיון שנעשה על ידי אחד האנשים המשפילים מאד והמומחים מבחינה פוליטית וסוציאליט בארץ, הד״ר לנדסהוט, אדם ששולט יפה בענף של ספרות מדינית. זהו נסיון לרכו ולתת לקורא שלנו נושא שדורש אולי ספריה של הרבה כרכים, תמצית המחשבה הפוליטית מאַפֿלטון ועד ימינו, כיצד עבדה המחשבה האנושית, באיזה דוקומנטים היא התגלתה, איזה פרובלימות היא הציגה. זה יהיה לא ספר שימושי, לא מלון פוליטי, כי אם ספר שבו יש שיאים של המחשבה האנושית הפוליטית במשך מאות בשנים הנתונים בתמצית מרוכזת לקורא העברי.

הבאתי את הדוגמאות הללו כדי לציין את הדרך הבלתי־קלה והבלתי־פשוטה

שבה בחרה ההוצאה: לתת לקורא שלנו נכסים מגובשים לאחר עבודת הכנה מרובה מאד.

דבר שני שאני רוצה לציין לגבי ההוצאה הזאת — ואני חושב שאתם עמדתם כבר על כך — זהו היחס שלנו לספרות המקור. כאשר נתבונן מסביבנו להוצאות הספרים הפרטיות והציבוריות שזשנן בארץ, נבחין שהן נוהגות על פי חכמת חיים מסוימת והן בונות את הספרות בדרך, אשר כשלעצמה היא אולי דרך מועילה, דרך התרגום. אנו ודאי זקוקים מאד לתרגום; בימינו אין עם בעולם שאיננו זקוק לתרגום. ועל אחת כמה וכמה עם דל ועני שאינו יכול כלל לפקק בעצמו את צרכיו הרוחניים. בדאי נזקק לספרות העולם. אבל האופי של ספרות התרגום אצלנו בעברית הוא כזה שמעיד על חוסר כל יחס לספרות המקור, חוסר כל אמונה שיש לנו גם יצירה מקורית. מה שנתברר שהוא טוב בשביל אחרים, מה שיש עליו גושפנקה של תנועה פוליטית מסוימת, מובטח הדבר שזה טוב גם בשבילנו. זוהי הדרך בה הלכו הוצאות הספרים בארץ. הוצאת הספרים שלנו לא בחרה לה את הדרך הזאת, כי אם ראתה הכרח וחובה גדולה לעצמה לשים דגש חזק על היצירה הספרותית המקורית. וזה לא רק מתוך השתתפות בצער של היוצר העברי המקורי שאין דורש לו או שמעטים הדורשים לו ושאננו יכול כלל לזכות לאותה תשומת-הלב ולאותה הקריאה המהירה והרבה כמו שזשנה לספרות המתורגמת; כי אם מתוך הכרה עמוקה שאין חיי-רוח אמיתיים לא-כּוֹזְבִים, אם אין כבוד ואהבה למקור, אם אין רצון לאפשר למקור, גם כשהוא עוד צעיר ורך ודל, אפשרות מלאה להתגלות. ומשום כך תראו שבתוך הרשימה הזאת של עשרים וחמישה ספרים יש לא פחות מאשר מחצית ספרים מקוריים. אין זה מן הדברים הכבדים ביותר לחבר קטלוג של ספרים מתורגמים; יש הרבה קטלוגים בעולם, יש הרבה מאמרי רצנויה על ספרים; אפשר לדעת איווה ספר יש לו הצלחה בעולם, על מה כתבו מבקרים טובים רצנויות טובות. במצב הספרות שלנו, במרחק שישנו בין הקורא ובין היוצר, בחוסר הפופולריות של היוצר העברי, דרושים עקשנות ידועה, עוז-רוח ידוע כדי לאזרח את היוצר העברי הרציני בתוך המפעלים הספרותיים וכדי ליצור קשרים בינו ובין הקורא. לא אגיד שכל מה שנמצא עכשיו בספרות העברית חשוב, גדול וטוב, הוכנס לרשימת הספרים של „עם עובד“. נדמה לי שמותר לי להעיד שמה שהוכנס בשדה הספרות המקורית שייך לשורה הראשונה של הספרות העברית בימינו; ועל כמה וכמה דברים אפשר לומר שזה שייך לתקוות הספרות העברית בימינו.

מלים אחדות על ספרים שבחרנו אותם לתרגום. אוכל לומר שהרבה יותר ממה שהכנסנו כאן היה לפנינו בזמן שחשבנו והכיננו וטיפלנו בדבר זה. כמעט אין פה ספר אחד מתורגם, שלא היה בו נוסף לחשבון של השם הטוב של הספר והסופר בספרות העולם גם ערכו בשבילנו, בשביל הפרובלימות המיוחדות שלנו, בשביל חינוך הקורא שלנו. ואקח לדוגמה ספרים פוליטיים אחדים, למשל, את האוטוביוגרפיה של גנדי. ספר זה נוגע לנו מכמה בחינות. יש לי קריטריון אחד פשוט: זהו ספר נוח וקל לקריאה. ספר חשוב שהקורא לא ירוץ בו לא יוכל לבוא בחשבון בשבילנו. אין אנו הוצאה אקדמית המדפיסה דברים מפני שהמחבר הוא חשוב מאד. על הכבוד הזה, שיאמרו שיש לנו ספרים חשובים שאין הקורא מבין אותם, אני מנתר, על כל פנים, לפי שעה אני מנתר. הספר הזה הוא קודם כל ספר-קריאה משובח. זהו ספר הדין על נושא שכולנו רוצים להכירו, על אחד הנושאים החשובים של מדיניות העולם וגם על אחד הנושאים החשובים של תרבות העולם. ספר של אחד העמים הקדמונים שיש לו חיים רוחניים מפותחים ותוססים מאד, — אנו רואים זאת לפי הסימנים של טגורי ושל גנדי — אשר מתחיל לחדור ולהשפיע על ספרות העולם. נוסף לזה גם ספר אנושי גדול, ספר-אמת גדול בספרות העולם. לא במקרה נקרא הספר: „נפתולי עם האמת“; זהו ספר של וידוי גדול, וידוי אמת אמיצה. זה אינו ספר פוליטי במובן המקובל שיש עליו גושפנקה. שמתאים בדיוק לפרוגרמה של המשטר הסוציאליסטי. בין אם גנדי הוא סוציאליסט או אינו סוציאליסט, הוא אחד האנשים הגדולים המשנים את סדרי העולם, אחד המחנכים הגדולים של העולם בימינו. ומשום כך ראינו צורך להכניס את האוטוביוגרפיה שלו לתוך שורת הספרים שלנו.

והנה, למשל, ספר שני מספרות העולם, ספרו של סילוזה: בית-ספר לדיקטטורים. סילוזה — אדם שעבר עליו לא מעט; אחד מראשי הקומוניסטים באיטליה; הוא גדל מתוך הכפר, מתוך אכרים פשוטים. מי שקרא את „פונטמרה“ בודאי יודע את הסביבה בה גדל סילוזה. הוא לא הסתפק בדבר הזה להיות עובד בלתי לגלי באיטליה ואיש פעיל בחוגי הקומוניסטים האיטלקיים. מספר לספר גבר ועלה כשרונו האמנותי וגם התעמקה הפרובלימטיקה שלו והוא התגלה כאיש מצפון, כאיש מחשבה גדולה, כאיש אמת, ולא נשאר קשור לסביבה בה גדל. והספר הזה, „בית-ספר לדיקטטורים“, זה אחד מספרי החכמה של הדור הזה, ספר של ניסוח הפסיכולוגיה של דיקטטורה לא פאיש המפלגה, לא פאיש של איזה אינטרסים קטנים, פי אם פתחתיים

שידע גם לרסן את הרגש ואת המרירות שלו, ובצורה של הומור ואירוניה יודע להסביר את כל הפרובלימטיקה של המשטר הדיקטטורי בימינו.

ודוגמה שלישית מספרי התרגום — ספרו של ארטור רוזנברג: הרפובליקה הגרמנית, לידתה ושקיעתה. הקורא העברי מכיר אותו לפי ספר שיצא בהוצאת „חברה“: „תולדות הבולשביקים“. זהו אחד ההיסטוריונים החשובים בדורנו; הוא היה אמנם על פי מקצועו היסטוריון של התקופות הקודמות, אבל בשנים האחרונות התגלה כהיסטוריון של הדור הזה. אף הוא אדם שעבר עליו לא מעט. הוא היה פרופסור להיסטוריה והצטרף למהפכה והלך יחד עם ליבקנכט ורוזה לופסמבורג בדרך הקומוניסטים לרוסיה והכיר את הדברים ממקורותיהם הראשונים. לאחר תקופה של ערעור ושחרור נעשה היסטוריון רציני ביותר של גרמניה עד נצחון ההיטלריום.

מתוך הספריה הסוציולוגית אני מפנה תשומת־לב לספרו של יעקב לשצ'ינסקי על היהודים במדינת הסובייטים בעבר ובהווה. בכלל, הסוציולוגיה היהודית היא עד היום הזה מדע הנמצא בחיתוליו. בעצם בכל הספרות ובכל האינטליגנציה היהודית ישנם לכל היותר 3—4 אנשים שפיתחו את המדע הזה כמדע רציני: ידידנו רופין, יעקב לשצ'ינסקי, ד"ר טרטקובר, סטייטיקאי רציני מאד. על כל פנים חבר קטן מאד של אנשים שהביט על ההווה היהודי כעל נושא לחקירה רצינית, לא לתעמולה, לא לחשבונות המפלגתיים, כי אם לשם לימוד הדבר, ואפשר לאמור שבמובן ידוע הראשון שמנעוריו הקדיש את עצמו תחת השפעת הציונות לחקירת הכלכלה היהודית היה יעקב לשצ'ינסקי. והנה הספר הזה הוא אולי הנסיון הרציני הראשון לתת לנו מושג על יהודים שמעבר לסמבטיון — אפשר לומר כמעט — על חיי מיליונים יהודים אשר את חייהם אין אנו יודעים, מלבד אחדים שבאו משם וראו דברים ויודעים אותם. זהו נסיון ראשון של ספר אינפורמטיבי המנסה לסכם את גורל היהודים ברוסיה במשך עשרים השנה. חשבנו שיש חשיבות מרובה לחינוכנו היהודי בספר הזה הניגש לחיים היהודיים לא באמת־מידה של פולמוס או של כרוניקה של רגע, כי אם מבחינה מדעית.

בין הספרים המתורגמים אני רוצה להפנות את תשומת־לבכם לספר שהוא וגם מתברר אינם ידועים אצלנו: „רגע בפקין“ של לין־יוטנג. זהו סופר שעלה בשנים האחרונות בסין ואשר זכה להכרה גדולה בעולם. הספר הזה מנסה להעביר לפנינו ארבעים שנות היסטוריה של סין עד המלחמה האחרונה שלה ביכולת אמנותית גדולה מאד.

חפצתי להפנות את תשומת־לבכם לחלק העברי המקורי שאינו שייך לספרות היפה. ברשימה הזאת יש לנו שבעה ספרים עבריים. יש בה מקום מיוחד לביקורת הספרות העברית: פּיכּמן, שטיינמן וקריב. יש לנו צורך רב בביקורת לספרות העברית, בהתעמקות וחדירה בספרות העברית. אני מקווה ששלושת הספרים הללו, שיש בהם מחשבה מסוימת ותכנית מסוימת, ימלאו את התפקיד הזה. בספרו של פּיכּמן תמצאו ביקורת על הספרות הצעירה ביותר מברנר ועד הוּז; תמצאו שם הערכה של מבקר בצורה מסודרת ומקובצת. הספר הוא במובן ידוע מורה־דרך לקורא העברי בספרות העברית החדשה. יש לנו כמה ספרי ביקורת, אבל אלה הם או תולדות הספרות או ספרים הדנים בדורות הקודמים; בעצם כמעט שאין ביקורת עברית המלווה באופן שיטתי את הסופר היוצר של תקופתנו אנו. וספרו של פּיכּמן הוא הנסיון לעשות זאת. כן גם קובץ המאמרים של שטיינמן בענין הספרות. זהו, לפי הכרתי העמוקה, אחד הספרים היפים על היוצרים העברים, ספר של אדם שבא מתוך היצירה הספרותית ורואה, דן, מתנכח ומדיין עם שאר היוצרים בספרות העברית.

בשטח הספרות העולמית הלכנו קודם כל בדרך של מתן קלסיקים, כמובן, מתוך התאמה לפרובלימות של זמננו ולהבנה של הקורא של זמננו. מתוך בחינה זו ניתנו טולסטוי, סטנדל — ובמובן ידוע, אפשר לומר, הסופר הסיני הצעיר אשר הזכרתי קודם — שהם שייכים כולם לספרות העולם המוסכמת. זה נעשה מתוך רצון להכניס לספרות העברית דברים שיש בהם משום ערכי־יסוד. מאידך גיסא, בוראי חשוב מפעם לפעם לנסות לתת גם ספרים שהם בני הזמן, בין שערכם האמנותי גדול או לא כל כך גדול; יש בהם משום גילוי יריעות של ימינו שאינם ניתנות על נקלה. ועל סוג זה אני מונה, למשל, את ספרו של סילוּנה: „בית־הספר לדיקטטורים“, הדין בגילוי הפרובלימות של זמננו. את ספרו של ז'ן־ולטקין, שהוא גם כן ספר של חיים תוססים של השנים האחרונות: ספר קשה מאד, ספר איום ונורא, אבל הוא מגלה לנו יריעות חיים בצורה שכל עמוד ועמוד מעיד על כנותן.

ועכשיו מלים אחדות על הספריה השנייה, ספרית „שחרות“. הספרות העברית זקוקה אולי לספרות נוער יותר מאשר לכל דבר אחר, עם כל החשיבות והצורך שיש לנו בספר. אולי הפרובלימה של הילד הגדל בארץ והנוער, שאֶפּקוּ מוכרח להישאר מצומצם כל זמן שספרות הנוער היא מצומצמת כל כך, היא אחת הפרובלימות

החינוכיות הגדולות. ואחרי כל המפעלים שיש לנו בבת-ספר, בסמינרים של מורים, באוניברסיטה, עדיין לא זכתה ספרות הנוער לתשומת-לב מספיקה. אם לגבי הספרות לגדולים יש מוסד-ביאליק, ישנם פרסים לסופרים, הרי הספרות לנוער נתונה עדיין בידי מורים מתנדבים ובידי הוצאות-ספרים מסחריות. משום כך ראינו צורך להקדיש תשומת-לב מרובה לספרות לנוער, כמפעל חינוכי שהספרים הנתונים בו עוברים בחינה מדוקדקת, לא כהוצאת-ספרים מקרית, כי אם כהוצאת-ספרים שנוצרה על-ידי ההסתדרות והיא מוכרחה להיות הוצאה שבה מְנַשֶּׁבֶת רוח חלוצית, גם במובן היהודי הארץ-ישראלי, גם במובן ההשכלה, גם במובן היחס לשאלות העם. אין זאת הוצאת-ספרים מתוקה או הוצאת-ספרים פרופגנדיסטית לילדים אשר תכניס אותם לכנפי השכינה; זאת צריכה להיות הוצאת-ספרים מחנכת הנותנת גם השכלה וגם הבנת האמת.

כשם שבספריה הגדולה שלנו העמדנו לנו לעיקרון לא רק ליהנות מאוצרות התרגום, כי אם לטפח את המקור, כך בספרות הנוער נקדיש תשומת-לב מרובה מאד לטיפוח המקור, לגילוי כשרונות צעירים, לחיים היהודיים בארץ ובגולה בהווה ובעבר, למען העמידם במקום מכובד בתוך העבודה החינוכית.

אמנה פה רק את החלק המקורי של ספרות הנוער. יש פה יומנים של אלכסנדר זייד, סיפורים של הוואלווג אהרוני, שרבים מהם מכפיירים אותו, דברים יקרים מעולם של חיות מאת פישקו, רשימות מטבע ארץ-ישראל של איטה פקטורית, סיפור חייו של ביאליק על ידי פיכמן. אני מניח שכמה מן הדברים האלה אינם דברים רק לנוער והם יהיו טובים גם לגדולים, כי הקריטריון שלי הוא כי מה שאינו טוב לילדים אינו טוב גם לגדולים, ומה שטוב לילדים טוב גם לגדולים. יש בספריה זו חלק ארץ-ישראלי המספר על טבע, הכרת הטבע וכיבוש הטבע; והוקדשה בה תשומת-לב מרובה לשרשים בעם היהודי בעבר ובהווה: סיפוריו של קומפרט, מספר יהודי גדול מלפני 60—70 שנה באירופה, או סיפורו של ינסן מחיי הגיטו היהודיים. ומאידך, גם דברים מן ההווה האחרון שלנו, כמו, למשל, סיפור מחיי החלוצים, שניתן בפעם הראשונה לילד הארץ-ישראלי, בשם: „חלוצים באו לעיירה“, או סיפור של ברכה תבס שהוא כולו פרי ההווה שלנו עכשיו: המלחמה, ההתנדבות, ההעפלה.

אני רוצה לומר מתוך נסיוני שבחירת ספרות לילדים בעברית אינה מן הדברים הקלים. יש אנשים הסבורים ודאי שקשה מאד להוציא ספריה של סופרים גדולים, משובחים ומפורסמים, אבל ספרות ילדים מתנגלת בכל חוצות. אבל כל

מי שהוא קצת קרוב לדבר זה, יודע שיצירת ספרות ילדים שיש בה משקל ויש בה כשרון, ושאינן רק ממלאים בה מספר עמודים באותיות גדולות, זה תפקיד קשה מאד. כל מי שבדרך ורואה מה שנעשה בספרות הילדים בארץ, כמה יש בה מן העשיה ביד וכמה מעט מהרוח היוצרת, יתמלא דאגות רבות.

איני יודע אם יש צורך להרבות מלים גם בדבר כתבי תנועת העבודה. איני יודע אם לספרים הנתונים של תנועת העבודה יש הרבה קוראים המחכים להם. איני יודע אם זה מבחינה מסחרית עסק טוב; לא אוכל לומר שאלה ספרים שיש להם קריאה טובה. אבל בשביל ההוצאה שלנו הענף הזה איננו ענף מקרי של עבודה, כי אם ענף יסודי. ועוד יותר: אני רואה קושי רב ביצירת הספריה הזאת. צריך להתגבר על הרבה מושגים שטחיים ומוסכמים של הביקורת שלנו ושל הביקורת בכלל. אי אפשר לאמור שהקורא מתיחס בכבוד גדול לסופר שלו. איני מתכוון למה שפותרים בנקרולוגים; אני מתכוון אל יחס של אָמון אל הסופר שלנו כמו שישנו יחס אל סופרים מאומות העולם. עדיין הסתפקנו בהוצאת עזבונות ולא הוצאנו ספרים בחייהם של האנשים. מבחינת חינוך התנועה, ולא רק במובן הצר של המלה, כי אם במובן הרחב ביותר של המלה הזאת, הרי הספרות הזאת היא אחד מעמודי היסוד של עבודה תנועתית. מתוך חוסר עבודת כינוס סינתטית במשך שנים והסתפקות בספרות השימושית: „הפועל הצעיר“, „קונטרס“, „דבר“ וכו', הפסדנו הרבה מאד מבחינת המגע הקרוב של הקורא עם הנכסים שתנועתו יצרה; והדבר בא מתוך חוסר הבנה שהדברים האלה אינם צריכים לחכות ליזבל ולאחר מות, כי אם יש צורך שיופיעו בצורה שיטתית באופן מקובץ ומוגש לקורא כהוגן.

מובן מאליו, שגם הגשת הדברים האלה לקורא איננה שאלה פשוטה. לעשות אוסף כתבים של משוררים או סופרים גדולים זה דבר קל מאד. אבל לגבי אוסף דברים פובליציסטיים שפותביהם אין להם פרטנסייה להיות פותרים מוסכמים, הרי השאלה: כיצד מוגשים הדברים לקורא, זוהי שאלה חשובה מאד. וכמה נסיונות מוכיחים את הקשיים ואת הכשלונות שהיו בזה.

הרשימה שנתנו בפרוספקט היא רשימה קטנה למדי, אם כי לא קל להגשים אותה וזה דורש עבודה מרובה. אין לי שום ספק שאנו נצטרך לעזרת ידידים, שהם יפזרו הרבה משפטים מוקדמים בענין זה, כדי שהספרים הללו יתקבלו אצל הקורא כראוי להם. הבאתי עכשיו לדפוס ספר אחד: „כתבי

שלמה לביא, והוא עומד להיגמר בקרוב בדפוס. בקרב סופרים מוסכמים, מקבלי פרס ביאליק, לביא לא יִמְנָה — זאת ידעתי מראש, כאשר ניגשתי לדבר זה. אף על פי כן מתוך העבודה נשמתי מכל עמוד ועמוד את אורת המחשבה היוצרת של הוגה ופועל ארץ־ישראלי. ואמרתי בלבי: במידה שמגיעה בקיאותי בספרות הסוציאליסטית העולמית, אינני מכיר הרבה תנועות פועלים שהפועלים בתוכם יצרו כרך פובליציסטי כל כך גרעיני וכל כך מקורי, כל כך פרי החניות שלנו ובעל משקל כזה כמו כתביו של לביא. אי אפשר להבדיל את היצירה המשקית הקיבוצית הגדולה מאישיותו של לביא ומכתיבתו של לביא. יש כאן כמה רעיונות חשובים ממלחמתנו המדינית, למשל, במאמרו של לביא נגד הקומוניסטים או דברים דומים, שהם באמת גרעינים חשובים של המחשבה שלו, של הביטוי שלו, של הטמפרמנט שלו ושל גישתו לחיים. אני יודע שבשביל להסביר לקורא שלנו ששלמה לביא הוא סופר חשוב, שדבורה דיין היא סופרת חשובה, נצטרך הרבה לטרוח ולעמול, כי זה לא נכנס למסגרת המושג של פובליציסט ושל סופר מוסכם בעולם, הראוי שספריו יעמדו בארון. נצטרך להילחם עם המושגים המקובלים האלה והוצאת־הספרים ההסדרותית תצטרך לתת פרכים אחדים של אלה ששום איש לא הפיר בהם פובליציסטים טובים וגדולים ולגבש את הגבישים הללו של המחשבה ושל ההניה של הפועל הארץ־ישראלי.

בעצם, הגדרתי את מה שעומד בפרוספקט הראשון של הוצאת־הספרים שלנו. לא גיליתי לכם את הכל וגם אינני מתכוון לגלות לכם את הכל עכשיו; זה יותר בריא לענין ויותר בריא לי, אם לא אדבר עכשיו על כמה וכמה דברים שאני מניח שההוצאה במידה שכנפיה קצת תתנבונה תעיו לתתם.

אנו חייבים לראות את עצמנו כמו בהרבה עינים אחרים כִּפְּרֹזְנֵטְצִיָּה של הכוח היוצר של האומה; לא שמישהו נתן לנו מנדט בשטח זה. איש לא הכריז על הסתדרות הפועלים החקלאים שהיא הקולוניזטורית של ארץ־ישראל, אך בעובדה היא נעשתה לא רק הסתדרות של מעשים חלוציים, כי אם למעשה לנציג המלא ביותר של כוח היצירה המישב של האדם היהודי. ואני חושב, שכשם שבתחיית הלשון הפך הפועל העברי לנושא העיקרי של תחיית הלשון העברית, וכשם שבהגנה עברית הפך הפועל העברי לנושא העיקרי של ההתגוננות העברית וגם לגבי הניה מדינית

צינונית נעשה הפועל הנושא האמיתי של האקטיביות המדינית הצינונית, כך, לדעתי, אין לנו דרך אחרת, — וזהו הכרח פנימי, לא כדי לצאת ידי חובה כלפי משהו, של הפועל העברי בארץ, אם הוא רוצה לחיות חיים תרבותיים, אם הוא רוצה שתנועתו תעשיר את נפשו, אם הוא דואג לילדו, — אלא להיות הנושא ליצירת התרבות העברית המוכרח להעמיס על עצמו גם מבחינה חמרית עול כבד ורציני. אם הפועל רוצה שהילד שלו לא יהיה בפרובינציה חסרת תרבות, אם הוא רואה צורך לעצמו לבוא במגע רציני עם העולם לא רק דרך פירורים של עתונות, הוא מוכרח מתוך דאגה לעצמו, מתוך בחינת עולמו האינדיבידואלי, מתוך בחינת כנפים ואפקים של תנועה, להירתם לעול חיים תרבותיים גדולים ועשירים יותר. אם הפועל הארץ-ישראלי יראה בזה את המפעל שלו, אז יהיה אומץ לב לתנועה להפליג אל שדות כאלה ששום תנועת פועלים אחרת לא עסקה בדברים כאלה. הרבה תנועות פועלים אינן עושות הרבה, מלבד קונטרסים וחברות של פרופגנדה, ומסתפקות בזה שהעולם יצר בשבילן, וגם מזה לוקחות מעט. אנו לא נוכל להיות במצב כזה, אנו לא נוכל לקחת הרבה ספרים מן המוכן, אנו לא נוכל לסמוך תמיד על ספר מתורגם שהוא ספר-קריאה טוב או רומן טוב או ספר היסטוריה טוב. יש כמה וכמה ספרים שאנו נצטרך ליצור אותם, שאנו נצטרך לעורר בנו את כוח היצירה. לשם כך נצטרך לקרוא הרבה ספרים ולמצות אותם בכדי לעשות בשבילנו ספר אחד שהוא תמצית אותם הספרים. אתם יודעים שאנו כותבים לא בשביל אנשים היושבים באוניברסיטאות, שכל ימיהם עוסקים בקריאת ספרים. הספר שלנו, הספר לפועל, מחייב צמצום, גיוון, מועט המחזיק את המרובה, ספריה מבוררת מאד. מתוך השיטה הזאת של יצירת ספרים, הזכרתי לדוגמה ספר אחד, ספר המדינה; בשטח עניני העולם, בשטח ההיסטוריה העולמית, בשטח הסוציאליזם — שם לא תהיה לנו דרך אחרת, אלא לעשות מתוך הרבה ספרים טובים ספר אחד משובח. שיטה זו של אנתולוגיות, של סיכומים ומיצוי ספרים רבים תפוס ברדאי מקום גדול בהוצאה שלנו.

יכולתי לקרוא לכם רשימה של ספרים שאנחנו מתכוננים לטפל בהם. אני חושש שדבר זה יבהיל אתכם מאד. אומר רק שאני רואה לפני מספר של ספרים שהם צריכים לתת לקורא שלנו מה שהוא יכול להשיג על ידי קריאה של הרבה שנים. או, למשל, לגבי הספרות העברית — איך לעשות שהספרות העברית, הפובליציסטיקה העברית של דורות תינתן לקורא המודרני, לקורא הרוכש לו את העברית כאשר הוא כבר

בגיל מבוגר, במספר ספרים שהוא יוכל מיד לגשת למעמקי הספרות העברית. השאלה היא חמורה והיא עדיין לא נפתרה. בפינה אחת נתן לנו ביאליק את „ספר האגדה“ וכל אחד יכול לדעת מה שיהודים במשך מאות שנים למדו על ידי דפדוף בגילים רבים. הדברים האלה נחוצים לגבי כמה שטחים של הספרות העברית, של ההיסטוריה העברית. האם יש לנו ספר אחד שהוא יהיה ספר על עליה שניה, שהעולה החדש והצעיר יוכל להתמוגג בנפשו עם החיים הנפשיים של העליה השניה, לא על ידי זה שנשלח אותו שיקרא את „הפועל הצעיר“ ואת ה„קונטרס“, כי אם שיוכל לקבל את דמות העליה השניה מתוך ספר אחד? יתכן שפעם יבוא יוצר טוב ויכתוב רומן טוב שהוא יטשטש ויאפיל על כל מה שנכתב עד עכשיו. אבל עד שיבוא היוצר הזה אנו חייבים להכין בשבילו את החומר הזה, כדי שחלוץ שבא לארץ ולמד עברית יוכל מתוך הספר למצוא את תמצית הדברים שהוא רוצה לדעת אותם.

דוגמה שניה: כל בנין הארץ שקדם לנו, נאמר: ביל"ו, זה בשביל רבים מהאנשים בארץ שם בלבד; יודעים שיש דבר כזה, משהו קרא חוברת בענין זה, אבל זה אינו דבר חי. כל ההיסטוריוגרפיה של הספרות לא נתנה לקורא העברי ספר אחד אשר בו תהינה מאוחדות גם היסטוריה, גם יצירה ספרותית וגם מחשבה פובליציסטית, שבו ימצא את תולדותיו וחיו של הדור הראשון של בנין הארץ והעליה החלוצית.

ואותו הדבר גם בשדה ההשכלה הסוציאליסטית. האם אין צורך לאפשר לקורא הרציני לא איזו חוברת תעמולה המדברת על סוציאליזם, כי אם מספר פרכים מצומצם שיוכל לקבל מהם את הירושה הרוחנית הגדולה של המחשבה הסוציאליסטית במשך דורות אחדים ויוכל לקרוא אותה בצורה מרוכזת, מסודרת, תכניתית ויוכל להרגיש שהוא מקבל בעברית דבר יסודי?

השיטה הזאת, שאני מגלה לכם עכשיו את אפס קצה, לתת ספריה מיוחדת כזאת שבשטרות אחדות של פרכים במשך שנים תתן לקורא שלנו יכולת של השכלה רחבה, השכלה עברית והשכלה סוציאליסטית, ובצורה מרוכזת, ערוכה ומסודרת — זאת אחת המגמות הגדולות של ההוצאה, שאנו עוד לפי שעה איננו מכריזים עליה, מפני שאנו עוסקים עוד בעבודות הכנה אליה.

אותו דבר גם לגבי הספרות העברית. בכל אומה תרבותית מוציאים פתבי הקלסיקים והסופרים שזכו למקום חשוב בתרבות האומה בצורה קלה וזולה, הקורא יכול על נקלה להתיחד עם המשורר שלו. אצלנו המצב הוא אחר לגמרי, והנה יהיה תפקיד גדול להוצאה שלנו להחיות סופרים רבים חטובים, נשכחים למחצה או לגמרי,

ולתת לקורא בצורת ספריה קלטית עברית. שבמספר עשרות של פרכים יוכל לומר האדם: פה מרוכז מיטב הספרות העברית.

לפנינו תעמוד גם שאלה גדולה של ספרי שימוש במובן הרחב ביותר, לא רק מלונים, אַנציקלופדיות, כי אם גם ספרי לימוד. תנועת העבודה כמעט אין לה ספרי לימוד משלה; עם כל הרשת של בתי-הספר שלה, עם כל העבודה הגדולה שנעשתה במשך שנים, עדיין לא נוצרה ספרות לימוד מותאמת לצרכי בתי-הספר שלנו. אין זה קל ואין זה פשוט לעשות זאת, אבל זאת תהיה אחת מדאגות ההוצאה.

קיימת גם שאלה מיוחדת של טיפוח ספרות במדעי הטבע ובחקלאות, בין שהיא תהיה מיתאמת לחינוך הדור הצעיר ובין שתהיה מותאמת לצורך האדם המבוגר החקלאי. אני עומד עכשיו במשאומתן עם קבוצת מלומדים חשובים באוניברסיטה העברית, בדבר הוצאת רבעון מוקדש למדעי הטבע, שיוכל לעמוד על הגובה של המדע בימינו ויוכל להישלח לכל מוסד מדעי בעולם. אני מקווה שמשאומתן זה יסתיים ואנו נוכל ליצור בעברית במה להשכלה טבעית שהיא כל כך נמצאת אצלנו במצב רע. המצב של היום מביא לידי כך שאותם האנשים המעטים שיש להם אפשרות לפרסם דברים בעברית ממילא רואים כיום את עתידם המדעי בעתונות לועזית ומשתדלים לחדור לספרות הלועזית. על ידי הקמת ספריה כזאת למדעי הטבע ורבעון מדעי טוב למדעי הטבע יתרכזו בודאי, אני מקווה, סביב ההסתדרות קומץ אנשי-מדע חשובים ממדרגה גבוהה מאד שיש להם זיקה עמוקה ללשון העברית ולספרות העברית.

לפי שעה אני מסתפק באמור. לא מפני שבזה מתמצות הפרובלימות של הוצאת-הספרים הדרושה עכשיו לעם, כי אם מפני שברצוננו קודם כל להגיש לקהל את התכניות הראשונות, ובינתים אנו עוסקים בעבודת הכנות של התכניות האחרות. אני יודע ומרגיש כל הזמן, כאשר אני בא לדבר בעניינים אלה וכאשר אני עוסק בהם, את הסתירה הנפשית בין הרהגועש שעליו אנו עכשיו חיים ובין התכניות הללו שהן מתכוונות לא לשבוע או חודש או חדשים, כי אם לעבודה של שנים.

אבל אני חושב שבזה אני רק נאמן לרוח תנועתנו, שהיא איננה מתעלמת מהסכנות, אבל יהד עם זה היא בשעת סכנה ובשעת עמידה מול אויב איננה חדלה לטוות את חשבון הימים הבאים ואינה חדלה להאמין, בין שהיא מכריזה על אמונתה ובין שהיא שותקת, שלא לחינם עמלנו עד עכשיו ולא לחינם עמלים אנו עכשיו.

וסוף סוף אנו גם בתוך הימים האלה איננו חדלים לטוות את החוק של צחידנו.

ב

על „עם עובד“

(בשיחת חברים, כ"א באייר תש"ג, 26.5.1943. נדפס ב„קונטרס“, אחרי מות ברל, י"י"א (ש"צ"שצ"א), ב' באלול תש"ד)

אנסה להסביר לידידים כיצד אני רואה את ענין „עם עובד“. אם לבקר את „עם עובד“, צריך קודם כל לראות מהו „עם עובד“ מבחינת מפעל הסתדרותי. היש בו חידוש או אין, ההכניס דבר-מה או לא? יתכן שהוא מגשים לא טוב, יתכן שהתרגומים אינם כהוגן, אבל בתור מפעל — היש בו חידוש או אין?

אני אומר: יש בו חידוש עצום. ההסתדרות קיימת הרבה שנים, וההסתדרות היא בדרך כלל ארגון ייחוס לתרבות, שיש לו יחס לעברית, שיש לו יחס להשפלת העם, אבל „הסתדרות, אשר קיבלה על עצמה אחריות להרבה דברים חשובים בארץ — לא קיבלה על עצמה אחריות לגורל הספרות העברית. ואני אומר: „עם עובד“ זהו החידוש הגדול שבו, זהו הרצון לקבל אחריות לגורל הספרות העברית. מה עושה „סולל-בונה“? — „סולל-בונה“ הוא מפעל מאד הסתדרותי, מאד פועלי — הוא לא רק בונה בתים לפועלים: „סולל-בונה“ תפקידו לבנות את ארץ-ישראל. הוא בודאי אינו בונה עוד את ארץ-ישראל, הוא לסי שעה בונה רק את קרית-חיים ואוירודרומים, אבל הוא הולך לבנות את ארץ-ישראל — זוהי המטרה שלו. אני אומר: „עם עובד“ זהו נסיון ראשון למצוא גואל לספרות העברית, — לא מצנטיס לא מיל פרטי, לא פנופיה, לא אסכולה מיוחדת המעונינת בעצמה — גואל שמטרתו לבנות את הציבור בתור ספרות של עם. בודאי, ספרות של עם אינה יכולה להיות בימני אלא ספרות המתחשבת עם הפועל, היונק מהפועל, הרואה אותו לפניה. אבל ספרות שהראיה לפניה רק את הפועלים, נסיון כזה להעמיד את התרבות של הפועל על הפועליות שלו — מוזק קודם כל לפועל עצמו. כמו ש„א שניידער איז געגליכן צו א מענשן“ כן גם הפועל הוא „געגליכן צו א מענשן“ — יש לו צרכים אנושיים, גם של שירה, גם של ספרות, גם של מדע. כמובן, זה מקשה על המצב. ו„עם עובד“ יכול להנשים את הפרוגרמה שלו רק במשך זמן ארוך.

הישוב בארץ-ישראל מחולק בעצם לגבי „עם עובד“ לשני חלקים: יש חצי מיליון יהודים, הבאים בחשבון להיות קוראים ב„עם עובד“, ויש, נאמר, שלוש מאות, ארבע מאות אנשים, שהם עסקנים, סופרים, פובליציסטים, מתרגמים, ציירים; להם יש חשבון שלהם עם „עם עובד“, — חשבונות ידידותיים וחשבונות לא ידידותיים, ובחשבונות אלה יש אולי הערות צדקות. לא אהיה מוכן לראות את „עם עובד“ בעיני כל אחד מאותם שלוש מאות, ארבע מאות איש, שלהם טענות ל„עם עובד“. לחצי המיליון הזה — אינטרס של צרכן, לא של מגיש „פרדוקציה“, לא של תובע הערכה אליו או יחסים אליו. אני יכול יפה להבין את הרגש של סופר המוצא, למשל, ש„עם עובד“ על ידי זה שלא הזמין אותו לעבודה — פגע בו. ואינני מוציא את עצמי מהכלל — גם אני אחד מהשלוש מאות. אבל אני מוכרח לפעמים לראות את הדברים לא רק בעיני שלוש מאות אלה.

בילדותי, כשהייתי עוד מלא הערצה לכל אנשי הרוח, קראתי דבר שעשה עלי רושם גדול. קראתי במקום אחד אצל מיכילובסקי, שיש שלושה סוגי אנשים שאצלם חוש האהבה העצמית מפותח יותר מאשר אצל שאר בני-אדם ואשר אינם חפשיים בדיונם מהחוש הזה, והם: סופרים, נואמים, שחקנים. לאמור: ישנו מין מעמד מיוחד הרואה את עניני הרוח לא רק כעניני רוח, אלא כמשהו גם מתוך מקומו הוא ברוח זו. ואני מבין זאת יפה מאד. אבל אי אפשר שמפעל כמו עתון או הוצאת-ספרים או מפעל אמנותי? ראה את עצמו תמיד בעיני איש הרואה אותו מתוך אותה פינה שהוא נמצא בה. לי, למשל, לא היה שום תפקיד ב„דביר“, לא הוזמנתי להשתתף בו, אבל יחסי ל„דביר“ לא היה תלוי בזה, אם היה לי מקום ב„דביר“ או אם סיפק את צרכי כולם או לא. לי היה חשוב ש„דביר“ הכניס לספרות העברית משהו שיש לו חשיבות. וכך גם מי שבא בתביעות ל„עם עובד“ צריך לראות קודם כל מה „עם עובד“ מכניס לספרות העברית.

ואומר מה צריך, לדעתי, „עם עובד“ לעשות. אני מעז לומר: יש רעיונות, אשר בזמנם היו פרוגרסיביים מאד, אבל פרוגרסיביות זהו מושג רֶלָטִיבִי, המתחלף עם ההיסטוריה. היה פעם ויכוח מפורסם בספרות העברית: אחד-העם—ברדיצ'בסקי, צורך ויכולת, יהדות ואנושיות. אני חושב שמותר לנו לראות כבר את כל הויכוח הזה ראייה אחרת — לא של אחד-העם ולא של ברדיצ'בסקי, כי אם ראייה היסטורית. או, למשל, הויכוח שעמד בו אהרנפריז — אינני יודע מה עשה אהרנפריז בזמנו לספרות העברית, אם צעקתו היה בה רצון לתת לצעיר העברי לחיות את חייו בעברית. אבל

אני חושב שאותה תביעה אבד לה כבר ערכה. בזמן שפרישמן דיבר נגד ביאליק — לא גילה הבנה למה שעושה ביאליק בשבילנו. תביעותיו לתרגם את „זרתוסטרא“ ואת טגורי היו חשובות מאד, אבל מה עושה ביאליק בשבילנו לא תפס. בינתיים חל איזה שינוי. אנחנו חיים כבר שלושים שנה אחרי ויכוח זה וחיים בארץ-ישראל, ובינתיים קרה משהו בעולם וקרה משהו בעם ישראל — האם אין זה מחייב בדיקה חדשה לגמרי של צרכי הספרות העברית וצרכינו הרוחניים?

אומר קודם כל מה חשוב לי. הספרות, לדעתי, צריכה לספק לא את הצרכים המדומים או המוסכמים של קוראים. יתכן שצרכים מוסכמים של קוראים מספק במידה לא קטנה הרומן הזעיר. אצלנו קוראים הנערים את ספריית הבלש וקצת מתביישים בזה. אבל כשאתה נוסע באנגליה בחברה מכובדת מאד אתה רואה כל אחד קורא ספרות בלשית. הדבר נחשב במובן ידוע ל„פשוניבל“ מאד ולמין סימן טוב לדיפלומטים ואנשי מדינה — רק בטלנים אינם קוראים ספרות בלשית. ויתכן שיבוא חוקר נפש ויאמר שהספרות הבלשית באנגליה ממלאה תפקידים גדולים בחיי הנפש של העם. לא קיבלתי על עצמי לספק מה שהקהל דורש, אלא מה שלפי הכרתי דרוש לקהל. ואני שואל: עם הנמצא במצב כזה שלנו, עם שבניו בעצמם אינם מכירים אותו, עם שבניו באים או מתהומות של קולטורה אסימילציונית, או מחוסר כל תרבות, עם אשר בשביל שאלותיו הוא, שאלותיו החיוניות ביותר, אין לו פתרון, אין לו שום דבר מן המוכן, שום קמיע כזה — לא בשירה, לא בספרות, לא בפילוסופיה, לא בפוליטיקה — מה חייבים לעשות בוני הספרות של עם כזה, מה צריכים להיות תפקידיהם?

אין קל מאשר לבוא ולומר: אנחנו צריכים להכיר את העולם. אך האומנם אשנב נחוץ לנו לעולם? הרי אין לנו קירות! הלא התרבות שלנו היא תרבות של קולנוע — הקולנוע הוא קוסמופוליטי; הרי התרבות שלנו, של כל אחד ואחד, הוא הרדיו — הרדיו הוא קוסמופוליטי. חלק גדול ביותר של הישוב קורא ספרות ועתונות לעזות, בכל מיני צורות. האם אלה אנשי עיירה, שצריך לפתוח בשבילם השכלה, או לספר להם שיש ניצ'שה בעולם? האם זו עכשיו הפרובלימה שלנו?

השקפות פוליטיות חשובות מאד לתת בזמנן. הוצאת ברושורות סוציאליסטיות באידיש לפני חמישים שנה — היתה מפעל כביר. העריכו את הדבר הזה איך שתעריכו, אבל בשעתו התפרץ לעיירה דבר גדול. חוברת על דרויניזם — היודעים אתם מה זה היה? — זאת היתה „קולטורה“. אבל אצלנו, האם הפרובלימה היסודית של אדם צעיר בארץ, הייתי אומר, הפרובלימה היסודית של סוציאליסט יהודי בארץ, של חינוך

תנועת הפועלים, היא ברגע זה, חלילה וחס, לא „לפגר“? אני שואל זאת בלי כל השבונות של התחרות עם מישוהו. אך אם מדברים על בנין תרבות — צריך לשאול ממה זה מתחיל עכשיו, בתנאים שלנו.

לא רק אנחנו, הרבה מאד עמים, אפילו עמים שאינם במצב טרגי כמונו במובן גופני — נמצאים מבחינה רוחנית במצב עלוב מאד. יתכן שמחר יכתבו על כל עם קטן שיש לו הגדרה עצמית, ישמיעו לו קומפלימנטים, יזמינו אותו לכינוס בפך קלוב או לכינוסים ברוסיה, יכתירוהו שבחים, יתנו לו אורדנים, אף על פי כן, התרבויות של עמים קטנים נדונות לכליה. כי מעולם לא היה העולם במצב כזה, שתרבויות כבירות בולעות את הכל, שיש לרשותן כל מיני אמצעים אשר אין כלל לשער; הן דיקטטורות והן דמוקרטיות — לכולן אמצעים כבירים, וכולם תלויים בהן: אי אפשר בלי משרה, אי אפשר בלי עמדה מכובדת בחברה, אי אפשר בלי השכלה גדולה, אי אפשר בלי אמנות גדולה. שום עם קטן לא יתחרה אתן. אפילו עם שיש לו תנאים טובים — מדינה ושלטון ופקידות ומשרות. על אחת כמה וכמה אנחנו. האם עלינו להשקיע את רוב כוחנו כדי „לא לפגר“? — מה יהיה בכל זאת עלינו? איך נגדל? איך נצמח? האומנם מזה שנעסיק את הסופרים העברים בתרגומים תקום תרבות עברית? האפשר לפתור שאלות תרבות עברית על ידי מספר תרגומים? יהיה זה מצחיק אם תעשו אותי לאויב של תרגומים. זה מזכיר לי את הויכוח שהתנכחו עם שטיינמן לאחר „צבר בלי קוצים“ — עשו את שטיינמן אויב למגע עם התרבות הגדולה... אבל אם בנו לא תהיה אותה אהבת עצמנו ואותו כבוד לעצמנו ואותה חרדה ליצירתנו, אם אנחנו לא נעשה — לנו מה יהיה? אולי יתרגמו לנו את כל כתבי סטלין, ואולי יהיו לנו קבצים של שירה אירופית, כמה דברים כשהם לעצמם חשובים או לא חשובים. אבל האם יהיה לנו לשם מה לומר לילד העברי שיהיה קשור לספרות העברית? בשביל מה? בשביל ספר, אשר כל צבר משפיל בעוד חמש־עשרה שנה, שבודאי ישלט בשפה אירופית אחת, ויכל לקרוא במקור, אלא שהוא ישלם מס לנו, יקרא את הספר בתרגום עברי? לשם מה יהיה קשור לספרות שהיא עצמה אינה נותנת לו כלום, ששיכתה זרה לו, שסיפור שלה הוא סיפור של עולם ישן, של עיירה שאין לו ענין בה? האם למען ימלא חובה לאומית ויקרא את הרומן הרוסי או האנגלי בעברית? אני חושב שידידנו הטובים אינם מבינים את כל רצינות הפרובלימה של מצב התרבות ושל „עם עובד“.

אם יש מקור ואם יש סיפוח יסודי של המקור לכל גילויי — חשוב מאד

התרגום הטוב, הוא דרוש לנו. ואף אז — תרגום טוב, מובהק, מותאם לעם עני. שאסור לו לבזבז הרבה נייר חינם. אבל אם אין מקור — תרגום למה לי? משום כך אינני פוחד כלל להיות אדם שנסגר בפני העולם ואינו יודע להעריך את כל הדברים החשובים והגדולים הללו. ואני אומר: הסתדרות פועלים הקשורה בארץ־ישראל זו לא בקשר של אמיגֶנְטִים ושהיא צריכה בשביל ילדיה ובשביל עתידה תרבות עברית — חייבת לטפח את המקור העברי אפילו בקרבנו. לי היה יותר קל להופיע ברשימה עם פחות שמות מקוריים שלא יערערו עליהם, ואני יודע שיש שמות שמערערים עליהם — זה מערער על זקנים וזה מערער על צעירים, זה מערער על המקובל וזה מערער לא על המקובל. מה היה איכפת לי אילו הייתי נותן רשימה שאין עליה ערעור? אבל בהכרה הלכתי בדרך שיערערו עליה.

לגבי בחירת ספרים יש מין שיטה קלה מאד ונוחה מאד. יש דברים שלנבי דידם אין חשש שתעמוד לדין אם תתן אותם. אבל אני מוכן לעמוד לדין על דברים. יש פה, למשל, שני סופרים שאין להם עדיין עמדה בעולם הספרות: מֶלֶךְ או הצעיר קֶדְרִי, שהדפיסו כבר כמה סיפורים. לא ביצרו להם עמדה. קשה היה לתת אותם. אם החסרתי סופר מפורסם יתרעמו עלי, אבל מי ידרוש את דמם מידי? אני הלכתי בדרך זו, מפני שאני מאמין שהספרות העברית לא נגמרה, שיש התחלות צעירות, ואני מאמין שצריך לתת להן אפשרות להתגלות, וכמו להכעיס. אני מאמין ששני הספרים הללו הם ספרים טובים.

זוהי קודם כל הנחתי היסודית בכל השטח — בלֶטְרִיסְטִיקָה, מדע או פוליטיקה. עלינו האחראיות ליוצר העברי המקורי בכל גילוייו. יתכן שבזה יהיו רבים שיסכימו אתי, אבל גם אלה ישאלו אותי, מי היוצר העברי.

בעניני בלֶטְרִיסְטִיקָה הרי ידוע כמה אצלנו הדעות מחולקות. אבל אקח, למשל, ענין כתבי תנועת העבודה — שמעתי פה דעה מאת אהרן רבינוביץ, שהיא דעה מתהלכת לא פחות מאשר הדעה של מ. אסף בענין העיירה. ואני מתאר לעצמי שהרבה אנשים מכובדים חושבים: מה זה כתבי תנועת העבודה — האם זוהי ספרות? יש, כמובן, חובה לתנועה, יש לה יובלות של נפטרים — צריך לכנס את כתביהם. זו גמילות־חסד של אמת, ועל פי רוב עושים זאת לאחר המות. מי שיש לו זכות מיוחדת בתוכנו נותנים לו את הכבוד הזה.

אני אינני גורס כך, ולא רק מטעמים תנועתיים, אלא לגופו של הדבר. פשוט מכאיב לי כאשר אני שומע זאת מפי סופרים מושבעים. שאצלם עולם הספרות מחולק

לסוגים מסוימים. היתה תקופה ש„מורה נבוכים“ גם כן היה ספר. הרי בשני הדורות האחרונים ספרות נקראת „יופי“¹. אנחנו חיים בזמן שפובליציסטיקה כמעט איננה ספרות. בתפיסה של דעות מוטעות כאלו לא רק אשם הקורא — אשם גם המטעה, גם הסופר. יתכן שהפובליציסט העברי בזמן זה אין לו אותה חשיבות שהיתה ליליניבלום או לאחד-העם. אבל אני אינני משלים עם המצב הזה. בשבילי ספרות אינה מצטמצמת רק בחרוזים או בחרוזים לבנים, בסיפורים וברומן. גם הפובליציסטיקה זהו ענף די חשוב של הספרות. כשם שלא כל כותב שירים וסיפורים הוא סופר, ולא כל הכותב בצורה אמנותית יוכה לעולם הבא — אשר תבעו כפאן מאתנו — כך גם בפובליציסטיקה לא קל כל כך להגיע למדרגה. יתכן שאיננו יודעים איפה הגדר יותר פרוצה, מפני שהיא פרוצה בכל ענפי הספרות שלנו. אבל אני נעלב מעומק הנפש מיחס זה לכתבי תנועת העבודה. אני קצת קרוב לענין ולמדתי מנסיוני, שלא קשה, למשל, לפובליציסט להודות בפלוני משורר, מה שאין כן לגבי ידידיה להודות בפובליציסט שני. כינן שאני בעצמי שייך ל„פרנסה“ זו עלי לומר שאין ברשימה ספר אחד מכתבי תנועת העבודה אשר אין לי הכרה פנימית עמוקה שהוא ספר חשוב שצריך לא לעמוד בארון, כי אם להיקרא. אם הספרים יקראו או לא יקראו — אינני יודע. זה תלוי גם בכס קצת ובאווירה שתינצר.

לא הכנסתי כפאן שום ספר מתוך ידידות אישית. אני חשוד על קריאה מאד ביקרתית של דברים פובליציסטיים, והכנסתי אותם אחרי קריאה ביקרתית שלי. ואני רוצה לומר על ספר אחד העומד לצאת. שלמה לביא — האם בסופרים ימנה חלקו? מה זה שלמה לביא, איזה מין פובליציסט הוא זה? אני חושב שספרו הוא אחד הספרים המקוריים ביותר בספרות העברית, ואני אומר: אחד הספרים המחוננים מאד, עם הרבה שאררוח, עם הרבה אומץ-מחשבה, עם דמיון יוצר. לא רק שהוא ספר בעל תוכן חשוב מבחינה תנועתית, מבחינת המפעל שלנו — יש בו אישיות ויש בו שירת נפש. אני יודע שאני הולך פה נגד הטעם של הרבה מאד אנשים. וזה כלל לא קשור אם אני מסכים עם לביא, אבל אני יודע שכפאן חטיבה מקורית וחטיבה פועלית אמיתית, לא גושפנקאית. אנחנו מחפשים עכשיו מאד סוציאליזם גושפנקאי. אבל אני חושב שכל תנועת פועלים בעולם תהא גאה אם מתוכה יצא פועל הוגה ומחדש כמו לביא. אם חברים יקראו או לא — זה תלוי בהרבה דברים, אבל לא תלוי

¹ „בלטריסטיקה“, ספרות יפה.

בלביא, כלומר: יש ללביא כל השנסיים להיות נקרא ונלמד ומבוקר. אך יתכן שבאוריה שלנו דבר זה יהיה כשלוף ל„עם עובד“, זה יכול להיות. אני הולך לקראת כשלוף מסוג זה, ואני הייתי יכול לומר דברים מסוג זה בצורה זו או אחרת לגבי הרבה ספרים שהכנסתי אותם בכתבי תנועת העבודה.

וכאן אני רוצה לענות על הסענות שהשמיע ג. מתוך רצון טוב וידידות למפעל — לשאלת מקום הסוציאליזם בספריה זו. בשבילי בכלל אין זו שאלה — בשבילי, למשל, לביא הוא סוציאליסט יותר טוב מרבים אחרים — מפני שעל ידי זה שיוצר כתב לכתחילה ספר בעברית, הסוציאליזם שלו אינו נעשה פחות בערכו מאשר אילו כתב אותו אסימילטור. אבל אני רוצה לנתח לעצמי, אלה הדרשים מאתנו סוציאליזם — למה הם מתכוונים?

בעצם, מערבבים כאן שתי דרישות. האחת — שהספריה תהיה אקסוקלית, ברוח הזמן, ברוח צרכי הזמן, שתספיר ענינים, תדובב ותתריע, תשרת את השעה. דרישה אחרת היא: יסודות. ויש כאלה המעמידים יסודות מול השירות לזמן. ז., למשל, רוצה דוקא באנשים שכתבו בשביל הנצח. אני כשלעצמי כופר בזה שאנשים כותבים בשביל הנצח. אולי משוררים, אבל פובליציסטים, אפילו גדולי הסוציולוגים לא כתבו בשביל הנצח — הם כותבים בשביל הזמן. ויש מי שזוכה לנצח. אינני יודע מי מאתנו יכתוב את הרצנויה על הנצח. אמר פעם ברנר בוֹפּוֹח גדול שהיה בתנועת הפועלים בקשר לעברית: נשאר זאת לקדוש־ברוך — הוא — הוא יכתוב רצנויה על הדברים הללו... מי מבני הזמן יזכה לנצח — איננו יודעים. אבל יש לי קריטריון אחד: מי עשוי לשרת את נ ו י פה, לצרכינו אנו — אם זה זקן ומפורסם או צעיר ולא ידוע. אני חושב שזהו הקריטריון הדרוש לנו.

קודם כל צריך להיות שיר ות־חובה. שירות־חובה אין פרוש לתת אותו ספר שהכל רצים אחריו וחושבים שהם קונים בזה את כרטיס־הכניסה לעולם־הבא. יש אדם אחד בארץ ששמו ליימן והוא יודע מה נמכר יותר מהרפורטזים הפוליטיים בעולם — פעם זה קריביצקי ופעם זה ריינולדס ופעם אחר. האם „עם עובד“ יכול לעשות זאת? אין קל מזה, ספרים אלה ידועים ולא צריך לפחד — מי יססול ספר, כשכל העולם מסכים שהוא ספר חשוב? איש גם לא יבדוק אם נותנים אותו בשלימות או מקצצים אותו, כטוב למו“ל. לשום אדם לא איכפת. מו“ל כזה הוא איש מודרני, גם פרוגרסיבי ורדיקלי וכדומה. קל ללכת בדרך זו.

אנלה לכם סוד: אינני עושה זאת לא מתוך בערות, מתוך שאינני יודע איפה

מונחים האוצרות הללו. אני מפיר אותם, אבל, לצערי, אחרי שאני קורא אותם אני פוסל את רובם, מפני שאני שואל: מה הם נותנים לנו? מה נותנת לנו כל אותה הספרות שקוראים לה אנטי־נאצית, הספרות המקללת את היטלר, אשר עכשיו חושבים שזו מצנה גדולה מאד לתת אותה. אומרים שאנחנו צריכים עכשיו ללמוד לשנוא. אם נעשה חשבון את מי אנחנו צריכים לשנוא — אינני יודע את מי נשאר לנו לאהוב! כאשר מ. אומר: מדוע מתרגמים מגרמנית — אם הקריטריון הוא אהבה, אינני יודע את מי עלי בכלל לתרגם עכשיו. היה זמן שאנחנו שנאנו את היטלר, ולשום אדם לא היה איכפת. עכשיו העולם פתאום דורש מאתנו שנשנא את היטלר — במאמרים, בְּרִצְנוֹזוֹת, בדעות ברורות. לפני עשר שנים היתה לי צמדה קשה מאד בחוץ־לארץ: היה זה בימי ה־טרנספר, ואתי דיברו אנשים משכילים ואנשים פרוגרסיביים מאד אשר האשימו אותנו, שבשביל איזה אינטרסים אגואיסטיים שלנו אין אנו עוזרים למלחמה נגד היטלר, האשימו אותנו מאד: אותה הסתדרות פועלים עושה עסקים עם היטלר! ואני רוצה לדעת: מי הציל יותר קרבנות מהיטלר — כל הועדים האנטי־פאשיסטיים הללו או הטרנספר? (שנאת היטלר זו שופעת עתה מכל צד אלינו, אבל אינני יודע אם היא שופעת אלינו למעננו או גם נגדנו. פרקציונר שונא את היטלר, אבל אין זה מפריע לו לשנוא את הציננות. כל אותה ספרות יסודיה הוא בשנאת היטלר אינה מענינת אותי. אבל דרושה מאד ספרות אקטואלית. וזה מאד לא קל, מפני שיש של ספרות מציף אותנו, ואם אֶבְחַר ללכת בדרך של גושפנקאות מפורסמות אשיג אמנם שם טוב ל־עם עובד, אבל בזה אקספק רק צרכים צרכניים מסוימים. לא יותר מזה. לא קיבלתי תודה בעד ספרו של סילונה, ואני חושב שנתתי לעברית ספר בר־קיימא, ספר שיקראו אותו. ואינני מתבייש ב־מחשבת ימינו. אני חושב שספר „מחשבת ימינו“, המורכב מארבעה־עשר מאמרים, הוא תמצית המחשבה הפוליטית והתרבותית של טובי האנגלים בתקופה זו. אפשר שזה לא מספק — אני שמח מאד. ואני רוצה שיכתבו אצלנו דברים יותר טובים, אבל מתוך אותה רמה של תביעות רציניות של לא־דמגוגיה ולא־התחסדות־סתם ולא סיסמאות ריקות. הרבה קילקלתי את זמני על קריאת ספרים אנגליים ואמריקאיים (אמנם, אצלי זו תוספת לקריאה עברית. לאחר שאני מסדר את החלק המקורי של הספרייה אני מתחיל לדאוג לחלק התרגומי שלה), ואינני כל כך מאושר ממה שאני קורא. אני יודע שיש הרבה דברים לתת. אבל אני צריך לומר: עוד לא באה לפני הצעה במשך הזמן שאני עובד. מכל אלה התובעים ספרות אקטואלית ביקשתי: תנו

לי ספר רוסי, או ספר אַמיגרציה, או ספר אַנגלי — אינני מעונין ברגע זה באַסכולה —
 ובלבד שאַראה שיש בו מחשבה מחדשת. ולצערי שמעתי הרבה שמות, אבל ספר
 שאַראה שהוא עוזר לנו במבוכת הזמן למצוא דרך — לא מצאתי עדיין.
 ולגבי ספרים אַקטואליים: נתתי שני ספרים אַקטואליים מבחינה עולמית —
 את סילונה ו„מחשבת ימינו“. אני מרשה לעצמי לחשוב שגם ספרו של לשצ'ינסקי
 הוא ספר אַקטואלי מאד. אני מעז לחשוב ש„מגמות ומעשים“ הוא גם
 ספר אַקטואלי וגם ספר סוציאליסטי. ואני חושב שגם ליסין סוציאליסטי ואַקטואלי.
 הרי שחמישה משנים־עשר ספרים עוסקים לדידי בסוציאליזם ועוסקים באַקטואליה.
 אבל אילו נתתי ספר קולע של איזה עתונאי אמריקאי הייתי מיד קונה את עולמי.
 את העולם הזה לא חפצתי.

ועכשיו לספרי השכלה סוציאליסטית עולמית. לא נתתי השנה שום ספר כזה.
 אפשר, כמובן, לחשוב, מפני שאין לי ענין בדברים אלה, אבל אני הייתי מוכן להפיר
 תודה לכל מי שהיה מראה לי את הדרך איך לתת את הספר היסודי. יש דרך פשוטה —
 קַטלוג: מַרכס, אַנגלס, לָנין — והשאלה נגמרה. אחר יאמר: קרופוטקין והרצן —
 השאלה שוב נפתרה. בשבילי השאלה לא נפתרה על ידי שמות אלה. יתכן שגם אני
 יודע קטלוגים של ספרות סוציאליסטית, אבל אין אני מאמין שהשכלה סוציאליסטית
 יסודית ניתנת על ידי זה שקוראים בשמות אנשים מפורסמים, אשר איש לא יערער
 שהם חשובים מאד.

אגב, חושבני שאני האיש הראשון אשר בהוצאה קטנה שהיתה לי שם השפעה
 ביקשתי להקדיש מאמר על הרצן, ובכל זאת לא מצאתי לנחוץ לתת היום כרך של
 הרצן בספריה של „עם עובד“, מפני שאני חושב לא רק איך ליפות את „עם עובד“
 בשמות, כי אם גם איך לתת מה שהקורא יכול לעכל ומה שיועיל לקורא ולא זויק לו.
 ואני חושב שבארץ ניתן לנו עכשיו מַרכס בצורה מזיקה (לא מַרכס מזיק), ורזזה
 לזכסמבורג ניתנה בצורה מזיקה. קל מאד לתת גם את לנדאוואר וגם את קרופוטקין
 בצורה שלא תהא בזה תועלת. אני מכיר בחורים בארץ המתהלכים עם קרופוטקין
 בראשם, והם לא פחות מבולבלים מאשר אלה המתהלכים עם מַרכס בראשם. דאגתי
 לתת לקורא אַפשרות להבין איזה דבר ולהיות סוציאליסט כמו שהוא צריך להיות.
 ולא לתת קַנון, לא קַנון של מַרכס ולא קַנון של אנטי־מַרכס. אבל אם רוצים לתת

ספרות סוציאליסטית לא בקנון — צריך לחשוב איך לתת אותה. אני מתכוון לנתינה ביקרתית ארץ־ישראלית. נתינה מתוך ראייה שלך ומתוך ראייה של הזמן הזה. ליעץ לתת את מֶרְכֵס יכולים הרבה אנשים טובים, אבל איך לתת את מֶרְכֵס ואת קְרוֹפּוֹטְקִין כמו שהם צריכים להינתן, כדי שיביאו את התועלת הטובה ביותר — לא ראיתי אדם שיכול ליעץ.

הזכירו פה את ענין המניפסט הקומוניסטי. זמן רב התכוננתי להוציא בעברית מהדורה ביקרתית של המניפסט מאה שנה אחרי שנכתב. ספר שנכתב לפני מאה שנה זקוק לפירוש. וחשבתי שצריך לכתוב פירוש למניפסט הקומוניסטי. חיפשתי ולא מצאתי אנשים ראויים לכתוב פירוש זה. היה זמן שאצלנו במסלגה היתה תכנית להוציא את ה"קפיטל". הקימונו נֶעַד, ולא יצא מזה כלום, כרגיל אצלנו לגבי הרבה רעיונות. ואומר את האמת: אין זה כל כך פשוט. תרגום של "קפיטל" לעברית, זו פרובלימה כבירה. יתכן שאחרים יצליחו. לי למשל, אין אומץ־לב לתרגם את ה"קפיטל" לעברית; אבל חשבתי שצריך לעשות את המלאכה הזאת ביחס למניפסט. ויש אצלי עבודה עשויה, לא פירוש כתוב, על כל פנים לקטתי לבנים. אבל עבודה כזאת אי אפשר לעשות בדרך שמתרגמים. חשוב מאד שינתן תרגום חדש בצורה תרבותית עם הרבה הערות, ואתה יכול להזמין ששה מתרגמים, ובחודש אחד יעשו לך את המלאכה. אבל אם אתה חושב שצריך לתת מאמר על המניפסט, על ערכו ההיסטורי, — מה אנחנו מקבלים ממנו ומה איננו מקבלים, — על כל פנים לתת אפשרות לקורא למצוא את עצמו בסוגיה חמורה זו — הרי עבודה קשה לפניך, הדורשת זמן.

ואני אומר זאת לא על מֶרְכֵס בלבד. מה פירוש לתרגם את הרצן? האם פשוט כל כך לומר: צעיר ארץ־ישראלי, קרא את הרצן? כשהייתי צעיר מאד נתן לי הרצן הרבה. בכלל, חולשה זו לראות את העולם בעיניים של ימיה־נעורים — זו מחלה ארץ־ישראלית.

לדוגמה: בודאי אצל רבים מאתנו, "נרודניה ווליה" הרוסית מילאה איזה תפקיד בחייהם למעשה, או — על כל פנים — בעולמם הרוחני. ולו שאלו אותי בגיל צעיר מה הספר הנפלא יתנך עליו הנזער, הייתי אומר: אנדריי קוזוּחוֹב, ספרים שבהם המחותר הרוסית ניתנה בכל התמימות וההתלהבות שלה. כיוצא בזה, האם משום שמי שהוא מ"השומר הצעיר" בנעוריו חשב שספרו של בז'וֹוֹבְסְקִי הוא ספר חשוב והוא ספר של מהפכה, צריך צעיר ארץ־ישראלי להתנך על מושגים של סרור,

כפי שאנשי שנות השבעים ברוסיה הבינו אותו? ספרים אלה אינם כל כך זרים לי, לא קשה עכשיו להשיג סיפור „רבולוציוני“ רוסי. אבל אני צריך לדעת מה הוא נותן לצעיר הארץ־ישראלי. האם זה דרוש לו? אם דרוש לו פולחן של טרוטקי או דבר אחר?

בזה אינני אומר כלל שאינני רוצה לתת בלטר־יסקה עולמית או רבולוציונית אמיתית — אדרבא, חלומי הוא להוציא ספריה מיוחדת כזאת. אבל לא ספרות רומנטית של רומנטיקה זרה ולא ספרות של מתופסים הצועקים „הידה, המהפכה ו“ דוקא משום שאנחנו חיים בתקופה של מהפכות עולמיות גדולות. יש חשיבות יוצאת מן הכלל שתינתן לנו אנתולוגיה משופחת של המהפכה (גם מתקופת הריאקציה למהפכה), בגילוייה השונים. אחשוב זאת לדבר גדול אם יעלה בידי, ואפיר טובה לכל מי שיפנה את תשומת־לבי לדבר טוב.

הפצתי מאד באנתולוגיה ספרותית „אדם במהפכה“, ויש אצלי תיק־התחלה של הדבר הזה. אבל אינני רוצה להתפאר בספר המצריך אולי עבודה של שנים, בכדי שיתן את הדרוש.

אני חושב את הרצון לאחד הסופרים המהפכיים ביותר בכל התנועות הציבוריות. ואין לזה קשר עם השקפת העולם של הרצן, שהוא רבולוציונר באישיותו, לא בתיאוריות בלבד. אבל לתת את הרצן נחוץ בצירוף מבוא, שיסביר מהו הרצן ומהי התקופה שבה חי, זאת אומרת: הערכה של רוסיה מהדקבריסיטים ועד הנרודניקים, הערכה של אירופה של שנת 1848. באופן כזה שצעיר ארץ־ישראלי, צבר ארץ־ישראלי, יוכל לגשת להרצן. היש לכם הצעה מי יכתוב ספר כזה על הרצן? קרופוטקין היה בנעורי אחד מאהובי נפשי — אחשוב למשגה גדול לתת את קרופוטקין, כמו שהוא, עכשיו. רק אנשים שחיים בחלומות־נעורים יאמרו זאת. היתה לקרופוטקין חוברת אחת — פניה שלו לנוער, שגם ב„החלוץ“ תירגמו אותה וגם ב.פ. הוציאה אותה (זו רק דוגמה). קרופוטקין ה„פריץ“ הרוסי, שמרד בחייו הקודמים, שהיה שבע תרבות ומדע, אומר לנוער: אין לכם מה לעשות, לא ללמוד, לא לעבוד — יש לכם רק תפקיד אחד: להפיל את המשטר. זוהי חוברת נהדרה כתובה כמו בידי אפוסטול. ולו שאלו אותי לפני עשר שנים, יתכן שהייתי שמח מאד שיתורגם לעברית. אבל לתת לנער ארץ־ישראלי, שאני צריך ללמד אותו להיות חלוץ, עכשיו את קרופוטקין —

לדעתי, זה לתת מכשול לפני עיור. זכות תהיה לי: הוצאתי את קרופוטקין. הזמנתי עוד לפני עשרים וחמש שנה אצל רמז תרגום של ספר קרופוטקין. הספר לא תורגם עד היום הזה. אבל ברור לי כי מי שיציא עכשיו מבחינה מדעית בלבד ספר של קרופוטקין, שנכתב לפני חמישים שנה והיה בשעתו חשוב מאד כמו שהוא, יוסיף רק לבלבול-הראש שיש אצלנו. כל הכבוד יהיה לו, אבל לא יותר מזה.

נתינת קלסיקים סוציאליסטיים שונים — זה תפקיד לדור שלם וזה דורש חינוך אנשים מתאימים, בחירת אנשים מתאימים, זה דורש תנאים לעבודה מדעית רצינית. אתן דוגמה. הכנסתי בקטלוג ספר שנקרא „ספר המדינה“. ספר זה תורגם כבר כולו. כל הקטעים מאִפֿלטון ועד לִנִין תורגמו משפות שונות. שילמתי הרבה כסף בעד התרגומים, ההגהה והעריכה. חשבתי שבוזה יִפְנֵס משהו יסודי לספרות העברית, ואחרי זה אלך לאנתולוגיה שניה ושלישית. הספר הזה איננו מוצא, מפני שהאדם המכין אותו נמצא בצבא ואינו כותב את המבוא. ובלי מבוא אינני יכול להוציא בשום אופן. מצאתי בארץ אדם אחר, אשר לפי טיב השפלתו מוכשר לתת ספר כזה, התקשרתי אתו ונתתי לו אפשרות להיפנס לעבודה מדעית בעברית, אבל לא הצלחתי. אולי עוד ישוב אלינו.

אני רוצה בזה להגיד עד כמה ענין זה קשה הוא.

האוניברסיטה והישוב בארץ-ישראל

(במסיבה עם באי-כוח מוסדות ההסתדרות והמשקים. ה' באייר תש"ג, 10.5.1943. פורסם בחוברת „דברי ברל כצנלסון על האוניברסיטה העברית“, ירושלים, תש"ה, עמוד 13)

אני רוצה לכוון את דברי יותר לצד המעשי העומד עכשיו לפנינו. בעצם, לא הייתי נכנס לשום דיון עיוני, לולא עזרוו כאן שאלה של אהדה למגנס או אי-אהדה. שאלה זו אינה עומדת על הפרק. אם קיימת שאלת מגנס, הרי לא בקשר לאוניברסיטה — זוהי שאלה ציונית. אולי משהו מזדהה עם מגנס ויש לו אהדה אליו — לי, להיפך, לגמרי אין. ואני רוצה שלא תהיה כאן טעות. כשאדם אומר אצלנו — הזדהות עם מגנס, הריהו בזה פאילו מזדהה עם ההומניזם במובן הרחב של המלה. אבל כשרוצים לגדפני — אמרים עלי שאני „הומניסט“. ההומניזם שלי כאילו פגום. ועל סטלין אמרים שהוא הומניסט כשרוצים לשבח אותו. ברצוני לומר שאני הומניסט יהודי, החושב שכל הומניזם שאין לו כוח לדרוש מהעולם בשעה זו את זכות היהודים לחיות כעם בעולם — פגום. אבל אין זה שייך לשאלת האוניברסיטה ולמגנס. מגנס יש לו זכויות עצומות כלפי האוניברסיטה. את החשבון אתו איני רוצה לעשות בקשר לאוניברסיטה, לא לטובה ולא לרעה.

אם אנהנו כבר עומדים בפרק זה אינני רוצה להסתיר את דעתי. אני אדם שענין האוניברסיטה קרוב לי. יש לי ביקורת קשה מאד על עניני האוניברסיטה, אבל לא כאן המקום להביא את הביקורת — אני עושה זאת תמיד בישיבות עם אנשי האוניברסיטה. ואשר לאפי הביקורת הזאת: חושבני שאין אף אדם באוניברסיטה שיש לו מאזן של יצירת האוניברסיטה, מפני שהיא כל כך גדולה ויש בה גם ברכה סמויה מן העין, שאני מסופק אם יש בידי משהו להקיף אותה. אני בעצמי ודאי שאינני יכול להקיף את כל סוגי פעולתה. והביקורת אינה צריכה להתבטא במובן זה שפרופסור פלוני איננו מוצא חן בעיני משהו ופרופסור אלמוני מלומד יותר ממנו — מי מאתנו יכול לדון על כך ?

שאלת האוניברסיטה מקבלת עכשיו, לדעתי, חשיבות אחרת לגמרי מזו שהיתה לה קודם. הרבה דברים ביהדות שבנינו קודם, בימי שלוה, לא ידענו

את חיוניותם הגדולה וחשבנו אותם כמעט ללוקסוס. באה מכה קשה והתברר שאלה הם ענינים חיוניים לאומה. התברר שענין האוניברסיטה הוא לא ענין של שבת בלבד. גם בגד של שבת כשהוא נעשה בגד יחידי הריהו הופך דבר של צורך גדול. קרה לנו שעם כל הצרות שבאו עלינו הפסדנו כל מה שהיה בידנו, שהיה כאילו מונח בקופסה. לא היו לנו בעלי-מלאכה טובים, לא היו פועלים יהודים רבים, אבל לא פיקפקנו שישנם אינטלקטואלים יהודים, שמדיצינה היא מקצוע יהודי חשוב מדורות רבים. בזכותנו זו איש לא פיקפק, וכך היו הרבה ענפי מדע, שלא פיקפקנו שבשביל בנין חיים יהודיים לא יהיה מחסור בהם. ידענו שיש חוסר הכרה לאומית אצל אותם המלומדים והרופאים, בזיקתם ליהדות, אבל חשבנו שאין לנו מחסור בהם. והנה, עם חורבן החיים היהודיים נחרב, אם לדור אחד ואם לדורות — אין לדעת, כל מה שהיה לנו במובן זה: גם סטודנטים, גם פרופסורים, גם אנשי מדע צעירים, כל זה הושמד קודם כל באופן גופני, ופסו כל האפשרויות שהדבר יתקן. מנין תקום עכשיו שכבה חדשה של רופאים יהודים, אשר תמשיך את המסורת של המדיצינה בישראל? זוהי אחת הדוגמאות איך באה ההיסטוריה ועושה לא לא את כל הניכוחים התיאורטיים הגדולים של „בעד“ ו„נגד“ ואת הפרוגנוזות השונות. אתם יודעים את הניכוח אם האוניברסיטה צריכה להיות לשימוש. ללימוד או למחקר בלבד — ההיסטוריה פתרה גם את השאלות האלו.

יש בארץ-ישראל שני מקצועות, אשר לפני זמן ידוע היה בהם עורך גדול ועכשיו יש בהם מחסור. התהלכה הלצה, שכאשר משהו מתעלה באוטובוס, מתברר שהנהג הוא רופא ואף החולה הוא רופא. עכשיו חסרים בארץ רופאים ובעוד מספר שנים לא יהיו רופאים בשביל ההתישבות החדשה, מפני שאלה שישנם עוד תהיה להם פרקטיקה טובה בעיר. אנחנו נמצאים במחסור לגבי מורים עבריים, כי בנינו את הארץ באופן שכמה וכמה צרכים שלנו סיפקנו בכוח האימפורט, בכוח העליה. את הפרובלימה של החינוך בארץ פתרנו במשך הרבה שנים על ידי העליה, החל ביצחק אפשטיין ווילקומיץ. גם הסמינריונים שבנינו נוזנו מהישיבות ובתי-המדרש לרבנים בכל מיני צורות שהתפתחו בגולה. עכשיו אנחנו מחויבים לבנות את החינוך אך ורק בכוחות שישנם בארץ, והם בהחלט אינם מספיקים. אם לפני מספר שנים היה ענין התכנון בבחינת לוקסוס, כי לא היה מחסור במהנדסים, הרי עכשיו, אם לא יהיה לנו מקום לחינוך מהנדסים נישאר במחסור. אינני רוצה לומר משהו בענין אמריקה, ואין לי שום נבואות על גורל היהודים בארצות שלא נתפסו להיטלריום.

כל מה שמתהווה כיום במדיניות האנגלית והאמריקאית מבשר רעות — היטלר לא יעבור בשלום בשביל העולם גם אם ינוצח. בזמן המלחמה בא הנה מאמריקה באוירן רופא צעיר — הוא בא בזמן שאנשים חשובים מאד בארץ ישראל עזבו את הארץ באוירן. מקרים בודדים כאלה עוד יהיו, אבל אנחנו יודעים היטב מה מעט נתנו לנו עד עכשיו אנגליה ואמריקה בשביל האוניברסיטה — רק מקרים אינדיבידואליים. גם אירופה המערבית נתנה לנו בקושי, עד שלא באו הגזירות. זו עובדה מחפירה, זהו אחד החשבוניות העגומים שיש לנו. ואם אנחנו חושבים על בנין חיים בארץ לאחר המלחמה — ואנחנו את בנינו לא נוכל לעשות בלי רמה אינטלקטואלית גבוהה — שאלת הפוחות הרוחניים, שאלת האוניברסיטה נעשית במובן זה חיונית הרבה יותר.

שאלה אחרת היא שאלת המגע של האוניברסיטה עם גורמים חלוציים. בענין זה עורך פרופסור ברגמן כמה דברים, שכל מה שנאמר עליהם איננו מספיק, אבל לא פה המקום לדבר עליהם. האידיאל של א. ד. גורדון לא הושג. המחשבה של האוניברסיטה כפי שהוא ראה אותה היתה נטולה כל אותו הבלט האקדמי והפסיבדור אקדמי — היתה תורה לשמה; ישיבת וולוז'ין בצורה מודרנית, הקשורה עם החיים היהודיים בעומקם, בשטפם. מחשבה זו לא הוגשמה. ועד שהיא לא תוגשם יהיה הרבה מקום לאי־שביע־רצון, ולפעמים גם להרגשת זרות.

דברינו עכשיו כאן מכוננים, לדעתי, לשתי מגמות מקבילות זו לזו. מגמה אחת היא שיש צורך בדרך של שחרור המפעל מבחינה כספית, יש צורך קודם כל בעזרה מן הארץ. שנים רבות לא נתנה הארץ פרוטה לאוניברסיטה, ורק לפני עשר שנים התחילו בפעולה, ואינני חושב שזו התקדמה במידה הראויה. וההסתדרות, שהיא עמוסה, לדעתי, די תפקידים וחובות, והמשקים (אשר לא הייתי מעז לבוא אליהם לפני שנים אחדות ולדרוש מהם השתתפות בענין האוניברסיטה) הגיע תורם לתת את ידם ולשתף עמה פעולה. המשקים התנברו, וההסתדרות התבצרה, והיא חייבת עכשיו, מתוך צרכים חיוניים שלה, בהרמת כמה וכמה ענפים, לראות את חובתה לאוניברסיטה כמו שהיא רואה זאת לגבי כל התפקידים הלאומיים, בין שהם נתונים שכר לעבודתה ובין שהם עומדים במרחק.

אבל יש לי בזה גם מגמה ציבורית פוליטית, שאין להסתירה. אינני חושב שבאוניברסיטה מעריכים את ההסתדרות. אני אומר זאת מתוך הסתכלות ומגע. אין שלטונות האוניברסיטה מבינים את ערך ההסתדרות ואינני חושב שהחבר האקדמי

שלה עומד על אותו גובה, ביחס להבנת ההסתדרות, כמו שעומדים פרופסורים בעולם ביחס להבנת תנועת הפועלים. ואני אומר שערכה של ההסתדרות לגבי האוניברסיטה גדול יותר מאשר ערכה של תנועת העבודה באנגליה ובאמריקה לגבי האוניברסיטאות שלהן. אנחנו בכל זאת עומדים בראש האומה. אני אומר זאת לא מתוך התפארות — אנחנו מכירים את הדבר. אבל בכל מגעי עם האוניברסיטה אינני מוצא בתוך חוגיה — ואין זה ענין של מזרח ומערב, של שמאל וימין, זוהי מחלה כרונית של אוטרה-אקדמיזם שהפרופסורים שלנו שקועים בה — הבנה נכונה של משקל ההסתדרות בחיי הארץ בכלל, בחיי הרוח שלה, ואינני מרגיש רצון שההסתדרות תקבל את מקומה בהשפעה על האוניברסיטה. אמנם, אני יושב באוניברסיטה, אבל אינני חושב שעל ידי השתתפותי מתבטא במידה הראויה ערך תנועת העבודה בארץ, ואני אומר: ההסתדרות אינה צריכה לתור על הדבר הזה. בשבילנו אין זה ענין של השתתפות כספית דוקא — ההסתדרות צריכה לעבוד באוניברסיטה בדרכים אחרות לגמרי. זהו אחד המקומות בעולם שתנועת העבודה אין לה השפעה על הסטודנטים, כפי שרצוי שתהיה. מי שזוכר באיזו מידה היו סטודנטים יהודים נתונים להשפעת תנועת הפועלים ברוסיה הצארית. יבין כמה מזר הדבר שהאוניברסיטה בירושלים, הנמצאת במרחק שעתים נסיעה מן העמק ורבע שעה ממוסדות הסוכנות וממועצת פועלי ירושלים, הדור הצעיר שלה, שיש לו גושפנקה של אינטליגנציה, יזנק במידה פחותה כזו מתוך מעמקי תנועת הפועלים. זוהי פרובלימה גדולה של תנועתנו, שצריך לחשוב עליה. אני תולה את הדבר לא רק בסטודנטים, כי אם בהתפתחות מסיימת שלנו, של תנועתנו, שלא הכל ראתה והקיפה.

אבל אני אומר שבארץ מתהווה פרוצס של אִמְנֵסִיפִּצְיָה, הוא מוכרח להתהוות, ומוכרחים לקום בארץ חוגים ציבוריים שירצו להשפיע על דרכה של האוניברסיטה. וההסתדרות אינה רשאית לעמוד מן הצד. כל נדבן, חשוב או לא, משפיע על האוניברסיטה. קובע, מיסד קתדרה או סטיפנדיה זו או אחרת. כשקוראים את רשימת הסטיפנדיאות אפשר למצוא דברים מוזרים למדי. לא מה שאצלנו חשוב — חשוב בגולה באמריקה. אינני בוכה על שיש דברים מיותרים — אני בוכה על העדר דברים חיוניים ביותר. לא עלה על דעת האוניברסיטה בירושלים שתולדות הציונות, תולדות התחיה הלאומית שלנו — הוא נושא בשביל קתדרה. נס גדול הוא שקיימת קתדרה לתולדות הספרות העברית. כל אלה שדוגלים בזה שאיננו צריכים להיות ככל הגויים, סבורים שהאוניברסיטה שלנו אינה צריכה, חלילה, להיות אחרת מכל האוניברסיטאות!

כל אותם הדברים שאנחנו מתלבטים בהם בחיינו יתכן שאין הם יכולים להעסיק אוניברסיטאות לונדון וברלין, אבל אותנו הם צריכים להעסיק. לדעתי, כניסת ההסתדרות על מוסדותיה ומשקיה לתוך פעולת האוניברסיטה פירושה: מלבד העזרה הישירה לה, לביצורה ולשחרורה מתלות מופרות, גם לקבוע ולומר מהו הדבר החיוני, שגורלנו הלאומי זקוק לו בשעה זו, ומהו הדבר השני במדרגה. ההסתדרות תוכל לבוא ולומר: זה וזה דרוש לנו. אני גם מעז לחשוב שאותם הסכומים שההסתדרות יכולה לתת לאוניברסיטה יכולים לכוון את מהלך הענינים בה.

צריכה לקום ועדה שלנו, אשר תגייס את האמצעים ותסדר סניף בעל זכויות באגודת שוחרי האוניברסיטה בארץ-ישראל. הכספים צריכים להיכנס באופן מרוכז דרך מוסד הסתדרותי. הסכומים, לדעתי, יכולים להיות ניכרים. עם מתן הסכומים יהיה מקום להעמיד דרישות מסוימות, חס וחלילה לא מפלגתיות, או להבטחת גון מעמדי, כי אם למען הבטיח את הדברים שהם חיוניים לנו בתור תנועה מישבת ובעלת שאיפות חברתיות. למשל, יש דברים אשר בשביל אחרים אינם חשובים ביותר, ולנו הם חשובים. במשך שנים-שלושה דורות חשבה יהדות האמנסיפציה שהדבר החשוב ביותר בשביל התרבות היהודית הוא להכין רבנים מודרניים. בזה היה צורך גם ברוסיה, חלמו על זה... וכאשר מדברים עם יהודים תורמים לאוניברסיטה — האידיאל הגדול שלהם הוא שהאוניברסיטה שלנו תהנה רבנים לגולה. אינני מנתח את הדבר הזה, אבל לנו בתור תנועה יש צורך שהיסוד של שירות ציבורי יתפוס אצלנו מקום גדול. יש שאנחנו לוקחים פועלים וחלוצים ועושים אותם על כרחם פקידים. בנין מדינה יהודית, בנין חיים יהודיים בארץ-ישראל דורש דבר כזה. אבל אין אנו נזונים בזה על ידי האוניברסיטה. צריכה להיות שאיפה אצלנו שמשם הציבור, עובד קר-אופרטיב, מזכיר אגודה מקצועית, פקיד בועד הקהילה, שמש בסוכנות, יקבל הכשרה, גדולה או קטנה. צריכה להיות עבודה שיטתית, סלקציה של עשרות בשנים, כדי להפוך את האדם היהודי, שעלה מן הגולה, וחסר לו כל כך הרבה, — גם השכלה וגם ידיעה — ליהודי שתהיה לו השכלה כלכלית ופוליטית, שידע את המורח הקרוב וכדומה וכדומה. זהו בשבילנו ענין חיוני. יתכן שפקולטה מסוג כזה אינה קיימת בעולם, אבל בשבילנו בתור תנועה הרוצה להכשיר אנשים, אם הם בעלי תעודת בגרות ואם חסרים אותה, היא חשובה (היו אוניברסיטאות חשובות מאד בעולם שלא הקפידו על תעודת בגרות כשם שמקפידה האוניברסיטה שלנו, העושה יוצא מן הכלל רק בשביל תלמיד-חכם תלמודי. רוב חכמי ישראל נתקבלו לאוניברסיטאות בלי תעודת-

בגרות). השאלה איך תעזור האוניברסיטה בדבר זה — והיא צריכה להסתגל לצרכי הארץ הממשיים, לא רק לצרכים במובן משרות, כי אם במובן הרוחני — היא שאלה גדולה מאד. על כך היו ויכוחים גדולים, ועסקתי בזה עוד לפני עשר שנים, והדבר עומד על סדר היום. יש שחשבו שפקולטה למדעי החברה להכנת פקידים ציבוריים היא דבר שרק סוציאליסטים רוצים בו, או — בכלל ענין של בטלנות. יש אפשרות להסתדרות, לדעתי, להיכנס לעבי הקורה כדי להפנות את האוניברסיטה לצרכים חיוניים שלה ושל הבנין.

אני מסיים את דברי בהצעה מעשית: אנשים צריכים לצאת מכאן בהכרה שזו אחת המעמסות החשובות שההסתדרות תקח על עצמה, כראוי לכוחה. צריכה להיבחר כאן ועדה, שתהיה אחראית בפני ההסתדרות ותעבוד עם כל מוסד וכל משק, אולי תסדר כינוס, תרכז את הדרישות המעשיות שלנו מן האוניברסיטה ותקבע איך להשקיע את הכספים.

ד

עובדי המדע לשירות העם

(במסיבה שנערכה על הרה"צופים על ידי עובדי המדע של האוניברסיטה לרגל הצטרפותם להסתדרות הפקידים. „שורות“, ירחון הועד המרכזי להסתדרות הפקידים, אלול תש"ד, ספטמבר 1944; החוברת „דברי ברל כצנלסון על האוניברסיטה העברית“, עמוד 31)

היתה עלי אימת השולחן הערוך הזה עם המפות הלבנות ועם הכיבוד ועם התה. אין לי כל כך הרבה „אספרי“ בשביל דיבור קל של בנקט. אבל ראיתי שהפכתם את המסיבה לאסיפה רגילה ודיברתם בה כל מיני דברים פשוטים. זה יקל עלי לדבר. כולם בירכו אתכם ואינני רואה צורך להוסיף על הברכה. אבל צר לי שאני רואה אתכם לאחר ההחלטה ואינני רואה אתכם לפני ההחלטה. אני נמצא כמדומני במגע עם האוניברסיטה באופן רשמי כעשר שנים, ועדיין לא היתה לי הזכות להיפגש עם החברים העובדים המדעיים באיזו צורה שהיא; ונראה לי שהדבר איננו כל כך מקרי. נפגשתי כמה וכמה פעמים עם אנשים בודדים, מהמדרגות הגבוהות והמדורגות הנמוכות, כשהיו להם איראילו טענות או תרעומות כנגד ההנהלה על קיפוחים. אבל לא

היה, כנראה, צורך לעובדים המדעיים להיפגש עם ההדיוטות מבין אנשי האוניברסיטה ולשוחח על עיקר הדברים. אצלנו יש משרד רבנות ויחד עם הרבנים יש גם הדיוטות. אנשים חילוניים, שמצרפים אותם בשעה שמרכיבים משרד רבנות. גם באוניברסיטה ישנם, נוסף לשלטון האקדמי, אנשים מהעולם החילוני, אשר גם להם היתה צריכה להיות איזו שייכות לעניני האוניברסיטה. הם עוסקים בעניני תקציבים; על פי רוב מחליטים על פרופוסורה; אבל לידי מגע חי עם העובדים המדעיים לא זכו — עד לידי כך, שלאחר עשר שנות קשרי עם האוניברסיטה התחלתי לפקפק אם יש טעם בשבילי לשבת באיזה גוף אדמיניסטרטיבי כזה שאין לעובדים המדעיים צורך לעמוד בפניו. אולי יש חוק שעל פיו אין העובד המדעי יכול לבוא אל שערי הועד הפועל של האוניברסיטה; אבל יכול עובד מדעי להזמין אליו מאנשי הועד הפועל. במשך עשר השנים מאז נעשתה הרפורמה הראשונה בקונסטитуציה של האוניברסיטה, מאז הירכב המוסד הזה, והאוניברסיטה חדלה להיות תלויה בכוחות חוץ ובממונים מהחוץ. — במשך כל הזמן הזה לא הגיעה האוניברסיטה לכך. שבין אלה שהם, כביכול, שליטי האוניברסיטה ובין העובדים המדעיים לצורותיהם השונות ינצר יחס ומגע אנשי ותרבותי יותר. ואין הדבר הזה נוגע רק אלי באופן אישי. אילו היה הדבר כך הייתי מחריש. אבל כך היה בעצם בימי ביאליק ובימי שמריהו לוינ ובימי אוסישקין. ואינני יודע מה פועל כאן. אולי הפחד ההיררכי, שמה בכלל אין זה מן הנימוס ואין זה הגון שעובדים מדעיים, ובפרט צעירים, יחשבו שאפשר להגיע לצמרת הגבוהה ואפשר להטריד אותה בפרובלמי מות האוניברסיטה, בביקורת ובתרעומת. לפיכך זוהי הפעם הראשונה במשך עשר שנים שנפגשתי אתכם כמו ציבור.

צר לי שאני שומע כאן רק את אלה שדיברו בעד כניסה להסתדרות, ולא שמעתי את אלה שאינם כאן ושלא הצטרפו, גם לא שמעתי את ההיסוסים שלכם. אומר את האמת: גם פרגע אני מעונין יותר בדברי היסוס ושלילה מאשר בדברי חיוב. רציתי להבין אותם, מפני שאינני בטוח שהכניסה להסתדרות והצטרפות פורמלית להסתדרות פותרת את השאלות. משהו דיבר פה על „געדל-שידוך“, ויתכן שיש לכם פננות טובות בענין זה, ויתכן שלא לגמרי תתאכזבו. אבל בכל זאת טעות היא בידכם אם אתם חושבים שזהו זיווג כל כך נוח, שאתם רק תקבלו משהו ותחיו חיים שקטים. שיעזרו לכם לקבל תוספת-יוקר והוספה על המשכורת ויעזרו לכם להילחם בפטורים בלתי-צודקים. אם לכך נתכוונתם אתם יכולים אולי מחר להינכח שזה היה מיקח-טעות. אינני רוצה לאמור שלא תקבלו תמיכה בתביעותיכם המקצועיות. אני סומך על חברי

ידידי גלובמן שהוא כבר ידאג לכך. ואני יודע שההנהלה יודעת מה פירוש הצטרפותו של גלובמן לענין זה. מי יודע, אולי בעוד שנה הפרופוסורים יקנאו בכם ויעשו סוף סוף גם הם את הצעד הזה. אבל, אפשר להגיד, שאם רק לזה תקוו, יתכן שיש פה מיקה-טעות.

אני רואה לפני את הטיפוס של איש המדע, המשכיל, האינטליגנט, הרופא. שהוא חושש מאד מפני כניסה להסתדרות. יש, למשל, הסתדרות המונית-עממית כהסתדרות המורים; ומי שרוצה לדבר על רומנטיקה של קשרים בין המורה והפועל מזכיר אדם כויתקין; ורק היום קראתם בעתונות שמת מורה זקן — טורקניץ — שהיה פעם מחשובי המורים בארץ, והיה העורך הראשון של „הפועל הצעיר” ואחד מאבות תנועת הפועלים בארץ. אזהבים לפעמים להזכיר דברים כאלה. אבל במשך יותר מעשרים שנה מתלבטת הסתדרות המורים ונזחלת הרבה כשלונות בשטח המקצועי מתוך הפחד הזה שאנשי רוח והשכלה ילכו לטריידיוניון. הפחד מפני טריידיוניון, שהוא חזק לא רק בינינו, אלא בכל מקום באינטליגנציה, אף שהיא עצמה פרולטרית למדי, הוא אחד הנימוקים לאי-כניסה להסתדרות. כלומר, יש סוג אנשים שיש להם אותה המסורת הנוקשה, האריסטוקרטית של איש המדע, שאיננו יודע מה עבר במשך עשרות שנים אלה על איש המדע בעולם, באיזו מידה נעשה אחד הברגים במשטר זה, וכבר עבר מן המצב של הנזיר במנזר היושב לבדו ועושה שרטוטים ועוסק באלכימיה ובחקירה, ובאיזו מידה נעשה ענין המדע גם ענין לתעשייה, לתעשייה המשעבדת, אפילו אם בראש התעשייה עומדים לא קפיטליסטים פרטיים, אלא מוסדות פילנתרופיים וממשלתיים. אבל יש בארץ היסוס יותר גדול לכניסה להסתדרות. אני חושב שההיסוס הוא גדול יותר לא מפחד שמא יהפך איגוד זה או אחר לטריידיוניון (אגב, אין זה נכון ביחס להסתדרות: ההסתדרות איננה טריידיוניון). גדול יותר הפחד מפני ההסתדרות שאיננה טריידיוניון. זהו לדעתי, הדבר הדוחה חלקים גדולים של אינטליגנציה בארץ מהצטרף להסתדרות. אילו היתה ההסתדרות רק ענין של טריידיוניון, והיתה דורשת פעם תמיכה בשביתה ופעם מס רגיל, כמו שטריידיוניונים בעולם דורשים, והמסים שלהם הם בדרך כלל קטנים, יתכן שהרבה מאד אינטליגנטים אשר חונכו בחוץ-לארץ על השקפות פרו-גרסיביות ורדיקליות היו מוצאים שמותר להם להצטרף לענין הזה. אבל ההסתדרות היא משהו אחר, והמשהו האחר הוא המסוכן והוא המפחיד. הארגון הזה של העובדים המדעיים כבר עבר דרך ארוכה, אני שומע שהוא עבר תקופה של עשף

שנים. אבל לאחר שכעבור עשר שנים הצטרף להסתדרות, חוששני שמא נחפז לעשות את הדבר הזה, בלי לדעת מה עומד מאחוריו. כי אתם נכנסים לארגון שבכלל אי אפשר לדעת מה טובו. היום אומר לכם: כך וכך עליכם לעשות, מארז: אמר לכם: יש עוד מצוה וצריכים אתם לקבלה. זהו אולי הארגון היחידי בארץ בין כל הארגונים החשובים המתיחס לחבריו במידה גדולה של חומרה, וכפעם בפעם הוא אומר: יש עול חדש, תרפינו את ראשכם תחת העול הזה.

אין זה מקרה. אני זוכר משהו מזמן? סוד ההסתדרות החקלאית. מה היה שכרנו? שני בישליקים ליום. ומזה היינו צריכים לבנות את ההסתדרות, שום עזרה לא היתה לנו וגם לא חפצנו לקבלה. קודנו קופת-חולים, שילמנו גרוש או שנים לחודש, יותר לא היתה אפשרות לשלם. והנה הולכת ההסתדרות כפעם בפעם ואומרת, עוד עזרה הדרת, עוד „מפדה“, עוד „משען“, ומחר היא אומרת מס אחד ועוד. יש אנשים חשובים בארץ, המטיפים תמיד מוסר ומוצאים שההסתדרות אינה עומדת על הגובה, ובכל זאת כשהוטל המס האחד ברחו מן ההסתדרות. אינני דן עליהם עכשיו, אבל סימן הוא שאין הדבר הזה קל. מי יודע מה תאמר ההסתדרות בעוד שנים אחדות. הנה היא באה עכשיו ואומרת שיש חובה של קליטת עליה. לפי שעה הדברים על משטר של קליטת עליה הנם רק בגדר של מליצה. אבל מי יודע, יתכן שיהיו לדבר רציני, שידרוש מאתנו משהו אחר מלבד דיבורים סתם. אינני חושב שההסתדרות הגיעה למרום החומרות, אם כי הגיעה כבר להרבה חומרות. היא הולכת אמנם בערמומיות, בתכסיס, היא עושה לאט לאט, אבל אנחנו רואים שהעול הזה הולך וכבד משנה לשנה. אמנם, בכוח העול הזה נעשו כמה דברים בארץ. בכוח העול הזה חי הפועל עכשיו אחרת משהיה חי לפני שנים, ומצבו של הפועל, ולא כל כך מצבו החמרי, אלא בעיקר מצבו הסוציאלי והרוחני, שונה ביסודו מקצבם של כמה חוגים אחרים וממצבם של פועלים בעולם. כי מבחינת הרגשת ערך האדם וזקיפות קומה הצליחה ההסתדרות להעניק משהו לפועל, שלא קיבל בשום טרייד-יוניון בעולם. אבל מי שהולך לקראת הדבר הזה חייבים לגלות לו את כל חומר הדין שבהסתדרות, ממש כמו שצריך על פי דיני ישראל לגלות לגר, שבא להתגייר, את כל הקשיים של תורת ישראל. הדבר חל ביחוד לגבי ההצטרפות להסתדרות מצד חוג אשר פיקפק הרבה ביחס לזה. אינני יודע אם אלה שעזרו לכם להצטרף נהגו בדרך זו, אם לא הקלו יותר מדי בהליכתכם להסתדרות. וכמובן שאם אדם התחיל באלף הוא צריך לאמור בית. לא תהיה לו ברירה.

אבל נדמה לי שכאן מקום להתעכב על נקודה אחת שהיא חמורה מאד בחיי ארץ־ישראל. בעולם הגדול, כשהננו רואים את ההבדל בין השכבות השונות, אנחנו חושבים זאת כדבר שבדרך הטבע. אומרים שיש חלוקה סוציולוגית של מעמדות. אינני נכנס בסוגיה החמורה הזאת כמה מעמדות יש בעולם. אבל חברה רגילה יודעת שיש אָכר, ויש פּוֹעֵל כפרי, ויש פּוֹעֵל עירוני וכך. אבל בעצם יש בעולם לא רק זה. אפשר לחלק מבחינה אחרת: יש מעמדות דוממים ויש מעמדות מדברים. יש מעמדות שמבחינה תרבותית מצבם טוב יותר או רע יותר, אבל במובן חיי האומה הם מעמדות דוממים. ברוסיה היו אומרים על העם הפשוט „בידלו“. זה מעין „עם הדומה לחמור“. ויש מעמדות מדברים. כמעט בכל משטר מגיעות שכבות מסוימות לידי גילוי עצמן ולידי הנהגת העם בכל מיני צורות של שלטון, לפעמים בצורה מוזרה. באנגליה אנחנו רואים, למשל, כיצד משפחות מסוימות שולטות זה מאות בשנים. הן יכולות לשלוט על ידי מפלגת הטורים ועל ידי מפלגת הליברלים ועל ידי מפלגת־העבודה. למעשה איתו גזע הוא השולט. וכך אפשר גם לראות בכמה וכמה ארצות אחרות. שאותו עוֹרֶךְ־דין, שאותו איש המופיע בפרלמנט ובקבינט, יכול להחליף את עורו כפעם בפעם, אבל בעצם שם סוג ידוע מנהל את המדינה. ומשלימים עם הדבר הזה בעולם, כשם שמקבלים כמה סתירות סוציאליות כדבר המובן מאליו.

אבל אצלנו שונה המצב. בשום עם בעולם אין הסתירה המעמדית מתקבלת כדבר משוער כמו שהיא מתקבלת אצלנו. אין זה מקרה שאין היהודי רוצה לעבוד בפועלים יהודים. אל תחשבו שזהו דבר פשוט, ושרק בארץ־ישראל האכר בפתח־תקוה, או במושבה אחרת, עושה חשבון שלא כדאי לו לעבוד בפועלים יהודים. גם בעלי־בית־החרושת היהודי בלודז יכול היה להיות ירא־שמים, חרד וגם ציוני, ואף על פי כן רצה להעסיק פועלים לא יהודים. היו הרבה הוכחות למצב זה. יש גמרא מסורשת: „הקונה עבד עברי — קונה אדון לעצמו“. המושג יהודי ותרבות יהודית אינו מקבל על עצמו עבדות מן החוץ. ובארץ־ישראל הדבר בולט במידה גדולה. הוא אחד הגורמים לאפי החברה הארץ־ישראלית. אנשים באו לבנות פה משהו חדש, והיהודי שחלם על ארץ־ישראל, ויהא מאיזו שכבה סוציאלית שהיא, מוכרח היה לראות את ארץ־ישראל כאוטופיה סוציאלית. כדבר שלא רק גלות היצונית אין בה; בזה לא הסתפק. ואפילו אותו יהודי, המנחם־מנדל, שקרא את „אהבת ציון“, לא תיאר לעצמו בומן שחלם על ארץ־ישראל.

שבמובן סוציאלי תהיה ארץ־ישראל המשך של העיירה היהודית, המשך של הליקויים הסוציאליים שבעיירה. ממש כמו שאנחנו רואים עכשיו בעולם, שפאשר חייל הולך למלחמה מבטיחים לו כי בשעה שישוב אחרי המלחמה יפירו בזכויותיו, והארץ תהיה מלאה דמוקרטיה. העולם איננו מודה בדבר, שיתכן שאדם ילך להילחם שנים על מולדתו וישוב לאותו מצב שבו נמצא קודם עם אותם הניגודים הסוציאליים. וכך יהודי שהלך לארץ־ישראל, להיות חלוץ שם, או לעבוד סתם בלי כל מיני מחשבות מיוחדות, דורש לעצמו זכויות. אפשר להתרעם מדוע האנשים הם מחוצפים, מדוע יש להם פּרֶטֶנְסִיּוֹת, אבל עובדה היא שהעליה לארץ־ישראל, אפילו עליית תימנים, אינה משלימה עם מצב של יהודים חוטבי־עצים ושואב־מים ועם מצב של יהודים אביונים. אולם באה המציאות הארץ־ישראלית ושינתה בזה משהו, ולא סיפקה את הדרישה הזאת. וראי שהסתירות בינינו, מבחינה כלכלית, קטנות מאשר בניר־יוֹרֶק. אבל אם תתבוננו מבחינה אנושית ורוחנית תמצאו שאין אולי בשום מקום בעולם חריפות כזו של ניגודים סוציאליים ושל יחסים חברתיים כפי ששנה אצלנו. יתכן שהדבר הוא בטבע שלנו, אם יש לנו באמת טבע יהודי מסוים. אבל אם אין כּאֵן ענין של טבע, הרי הקולטורה היהודית במשך דורות היתה קולטורה דמוקרטית. וזה קשור עם המפעל הארץ־ישראלי, שמי שבא לבנות את ארץ־ישראל איננו יכול להשלים עם המצב הקיים. ופה אירע משהו. לא הצלחנו לבנות את ארץ־ישראל כך, לא הצלחנו בראשית הבנין למנוע את הסתירות הסוציאליות. מכאן צמחו כל מיני ניגודים, וצמח גם אצלנו ניגוד שלא היה לו מקום ושלא היה צריך להיות לו מקום, הניגוד בין העובדים בכלל ובין אלה ששמעתי פה שקוראים אותם עובדים מדעיים, אינטלקטואליים, אינטליגנטים, בעלי הפרופסיות הליברליות.

צמח בארץ הניגוד הזה שאיננו, לדעתי, ניגוד כלכלי. אינני חושב שיש הבדל בין מצבו של המורה ובין מצבו של העובד ההסתדרותי. מקשבי חשבונות מפל חוג יכולים להוכיח שמצבם של העובדים באותו חוג רע יותר. אבל בודאי אין הבדל בין מצבו הכלכלי של איש המדע ומצבו של הפועל המקצועי. אבל יש הבדלים סוציאליים ויש מרחקים סוציאליים. אמרתי פעם שבארץ הקטנה הזאת יש מרחקים רוחניים וסוציאליים, כמו בקונטיננטים שלמים, בין האדם החלוץ אשר מעיניו נתונים לבנין הארץ ואשר מודד גם את הנאותיו, את העולם הזה שלו ואת הפרובלימות של קיומו, של משפחתו, של חינוך ילדיו, באמת־מידה אחת של תקומת ישראל, ובין איש המדע החשוב שנשאר בארץ־ישראל קוסמופוליטי, קשור בטבורו לאיזו תרבות

אחרת, לאיזה מושגים סוציאליים אחרים, לאיזה מושגים שבטיים מסוימים. יש ביניהם תהומות כאלה ששום גשרים כלכליים לא ינשרו ביניהם.

ואולי יש עוד מרחק אחד: זהו הניגוד בין חיים חלוציים לחיים לא-חלוציים. אינני מקבל על עצמי להגדיר עכשיו מה הם חיים חלוציים. זהו בשבילי דבר קשה כרעג. ואינני מיחס חלוציות לאיזו שכבה סוציאלית מסוימת או לאיזה מקצוע מיוחד. המושג הוא הרבה יותר רחב. אבל בכל ציביליזציה יש תקופת חלוציות והיא נותנת את צבינה לאותה ציביליזציה. אי אפשר להבין את אמריקה בלי להבין אותם דורות שיצרו את הפיאונריות האמריקאית ושעד היום הזה הם מורגשים ככוח מפרה בתרבות האמריקאית. ארץ-ישראל נמצאת, מימי ביל"ו ועד היום, ובודאי תימצא עוד כמה דורות — אם לא לחשוב שכל מה שאנחנו עושים ישקע — במצב של מאמצים חלוציים בכל שטחי החיים שלנו. ויש איזה ניגוד נפשי עמוק בין מי שנמצא בתוך הטריטוריה החלוצית ובין מי שאיננו רוצה להימצא בה. היא נתונה לכל אחד ואחד, היא אינה גדורה בפני משהו. אין שום שוערים הגודרים את הדרך בפני משהו. אף על פי כן כמה יסודות בקרבנו, אפילו יוצרים במקצועם, בזחרים מבחינה רוחנית וסוציאלית להיות מחוץ למחנה החלוצי. לפעמים קרובות הקשר הזה עובר גם על פני גדרות סוציאליות, כגון קשר ביני ובין איזה אפר זקן בארץ-ישראל, שבשאלות העבודה העברית ובהרבה שאלות אחרות אנחנו נלחמים מלחמה עזה בינינו כל ימי חיינו ואנחנו אויבים כל השנים, אבל פשאנחנו נפגשים ברור לנו שהננו בני משפחה אחת. הוא ישפוך אש וגפרית על ההסתדרות, אבל בכל זאת כשיפגש עם הרצפולד הוא ידע שהם אחים. זה מגלה לנו שהחלוציות הארץ-ישראלית מתבטאת לאו דוקא בהתאמה סוציאלית גמורה, היא גם עוברת את הגבולות האלה. היא נשנה פעם אצל רופא זקן או אצל מלומד בפיתול. אילו הייתי קורא פה הרצאה, הייתי יכול להעביר בפניכם טיפוסים שונים של בני ארץ-ישראל, בני דורות שונים ובני תרבויות שונות, המאוחדים כולם על ידי איזה מין חוט חלוצי שעובר בתוכם. מאידך גיסא יכולים אנשים להימצא בבית אחד, במפעל רוחני אחד, ואפילו במפעל ציוני אחד ולהרגיש שהשותפות הזאת חסרה להם. אני חושש שחוסר היסוד החלוצי או מיעוט היסוד החלוצי, דוקא בשכבות שבכל העולם יש להם חשיבות גדולה, מדעית, רוחנית וסוציאלית — סיכן במידה גדולה את התפתחות הענינים בארץ וגרם נזק עצום גם למדע, גם ליצירת הספרות והתרבות העברית בארץ, וזה ניכר עד מאד בחיינו כאן.

יש שטחים המאחדים. „השורה“ מאחדת אנשים. היסוד של ההתגוננות העצמית של הישוב, שהוא הכרח היסטורי. הכרח אולי טרגי בשבילנו, במידה שאנשים בני חוגים שונים נותנים לכך מזמנם ומכוחותיהם, במידה שהם מקבלים עליהם את העול הזה, — במידה זו הם מוצאים להם משהו משותף. כך הקשר הסוציאלי הניתן על ידי ההסתדרות הוא לא רק קשר סוציאלי בלבד: הוא גם מסוגל להביא אנשים לידי אחדות יותר משהיא קיימת ביניהם כיום.

גורל מזור מונה ליצירה הרוחנית שלנו בארץ. מקרים שיוצרים גדולים צירפו את עצמם למאמצי הבנין כשותפים גמורים, היו יקריה המציאות. בכל העולם הרוחני של האורתודוקסיה בארץ היו כוחות מוסריים עצומים, היו בו הרבה אישים. מבחינה תרבותית יהודית אין אנו יכולים כלל להתיחס בזלזול למה שקוראים התקופה של „בריסקר רביצין“, הידועה כתקופה של ריאקציה שחורה, שהחרימה את י. מ. פינס. מי שידע את אפי חשיבותו של הרב מברסק בשעתו ברוסיה יבין שזו היתה חטיבה חשובה. מהר מאד נתגלתה הזרות בין אנשי ירושלים ובין אלה שבנו את פתח תקוה — לא ביניהם ובין האפיקורסים שבנו את ראשון לציון, אלא בין אנשי ירושלים בכלל ובין אותם מאנשי ירושלים שבנו את פתח תקוה. היסוד החלוצי של פתח תקוה הפחיד אותם וגרם לקרע גם בין אנשי ירושלים. והיה חזיון כמו יחיאל מיכל פינס, שהיה קשור לקונסרבטיזם היהודי והצטרף לאנשי גדרה וחי את חייהם והשתתף אתם פעם אפילו במקרה של התגוננות מפני ערבים. יש אגדה שהוא אפילו ניהל את ההתגוננות. אולם עצם הדבר שישב בצריף אחד עם אנשי גדרה הוא מקרה יחיד במינו בתולדות הישוב. אבל במידה שנוצרו בארץ שכבות מסוימות, נגלו ניגודים ביניהם ובין החלוצים; ויותר מאשר ניגודים חמריים היו אלה ניגודים של סגנון חיים, של יחסים, של הערכות. וכשבאה העליה השניה, כבר היו ד״ר הלל יפה או יהושע ברזלי משהו יוצא מן הכלל. אלה שכל המאמץ החלוצי הזה לא היה זר להם זרות מוחלטת — היו בודדים במספרם.

ושאלת הכניסה להסתדרות היא בשבילי פרודור לקראת דבר יותר גדול. כיצד להחדיר לחוגי האינטליגנציה המדעית והמקצועית את ההכרה שאין טעם לחיים בארץ ישראל בלי המאמץ החלוצי? סוף סוף אנחנו פרובינציה נידחת ועלובה ואין כאן מקום לא לקרירה מדעית גדולה ולא לקרירה סוציאלית, ואם יש טעם לכל העבודה כאן, הרי זה אך אם היא מתלכדת עם ענין שיש לו חשיבות בלתי רגילה. אם זה רק ענין של פרסום פרופסיונלי. הרי היטיבו לעשות כל חכמי גרמניה

וכל המלומדים היהודים מאירופה שמצאו להם מקומות יפים, מרחב גדול, בכל מיני אוניברסיטאות גדולות וסידרו את עצמם. ומי יודע מה עוד צפוי להם, איזה הישגים ואיזו הצלחות וקרנרות? היו אנשים שבחרו תחילה בארץ-ישראל ואחר כך נזאשו והחליפו. אולם מי שבחר בארץ-ישראל הריהו רשאי לבקש איזה סיפוק, והסיפוק הזה, לדעתי, כמעט אי אפשר שינתן לו אם לא בשילוב העבודה הרוחנית בתוך איזו מסכת יותר גדולה.

לא אקבל על עצמי להתנכח עם האנשים הרואים את המדע כדבר בפני עצמו. אזרחים יהודים פשוטים בימינו, כשמדברים ביניהם, רשאים הם לומר, שאם יש לנו ענין במדע, אם יש לאומה ענין לבנות את המדע, הרי זה משום שהמדע נוצר בשביל האומה. אין איש המדע צריך לשם כך לשקר או לסלף או להסתגל למישהו. עליו להביע את כל האמת המדעית שלו. אבל מדע שאיננו מתכוון לשרת את החברה ואת האומה, אולי דבר חשוב הוא בפני עצמו, אבל אי אפשר לומר שהוא דבר חשוב לנו. אי אפשר לדרוש שאנחנו נרגיש אליו קרבה והערצה, אם עניננו שלנו זר לו.

הנהה לגבי האוניברסיטה שלנו צמיחתה היתה במובן זה צמיחה מזורה. זאת לא היתה צמיחה אורגנית. היא לא צמחה מתוך הישוב, מתוך אנשי מדע בישוב שהיה להם צורך לבנות איזה דבר, אלא באה אלינו כמתנה מן החוץ. לא נרמה את עצמנו, ידוע שיש בציזנות דברים שבעצם נוצרו באופן מלאכותי, והתפתחותם הסוכה. יש בהם משום הנס של מטה אהרון, דברים מתים בעצם והנה הם קמים לתחיה. מה היה הדיבור העברי בראשיתו? לא היה דבר זר יותר ומלאכותי יותר מאשר הדיבור העברי. בעצם היתה זאת אידיאה אנטי-תרבותית לקחת אנשים בני-תרבות ובני-לשון, היודעים מה זאת לשון חיה ומה מקום ללשון בחיי אדם, לקחת לשון שהם מעולם לא דיברו בה, לשון שלא שמעו אף פעם צליל שלה, ולהפוך אותה ללשון דיבור. האידיאה היתה מזורה. כל מי שמע את הדיבור העברי בשנים הראשונות ידע כמה היה הענין מלאכותי. אין זה מקרה שאנשי תרבות עמוקים, כמו אחד-העם ואחרים, לא האמינו בדבר, ואולי גם לא שאפו לכך. אבל במסך דור או שני דורות נעשה הדבר חיוני עד שכיום יכול אתה גם לשמוע דיבור של ילד שאתה מרגיש בו את מלא החיוניות. בעצם גם האוניברסיטה שלנו צמחה באופן כזה. זוהי אידיאה שהובאה אלינו מן החוץ, בשעה שבארץ לא היה צורך בה ולא היה כוח ליצור אותה. ומשום כך לא היתה גם שום צמיחה אורגנית של המפעל הזה. משום כך יכלה

האוניברסיטה במשך שנים לראות את עצמה שיש לה איזה תפקידים לגבי הרוח היהודית, לגבי העולם הגדול, לגבי כל מיני דברים, רק לא לגבי הישוב. היא לא השתלבה ולא ידעה איך להשתלב בעצם מפעל הבנין. מכיון שהמוסד התנהל על ידי מוסדות חוץ, על ידי מינויי חוץ ועל ידי חוסר דמוקרטיה, לא פורמלית ארגונית אלא אורגנית, משום שהישוב היה רק „מקבל” — נוצרה איררה מסוימת שלא נתנה לאיש המדע להשתרש במפעל הבנין. עד היום הזה יש כמה וכמה תופעות מוזרות. אם איש המדע בארץ־ישראל חושב שעיקר עתידו במה שידפס באיזה „פיִּיפֶר”, באיזה רבעון לועזי, ועל ידי כך יצא לו שם עולם, וזוהי האמביציה הגדולה שלו, — הרי אי אפשר, לדעתי, שהוא באמת יעשה מה שדרוש, בעיקר מה שהענין החי של המדע בארץ דורש ממנו.

אמנם יש גם התפתחות גדולה בשטח זה, והדברים שוננו פה ושם. אבל אינני מתנכח עם מישהו ביחידות, אלא עם אידיאה מסוימת. כל זמן שלא הובן הדבר הזה, כל זמן שהאוניברסיטה לא באה לשמש ישר את מפעל הבנין של הארץ ושל הישוב, את מפעלי האומה, טבעי הדבר שלא נוצרה איררה כזאת שאיש המדע יִהַפֵּךְ יחד עם זה לחלוץ האומה, גם אם הוא עושה עבודות שפשלעצמן הן חלוציות. משום כך, לדעתי, אָרְכָה כל כך הדרך שלכם. המצב שנוצר הלא היה בעצם בניגוד לאינטרסים החיוניים שלכם, אפילו בניגוד למה שקוראים האינטרסים המקצועיים שלכם. זה היה בניגוד ליצירת הד לעבודה שאתם עושים. אין דבר יותר טרגי מאשר מצבו של חוקר בארץ־ישראל. הוא יוצר באיררה שאין לה הד. בחוץ־לארץ יש אוניברסיטאות, חברות מדעיות, חוגים. פה, אם לא יבוא שיתוף בין איש המדע לבין עם הארץ במובן הרחב, יעבוד איש המדע בחלל ריק, ואז אין לו גמול, מחוץ לאשר יזכה פעם להדפיס משהו בניו־יורק או בלונדון. את הגמול שללתם מעצמכם — לא כל אחד ביחידות, אלא האוניברסיטה שללה מעצמה, כי לא התאימה לכך לא את פרסומיה ולא את עבודתה: כאשר נוצרה לְבוֹרְטוריה, לא עמדה שאלה באיזו מידה היא דרושה לארץ, אלא היו כמה וכמה נימוקים אחרים לזה, מדוע צריך ליצור לְבוֹרְטוריה כזו ולא אחרת. כשנוצרה קתדרה לא היתה הפרובלימה אם הקתדרה הזאת חסרה בעיקר לארץ, אלא היו כמה וכמה נימוקים אחרים. וכל זה הביא את איש המדע במצב קשה, ויתכן כי זה הוא הדבר שגרם לו שבמקום להתגבר על הקשיים הלך והתרחק מקהל השומעים.

כשאני רואה אתכם במסיבה הסתדרותית, הריני רואה בזה התחלה — התחלה

בשבילכם ובשביל אחרים. אין הכניסה להסתדרות בלבד מספיקה. מוכרחים להציג שאלות: מה מקומו של איש המדע בחיי ארץ־ישראל? מה מקומו ובאיזו מידה הוא מקדם על פי דרכו את הבנין? באיזו מידה הוא עוזר לצרת ישראל? באיזו מידה האוניברסיטה בתור גוף רפרזנטטיבי רוחני — כפי שפיטא בצדק לייבוביץ — מיצגת את הישוב העברי ממש?

אני, כאיש בלתי אקדמאי, לא אעז להקטין את הערך ואת החשיבות האקדמאית של המדע. בעולם יש אמנות אקדמאית והיא חשובה מאד — אבל לא תמיד בוחרת היצירה האמנותית ללכת דוקא דרך האקדמיה. ואם יש באיזו מדינה „פואמה לאוריֶאֶ־טוס“ מוסמך מטעם המדינה, אין השירה היוצרת של העם בוחרת דוקא לעבור דרך המשורר הזה. לא תמיד חיים רוחניים של אומה עוברים דרך האקדמיה. לא הוכח שתמיד האוניברסיטה היא באמת מקום התנבשות ומקום־האבנים של היצירה הלאומית. הלואי שכן יהיה, אבל עדיין לא הוכח שכך הוא הדבר. כשם שהמדע בכלל מלמד ענוה, אם הוא מדע הוא מוכרח ללמד ענוה, כי הוא מגלה לאדם את כל השטח העצום של אי־ידיעה לעומת מעט הידיעה, כך לגבי יצירה לאומית. צריך שהמוסדות הלאומיים השונים, שרוצים לראות את עצמם כרפרזנטטיבים של רוח האומה, יהיו די קשובים ולא יהיו כל כך זוחזחי דעת שלא לראות שהיצירה הלאומית מפעפעת במקומות שונים. ההסתגרות של האוניברסיטה במובן זה אינה כל כך מועילה ליצירה הלאומית.

ואני חושב שעכשיו, אחרי כל מה שקרה לעם ישראל, בא גם שינוי יסודי במצבה של האוניברסיטה. האוניברסיטה היתה בשבילנו עד עכשיו לוקוסוס. היא היתה אמנם פרי של אידיאה לאומית מסוימת, אם אידיאה של פרופסור שפירא או בובר, וייצמן או מגנס, כלומר, אידיאות שונות לגמרי; כל אחד בודאי חלם על אוניברסיטה אחרת לגמרי: אין כל דמיון בין מה שרצה שפירא ובין מה שרצו כל אלה באי־הכוח של המוסדות התיאולוגיים היהודיים בפריס ובלונדון. ארץ־ישראל אי אפשר לה שתיבנה בלי מדע חלוצי. אבל אז היו הרבה אנשי־מדע יהודים בעולם. אם ירושלים אינה נותנת אותם, הולכים לכל מיני מקומות בעולם ומחפשים אותם ומביאים אותם בצורות שונות לארץ־ישראל, אם בצורה של פועלים חקלאיים, או בצורה של מורים, או בצורה של אגרנומים. המצב הזה השתנה תכלית שינוי. אנחנו איבדנו, לדעתי, את כל מקורות התורה והלימוד היהודי בעולם, לא רק במובן היהודתי. איבדנו את הרפואה היהודית בעולם. אפשר לומר שציביליזציה יהודית של דורות רבים, של אלפי שנים, מה

שיצרה את הטיפוס של הרופא היהודי, טיפוס אנושי מסוים שעבר לפנינו במשך הרבה מאות בשנים באירופה, אבדה לנו. וקיימת שאלה, איך ניצור מחדש רופא יהודי, לא רופא בירותי, אלא רופא יהודי מרמה מסוימת. אותו דבר חוזר כמעט לגבי רוב ענפי המדע. איננו יודעים אם יבואו אלינו תלמידים מהגולה, אם נוכל להעלות סטודנטים מהגולה. וברגע זה אנחנו הולכים ונשענים יותר ויותר גם בכל הטכניקה של ארץ־ישראל, גם בכל המדעים השימושיים והרוחניים, על המקלט הקטן הזה כאן.

לדעתי, אם האוניברסיטה לא תבין זאת, אזי ואבוי לה. אך אם תבין זאת, מן ההכרח שהדבר יביא לידי שינויים גדולים פנימיים בתוך הרגשת אנשי האוניברסיטה, בתוך יחסיהם עם הישוב ועם חוגים מסוימים בישוב. אינני יכול היום להעלות את כל הדברים הללו. אין אתי שום פתרונות מוכנים. אבל אם נוצרה עכשיו קבוצה הסתדרותית של אנשי מדע באוניברסיטה — הרי זה צריך להיות תפקידם העיקרי בעיניהם. לאחר שהם משלמים את המס האחד, לאחר שהם מקלאים את החובות שדורשים מהם, תפקידם צריך להיות — להעמיד את האוניברסיטה בפני כל הפרובלמות המדעיות והשימושיות והסוציאליות והרוחניות שארץ־ישראל מתלבטת בהן. הם צריכים להגיש את העזרה לכך. אינני יודע אם האוניברסיטה תלך בראש או טירת־צבי תלך בראש. אינני יודע איפה תתלקח יצירה יהודית חשובה שתתן דחיפה לחיינו ולשינויים בחיינו. אינני מיעץ — כמו ששמעתי בסמפוזיון שנערך לפני זמן־מה ושעל כך דיבר באיפוח האוניברסיטה במין נדאות — שהאוניברסיטה תתן „מורה־נבוכים“ לארץ־ישראל. עוד אינני יודע אם תוכל. לפי שעה נדמה לי שהאוניברסיטה אינה פחות נבוכה מאשר כל שאר הנבוכים. אבל, לפי דעתי, שירות עצום יעשו העובדים המדעיים של האוניברסיטה, ובפרט העובדים הצעירים, שעדיין אין בהם הנדאות הפנימית ביחס לכל דבר ואותו שובע שיש לאנשים המוכתרים בשם טוב. אם יביאו את הרוח החלוצית, רוח האחווה עם הבונים, ואת הרצון להעמיד את המדע בקשרי המערכה באופן יותר פשוט, ממש כמו שנהגו בעולם להצלת אירופה מפני הנאציזם. כשם שיוכרחו להציג מחר את התביעות בפני המדע באמריקה, באנגליה וברוסיה לעזור לתקומת המולדת, כך בלי בוששה ובאומץ־לב גמור יש להעמיד את התביעה הזאת לכל הקולקטיב האוניברסיטאי גם אצלנו כאן לשרת את העם.

ה

משה ליב לילינבלום

(במסיבת-זכרון למ. ל. לילינבלום. ליום הולדתו המאה. שנערכה על ידי הקרן הקימת לישראל בכפר-מ"ל. ל' בתשרי תש"ד, 25.10.1943)

מסיבה צנועה זו, בחורשת עצים שעל אדמת הקרן הקימת, מתכנסת — אם אפשר לומר כך — כדי להוכיח שאין „חכמת המסכן בזויה“. זוהי תופעה בלתי נדירה. אין הסופר העברי זוכה להרבה בחייו, ואף לא במותו. אבל הילד היהודי מוילקומיר — מי יודע אם נשארו שם יהודים בכלל, וכמה לילינבלומים או ביאליקים הלכו לנו לאיבוד בוילקומיר ובערים אחרות — זכה, שאנו נתאספנו כאן להזכיר שמו בכבוד, באהבה ובהערצה. היה מן המעטים, שחזו חזון רוחני גדול, וגם עשו ופעלו שהחזון הזה יתקן למשהו חי. הוא שידע כי תנועת חיבת-ציון היא לא רק חלום גדול כי אם מפעל גדול, הוא שחזר ואמר שזהו מפעל לא לדור אחד, כי אם לפחות למאה שנה — בודאי היה שמח שמחה רבה, אילו זכה וראה ששמו חי לא רק בין המתישבים החוסים בצל הישוב הנקרא על שמו ולא רק בין הילדים הגדלים בחירות בארץ-האבות. שלמען בנינה הוא פעל והתאמץ; אולם שמו ינון גם בדורות הבאים, שישאבו לא רק מדבריו כי אם גם ייקו מאישיותו.

היה סופר עברי גדול. גם בעבודתו הפובליציסטית היו גרעינים שיהיו קיימים לעולם ועד. אך אם אנו מתייחדים עם זכרו, ושמו ינון בתוכנו לזמן רב — הרי לא רק מפני כשרונו הספרותי, כי אם בעיקר מפני אישיותו. אלה שנפגשו אתו פנים אל פנים הרגישו בסתירה הרבה, שהיתה בין הדמות שחלמו עליה בהיותם קוראים את דבריו, לבין הדמות כפי שהיתה בחיים. בספרות העברית שייך לילינבלום לגיבורים הלוחמים, ועל כן תיאורנו לעצמנו גם את דמותו הוא כדמות הגיבור הלוחם, והנה ראינו אותו לבוש כמו מלמד, בצורה חיצונית עניה ועלובה. והיה בזה משום אכזבה. אבל בשביל הקוראים, שלא ראו את דמותו החיצונית, נשאר לילינבלום אחד מן המעטים שהיו נושאי הגבורה בספרותנו. הוא לא היה הראשון שהטיף לציונות. קדמו לו רבים ושונים. אבל הוא היה אחד המעטים שהציונות היתה להם לא נושא למאמר אחד או למאמרים רבים או לספרים שלמים — כי אם חזון-חיים, מפעל שיש להגשימו למעשה.

יסוד זה של גבורה לזחמת הסתמן באפי' לא רק עם הופעתו בתנועת חיבת-ציון. עוד קודם לכן תבע תיקונים בחיי ישראל. הרי זה לא חוון רגיל, שצעיר בן כ"ג יפרסם מאמר שיעורר הרדה ומלחמה כבדה בחוגי החרדים. הוא הוציא את תנועת ההשכלה מתוך התחום הצר של חכמי וילנה, שטיפלו בדקדוק עברי וקשרו פתרים לשפת-עבר האצילה, הוא הוציא אותה מעולם הספרות לעולם החיים, לעולם העשיה, ורצה לעשות הימנה גורם לשינוי החיים. גם כאן נתגלה כגיבור, כאמיץ-רוח, כלוחם. ולא מקרה הוא שלילינבלום נעשה גיבור לסיפורו של ברוידס. רבים מבני דורו, שאחר כך פרשו הימנו, ראו בו תמיד אישיות טהורה, ישרה ונאמנה. ותמיד היו רוחשים לו אמון. ב"העולם" של דרויאנוב נתפרסמו מכתבים מאת מ. וינצ'בסקי, הסוציאליסט היהודי, שעזב את הספרות העברית, התרחק מכל עניני היהודים, ואף על פי כן נתגעגע תמיד לחייו המשותפים עם לילינבלום. ותמיד סמך עליו כעל חומה בצורה. אני עצמי נפגשתי פעם באמריקה עם אחד מבני אותו הדור, הלה נתרחק כבר לגמרי מהחיים היהודיים, יצא לעולם הגדול ושכח כבר אפילו גירסא דינקותא — והוא דיבר על לילינבלום בהערצה ובאמונה והדגיש את שכלו הישר ואת אהבתו הגדולה לעם.

בשביננו, שכבר גדלנו על ברכי הספרות העברית ותנועת חיבת-ציון, שזב לא היה לו ללילינבלום אותו הקסם שהיה לו בשביל בני דורו. אך הוא הצטיין בבהירות המחשבה, בצלילות הדעת, בניסוח הישר, מתוך רצונו להגיד את כל האמת ולהעמיד את הקורא על ההגיון הבריא. הוא היה בעצם הנציג הנאמן של היהדות הליטאית הלמדנית, היה גלגול חדש של דורש תיקונים ריאליים בתוך החיים היהודיים. נלחם כל ימיו עם עקמומית השכל והלב, עמד נגד האדמו"ריות בכל צורות גליויה. היה פותר כל השאלות בדרך מיוחדת, על ידי פתגם ומשל לקוח מתוך החיים, לפי השכל הישר. בזמן הויכוח הגדול על יהודים ויהדות, מה קודם — המשיל לילינבלום משל פשוט. הוא אמר: בזמן ששותלים גפן אין מטיפים לה שתתן רק ענבים ולא תמרים. עצם השתילה משמשת ערובה לכך. עצם שתילתו של עם ישראל בארץ תביא את הפתרון הנכון.

אך לילינבלום לא רק סופר גדול היה. אגב, בספרות ההשכלה הוא היה הראשון שכתב ספר אוטוביוגרפי, המצטיין באומץ-לב ובשאיפה להגיד את האמת ורק את האמת. הוא שאף לגדולות, וידע להתנדות ולהכיר כי לא זכה לא להון ולא לדיפלומה, לא להשכלת אירופה ולא להליכות אירופה. אך לא רק סופר גדול ומבשר אידיאה היה —

הוא היה גם איש־המעשה. ובמשך שלושים שנות עבודתו בתנועת חיבת־ציון נתגלה כדיפלומט: כמישר דרכים וחילוקי־דעות. ולא קלה היתה העבודה. לא קל היה לתוך בין פינסקר והרבנים כדי לשמור על שלמות התנועה. לא קל היה לו לעמוד בריב עם חבריו ולשמור על נייטרליות התנועה — אף על פי שהוא עצמו לא היה נייטרלי כל עיקר — להצטיין בהדרכה, בהתמדה, במעשיות ובמאמצים. הוא היה סמל של הסופר ואיש־המעשה כאחד.

עד לילינבלום לא ידענו טיפוס של עסקן ציבורי מסוג זה. טיפוס של אינטלי־גנט יהודי סתם שיַעֲשֶׂה לעסקן מתוך רגש פנימי, מתוך רצון לעשות למען אידיאה — טיפוס כזה לא היה מצוי ברחוב היהודי. הוא מתחיל רק עם הופעת סוג מיוחד של סופרים, כמו סמולנסקין ובן־יהודה.

ותפקידו המעשי של לילינבלום לא היה קל. הוא, שריחף לנגד עיניו חזון מדיני ורוחני גדול, ידע לשמור על הדייקנות ועל הקטנות במעשי יום־יום, על העבודה הפשוטה של הועד האודיסאי. היום אנו רואים עבודה זו באיצטלה של רומנטיות, אבל למעשה היתה מורכבת מפעולות פעוטות. לא תמיד עמד איש כאוסישקין בראש הועד. היו גם אנשים פשוטים מוגבלי־הראיה, ואתם צריך היה לילינבלום לעבוד. לא קל היה לעבוד עם פינסקר בשעה שהיה מיואש. אך לילינבלום לקח על עצמו את כל העול הזה — מתוך רצונו העז ללחום למען תיקון עמו, מתוך אהבתו הגדולה לנדכאים, לסובלי־רעב. זלמן אפשטיין מספר בזכרונותיו על לילינבלום, שהוא, שלמען העבודה ידע לפעמים להתרומם עד כדי התאכזרות והיה אומר: לא איכפת לי גורלם האישי של המתישבים, אם רק המפעל יתקדם — היה מזדעזע לשמע עניות, חוסר לחם.

ואדם זה היה מביא אתו לפעולה ריסון שכלי מיוחד. כדאי להזכיר, שהוא שהיה דואג לקרקע יותר מלמתישבים — היה גם מתנגד לעיקרון של הלאַמַת הקרקע. כי גם באסיפה חגיגית אין צריך לטשטש את הדמות ההיסטורית. אכן בשכלו המפוכח נראה היה לו שעיקרון זה אינו עשוי להלהיב את בעל־הבית היהודי הפשוט למתן תרומות לגאולת הקרקע. וכאן ההבדל הגדול בינו לבין השרופסור צבי שפירא. שפירא היה חולם ורומנטיקן. לילינבלום כיווץ עצמו בענין אחד בלבד: בנין העם על ידי בנין הארץ.

עלתה בחלקו של לילינבלום מלהמה קשה ביחס לגורל המתישבים. הוא שהגן על גדרה והבילי־ויים מפני כל התקפה מבפנים. הרבנים התנגדו לגדרה מפני שלא

היתה דתית בעיניהם. ויסוצקי, שבא לארץ־ישראל — היתה זו ועדת־הביקורת הראשונה בתולדות הציונות — שב עם המסקנה שאין לתמוך באנשי ביל"ו מטעמים אחרים. פנגד כולם עמד לילינבלום בשער. אילמלא הוא לא היתה גדרה קיימת כמושבה של הביל"ויים.

הוא ידע גם לכתוב פטירות על אי־הנכונות בקרב חובבי־ציון עצמם להקריב קרבנות — מעין אברהם שרון של זמננו. בעת הויכוח של חובבי־ציון נגד הברון רוטשילד, לקח הוא על עצמו את התפקיד המר להגן על פקידות הברון. הוא, מרדן ומפכנן מטבעו — הטיל על עצמו תפקיד להילחם נגד המרדנות של המתישבים בפקידות הברון. הוא הביע יחס של חשדנות לעצמאותו של הפועל בעבודה החקלאית בימים ההם. הוא פחד מפני החידושים שיכניס הפועל לעבודה, ויבולע, חלילה, לעצם המפעל. הצטיין ביושר השיפוט, שקשה למצוא דוגמתו אצל היהודים, שהם אמנם מראים חריפות עזה, אך לא תמיד יושר של מחשבה. הוא נתן דוגמה של אדם אשר נשמתו נתונה בהיכל הספרות והוא יודע לעלות לתוך היכל העשיה. דוגמה של עסקן שהתנועה יקרה לו מכל, שיודע לנתר על השקפות בחיי הרוח, ובלבד שהתנועה תינצל ממשברים קשים. מפני שתחת המסכה של רציני־ליום קר ומתון נשא בלבן אמונה גדולה, והיא ששמרה עליו בזמנים של תזוזות קשות. הוא היה יחיד במינו מבחינה זו. אם נעשה רשימה של האנשים שהצטרפו לתנועת חיבת־ציון ואחר כך עזבה והתרחקו מכל פעולה יהודית — תהא הרשימה ארוכה מאד: מי שהלך לבעלי־בתיים ולקרייריום, מי שהלך לשמד ומי שנתיאש ועבר לתנועות אחרות. כמה מעטים עמדו במערכה וגם נשארו. לילינבלום לא חדל כל ימיו לעמוד איתן ולהילחם בעד שלמות הרעיון. הוא עמד על כל תסיסה בחיי הרוח, ובדק ובחן עד כמה יש בה כדי לעזור להתקדמות הרעיון או להזיק לו. הוא נלחם במתבוללים, אבל נלחם גם באחד־העם, בברדיצ'בסקי, בדובנוב.

וכך היה הוא מזיגה של רדיקליזם המחשבה ושל אמונה עמוקה ברעיון של חיבת־ציון ושמרנות האופי. האהבה לעם והחרדה לגורל העם ולעתידו גברו אצלו והכריעו הכל. והיה רצון שבתוך תנועתנו — זו התנועה הרואה עצמה כקו ההמשך של המפעל הגדול של דור הבונים על אדמת המולדת — וביחוד בתוך ארגוני הנוער, תישמר מבחינה חינוכית זו הדמות היקרה היהודית־טיפוסית, המקורית, הרעננה, של לילינבלום, תישמר ותימסר מדור לדור.

במועצת „גורדוניה“ — „המפגי הצעיר“

(בקרית-ענבים, ט' בשבט תש"ג, 15.1.1943. מתוך הסטנוגרמה.
בחוברת „חינוך הממשיכים“, הוצאת המשמרת הצעירה למפלגת
פועלי ארץ-ישראל, תל-אביב, תש"ה, פורסמו רוב הדברים)

חברים, לבי נוקפני הפעם, כאשר אני בא לדבר אליכם. אתם עוסקים בפרשת
איחוד, ואני הייתי בעצם רוצה רק לברך אתכם, שתצליחו בפרשה זו ותקיימו אותה.
הייתי בוחר שהאיחוד הזה יעשה בשתיקתי ולא בדיבורי דוקא. איזה ערך ואיזה
חיוקק יש לדברי אני, דברי אדם שהוא נתון לאיחוד עד כדי חולניות? אני הנני
אותו האדם החולה מחלת איחוד. ואם פינחס לזביאניקר, שהגיע עכשיו לאיחוד, איננו
משכנע אתכם — מה אני יכול להוסיף? אבל כאשר חברים נמצאים במעמד זה —
אני מתבייש לספר כמה עשרות שנים נמשך מעמד זה ולבטים אלה בשבילי.
וכשאני בא לדבר בפניכם, אני רוצה קודם כל להתפלל על עצמי, שלא אכביר עליכם
להגשמת האיחוד, אם כי לפעמים כדי להגשים את האיחוד צריך להכביר דוקא
בהעלאת השאלות הקשורות באיחוד.

אני רוצה לומר דבר-מה שיש בו משום וידוי. כאשר אני בא בזמן האחרון
בעניני ציבור בתוך המעגל של אישי ציבור, לאחר שכבר הרבה זמן יצאתי ממנו
ועמדתי מבחוץ, יש לי רגש הכרת תודה. ומטעם פשוט — אילו עמדתי יחידי, ולא
אתכם יחד, הייתי עומד לגמרי איך-אונים בפני המתרחש עכשיו בעולם היהודי. אין
לי שום נחמה בזה שפעם יבוא יום אחר; זה אינו מדבר לבני ולא כלום. אומר
לכם את האמת: פחידי, כיהודי, אני עומד בקצה גבול הסבל שמאחוריו אין האדם
יכול לעשות שום דבר. אבל כשאני רואה שיש תנועה והיא חיה, נאבקת ומדברת
על פעולות, אם יש בהן הרבה ממש או מעט ממש, הרי אני נגרף לתוך המעגל.

לא תחשדו בי שאני אדיש לענין הגיוס. אני בעצמי חייל יהודי מהמלחמה
הקודמת. מזמן שרבים מאתנו היו פאציפיסטים, לא הייתי שותף אל הפאציפיזם. קיבלתי
עלי את כל העול של המיליטריזם היהודי האומלל וה„שוביניסטי“. לא הייתי צריך
לחכות שיבוא היתר מהפאציפיזם העולמי כדי שיהיה מותר לרצות בצבא יהודי. אך
כאשר מדברים על גיוס יהודי לא מפני שיש צורך בגיוס יהודי, אלא מפני שזו

תשובה לצרות ישראל, אני אומר: בעיני זה משונה. אומר לכם את האמת: אני גם לענין איחוד הנוער לא הגעתי דרך כל מה שקרה לנו כעת. אינני רוצה להחליש ארגומנטים של חברים, אבל לא זה לדידי ארגומנט בשביל איחוד. מפני שאם קסטרוֹפָה יהודית היא ארגומנט בשביל איחוד, אז בשבילי כל הגלות היהודית היא קסטרוֹפָה. היתה קסטרוֹפָה במלחמה הקודמת, היתה קסטרוֹפָה באוקראינה, כל הפרעות בארץ־ישראל היו קסטרוֹפָה; עצם הגלות, אפילו הגלות ה„מאושרת“ בארצות הליברליות, היא בשבילי קסטרוֹפָה יהודית. כנגד קסטרוֹפָה זו באמת דרוש איחוד. כל הציונות קשורה עם רעיון האיחוד. כל ענין תנועת הפועלים בארץ אינו יכול להתקיים בלי רעיון האיחוד. אבל אין כל פרופורציה בין מצבנו עכשיו ובין ענין של איחוד „גורדוניה“ ו„מחנות־העולים“, אפילו.

ואם אני שואל את עצמי מה קרה לנו עכשיו, אני יודע שכולנו מתפשים אחרי איזו מלה; אומרים: קסטרוֹפָה. אבל אם אני רוצה לומר זאת במלה עברית, אז זהו החורבן השלישי. וכאשר אנו קוראים באגדה ובמדרש על החורבן ומסופר שם על מקרים אינדיבידואליים, שנשים אכלו את ילדי טיפוניהן, כי שרר רעב בארץ. הענין הוא לא בזה שמספר אנשים נעדר פתאום מהאומה, או שנפלו ביסוריהם או שנמכרו לעבדים, אלא בזה שאומה מאבדת חלק מכריע מכוחה. כך אני רואה גם את הענין שקרה לנו עכשיו. אין זה בשבילי רק ענין של אותם המספרים של אנשים שחיהם נכרתו; הענין הוא בזה שהאומה מאבדת כוחות שנצברו במשך דורות רבים, שאין להם תמורה. יתכן שבאותם הגיטאות יש לנו איזה ביאליק, איזה וייצמן; מי יודע מה גדל לנו ומה נלקח מאתנו מבחינת האיכות, מבחינת הכוחות הרחניים הצפונים, מבחינת התקוות שלנו ליצירה יהודית. בכל ילד יהודי יש לנו תקנה למשיח. ומובן שיש גם ענין של כמות וערך הכמות בחיי עם.

במה היה פוחנו? האומנם כוחנו היה בחצי מיליון היהודים בארץ־ישראל, או גם פחות מזה, שהיו קודם בארץ? פוחנו — בעם היהודי הזקוק לארץ־ישראל. בלי עם יהודי היודע שהוא זקוק לארץ־ישראל והוא מוכן להיאבק על זה — מה ערכה של כל הציונות? לא אסתיר מכם: לא היתה בשבילי מבחינה ציונית תקופה איזומה כמו הימים האלה. ידעתי שהמגע שלנו עם העם הערבי הוא דבר טרגי מאד, אך לא נבהלתי. ידעתי שכל הפתרונות הקלים שמציעים אינם פתרונות. לא מפני שאין אנו רוצים בזה, אלא מפני שיש בענין זה גורמים כאלה העושים את כל הדברים הטובים שלנו ללא־פתרונות. אבל עם זה השלמתי. חשבתי שהעם היהודי

עם כוח היצירה הגדול שלו יתגבר על זה; הוא יסבול, הוא ישלם את המחיר, אבל יתגבר. ידעתי שיש לנו כמה מפריעים פוליטיים בסיטואציות הבינלאומיות שהם מכבידים עלינו — השלמתי עם הדבר הזה; האמנתי שנגד זה אפשר להילחם.

אבל הדבר שעד היום הזה אינני מעכל אותו זהו הוצאת יהודי רוסיה מן החשבון. ואני אינני עושה ברגע זה את החשבון, כמה ככלו היהודים ברוסיה ממלחמת האזרחים, אם הורע מצבם, אם הרויחו מהמהפכה האוקטוברית או הפסידו בה מבחינה אישית, מבחינת חייהם של אותם מיליוני היהודים. אך אינני יכול לעבור על זה שברגע המכריע בהיסטוריה העברית, שאפשר היה לבנות את ארץ־ישראל, פתאום לזקחו מאתנו אותם המיליונים היהודים שבהם היה צפון כוח יצירה גדול; את זה אינני יכול לשכוח. כאשר אנו עושים את החשבון של הציונות מבחינה ריאליסטית: האפשר להגשים את הציונות או אי אפשר, האפשר להגשים אותה שנה קודם או שנה מאוחר, אז נדמה לי, גורם זה היה משנה את כל החשבונות הפוליטיים שלנו. אין לי שום ספק שאילו לא הוצאה היהדות הרוסית מן החשבון של הגשמת הציונות, היה מצבנו במלחמה זו ומצב היהודים בכלל אחר מאשר עכשיו.

עכשיו קרה לנו דבר שהוא איום פי כמה וכמה. ואנו כרגע כלל איננו יודעים מה גודל האסון, לבנו אומר לנו את הדברים הנוראים ביותר. ואין זאת שאלה מי יאשר לנו מספר זה או מספרים אחרים. רבים מאתנו ידעו — אולי לא אמרו זאת בפה — מראשית המלחמה מה גורל צפוי ליהודים שם. היו ידיעות, היו מכתבים; היתה הרגשה בלב, שהיא אמנם לא היתה שנה אצל כל אחד ואחד מאתנו. הכרה זו, שאותה היהדות שבשבילה באה הציונות, שמתוכה גדלה הציונות, שהיא פעת נכרתת מאתנו יום־יום — יש בה יותר מאשר חשבון פוליטי, יש בה כדי לזעזע את אמונתנו בערך הציונות.

הציונות אינה דבר בפני עצמו. — ואינה לנו רק ענין אינדיבידואלי של כל אחד ואחד בתוכנו. אולי בשבילי, כאשר הייתי עוד צעיר וראיתי מסביבי את הכל אנטי־ציוני, הספיק הדבר, אמרתי לעצמי: הציונות — בשבילי דבר פנימי שלי, אם תתגשם ואם לא תתגשם; ואם לא תתגשם — אגשים אותה לעצמי. זה היה רגע. יש ותנועה באה מתוך מרי נגד רעיון. אינני יודע אם הייתי יכול שלושם וארבע שנה לחיות בארץ מתוך הרגשה שהציונות היא רק דבר פרטי שלי. עד מהרה הגענו להכרה שאין זה חלום, ולא עקשנות של יחיד, כי אם ענין בשביל העם. יש עם עברי, יש גם ציונות, גם בתנאים הקשים ביותר. במידה שפוחת העם העברי — פוחת כוחה של

הציננות. ואנו במובן זה נתונים עכשיו לא רק בהרגשת סבל איום של אחים, כי אם בהרגשה שהאידיאה של הגאולה שלנו נכרתת עכשיו יום-יום.

אני מרגיש איפוא רגש תודה לחברים אשר קראוני הנה. אני זקוק לעידוד של ציבור. לא די לי בכוחות הפנימיים, לחיות חיי ציוני בתקופה זו. אני צריך כל רגע לקבל איזה חיזוק של חברים שידיהם אינן מתרפות. כיון שידיהם אינן מתרפות גם אני מצטרף אליהם.

כאשר ילדים מדברים על טשטוש ערכים ועל זה שיש להם איזו דמות אדם מיוחדת שאליה הם מתחנכים, ובאותו זמן הם מדברים ברגש של זרות — כמו שדובר כאן — על חברים אחרים שהם שותפים למפעל הציוני הגדול ולמפעל הפועל בארץ, הריני צריך לשאול את עצמי, בין שזה נעים ובין לא, בכל חומר הענין: היש לזה הצדקה או אין? לחבר מ. הסובר כי היום, לאחר הקטסטרופה, נשטט הקרקע המוסרי להתנגדות לאיחוד, יותר קל מאשר לי. יש לו זכויות בתנועתכם כמו שהיא. הוא חי בה, הוא התנגד לאיחוד, עד שהגיע להכרה שאין יותר קרקע מוסרי להתנגדותו. אני איני זקוק לכך, משום שאני אומר את דברי זה הרבה שנים, חי וכואב את הדבר, ורואה פגם מוסרי בחוסר רצון לאיחוד, אף אם הוא מנומק בנימוקים הטובים ביותר. אבל אני רוצה לשאול מבחינה הגיונית גם את החניך וגם את המחנך: מה פירוש — טשטוש ערכים? מה ההבדל בין דמות האדם של „גורדוניה“ לדמות האדם של תנועת-נוער אחרת הנמצאת במסגרת ארץ-ישראל העובדת, של תנועת נוער שיש לה זיקה רעיונית למפלגת פועלי ארץ-ישראל, על כל הניואנסים שבה, על כל החוגים שלה ועל כל החולשות שלה?

כל אלה הנוטים לאיחוד מדברים על אחדות המעשה, כאילו אחדות מעשה היא בניגוד לאחדות המחשבה — הרי שהם בודאי חשודים על כך שהם מטשטשים ערכים. אני מוכן לקבל עלי את האשמה שאני הוא החשוד על טשטוש ערכים. אני יכול להעלות על הדעת שבתנועת התחיה היהודית יש מקום לויכוחים יסודיים בדבר ערכים, כשם שישנם בסוציאליזם. אילו ראיתי שצמחה אצלנו תנועת-נוער שהיא מכניסה באמת קו חדש ובדיקה חדשה של ערכים, כפי שאומרים בימינו „שינוי ערכין“, — אבל רק שינוי ערכין שהוא מעלה ממעמקים או מוריד ממרומים ערכים שאינם לעם, או לפחות מוסיף איזה ניואנס שהוא מגלה משהו נסתר מאחריים ומרים

אבן־פינה ועושה אותה לראש פינה — ומשום כך היא אינה יכולה להתאחד עם השאר, כמו שאי אפשר למזג שמן עם מים, אז עם כל חלום האיחוד שלי ועל אף תשבי את האיחוד למצנה ולחובה לאומית גדולה, להכרח של יצירה ולתנאי ההצלחה גדולה ביצירה, הייתי אומר: אולי יש לזה הצדקה. אומר לכם, חברים: אני, יותר מאשר אתם, עוקב את הדברים — לפעמים גם במצב של רואה ואינו נראה — במידה שהדבר ניתן לי, בין על ידי עקיבה אחרי דברים שבכתב ובעל־פה, ובין על ידי מגע אישי בכל מיני צורות שאינני מחמיץ. פעם אחת הלכתי למשך חדשים חוצה־לארץ, לא כדי ללמד, לא כדי לארגן ולא כדי לצוד נפשות, כי אם רק כדי להפיר את הדברים. אני מחפש תמיד שמא יש משהו בתנועות הנוער שלנו שלא היה בקודמות, המחייב להסתלק מרעיון האיחוד לשם אותם הערכים המיוחדים והחשובים. אבל פאשר אני שומע את הדברים ומתבונן למעשים — איני מוצא כל הצדקה לפירוד.

פינחס אמר היום דבר שיש בו יסוד גדול, אף על פי כן איננו הולם את הענין המדובר. הוא אמר שכל הויכוח בתנועת הפועלים בארץ הוא ויכוח בין מקור ותרגום, בין נטיה להיות תנועה מקורית השואבת מבפנים והמודדת את הכל לפי צרכי העם, ובין תנועה שהיא מתרגמת לנו דברים מבחוץ. לא אוכל לומר שהגדרה זו של מקור ותרגום אינה קרובה ללבי. היו ימים שהייתי אי־שׂריב חריף ביותר ל„פועלי־ציון“ בארץ. זכורני, פעם אחת הופיע אחד מדְּבָרֵי „פועלי־ציון“ — היום איש „פועלי־ציון־שמאל“ — איש מפורסם מאד, ונאם נאום. ישבה האינטליגנציה הפרוגרסיבית הארץ־ישראלית והקשיבה לו ולא קם שום אדם להתנכח אתו. לא הייתי עדיין עסקן, הייתי פועל במושבה. במקרה נודמנתי שם ויצאתי נגדו בצורה חריפה. טענתי שתנועה זו אינה רואה את המקור הארץ־ישראלי והיא רק מביאה נוסחאות מתורגמות. ענין זה של ניגוד יסודי בתנועתנו בין מקור ותרגום איננו זר לי. אבל זה יהיה לא צורך לגבי ההיסטוריה להגיד שהויפוחים הגדולים אצלנו בשנים האחרונות היו בנויים על זה. אינני יכול לומר. שהויכוח על החלוקה היה ויכוח על מקור ותרגום. אני יכול להביא עוד כמה וכמה בירורים חשובים, רציניים וקשים מאד, שהיו לנו בשנים האחרונות, ולא אוכל להגיד שבהם היה חבוי ניגוד בין המקור והתרגום. גם הויכוח על איחוד „אחדות־העבודה“ ו„הפועל הצעיר“ לא היה על יסוד של מקור ותרגום, אולם היה ויכוח בין שני מקורות ושני תרגומים. אומר לכם את האמת: יש אשר התרגום אינו מתחבא במקום שמחפשים אותו. תקחו תנועה אולטרה־לאומית: רביזיוניזם. אני חושב שהתנועה הרביזיוניסטית אינה תנועה עברית מקורית, היא

כולה תרגום. אפשר לדגול באולטרה-לאומיות ויחד עם זה להיות, במהות הדברים, תנועה מתורגמת. אילו ראיתי שיש תנועת-נוער אחת המצטיינת מהאחרות בטיפול הספרות המקורית (הקדומה או החדשה) שהיא כל כך מוזנחת אצלנו בבית-הספר (בית-הספר שלנו איננו עוזר הרבה ליצור יחס חי אצל הנוער ליצירה עברית מקורית; אינני יודע אם באשמת המורים או באשמת התלמידים), הייתי אומר: זה הבדל חשוב מאד, או דוגמה אחרת: יש לנו ערכים לאומיים מוזנחים. ההיסטוריה נהגת בענין זה באופן משונה. יש ערכים עולים ויש ערכים יורדים. ערך הלשון העברית היה מוזנח במשך הרבה שנים, עד שבא אליעזר בן-יהודה שהבין באופן מיוחד את ענין הלשון. אחד הדברים הגדולים בצבייליזציה הישראלית היא השבת. אני חושב שאם יכתבו פעם באופן הגון ועמוק על תולדות התפתחות המושגים הסוציאליים או על תולדות שחרור האדם, הרי המושג של שבת יתפוס בזה מקום כביר. והנה באה ההשכלה, ההתפתחות והחיים המודרניים והם הורידו את הערך הזה עד הדרגה התחתונה. לא ראיתי שתקום איזו תנועת-נוער (אני מדבר רק על תנועת ארץ-ישראל העובדת ולא על „הפועל המזרחי“, שאצלו אין בדבר הזה משום גבירה או חידוש) שתאמר: אנו יהודים מקוריים ואנו רוצים למצוא צורת חיים מתאימה לנו. אנו נחדש את כל הווה של השבת, נקח את כל הטוב שהיה בדברים הקדושים וכל מה שאנו זקוקים לו כאנשי טבע וכפועלים — ולנו יש צורך בשבת יותר מאשר למישהו אחר — נרים זאת על גס ונבנה על פי זה את החיים. לא ראיתי שאחת מתנועות הנוער תהיה מוכנה להיות מגוחכה, „משוגעת“, ולהרים על נס את ערך השבת.

הבאתי בתור דוגמה את הספרות העברית ואת השבת; יכולתי ללכת לשטחים רחוקים יותר; לא אעשה זאת עכשיו. למקוריות כזאת של תנועה לא הגיעה אצלנו שום תנועת-נוער. משום כך אינני רואה שום יסוד להתנאות במונח זה. כשתנועת-נוער אצלנו מספרת על עצמה, נוצר הרשם שהחיים היהודיים הם מדבר ובמדבר זה יש אוֹזִים אחד, והוא — אותה תנועת-נוער. אם עמנו יזכה עוד פעם למתן תורה, ודאי כל תנועת-נוער תתחיל את ספר „בראשית“ שלה ב„בראשית ברא אלהים את... „מחנות-העולים“, או את „גורדוניה“. כשבאים אצלנו נערים יהודים ומתכוננים לחיי חלוצים בארץ ואומרים שנקודת המוקד זאת צרת האומה, ובאותו זמן מדברים על חבריהם במין זרות כזאת, וכשמציעים להם איחוד הם מתיחסים לזה כמו לפנים היו אנשים צעירים מתיחסים כאשר הוריהם היו רוצים להשיאם בעל כרחם — אני מוכרח לבחון את זה קודם כל מבחינה ציונית. מפני מה הורות הפנימית הזאת בין חוג לחוג,

פגורל אכזרי של עם ישראל וגורל יצירה משותפת בארץ והסכנות לקיומנו מאחדים אותם? איזה כשרון מיוחד דרוש להגיע לזרות, בשעה שהכל מסביב מצווה על איחוד? אני מצו לומר — ואני קצת עוקב את עולם התנועות השונות — כי בין התנועות שלנו המנוגדות לכאורה זו לזו יש יתר קרבה מבחינה ציונית, מוסרית, תרבותית מאשר בתוך תנועות מאוחדות בעולם.

רצוני גם להגיד איך אני מסביר לעצמי את הקושי הזה שמורגש מצד „גורדוניה“ לגבי האיחוד במשך כל השנים ואשר הדיו הנאמנים נשמעו היום כאן. פינחס אמר היום משפט נכון מאד לגבי התהוותה של „גורדוניה“, ואני חושב שקלע בזה בנקודה חשובה שראיתי אותה כל הימים. הוא אמר: „גורדוניה“ קמה מתוך ריאקציה לתנועות הנוער שהיו קיימות מסביב. אני סבור כי זה מפתח לכמה חזיונות, גם כוחה של „גורדוניה“, גם אפיה וגם חולשותיה. אבל במלה אחת, אני חושב, לא דייק לגמרי: הריאקציה לא היתה לתנועות נוער, אלא לתנועות נוער אחת. אני חושב שמוטב לומר באופן קונקרטי יותר: „גורדוניה“ קמה בתוך ריאקציה ל„השומר הצעיר“. היה זמן וברחוב היהודי היתה קיימת, בעצם, רק תנועת נוער אחת — „השומר הצעיר“. על תנועת נוער זו עבר לגול משונה. אינני אוהב לדבר באופן ביקרתי שלא בפני האדם ושלא בפני התנועה. היה לי קל בהרבה לדבר קשות על „השומר הצעיר“ אילו הייתי מדבר ישר אליהם. אבל עלי לומר ש„השומר הצעיר“ מילא בתוכנו תפקיד פאטאלי בהרבה מאשר אתם מעלים על הדעת. אינני מקבל על עצמי להסביר כאן מדוע מוכרח היה לקרות כדבר הזה. כשאני לעצמי אינני רואה תמיד בכל דבר שנפל בהיסטוריה הכרח. אני יודע ש„השומר הצעיר“ נולד לכאורה מפני שהנוער היהודי בגולה היה לו צורך בתנועת נוער, ומפני שהאיר לז האור של „השומר“ הארץ-ישראלי. אני זוכר: עוד בזמן המלחמה הגיעו אלינו חיברות ראשונות של „השומר הצעיר“ בפולנית ובחלקן בעברית. לא היה בהן אפילו גרעין אחד של מה שבא ב„השומר הצעיר“ בשנים האחרונות. אינני בטוח כלל, אם מאותם האלמנטים ההטרונגיים שהיו אז ב„השומר הצעיר“ בתקופת ההתהוות מוכרח היה להתפתח מין יצור כזה כמו שהוא עכשיו. אבל דבר אחד הוברר לי זמן קצר לאחר בואם לארץ. אם יושבים פה חברים מאנשי העליה השנייה, יזכרו בודאי שהיתה אצלנו תקופה של התרגשות גדולה לגבי „השומר הצעיר“ והיו מספרים במין התפעלות והערצה על כל הדברים הנחמדים והמענינים שמצאו בו. אני מדבר על קבלת פני הסנוניות הראשונות של אנשי „השומר הצעיר“ שבאו לארץ. הלואי והיינו מקבלים כך את כל העליהו

היה בזה משהו מופרז. לי היה כבר אז יחס ביקרתי ל„השומר הצעיר“. קראתם בודאי איך א. ד. גורדון פגש את „השומר הצעיר“ ; הוא מאד התקנה עליהם להבין אותם. אינני יודע אם הוא גם ראה איזה גרעין של סכנה יש בהם. לי על כל פנים היה נראה כמעט מן הימים הראשונים, שהסכנה היא לא בזה שהיו להם הרבה מושגים מבולבלים מאד, — פולנו איננו רחוקים מכך, ומותר לסלוח לכל אחד מאתנו את החסא הזה, ובגיל ידוע לא כל שכן — אלא שראיתי בהם איזה מין התבדלות לתיאבון, איזה מין יהירות יתר לגבי כל מה שמצאו בארץ־ישראל. זוכרני, כשבאתי לארץ ומצאתי בה קומץ פועלים, הרי מקודם התיחסתי אליהם במין הערצה בלתי רגילה. ורק לאחר זמן רב קבעתי לעצמי עמדה ביקרית לכמה חזיונות. לא כן ב„השומר הצעיר“. אותם שעלו הנה ומצאו אותנו בסבלותינו, בקמטים שלנו ובצורת העייפות שהיתה לפועל שלנו — והנה מין רגש של ביטול גמור מצדם לגבי העולם הרוחני ולגבי כל מה שנעשה על ידי הפועל מהעליה השניה. באופן פרטי לא נעלבתי, חס וחלילה, מזה, אך כאשר ראיתי אותם, איך הקשיבו לאנשינו ואיך התבוננו בהם, היה בזה משהו שהיה בעיני שליילי מאד. הראוי לביקורת ב„השומר הצעיר“ בתפקידו ההיסטורי לא היה במה שהאלמנט לא היה טוב. הוא היה טוב למדי. כאשר אנו מתבוננים אל היצירה שלהם אנו נוכחים לדעת שהביאו אתם כמה וכמה סגולות חשובות מאד, שאינני מוכן לזלזל בהן כלל וכלל ; בודאי בכמה דברים הם מצטיינים לטובה. אבל עצם המחשבה שההיסטוריה מתחילה בהם, הזלזול בזולת, חוסר הכבוד לכל מה שנוצר לפנייהם — כל זה שימש התחלה להתפתחות שבאה אחר כך. וכיון שהפרינציפ היה קודם כל התבדלות, היו מוכרחים לחפש איזו הדגשה, שתהיה שונה ויחידה את הופעתם המיוחדת בתנועת הפועלים הארץ־ישראלית.

התפתחות זו של „השומר הצעיר“ הביאה לידי כך ששום חלק של התנועה בארץ לא שילם מס יקר כל כך לפרקציה, לכפירה ציונית, כמו ששילם „השומר הצעיר“ ; מתוך זה שהוא בעט כל כך במורשה של תנועת הפועלים ולא היה לפי כבודו להיות בממשיכים. אין זה פוגע כלל בכבודם של אלה שעברו עליהם משברים והם מצאו בכל זאת את מקומם בתנועה. מהצד השני, כלפי חוץ — שום תנועה לא גרמה כל כך לרביזיוניזם, לבית־ריות, לאי־אמון של המונים בתנועת הפועלים הארץ־ישראלית כמו „השומר הצעיר“.

ואני עוד מרחוק, בטרם ראיתי את „גורדוניה“, מתוך קריאה בדברים ראשונים, הרגשתי ש„גורדוניה“ זה מרד במצב הקיים. והמרד הזה היה טבעי ומוצדק. אבל כל

התנועות הנולדות מתוך התנגדות פנימית למהו קיים, אורבות להן סכנות מיוחדות מתוך אפי התהוותן זה.

הרי שתי דוגמאות, להספיר פיצד תנועות, מתוך התנגדות מיוחדת לקיים או למגמה, יכולות להכניס את עצמן לתוך אפיק בלתי פורה. היה זמן בגולה — בהיותי עוד נער — שהדור הצעיר היה נתון לספרות העברית, אבל הוא חי חיים יהודיים עממיים, דיבר וקרא אידיש, שר שירים באידיש. בשבילי לא היה משום ניגוד בזה שמנדלי פותב גם עברית וגם אידיש; גם ביאליק כתב קצת אידיש. אני מעיד על עצמי, שהייתי מאד שקוע בעניני אידיש, אהבתי את השפה הזאת והייתי גם מוכן להרחיק לכת בדבר פיתוח תרבותה, כי ראיתי בה מכשיר להגברת ההשפלה העממית וההרגשה העממית. לאחר ועידת צ'רנוביץ, כאשר הופיע האידישיזם וראיתי את גלגולו של דבר, פי תחת ניגון עממי ושיר עממי באה התנגדות לעברית, מרדתי בדבר הזה. בא קרע בין העברית והאידיש, שלכאורה לא צריך היה להיות, כי שניהם מילאו תפקידים לאומיים. האידישיסטים עשו ציונים רבים מתנגדים לאידיש (אף כי האידישיזם של צ'רנוביץ בכל זאת לא העביר אותנו על דעתנו ולא חיפשנו לחפור תהום עמוקה ביותר בינינו ובין אלה העוֹדֵרִים באותה המערכה, אף על פי שביניהם ובינינו לא חדלו ויפוחים והיאבקות).

אביא עוד דוגמה של התפתחות תנועות שנלחמו בחזיון שלילי. כאמצעי נגד הסכנות שהיו בהשכלה ובאסימילציה, נעשו מצד אישי האורתודוכסיה שני מאמצים כפירים. בהונגריה וביהדות המערבית קם ר' משה סופר, שהיה אישיות כפירה. היו לו מושגים מענינים מאד בשאלות סוציאליות; הוא לא ראה בעין יפה את שיווי הזכויות ליהודים; הוא היה מן היחידים בדורו שסברו שענין שיווי הזכויות אינו בשורה בשביל יהודים, כי אם טרגדיה. כל זמן שאנו היינו מקופחים חיכינו כל יום לבוא המשיח. בזה שאנו מתחילים להסתדר בגולה על ידי שיווי הזכויות הוא ראה דחיית הגאולה. הוא ניסה להעמיד סכר בפני הכפירה ובפני ההשפלה והוא יצר מה שקוראים — היהדות ההונגרית, שאנו מכירים אותה מירושלים, מהעיר העתיקה, ששימשה מבצר קנאי ביותר לשמירה על יהדות. כל זה היה חדור התנגדות מוחלטת לכל גילוי חיצוני של השכלה.

גם בליטא היה צורך לקדם את פני סכנות הכפירה. קמה התנועה של הגאון מוילנה ותלמידיו, שניסו גם הם לבצר את היהדות הקדומה בפני נחשולי הזמן. נוצרו איפוא בפרשבורג שבהונגריה ובולוז'ין אשר בליטא, שתי ישיבות גדולות, שני

מרכזי תורה, ושניהם תפקיד מיוחד להם — לעמוד כנגד. אבל מעיני, האיבה של פרשבורג לגבי כל גילוי של השפלה הצליחה לחזק רק שכבה מסוימת ביהדות שהיא לא תיפגע, אבל היא לא הצליחה לכבוש שכבות אחרות. היא לא הצליחה לכבוש את ההשפלה מבפנים ולהשפיע עליה. היא הביאה את הפירוד המוחלט ליהדות הונגריה. שם היו שתי עדות יהודיות, כאילו שני עמים: יהודים שהיו כמעט מחוץ לגזע ישראל ויהדות כשרה... בולוז'ין היתה שיטה אחרת: היא לא העמיקה את הפירוד, היא חדרה גם לתוך עולם ההשפלה ולא הסתגרה בפניו. ואם נסתכל בתוצאות ההיסטוריות, נראה שגם ההשפלה של ליטא היתה אחרת מאשר ההשפלה של הונגריה. ההשפלה של ליטא היתה עברית, מעורה בחיי האומה, והיה בה כוח יצירה. ואם נקח את התוצאות מבחינה ציונית ומבחינת גורל האומה, הרי פרשבורג נתנה לנו למדנים, רבנים קנאים, וכן הרבה עוזבים ופורשים מן המערכה; היא נתנה את האנטי-ציונות הדתית המאורגנת, האויבת לכל מפעל של חידוש האומה. לא כן וולוז'ין. היא נתנה לנו את הרב קוק, את ביאליק, את ברדיצ'בסקי.

גם בזמן שתנועה גדלה מתוך ריאקציה לאיזה חזיון שלילי יש לה אפשרויות שונות. אך יש סכנה שהניגוד לקיים יביא אותה לידי בדידות כזאת שלא תעמיק את כוחות עצמה, שלא תבקש גשר ותתיאש מכל גשר.

תנועת „גורדוניה“ מכיין שצמחה מתוך מרי, ראתה לעצמה צורך להצטנף בפנים; כדי להוות גרעין של משהו אחר היא נקטה במידה יתירה של זרות לגבי התנועות הקיימות. היא לא הצטמצמה באופוזיציה מצדה לאותם הדברים שראתה אותם כשליליים בתנועת הנוער היהודית. היא לא הבחינה די בין אויב לבין חבר ובין חבר בר־פולוגאט לבין בעל ניואנס אחר. כזאת היא הביקורת שאני מתחתי בלבי במשך שנים על „גורדוניה“. אינני מדבר כדיון, ואני מדבר ברגע זה רק מבחינת הגורמים השונים שפעלו בכיוון זה. אני אומר: זוהי הדמות שנשתקפה אצלי. וכאשר שמעתי היום באיזו זרות דיברו כאן חברים צעירים על אותם שקוראים להם כיום פּרֶטְנֶרִים, שהם מבחינה היסטורית חברים לגורל, ליצירה חלוצית ולהצלת העם, ומבחינה ארגונית יהיו מחר חברים שלהם — ראיתי בזה אישור להתרשמות האמורה. השאלה של יחסים בין שבט לשבט, גם בזמן ששבט אחד עולה יותר מהר על איזה שלב במובן העבריות הארץ־ישראלית, היא בעיני לא רק ענין אנושי של סבלנות ורוח־בדעת, אלא גם ענין ציוני ממדרגה ראשונה. ראיתי אנשים שבאו לארץ בתור אידישיסטים קנאים ולא היה קל לי לעכל את האידישיזם שלהם ולא היה לי קשה

לחשוב שמקומם מחוץ למחנה; ובמשך הזמן נעשו בוני הציננות ונאמני העברית. בזה אינני רוצה לומר שצריך להשלים עם כל אידיאולוגיה כוזבת ועם כל חולשה רוחנית; אבל יש הבדל, אם אִי־השלמה מתבטאת במאמצים חינוכיים ובמאמצים של קירוב או שהיא מתגלית ביד הדוחה. אתם יודעים את הויכוח — שהוא ויכוח היסטורי — בין בית שמאי ובין בית הלל על קירוב ודחיה. ההבדלים הללו, מבחינה תרבותית עברית ומבחינה אידיאולוגית, מונחים לא רק בשטח של היחסים בין הסתדרויות מיוחדות. גם בתוך כל הסתדרות והסתדרות, במידה שיש להן זיקה לארגון עולמי, יש הבדלים בין ארץ לארץ ובין שכבה לשכבה ובין דור לדור. כשנוכח ליום ויבואו אלינו חברים מהגולה היהודית, בטוחני שבכל הסתדרות והסתדרות תגלינה תהומות בין העולים החדשים מקרוב באו ובין חברי אותו הארגון שקדמו להם בשנים אחדות. אבל באשר יש מסגרת אחת וגושפנקה אחת ישנה נכונות לסבול את הדברים האלה ולקפוש דרכים להתגבר עליהם. משום כך אנו רוצים גושפנקה ומסגרת כללית, שיגדילו את הכוח להתגבר על הניגודים.

החיים היהודיים סובלים לא רק ממחלוקת. יש עוד מושג, שאני קורא לו: יחסנות — המקלא תפקיד בחיינו הציבוריים. בין היהודים היה ענין של יחוס ושל מוצא מקלא תפקיד עצום בשידוכים. אינני חוקר ביולוגיה ואינני יודע אם יחוס חשוב מבחינה ביולוגית לגבי עתיד הגזע. עובדה היא כי בשל „יחוס“ הוטרו הרבה שידוכים, אף על פי שהזוגות הצעירים היו מעונינים בהם. אני סבור שתנועות הנוער שלנו — השמאליות, הרדיקליות, הסוציאליסטיות — היחוס תופס בהן מקום עצום. יש כל מיני יחוס. יש קוראים לזה יחוס פרוליטרי ויש קוראים לזה יחוס מרפסיסטי, ואצלכם זה נקרא יחוס גרדוניסטי. כל זה הוא חומר ליחוס. מי שמטה אוזן ומקשיב איך מקבלים אצלנו תופעות וחזיונות, יהיה מוכרח להודות שהציבוריות שלנו סובלת במידה רבה מאד מיהירות. אל תחשבו שאני זוקף זאת על חשבונכם בלבד. אני חושב שגם העליה השניה נתפסה הרבה ליהירות. אולי היה בזה הכרח, ואולי הבדידות והיתמות גרמו לכך. אנו מתחנו ביקורת על אנשי העליה הראשונה, אבל לא תמיד היתה זאת ביקורת מוצדקת, וברוב המקרים לא הבינונו כלל את התנאים שבהם חיתה העליה הראשונה ולא תמיד ידענו את פעלה. לפני כמה שנים הוציאה ההסתדרות את „יומן הבילויים“ של חיסין; ועכשיו אנו עוסקים בהיסטוריה של ראשון־לציון ושל זכרון־יעקב. כאשר באנו לארץ לא נכתבו עדיין הדברים האלה. נבדאי רבים בינינו לא חפצו גם לדעת אותם וגילו יחס של יהירות לגבי הקדמים. מה

שגרם קלקול יחסים ומניעת הבנה. יהירות זו היתה, בלי שום ספק, גורם שלילי לגבי כיבוש העבודה ולגבי שינוי מצבו של הפועל העברי. יהירות זו מתפרנסת מאידיעה. יתכן שמנהיגי הנוער הגדולים יודעים את הכל, אבל הדור הצעיר מתפרנס ממה שמגישים לו, ובאידיעה השוררת קל לפרנס את זרותו.

כדי לאפשר את האיחוד צריך לא בלבד לחבר מצע טוב, אלא יש גם להתגבר על הרבה מושגים. קודם כל צריך לרחוש יחס צודק לאלה המתעתדים להיות שותפים — לאותם החברים המשתייכים לתנועה אחת במובן הרחב של המלה, מה שקוראים: מפלגת פועלי ארץ־ישראל, אשר בחיקה אנו גדלים, ממנה אנו קולטים, ושכל אותם הניוואנסים השונים מוצאים מקום בה. בעיני זה תנאי לחיי המפלגה. אם יתגברו על היהירות ויהיו יותר הערכה וצדק לחוגים אחרים, יבינו שאין מקום לדיבורים שתנועה אחת תיכנס לתנועה האחרת, ושמישהו מבינינו יכתוב תנאים לאחרים, ויחבר משהו כעין אולטימטום, אלא שנתאחד. הרבה שנים תבעתי את האיחוד של „צעירי־ציון“ עם „פועלי־ציון“. „פועלי־ציון“ היו יחסנים בינינו. גדול היחסנים ברחוב היהודי היה ה„בונד“. אבל בתוך הציונות ראו „פועלי־ציון“ את עצמם לגבי „צעירי־ציון“ ולגבי כל „בעלי־בתישע קינדער“ כתקפים וכיחסנים. אחד המנהיגים הגדולים שלהם בגולה התנכח אתי ואמר: „אינני מבין אותך; אין בך כלל רגש של כבוד. האומנם תחשבו שאני מתנגד לך שיהיה איחוד עם „צעירי־ציון“? הם בחורים טובים מאד, אבל להתאחד אתם... הם פנו אלי בענין האיחוד, אמרתי להם: הרי כתבתנו, וכל אחד יכול לפנות אלינו ולהיכנס“. הוא אמר זאת בתקיפות גדולה ובהכרה כאילו הוא עושה שירות גדול לאידיאולוגיה שלו. המפלגה הזאת, שהיתה בעיניו גדולה וחשובה כל כך (מכיון שהיה לה פאספורט פרוליטרי) הלכה מפילוג אל פילוג, עד שהוא נשאר מחוץ למפלגה שלו ומחוץ לכל מפלגה, ואנו הלכנו מ„בעלי־בתישע קינד“ אחד לחברו ויצרנו את תנועת הפועלים בארץ־ישראל.

אם רוצים באיחוד צריך גם להבין לנפשו של מי שרוצים להתאחד אתו. אינני אומר, חס וחלילה, שצריך בשביל זה לנתר על משהו עקרוני, יסודי, חשוב. אבל צריך שגם האחר לא ינתר על משהו עקרוני. אילו היו בינינו ניגודים עקרוניים בלתי אפשרי היה שום איחוד. אבל צריך לגשת לזה מתוך נדיבות, ולא במובן של נדבה — נדיבות בעברית זה מושג של רוחב לב, של הבנה לנפש הזולת.

שמעתי כאן הרבה הזדעות על לויאליות ונאמנות למפלגה — אני מקבל אותן ברצון. אף על פי כן אני מרשה לי לומר שיש לי רושם כי אין כאן הערכה נכונה

של ענין מפלגת פועלי ארץ־ישראל (אין גישה זאת למפלגה נחלת תנועת „גורדזניה“ וחבר הקבוצות בלבד. כל ציבורנו חסר הערכה נכונה לחזיון ששמו מפלגת פועלי ארץ־ישראל). יש חזיונות שאנו רואים אותם רק בחולין שלהם, בקליפות הלא־נקיטות שלהם ונפשנו סולדת מהם. כמו שכל משכיל יהודי, כל יהודי אירופאי, כשהוא רואה את היהדות בגיטו על דלותה, נפשו סולדת ממנה. על זה אמר משורר: „וזר לא יבין“. דרושה עין אדם קרוב, שיראה את החיוב ואת הטוב.

אביא דוגמה מהתנועה הציונית. היה זמן שבעינינו, אנשי העליה השניה, היו ההסתדרות הציונית, הקונגרס הציוני וכל הביטויים והסמלים של השלטון הציוני פגומים מאד בעינינו והיינו קוראים להם בכל מיני שמות־גנאי. אל תחשבו שרק „פועלי־ציון“ דיברו על עזיבת הקונגרס. גם איש כמו יוסף אהרונוביץ אמר פעם שאנו צריכים לעזוב את ההסתדרות הציונית, בחשבו כי אין כל תקנה ממנה, ולא מתוך מעמדיות יתירה, אלא מתוך יאוש מההסתדרות הציונית כמו שהיתה: מתוך חוסר יצירה, פיליסטריות, הסתפקות בשירת „התקוה“, וללא מעשים. הפועל הארץ־ישראלי חיפש משהו אחר במקום זה. גם כיום הקונגרס הציוני אינו מרהיב עין. מי שבא לקונגרס הציוני ורואה את הענינים בין המפלגות, והודר לכל מיני ישיבות של ועדות, יאמר: הזאת תנועה של תקומת העם? קל מאד להיות אֶסְתֵּט, בעל טעם טוב, ולפרוש מכל הדבר הזה ולא להעריכו. אבל אני אומר: רק עיור איננו רואה את קופות השרצים שדבקו בהסתדרות הציונית, אלא מי שרואה רק את הדבר הזה וחושב שהוא איש בעל עין חדה ובעל גובה מוסרי, הוא יותר מעיור, הוא מטומטם נפש: מלבד הרע הפגום יש משהו ממדרגה גבוהה המקופל בפנים.

ויש שאני שומע איך מדברים ברחבי הציבוריות שלנו על מפלגת פועלי ארץ־ישראל ואיך מוקיעים את קלונה כאילו לשם שמים ולשם תיקון, אבל יחד עם זה מספקים איוה רגש סדיסטי; מגלים חוסר ראייה אמיתית של הכוחות העצומים המפכים במפלגה, גם בתוך כל הפגמים שבה. תנועה חינוכית חייבת לראות את הדבר הזה. אינני בוש לומר: אינני רואה את עצמי כאיש מפלגה, בלי לקבוע אם טוב או רע הדבר. אין לי פטריסטיים מפלגתי, אני מוכן לשבור מסגרות למען דברים גדולים יותר. אינני רואה את מפלגת פועלי ארץ־ישראל כמפלגה; היא אולי הרבה פחות ממפלגה מבחינות ידועות, וביחוד מבחינה ארגונית, אבל היא הרבה יותר ממפלגה, היא המורשת הרוחנית המגובשת מימי בבל וועד היום הזה, לא נשאר בציונות שום כוח רציני שקיבל לידיו את הירושה מראשון הבילויים

ועד אחרון החלוצים העולים עם כל נכסי הרוח ועם כל היצירה התרבותית והמחשבתית, שנוצרו במשך הזמן. יתכן שיש זרמים שיש בהם דברים חשובים, אבל אין לשום כוח אחר בכל התנועה הציונית מלוא ההיקף של הירושה ומלוא האחריות לגורלה כמו למפלגת פועלי ארץ־ישראל.

ומשום כך צריך להתייחס גם לחלקים אחרים, שברגע זה אינם נמצאים כאן אתנו, מתוך ראיית כל גדל הענין ומתוך ראיית כל חומרת הענין. האור־נטציה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל היא לא על ניתוחים. אני מעז לומר שאי־הרצון שלי בניתוח אינו רק ענין סוב־קטיבי שלי, כי אם זהו רגש והכרה של רוב עצום של מפלגת פועלי ארץ־ישראל. האור־נטציה שלנו היא על הבראה פנימית של המפלגה. באם, חס וחלילה, יגרום הגורל אחרת, יהיה זה עוול גדול לא רק למפלגה, כי אם, לדעתי, — עוול גדול לציונות כולה ולהסתדרות כולה.

אולי יותר ממישהו אחר כזאב לבי; באופן אישי נפצעתי על ידי אותה ההתפתחות החולנית, שהיא אינה נובעת משום הכרח של עניני התנועה, שהיא אינה אלא צירוף מקרי של גורמים שונים. אבל אינני רוצה על ידי זה למעט דמות של חברים שאתם אני עומד עכשיו בקשרי מלחמה וויכוח, ואינני רוצה בשום אופן להינאש. אני הושב שההתפתחות שלילית היתה קודם כל משום שאנו כולנו היינו מפוררים, משום שהיינו לקויים מבחינת חברות, מבחינת אהבת חברים, מבחינת אמון חברים; כולנו היינו לקויים ביחסנו לגוף המרכזי, למפלגה; לא טיפחנו אותה, לא בנינו אותה, לא הקרבנו בשביל קרבנות, הבאנו אותה לידי חולשה מ־מסימלית ועל ידי זה גרמנו לכל מיני דברים. אילו הקדמנו לעשות מה שאנו עושים עכשיו במפלגה לפני שתי־שלוש שנים, יתכן שלא היתה קיימת סיעה ב', על כל פנים לא בצורה זו. יש הבדל בין איזו אופוזיציה דלה ובין הצטרפות של כוחות יצירה גדולים, חשובים מאד בחיי כולנו, המשפיעים על כולנו ובכמה מובנים אולי גם דינמיים לגבי כולנו, שהם מאורגנים כרגע יחד ונמצאים במצב בלתי פורה, כי הוא איננו מפרה לא רק אותנו, אלא גם אותם, וגורם לבזבוז כוחות. אינני יכול להינאש. אני נתקל מדי פעם בפעם במקרים האזורים לי שהניגודים הם מדומים, שאפשר להסתחרר מהם. השבוע הזה נתן לי שתי הזכחות חזקות מאד בענין זה. היתה השבוע במזכירות המפלגה ישיבה בענין חברת „ניר השיחופי“ — בענין יצירת הון התישבותי עצמאי מתוך הרנחים של המשקים שלנו, ענין שאנו מתחבטים בו במשך הרבה שנים, אשר הזנחנו בו הרבה והפסדנו בו הרבה, מקצת מתוך חוסר ראייה. במקצת מתוך ניגודים

חברותיים פנימיים. הנה עכשיו נתעוררה המפלגה לדבר זה. יתכן שנגיע למאמץ גדול ונרים את קרן המפלגה וניצור משהו לגבי קבלת אחים, לגבי קידום ההתישבות שלנו. והנה זכינו שבאותה המסיבה היו חברים מכל הגופים ההתישבותיים ושם לא היתה שום איריה של ניגודים, ישבו כולם כחברי תנועה אחת. חבר שמבחינה פוליטית הוא נמנה על סיעה ב' גילה רצון טוב כל כך ונאמנות גדולה כל כך לכלל התנועה. שאני חושב שפולנו אשר ישבנו באותה המסיבה הרגשנו שהוא ברגע זה שכח לגמרי שיש לו איזה חשבונות אחרים.

שמעתי מפי שפרינצק שרק אתמול היה במזכירות הועד הפועל של ההסתדרות ויפוח במשך לילה שלם באותו הענין הכאוב, שאַתם קוראים לו: אַלמות, ושאנו כל כך מוכנים לעשות ממנו כדור שזורקים זה לזה. אני בודאי שאינני בעד אַלמות. ענין זה הוא ענין מביש, שמוכרח גרום לנו בכל צורה שהיא נוק, נוק לגיוס, נוק למי שעושה את זה, נוק לציבור שלנו. והנה התברר שבענין זה היו מאוחדים שפרינצק וטבנקין, ציזלינג וגולומב וגולדה מאירסון ועוד כמה וכמה חברים, וגם יערי. אחד היסודות לניגודים, — במקרה זה איננו קיים.

אינני מקל כלל וכלל בכל הקושי הזה שנוצר בתנועתנו בגלל המצב שקוראים לו סיעה ב'. אינני מקל ראש בכל הפרובלימה הסבוכה הקשורה בה. בשעה של מבוכה שינויים אידיאולוגיים יסודיים נעשים חומר לניגודים. תנועה חיה מוכרחה להשלים עם זה שמדי פעם בפעם צומחות פרובלימות והן הופכות, מתוך המבוכה הקיימת בעולם, למקורות של ניגודים, ועליהם יש להתגבר לא על ידי התבטלות, כי אם על ידי היאבקות. אין להימנע מהיאבקות.

יש מושג: מורה נבוכי הזמן. יש מבוכה של דור. ומי שרואה את כל האידיאות של הדור כמעט במצב של פשיטת רגל — לא יתכן שיקבע לעצמו, על נקלה ובפשטות, נוסחאות ויגיד: לי יש נוסחאות ולחברי אין. ומשום כך אומר: כל מה שאנו עושים אנו חייבים לעשות מתוך מחשבה שמי שאיננו אֲתנו היום יהיה אֲתנו מחר. זוהי חובה לא רק מתוך לויאליות למפלגה; זוהי חובה מתוך כל החשבונות הציזוניים וההסתדרותיים שלנו. אל נעשה דברים שימנעו מאתנו תקנה. ואני רוצה להגדיר בפירוט למה שאני מתכוון. אם יש במפלגה זרם אופוזיציוני שאיננו נותן יד לעשייה — אַל נדחה שום עשייה, אַל נעכב שום פעולה, מפני שיש חלק מאתנו שברגע זה איננו רוצה להשתתף אתנו בזה. שילמנו מחיר יקר מאד בעד זה ששותקנו. לא נתן לשום כוח לשחק את פעולתנו. אבל אַל נעשה דברים כמו ידינו, אַל נאמר למישהו שאיננו

חבר לנו, וְאֵל נַכְרִיז שְׁפִלוּנִי אֵין לְנוּ סִפְוִיִּים מִמֶּנּוּ. פֹּרְמֹלָה נְכוֹנָה שֶׁל אִיחּוּד אֵינְנָה זֹאת הַאוֹמֶרֶת: אֵנִי רֹצֵה לְהִתְאַחַד אִתְּךָ וְאִתְּךָ, וְבוֹה אֵנִי אוֹמֵר בְּפִירוּשׁ: אֵינִי רֹצֵה לְהִתְאַחַד אִתּוֹ וְאִתּוֹ. פֹּרְמֹלָה כְּזֹאת אֵינְנָה עֹזֶרֶת לְאִיחּוּד. יִתְכֵּן שְׂאִין בִּידֵינוּ לְאַחַד אֶת כְּוֹלֵנוּ. כֹּל יָמֵי אִמְרָתִי: אִם לֹא אֶאְחַד מֵאֵה אַחֲוֹ, אֲנִסָּה לְאַחַד שְׂמוֹנִים אַחֲוֹ. אֲבָל אֵנִי חַיִּיב לְהַצִּיעַ אֶת הָאִיחּוּד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּבְצִוְרָה שְׁשׁוּם אָדָם לֹא יֹאמֵר: אֵתָה הַיְצָאָת אוֹתִי מִן הַחֲשָׁבוֹן. הָאִיחּוּד הוּא עֲנִין רְעִיּוֹנִי, עֲנִין רוּחֲנִי וְצִיבוּרִי, הוּא טְעוֹן הַסְּבֵרָה. אֵנִי מִסְפִּים לְחִבְרִים שֶׁדְּרָשׁוּ מִצַּע. צְרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹפֵן בְּרוּר מֵה הַתּוֹכֵן הַרוּחֲנִי שֶׁל הָאִיחּוּד הוּוּ וְמֵה הַנְּכֻסִים הַרוּחֲנִיִּים שְׂאֵנוּ מְכַנְסִים — זֹאת יֵשׁ לְהַגִּיד בְּלִי גַמְגוּם וּבְלִי טְשׁוּשׁ עֲרֻכִים. אֲבָל בְּעִנִּין זֶה יֵשׁ דְּבָרִים הַדּוֹרְשִׁים טֶאֱקֵט רַב. אַחְדוֹת שֶׁל תְּנוּעָה אֵינָה עֲנִין שֶׁל סְעִיפִים כְּתוּבִים בְּלִבָּד; זֶה עֲנִין שֶׁל אַחְדוֹת אֲנוּשִׁית, חֲבֵרִית; וְאִיחּוּד אֵינּוּ רַק עֲנִין שֶׁל תְּבִיעָה לְמִימוּשׁוֹ וְהַכְּרַת הַצּוֹרֵךְ בּוֹ; זֶה גַם עֲנִין שֶׁל דְּקוֹת נְפִשִׁית מִיּוֹחֶדֶת, שֶׁבְּלַעֲדִיהָ אֵי אֲפֶשֶׁר לְהַגְשִׁים אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְאֲשֶׁר חֲסֻרָנָה גֹרֵם תְּמִיד יְסוּרִים וְאוּלֵי גַם מְבִיא לִידֵי הַכְּשִׁלְתּוֹ.

הַמְּפִלְגָה רְשָׁאִית לְתַבּוּעַ אֶת חֶלְקָה הִיא בְּאִיחּוּד. מוֹתֵר לִי לְתַבּוּעַ זֹאת בְּשֵׁם הַמְּפִלְגָה. בְּעִנִּין זֶה לֹא רַק אִיחּוּד בֵּין „גּוֹרְדוֹנִיָּה“, „מַחְנוֹת־הָעוֹלָיִם“ וְנִצְח׃; אֲלֵא דְבַר הַרְבֵּה יוֹתֵר גְּדוֹל. הַגּוֹדֵל הוּא לֹא בְּכֻמוֹת. כֹּל אוֹתָם הַגּוֹפִים הַמְּתַאַחֲדִים אֵינָם גְּדוֹלִים כֹּל כֵּךְ, וּבְרַבֵּעַ זֶה אֵינְנוּ יוֹדְעִים מֵה כּוֹחָם, וְאִם יֵשׁ לָהֶם מַחְנוֹת מֵאַחֲרֵיהֶם. הָאִיחּוּד הוּוּ פִירוּשׁוֹ הַכְּרוּזָה שֶׁהַנּוֹעֵר הַחֲלוּצִי בְּדִרְכּוֹ לְעִתִּיד רֹאֵה אֶת עֲצֻמוֹ כְּמִשְׁכֵּךְ מִסְרָתָה שֶׁל מְפִלְגַת פּוֹעֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וְכַמְקַבֵּל יְרוּשָׁתָה. הַתְּנוּעָה הַמְּאוּחֶדֶת הַזֹּאת מְקַבֵּלֶת — אִם אֲפֶשֶׁר לוֹמַר זֹאת — אֶת הַקּוֹנְצִסְיָה מִמְּפִלְגַת פּוֹעֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. מְפִלְגַת פּוֹעֲלֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת: אֵנִי עוֹמֶדֶת מֵאַחֲרֵיךָ, אֵנִי אֶתְךָ בְּכָל אֲשֶׁר אַתְּ הוֹלֶכֶת. זֶה בְּעִנִּין דְּבַר הַקּוֹבֵעַ אֶת אִפֵּי הָאִיחּוּד. צְרִיךְ שֶׁהַמְּפִלְגָה תִּהְיֶה שׁוֹתֶפֶת אֶקְסִיבִית לְאִיחּוּד וְלַעֲיּוּבֹד הַמִּצַּע. אֵין זֶה עֲנִין פְּרָטִי בֵּין הַסְּתַדְרוֹת נוֹעֵר אַחַת לְשֵׁנִיָּה.

פִּינַחֵס דִּיבֵר הַיּוֹם יִפֵּה בְּעִנִּין אַחְדוֹת יִשְׂרָאֵל, וְדִיבֵר עַל זֶה בְּרַגְשׁ. אֵנִי חוֹשֵׁב שְׂאֵנוּ חַיִּים בְּדוֹר שֵׁשׁ בּוֹ הַרְבֵּה תְּפֹאֶרֶת מְעַמְדִית וְעוֹד יוֹתֵר תְּפֹאֶרֶת אִי־דִיאֹלוֹגִית וְהַמוֹשֵׁג שֶׁל אַחְדוֹת לְאוֹמִית כְּמַעַט שֶׁנַּעֲשֶׂה מִטְשׁוּשׁ. יֵשׁ צוֹרֵךְ לְהַרִים אֶת הַדְּגַל שֶׁל אַחְדוֹת יִשְׂרָאֵל לְלֹא כָּל חֲשָׁשׁוֹת וְלֹלֵא כָּל פַּחַד. כֹּל הַתְּנוּעָה שֶׁלֵּנוּ הִיָּה בֵּה מִשְׁהוּ שֶׁהִרְסָה אֶת אַחְדוֹת יִשְׂרָאֵל; בִּידֵי נִמְצָא כְּתַבִּיד שֶׁל אֶחָד מֵרַאשׁוֹנֵי הָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה, מִמְּנֵהִיגֵי „הַפּוֹעֵל הַצְּעִיר“, שֶׁבּוֹ הוּא מְסַפֵּר עַל הַתְּבַדְּלוֹתָם שֶׁל הַפּוֹעֲלִים הָעֲבָרִים מִכֹּל הַיְשׁוּב בִּימֵי הָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה, אִם כִּי לֹא הִיתָה לָהֶם שׁוּם אִי־דִיאֹלוֹגִיָּה סוֹצִיאֲלִיסְטִית

ומעמדית. הם יצרו סגנון חיים שהבדילם. הופעתו של הגליון הראשון של „הפועל הצעיר“ בהקטורֶף הוא אקט מעמדי יותר מאשר כל מיני שביתות, מפני שזה אמר: יש בתוך הישוב והעם העברי איזה גרעין של משהו מיוחד. הפועל העברי לא יכול היה להגיע לדגניה ולנהלל, אילמלא ההתבדלות הזאת שהיה בה הכרח. אבל הגיעה השעה שאנו נחזיר לעם מה שקיבלנו ממנו, הגיעה השעה שאנו נהיה נושאי אחדות העם. אנו נעשינו גורם חשוב מאד, שיש בו כוח להיות המגשים של אחדות העם. ברעיון אחדות העם אפשר להשתמש באופן שונה, באופן חיובי ובאופן שלילי. כל שונא פועלים וכל שאיננו מבין את דרכה של תנועת הפועלים בארץ ואת יצירתה מכה אותנו בהתימרוֹ לשאת את רעיון אחדות העם. כל קבלן, כל ספקולנט, כל מסרסר בקרקעות, כל מוכר פרסי יהודים לערבים, כל משתמט וכל הורס את אחדות הישוב ואחדות התנועה הציונית נוטל לעצמו רשות בכל שעה שירצה לדגול באחדות לאומית והוא יכול להשתמש בזה במובן האידיאולוגי נגד המושגים המיוחדים שלנו. אבל יש באחדות העם גם פירוש קונקרטי. אין עושים את אחדות העם המפורר והמפורד בבת אחת; היא אינה נעשית על פי איזו סיסמה. זה פרוצס היסטורי גדול מאד. אני חושב שאנו יוצרים אותו. אין גורם חשוב יותר לאחדות העם מאשר אחדות תנועת הפועלים. זהו אחד השלבים העיקריים באחדות העם. ואם אנו דוגלים באמת באחדות העם, ואם הדבר הזה הוא ערך חינוכי יסודי, הרי אי אפשר לאחד את העם ולא לאחד את „מחנות־העולים“ ו„גורדוניה“. עד כדי כך רחב לבנו שאנו רוצים לאחד את כל העם ואילו לאחד את מעט הכוח שלנו אין סיפק בידינו. אנו חייבים להתגבר. כל אחד מאתנו זהו לו ענין של זמן. ההיסטוריה שלנו הולכת — אם אפשר לומר — ברכבות שונות. אין רכבת אחת לציונות; יש הרבה רכבות. רכבת אחת יוצאת בשעה זו ורכבת אחת יוצאת בשעה מאוחרת יותר; גם אותה נקבל ברצון. אינני חושב שהאיחוד בין „מחנות־העולים“ ו„גורדוניה“ יהיה איחוד אחרון. עוד יהיו איחודים גם בארץ וגם בגולה. יש תנועת צופים והיא אינה באה כיום בחשבון; היא אינה מוכנה לדבר זה. היא לא קבעה עדיין הרבה דברים ועודה עומדת בראשית ההתפתחות החלוצית. השאלה של איחוד אתנו תהיה בעוד כמה זמן אקטואלית גם בשבילה. יש עוד זרמים בתוך ההסתדרות העומדים כיום שמאלה או ימינה מאתנו. יהיו מועמדים לאיחוד. אצלי אין איחוד ומגמת האיחוד (ושוב: אני מדבר כמישהו החולה מחלת איחוד) ענין מקרי. זו לא קפריזה של מישהו שמשום מה נזח לו בכך, או של מישהו זר ליסודות ואיננו מעונין בערכים רוחניים; לי ענין האיחוד הוא חלק אינטגרלי של

הגשמת הציונות ושל העברת המונים לארץ, של קיבוץ גלויות, והוא דרוש לשם הצלחת הענין ולשם שלילת ניגודים. כי אם יש מקור ותרגום, מותר לי לומר: הניגודים הם תרגום והאיחוד הוא מקור.

ז

בעקבות שיחה על הגולה

(הרצאה בסמינריון למשמרת הצעירה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל על הר הכרמל. ט"ו בסיון תש"ד, 6.6.1944. מתוך הסטנוגרמה)

יש תביעות שכאילו נשמעו כאן אתמול ושאני אינני מעמיד אותן. אינני מוכן. למשל, לשפוט על אדם צעיר בארץ לפי זה אם הוא מגלה הרבה את השתתפותו בצרות ישראל או מעט. גם אינני מוכן לתבוע מאנשים שיהיה ניכר עליהם העצב הזה או שיתרו על דברים שהם בשבילם משמחים. אני יודע שאלה הם מן הדברים אשר אין להם שיעור, וכל אדם מרגיש אותם בעצמו. אבל אינני מקבל את ההשקפה הזאת שאנחנו בני-אדם חיים ומשום כך אי אפשר לקיים משטר של עצבות; כי אינני מקבל את המושג משטר בענין זה. היה פה אצלי השבוע צעיר ממערב-אירופה אשר סיפר לי שזה שש שנים איננו מסוגל להשתתף בשום דבר של שמחה. איש לא תבע ממנו ואיש לא הציג לו תביעה כזאת. ולכן אינני מקבל את הדעה שאדם צעיר מחויב לשמות, אבל גם אינני מקבל את ההערכה שאם דבר נובע לעומק לבם של אנשים, הרי שזה מוכרח להתבטא גם כלפי חוץ, וכי עצב שאינו מתגלה בחוץ אינו קיים.

במלחמה הזאת התרחשו כמה וכמה דברים מזעזעים מאד, דברים אנושיים גדולים. והנה אני מתבונן לדעת כיצד חי הקורא העברי שלנו כל מיני מאורעות של המלחמה הזאת. יש ספריה מיוחדת ב"עם עובד" — "מן המוקד", שאני יסדתי אותה לכתחילה כדי שאנשינו אנו יכירו מה שנעשה עכשיו. והנה במידה שהוצאתי חוברת על לונדון, על ה"בוק", או "בלי ירח", היו מכירים לי תודה. אבל כאשר הוצאתי חוברת "מכתבים מן הגיטאות" ובה נאספו 250 קטעים מהמחזרת ומ"החלוץ" וכדומה, — הרי למרות זה שכל כך מדברים על המחזרת ומתרגשים למקרא הידיעות עליה, למרות כל זה, אותה החוברת נשארה לא מכורה. פחות מכל נקנתה זו, אשר

בה תעודות היסטוריות על המאבק הנפשי של התנועה. זה מעיד על החיים האמיתיים שלנו יותר מאשר כמה וכמה דברים אחרים. זה סימן שאנחנו היינו שמחים לא לחיות בנפשנו את החיים האלה, שזכרם מעיק עלינו, אין הם חלק מעצמנו. אנחנו יודעים שצריכים להתרגש מהם, יודעים שהם נוראים מאד. אבל אינני חושב שהנוראות האלה, שכל אחד בשטח העליון של הכרתו יודע עליהן, עוברות עלינו כחנייה אישית שלנו, כחנייה גורל שלנו.

למשל, הוצאתי גם חוברת אחת של התחלת המלחמה הפרטיונית — הסיפור של גרוסקן, היהודי, „בן־אלמות העם“. רבים אמרו לי שהיא נתקבלה יפה מאד אצל הקוראים. אולי זה הסיפור הטוב ביותר שבספרות הרוסית. אבל אני יודע מה שהדבר הזה עורר. אין פה שום שאלה של קרבה לאומית, אין פה שום שאלה של שותפות לאומית. יש שותפות גדולה של מלחמה נגד היטלר.

הוצאתי גם סיפור של יהודי ממחנה הסגר, סיפור שיש בו רעיון: „לי נקם ושלם“, וזה כולו באוריה של מחנה־הסגר יהודי. למרות זה שהפכות הוא גם סופר בעל כשרון, אין לי כל בטחון שהדבר הזה יעורר הדים במידה גדולה מאד. מדוע זה? ומאיך גיטא, נדמה לי שיש ענינים יהודיים אשר אתם מסוגלים לחיות אותם לעומקם. סיפור מן הארץ: סיפור על „השומר“, סיפור ממאורעות 1936, על פלוגה נודדת בארץ, על ענינים עם וינגייט וכדומה, — אני חושב שזה נקרא מתוך קרבת נפש, מתוך חנייה. אם כן, בדרך כלל, נער יהודי עלול מאד לחיות את סין והודו ואת אדומי־העור בקרבת נפש גדולה מאד, ואיננו כל כך מסוגל לחיות את עצמו או את עמו, בכל זאת יש ענינים שהוא חי אותם. ואני חושב שבמידה שהענין היה קשור עם האדם הארץ־ישראלי הצעיר, הלוחם למען חלום ציוני, הרי הנער הארץ־ישראלי חי אותו. מדוע זה?

לא, חלילה וחס, שהילד הארץ־ישראלי לא קלט את האידיאה הלאומית או שאינו מסוגל לחיות אותה. לא רק הנער הארץ־ישראלי, אלא גם אנחנו איננו חיים את החוץ הציוני לכל גדלותו ועומקו. אבל זו שאלה אחרת. יש שני סוגי ענינים יהודיים: יש ענין יהודי שבמידה שהוא מתגבש כאן בארץ־ישראל, במלחמה מסוימת, באופן חיים מסוים, בטיפוס אנושי מסוים, הוא קרוב ללבנו, הוא ממש שלנו, כמשהו משפחתי. ואת זה מסוגל הצעיר היהודי לחיות בנאמנות. אבל יש חיים יהודיים אחרים, שאין להם הסגולות האלו. ועליהם — הצעיר היהודי אינו מסוגל לשמוע כעל ענינים שלו. הייתי חפץ מאד שילדי ארץ־ישראל יספרו לי, למשל, איזו תופעה

בהיסטוריה היהודית עברה עליהם פענין שנוגע להם ממש. בילדותי, ובזמן ההוא לא היתה לנו ספרות כזו שישנה עכשיו, לא בצורה ולא בכמות, כאשר קראנו סיפורים של ז'ול ורן ושל ויקטור הוגו או את „אוהל הדוד תום“, תמיד היתה לנו עם זה שותפות אנושית. אבל כאשר קראתי על ענין האינקביויציה, לא קראתי את זה כדבר שעבר על מישהו אחר, אלא עלי. איך קרה שסיפור על האינקביויציה מלפני 400 שנה עבר עלי בדיוק כמו דבר שנעשה אתי היום הזה — זאת שאלה. זאת שאלה של חינוך או של דור. או, למשל, כאשר קראתי סיפור על החטופים: בשבילי לא היה מוזר מאד הדבר שילד לא רוצה לאכול חזיר ומקבל מכות. אני כאילו בעצמי הייתי החטוף. זה היה ענין שנוגע לגורלי ממש. זה היה עולמי, סיפור־משפחה שלי. הייתי חפץ פעם לדעת אם הנער הארץ־ישראלי קורא דברים כאלה כענין שנוגע ממש אליו, שנוגע לגורלו שלו, או כקורא הרבה דברים אחרים? באינו מידה החנייה היהודית בדורות קודמים נעשית בשבילו חנייה של ההווה שלו. אין אני צריך לומר שכאשר קראתי בילדותי סיפור על פרעות ברומניה (אינני בטוח אם המדובר היה על פרעות ברומניה או הכננה היתה לפרעות ברוסיה. כי בגלל הצנזורה שהיתה ברוסיה היו נוהגים לפעמים במקום מוסקבה לכתוב בוקרסט. כי אז הצנזורה לא הפריעה לספר כל מיני תעלולים של המשטר), או סיפור על גירוש מוסקבה, למרות זה שאני חיתתי בעיר שלא היו שם גירושים ולא היו פרעות, — בכל זאת לא קראתי את זה כדבר שאיננו נוגע אלי, אלא כענין העובר על עצמי. ואני חושב שנער ארץ־ישראלי כיום הזה, עם כל עולמנו הרוחני וכל דרך החיים שלנו, איננו יכול לחיות את זה באיתו אופן. על מאורעות ועל התקפות ועל ערבים או על טרומפלדור הוא יקרא כעל דבר שנוגע אליו ממש, יתכן שגם על ברכוכבא. אבל אינני בטוח שהוא יכול לקרוא על ענינים שעוברים על העם היהודי עכשיו בגולה, ולקבל את זה כענין שנוגע בו.

את מי אנחנו רואים כנושאי ההגשמה הציונית? להלכה אנחנו אומרים: העם היהודי. אבל האם אנחנו חיים כך שהמושג של עם יהודי הוא בשבילנו מושג של ממש או לא? כאשר מישהו מילדי פנת ודגניה נפגשים בטבריה ביהודי פורדי או בילדי יהודים פורדים, המשחקים שכ בחולות, האומנם יש להם הרגשה אמיתית שהם בני עם אחד ומשפחה אחת? ילד מהקבוצה שיוצא החוצה ונתקל ביהודים אלה, היש לו הרגשה של שותפות ממש עמהם? האם אין בשבילו טבריה (לא נרשה, לא לזבלין!).

יהדות טבריה, עולם לגמרי אחר? באופן רשמי זה נחשב כחלק מהעם היהודי, אבל באיזה אופן גורלו של יהודי מטבריה נוגע בו ממש? והייתי חפץ לשמוע את האמת: איך המגע בינו ובין היהודי האחר?

כאשר ילד יהודי מקבוצה פוגש יהודי בעל פיאזת עם ז'ופיצה או יהודי לבוש כיהודי ספרדי, האם באמת הוא מרגיש (לא שלמד על כך בבית-הספר!) שהוא והם שייכים לחברה אחת משותפת? אינני בטוח בזה. לפעמים נדמה לי שחבר שלנו מהנוער העובד, או מהתנועה או מהמשק, כשהוא מדבר על עתיד היהודים, כלל איננו יכול לתאר לעצמו שהוא מדבר על משהו מחוץ לחולצות כחולות. הוא יכול בזה להכליל גם את "השומר הצעיר", אם פישלו גם סמל אחר. יש מין חברה כזאת, שזה "אנחנו". אבל אנשים מחוצה לנו, אם בני-ירוק או בוייטשפול או בבנדין — הם בשבילנו חומר לחקירות שונות, ופעם גם להערצה. והאם, באמת, הוא, חבר זה, והם שייכים לאומה אחת ממש? אני מספק בדבר זה.

בחוגים מסוימים, אנטי-ציוניים בגולה, דוקא בחוגים הלאומיים, — לא המתבוללים, — אשר לדידם העם היהודי הוא אותו העם היושב במזרח אירופה, בשבילים יהודי אלג'יר, סוריה או תימן כמעט שהיו בני עם אחר. אבל היתה להם הרגשה של עם יהודי, של מיליונים יהודים, אשר שפתו, שפת אידיש, והם טענו כנגדנו שאנחנו קורעים את עצמנו מן העם ואנחנו מגדלים פה בארץ-ישראל שבט נפרד. היה פולמוס כזה. ומאידך גיסא, מי שידע את הרוח שהיתה בארץ לפני עשרות שנים, בחוגים הראשונים, כמו של בני-יהודה או סוגים ידועים מבני האפרים, יודע שהיתה להם מין זרות כזאת ליהודי הגולה, גם להלכה, שהם, בעצמם, ראו את עצמם כמיתחילים גזע יהודי חדש. הם הרגישו שבן-אבי בירושלים או אבשלום פיינברג בחדרה — הם כבר טיפוס אחר. באמריקה, למשל, יש הרגשה לבני החלוצים הראשונים של אמריקה (יש ארגונים כאלה שם), שהם רואים את עצמם שהם הם הגזע האמריקאי החשוב והטהור, וכל היתר — זה אספסוף. היו עוד בארץ-ישראל אנשים שכל התפיסה שלהם היתה שהם בני הישוב, ולא כל היהודים הם בני הישוב. למשל, אותו הארגון של "גדעונים" מסביב לאהרונסון, ארגון בני הישוב. הם לא ראו את הצורך לחפש את ההרגשה של אחדות יהודית, למרות זה שהם דיברו גם על לאומיות, אבל הלאומיות שלהם היתה של השבט החדש בישראל. ואני מניח את הויכוח — להלכה — אם צריך לטפח שבט מיוחד ישראלי. אבל רואה אני שבילדינו זה מתגשם. מספרים להם לפעמים, אמנם, גם על ה"בונד", ויש שהם כותבים אידיש או מתרגמים מאידיש. ויתכן שאין כבר

מלחמה על כך, אבל, למעשה, נדמה שהילד שלנו, מבלי רצון לכך, גדל כבן עם חדש, כבן עם מיוחד: בדומה למה שכתבו או דיברו לפני עשרות שנים, מתוך גאנה ויהירות, שלא דור־מדבר פאן ולא גלות, אלא אנשים חדשים.

אם לא נתגבר על הרגשות כאלה נימצא כאן, באופן אובי־קטיבי, בגלות, נישאר גם פה בגלות יהודית. אנשים כמו מגנס יכולים לקרוא את זה בשמות אחרים, יותר נכבדים, אבל הם משלימים עם גלות בארץ־ישראל. אפשר לקרוא את זה „לאומיות“, אבל זה נקרא השלמה עם גלות גם כאן. ומבחינה נפשית, אמנם, יכול להיות שמתחיל להתהוות מין שבט כזה, שהוא שבט יהודי לאומי, אבל שבט אחר לגמרי.

ישנן דוגמאות בעולם. יש עם בינן של עכשיו, ויש בו סגולות קרובות לנו מאד. העם הינני הזה, שהוא פטריסטי ולאומי וכדומה, אין לו, למעשה, המשך רוחני עם העם הינני העתיק. רק בימים אלה סיפר לי בן־גוריון, שהוא נפגש עם אדם חשוב ינני והוא חשב, שיוכל לדבר אתו על ספרות ינן. הלה לא חי בזה. הוא חי בזה פחות מאשר בן־גוריון. כמו שיתכן שוינגייט, שחי עם הצעירים שלנו, הרגיש שהם חיים את התנ"ך פחות מאשר הוא חי אותו.

השאלה הזאת: האומנם ממשיכים אנחנו את הקשר עם עִם־ישראל או ממשיכים רק באופן מסוים באיזה חוט מיוחד — היא בעיני שאלה גדולה מאד. ולדעתי, יש הרבה סימנים — לאו דוקא לפי זה איך אנחנו חיים את אסון ישראל, אלא איך אנחנו חיים את חיי ישראל, — המגבירים, לדעתי, את ההרהורים בענין זה. למשל, נודמן לי לראות איך עברה פעם בשבת על יד בית־כנסת בירושלים עגלה של ילדי משק, אחד המשקים החשובים בארץ, שבאופן היסטורי ממשיך את המפעל הצינני, איך עברו במין צהלה ושירה על יד בית־הכנסת בעגלה. ואינני עוסק בשאלה מה שקרה מסביב לאותו ענין. אבל אילו, נניח, ילדים שלנו היו נכנסים ללונדון ביום חג, היתה להם הכרה של טאקט, נאמר, שאין לעשות דבר שהעם האנגלי יתמרמר על זה. אני גם בטוח שאם ילד שלנו צריך לעבור את שכם ורמלה, מחוץ לשאלה של פחד מפני ערבים, הוא מבין שלא יכולים לעשות דבר שפוגע בהרגשה של תושבי רמלה. אבל ילדים שלנו כאשר הם עוברים את ירושלים בעגלה בשבת, אינני חושב שמרגישים הם מה מכאיב, מה צורב הדבר את לב יהודי ירושלים. ואם מישהו יעיר להם על כך הם יראו בזה איוז „השקפה פשרנית“. עצם ההרגשה הזאת, שכאן אבות וכאן משפחה אחת.

ויש חשיבות אנושית בהבחנה של מה שמכאיב, מה שאפשר לעשות ומה אי אפשר — נדמה לי שזה חסר לגמרי לילד הארץ־ישראלי.

זוהי דוגמה אחת, שאני במקרה הייתי צד לה. ויש בודאי לא מעט דוגמאות מסוג זה. אינני יודע מה מידת הקרבה שילד יהודי מרגיש לאותם היהודים שאינם כמוהו. ואיני מתכוון דוקא ליהודי שיש לו פיאות וקפטן ארוך, אלא גם ליהודים אחרים. למשל, אנחנו פולנו עומדים בכל חיינו במלחמה עם יהודים מתבוללים, מתבוללים מכל מיני סוגים. ואנחנו גם שונאים אותם: יהודי הבורסה, יהודי ההון הגדול. למשל, כאשר אנחנו קוראים כי אלה ואלה העשירים היהודים בהונגריה וגרמניה רכושם הוחרם, מדוע זה צריך לענין אותנו? מבחינה תיאורטית, עוד הרצל אמר להם שיקחו מהם את כל כספם, ולכאורה אנחנו, כסוציאליסטים, יודעים שיש לזה הצדקה מוסרית. אבל אני מקבל את זה כאילו החרימו ממני. לא משום שאני מקווה שיהודי זה ישאיר את כספו לקרן הקימת. אלא משום שאני מרגיש בזה את עצמי. אותו היהודי הבודפשטי המתבולל, שאני מוכן בתוך העם להילחם בו כל מלחמה שהיא, כי הוא אסוננו (אני לא מאשים בשורה ראשונה בחורבן היהודי בגולה את חברינו היהודים הסוציאליסטים הפועלים, הבונדאים הטריטוריאליסטים, אשר לא נתנו להימלט לעם היהודי. הם עשו את זה מתוך הכרה עממית. אולי גם ליהודי הבורסה יש יותר חלק בזה), כאשר הוא נמצא במחנה־הסגר — זה כאילו אני נמצא במחנה־הסגר. אתמול ניגשה חברה אחת מהסמינר ושאלה אותי: צמת היום? — אמרתי: כן. וידעתי שהשיחה הזאת מדוע צמתי היום — זה לא דבר פשוט. צמתי, אם כי לא האמנתי שעל ידי הצום שלי אוכל להקל. לו האמנתי הייתי צם יותר, ורבים גם בודאי היו עושים את זה. לא היה בזה איזה ענין רציונלי, אבל מכיין שיש לי השתתפות בחיי האומה ואני יכול להביע את השותפות, את הגורל היהודי, — אני צריך לעשות את זה. הם, אמנם, ברובם, לא ציונים ולא סוציאליסטים, אבל יש נקודת שיתוף. והיא קובעת את הכל. אילמלא נקודת השיתוף לא הייתי צריך לבוא לארץ, כי יכולתי לראות לפני אפשרויות חיים אחרות.

אני סבור שהרגשה פשוטה, לא מילולית ולא תיאורטית, של שותפות הגורל היהודי עם כל יהודי: עם הכורדי בטבריה, עם היהודי שבעיר העתיקה בירושלים, עם היהודי שבא היום מדמשק ועם היהודי המתבולל, האנטי־ציוני בניר־יוק ובארץ — חסרה לנוער שלנו. ואינני יודע אם החינוך שלנו בבית־הספר ובתנועת הנוער ובמסלגה, יש בו משהו שישלים את הדבר הזה.

כל ילד יהודי יודע מה זה המרד בניטו. אבל אני חושש, שמא יש איזה שקר

גדול בזה. את הסבל היהודי בגיטו איננו יכולים לחיות, וכינן שהיה מרד בגיטו, וזה עושה את אי־הגיטו קרוב יותר אלינו לפי המושגים שלנו, — הרי אנחנו יכולים למצוא לנו איזו פורמולה, הנותנת לנו, כמו שאמר מישוה, פורקן, הנותנת לנו אפשרות להיאחו בדבר. אולם, גם אילמלא היה מרד בגיטו לא הייתי אומר אף מלה בגנותם של יהודי הגיטו. כאשר אנשים עומדים לפני חית־טרף כזאת אין לתבוע מהם מרד, כאשר מראש יודע שאין לו כל תקוה שהיא של הצלה. אנשים מורדים, בדרך כלל, כאשר הם מאמינים שמחר הם מנצחים.

פה הזכיר מישוה את המחזה „לא אמות כי אחיה“ מאת דויד ברגלסון. אינני דן בזה אם זאת אמנות או לא. „לא אמות, כי אחיה.“ איך אחיה? ע ד מ ת י תחיה היהדות ברוסיה? גיבור המחזה הזה הוא קומוניסט ונאמן מאד למשטר הסוביטי. אבל הוא עוד מדבר בפתגמים יהודיים, והוא רואה את העם היהודי. אבל בתו כבר נשואה ללא־יהודי. הנכד — הוא כבר בן־תערוכת ואינו מבין את לשון סבו. אתה, כלל, אינך רואה שלעולם הרוחני שלו יש איזה המשך. רוסיה תחיה, כמובן. הפרטיזונים יצילו את רוסיה. אבל האם יצילו גם את היהודים? מה אֶחִיָּה? כשאדם הולך למות והוא יודע שֶׁמֹּז נשאר בחיים — אזלי לא קשה למות. הכרנו תופעות כאלו, שאנשים מתים למען שהתנועה שלהם תחיה. אבל כאן אפילו בעוד הפרטיון היהודי חי, הוא נשאר כבר לאחר שמתה כל העיירה. ואינני מבין מה „אֶחִיָּה“, האם בתרגום איזה סיפור של ברגלסון לרוסית?

ב„דבר“ היתה כרוניקה קטנה מאד, איך אֶחִיָּה של הרבי מגור עמד באחד ממחנות ההשמדה, והוא אמר ליהודים שמי שיביא לו מעט מים — יתן לו את החצי מן ה„עולם הבא“ שלו. תחילה איש לא נענה, אבל סוף סוף קם אדם והביא את המים. אז הוברר שהוא ביקש את מעט המים האלו כדי שפולם ירחצו את ידיהם, כדי שימותו נקיים. בשבילי — זאת הוֹפֵעָה כבירה ביום של מות. ואני יודע שזהו המות היהודי על קידוש השם. אבל זה בארץ לא הורגש. הדבר זכה אפילו לשיר של שלום, אבל זה לא נכנס לעולמנו. כי אנו לא חיים את העולם היהודי. כי אנחנו אחרים.

ומכאן אני עובר לענין אחר, שלגמרי אינו נוגע לענין הימים האלה, אבל שהוא בעיני גם כן אחת העדויות לכך שאנחנו, בעצם, איננו מסוגלים לפי חינוכנו כאן, לפי העולם הרוחני שלנו, לחיות את השותפות היהודית האמיתית כמות שהיא. אני מתכוון

ליחסו של הנוער הארץ־ישראלי לספרות עברית מקורית. אם תחפצו להיות גלויי לב על יחסכם לספרות עברית, — תצטרכו להודות על כך, שב עצמכם, לכם הרבה יותר קל ויותר מענין ויותר מובן סיפור מתורגם מאנגלית, מרוסית, מצרפתית, מכל שפה אחרת, מאשר סיפור עברי מקורי.

פעם סיפרה לי ילדה אחת שנכשלה בבחינה. המורה בבית־הספר שאל אותה מה היא אהבת אצל מנדלי? והיא אמרה שאיננה אהבת שום דבר משלו. „זה מגיע לי מפני שאני אמרתי לו את האמת. הלא כולם שונאים את מנדלי. ואני אמרתי את זה.“ היא ביטאה את מצב הספר העברי בבית־הספר העברי שלנו. בשביל הילד היהודי בארץ, מנדלי יותר אֶפֶסוֹטִי מאשר כל ספר אחר. הלא הרוב קריאתו — זה תרגום, משל כל מיני עמים. הוא קורא „אָכְרִים“ של ריימונד, „ברכת האדמה“ של האמסון, „בית העניים“ של דיקנס. הוא קורא סיפורים רוסיים. והנוער אצלנו איננו חי אותם החיים היהודיים, שחלק מהם אנחנו מצליחים להכיר רק דרך הספרות העברית, אם על ידי מנדלי, אם הזו או עגנון. ואני חושב שגם ברנר הוא זר לנוער הארץ־ישראלי, אלא שמתוך שהתנועה אומרת „ברנר, ברנר“ ומכריחים לקרוא את זה, — יתכן שמתוך כך אומר הנער לעצמו שזה שייך אליו. אותו הצעיר היהודי ביצירת ברנר, כפי שהוא הופיע בהומל או בוויטשפל — לא מעסיק אותו והוא איננו חי כל כך את זה.

קודם אמרתי שהגילויים הראשונים של זרות בין ילדי הציונות ובין העם היהודי התחילו, בעצמם, עוד עם ילדי העולים הראשונים. מבחינה תיאורטית היתה תנועה אחת בציונות שהיא אשר שאפה לדבר הזה בהכרה. אולי זה יהיה בעיניכם משונה, אבל זה היה החלק היותר לאומי בציונות. בעצמם, לרביזיוניזם הרוחני, וגם לז'בוטניסקי באופן אישי, לא היה שום צורך בהמשך התרבות היהודית. הוא רצה משהו אצילי, מהגזע היהודי הקדמון, הקושר אותנו לגזע של יהושע בן־נון, ברכוכבא ויהודה הלוי. אבל בהיסטוריה היהודית בהמשכותה, ברציפות הטיפוס האנושי — בזה לא היה לו צורך. והוא השתדל, באופן תיאורטי, גם למחוק את הדבר הזה. לפעמים קרובות אתם יכולים להכיר בספרות העברית חגים כאלה של אנשים שלא היה להם צורך כלל בעברית, מחוץ ללבוש החיצוני של הלשון העברית. לא היה להם צורך, במובן הרוחני, בתרבות העברית. יתכן שהרביזיוניזם בעמקי נפשו שנה אותנו, את תנועת הפועלים, בגלל זה שתנועת הפועלים, אחרי הכל, היא — מבחינה היסטורית — המשך של ההיסטוריה היהודית. היא לא רק תנועת חירות וגאנה וקוממיות, אלא היא כוללת בתוכה גם את ברנר וגורדון וכז, וזה — המשך של איזה עולם רוחני, שאיננו נשאר עומד כמו שהיה

בבית השני, אלא שנקלטו בו כמה אַלְמַנְטִים של הגלות היהודית. וזה מה שנתן את הטיפוס הסוציאליסטי בימינו.

אבל יתכן מאד שהנצחון ההיסטורי יהיה לא לנו, כי אם יהיה להם. זה לא מן הנמנע, שיעבור עוד דור ועוד דור, ואם ידפיסו אמנם ספרים ותרגומים, יהיו הם בשביל לקפק צרכי מספר אנשים שמעונינים לעסוק בהרצאות; אבל הילד הארץ־ישראלי, בהרגשתו הפנימית, יהא רואה את עצמו מחוצה לעם היהודי, גם אם יש לו אידיאה של קוממיות יהודית או סוציאליזם יהודי. ואם תבוא עליה גדולה יהודית נהיה, אולי, לא שבט קטן, כי אם שבט גדול, אבל שבט אחר.

מי שיתבונן לאמיגרציה היהודית באמריקה ינכח כי למרות זה שאלה היו המונים עצומים, ולכאורה באו מתוך מעכקי החיים היהודיים, וגם רובם הגדול לא רצו להתכחש לחיים יהודיים, והיו כאלה שעשו מאמצים עצומים לעמוד באי־התכחשות זו, כמו תנועת „פועלי־ציון“, או האורתודוקסיה שהקימה בתי־כנסיות או ישיבות, ואנשים מהם נאחזו בצפרנים ונתנו את חייהם, ואפילו לא תמכו בתרבות האמריקנית, ובלבד לקיים את אמונתם, — בכל זאת הדבר הזה הספיק רק לדור אחד, קצת לדור שני; לדור השלישי — לא נשאר כבר, ואם גם יש עוד משהו, אז בדור הרביעי לא יהיה כבר זכר לכל זה.

ברגע זה עוד אינני רוצה לומר אף מלה אחת על כך לפני איזה ניגודים נפשיים יכול לעמוד הדור הצעיר בארץ, גם מבחינת עצם הציונות, גם מבחינת עצם הפרובלימה היהודית. הכשרון היהודי להשתמש משאלות הגורל, לתת תשובות שליליות לגורל שלו — נתגלה בכל הדורות: עוד מלפני יציאת מצרים, כאשר חלק גדול מהעם היהודי ענה את התשובה השלילית. איננו יודעים כמה יהודים יצאו ממצרים וכמה נשארו שם. והוא הדין בימי עזרא. ואילו אמר משהו לגולים ססופם בגולה עתיד להיות כמו שהוא כיום, — היו מביטים עליו כמשוגע.

אינני יודע עדיין מה תהיינה הברירות המשונות והאכזריות של עצם קיום העם היהודי בארץ־ישראל על ידי המציאות של התרבות האנגלית, שהיא נתנת אפשרות של קרנה — מצד אחד, והתעוררות של המורח מצד שני. האם אנחנו יכולים לראות מה יהיה בעוד דור או שני דורות? אלה שעלו עם עזרא ונחמיה בודאי לא חשבו שיעמדו בפני שאלה של הלֵנים.

ואיני מעורר ברגע זה את השאלות הללו, אשר יכולות לעמוד לפני הדור הבא.

אבל אני מניח שיתהוו חיים לאומיים עצמיים ויתהווה גם מבחינה כמותית ישוב גדול, וגם מבחינה פוליטית נכבוש לנו עצמאות שלנו, ובכוח עצמאות זו נגן על תרבותנו הלאומית. כל החלום הזה של אנשים מסוג בובר וסימון, שלא כוח עצמאות פוליטית דרוש לנו, ושנוכל רק בכוח תרבות לקיים עצמאות — אינו נכון. כי עם קטן יוכל לקיים משהו מקורי בחייו. כאשר הכוחות המבוללים הם כל כך חזקים, רק כאשר ישנה מדינה המגינה על התרבות שלה, רק אז היא יכולה להחזיק מעמד.

וגם אם תהיה אוכלוסיה יהודית גדולה בארץ; וגם אם תגיע, לאחר התאבקות קשה מאד, לעצמאות מדינית, אם תרצה בכך ותשיג את זה. — גם אז תעמוד שאלת קשריו של האדם הארץ־ישראלי, יליד הארץ, בן הארץ, עם תרבות האומה ברציפותה ההיסטורית, עם חלקי האומה, אשר אינם דומים לנו ואינם לובשים חולצות כמונו, ואשר יש הבדל גדול במושגים ובסגנון חיים שלהם. ואולי גם יהיו מאבקים בינינו, כשם שיש מאבקים בינינו ובין פועלים יהודים שמתנגדים לציננות.

האומנם יש צורך נפשי ויש יכולת נפשית בנוער הארץ־ישראלי להרגיש את זה לא כסיסמה של תעמולה שמתקשטים בה לפעמים, כי אם להרגיש את הקשר הזה עם היהדות כמו שהיא?

ח

הפועל העברי והמדיניות הציונית

(באסיפת פועלים בתל־אביב, בבית־ארלזוֹרוב, כ"ג באדר תש"ד, 18.3.1944. מתוך הסטנוגרמה. הדברים פורסמו בחוברת „מה לפנינו?“ הוצאת המשמרת הצעירה למסללת פועלי ארץ־ישראל, תל־אביב, תש"ו, עמוד 54)

לפני כחמש־עשרה שנה, כשעמדתי לסכם את עשר שנות „אחדות־העבודה“, ראיתי לומר שהציננות המדינית, על מלוא תכנה — על עליית המונים ועל קוממיות מדינית — היא נשמת תנועתנו. עכשיו, בחודש אדר, לאחר עשרים וחמש שנה של הנסיון הראשון הגדול לאחד את פועלי ארץ־ישראל, עומד אני שוב בפני נסיון להסביר את מקום המדיניות הציונית בתנועתנו, ואני מוצא את עצמי במצב שונה. הציננות המדינית, כלומר; החזון המדיני, החזון על קוממיות ישראל, היה

מרכז הנפש של תנועת הפועלים, ואילמלא היא לא היה „החלוץ“ ולא היה כיבוש העבודה. והראיה פשוטה מאד: היו בציונות זרמים אחרים, אשר ראו את מרכז הענינים לא במלוא החזון הציוני, כי אם באינו פינות חשובות — היתה אחד-העמיות, היו זרמים רוחניים אחרים — הם לא נתנו את המחנה החלוצי, הם לא נתנו את מחנה ההתישבות העובדת.

אולם לא רק הרעיון המדיני בציונות תפס מקום גדול וחשוב כל כך בחיי הנפש של הפועל העברי. במשך עשרים וחמש השנים נעשה הפועל העברי הכוח המוטורי במדיניות הציונית. אם בשנים הראשונות היה הפועל איש השמירה ואיש ההגנה ואיש הגדוד ואיש החלומות המדיניים, אבל ההנהלה המדינית היתה לא בידו, ולעתים קרובות גם לא הבינה לרוחו, לא קיטה את חיי נפשו — הרי במחצית השניה של התקופה הזאת נעשה הפועל, גם בתור מנהיג האומה גם בתור קובע מדיניותה, הכוח העיקרי; ומבחינת תחושת החיים המדיניים, מבחינת האקטיביות הציונית, נעשה הוא הכוח המוטורי של התנועה.

והנה משהו נפגם. משהו שהיה בעינינו ודאות גמורה, — פתאום נמתח עלינו סימן של ספק. ונפגם משהו לא צדדי. הפגם הוא בלב התנועה, בכוח הפעיל ביותר. והדבר הזה מוציא גם אדם כמוני (שאינני להוט עכשיו אחרי דברים רבים ושום יופנה פנימי אינו גורם לי שמחה) ומחייב אותי למלא את חובתי כחבר בתנועת הפועלים ולבקש להסביר מה היה לנו ומה קרה לנו.

הפועל בא לארץ בתקופה של השפל הציוני הגדול ביותר. בו התחילה תנועת הפועלים. הפועל לא בא לארץ בזמן האידיאולוגיה של הרצל, בזמן הקונגרסים הראשונים. תנועת הפועלים התחילה לאחר האכזבה מן הצ'ארטר, לאחר משבר אוגנדה, לאחר היאוש הגדול שהיה בארץ-ישראל. וזה הכריח אותו וחייב אותו בשנים הראשונות לחשוב לא על מדיניות, כי אם על דבר-מה הקודם למדיניות — על יצירת האלמנטים הראשונים, שמהם — אם יזכו — תתהווה פעם מדיניות ציונית.

ואמנם, הפועל בבואו לארץ לא כתב על דגלו שום פרוגרמות ציוניות ושום חזונות גדולים. אם תפתחו עכשיו את הגליונות הראשונים של „הפועל הצעיר“ ואת הגליונות הראשונים של „האחדות“ — לא תמצאו שם דיבורים מדיניים. אולם לא עבר זמן רב והאידיאה הפוליטית של הפועל בארץ התחילה להתבלט בצורות שלה. המלחמה על עבודה עברית היתה לא רק על זכות הפועל לחיים וליום עבודה, ולא רק על האופי המוטורי של הישוב — היא היתה גם על האופי המדיני של הישוב. מי שאיננו

רואה צורך בצינורות מדינית, בעליית המונים, יכול היה להסתפק גם בבועזיות — באידיאל של בועז שיעבד אדמת ארץ־ישראל בפועלים ערבים ויטפח בזה תרבות עברית. עכשיו דבר זה מוזר לנו כל כך, אבל עוד לפני שלושים שנה כתב אהד העם מאמר, שבו הצליח לצרף צירוף יפה עבודה ערבית, משטר בועזי, עם תרבות עברית.

הפועל העברי שם לאל את החלום הזה. הוא הבין יפה שכל חלום, גם של מדיניות עברית וגם של תרבות עברית, הוא חלום־שוא, אם לא יבנה על עבודה עברית, אם לא יהיה בנוי על כתפיהם של המונים יהודים, אם לא יהיה פרי רוחם של המונים יהודים. ומיד, עם העבודה העברית, בא הענין של שמירה עברית. גם ענין השמירה העברית היה לא רק ענין של דאגה לרכוש הפרטי של האפר, שלא יבוזבז, חס וחלילה. לא על כך בלבד נתן השומר העברי את חייו. הוא נתן אותם על אידיאה מדינית, על מושגים של כבוד־עם, השומר על עצמו ומגן על עצמו. הוא בא מתוך הכרה ברורה שאין להקים חיים יהודיים, משק יהודי, בלי התגוננות, בלי כוח אשר יוכל לעמוד בפני כוח אויב.

אמנם, הפועלים הראשונים בארץ ודאי היו פאציפיסטים, ודאי באו מתוך חינוך סוציאליסטי או סולסטויאני וכדומה. אף על פי כן היה להם חוש בריא, אותו חוש בריא שחסר היה לרבים אחר כך, אשר הבין היטב שהגנה על צדק, הגנה על חלש אינה סותרת לאידיאה של שלום, ושלום אשר אין מוכנים להגן עליו בכוח אינו שלום, כי אם תמיכה באלימים. וכך, גם בשעה שבארץ לא היו עדיין שום פרספקטיבות לעצמאות מדינית, בזמן שהישוב העברי בארץ, במדינה התורפית הגדולה, מנה רק עשרות אלפים — כבר הנצו הניצנים הראשונים של חלומות מדיניים, של צינורות מדינית, כפי שהם יכלו להתבטא באותו הזמן.

היה אז בתנועה הצינורית החוש המעשי להסתיר את הדגל של המדינה היהודית — אשר מעולם לא ויתרו עליו, ואשר מעולם לא הסתלקו ממנו, אבל היו שעות שצריך היה להוריד את הדגל הזה. אולי לא רבים יודעים כי באותו זמן, כשמעטים מאנשי התנועה הצינורית ראו צורך לפעול פעולה פוליטית בתורפיה (היו אלה מתוך הצינורות הכללית אנשים כמו אביגדור יעקובסון וד'בוטינסקי, ומתוך ציבור הפועלים אנשים כמו בן־גוריון ובן־צבי), היה ויכוח חמור למדי בחוג ציוני צר. יעקובוסקאן (עכשיו שם לא ידוע ביותר. הוא היה בנקאי בהאג, ונדמה לי שנשאר בהולנד בימי הכיבוש), אשר ראה את עצמו כאחד מיוזמי הרצל,

הדפיס חוברת, שבה פירסם בגלוי את המחשבות המדיניות של הציונות. ו'בוטינסקי היה האיש שהתנגד לו אז בכל תקופה, עד כדי איום בהתפטרות, בתשובו שכל הדיבורים על מדינת יהודים ועל מדיניות ציונית אינם יכולים אלא להזיק.

גם בתנועת הפועלים לא דיברו אז הרבה על שאלות מדיניות. לא תלו בזה הרבה תקוות, לא רבים גם התמסרו לכך. אבל יצירת גרעינים של כוח יהודי העסיקה עוד אז את מיטב הנוער הארץ-ישראלי. וכשבא דבר הגדוד העברי, הרי אותם הצעירים, אנשי כיבוש העבודה, אנשי ההתישבות, אשר עד כה אמרו: אין לנו כל ענין אלא בנין וכל הדברים האחרים רחוקים מאתנו — נתגלו יום אחד כאנשים מדיניים. פי לא הגיון פשוט ולא אינטרס ריאלי ואף לא הצורך להגן על הארץ — חייבו אז את הגדוד העברי. עם בוא האנגלים לא חשב שום אדם שהארץ זקוקה להגנה. יכולנו בנקל לקוות שהצבא הבריטי, הכובש את ארץ-ישראל, יתן לישוב הגנה מספיקה. הפחד מפני הברזים, הפחד מפני הזנדרם התורכי — כל זה נגזו בבת אחת. אף על פי כן, קמו צעירי ישראל ובין שנימוקיהם אלה ובין שנימוקיהם אחרים — ראו צורך לעצמם להוות כוח מדיני בשביל הציונות. כי זה היה התוכן של ההתנדבות. האנשים הרגישו פי בזמן מלחמת עולם יכול כל עם להבליט את עצמותו הלאומית לאו דוקא בעבודת בנין, ובעבודת תרבות חשובה — הוא צריך גם לגלות את קיומו, את רצונו, על ידי משהו אחר. וזה הביא חלק גדול וניכר, אולי את רוב פועלי ארץ-ישראל, למחנה המתנדבים.

המפלגה הפוליטית הראשונה שקמה לתנועת הפועלים בארץ, אשר הגדירה את עצמה כתנועה פוליטית, היתה „אחדות-העבודה“. ו„אחדות-העבודה“, במלים הראשונות של הפרוגרמה שלה, בדיוק לפני עשרים וחמש שנים, לא ראתה כל צורך להסתיר את האידאיה הפוליטית שלה, ואמרה דברים שלא היו עד אז רגילים בציבור הפועלים בארץ. היא אמרה שהיא רוצה „לצור את חיי העם העברי בארץ-ישראל כקהילת עובדים בני חורין ושני זכויות, החיה על יגיעה, שליטה ברכושה ומסדרת את עבודתה, כלכלתה ותרבותה ברשותה“. המושג על עצמאות יהודית (אם כי אז לא כתבו עדיין בעברית את המושג עצמאות יהודית) בארץ-ישראל עובדת, עובד חפשי בארץ, שליט בה לסדר את חייו ברשות עצמו, לא בחסד אחרים — זו היתה המלה הראשונה שאמרה „אחדות-העבודה“. היא לא ראתה את המנדט כאידיאל — היא ראתה את הצהרת בלפור המנדט כשלב הכרחי, אבל לא יותר משלב. ובפרוגרמה הזאת באה „אחדות-העבודה“ לכל מקום שהיא נשלחה או הלכה

בעצמה בשליחות: היא באה בפרוגרמה הזאת אל הברית העולמית של „פועלי-ציון“, היא באה בפרוגרמה הזאת אל האינטרנציונל הסוציאליסטי, היא באה בפרוגרמה הזאת אל מפלגת-העבודה באנגליה. בתזכיר שהברית העולמית של „פועלי-ציון“ כתבה ב־1920 למפלגת-העבודה באנגליה על גבולות ארץ-ישראל, היא אמרה את המלה, שעשוי מפקקים בה ושנאמרה גם בבילטמור: קומונות. באותו תזכיר מדובר על „יסוד קהילי עברית“, ובאנגלית כתוב „יסוד קומונות יהודי“.

„אחדות-העבודה“ לא הרבתה לדבר בענינים אלה מפני שנכנסה לתקופה אחרת. הים הנוה אשר בו נכנסה הסירה הציונית עם הצהרת בלפור נקרש מיד. לא היה לסירה לאן ללכת ולא היה איפה להרים את הדגל הפוליטי המדיני הגדול. מיד נמצאו במשטר של הגנרל בולס ואחר כך במשטר של הרברט סמואל, בקריעת עבר-הירדן, בקיצוץ העליה. התחילה ההיאבקות הקשה והמרה יום על כל ענין קטן. ואנו ידענו שכל זה בא לנו לא רק מפני שהאנגלים הם אנשים רעים כל כך, אלא מפני שאנחנו היינו עוד מעוטי כוח, והיינו צריכים לעשות משהו. להרבות בנין, לקנות קרקע, כדי שנהיה משהו בארץ.

משום כך, במשך שנים רבות, שללנו את כל הדיבורים על חזונות רחוקים, את מה שהרביזיוניסטים קראו „ענדציל“ (מטרה סופית). אמרנו, שום אדם אינו יודע מהי המטרה הסופית של הציונות — זה דבר רחוק כל כך, ששום אדם בינינו אינו צריך אפילו לדבר עליו. אבל מה המטרה הפוליטית של הישוב — דבר זה היה ברור לכולנו. ואם שעה זו אינה נוחה להילחם, אנחנו חייבים, כמו במשטר התורכי, כל עוד ישנה אפשרות של בנין, אפשרות להעלות יהודים לארץ, — לעסוק בדברים האלה. עוד תבוא בהיסטוריה שעה של התרגשות, שעה של שידוד מערכות — ונרים מחדש את הדגל.

אין אני בא עכשיו להעריך באיזו מידה נכונים היו הדברים שדיברנו ועשינו. אני חושב שאסוננו הגדול היה שלא עשינו די. וזה לא רק אסוננו אנו — זה אולי אסונה של האומה העברית כולה ברגע זה. אילו היינו בימי התורכים עושים משהו יותר ממה שעשינו; אילו בימי הרצל ואחר כך בימי משבר אוגנדה, כשהנזער היהודי התפור לכל רוחות העולם, היה כוח להרים את דגל העליה לארץ — אולי גם תוצאות הצהרת-בלפור היו אחרות ותוצאות הגדודים היו אחרות. ואילו בזמן הקצר, שניתן לנו בין מלחמת עולם ראשונה למלחמת עולם שניה, היינו מבינים יותר לעשות, היינו מבינים יותר מה ערך לעליה ומה ערך לקרקע — והדברים מכוונים לא רק לאלה שלא

הבינו כלום. אלא גם לעצמנו, החושבים שהבינונו — אילו הבינונו יותר ממה שהבינונו, אילו היו כל מעינינו נתונים רק לדבר הזה, אפשר והיינו פוגשים את המלחמה אחרת.

אולם במשך הזמן הזה היינו נתונים במידה גדולה לויכוחים שונים. על מה לא רבו אצלנו? הן צריך היה לריב אצלנו על כך אם לבנות או לא לבנות את עמק יזרעאל, אם לרכוש או לא לרכוש את עמק חפר, אם הפועל במושבה זקוק לשיכון או לא. הלא היו ימים פשהקרון הקימת החליטה לקנות אדמה לפועלי המושבות והוטל על זה וְטוֹ, בשם המדיניות הציונית, בשם הריאליזם! על כל הדברים האלה צריך היה להתנפח, והיו לנו ויכוחים פוליטיים ואידיאולוגיים גדולים.

היה לנו ויכוח עם „ברית־שלום“. אמרנו להם בישיבה הראשונה: הויכוח בינינו וביניכם הוא לא על השאלה הערבית — בענין זה אנחנו יכולים לבוא אתכם לכלל הבנה. הויכוח בינינו וביניכם הוא על השאלה היהודית. אתם אינכם רואים את השאלה היהודית, אתם אינכם רואים את ההכרח ליהודים לבוא לארץ, את ההכרח ליהודים בעליה גדולה. אתם מוכנים בנקל לחפש שלום — אמנם שלום מדומה — על חשבון העם היהודי.

היה לנו ויכוח עם הרביוניסטים. האם הויכוח היה על הצורך במדינת יהודים, על תחושה מדינית ועל צרות לצרות מדיניות? לא על זה היה הויכוח, אלא אם אפשר להקים את מדינת היהודים על ידי הכרזות ודיבורים והפגנות בלבד, או זה פרזנס מורכב ומסובך מאד, ובלי בנין מאומץ ועבודה וחיים חלוציים וכבוד האדם העובד לא תקום מדינה. על דברים אלה התנפחנו, והתנפחנו עליהם הרבה.

הפועל העברי לא היה מעודן נטול חושים מדיניים. מראשית „השומר“, ההתנדבות הראשונה לגדוד ועד ההתנדבות לצבא בימינו, גילה הפועל העברי צרות מדינית עמוקה מאד. אולם הוא ריסן את ההרגשות המדיניות. הוא ידע כי קל מאד להפוך את ההרגשות המדיניות לדברים עכורים, אם אין הם מלווים עבודה ובנין ויצירת כוח. אפשר להילחם על כוח בשעה שאתה מהווה כוח ויוצר כוח. הדבר הראשון הוא יצירת כוח שיוכל לשמש מנוף לתביעות מדיניות ולהיאבקות מדינית. כל זה חסרנו, ובכל זה היינו מוכרחים להשקיע את מיטב כוחותינו.

בכל ההתקפות שהיו עלינו: ב־1920 בירושלים העברית, שהיתה בסכנה גדולה וניצלה בכוח ההגנה; ב־1921 על פני כל הארץ, וכן ב־1929 וב־1936, בכל אלה הכוח המדיני של הישוב הכוח להיאבק עם האויב, רוכז ונתגלה, בעצם, לא על

ירי איזה קבוצות קטנות, בין שהיו להן תכניות של שלום, בין שהיו להן תכניות של מלחמה, אלא — במידה שהציל, במידה שמר על ישובים, ובמידה שהגיע למערכות פוליטיות — הכוח הזה התרכז ביסודו, או בעיקרו, בתוך תנועת הפועלים הארץ-ישראלית.

בשתיים-עשרה, שלושים-עשרה השנים האחרונות יצא הפועל — אם ניתן לומר כך — מכלל כוח פרטיזני, כוח העושה את עבודתו במקומו, משקו, שכונתו, ומגן עליהם, והפך לכוח מנהיג את ההתגוננות המדינית של הישוב. במידה גדולה היה כוח עוד בימי „הספר הלבן“ של פאסילד, ובתקופה שבין „הספר הלבן“ של פאסילד עד לאיגרת מקדונלד. כבר אז היה הפועל חזק למדי בקביעת העמדה הציונית. אבל משנת 1931, מאז נכנס ארלוזורוב להנהלת הסוכנות היהודית, והמחלקה המדינית היתה קשורה למעשה עם הפועל הארץ-ישראלי ואנשיו, ואנשי ציבור הפועלים הם שניעשו, למעשה, אנשי המדיניות הציונית בארץ-ישראל, ובמידה גדולה גם בחוץ-לארץ — יצא הפועל מהאקטדיה של תחושה מדינית בלבד ונכנס לאקטדיה של קביעת פורגרות מדיניות ושיטות מדיניות.

לא כל אנשינו קיבלו בבת אחת את הדמות המדינית הזאת של תנועת הפועלים הארץ-ישראלית. רבים בינינו זוכרים כיצד בא ארלוזורוב לארץ — הוא לא בא באותם המושגים שכבר היו אז לפועלי ארץ-ישראל. רבים מבינינו זוכרים גם כיצד בא ביילנסון לארץ — גם הוא לא בא אז באותם המושגים המדיניים שקלט אחר כך ונעשה אחר כך אולי ללוחם הנמרץ ביותר עליהם.

אולם אף שפועלי ארץ-ישראל מוצאים שונה, שהם מארצות שונות, מציביליזציות שונות, מחינוך פוליטי שונה — הטביעה תנועת הפועלים את חותמה על החיים, על עוליה ועל חבריה, והלכה ונקבעה שיטה מסוימת, שהיא שיטת הפועלים בארץ-ישראל. השיטה הזאת לא ביקשה להתגרות בשכנים. היא חיפשה דרכי שלום. היא לא זילולה בפועל הערבי. היא ידעה יפה מאד שאנחנו חיים בארץ אשר רוב אוכלוסיה היום הם ערבים, ואנחנו מוקפים ארצות ערביות. אבל היא לא היתה מוכנה, מתוך הכרת המציאות הזאת, להיכנע מפניה, להשלים אתה ולומר: אם כן, נגזר ענין הציונות, או: אם כן, נקבל מה שאפשר לקבל בתנאים אלה. היא ידעה שיש לה דרך ארוכה ומסובכת מאד כדי לשבור את החומות, ומשום כך ניסתה, חיפשה דרכים. ניסתה בדרך של ארגון הפועל הערבי, שהושקע בו הרבה עמל ונשא פרי מעט מאד. ולא מפני חוסר רצון טוב, אלא מפני הקרקע הצחיחה הזאת. מפני תנאיה

הקשים, שבהם קשה כל כך היה לפעול. ולא רק בארץ־ישראל, בארץ של ציונות שיש בה כססוך בין שני עמים, כי אם גם במצרים ובטוריה — כל מה שהושקע במשך שנים רבות, אם על ידי סוציאליסטים ורדיקלים (במצרים עוד לפני המלחמה הקודמת), ואם על ידי הקומוניסטרן, לא נשא עדיין איזה יכול מבורך.

תנועת הפועלים ניסתה לא אחת בדרך של מִשְׁאֵל־וּמְתָן פוליטי. אבל ההבדל בין המשא־ומתן הפוליטי של שליחי תנועת הפועלים בארץ ובין המשא־ומתן הפוליטי של אחרים היה קודם כל במה שאנחנו אמרנו: אי אפשר לרמות את ההיסטוריה, אי אפשר לרמות עמים. אנחנו יכולים לבוא רק באמיתנו, בציוניותנו. אם יקום שלום בינינו ובין השכנים — יקום על ידי הכרת צרכינו החיוניים, ולא על ידי שנרמה אותם. אם נעשה כדבר הזה, הרי קודם כל נרמה את עצמנו.

היינו מוכנים לקיים את משטר המנדט, ובכלל שלטון פּרִיטְטִי של שני העמים, שיקבלו זכויות פוליטיות שוות. לא קראנו לכך מעולם משטר דו־לאומי. בספרות מפלגת פועלי ארץ־ישראל אי אפשר למצוא את הביטוי הזה, אם כי השתמשו בו כמה ציונים גדולים חשובים ומכובדים. אמרנו כי זה מונח מסופק, מאד לא ברור, ואיש אינו יודע מה תכנו הפוליטי, וכשאתה בא לדרוש דבר־מה מאת אחר, חזק ממך, אסור שתשתמש במונח שאינך יודע כיצד יתפרש. כבר ראינו כיצד פירשו את המונח בית לאומי — מונח חביב, אידיאלי, נעים, — כך שהציונות ראתה הכרח לעצמה להסתגל אליו. ראינו כיצד ניתן להתפרש גם ענין המנדט, שהתחיל במנדט להקמת בית לאומי ונעשה עכשיו מנדט לתסל את הבית הלאומי, או לגבש אותו באופן שלא יגדל ולא יצמח. אמרנו: המושג דו־לאומיות, אם לפרש אותו כמשמעו: מלוא זכויות שוות לשני העמים בִּפְלִי, בלי יחסנות, בלי פריבילגיות — הרי הוא הולם לשני עמים הנמצאים בשכנות במצב שֶׁהַ בְּכֻלָּהּ, בתרבות, באוכלוסייה, במקום כזה אפשר והמונח דו־לאומיות קובע בפשטות את תכנו האמיתי. אבל במקום שיש עם אחר שאינו עדיין בארץ, והוא רק צריך להגיע אליה, והוא זקוק לארץ הזאת לשם גידול וצמיחה — שם הצוץ להשוות אותו בזכויות ובסמכויות עם העם האחר פירושו הַתְּקִיפוּת בְּעֵינֵינוּ — התנקשות בעליה.

יתר על כן — אמרנו — אי אפשר שהציונות והעליה תהיינה מותנות בהסכמת הערבים. לא שללנו את השלום עם הערבים, אך לא כל הסכם של ידידות עם הערבים רצוי. לא שאיננו מוכנים לשלם בעדו מחיר ויהא זה יקר, אבל אנחנו מוכנים לשלם מחיר בעד הגשמת הציונות, ולא בעד חלום שאין עמו הגשמת הציונות.

אמרנו: מי שמתנה את הגשמת הציונות בהסכמת הערבים — מנתר על הגשמת הציונות ואין שום אדם רשאי להסגיר את רצון היהודים לעלות לארץ. שום אדם לא נמסר לו מנדט לקנות את השלום במחיר ויתור על זכותם של היהודים, אם זה בתימן ואם זה בפולין ובארצות אחרות. לעלות לארץ.

היינו מוכנים להבטיח לערבים לא רק מה שארץ־ישראל כבר נתנה מאליה (הלא טוענים נגדנו: אמנם הציונות גרמה הרבה להשבתם של תנאי חייהם הכלכליים של ערביי ארץ־ישראל, אבל זאת נתנה מבלי שתתכוון לכך, אלא ממילא, כפרי של עליה יהודית, כאילו בכל העולם, כשעם אחד עוזר לעם אחר, הוא מתכוון אך ורק לעזור לוֹלַת), אלא גם לעזור להם לפתח את כלכלתם, ישובם וחקלאותם, וכן לעזור לארצות השכנות. אבל כל זה מותנה בדבר אחד: אם יתנו לנו לעלות ולגדול ולהתקדם בארץ.

ההסכם כזה לא היה מוכן שום פֹּחַ בעולם הערבי: לא שליחי המסורת האפנדית, המחפשים לקיים את השלטון האפנדי בארץ, ולא שליחי השמאל הערבי, אלה שלא אחת נודמן לנו, וגם בימים האלה, לראות אותם, ואשר אנשי „ברית־שלום“ הציונים לפנינו כבאיי־כוח „הדור הצעיר, הפרוגרסיבי, אשר אתו אפשר להיות חיי שלום בארץ“. הללו, בין שהם היו בגלוי במחיצה אחת עם הקומוניסטים בארץ או שהיו סתם שמאל ופרוגרסיביים — אנחנו פוגשים אותם כפעם בפעם במחנה האויב הנלחם בנו עד חרמה.

הנה, כשפרצה המלחמה, כשהערכה העולמית שודדה מחדש, צריכה היתה התנועה הציונית לענות, אם אנחנו צריכים להמשיך במצב הקיים, כלומר, בלי אמירה פוליטית ברורה, ורק בהמשכת מאמצינו הקולוניאטוריים; או שהגיעה השעה שנקום עוד פעם ונחדש את תביעתנו במלוא קומתה. הציונות לא מיהרה לעשות את הדבר הזה. עבר עלינו לא מעט זמן במלחמה הזאת ואנחנו לא עשינו זאת. ההנהלה הציונית שתקה בלונדון, באמריקה ובירושלים. ההסתדרויות הציוניות לא אמרו שום דברים ברורים. אינני רוצה ברגע זה להסביר מה קרה ומאין בא השיתוק הזה. המלחמה הזאת הכתה אותנו בשיתוק איום, גם לגבי צרות ישראל וגם לגבי הציונות. אבל במשך כמה זמן היה רק גוף אחד בציונות, שניסה לתבוע לצאת מן השיתוק הזה, להתחיל לחשוב ולעורר את המחשבה הציונית, מה היא רוצה, מה היא חושבת לנכון ובמה היא רוצה לפגוש את סיוע המלחמה. התביעות הללו לא באו בזמן אידיאלי בציונות, בזמן שלא הוסרענו בעבודתנו. כי פינתים היתה הצעת פ.ל. פינתים באו. הססר

הלבן" וחוק הקרקעות, בינתים נמצאנו בסיטואציה פוליטית כזאת, שעם בוא המלחמה הוסגרנו, נמכרנו. זה היה המצב שלנו בארץ לאמיתו. חלוקה לא היתה. אבל 95% של אדמת ארץ־ישראל נלקחו מאתנו ולא יכולנו להתקדם בה.

עוד בשנים שלפני המלחמה וכן בשנות המלחמה לא יכולנו להושיט עזרה לאחים עולים. עברו עלינו „פאטריה“, „סטרומה“ ו„מאוריציוס“. כמובן, אפשר היה להתנחם שכל זה הוא רק ענין זמני, כי הנה בשעת הצורך הוסגרו ידידים, אבל כעבור הסכנה תחזור הידידות לקדמותה. לא יכולנו להתנחם בזאת. אנחנו ידענו שהולכות ונוצרות עובדות מדיניות, אנחנו ידענו ש כך נהגו בנו מפני שאנחנו היינו חלשים מדי.

התחילה הדרישה לברר מחדש את הפרובלימה המדינית של הציונות במלחמה הזאת ולאחריה. אם אינני טועה, הרי כאן בארץ נשמע הדבר הזה לראשונה בפומבי, לא ממפלגה אחרת, כי אם ממפלגת פועלי ארץ־ישראל. הדבר נשמע בפנינוס של הברית העולמית של „פועלי־ציון“ ו„התאחדות“, שהתקיים בעינות בדצמבר 1940. שם הועלתה הדרישה לברר מחדש את הפרובלימה הציונית ולהכיר שעכשיו באה מחדש השעה שצריך לשוב להרים את דגלנו ברמה ולומר: הפתרון של הבעיה שלנו הוא ארץ־ישראל כמדינת יהודים. גם בישיבת מרכז מפלגת פועלי ארץ־ישראל, שנתקיימה כעבור זמן, נקראה הרצאה שבה נדרשו אותן הדרישות. הדבר פורסם בפנים בחזור מיוחד במאות רבות של טפסים והופץ בין הרבה חברים. הדברים נתפרסמו גם בצורת מאמר בקובץ „כפור“. גם הכינוס הגדול של מפלגת פועלי ארץ־ישראל בעמק הירדן, שנתקיים באותו זמן, היה כולו נתון לשאלה הזאת. היה רושם, ולא היה שום יסוד לרושם אחר, שהדברים הללו מביעים את רצונם, קודם כל, של חברי מפלגת פועלי ארץ־ישראל. בכל מקום שהדברים האלה נאמרו, נאמרו בבהירות רבה. וכל זה היה לפני מה שנקרא בילטמור (הכינוס הציוני בנידירוק, במלון בילטמור, נתקיים במאי 1942). דרישות על מדינה יהודית הושמעו בצורות שונות, ובבהירות מספקת. עוד בשנת 1940.

בזמן האחרון התחילו לטפול תיאוריות נגד בילטמור. פעם אחת באתי לחבורה של נוער לשיחה, ונוכחתי לדעת שהם כבר קיבלו את ההסברות על הסכנות שבבילטמור, הם יודעים שבילטמור — זוהי חלוקה, בילטמור — זוהי התעלמות מהשאלה הערבית. ואני חייב בענין זה לאמור משהו. לא אשתמש מהויכוח הזה. יכולתי לענות על זה בקצרה. במחנה אנשי בילטמור, למשל, עומד שאול מאירוב, שהוא

לא פחות מוסמך בענין התנגדות לחלוקה מאשר ציונינג. עם זאת, מצפוניו של שאול מאירוב אינו מביא אותו להתנגדות לתכנית בילטמור. וכן יכולתי על ידי תשובות פולמוסיות כאלה לגלות קצת גם את חוסר הרצינות שבענין זה. אבל אני רוצה לדבר לעצם הענין. אם תאמרו: אנחנו נהיה בעד בילטמור רק אם אתה תתחייב בפנינו שבילטמור מונעת חלוקה — אני לא אוכל לקנות את דעותיכם במחיר זה, כי אין בי הפסחון בענין זה, ולא אוכל להבטיחו לכם. אינני יודע אם מישהו מהחברים יכול לומר שתכנית המדינה מבטיחה שלא תהיה חלוקה. אבל אני יכול לשאול את מתנגדי בילטמור, אם הם מובטחים כי בלי מדינה יהודית לא תהיה חלוקה. חוששני שלא יוכלו לתת לי תשובה.

ארץ-ישראל עומדת בפני סכנות חמורות מאד. אין שום משטר בארץ-ישראל שאי אפשר לקשור אותו בחלוקה. משטר המונע חלוקה — איננו קיים. היה לנו משטר של מנדט. מה עשה לנו המשטר הזה? כמה פעמים הוא חילק את ארץ-ישראל? בפעם הראשונה הוא לקח את סביבת הליטנוס. כך קבע משום מה את הגבול וקרע מאת הארץ את מקורות המים של הליטנוס — אולי העושר הגדול ביותר של ארץ-ישראל. באותה החלוקה לקחו מאתנו גם את החורן — את אוסם החיטה של ארץ-ישראל. אחר כך, בתוך משטר המנדט ממש ובשם המנדט, חילקו את ארץ-ישראל ולקחו מאתנו את עבר-הירדן. לא הוציאו אותו אפילו מהמנדט, הוא נשאר במנדט. אבל ארץ-ישראל נתחלקה. המנדט לא עזר לנו בדבר הזה.

וכשם שהספר הלבן ב־1922 חילק את ארץ-ישראל וגזל ממנו את עבר-הירדן, אבל לא הוסיף לנו שום זכויות וסמכויות מדיניות בארץ-ישראל, כן גם הספר הלבן שניתן ערב המלחמה לקח מאתנו 95% של אדמת ארץ-ישראל ולקח גם את מעט הזכויות והבטיח לנו ממשלה ערבית. האם אין זאת חלוקה? והרי זה נעשה במשטר המנדט.

האם משטר דו־לאומי מבטיח אותנו מחלוקה? הרי פירושו של משטר דו־לאומי — להכיר בזכויות מסוימות, להגדירן. ואני אינני יודע מה זה משטר דו־לאומי. אם לדון על פי הצעותיו של מ. בנטוב, הרי יהיו שטחים שליהודים יהיה אסור להתישב בהם. האם אין זו חלוקה? — ה"מעלה" שבה היא רק בזה, שבה אין שום עצמאות יהודית.

אנחנו אמנם אומרים: "ארץ-ישראל כמדינת יהודים". אבל זאת אנחנו אומרים. בזמן שכתבו את הצהרת בלפור אנחנו גם כן כתבנו: "ארץ-ישראל כנתיב

לאומי", ובא מישהו ומחק את המלים האלו ובמקומן כתב „בית לאומי בארץ־ישראל“.

יש מישהו שהוא הפוסק האחרון בדורנו.

ובכן, יהיה זה לא ישר מצד מישהו, שיתבע מאת נציגי התביעה של מדינת יהודים בימינו שהם יבטיחו כי הדבר אינו כרוך בחלוקה. גבולות ארץ־ישראל משתנים בימינו מפעם לפעם. וחובת היהודים להילחם נגד כל קיצוץ גבולות ארץ־ישראל. אני מאמין באמונה שלמה שכל הגבולות הללו אין בהם ממש. על גבולות ארץ־ישראל ממש תכריע מידת פוח היצירה שיתגלה בתושבי המקומות האלה, ובענין זה גורלנו עכשיו אינו כמו שהיה לפני עשר שנים. הוא שונה הרבה לרעה. אנחנו איננו יודעים איזה פוחות יתגלו לנו בדור הקרוב, אשר רק הם יקבעו, בסופו של דבר, את גורלה האמיתי של ארץ־ישראל. אבל הרצון לכוף עלינו עכשיו ויפוח על חלוקה הוא בעיני רצון לא הוגן, פשוט לא הוגן.

אני יודע שיש בינינו חברים המאמינים שמוטב מדינת יהודים מקוצצת מאשר לא כלום. יש ראייה כזאת והם רשאים בראיה כזאת. יש גם בינינו חברים המאמינים שמדינה יהודית מקוצצת לא תוכל להתקיים, לא מבחינה פלכלית ולא מבחינה פוליטית־בטחונית, והיא פוגעת בעצם הרגשתם היהודית — גם אלה ודאי רשאים בראיה כזאת. הצד הטוב בויכוח שהיה לנו על הצעת החלוקה, שהשתדלנו לבטל את המחשבה כי האחד אינו ציוני טוב והשני אינו רוצה במדינה או איננו רוצה בארץ־ישראל. השתדלנו להתגבר והתגברנו על הפולמוס העמוק הזה על החלוקה. אבל לא אנחנו בחרנו בפולמוס זה — הוא הוטל עלינו, הוא בא עלינו בלי רצוננו. אבל לבחור בפולמוס של חלוקה מרצון, כשם שעושים עתה, כשאין הצעה כזאת, ולהסעיר את עולמנו, תחת ללכד אותה, ולעורר ויכוח היפוסטי, אשר אולי לא יהיה כלל צורך בו — לדעתי, זוהי מזימה! מי שעושה זאת במתכוון — הרי זו מצדו מזימה רעה; מצד שני, מי שעושה זאת מתוך תום לב, מתוך תמימות — הרי הוא נופל בידי מזימה רעה.

לא מן הנמנע שיבוא יום ותפרוץ מלחמה פנימית גדולה מאד — אינני יכול להבטיח שדבר זה לא יהיה — וינצרו אולי מחנות חדשים. אבל ליצור עכשיו באופן מלאכותי מחלוקת כזאת, לא לשם יצירת מדינת יהודים, אלא כדי למנוע פעולה בשביל מדינת יהודים; מחלוקת כדי להוכיח שגם תומכי מדינת יהודים אינם שלמים זה עם זה, ועל יסוד המחלוקת הזאת ליצור מחנה מאוחד עם פרואגרמה פוליטית אחת (כלום הויכוח על חלוקה יביא את „השומר הצעיר“ לנתר על דרילאומיות ויהפוך את

מתנגדי בילטמור ללוחמים בעד מדינת יהודים?!) — הרי זה אחד הגילויים של תוהו ובוהו ושל התפוררות הפוח המכוון את האומה.

יש עוד טענה, וגם היא מעסיקה עכשיו רבים. אומרים: כלום ההתנגדות היא למדינת יהודים? — חלילה וחס! בתור חוץ איננו מסתלקים ממנה, אנחנו אולי גם נלהבים למדינת יהודים (הרי אצלנו קל מאד לעבור ברגע אחד מחוסר אמונה להתלהבות עצומה) — אנחנו מתנגדים למדינת יהודים לא לתר, כי יודעים אנו ברוח־הקודש שמדינת יהודים לאלתר פירושה חלוקה.

על זה אשיב: ראשית, אם אדם הוא באמת בעד מדינת יהודים — הוא חייב לחנך את בנו ואת תלמידו לכך. אין זה ענין פשוט כל כך ולא ינתן לנו בנקל. זה כרוך במלחמות והיאבקות רבות מאד. איך אפשר לחנך נוער למדינת יהודים, כשראשו עסוק כל כך בטענות נגד בילטמור? ילד האומר לי: אתה נעשית רביוניסט, מפני שאתה בעד מדינת יהודים — איך אפשר לחנך אותו למדינת יהודים? הוא איננו יודע שלועידת „אחדות־העבודה“ הראשונה, שדיברה על עצמאות במולדת, הוזמן גם ז'בוטינסקי, ושהיכוח בינינו ובינו לא היה על מדינת יהודים, ולא בגללה נפרדנו מז'בוטינסקי, אלא מפני שלא הבין את דרך הגשמת הציונות. מפני שראה לפניו את הפרוצס באופן מופשט, מיכני, אולטרה־פוליטי. הוא לא הבין ליצירת פוח ממשי, מפני שלא היתה לו הערכה וכבוד לאדם העובד, ולא היה לו אמן ללגינר מאמריקה. על זה נפרדנו, ולא על מדינת יהודים.

אני שואל: כיצד אפשר לחנך ילדים למדינת יהודים, אם כל האוירה, שהם נושמים עכשיו, היא היאבקות, הוגנת או לא, נגד המאמצים להחדיר בלב העולם את המחשבה על מדינת יהודים? מה ההגדרה הזאת של מדינת יהודים לא לתר או מדינת יהודים לא לתר — האם מדינת יהודים לאלתר היא רעה ומדינת יהודים לא לאלתר היא טובה? מה ההגיון שבדבר הזה?

אנחנו מדברים על מדינת יהודים לא כעל אידיאל רחוק. אם מדינת יהודים יפה רק כאידיאל רחוק — איננו מסתפקים בזה. קשה לפרנס את החלוצים בגולה ואת הפליטים היהודים ברעיון של מדינה יהודית כאידיאל רחוק. בינתים קרה משהו, ואנחנו אומרים: אנחנו רוצים אותה היום. אין זאת אומרת שיתנו לנו את מדינת היהודים היום — אבל אנחנו מכריזים עליה היום ורוצים אותה בהקדם. מה זה בהקדם — אינני יודע. אולי מתנגדי בילטמור יודעים מה זה בהקדם, והם יודעים כי בהקדם זה דבר רע. אבל אנחנו רוצים אותה היום, מדוע לא מספיקה לנו מדינת

יהודים פאידיאל ? מפני שאנחנו רוצים להשיג דברים משיים — אנחנו רוצים עליה יהודית, אנחנו רוצים גאולת קרקע יהודית. זה מה שדרוש לנו. כל זמן שיכולנו את הדברים האלה להשיג במשטר התורכי — לא זממנו להפילו. היו אמנם ציונים כאלה שאמרו: כל זמן שתורכיה קיימת אי אפשר לעשות שום דבר והציונות אינה בת הגשמה. אנו לא היינו בדעה הזאת. כל זמן שראינו לנו דרך לעבוד בתחומי המדינה העות'מנית — על חוסר הסדרים שבה, הפראות שבה והבקשישים שבה — ביקשנו לבנות ולא מיהרנו כל כך לחפש משטר אחר. גם בבוא המנדט, עם כל אכזבותיו, הרי כל זמן שניתנה לנו אפשרות של עליה ורכישת קרקע — לא ראינו צורך לעצמנו לבנות משטר מדיני אחר. מעולם לא אמרנו „הלאה המנדט“, מעולם לא נשמעה קריאה מדינית כזאת מפינו.

אולם המנדט הגיע לקצו בלי רצוננו, בלי רצון חבר הלאומים, אנגליה הביאה את המנדט לקצו בעשותה את המנדט בעד בית לאומי — מנדט נגד בית לאומי. האם אנחנו נשמור אמונים לצורה כזאת ונאמר: נמשיך בה, לא נעלה תביעה ברורה אחרת במקומה ?

אנחנו יודעים שאת „טרובל“ של ארץ־ישראל, את הפורענויות שלה יכולים רק אנחנו לשאת. שום שלטון אחר, ויהא זה מנדטור אחר, ויהא זה מנדט אידיאלי של כמה מעצמות יחד עם פקידי כמה מעצמות, המופיע עכשיו בעיני חברים כמשטר אידיאלי ביותר ומבטיח מכל עוול — לא יקבל על עצמו את הדאגה לסבלותינו שלנו. משום כך אנחנו אומרים: מדינת יהודים.

ט

מתוך שיחה עם הנוער במקוה־ישראל

(י' באב תש"ד, 30.7.1944. מתוך הסטנוגרמה. הדברים פורסמו בחוברת

„מה לפנינו?“ דלעיל, עמוד 76)

האם מותר לנו לרצות במדינה יהודית או לא? לשאלה הזאת, לפי הויכוחים אצלנו, נתקבלו כמה גישות. יש אומרים: עצם הרעיון של מדינה יהודית הוא פסול, כי אינו שלנו, אלא של הרביזיוניסטים; הוא לא יפה; הוא ימני; הוא פשע; פוגע בערבים; לא דמוקרטי וכו'. יש גם שאינם פוסלים את הרעיון הזה, אבל אומרים

שזהו רעיון אוטופי, זהו חלום. ויש המעוררים את השאלה: „איך תתנהג המדינה היהודית? האם תתנהג כהלכה או שלא כהלכה? האם תדפא ערבים או לא תדפא?“ יש שאלות שאינן תלויות בנו. למשל: הסכמת העולם למדינה יהודית אינה תלויה באסיפה זאת. אם גם נספים כאן לכך שהעולם צריך להסכים למדינה יהודית, עדיין אין זה מחייב את העולם. והעולם עצמו — אנחנו מכירים אותו: הוא לא נתן לנו את הדברים הפשוטים ביותר, הוא עומד עכשיו על דמנו. לא אפנס איפוא עכשיו לשאלות של פוליטיקה ריאלית, באיזו מידה דבר המדינה העברית קרוב להתגשם. השאלה המעניינת אותי עתה יותר מכל היא השאלה התלויה אך ורק בנו: האם מותר לנו לרצות במדינה יהודית או אסור.

אני רואה שיש הרבה נערים טובים בארץ-ישראל, שהם בודאי ציונים טובים, ואולי גם חלוצים, החושבים, כנראה, שעצם הרצון במדינה יהודית יש בו משהו פגום. לדעתם משהו נתקמץ, משהו לא בסדר ברצון זה. יש חושבים שזהו ענין רביזיוניסטי. האם הדבר כך?

ובכן, הראשון שקרא באופן ברור בשם מדינה יהודית היה הרצל. הוא הציג זאת כרעיון פרוגרסיבי מאד. האמת היא שבמדינה יהודית חפצו גם לפני הרצל, גם פינסקר וגם הביל"ויים. כל אלה שבאו לארץ לא באו רק כדי לגדל פאן עוד קצת שעורה ועוד קצת שיבולת-שועל. לא בשביל זה באנו לארץ. אמנם, דבר זה חשוב מאד. אני מדבר גם כחקלאי היודע מה חשוב לגדל עוד תפוחיאדמה ועוד עגבניות, אכל בכל זאת אי אפשר לומר שרק בשביל זה באו אנשים לארץ-ישראל.

כל אלה שעלו לארץ-ישראל לא עלו אלא מפני שחשבו שכאן יקום העם היהודי לחיות חיים של חירות, חיים של כבוד, וקודם כל חיים של עצמאות. עם כל החשיבות של עבודה גופנית, קרבה לטבע ולאדמה ודיבור עברי, הרי אדם שאינו חי כאדם עצמאי בחברה עצמאית, איננו בן-חורין. אין, לדעתי, ציונות בלי שאיפה לעצמאות יהודית.

אפשר והגשמת העצמאות היהודית רחוקה מאד. יש גם זמנים שמוטב לא לדבר על כך.

הרביזיוניסטים התקיפו אותנו על שלא דיברנו על מדינה יהודית, והם ראו בזה פחדנות. אבל הנה גם הרצל, שנלחם על „מדינת היהודים“ וכתב ספר בשם זה, בא לקונגרס הראשון ולא הכריז על מדינת יהודים, אלא הסתפק בהגדרה: מקלס בוטות. זוהי מלה שלא ביטאה את רצונו האמיתי, אבל הוא אמר אותה. המצב הפוליטי

חייב אותו לומר דוקא מקלט בטוח, ולא יותר מזה. והיו כאלה שחפצו לומר עוד פחות מזה.

היו לנו סיבות שונות שמנעונו בתקופת קיום המנדט לדרוש מדינה יהודית. אנחנו הסתפקנו ואמרנו: ניתן לנו לעת עתה איזה שטח לפעול בו — נפעל; כשנשלים את הפעולה נעלה את דרישתנו הגדולה. ציונות אמיתית, שלמה, אינה יכולה לנתר על שני דברים: היא אינה יכולה לנתר על עליית המונים ועל שאיפה לעצמאות!

כל זמן שהיו אמרים שאי אפשר לדבר על מדינה יהודית, כי עדיין לא הגיעה השעה לדבר על כך — הרי הויכוח היה פשוט: ההגיע כבר הזמן או טרם הגיע? ודאי שמתם לב ש„השומר הצעיר“ מפרסם במודעות מה שאמרתי לפני שלוש־עשרה שנה. זה לי כבוד גדול שב„השומר הצעיר“ לומדים עכשיו מה שאמרתי בימים ההם. אני רוצה לקוות שבעוד שלוש־עשרה שנה ילמדו מה שאני אומר עכשיו. בימים ההם התנגדתי מאד לכך שנשחק במלים על מדינה יהודית כל עוד קיים בארץ מנדט בין־לאומי, המניח לנו שדה־פעולה שלא עשינו בו עדיין עד תום. היינו אז בארץ רק כמאה ושבעים וחמישה אלף יהודים. אמרתי: כל עוד נמשך משטר מנדט זה יש להבטיח את זכויותינו ואת אפשרות פעולתנו.

ובכן, כל זמן שהמדינה היהודית היא ענין לויכוח של פוליטיקה ריאלית אפשר היה לומר: עדיין לא הגיעה השעה. אבל ברגע שאמרים לנו שזהו דבר ריאקציוני, שזהו דבר אסור — כמו שאמרים לנו אנשי „ברית־שלום“ וסוג ידוע של אנשים מ„עליה חדשה“ — הרי השאלה נעשית רצינית מאד, כי היא כרוכה בשאלה חינוכית גדולה: המותר לי לחנך את הילד על מדינה יהודית או לא? ודאי מותר לי לחשוב שאולי זו דרך ארוכה מאד, אבל המותר גם להאמין ולתבוע כי סוף סוף נגיע לכך שיהודי יהיה עצמאי כמו איש אמריקה, כמו איש אנגליה, כמו איש רוסיה?

ומשהגענו לכך אני שואל: המותר היה לסטאלין להכריז על בירוֹביג'ין כעל חבל יהודי? הן היהודים שם מיעוט. בירוֹביג'ין מגיעה ליהודים? אינני יודע מדוע. ובכל זאת הוא הכריז על כך. ואילו לי אסור לומר שאני רוצה מדינה יהודית בארץ־ישראל? יתכן שבאמת אסור — ואם כך, צריך לדבר על זה בגילוי לב וביאוש לבב. ויאמרו: דמוקרטיה פירושה כי בכל מקום הרוב מחליט והוא השולט. והנה אתם באים בחלומות על מדינה יהודית בארץ־ישראל, בה יושבים מיליון ערבים ורק 600 אלף יהודים. הרי בכל מקום הננו בעד דמוקרטיה, אנחנו בעד זה שבהודו ישלטו

ההודים, שבאירלנד ישלטו האירים, אנחנו בעד שלטון הרוב ונגד השתלטותו של גזע זר ותקיף על ארצות ועמים.

השאלה רצינית, אבל אם כך, הרי לא רק שמדינה יהודית אסורה — כל מה שאנחנו עושים בארץ אסור לנו, כי הרי בכל דבר שאנו רוצים לעשות בה, עלינו לפנות לרוב התושבים שיחליט אם הוא רוצה או אינו רוצה בנו, אם הוא רוצה או אינו רוצה במכירת קרקעות לנו וכד'.

מבלי שאול את פיהם, אני מוכן לענות בעדם: הערבים אינם רוצים בעליה ואינם רוצים במכירת קרקעות. יש להם שאיפות לאומיות שלהם, והם רוב בארץ. אבל האם בזה נגמר הענין?

אני לפעמים משתומם: יש אנשים חשובים מאד בינינו האומרים שאין לעלות לארץ בלי הסכמת הערבים, אבל הם עצמם, בעלותם אליה, לא שאלו את הערבים, אם הסכימו לבואם הם. מתקבל על הדעת שאם הדברים יקבעו בארץ־ישראל רק לפי החלטת רוב, כמו בכל מדינה דמוקרטית — לא נהא רשאים לדרוש לעצמנו, בעודנו מיעוט, לא רק מדינה יהודית, כי אם גם זכויות אחרות.

טרם אדע מה הרוב הערבי יחליט עלינו בכלל. הוא יכול להחליט הרבה דברים עלינו. אנחנו יודעים מה החליט עלינו רוב דמוקרטי בהרבה ארצות במשך שנים. אבל אני השקפתי אחרת: שיש זכויות חיים גם ליתומים! כשם שאני שולל את התפיסה כי רק בעלי רכוש יש להם זכות קיום ודורש אותה גם למי שאין לו רכוש — כך אני תובע זכות קיום גם לעם שאין לו רכוש ואין לו קרקע, שלקחו ממנו את הקרקע.

אילו היה איזה אינטרנציונל צודק בעולם — הייתי מביא את משפטי לפניו. אבל כל זמן שאין משפט עליון צודק כזה ואין מגן עלי — אני לוקח לעצמי זכות שופט ואומר: אנחנו לא ניכנע! אנחנו עם שניטלה ממנו הזכות לחיות חיים עצמאיים, להיות אנשי קרקע ואנשי עבודה. על זכות זו צריכה להילחם הציונות. ואם בגלל זה צריך משהו להצטמצם — יצטמצם. כשם שהפועל דורש שאנשים החיים עכשיו חיי אמידות יפסידו משהו, יצטמצמו, כדי שפולם יחיו חיי שובע — גם אנחנו דורשים מהעולם שיצטמצם.

ואשר לזכויות — יש זכויות הכתובות בספרים, ואנו — אם עמנו במשך אלפים שנה מזכיר בתפילותיו שלוש פעמים ביום את ירושלים ואת ארץ־ישראל — זוהי זכות גדולה מאד. אין זה דבר פשוט.

אם יהודים במשך דורות עלו לארץ זו, נלחמו עליה, נתנו עליה את חייהם וסיכנו את עצמם בסירות-מפרש ובסערות-ימים, ידעו שסכנה אורבת להם על חוף הארץ ועל יד הכותל המערבי ולא נרתעו — הרי זוהי זכות כבירה, אנו שית. אלו הן זכויות שאינן כתובות בשום ספרים, לא של סוציאליסטים ולא של ליברלים ולא של שמרנים. אבל הזכות הזאת כתובה בספר ה'תנ"ך', הזכות הזאת כתובה בלבבו של העם. יש בעם גם אנשים שנתיאשו מזה וויתרו על זה, אבל בלבם של חלקים גדולים של העם חיה הזכות הזאת. אם יש מסקנות מזה — הרי מותרת הצהרת-בלפור, הרי מותר המנדט ומותרת המדינה היהודית, אבל אם אין מפירים בכך — כל קיומנו פה אין לו שום זכות, ויש לקבל את השקפות המינימליסטים בתוכנו ולקבל הסכם בכל תנאי עם הערבים.

אם יגשו לשאלת המדינה היהודית כלאחת הפרובלימות העולמיות הגדולות, שפתרונה יתקן עוול גדול בעולם, — הרי ידונו עליה אחרת ויהיו נאלצים להסכים פי זהו דבר פרוגרסיבי! הרי לו היתה מדינה יהודית לפני המלחמה, ודאי היינו מצילים מחורבן מיליון או מיליונים צעירים יהודים! גם מבחינה סוציאליט — היש איזה משטר סביבנו, אשר מבחינה מעמדית-פועלית יהיה פרוגרסיבי כמו מדינה יהודית, ואפילו אם תשלט בו, חלילה וחס, מפלגת פועלי ארץ-ישראל, זו ה"מנתרת" על עניני פועלים? תשוו מדינה יהודית בארץ-ישראל כיום הוה, ותהי צורתה כאשר תהיה, למצרים, סוריה, עיראק ולשאר מדינות המזרח הקרוב; ודאי שהמדינה היהודית תהיה אחרת, והיא אולי תעלה בפרוגרסיביות על צרפת או אנגליה. אני אומר כך לא רק משום שאני רוצה בזה, אלא משום שאני בטוח בזה.

כששאלתי אותו חבר מה תהיה צורתה של מדינה דו־לאומית זו שעליה מכריזים, אמר: היא תהיה מדינה סוציאליסטית. מדוע? האם רק מפני שהוא רוצה בזה? כדי שתהיה מדינה סוציאליסטית דרושים שינויים גדולים מאד. אירופה לא הגיעה לכך. אבל אצלנו מצב אחר לגמרי. כיום הוה רוב הישוב בארץ הם פועלים. אין כיום מפלגה בארץ-ישראל שיכולה להתקיים בלי ארגון פועלים. אפילו „אגודת-ישראל" יש לה ארגון פועלים. חוגי ההסתדרות בלבד מהווים כארבעים אחוז מהישוב, והלא יש כמה וכמה ארגוני פועלים, ויש גם פועלים בלתי מאורגנים. כיום הוה יש רוב פרו־ליטרי פועלי ארץ-ישראל. אילו היתה ההסתדרות הולכת בדרך שאני מדבר עליה, כלומר, אילו היתה ניגשת לארגון את ארבעים אלף הפועלים שעודם מחוץ להסתדרות, ומכניסה את הסתדרות המורים ואת כל ארגוני המיעוטים לשורותיה —

הרי היתה מהווה פאח־פועלים עצום, היכול לשלוט בישוב ובכנסת־ישראל, ואם תהיה מדינה יהודית — הוא ינהל את המדינה היהודית.

משום כך אני בטוח כל כך שיצירת מדינה יהודית היא גם מבחינה סוציאליסטית טהורה דבר פרוגרסיבי ביותר. ומה הסיכויים לכך במשטר של מדינה דו־לאומית? הרי כל דבר בו יהיה תלוי בהסכמה בין שני העמים (כי הרי זה משמעה של מדינה דו־לאומית: שאין הכרעה פוליטית, ואין לעשות אלא מה ששני הצדדים מסכימים לו, ואין עושים דבר שאין עליו הסכמה כללית) — וברור מראש מה תחיקה סוציאלית תהיה בה, מה הגנה תהיה בה על האשה וכדומה בדברים שהם כבר צלמנטריים בחיינו כאן. אילו היתה, מחוץ לשאלת הציונות והיהודים, מדינה דו־לאומית בארץ — מן המוכרח שתהיה מפגרת במובן הסוציאלי, ואילו מדינה יהודית מן המוכרח שתהיה מתקדמת במובן הסוציאלי.

באירופה היו לנו הסכמים עם העמים, ולא עמדו לנו. לאחר מה שקרה בהיסטוריה היהודית, אינני רוצה לתלות את גורל היהודים בשום מקום בהסכמתו של עם אחר, ויהא זה העם הטוב ביותר. איך אפשר, לאחר כל מה שעבר עלינו, לדבר על זה שגורלנו בארץ יהיה תלוי תמיד בהסכם עם אחרים? הרי זאת אומרים לנו בכל מיני צורות, וזאת אומרים אנשים חשובים מאד: קפלנסקי, בנטוב. אני אומר: עלינו להביא את העולם הגדול לידי כך שיסכים שיש לנו פינה אחת אשר בה אנחנו עושים ומסתדרים כמו כל המדינות.

אין שום ספק שמדינה יהודית פירושה מלוא הזכויות לערבים. שום ערבי לא ינושל, שום ערבי לא יגורש, שום ערבי לא יצא את הארץ נגד רצונו. ודאי לא נעכב אותו מלעזוב את הארץ אם ירצה בכך, ואף נעזור לו בכך. יש להניח פי באירופה, אחרי המלחמה הזאת, יהיו הרבה טרנספּוּרים. עוד נראה מה תאמר צ'כיה על הגרמנים בסודטים: הישאירום או יבקשו מהם לטרזח וללכת למקום אחר? ואנחנו לאחר מה שקרה לנו בעולם, ולאחר מה שקרה לנו בארץ מ־1936, רשאים לומר: אנחנו רוצים לשלוט בפיינה הזאת. אמנם לא לקפח שום אדם, לא לקפח שום זכות של עובד, זכות בפקידות וכדומה. תכובדנה כל הזכויות. אבל התפקיד של הנהלת הארץ: הבטחת ענייני העליה וענייני ההתישבות — דברים שבהם תלוי גורלנו — בכל אלה לא ניכנע לאחרים, בהם יש לנו זכויות.

כמובן, קיימת שאלה איך מבצעים את הדבר הזה, וזוהי שאלה גדולה. וכאן בא אותו ענין שמרבים כל כך לדבר עליו: מדינת היהודים — חזון או לאלת ר? ?

נניח שהמדינה היהודית תקום בעוד שנה, אבל כדי שתקום בעוד שנה, צריך היום לומר שהיא צריכה לקום, שאם לא כן אין היא יכולה לקום. אילו היו כתובות במנדט רק מלים מספר, שהכננה של המנדט היא להקים בעוד זמן, ואפילו זמן רחוק יותר, מדינה יהודית — היה גורל המנדט אחר לגמרי; בכל ענין וענין היינו דנים לפי זה, אם הוא מקרב או מעכב את הגשמת המטרה הזאת. אם העולם יחליט שהיהודים זכאים למדינה יהודית כאן בארץ — הרי יקום משטר זמני כזה, שתפקידו יהיה להביא לכך, וכל שאלה ושאלה תיבדק לאור התפקיד הזה. עכשיו אומרים לנו: בהצהרת בלפור לא כתוב מדינה יהודית, אלא שאין לפגוע בזכויות התושבים, ונותנים לכך כל מיני פירושים לרעתנו.

הענין של מדינה יהודית דרוש לנו כדי שנוכל מחר לקבל עליה, וכדי שבזמן שיבואו לדון על עליה לא יהיה הדיון תלוי באלף שיקולים אחרים. אם לא יקבלו את העיקרון של מדינה יהודית — הרי לגבי כל שאלה ושאלה יקבעו כל מיני דברים מקריים: היום זקוקים לאבן־סעוד — אין עליה; מחר יש איזה חשבון עם צרפת בסוריה — אין עליה. האם כך אפשר לבנות ארץ ולפתור את שאלת היהודים? ראינו בשנים האלו כיצד כל ענין שהוא לנו חיוני ביותר נדון לא מתוך השקפה שלנו ולא מתוך הפרינציפ של המנדט. האפוטרופסים עלינו דנו תמיד מתוך חשבון הרגע שלהם. ובעולם יהיו תמיד חשבונות של רגע. יהי האפוטרופס אשר יהיה — הוא לא יתחייב לסבול בגללנו. אנגליה אומרת: מה אתם רוצים? האם ניכנס עכשיו בגללכם למלחמה עם הערבים? כך תנהגה אמריקה ורוסיה, וכך תנהג כל מדינה. הן תנהגנה לא לפי קוים עקרונים מוסריים, אלא בהתאם לחשבון שלהן. ואת חשבונותיהן תעשינה גם בדברים קטנים ביותר.

אם לא יקבלו את העיקרון של עצמאותנו (ולא זו השאלה אם המדינה היהודית תקום מחר או בעוד חמש שנים; אם הדבר יתקבל כעיקרון ויאמרו לנו: בבקשה, תנהלו כך את העליה שלכם, באופן עצמאי, כדי שתהיו רוב בעוד חמש שנים — בודאי נספיק לכך), ואם היא לא תינתן לנו בעולם המסובך והמסוכסך כל כך, המושפע מכל מיני גורמים, אנחנו שוב נהיה נחונים באותו משחק אשר הביא לענין „סטרומה“, לענין עליה ב'!

אני יודע היטב שעליה ב' היא דבר חשוב מאד פסמל של חמה יהודית, אבל אין בה משום פתרון לשאלת העליה. אילו אפשר היה לפתור את שאלת היהודים על ידי עליה ב', לא היינו צריכים לשום דבר אחר היינו מזמן מביאים יהודים רבים

לארץ-ישראל, אבל עליה ב' זו פתיחת סדק קטן מאד, ואם כי חשיבותה המוסרית גדולה — אינה משנה את המצב. דומה הדבר לפעולה של הקרן הקימת לישראל, הקונה קרקע מחוץ לאזורים המותרים לפי החוק, אבל כלום אפשר לרכוש כך את ארץ-ישראל כל זמן שקיים חוק הקרקע? (אני ממליץ מאד לקרוא בענין זה את החוברת „נגד מדינה יהודית?“ של יוסף רוזן, אדם אשר לא היה במחנה מפלגת פועלי ארץ-ישראל ועל פי עברו איש „פועלי-ציון שמאל“).

ברגע זה צריך כל יהודי לענות: התיפטר שאלת העליה על ידי עצמאות יהודית או על ידי כוחות חיצוניים? ענין עליה ב' הוא רק נסיון ליצור פינה קטנה של עצמאות יהודית, אבל כשהכל מסביב מחניק אותה — מה יכולה לפעול עצמאות זאת?

אבל השאלה ברגע זה אינה שאלה של משחק-מלים — אלא איך צריך העם היהודי להציג את עצמו בפני העולם: האם יגלה מה דרוש לו ובמה תלויים חייו או יסתיר את הדבר הזה?

קראתם בימים אלה ב„דבר“ כי מפלגת העבודה האנגלית קיבלה עכשיו החלטה בעד מדינה יהודית. וחבר „השומר הצעיר“ הנמצא בלונדון כתב מיד מכתב לתזון, בו הודיע שהוא אינו רוצה בדבר הזה: הוא רוצה מדינה דר-לאומית. אינני יודע באיזה מקום יקתך עתה גורל היהודים, אבל פה יש עכשיו הודמנות לאותה שארית היהדות שהיא נושאת את הציונות ובה תלוי הכל, להציג בפני העולם כולו את שאלת היהודים בכל מרירותה וחריפותה ולדרוש את פתרונה השלם. האם צריכים היהודים להגיד: טוב לנו גם ככה, יש לנו חלומות על מנדט בינ-לאומי, על מדינה דר-לאומית? נקל להבין אנשים האומרים: אין לנו אמן ביכולת להקים מדינה עברית; דבר זה תלוי בכוחות אחרים ולא בכוחותינו שלנו; יעשו מה שיעשו ואנחנו נחריש. אבל הרי הם רואים צורך להכריז יום יום מלחמה כנגד הרעיון הזה, גם בתוך תנועת העבודה יש הרואים צורך יום יום לצמצם את רעיון מדינת היהודים, פאילו היה זה רעיון לא טהור. אינני מכיר בתנועת השחרור בעולם הרבה רעיונות טהורים כרעיון מדינת היהודים, ואם פועלי ארץ-ישראל, בלי כוח פיסיו, בלי עצמאות, בלי תקציב, יכלו ליצור יצירות חשובות כל כך מבחינה סוציאלית כאשר יצרו — הריני מאמין שמדינה יהודית תהיה במשך תקופה קרובה ביותר למכשיר החשוב ביותר להגשמה סוציאליסטית.

ואשר למדינה דו-לאומית, נשאלתי אם אני יודע מה משמעותה. כשהשיבוני

שאינני יודע מהי — לא אמרתי זאת דרך צחוק. מותר להשתמש במונחים רק מתוך ידיעה ברורה מה פירושם. אינני יודע איך תתנהג המדינה היהודית; אין זה תלוי בי, אלא בעם היהודי. אני יכול רק לשר, ואני אזכר: הפועלים בארץ הם רוב והיהו רוב, והם ינהלו את המדינה, ואני מכיר את העם היהודי, ואני מתאר לעצמי מה דמות תהיה למדינתנו. אבל כשאומרים לי מושג פוליטי כמו מדינה דו־לאומית — אני חייב לשאול מה אומר המושג הזה.

גם לפני שלושה־עשרה שנה לא ניסחתי שאנחנו דורשים מדינה דו־לאומית. בשוייץ זו, בה חיים בשכנות שלושה עמים, אפשר להדביק את השלט הזה של דו־לאומיות בלי לסכן דבר, והטעם פשוט: שוייץ קיימת, הכל בה סטאטי; שלושת העמים תושביה — קיימים; אין להם צורך בעליה ושום עם לא יעלה על חברו; והרי הם קובעים לעצמם פרופורציה בשלטון. אבל כשאומרים בארץ־ישראל מדינה דו־לאומית — הריני שואל: מושג זה של מדינה דו־לאומית מה הוא מרשה, מה הוא מבטיח?

הפרובלימה הגדולה והקושי הגדול שלנו — שהרוב הערבי בארץ הוא סטאטי, ולעומתו הכוח היהודי כרוך בפרוצס דינמי והוא זקוק למשטר, לחוקה שתבטיח מראש את התפתחותו. גם אני רוצה בכל מקום בשויון העמים, וגם בארץ־ישראל ארצה בשויון גמור של העמים. לא נתערב לא בעניני דת ולא בעניני תרבות של העם האחר. אבל כאשר אומרים דו־לאומיות יש לשאול — הכלול או לא כלול בזה ענין העליה? אם לא יוגדר הדבר בבהירות אסור להשתמש במונח הזה, כי מחר אפשר שינתן לו פירוש אחר. בשום מלון של המשפט הבין־לאומי לא הוגדר המושג דו־לאומיות כפי שמגדירים אותו חסידיו אצלנו.

מי שקרא את ספרות „השומר הצעיר“ ואת דברי קפלנסקי יודע שיש בתפיסת הדו־לאומיות בלבול עצום של מושגים: יש כאן גם חלוקה, גם ויתור על זכות עליה חפשית וגם ויתור על זכות התישבות בכל ארץ־ישראל. וכל זה — לפי ההצעות של הברינו, לא של הערבים. הערבים בכלל עדיין לא הסכימו למדינה דו־לאומית. אני לא ראיתי שום חוג ערבי שיסכים לפורמולה זו. זאת אומרת, כי מבחינה של מדיניות ריאלית אין לדבר אחיזה כלשהי בגורם השני, ומבחינה רעיונית — נתונות פה אפשרויות שונות ומסובכות שאינן מחייבות אלא דבר אחד: שאנחנו נותר על זכות עצמאותנו ונעשה את החלק השני שותף בהכרעות.

משום כך, כל החושב ברצינות על שאלות מדיניות ועל גורל ארץ־ישראל אינו

יכול בשום פנים להצטרף לסיסמה זאת של דר־לאומיות. ואמנם, אני רואה שגם „השומר הצעיר“ צימצם עכשיו מאד מאד את הענין הזה, ובפלקטים של הבחירות אינו מופיע בסיסמה זו של דר־לאומיות.

אני רוצה שלא יטעו בדברי. כשאני מדבר על מדינה — אינני אומר שהדבר מובטח, ואינני יודע אם התחומים שלה יהיו רצויים לנו. בשעה שנתנו לנו את המנדט לקחו מאתנו את עבר־הירדן. האם אנחנו הצענו אז חלוקה? לא אנחנו הצענו אותה. עמדנו לפני פזח שלא יכולנו לעשות כנגדו שום דבר. אנחנו לא היינו גורם מכריע בדבר הזה. אפשר ויהיו לנו מאבקים קשים מאד על המדינה. אבל יש הגיון בדבר הזה. מי יעשה את המאבקים? הכוח העיקרי שילחם מלחמת גבורה על עצמאות של עליה. על ביטול „הספר הלבן“ — הוא למעשה תנועת הפועלים. ושוב: אם תנועת הפועלים תעמוד מפורדת ומפורדת — אזי ואבוי יהיה למלחמתה המדינית של הציונות.

,

הרצאה בבית-השיטה

(ב' בתמוז תש"ד, 23.6.1944. מתוך הסטנוגרמה)

לפני המלחמה הקודמת היתה היהדות המורחית כמעט כולה חטיבה אחת; במובן הציבורי הפוליטי העולמי היה זה דבר כפיר — כפיר במובן הארגון היהודי. ההרגשה היהודית, התרבות היהודית, וזה הבטיח גדולות. לא מקרה הוא שהמלחמה הקודמת נסתיימה בזכויות ליהודים בגולה, באוטונומיה יהודית, בקונגרס יהודי עולמי, ומבחינה ציונית — בהתלהבות עצומה. אף על פי שאנשים כלל לא ידעו מה יעשו בהתלהבות הזאת, הם כלל לא היו מוכנים לאיזה מעשה בארץ־ישראל: ישוב בארץ כמעט לא היה, הצהרת־בלפור היתה דבר סתום מאד. ואף על פי כן פשטה התלהבות גדולה בעולם היהודי.

עכשיו אנחנו עומדים במצב אחר לגמרי. אין אנחנו יודעים מה נשאר לנו, ושום מלים ושום ביטויים לא יבטאו לא רק את הצער של ההרוגים והנטבחים, כי אם את הצער של האומה, אשר כוחותיה ניטלו ממנה, אשר מצבה העולמי נשתנה תכלית שינוי, וידידים אדירים יכולים עכשיו להציע לה להציל אלף פליטים, וגם פליטים אלה עוזבן

אינם מוצלים. ובכן, יש שינוי כזה אשר לכאורה כל אחד מאתנו יודע אותו ואשר כל דיבור עליו כל כך חלש, שאתה מתבייש להציא את המלים מפיך. אבל יש גם שינוי פנימי, ואני מוצא שיש שינוי פנימי עצום, אשר אני עומד לפניו בחרדה עצומה. לא מפני שהדבר הזה גורם שחברים מתנגדים לי או להשקפותי או מתנכחים אתי באיזו שאלה. זה דבר פעוט מאד. אני רגיל להיות בתנועת הפועלים בארץ במיעוט בהרבה שאלות חשובות מאד. אף פעם לא נבהלתי מזה, וברור שלא טיפחתי רגש איבה לגבי מי שהיה רוב נגדי. אבל לי נדמה שחל שינוי עמוק מבחינה נפשית, אשר בשבילי הוא זעזוע גדול. לא כך תיארתי לי את הדברים.

מישהו הזכיר פה ענין של הבדל בין הפרוגרמה של „רמלה“ ובין הפרוגרמה של מפלגת פועלי ארץ־ישראל. זה ענין לשיעור היסטורי, ואני עכשיו לא יכול להסביר אותו כהגון. רק לפני ימים מעטים עסקתי בעצם בענין זה בתוך הסמינריון של המפלגה, ואמרתי כי אלה שבאו עם העלייה השניה הכירו את המפלגות היהודיות בגולה — הכירו את דרך הדיבור שלהן, הכירו את הביסוס התיאורטי שלהן — ידעו שיש הבדל עצום בין תנועת הפועלים בגולה ובין מה שנעשה בארץ־ישראל. ולא מפני שהיינו פחות סוציאליסטים מהם או פחות רבולוציונרים מהם, אלא מפני דבר אחר לגמרי. שם חיינו תחת מבול של מלים. ראינו אנשים צעירים, בעלי סבל יהודי, בעלי רגש, לכאורה בעלי אידיאות, אבל ראינו שאין להם גישה ישרה לעצמם, למציאותם, לסבלם. פשהם רוצים משהו לומר הם אינם יכולים לומר בלי איזה סבך איום של מלים המסתירות את המציאות; הם נוקקים לתיאוריה מסובכת כדי להוכיח דברים פשוטים ביותר, שאדם בעל עינים ובעל חושים יכול אותם להבין.

תנועת הפועלים בארץ מרדה בלשון מבולבלת זו, בלשון נטולת חיות זו. היא התחילה לראות את האדם החי, וכל השאלות שראתה, — אם היתה זו שאלת שמירה, או הגנה, או פוליטיקה ציונית, או תרבות — ראתה אותן ראייה מעצמה ומבשרה. אומר לכם את האמת: על זה היתה גנאתי לגבי הפועל העברי בארץ־ישראל יותר מאשר על כל דבר אחר. לא פיקפקתי שאידיאליזם יש לא רק ב„השומר“, כי גם בהגנה עצמית בגולה. בכל המפלגות מסוג זה היו לצעיר היהודי הרבה מעלות טובות. אבל ראינו אותו בגיחוכו, ראינו אותו באיזה שעבוד רוחני, ראינו אותו בעקמומיות של השכל. לא ראינו אותו באותה הגישה הישרה של אדם היודע לגשת לאמת חייו. הפועל בארץ ידע לקרוע כל מיני קורים, שאנשים חכמים מביאים לפניו, מתוך איזו הרגשת חיים; האמנו שזהו אשר ירים את תנועת הפועלים בארץ־ישראל לכוח גדול.

לכוח מקורי, לכוח מחדש בחיים היהודיים. ומשום כך אף פעם לא היינו משועבדים לדברים הללו.

לפני 25 שנה, בזמן גמר המלחמה, היה העולם הסוציאליסטי קרוע לגזרים. ויתכן שהמצב שאנחנו עומדים בו עכשיו בעולם והמלחמה הזאת — הם תוצאה של אותו קרע שהיה בתנועת הפועלים בעולם במלחמה הקודמת. יתכן שהקרע היה מסיבות חשובות מאד, ויתכן שכל מי שנקרע ונתפלג היה צודק מאד, אבל התוצאות הן אותן התוצאות. איש מהם — לא לנין ולא פליכנוב ולא קאוטסקי — לא ראה מה יהיה בעוד 25 שנה. כל אחד ראה מה יהיה — לפי דעתו — אם חברו המתנגד לו ינצח, וזה בשביל כל אחד מהם היה נורא, אבל לא ראה מה תהיינה תוצאות הקרע הזה בתנועת הפועלים. ובאותו זמן עמד הקרע בשיא המחשבה הסוציאליסטית. זה לא היה קרע פשוט. זו לא היתה מחלוקת אישית. מגוחך כך לחשוב. זה היה קרע בשאלות גדולות מאד. ויש ספרים אחדים יסודיים המביעים את ניגודי המחשבה הסוציאליסטית, אשר הדורות הבאים עוד יעסקו בהם: הספר של לנין על המדינה והספר של קאוטסקי על המהפכה הפרולטרית — שני ספרים מנוגדים עד היסוד ומביעים תפיסות שונות.

אבל קרה דבר מוזר: הפועל היהודי בארץ-ישראל באותו זמן, שהיתה לו השכלה סוציאליסטית קטנה מאד ואשר עמד עדיין בראשית דרכו — הוא לא היה כל כך מפותח, לא היה כל כך חכם. לדעת שגם הוא צריך להתפלג. הרגשת החיים שלו והרגשת אחדותו והרגשת הדבר שעומד לפניו — היא היא שכבשה אותו ושברה מסגרות ישנות, שהיו די חזקות ודי יקרות והיו להן גם די ביסוסים רעיוניים, לא פחות מאשר לזרמים שונים אצלנו כעת. הפועל הארץ-ישראלי ידע שאנחנו עומדים לא בפני דיקטטורה של הפרולטריון ולא בפני מהפכה סוציאליסטית כמו באירופה, אלא שאנחנו עומדים בפני בנין קבוצה ובפני מלחמה לעבודה עברית ובפני תפקידי הגנה — דברים פשוטים מאד; אבל הוא ידע גלגות מתוך הניתו את ערך הדברים הפשוטים ביותר ולדגול בהם.

והנה עכשיו, כשאני שומע מה אצלנו מדברים, עלי לומר את האמת: מזועזע אותי לא זה שאומרים דברים אשר לדעתי אולי אינם מוצדקים; אלא גם כשאני שומע את הדברים היותר טובים והיותר נרגשים (ואני מבין שאנשים מדברים מתוך כוחות פנימיים שמניעים אותם) — אינני יכול למצוא קשר כלשהו, לא הגיוני ולא נפשי, בין מה שבניי אדם אומרים ובין מה שנעשה אתנו; בין אותו המכבש הגדול שעובר עליהם ובין הדברים שהם אחרי רגע רואים לעשותם. שום קשר בין דיבורים,

בין ביסוסים, בין החלטות, ובין אותם הדברים אשר לכאורה רק להם נתונים חיינו. וכיון שאנחנו נמצאים עכשיו במצב כזה, שאני על כל פנים אינני רואה שום התאמה בין ההגיה לדיבור, אומר עוד יותר: שום התאמה בין דיבור אחד לדיבור שני של אותו אדם או של אותו קיבוץ אנשים — הריני מתקשה מאד בהסברת הענינים. כל זמן שידענו כולנו שלזה קוראים ספל ולזה קומקום, היה הדבר הזה פשוט. אבל כאשר משתמשים עכשיו במלים, במלים מקובלות וחשובות מאד, ומכניסים לאותן המלים משמעויות אחרות לגמרי — הדיבור נעשה מפוקפק, מפני שאיך יודע כלל אם תצליח להסביר את מחשבתך, מפני שאותה מלה שאתה משתמש בה, משתמש בה חברך בפירוש אחר.

למשל: יש מלה שהיא מאד מאד מקובלת אצלנו — אומרים: כוח. וזה באמת דבר רציני. תנועת הפועלים בארץ־ישראל נוצרה מתוך מחאה נגד חוסר כוח יהודי — חוסר כוח בעבודה, חוסר כוח בחברתיות היהודית, חוסר כוח של העם היהודי. אנחנו כולנו שואפים לכוח — הרי בזה איש לא מספק, וכל הנאמרים יכולים על זה לדבר רמות. בזמן שאנחנו כל כך נדרסים, שלא נשאר בנו שמץ של כוח, באותו זמן אנחנו מדברים על כוח. אבל משונה מאד איך אנשים יוצרים את הכוח. אנחנו יצרנו בארץ, במידה שניתן לנו, כוח יהודי, והכוח לא היה כל כך כוח פוליטי במובן של חוקים וזכויות וכדומה. הליכוד של הפועל העברי בתוך ארגונו, בתוך הסתדרותו, הוא שיצר מידה של כוח, כוח לא כל כך קטן; על כל פנים בתוך העם היהודי היה זה כוח די גדול. הכוח שלנו היה מורכב מזה שאנחנו התגברנו על ניגודים שהבאנו אתנו מהגולה, — ניגודים של עדות, ניגודים של ציביליזציות שונות, ניגודים של ארצות שונות, ניגודים של מפלגות אשר כל אחד מאתנו השתייך אליהן — שאנחנו הרסנו את כל הניגודים הללו ויצרנו אוירה של אמון.

אני מדבר עכשיו על הדבר הפשוט ביותר, שאיננו כתוב בשום פרוגרמה. לא קראתי בשום פרוגרמה סוציאליסטית שהענין של אמון חברי קובע בגורלה של תנועה, אבל אני למדתי את הדבר הזה, ואני אומר: כל הגדולות שעשינו — אם זה היה בתל־חי, אם זה היה בבנין משק, אם זה היה בהשפעה פוליטית — עשינו מתוך שיצרנו אצל פועל עברי בארץ אמון הדדי מאיש לאיש, ממפעל למפעל, מאנשי מפעל אחד לאנשי מפעל שני. באחדות תנועת הפועלים היה זה המומנט היותר מכריע, יותר מאשר כל ההמצאות הארגוניות שלנו. וזה לא היה ענין כל כך קל, מפני שאנחנו באנו בהחלט מתוך אי־אמון עמוק. מספיק היה שאיש אחד יקרא „פועלי־ציון“ ואיש אחד

יקרא „צעירי-ציון“, כדי שזה יגרום בין שני בחורים שעלו לארץ באניה אחת אי-אמון עמוק. מספיק היה שאחד יחשוב שהרבי שלו הוא ברוכב, ושני יחשוב שהרבי שלו הוא ציוני כללי או אחר, כדי שהדבר הזה ילווה אתם במשך שנים, בזמן שהם עובדים בפרדס אחד ולוחמים נגד אותו בעל-בית ולוחמים על עבודה עברית. ואני חושב שהדבר הכי חשוב שעשינו היה זה שעשינו לצחוק את הניגודים הללו ויצרנו את האמון, וברגע שיצרנו את האמון — כל מיני ניגודים פרוגרמטיים חלפו ונעלמו.

אולם מה היה התהליך העיקרי במשך שנים רבות, שאנשים עשו בודאי מתוך תביעות יותר אידיאליסטיות, בשביל סוציאליזם יותר גדול, בשביל חלוציות יותר גדולה? — זה היה קודם כל זריעת אי-אמון מסימלי בין איש לאיש. וזה נקרא שאיפה לכוח, ועל זה מדברים בשם כוח.

אמרתי: אי-אמון מסימלי. אזכיר שתי דוגמאות שהיו לי בבית-השיטה. הייתה בבית-השיטה פעמים בפגישות של „מחנות-העולים“: פעם אחת, לפני חמש שנים, בפגישה שבה דובר על הכלליות של „מחנות-העולים“, על הדרך לאיחוד עם כל תנועות הנוער; ופעם שניה בפגישה לפני שלוש שנים. וכשאני רוצה לראות את הדבר לא כאיש בעל השקפות פוליטיות, כי אם לראות את האוירה של תנועת-נוער אחת, אני אומר: גם ברגע שדיברו על כלליות היה סדק קטן בתוך התנועה, סדק נפשי מבחינת היחסים בפנים. לכאורה קיבלו החלטה פה אחד, וקשה היה להפיר שקיימים איה ניגודים פנימיים, איזו מתיחות בין משהו למשהו, בין חלק לחלק — הדבר הזה לא היה ניכר. אבל אני על כל פנים כבר אז הרגשתי בזה וביקשתי את החברים, שאם ילכו לאיחוד — אל ילכו לאיחוד כצאן לטבח יובל. והנה, כשבאתי לאחר שתי שנים לאותה בית-השיטה ולפגישה של אותה תנועת נוער, הרגשתי אוירה כל כך מתוחה, הרגשתי כל כך הרבה אי-אמון חברי, כל כך הרבה רצון להעמיד חבר החושב אחרת במחנה אחר, שנזכחתי כי עברנו מאז כברת-דרך ארוכה מאד.

ואם תשאלו אותי מה קרה עכשיו בתנועת הפועלים, אומר דבר שאולי יקומם אתכם מאד — אומר: מה שקרה זה פרי פרוצס ממושך מאד, שנמשך הרבה מאד זמן; לא התחלה של קרע — סיום של קרע, פרי פעולה שאנשים עשו במשך שנים רבות. וכשאני מדבר על הדברים האלה אני ברגע זה לגמרי לא רואה לפני האשמות אישיות. זה לא מענין אותי. אני יודע שבאסיפות שלנו מספרים כל מיני מעשיות, דברים ידועים ולא ידועים, פלוני אמר כך ואלמוני אמר אחרת — כאילו זה פותר משהו; וביחוד ממוקפק הדבר כאשר שומעים זאת מפי אנשים הדוגלים כל כך

באיחוד. אנשים החושבים שחלקים אחרים בתנועה זרים להם — טבעי שיאמרו: גמרנו אתכם את כל התשבונות, וככל אשר נשמץ אתכם יותר, וככל אשר נגלה יותר את פרצופכם, כן ייטב. אבל כשאנשים רוצים בשלימות התנועה, באיחוד התנועה, וחושבים שהדבר יושג על ידי זה שיטילו דוסי בחברים — קשה להבין איך יגיעו לאיחוד, ואם הם כך חושבים — הפילוג אולי הוא מוצדק.

ובכן, במשך שנים רבות נמשך הפרוצס של זריעת אי-אמון בתוך ציבור הפועלים, של התגודדות בתוך ציבור הפועלים. והמזור הוא, שהדבר נעשה בתוך אותו ציבור, בתוך אותם חוגים, אשר כל מפעלם צעק איחוד. וכשאני מדבר אל אנשי התנועה הקיבוצית, אינני יכול לראות סתירה נפשית יותר עמוקה מזו: במקום שמפעל הקיבוץ בארץ צריך היה להיות נושא ליכוד תנועת הפועלים (עצם המפעל מבחינה משקית מחייב איחוד מכסימלי, מפני שהוא דוגל בשיתוף בני-אדם, מפני שהוא מאמין שרק שיתוף בני-אדם יפתור שאלות גדולות), במקום זה מפעל הקיבוץ בארץ, מתוך הסתככות פנימית — ואני אומר פה אַתָּה הדברים המכאיבים לי ביותר — נעשה הנושא של פילוג תנועת הפועלים.

אינני יכול לתלות את הדבר בפועלי תל-אביב, ברזוג של הפועלים במרתף של בית-ברנר, או ברזוג של הפועלים השכירים בקואופרטיבים נגד חברי הקואופרטיבים. אלה דברים חשובים מאד, אלו מחלות גדולות בתנועה. וצדק אותו חבר ששאל: האומנם יכול משהו לומר: אני לא הייתי שותף לדבר הזה? ברגע שהתחיל הענין של מרתף בית-ברנר, ואנחנו הועמדנו בפני חוסר כשרוננו לפתור את שאלת חוסר העבודה בארץ — אני חושב שהדבר לא התחלק בין פקידים שהם אדישים לענייני הפועל (בולדה מאירסון היתה אדישה לענייני הפועל?) ובין פועלי המשק בארץ, בקיבוץ ובקבוצה ובמושב, שלהם הענין הזה נגע ביותר. אינני יכול לקבל את הזיוף הזה של החיים שלנו. אנחנו, אנשי המשקים, היינו אולי במוכן זה האריסטוקרטיה של ציבור הפועלים באותה תקופה, היינו אולי המבוססים ביותר בציבור הפועלים, ואיזו התרחקות פנימית היתה, אבל היא היתה משותפת לכולם.

תמיד מוקיעים אצלנו את המנגנון. והמנגנון זה אנשים מסוימים, המנגנון זה בודאי אבא חושי, המנגנון זה קיצים. אבל, רבותי, הדבר הזה הלא הוא זיוף גמור של הענינים. הרבה אנשים הנמצאים במחנה זה ובמחנה אחר היו יחד במנגנון.

אינני רוצה לומר שהמנגנון שלנו טוב ביותר — יש לו פגמים עצומים. והיו ימים שאני הייתי האיש אשר מתח ביקורת קשה מאד על המנגנון שלנו. אבל זה נחשב

אז לפגיעה כל כך קשה, שהרבה חברים, שאני עכשיו רואה אותם מבקרים את המנגנון, לא העזו לתמוך בי. פתאום נתגלה שיש חברים שהם בעד אנשי המנגנון, ויש מישהו שהוא נגדם.

האם לא עמד בראש מועצת פועלי תל-אביב באותן השנים אדם שהוא עכשיו מיוצרי סיעה ב' ? האם בראש סניף המפלגה בתל-אביב לא עמד במשך שנים רבות אדם שהוא עכשיו חתום על גילוי-הדעת בדבר ביטול המשא-ומתן במפלגה ? והאם אנשים אלה עוכבו על ידי מישהו בפעולתם מטעם אלה „הפושעים“, שהם בכלל תמיד שבעיר-רצון ושאננים ? הלא ההיפך הוא הנכון : אסוננו היה זה שאנחנו, כמה אנשים במפלגה, היינו כל כך שקועים בעבודות מסוימות שהוטלו עלינו — בחוץ-לארץ, במלחמה הפוליטית, בעניינים מסובכים — שנתנו לאותם החברים העומדים בראש כמה וכמה עניינים שיעשו מה שלבם חפץ. והם כלל לא ראו את עצמם חייבים לבוא למפלגה או לבוא לוועד הפועל של ההסתדרות ולמסור דין-וחשבון על עבודתם.

ברצון רב הייתי נכנס בבירור רעיוני בכל השאלות העומדות על הפרק. וזה דבר טבעי בתנועה, שיהיו בה חילוקי דעות בשאלות חשובות מאד. אני כופר בזה שחילוקי דעות אלה היו פעם בקו של סיעה. לא הויכוח על חלוקה, לא הויכוח על עליה ולא איזה ויכוח כלכלי בתוך ההסתדרות — שום ויכוח לא התנהל לפי הקו של סיעה.

לפני מונחת רשימה של חבר „מחנות-העולים“, והדבר מענין אותי. לדעתי, יש כאן אולי הביטוי הקלסי ביותר של אותו מצב נפשי, פרי חינוך במשך שנים רבות, אשר הביא למה שאנחנו קוראים עכשיו פילוג. לא במקרה אומר החבר : „אין לי הרגשה שאני עומד ברגע של אסון. — יש לי הרגשה של שעה גדולה. — טוב שסוף סוף הגדרנו את עצמנו בתור ארגון מיוחד“. אין הדבר הזה מקרה.

ומה הוא הענין ? על זה יש הסברה : „לא במקרה הרימו עכשיו על נס את ענין המדינה לאלתר. את ענין המדינה הרימו אלה שחדלו להאמין בכוח המונים“ (אלה האנשים המדברים על מדינה לאלתר, שזה בכלל רעיון פסול, מדברים באשר הם חדלו להאמין בכוח המונים). „אשר התחילו להאמין יותר בכוח שליטים, בכוח הניהול, בכוח ההנהלה“ — יש איפוא פועלים פאלה, המאמינים בכוח ההמונים, ומשום כך הם יוצרים את סיעה ב' ; ויש פועלים המאמינים בכוח שליטים, בכוח הניהול, משום כך הם רוצים מדינה יהודית — הסברה גבוהה מאד של רעיון המדינה היהודית מצד חבר משפיל, חבר חשוב ב„מחנות-העולים“. ואז ברור הדבר : אם יש אנשים אשר

בהמוני פועלים אינם מאמינים, אלא מאמינים בכוח שליטים, שהם יתנו להם מדינה, אם יש שני סוגי חברים כאלה, — אז, לפי דעתי, הם אינם צריכים להיות כלל במפלגה אחת.

והלאה: „כל דרך המלחמה בספר הלבן מתנהלת רק בדרך של הסתמכות על ההצלחה בדיפלומטיה. במקום הסתמכות על הכוח של העם, על כוחם של המוני האנשים — יש הסתמכות על כוח ההצלחה של הדיפלומטיה” — כנראה היו אצלנו אנשים שהיתה להם תכנית של מלחמה בספר הלבן אקטיבית מאד, ממשית מאד, שיכלה לשבור את הספר הלבן, ואלה, כמובן, אנשי סיעה ב'; אבל האחרים — הם לא רוצים להילחם בספר הלבן, הם מוכנים לנהל רק משאומתן דיפלומטי.

וכך בעליה: „אמונה באניות המובילות את האנשים רק על ידי מלחים במדים, על ידי קפיטנים, על ידי אנשים עם תעודות, אבל אי־אמונה באניות שתוכלנה להיות מושטות על ידי אנשים לבושים בלוי־סחבות, פליטי ישראל, שרק תעודת עניות ישראל בידם” — אתם יודעים עכשיו בדיוק על מה נתפלגה מפלגת פועלי ארץ־ישראל: יש אנשים שרוצים רק באניות עם קפיטנים טובים ומלובשים מדים, ויש אנשים המאמינים באניות מושטות על ידי פליטים יהודים.

וכך בהגנה: „אמונה רק באותו הכוח המנוהל על ידי גנרלים, על ידי אנשים לבושי מדים מצוחצחים, על ידי אנשים הנושאים עליהם את כל סימני השררה שקיבלו אותם מידי השלטון, ואי־אמונה באותו הכוח העממי של צבא בלי מדים ובלי גנרלים” — עכשיו ברור לכל: עשרים אלף הבהורים שהלכו לצבא — זו מפלגה אחת; אנשים אחרים, שאינם מאמינים במדים — זו מפלגה אחרת.

יכולתי לקרוא לכם עוד קטעים מסוג זה מחברים אחרים חשובים מאד. אבל לא חשוב לי מי כתב את הדברים האלה, אם מנהיג גדול בסיעה ב' או מנהיג קטן בסיעה ב' — חשוב לי הלך־הרוח האמיתי של פילוג המובא כפן לידי ביטוי, פילוג לא בעמדות אידיאולוגיות. כל אחד מאתנו שהיו לו עינים לראות ראה כיצד מוצגים אצלנו דברים במשך שנים, כיצד מחנכים אצלנו נוער, כיצד מסבירים לו מה אתה ומה פלוני. אחרי זה לא תמוה בעיני מדוע אותו חבר מקבל את הדבר הזה בשמחה — הוא באמת סבל, והוא מספר את הדבר הזה, שנים רבות לא ידע היכן הוא חי, הוא נמצא באוירה זרה, הוא לא נמצא בין חברים. אמנם באסיפה יאמרו: הרחיקו אותנו, הוציאו אותנו. יאמרו כל מיני דברים, מדוע לא? אבל ההרגשה האמיתית היא שנשתחררו, נשתחררו מחברה זרה.

ואל תחשבו שזה אומר רק נער צעיר, הדור השני לחינוך. במשך שנים רבות התחנכו אנשים על זלזול בהסתדרות, לא רק על הכרת חולשתה, כי אם קודם כל על שלילתה, שלילה עמוקה, נפשית, על זלזול במנגנון — המלה מנגנון שנעשתה מפלצת, שכל העובדים בהסתדרות, כנראה, הם מנגנון, ולא מנגנון הם החברים בסיעה ב'. אבל הנה, למשל, אדם כמו ישראל גלילי, אשר עד הימים האחרונים טרח מאד מאד לסיים המשאיומתן בדרך של שלום (ואני מאמין שהוא רצה בדבר הזה), כשהוא מנסה להסביר את הפילוג במפלגת פועלי ארץ-ישראל, הוא מסביר שהפילוג בא לכאורה בגלל דבר מענין מאד — בגלל הויכוח אם ועידת המפלגה צריכה להיות בעוד ארבעה חדשים או בעוד שנה וארבעה חדשים! נספר איפוא לדורות הבאים, ש על זה היה הפילוג במפלגת פועלי ארץ-ישראל.

אבל הוא לא מסתפק בזה. יש לו הגדרה שלו „מה אנחנו“, על מה „אנחנו“ נלחמים — הם אינם נלחמים, חלילה וחס. על סיעה, פה יש ענין של אידיאה מסוימת, ויש דברים ברורים מה היא האידיאה הזאת: הגנה בלתי תלויה, עליה בלתי תלויה, כינון שרוב המפלגה, כנראה, אינו נאמן על ענינים אלה, רוב המפלגה, כנראה, שולל אותם, ברור שצריך היה להתפלג.

ואני אומר: אם באמת הרוב היה כזה — אז היתה חובה להתפלג, אז פשע הוא אם ישבו במפלגה במשך שנים. אם זוהי באמת דמות המפלגה: אנשים שבשבילים המדינה היהודית היא אינו צורך בוער של ההיסטוריה העברית, אינו דבר שהיה טמון בנו במשך כל השנים ונעשה עוד יותר בוער בשנים האחרונות, שהוא אולי האמצעי היחידי לשבור את הספר הלבן; אנשים שבשבילים ההגנה היהודית זה ענין של מידם, ויצירת כוח יהודי זה רק ענין של הסתגלות לגנרלים או של ציפיה לשררה של גנרלים — הרי היה זה פשע מאין כמוהו שאנשים אחרים, שיש להם מושגים לגמרי אחרים על עליה בלתי תלויה ועל הגנה בלתי תלויה, ישבו במפלגה זו במשך שנים רבות. אם כך, אינני יודע כלל איך הם יכולים לשאת עינים לחברים צעירים כששואלים אותם: כיצד קרה שחכיכתם לאיזו החלטה פורמלית של מפלגת פועלי ארץ-ישראל?

עד עכשיו לא גילו לנו (ואני אומר זאת לגמרי לא בדרך האשמה, כי אם בדרך הסברה), מה באמת הפילוג — אם זה פילוג על ויכוח ארגוני או פילוג על ויכוח רעיוני. צריך פעם לומר את הדבר הזה. אי אפשר להכות אותנו בשני שוטים. אם זה ויכוח רעיוני, צריך לומר בדיוק על איזה ויכוח רעיוני התפלגנו.

כמובן, יש מלים, יש מלה, „עצמאות פועלית“, ואנחנו, כמובן, איננו רוצים בעצמאות פועלית — זה ברור. עצמאות פועלית זו פריבילגיה — אני רוצה לדעת של מי? היה זמן שהמלה עצמאות פועלית היתה פריבילגיה של „פועלי־ציון שמאל“. הם היו בעד עצמאות מעמדית, והפירוש של עצמאות מעמדית היה פשוט מאד: מי שהוא, למשל, בעד הקרן הקימת הוא איננו בעד עצמאות מעמדית, כי הלא הקרן הקימת זה ענין של הבורגנות היהודית, ומי שהולך עם הבורגנות היהודית הוא בוגד בעצמאות מעמדית, או מי שמשתייך להסתדרות הציונית ומשתתף בקונגרס, כמובן שאין לו הכרה מעמדית, הוא לא נאמן למעמד הפועלים; ומי ששולל את ההסתדרות הציונית ועושה „ברוגז“ עם העם היהודי — הוא מגשים את האינטרסים של הפרולטריון היהודי. זה ברור. או, למשל, „פועלי־ציון שמאל“ התנגדו באופן פרינציפיוני להשתתפות ב„החלוץ“, מפני ש„החלוץ“ לא היה מעמדי, היה קשור בשותפות עם הבורגנות היהודית, מפני ש„החלוץ“ — כך בפירוש כתבו — לא היה מרכסיסטי. זה נקרא בפייהם עצמאות מעמדית. עכשיו אנחנו שומעים שהאנשים שהקימו את ההסתדרות, שבנו את ההתישבות החקלאית שלנו, שיצרו את ההשפעה העצומה של הפועל בציונות — כל אלה, כנראה, מתנגדים לעצמאות מעמדית.

אם כך, אולי כדאי באמת לחשוב על הדבר הזה, מה קרה: אם אנחנו בגדנו בעצמאות מעמדית או אם אחרים שכחו איוה דברים שהיו פעם עניני יסוד בתנועתנו. כדאי לברר שאלות יסודיות פאלו, אם באמת נתגלה בינינו, לאחר עשרים וחמש שנה, ניגוד כל כך גדול, שיש מי שמאמין בהמונים ויש מי שאיננו מאמין בהמונים. הלא דבר מוזר הוא, שאנשים שכל כך מאמינים בהמונים, אשר בכל אופן תבעו כל הזמן דוקרטיה ובחירות — הפעם לא רצו בבחירות ולא רצו בוועידה.

אבל למעשה טענו כל הזמן שאין בינינו ויכוח רעיוני. היתה מועצת ירושלים היתה שם ועדה, ואנשים היו נרגשים מאד — לא שמענו שם על שום ויכוח רעיוני. ואם זכינו לויכוח גדול כמו הויכוח בענין בילטמור — קרה דבר מוזר מאד, שאותם האנשים שהם הם הנושאים את האקטיביזם הציוני, הם יכלו פעם אחת להצביע נגד בילטמור, ופעם, לאחר חודש ימים, בעד בילטמור. האפשרות של שתי הצבעות אלו, האם היא באה מתוך צמדה פרינציפיונית — גם זאת צריך לדעת.

אני אומר שהויכוח שלנו ביסודו הוא ויכוח ארגוני. והמלה ארגון אינה פשוטה כל כך — היא מלה גדולה מאד. האיחוד שלנו, יצירת „אחדות־העבודה“ — אחדות העבודה האמיתית, ההיסטורית — זה היה ענין ארגוני. מי שילמד עכשיו את הדברים

הללו ידע שלא היה לנו שום ויכוח עם „הפועל הצעיר“ על איזה שאלות תיאורטיות. כי אם היה לנו רק ויכוח אחד: אם כלל הפועלים בארץ־ישראל יכול להוות חטיבה אחת תרבותית ומדינית וישובית, או לא. הם אמרו: לא! ביושר לבב. הם אמרו: כל פועלי ארץ־ישראל אינם מהווים חטיבה אחת. אנחנו עולמות רוחניים שונים. בכל השאלות המעשיות אנחנו מאוחדים, אבל אנחנו עולמות רוחניים שונים. אתם בשבילנו לא נאמנים על הלשון העברית, אתם עלולים מחר להיסחב באיזה זרם. ובכן, זה היה ויכוח ארגוני. בעצם אמר אז „הפועל הצעיר“ אותו דבר שאומרים לנו עכשיו אנשי סיעה ב': הרוצים אתם שאנחנו נתבטל לגמרי? מה אתם כופים עלינו התבטלות? אנחנו קיימים. יבוא זמן, אם החיים יוכיחו שאין מקום לנו — ממילא נתבטל. אנחנו לפיכך מציעים לכם מפלגה פדרטיבית — נכריע, נחליט, נבוא לידי הסכם במפלגה הפדרטיבית הזאת. אבל אתם כופים עלינו ביטול המסגרת שלנו. כך אמרו לנו, וזה היה הויכוח הנורא שהסעיר אז את פועלי ארץ־ישראל. אמרנו להם: כן, אנחנו איננו מאמינים באפשרות של קיום כוח פעיל, של קיום כוח המשנה את החיים, אם הוא מורכב ממסגרות פוליטיות שונות.

אפשר שטעינו. מי שחושב ככה פעת צריך שיהיה לו אומץ־לב לא להיאחז בשם ישן, כי אם לומר: אנחנו חזרנו בנו עכשיו ממה שאמרנו בשנים קודמות, ובכדי שנשפיע על הפועלים בארץ ונכוון אותם לדרך טובה ונכונה — אין דרך יותר טובה מאשר לארגן אותם במסגרת מיוחדת. ואם חלק חברים חושב שמוטב לו שיתארגן לעצמו — אז אין לו צורך להשפיל את התנועה. אם הוא מעונין בזה שהמפלגה תשמש לו מין מסגרת כזאת רופפת, שלא תפריע לו לכוון את כוח יצירתו — מדוע נתקבל כל כך בזעזוע הענין שמפלגת פועלי ארץ־ישראל אמרה (והיא אמרה זאת לאחר הרבה סבל ויסורים), שאיננה רוצה בסיעות בתוכה, שהיא לא נוצרה בתור מפלגת סיעות, שזהו שינוי עמוק של מבנה המפלגה, של היחסים בתוך המפלגה? שמי שרוצה להיות חבר בה צריך לקבל את משמעתה?

אומרים חברים: יש מצב מסוים. איננו רוצים לבטל אותו על פי החלטה. אבל השאלה היא כזאת: הלא אנחנו חיים בתקופה מסוימת, בזמן מלחמה, ואותה אפשרות של התפלגות רשמית שישנה היום לא תיבטל גם בעוד שנה־שנתיים — האומנם לא כדאי היה לחברים לעשות נסיון לקבל את הצעות המפלגה בירושלים, או את ההצעות האחרונות, ולומר: נחיה יחד שנה־שנתיים, אם נראה שהדבר באמת לא מאפשר לא הבעת דעות ולא חופש הויכוח ולא השפעה, או, כמובן, נתפלג? אבל לחברים היה מין

הכרח נפשי לא לעשות אפילו את הנסיון הזה. ועכשיו, בזמן זה, מול קרונות המות, נתנו את הפתרון הזה האידיאלי איך יוצרים כוח יהודי !..

אני חושב שזה נושא רק לפסיכולוג גדול מאד. לא ההגיון שלנו ולא הויכוחים שלנו יכולים להסביר מה קרה לנפש חברינו — לנפש חברים שאתם הלכנו עשרות שנים, ומה שנבנה בארץ — הטוב וגם הרע — הוא שלנו־שלהם. איך קרה להם הדבר הזה, שקבע הויכוח בין ארבעה חדשים ובין שנה וארבעה חדשים, או הפחד הזה להיות מדוכאים על ידי „השליטים“ הללו, אשר במשך שנים רבות נתנו להם כמעט מונופולין על חינוך הנוער ועל העבודה ב„החלוץ“ ועל כמה וכמה תפקידים אחרים חשובים מאד, כמעט מונופולין גמור, בלי כל התערבות? איך נעשה הדבר הזה למישהו אונס?

בשאלות פוליטיות אני כלל אינני יכול שום דבר להסביר. אני חושב שאם לחברים היתה באמת איוו דרך לשבור את הספר הלבן ובךגוריון מנע אותה מהם. והם נכנעו לכךגוריון — הרי זה פשע שאין לו כפרה כלל. אם לחברים יש עכשיו איוו דרך למצוא מנדט בין־לאומי מתוקן, והמפלגה הזאת מונעת מהם את הדבר, או אם חברים אלה היתה להם דרך לעשות עליה יותר גדולה בזמן המלחמה ומישהו קשר את ידיהם — הרי ודאי שהיו חייבים לעשות מה שעשו. אני כבר לא מדבר על ההגנות החברית שבחינוך כזה לנוער האומר להם, שאליהו גלומב ושאלו מאירוב אינם די נאמנים על עניני בטחון ולא על עניני עליה וכדומה, מפני שכנראה נאמנות על דבריה אלה שייכת רק למישהו מסוים, למישהו אחר. ואני ברגע זה אינני תובע את עלבונם של אלה שיצרו את כל הכיבושים ההיסטוריים של תנועת הפועלים בארץ־ישראל, אפשר לומר, בכל השטחים, שיום אחד הם מוצגים בפני ילדי ארץ־ישראל כמי שאינם נאמנים על הדברים האלה. אבל איך קרה הדבר שיוצרי ההסתדרות החקלאית ויוצרי הארגון בארץ ויוצרי ההסתדרות והמפלגה ובנק־הפועלים ו„המשביר“ וכדומה (כל אלה הם, כנראה, לא מוסדות עצמאיים מעמדיים, כל אלה, כנראה, מוסדות חצי־בורגניים) נעשו פתאום בוגדים בעצמאות מעמדית?

היה זמן שהייתי אומר לאנשי „הפועל הצעיר“: בעצם הלא אין לכם אידיאו־לוגיה מעמדית, אבל אתם יצרתם עצמאות מעמדית של הפועל בארץ. ברגע שבאתם לארץ והתארגנתם בפני עצמכם, ויצרתם עתון פועלים, שלא היתה בו אמנם המלה סוציאליזם, והמלה עצמאות מעמדית לא הוזכרה בו — בו ברגע יצרתם את הגרעין של עצמאות מעמדית בארץ־ישראל.

אני, למשל, נוטה לחשוב שתנועת פועלים, שאינה אומרת אמנם את המלה האחרונה של „השומר הצעיר“, אבל שהיא שומרת על כוחה ועל ליכודה הארגוני, — מהווה על ידי כך מנוף כפיר של עצמאות מעמדית. ואני יכול לתאר לעצמי שתנועה אומרת „עצמאות מעמדית“ מבוקר ועד לילה, אבל על ידי פילוג ועל ידי חוסר הכרעה בתוכה היא מסתלקת מעצמאות מעמדית. מפני שעצמאות מעמדית של „פועל־ציון שמאל“ אין לה שום חשיבות מעמדית, היא לא יוצרת שום עצמאות מעמדית; מפני שעל ידי זה שאנשים מתארגנים ב„קלייזל“ מסוים — לא יוצרים כוח מעמדי.

ראינו בשנים האחרונות התפתחות מסוימת של גושים בתוך ציבור הפועלים, אשר אמנם מדברים הרבה מאד על מעמד הפועלים, אבל מעמד הפועלים בשבילם לא קובע. הם אמנם דוגלים הרבה בעצמאות מעמדית, אבל עצמאות מעמדית בשבילם רק פסידונים — אין זו הסתדרות הפועלים ולא כלל פועלים בארץ. ואני שואל: מה צריכה להיות העצמאות המעמדית שלנו — האם בדומה לזו שהיתה אצל המפלגות היהודיות בגולה, אצל ה„בונד“, אצל „פועל־ציון שמאל“? והאם בזה שכל יום נלך ונכריז על ההבדל בינינו ובין יהודים אחרים — יתגלה כוח היצירה שלנו?

אנחנו גילינו את כוח היצירה של הפועל על ידי שיתוף לאומי. לא על ידי התבדלות, כי אם על ידי שיתוף לאומי. יצרנו הסתדרות עובדים עממית יהודית. הפכנו את ההסתדרות הציונית מהסתדרות של אנשים חשובים, נוסבליים, להסתדרות שבה יש לפועל כוח הכרעה ברוב המקרים, על כל פנים, שהפועל עם בני־בריתו מהווה בה רוב. יום אחד נתגלה, כנראה, שהגברת כוחה של ההסתדרות הציונית או הטלת תפקידים חשובים עליה — נחשב לבגידה בענייני הפועלים. למשל: כשההסתדרות הציונית לא עסקה בענייני עליה, ואנחנו היינו נאלצים לעסוק בזה בעצמנו ובכוחות מעטים — ואנחנו אז לא היינו בעד עצמאות מעמדית, ביקרנו קשה את ההסתדרות הציונית מדוע אינה עוסקת בענייני עליה. אבל ברגע שההסתדרות הציונית באה ונתנת את כתפה ומקדישה אמצעים מרובים מאד לענייני עליה, וכלל מעמד הפועלים מיוצג בתוך עמו בדבר הזה — הרי הדבר הזה נקרא בגידה בעצמאות מעמד הפועלים.

ברדאי יש הרבה דוגמאות של בגידה בעצמאות מעמד הפועלים, אבל אני מוכן לקחת לדוגמה את שאלת „החלוץ האחד“. עכשיו כל ילד בארץ־ישראל יודע שהיה „חלוץ פועלי סוציאליסטי“ — עתה באים אנחנו ומתוך איוה חשבונות משונים מסתלקים מהדבר הזה ומסירים אותו לרשות הבורגנות, אני נוסף בזה ש„החלוץ“

נוצר בתור מכשיר הסתדרותי. טרומפלדור לא יצר את „החלוצ“ בתור מכשיר הסתדרותי. וכל אלה מאתנו שהיו ראשונים לעשות בשביל „החלוצ“ לא הציגו לו דרישות פוליטיות, לא סוציאליסטיות ולא הסתדרותיות.

בינתיים היתה התפתחות מסוימת, וזו באה לא באשר ההסתדרות דרשה מ„החלוצ“ שלט אידיאולוגי — היא רק רצתה מ„החלוצ“ ערכים מסוימים; היא באה רק מפני שהיתה התפלגות והתגודדות גדולה בגולה, וקם בינתיים נוער ציוני שלא מצא את דרכו להסתדרות — משום שחברינו לא תמיד הבינו למשוך חוגים ל„החלוצ“, משום שצימצמו את המסגרת של „החלוצ“, לדעתו, שלא על דעתה של התנועה בארץ; משום כך איבדנו חלקים גדולים של „החלוצ“, ו„החלוצ“ הפך למין פורום להתגודדות בין „השומר הצעיר“ ובין „הקיבוץ המאוחד“ ו„גורדוניה“. ואם באנו עכשיו וקבענו תכנית ל„החלוצ“ בארצות המזרח (ואני חושב שלחברים בבית-השיטה יש קצת מושג על העליה מהמזרח, למה היא מוכנה ולמה עדיין אינה מוכנה) והכנסנו בה את כל הערכים של ההסתדרות: הכשרה לעבודה גופנית, הכשרה לחקלאות, עבודה עצמית (כלומר, לא ניצול), עבודה עברית, עבודה מאורגנת, אבל לא כתבנו את שם ההסתדרות — הרי עשינו זאת מתוך שיקול-דעת ברור: לא חפצנו להעביר לתוך עיראק ופרס ותימן ואַלג'יר את ההתגודדות בין הזרמים שלנו. אמרנו: בריא יותר לאפשר שם את השלב הראשון של הכשרה לחיי עבודה, והשאר יבוא בארץ. לא היה לנו שום חשש שמעבודה כזאת, מתוך הסכם עם שאר הכוחות בציונות, תבוא איזו תקלה שהיא לחינוך ההסתדרותי של הפועל. יתר על כן, חשבנו שזה אולי אחד השלבים להגביר את כוח ההסתדרות בארץ: אם נוכיח שאנחנו יכולים לעבוד יחד עם „הפועל המזרחי“ ב„החלוצ“, ללא מריבות — בזה נזרו את כניסתו של „הפועל המזרחי“ להסתדרות. אינני יודע מה אתם חושבים על כניסת „הפועל המזרחי“ להסתדרות — אם זה טוב לעצמאות המעמדית או רע. אני שמח לשכלל הפחות בענין זה לא יצרה עדיין סיעה ב' לעצמה עמדה תיאורטית מיוחדת. רק בימים אלה קראתי מכתב של ציולינג ב„הצופה“, בו הוא מסביר די יפה את רצונו לראות את „הפועל המזרחי“ בתוך ההסתדרות, ואנחנו ביררנו לעצמנו תכנית מסוימת של „החלוצ האחיד“ וידענו ששני הכוחות בארץ-ישראל שיכולים עכשיו להקים את „החלוצ האחיד“ הם ההסתדרות ו„הפועל המזרחי“. ראינו בזה אחד השלבים להכנסת הפועל הדתי לתוך ההסתדרות.

איננו יודעים מה נשאר לנו בגולה, אם עוד שרדו לנו ילדי ישראל, אם עוד

יהיה לנו מה לעשות שם. אבל אנחנו מוכנים עכשיו לזעזע את תנועת הפועלים בארץ-ישראל על זה שמישהו מאתנו יש לו מחשבה מסוכנת מאד: שלום בשארית הנוער היהודי בגולה; לא להביא אותו לחמש מסגרות, כי אם לבקש שבבילו מסגרת אחת. זה באמת פשע מעמדי, זו בגידה באינטרסים המעמדיים של ציבור הפועלים בארץ-ישראל.

אמרתי: יש לנו שימוש במלה פוח — שימוש לגמרי מזויף, שאין בו שום יצירת פוח, ואני משתומם שחברינו אינם מביאים את מחשבתם למסקניות. אילו חברים הגיעו לדעה שהפוח איננו בכלל-הפועלים, כי אם בקומץ מסוים של כלל-הפועלים, בהתגבשות חבורה מסוימת, שזה יכול להוות פוח פוליטי, פוח מגן, פוח מביא עליה — אז יתכן לא הייתי מתרעם כל כך על הדבר הזה, אז היתה זו זכותם לדבר על פוח. אבל כשהם אינם דוגלים במחשבה זו — איוז זכות יש להם לדבר על פוח, כשכל מה שהם עושים מפנה אותם מהפוח הזה? ומה השימוש במלה „אחדות“? נניח ששמות היסטוריים הם הפקר, שכל אחד יכול להתקטט בהם, נניח שאותם החברים המתפיים על כל החטאים בהסתדרות ושיחד עם זה קוראים להם בשם מורים — מורים מן פנים (אני אמנם אינני יודע מה אינטרס יש לחברים לחפות על חטאים, האם הם מקבלים בעד זה משהו?); נניח שהשם „אחדות-העבודה“ אין להם חלק בו, וכל מי שמפלב את פועלי ארץ-ישראל יש לו זכות מוסרית גמורה, ויש בזה גם טעם אסתטי טוב מאד, לקחת את השם ההיסטורי של „אחדות-העבודה“ ולהרים אותו על דגל הפירוד — טוב, יהא כך. אבל אני חפץ בכל זאת לדעת: אם דוגלים בשם אחדות (וכולנו הרי רוצים בדבר הזה!) — אולי חייבים גם לנו לומר איך נגיע לאחדות? האם אחדות נשיג על ידי זה שנקיע את כל החטאים שלנו? זו באמת עזרה גדולה לאחדות.

אני, למשל, לא הייתי כל כך מתרעם אילו היו אומרים: חבורה זו שניהלה במשך שנים רבות, עד היום, את עניני פועלי ארץ-ישראל, ראוייה להשמדה ציבורית. אני יכול להבין שיש מצב כזה כאשר מנהיגות בוגדה יורדת בכוחותיה, וצריך להשתחרר ממנה. אין בזה כל פשע. אז צריך לומר את הדבר הזה בגלוי, לא צריך לעשות מזה ויכוח על ארבעה חדשים או שנה וארבעה חדשים, צריך לומר זאת באופן גלוי, ואפשר זוהי דרך לאחדות. אבל הרי אנחנו בכל זאת חייבים לשאול את עצמנו: מה אם מחר תקום סיעה בתוך סיעה ב' (ומדוע לא תקום?). אינני יודע אם סיעה ב' מרשה סיעות בתוכה, אבל אם התפתחות של סיעה זו התפתחות פרוגרסיבית

ומגבירה פוחם של פועלים, הרי יכלה מחר לקום סיעה בתוך סיעה ב' — מה תהינה תוצאות הדבר הזה? האם זה יגביר את אחדותה של התנועה?

מהי השאלה של אחדות פועלים? אם זו אחדות לשם איזה מין הרגשות טובות סנטימנטליות או לשם קיום מצוה שכתובה באיזה מקום — בודאי הרבה יותר נוח לקיים אחדות כזאת בחבורה מצומצמת, אינטימית, מדוע לא? אבל תנועת פועלים, הקוראת לעצמה ציונית-סוציאליסטית, הן חייבת לענות איך יתגשם הסוציאליזם, או איך תתגשם המדינה היהודית או איזו מדינה אחרת שלא תהיה מדינה יהודית, איך יקומו חיי חברה?

במשך שנים רבות הלכנו בדרך אחת — חפצנו ללמד את החברה וליצור ממנה פוח. אותם האנשים, שהם עכשיו חברים בסיעה ב', ביקרו את ההסתדרות על זה שאין בה כוח הכרעה וביקרו את המפלגה שאינה מכריעה. איך מכריעים במפלגה? כאשר יש הפרה בחברה שהמיעוט חייב לקבל מרות, כאשר חברה מבינה שהיא חייבת לשלם מחיר בעד קיומה, בעד כוח יצירתה, ואין חברה יכולה להתקיים אלא אם המיעוט בתוכה מקבל על עצמו את שלטונו של הרוב, ושלטון רוב פירושו זכויות מסוימות: לא, הלילה חס, קיפוח זכויות המיעוט להבעת דעה וביקורת, כי אם כוח ביצוע. אבל ברגע שמסתלקים מהדבר הזה ומראים לציבור דוגמה לכך שזכות הרוב לנהל את הענינים היא זכות מסוקפקת ומוטב לקבוע חברה על יסודות אחרים, על זכות של הסכם בין מיעוטים, או לפי הטרמין החדש „שיתוף באחריות“ (טרמין אשר אנשי סיעה ב' התקוממו נגדו בכל כוחם כאשר השתמש בו „השומר הצעיר“ ואמרו: או שאתה מצטרף אלינו או שאין לך חלק בהנהלת הענינים) — הרי זוהי שיטה לגמרי חדשה. אפשר זוהי שיטה טובה, אבל כל החברים הדוגלים כל כך באחדות, שנתנו לנו לפי שעה רק שיעור ראשון כיצד יוצרים אחדות כזאת ושהם כל כך מצליחים למשוך את „השומר הצעיר“ לאחדות כזאת — האם לא היו חייבים לטרוח מעט ולומר גם לנו, אולי יש להם תכנית של אחדות שאנחנו נוכל אותה לקבל? אני, על כל פנים, כל הזמן על תכנית כזאת לא שמעתי!

ואני רוצה להעיר על עוד דבר אחד, מוזר למדי, כאשר דיברתי על החלוצ האחיד, הסבירו את דברי כאילו אמרתי שאי אפשר להכניס לארצות הסמוכות את סיסמת ההסתדרות, הצטערתי על טעות זו. לא לזה התכוונתי. אלא שאלתי את עצמי: האומנם עבודת ההכשרה בארצות הסמוכות מחייבת להכניס מיד את האיש הצעיר לכל חילוקי הדעות שלנו עוד לפני שהוא עולה, לפני שמקבל מושגים אלמנטריים של

עברית וציונות, תנועת עבודה מאורגנת וחקלאות, משק עובדים ועבודת האשה — כל מיני מושגים ראשוניים, שצריך הרבה לעמול עד שיהיו במורח לנחלת הציבור? עצם הענין של עבודה גופנית, של ארגון פועלים, של עבודת האשה — כל אלה הם מושגים שאינם נקלטים שם על נקלה. ומה הסיקו חברים שבכלל אי אפשר להכניס שם סיסמאות של ההסתדרות.

אני אומר: אפשר להכניס לכל מקום כל סיסמה שרוצים: גם של ה„פרקציה“, גם של „ציונים כלליים ב“, ועל אחת כמה וכמה של „הפועל המזרחי“ ושל „השומר הצעיר“. אין סיסמה שאי אפשר להכניס. השאלה היא רק מה יהיו תוצאות הדבר הזה. וכיון שאני יודע שאם מכניסים את „סיסמת ההסתדרות“ אפשר להכניס עוד הרבה מאד סיסמאות אחרות — חשבתי שיש ענין להסתדרות לשקול, אולי מותר לעשות מין הסכם בין הפוחות השונים שבתחומי ההסתדרות הציונית, שכולם יחד ידאגו לא לבלבל את ראשם של צעירים וצעירות עד שהם עוברים תקופה של הכשרה. חשבתי שאת הויכוחים הפנימיים האוכלים אותנו אין צורך להוביל לשם, ילמדו קודם אלף־בית — אלף־בית של הציונות, אלף־בית של ההסתדרות, יקבלו קודם את הערכים של ההסתדרות, ואז — כשיבואו לארץ־ישראל — ילמדו גם את שאר הדברים. אין אצלנו מחסור באנשים שדעתם פנויה לויכוח בין המפלגות, והם ודאי יכניסו גם את העולים לכל המריבות שלנו. אינני חושש שיאחרו, חס וחלילה.

ומה הם הערכים שהוכנסו בחלוצ האחיד, שהוא סותר, כביכול, את האינטרסים של מעמד הפועלים? יש בתכניתו שבעה סעיפים: „הגשמת הציונות על ידי קיבוץ גלויות ותקומה כלכלית, מדינית ותרבותית של העם היהודי בארץ־ישראל; הגשמה אישית על ידי עליה לארץ־ישראל ועבודה בה; שפה עברית; חינוך לחיי עבודה ובמיוחד לחקלאות; חברות להסתדרות הציונית והתיצבותו של כל חבר לרשות המוסדות הלאומיים העליונים; אחדות־פועלים חלוצית: הסתדרות־פועלים אחת בארץ־ישראל, וכל זמן שלא תוגשם — חינוך להסתדרות הכללית או לארגון־עובדים אחר המוכר על ידי הקונגרס הציוני; הגנה“. אני שייך לאותם אנשים החושבים ששבעה ערכים אלה הם הערכים של ההסתדרות.

אבל יש עוד שאלות. אני משתומם שריכזתם את כל הויכוח בשאלת השליחים. היו זמנים שהתבוננתי בשליחים ומצאתי שלא כל השליחים של ההתישבות העובדת, אף על פי שנשלחו על ידי גופים חלוציים ובאו עם פֶּטְנַט של חינוך, עמדו על מדרגה ראויה. במקרים ידועים נוכחתי שאיזה פועל „בודד“ או מורה — דוקא הם עשו

עבודה חלוצית נאמנה מאד. אם אתם רוצים כבר לנלות את כל סטיותי, אני מודה: אינני מוכן לקבל את השליחים רק מאנשי המשקים. הלא אם כך הוא הדבר, לא יוכלו לשלוח אפילו את דויד רמז לאיוו שליחות. מפני שרמז אינו חבר אף באחד מארבעת ה„זרמים“ של ההתישבות העובדת.

אם „החלוצ“ הוא חלוצ ציוני, זאת אומרת, הוא ארגון של ההסתדרות הציונית וההסתדרות הציונית ערבה לו — והיא מכניסה בזה גם את „הפועל המזרחי“ ועובדים ציונים אחרים שיקבלו את מרותה — אז, כמובן, הפוסק בענין השליחים תהיה ההסתדרות הציונית. אי אפשר לדרוש מאנשי טירת־צבי שהם יקבלו בתור פוסק את ההסתדרות. ואני מעונין לעבוד יחד עם טירת־צבי, כי אני מקווה שמעבודה משותפת עמה אולי תקום גם הרחבת ההסתדרות.

אבל אומר את האמת: אינני מסתפק בדבר הזה, אני מוכרח לשאול שאלה אחרת: הלא פולנו דוגלים בהסתדרות מקיפה את כולם — איך יקום הדבר הזה? האם על ידי זה שפעם בפעם נמסור הכרזות, ולא על ידי חינוך מסוים, שיחנך גם אותנו, גם את שליחינו ואת עסקנינו, ליתר מגע עם אחרים, ליתר הבנה עם אחרים? אילו אמרנו שהסתדרות העובדים הפלילית תישאר במסגרת שלה ולא תתרחב לעולם, הייתי מבין ששליחינו בחוץ־לארץ אינם צריכים לעבוד, חלילה וחס, במסגרת יותר רחבה. אבל אם מדברים כל כך הרבה על הכנסת חלקים נוספים לתוך ההסתדרות (ועל זה מדברים כולם), ורק עכשיו נכנסו להסתדרותנו העובדים של ציונים ב', ומתארגנת סיעה של פועלים דתיים, ואנחנו מקווים שיבוא יום (והוא אולי לא כל כך רחוק) שגם „הפועל המזרחי“ יצטרף אלינו, — מדוע נראה את הפגישה של חברינו עם פועלים אחרים, עם שליחי עובדים אחרים בעבודה החלוצית בארצות־המזרח כדבר שיש בו כדי להזיק להרחבתה ולהגברת ערכה של ההסתדרות?

אולם יש פה שאלה גדולה מזו. היה זמן שהיינו יתומים בציונות. בציונות שלטו אז יהודים יקרים ונכבדים מגרמניה ומאנגליה, ואנחנו היינו צריכים להילחם על כל דבר — על קיום של כבוד, על התחשבות כלשהי אתנו, ואפילו על זכויות ההסתדרות החקלאית. היינו חלק קטן מאד בארץ, רוב הישוב היה נגדנו, וזכויותינו הראשוניות לא היו מובטחות. במצב כזה טבעי הדבר שאנשים רוצים קודם כל להתבצר ולהסתגר ולהופיע בתור כוח מגובש.

אבל בינתיים הלא קרה משהו. קרו שני דברים מכריעים. אנו נעשינו, בינתיים, הכוח היותר מאורגן, היותר חזק בתוך הישוב. אנו תופסים כמעט בכל מוסד בארץ

מקום ניכר מאד, ובהרבה מוסדות מקום מכריע (לבדנו או בשותפות נאמנה עם אחרים). במקומות אחדים. אמנם, לא הגענו עדיין ל„שלטון“, אבל אנו נמצאים שם במיעוט כל כך חזק, שאי אפשר לזלזל בנו. ומחר-מחרתים, אם לא נהרוס בעצמנו מושגים של דמוקרטיה ולא נתן פתחון-פה למתנגדי הדמוקרטיה — נהיה מחר השולטים גם בעיריות. זהו המצב בארץ-ישראל. אנחנו מהווים בישוב את החלק היותר מאורגן, היותר מצויד — מצויד בהרבה משקים, מצויד במוסדות מרכזיים, פספיים וכלכליים וכדומה. אם רוצים אתם לדעת מי, למשל, עוסק עכשיו בתכניות של קליטת עליה גדולה, הרי לא התאחדות האכרים, ואפילו לא עיריית תל-אביב, כי אם חברה שלנו (אמנם, יש בה חסא: אינה „מעמדית“ טהורה, אלא משותפת עם ההסתדרות הציונית) — חברת „מקורות“. אם אדם ירצה עכשיו ללמוד ולדעת מה הן באמת התכניות הגדולות של כיבוש הארץ מבחינה קרקעית, מבחינת השקאה ועוד, יפנה לחברת „מקורות“ ויראה איזו עבודה נעשתה במשך שנים אחדות, בלי רעש ובלי רקלמה. אנו תופסים מקום ניכר לגבי קביעת מעמדה של הארץ, ואין בארץ מוסד לאומי שלאנשינו לא תהיה בו השפעה ניכרת מאד. אבל קרה גם דבר שני, קרה משהו בעם היהודי. האם יש עכשיו בעם איזה כוחות גדולים, שאנו צריכים להיבהל מפניהם שמה יעזו לדחוק אותנו? אומר את האמת: הייתי שמח אילו במקום לפחד ידענו למשוך אלינו בזמנו את הפוח היהודי הבורגני, שאולי היה זקוק לנו וצריך היה ללכת אלינו, אבל מתוך מושגים אומללים משלו, במקום לבוא אלינו היה מכוון נגדנו. היה לנו פעם פחד מפני אנשי ברנדייס — פחד מוצדק או בלתי מוצדק — וראינו אצלם מושגים קפיטליסטיים או כננות קפיטליסטיות. אבל חלק מהאנשים הללו השתחררו במידה רבה ממושגיהם הקודמים. רוברט סולד, שביקר עתה בארץ, בא לא רק כאורח ההסתדרות הציונית, אלא כמעט כאורח שלנו; גם הארי סאקר מלונדון כותב עכשיו דברים שיש בהם משום הסתלקות גמורה ממושגיו הקודמים (כתב, למשל, שרופין היה האיש שהבין את דרכי בנין הארץ). חלק אחר מיריבינו הקודמים איבד לגמרי את השפעתו. ואנחנו עומדים עכשיו במצב של מעמד האחראי לא רק לעצמו — אלא לעם כולו. זה הישג עצום. והוא בא לא רק מפני חריצותנו, אלא גם מתוך אסוננו.

האומנם אין תנועת הפועלים מוכרחה להבין שיש הבדל בין מצב כשהפועל היה מיעוט ובין מצב כשהפועל עומד כבר בראש העם? אצלנו לא יכול היה להיות, אמנם, לפועל שלטון מדיני, מפני שעדיין לא התגשם מצע בילטמור. אבל אם המדינה היהודית תוקם, יקבל הפועל לא רק שלטון מוסרי, כמו שיש בהסתדרות הציונית ובנצד

הלאומי, — אלא קרוב לודאי גם שלטון ממש, עם כל הפונקציות של שלטון. אבל הרי ידוע, שמרוב סוציאליזם צריך לשלול את ענין המדינה היהודית. ואני שואל: האומנם לא הגיעה השעה, שתנועת הפועלים תראה את עצמה עכשיו אחרת משראתה את עצמה קודם? שתבין שכוחה הרבה יותר גדול ואחריותה יותר גדולה, שאין לה לפחד כלל מפני דברים שפחדה מהם קודם?

אינני אומר שהכל נגמר. אבל אם לא לחשוב על אויב זר (ועוד לא בטוח כלל וכלל אם אין נשקפת לנו סכנה מבחוץ), ואם לא יתערער כוח הפועל מבפנים (דבר שאני פוחד מפניו מאד מאד) — אינני רואה בתוך הישוב היהודי ובתוך העם היהודי שום כוח שעלול לערער אותנו, שעלול לקחת מאתנו את ההנהגה — בין שזו הנהגה שלמה שלנו ובין שאנו שותפים בה עם אחרים.

אנו התחלנו את שותפותנו בהסתדרות הציונית בזמן שהכל עדיין היה מכונן ליוזמה פרטית, בזמן שעדיין לא האמינו בהתישבות העובדת, ועל אחת כמה וכמה לא האמינו בהתישבות הקיבוצית. רנח אז בחוגים ציוניים חשובים ביטוי אנגלי שהפועלים הם „נט פִּיט פֹּר גֹּבְרֵנְמַנט“ — אפילו אם הפועל הוא פועל טוב, אפילו אם לא שונאים אותו, צריך בכל זאת לקיים איזה שלטון מעל לראשו שידאג לו. ובאותו זמן, בשעה ששלטו עדיין המושגים האלה, נרתמנו בעול הקרן הקימת, כי הבינונו שאף על פי שהשלטון בקרן הקימת הוא לא שלנו, הרי היא עושה את הדבר הנחוץ. כן השתתפנו בכל מיני ענינים לאומיים כלליים מתוך הבנה שענינו של הפועל יבנה רק מתוך אחדות האומה.

האמנו שבנין הארץ יקום דוקא על ידי זה שנפיה בתוך העם היהודי, בהסתדרות הציונית, את האידיאות הסוציאליות שלנו. והנה, מה שהבין נחמן סירקין לפני יותר מארבעים שנה ומה שהבינה תנועת הפועלים בארץ כמעט מראשיתה — כל זה היה עתה למציאות.

ההסתדרות הציונית גם עכשיו אינה מובטחת, כמובן, משיגאות או ססיות (אני חושב, אגב, שהרבה שגיאות נעשו מפני שאנו לא נתנו די מכווננו להסתדרות הציונית). אבל אין עכשיו שום חשש שההסתדרות הציונית תתנקש בנו, בחלק היוזר מקדם שבה ובמשענה הנאמן, במתכוון, מתוך שלילת הפועל. אינני מבין כלל את החששות הללו. ואם אנו אומרים שיש סמכויות שהן בטבע הדברים סמכויות של ההסתדרות הציונית כולה, ובגלל זה יפחידו אתי ב„בגידה מעמדית“ — לא אברה מהמערכה, ואלך ואסביר לפועלים שזאת היא תפיסה נחשלת ומפגרת.

יש דברים שעשינו אותם זמן רב לבדנו, מפני שמסיבות שונות אי אפשר היה להכניסם לתנועה הציונית, ואולי מפני שהתנועה הציונית לא היתה מסוגלה גם מבחינה נפשית לשאת במשך זמן רב באחריות להם. אז נמצאו אצלנו אנשים שאמרו: „כיון שכך, הרי זה ענין מעמדי“. יש שני שטחי פעולה חשובים מאד, שחשיבותם גדלה בזמן האחרון, ולצדדי הרב גם אלה המדברים עליהם הרבה לא הכירו במלוא חשיבותם עד היום הזה. הנה, אם בא רגע והתנועה הציונית אומרת: אני מוכנה לקבל את האחריות לשני שטחים אלה עלי, בלב שלם ומתוך הכרה גמורה, וימצאו חברים שיאמרו: הרי ההסתדרות מנתרת בזה על סמכות מעמדית — אבקש אותם שיחשבו מעט בענין זה.

אספר לכם איך נהגה „אחדות-העבודה“ בענין שיש אולי ללמוד ממנו הרבה —

בענין הבטחון.

מה היה ענין הבטחון בארץ עד „אחדות-העבודה“? כשם שמפלגת „הפועל הצעיר“ ראתה עצמה נאמנה על העבודה העברית או על הלשון העברית — כן התקיים אז ארגון קטן אחד, שהקיף עשרות אחדות של חברים, ארגון בעל חשיבות היסטורית, שהבין הראשון שיש פרובלימה גדולה של בטחון וצריך לכוון לכך אנשים ולתת על זה את החיים. זה היה ארגון בעל זכויות היסטוריות עצומות, שכולנו גאים עליו, אבל ארגון זה חשב שענין ההגנה בארץ הוא ענין שלו בלבד, ורק חוג אנשים מסוים נאמן על הדבר ומסוגל לבצעו. אירע בימים ההם סכסוך בין „השומר“ לדגניה, ו„השומר“ דרש מדגניה שתמסור לו את השמירה על המקום: אנשי דגניה הרי אינם מסוגלים לשמור, זה ענינו של „השומר“, והוא דרש מפל הקבוצות שתסדרנה את השמירה לא על ידי חבריהן, כי אם על ידי „השומר“. היה זה ויכוח לא כל כך נעים ולא כל כך קל, ולא תמיד עבר בשלום.

הנה מה עשתה „אחדות-העבודה“? היא עשתה דבר גדול: חברי „אחדות-העבודה“, אלה שהקימו את הגדוד הכריזו שעם כל זכויותיו ההיסטוריות הראשונות של „השומר“, הרי שאלת ההגנה זו שאלה כללית של כל יהודי ארץ-ישראל, ואי אפשר שקבוצה קטנה תהיה אחראית לדבר זה. ו„השומר“ פורק — פורק בלב קשה — ונוצר ארגון ישובי-כללי לצרכי בטחון. עכשיו כבר מדברים על זה פעל דבר פשוט מאד, אין איש חושב כיצד קרה הדבר הזה. אבל בשעתו היה בזה ויכוח גדול. „השומר“ דרש להכיר כמוסמך לעניני הבטחון — אך באה „אחדות-העבודה“, עם כל הטמפרמנט המלחמתי שלה ואמרה: נגמרה תקופת „השומר“ ומתחילה תקופה של

הגנה עממית שכל אחד חייב להשתתף בה. וחברי „אחדות־העבודה“, ביניהם אנשים שהם עכשיו חברי סיעה ב', לא היו מחולקים בדבר זה.

ובכן מבחינת עצמאות מעמדית היתה „אחדות־העבודה“ מוכנה להפקיד על עניגי הבטחון מוסדות לאומיים כלליים (ו„אחדות־העבודה“ איננה חשודה לעת עתה על זלזול בעצמאות מעמדית). אמנם הדבר לא ניתן לה מיד. אף על פי כן היא קיימה מה שקיימה לא כפורמציה מעמדית, אלא כפורמציה לאומית, והקפידה על זה מאד. והיו אז בארץ הרבה אנשים פיקחים, שנלחמו נגד השינוי וטענו שזה זלזול בעניגי הפועל: ענין שנמצא בידינו כיצד אפשר למסור אותו לידים „לא־מעמדיות“? אבל תנועתנו הגנה כל השנים על הדבר והזכיחה שיש הכרח שמפעל זה יהיה מפעל לאומי־כללי. צריך לומר את האמת: לא תמיד הצטיינו המוסדות הלאומיים בשטח זה. יש לפעמים ענינים קשים ויש טעויות. אף על פי כן לא קבענו לנו שיטה, שהגנת הארץ צריכה להיות ענין מעמדי, ואני מקווה שלא נגיע לכך.

אזוהו דבר בעניני עליה. משונה מאד לראות את ענין העליה כענין מעמדי. אמנם, ברגע שהתנועה הציונית מולזלת בענין זה ומזניחה אותו, ממילא אנו מטילים אותו על עצמנו. יודעים אתם למי הזכות הגדולה בראשית העליה השלישית לטפל בכל הרצינות בעניני עליה? אני חייב לומר שזו היתה זכותו של „הפועל הצעיר“. כשם שאפשר לומר שענין תלחי הוא זכותה של „אחדות־העבודה“ כך חייבים לומר, למען האמת ההיסטורית, שזכות־ההתמסרות לעניני עליה היתה אז זכותו של „הפועל הצעיר“. הוא פתח לשכות־עליה בווינה, בצ'כוסלובקיה, הגיע לפולין, וניסה להגיע עד לרוסיה. באותו רגע הוא גילה יותר הבנה להכרח של עליה מהירה מאשר אחרים. עכשיו אתם יודעים שתנועת הפועלים בארץ היא הלוחמת בעד עליה. אבל אני חושב שאילו ראינו אז מה יהי גורל העם היהודי כעבור דור, יתכן שכולנו היינו נוהגים בעניני עליה אחרת משנהגנו. ומותר גם עכשיו לעשות רביזיות במושגינו בעניני עליה. הבאתי שתי דוגמאות שלא יכולתי להסבירן באופן יותר קונקרטי, אבל אני סומך על חברים שהבינו על מה אני מדבר. אני אומר איפוא: יש ענפי פעולה אשר מסיבות שונות ההסתדרות הציונית עדיין לא הגיעה אליהם — מתוך חילשה, מתוך נחשלות וכדומה; אבל כשבא הרגע ואנחנו יכולים למנות עליהם את הרשות הכללית של ההסתדרות הציונית, לא אבדוק אם זה כשר מבחינה מעמדית או לא, אלא אם זה מוקדם או לא מוקדם, אם על ידי זה שאני מעביר אותם לרשות יותר רחבה אקבל יותר אמצעים ויותר אפשרויות ביצוע. והרשות הזו הרי היא רשות דמוקרטית־

לאומית, ואנחנו מיוצגים באותה רשות. אינני חושב שמישהו ידחוק אותנו מתוכה; ולא אראה בזה, חלילה, שום בגידה בעצמאות מעמית.

אמנם אינני מוחזק עתה בעיני שונים כנאמן לעליה בלתי תלויה. אבל קיבלתי בענין זה עונש מסוים, כי העזתי להציגו בפורום לאומי גדול בערב-המלחמה, והדבר חדר למקומות כאלה שלא כל כך שמחו עליו. תבעתי במשך שנים שאותו ענין לא יהיה ענין שלנו, כי אם של מוסד יותר גדול ויותר כללי — וזאת תבעתי מן הרגע הראשון. ידעתי שזה דבר קשה ולא אשיגהו מיד. אבל אני מוכרח לומר, מתוך כאב גדול, שלגמרי לא הייתי מרוצה מההישגים שלנו, וחשבתי שבלי קמכות גדולה יותר, בלי אמצעים גדולים יותר, לא נשיג לעולם בשטח זה מה שצריך היה להשיג. לא מהיום, עוד לפני כמה שנים, תבעתי שהסעיף הזה יחשב כסעיף חוקי של המוסדות הלאומיים.

חבר אחד ניסה להסביר לנו פאן את הסכנה שבחלוצ האחיד והכריז שהוא בעד „חלוצ הסתדרותי“. הפסקתי אותו ואמרתי: האומנם אתה בעד „חלוצ הסתדרותי“? לא, אתה בעד החלוצ של „הקיבוץ המאוחד“. ואל תחשבו, חברים, שאמרתי זאת מתוך פולמוס, — לא היה לי כל ענין בפולמוס. אבל פשהחבר ניסה להסביר מה הוא רוצה מ„החלוצ“, ואיך הוא רואה מה תפקידו, שתפקידו לדאוג שהנוער מפולין יבוא דוקא לקיבוץ ועמוד לרשותה של מזכירות הקיבוץ, אמרתי: מי חושב שזהו תפקיד ראשוני ב„החלוצ“, ההוא, לדעתי, צריך להגיע לאן שהגיע „השומר הצעיר“: לראות ב„החלוצ“ רִזְרָבָה התישבותית לזרם שלו. ולשם כך אין כלל צורך ב„החלוצ הסתדרותי“, אלא יש צורך שכל זרם התישבותי יקבע לעצמו „החלוצ“ משלו. וכינן שהחבר בודאי בטוח כי „הקיבוץ המאוחד“ הוא הזרם המצליח ביותר — ברור שבשבילו „חלוצ הסתדרותי“ הוא רק הפסד גמור, מפני שהוא צריך שם לשבת ולהתנכח עם „חבר-הקבוצות“ ועם „השומר הצעיר“ ועם רבים אחרים. לדעתי, יש איזו אי-אמת בזה, כשאצלנו מדברים עכשיו על „החלוצ הסתדרותי“ דוקא אותם האנשים שהשתמשו ב„החלוצ הסתדרותי“ לאו דוקא בשביל השגת תוצאות הסתדרותיות כלליות, אלא בשביל תוצאות חשובות להם, מתוך השקפתם ומתוך האינטרסים ההתישבותיים שלהם. יתכן מאד שאולי הדבר הטוב ביותר היה, אילו היה בכל העולם רק „החלוצ“ אחד, ואותו „החלוצ“ היה שולח חברים רק ל„קיבוץ המאוחד“. אבל אם הנוער בעצמו אינו עושה זאת ואם יש חוגים שונים בארץ המעוניינים שחלוצים ילכו גם אליהם והם

אינם מסכימים לדבר שנקרא „חלוץ הסתדרותי“, אינם מרגישים את עצמם שוים־זכויות בו, והשליח ההסתדרותי במקום להעמיק את יסודות ההסתדרות, משתמש בכל כוחו כדי שהרנח המלא של „החלוץ“ ילך רק לקיבוצו שלו, הרי הדבר מעורר איזה ספקות.

ילד שנולד במשק אינו צריך לבחור : אם הוא נולד בבית־השיטה — הוא איש בית־השיטה ; אם הוא נולד בנהלל — הוא איש נהלל. אבל ילד יהודי בגולה לא נולד ישר במשק, והמשק שמה ילך — צריך להיות בשבילו ענין של בחרה עצמית. אם ההסתדרות שולחת שליחים, הרי היא מתכוונת לכך שזה באמת יהיה ענין של בחירה עצמית. ובשעה שמתוך סידורים ידועים, מתוך לחץ מסוים, מתוך מתן חשיבות ידועה לאיזה זרם שהוא מצד שליחים, אין הנער חפשי כל כך בבחירתו, כי הוא שומע מהיום הראשון, עוד לפני שהבין את ענין הציגונות ואת ענין הסוציאליזם, על יתרונו של משק מסוים או של גוף התישבותי מסוים — אני מפקפק מאד בערך החינוכי של הדבר הזה. ואני כשלעצמי מעז לפקפק גם בתוצאות המעשיות שבדבר. ראיתי בחוץ־לארץ איזה כוחות עצומים הושקעו בחינוך הנוער דוקא לגוף מסוים. התוצאות היו, לדעתי, זעומות למדי. כל אותה שיטה, שדרשה כל כך הרבה קרבנות, כל כך הרבה מאמצים, שזיעועה בשעתה את ההסתדרות מבפנים (והרחיקה אותנו מהשומר הצעיר“ יותר מאשר משהו אחר יכול היה להרחיק) — תוצאותיה המעשיות בשביל „הקיבוץ המאוחד“ לא היו, לדעתי, כה מוצלחות. ראיתי חברים שנסעו לארץ ונרשמו ל„קיבוץ המאוחד“, אבל בארץ לא הגיעו למשק, ואם הגיעו — הגיעו לזמן קצר מאד.

יא

באשרות־ייעקב

(ט"ז בתמוז תש"ד, 7 ביולי 1944. מתוך הסטנוגרמה)

חברים ! בין המראה היפה הזה אשר לעינינו — המראה של ציפור גדול של עובדים, מושרשים בקרקע המולדת, אשר זכו להישגים גדולים בחיי משק ובבנין חברה ואשר כבשו לעצמם פינה, אחת הפינות המעטות היפות בחיי ישראל — ובין מה שנעשה אתנו עכשיו, בחוץ וגם בפנים, יש סתירה עצומה. וכמעט שאין בפנינו מלים כדי להביע את הסתירה הזאת.

אנחנו כאן יושבים כאילו בזעיר-אנפין היינו עם נגאל — עם אשר הפרובלמות היסודיות של קיומו, הפרובלמות כל האדם העובר, של אדם עובר בוטח בעצמו, רואה לפניו את עתידו, בעל כוח להיאבק על עתידו, נפתרו בחוג הקטן הזה, ולכאורה, הרי זה דבר שאולי צריך היה למלא את לבנו שמחה גדולה מאד.

אבל אתה יודע שזו רק פינה אחת קטנה בחיי העם היהודי — פינה אחת, אשר גם מה שיצרה, יצרה לא בכוח עצמה בלבד, כי אם בכוח העם כולו, ואסור לנו לשפוח אפילו רגע אחד שפל הטוב שזכינו בו — במובן הרוחני, במובן התמרי, גם בחיי טבע, בקשרינו עם הטבע — לא בכוחנו אנו בלבד גילינו אותו. אילמלא עמד מאחורינו כל העם היהודי כולו — ולא רק בהווה שלו, כי אם גם בעבר שלו, אילמלא עמד מאחורינו הרבה דורות של מעונים וסובלים — לא היינו מגיעים גם למעט הזה.

אולם גם מה שהגענו אליו — לא יתקיים בכוחנו בלבד. אזי ואכזי יהיה לנו אם זה הדבר היחידי שישאר לנו מההיסטוריה העברית כולה, עוד איש מאתנו איננו יודע מה נשאר לנו, ואם מה שנשאר לנו — יתקיים, ואיש מאתנו איננו יודע אם בעולם הגדול הזה — בעולם אשר לכאורה הוא מתקרב בימים האחרונים בצעדים נמרצים לשחרור הגדול, להפלת השונא הגדול של האנושות — אם בעולם זה ימצא גם לנו איזה מקום.

לא באתי הנה כדי להביע כאן מרירות ואכזבות. אבל לא נתעלם מן האמת, מהפכה זו, שברגע זה אין בעולם כתובת אחת שהיא שומעת לנו. לא רק מסתפקת במחמאות ובהבטחות מפוקפקות שנוכח פעם שמבית-נבחרים באיזה מקום ישלחו לנו דברי נחמה, או שיתנצלו ויסבירו שנותנים לנו, לאלף פליטים שלנו, מקום מצבר לאוקינוס, או יספירו לנו שעושים משהו בהונגריה וכדומה — כתובות כאלה ישנן, אבל כתובת אחת, שומעת לנו באמת — אין.

היום באה אלי הידיעה על שחרור בּוּבְרוּיֶסק, עיר מולדתי, על ידי הצבא האדום. לכאורה הייתי צריך לשמוח. אני יודע ששחרור עוד עיר ועוד עיר על ידי הצבא האדום — זה בכל זאת שלב למפלת היטלר. אבל אומר את האמת: אין לי לב כל כך רחב, שבגלל עתיד זה, שאולי נפתח בשביל העולם, אהיה אני במצב של שמחה. מעיר מולדתי, שהיתה פעם מרכז של יצירה יהודית, גם בשביל ארץ-ישראל עשתה משהו — אינני בטוח אם נשאר קומץ קטן של פליטים או פרטיונים יהודים.

עלינו להודות על האמת: במשך כל ארבע שנות המלחמה לא ראינו שום כוח

בעולם אשר קיבל ברצינות את סבלנו. יחידים, צדיקים, חסידי אומות העולם — בודאי ישנם, וגם נעריך את הדבר הזה. אם בצרפת או בהונגריה, או בהולנד, או באיזה מקום אחר ישנם אפרים שנתנו מקלט ליהודים, אם בוילנה, בסביבות וילנה, היו מנורים נוצרים שנתנו מקלט לחלוצים — אנחנו ודאי נעריך אותם מאד מאד. אבל אנחנו רואים שאלה הן פינות יחידות בעולם, וכל כוחות השלשון בעולם לא עשו שום דבר רציני למען הצלתנו. ואנחנו יודעים שזה לא דבר שבמקרה — שזה דבר אולי שבחשבונו, שזה אולי דבר שבמצב כוחות, וזה גם לא תלוי בהשקפות ובדעות.

בראש ממשלת בריטניה עומד עתה אדם אשר בשעתו נלחם מאד נגד הספר הלבן, ואחד האנשים שהבינו יפה מאד את ענין הציננות. ואף על פי כן — הוא יכול לתפוס מקום עצום בהיסטוריה העולמית, ועם כל החסאים האחרים שלו ההיסטוריה לא תשכח לו מה עשה לאויב האנושות. — לגבינו אנו, כל ידידותנו נשארה רק ידידות של פעם פתקה או של חצי-נאום.

ואותו דבר אנחנו צריכים לומר גם לגבי רוזבלט. ולא נוכל לומר דברים יותר טובים גם לגבי סטאלין: לא היה מתן מקום לפליטים יהודים מגרמניה במשך עשר שנים של היטלר, לא היתה דאגה מיוחדת להצלתם; לא ניתן מעבר לפליטינו מפולין ומליטה שהגיעו לרוסיה וביקשו מעבר לארץ — אפילו דבר קטן זה היה בלתי אפשרי; ולא רק לפליטים שהיו הכרחיים אולי בשביל המאמץ המלחמתי של רוסיה, אבל גם לזקנים ונשים ותינוקות לא ניתנה אפשרות להגיע אלינו.

אי אפשר לנו שרגע אחד נשכח, שכל המאבק שלנו — כל המאבק שלנו בעולם, כל הדין־דברים שלנו עם העולם — נתקל במצב מזור למדי: דהיינו, שיש אלינו סימפסיות מצד כמה וכמה אנשים טובים, אבל לא אצל אותם האנשים שהכוח לעצמם דמוקרטים, או קוראים לעצמם קומוניסטים, או קוראים לעצמם בשמות של דת או בשמות של ליברליזם — כשמגיעים לשאלה של החרעה רצינית — צומחים כל מיני מכשולים ועיכובים. וכשם שאין לנו כוח לספר את התלאות שלנו מידי איבינו ממש — כן אין לנו גם הכוח ואנחנו מתביישים לספר את הלעג, את הוללות ששמענו נגדנו בשנים אלה מצד „אוהבינו“. והרי ראינו שבתקופת ההסכם ברוסיה אי אפשר היה שיקום יהודי אחד ויאמר דברים נגד היטלר ויתבע משהו להגנת היהודים, והרי אנחנו עכשיו רואים שמפלגות יהודיות, מפלגות דייקליות, מפלגות פרואגרסיביות, מפלגות הדולגות בכוחות המחר, אינן מעיזות להביא בגלוי דרישות שלנו בפני

המנצחים, בפני הנאבקים — כאילו הכבוד שלנו לנאבקים והאהדה הגדולה והרצון הגדול שלנו לבוא לעזרה, והשמחה שלנו בשמחת המנצחים, הדבר הזה כאילו מחייב אותנו שאנחנו בעצמנו, בתוך לבנו, נשתיק עכשיו את זעקת גורלנו.

כל הענין של סגירת הבלקנים בפנינו בשבועות האחרונים; כל המצב הזה של ספינות שנמצאות לכל מיני תפקידים שבעולם ואינן נמצאות בשביל ניצולינו; הויכוח הזה בין שלטונות גבוהים מאד, אם תורכיה צריכה לתת מעבר לחמשים איש בשבוע או לעשרים איש בשבוע (ויש שלטונות חשובים מאד האומרים שיספיקו עשרים איש לשבוע); כל הויכוח הזה, אם יהודי תימן מותר להם עכשיו לעלות לארץ, או — כינן שעכשיו כל הסרטיפיקטים שמורים בשביל הצלה מהנאצים, מארצות הכיבוש הנאצי, כפי החלטתה ה„ידידותית“ של ממשלת ארץ־ישראל — צריך לסגור את השער בפני עולי תימן המיטלטלים בדרכים; כל זה רומז על תמונה מזועזעת לא רק בשטח הנאצי, אלא על תמונה איומה ומזועזעת כמעט בשטח כל התרבות האנושית: מה שקוראים „הכוחות של היום“ ומה שקוראים „כוחות המחר“. ואנחנו, קומץ זה, ויתכן שעוד קמציים כאלה, עומדים בהיאבקות לא רק עם האויב — אנחנו עומדים בפני מאבקים קשים מאד עם כל העולם, גם אותו חלק עולם שבו אנו תולים תקוות, ואין דבר, לדעתי, יותר בלתי הגון מאשר לשפוך את הזעם על חלק אחד מהכוחות האלה ולהתעלם מן החטאים של החלק האחר.

במצב זה השאלה היא, אם לפחות חלק קטן זה בעולם היהודי, שאין בידו אמצעי העושר של יהודי אמריקה או של יהודי אנגליה, אבל חלק זה שבו נשארה החיוניות ההיסטורית היהודית, שבו נתגבש הרצון לקיום האומה, שהוא בעצמו יצר לו מושגים של חירות ומושגים של קוממיות, אשר גם יהודים במערב־אירופה, אלה הרואים את עצמם כאנשים נהנים מחירות, לא ידעו אותם; אלה שעברו דרך בית־הספר של הרבולוציה, דרך בית־הספר של עליה חלוצית, דרך עשרות שנים של כיבוש ובנין אדם, אלה שידעו להיפרד מכל שאר הנורמים בחיים היהודיים ויצרו לעצמם משהו מיוחד במינו, אשר אולי רק ההיסטוריה תדע אותו פעם להעריך (אחרי עשרות שנים, אולי דורות, אם נחיה ואם נצליח ואם באמת נדע לבנות את בניננו אנו — אז יכירו את המפעל כחידוש גדול בהיסטוריה היהודית ואת טיפוס האדם כאן כדמות אדם חדשה שנוצרה אצלנו לאחר הרבה דורות); השאלה היא, אם לפחות החלק הזה כולו — בנפשו, בכל מחשבתו, בכל חושיו — אם הוא נתון להפרת מצבו, אם הוא בעצמו לא מבובו את כוחותיו הרוחניים, אם אינו מוכן להיאחו בכל מיני דרכים

צדדיות ובכל מיני ענינים השולטים בעולם מסביבו, ולהשתיק את עצמו ולסגל את מחשבתו לדברים מקובלים סביבנו, אבל שאנחנו איננו מובאים בחשבונם. והנה, לא אעלים מכפם, חברים, שיש לי במובן זה חששות כבדים מאד. אם איננו יכולים להימסר פולנו ליגון הזה ולעלבון הזה שבקיומנו היהודי מימות עולם, הרי גם אותו רגש של הכרת כבוד עצמי, — של הכרת כבוד החטיבה הזאת הקטנה שלנו בארץ, שבה שמחנו ובה האמנו, שהיא פולה, בכל מה שהיא עושה, מכוונת רק לדבר אחד, אשר הוא המכריע בחיינו, וזה הקובע בדרכה, — גם הוא הולך ונחלש בתוכנו. כמובן, מה שעושים עכשיו בנורמנדיה, מה שעושים עכשיו בסביבות וילנה, הריהו דבר כל כך גדול וכביר וחשוב לעולם, שעניינינו אנו נראים קטנים ופועטים כנגד הדבר הזה. עם גדול יש לו אלפי מכשירים של תעמולה להכריז על חשיבותו. אבל לנו, כנראה, אין גם הפשרון להתיחד עם הירדן, כשמראים בסרט של פילם את הדגנפר או את הוולגה. ועניינינו נשואות למקומות ששליטי עולם חורצים שם את גורל האנושות — בזמן שאנחנו כולנו, כמדומני, יש לנו רק ענין אחד לפנינו.

ואין בשבילי דבר יותר מזועזע ומחריד מזה, שבזמן שאנחנו באים עכשיו לדבר על עניינינו — אנחנו באתו זמן מוכרחים להקדיש את עיקר כוחנו לדבר כל כך מזור, מזור אפילו מבחינה שכלית, ומשונה כל כך מבחינה נפשית. כשאנחנו באים לדבר על הפרובלימות של תנועת הפועלים בארץ-ישראל ברגע זה: על תפקידי ההסתדרות, על הפעולה החלוצית, על הקשרים עם הגולה, על המאבק הפוליטי שלנו היום ומחר — איננו יכולים לגשת לשום שאלה, מפני שהכל נהפך אצלנו למליצות והכל נהפך לדברים שלמעשה אין קרקע מאחוריהם. על כן אינני יכול להימנע מדבר על הדבר המזור שבא עלינו עכשיו — על השר או הקרע במפלגת פועלי ארץ-ישראל!

אני נזכר בהרצאתי האחרונה באשדות-יעקב. אם אינני טועה היתה קשורה ברעיון אחד, שהייתי נתון לו כמה זמן — ברעיון איחוד התנועה הקיבוצית. מאז עברו כבר שמונה שנים. וזה בעיני רעיון יסודי הנובע באופן אורגני מעצם הרעיון הקבוצתי, רעיון שדרוש היה לתנועה הקיבוצית עצמה, בשביל הפעלתה, בשביל הגברת הדינמיות שלה, בשביל הגברת התנופה שלה, שצריך היה להעשיר את חייה, להעמיק את חייה, ליצור חברות בין עוד כמה וכמה אלפי חברים, לא רק בין החברים הנמצאים בתוך אותם הגושים השונים, כי אם גם בין גוש לגוש — דבר

שבכלל מרומם את האדם, מעלה אותו, דבר המאפשר יצירה יותר גדולה, המהווה כוח מושך למי שעומד מבחוץ.

רעיון זה, שבעיני על כל פנים, במשך הרבה שנים — משנותי הראשונות בתוך המפעל הקיבוצי — היה רעיון אלמנטרי שיתופי-קיבוצי, ואשר לכאורה צריך היה להיות מחווק על ידי כל מי שרואה את המפעל הקבוצתי והקיבוצי לא רק במצב היום, פיאסליחות הגדולה שלו בתוך תנועת הפועלים, אולי כחידוש היסטורי גדול מאד לגבי כל דמותו של הישוב העברי בארץ; רעיון זה במשך שנים נאבק ולא רק לא הגיע לידי נצחון (זה יכול להיות טבעי, באשר רעיונות כאלה — דרך ההתגשמות שלהם אולי ממושכת מאד; הרבה דברים בארץ אשר חשבנו עליהם, לא ביצענו אותם בבת אחת), פיאסנתקל באי-הבנה עצומה, נתקל באיבה, בחשדנות, במלחמה פנימית בין חברים בתוך מפעל התישבותי אחד, בתוך משק אחד, בתוך חברת חברים אחת. בין מצב הדברים הזה ובין מה שאני צריך לדבר עליו עכשיו יש בנפשי איזה קשר, שאינני יכול לשכוח אותו אפילו רבע אחד.

בעיני היתה זו הפעם הראשונה שתנועתנו, אשר הלכה מחיל אל חיל, אשר התחילה מאנשים בודדים בארץ, שכל אחד מהם בא ממולדת אחרת, מציביליזציה אחרת, מאידיאלוגיה אחרת, משבטים רוחניים אחרים, אשר כל הענין של קיבוץ-גלויות, המתחיל קודם כל באי-אמון גדול בין יהודי ארץ אחת ליהודי ארץ שנית, נתגלה בה בכרוצס כתמיד של כיבושים והתאחדויות, כמובן, גם באיחור, אבל בכל זאת, מדי פעם הקו של איחוד היה הולך וגובר, ודוקא בנקודה הכי רגישה של פועלי ארץ-ישראל: בהקלאות (על כל פנים אני הייתי שייך לאלה שחשבו את הפועל החקלאי לפועל האבנגרדי ביותר, היו בארץ מפלגות שקראו לעצמן מפלגות פרוגרסיביות מאד, רדיקליות מאד, אשר שללו שפועל חקלאי יכול להיות פועל אבנגרדי; להרכיב את הפועל החקלאי בראש, שהוא ילך בראש תנועת הפועלים ויטיל את חותמו על הפועל העירוני, זה נחשב לענין ריאקציוני. ובשעה שאנחנו בארץ התחלנו ברעיון הקבוצה היה מקובל שהפועל הנלחם הוא הפועל השכיר בבית-החרושת, אבל פועל ההולך לבנות משק לעצמו — בורח ממעמד הפועלים. היו פעם מושגים כאלה). — ובכן, דוקא הפועל, שנחשב בשבילנו לכוח האבנגרדי ואשר היה למעשה, במשך עשרות שנים, הכוח האבנגרדי של תנועת הפועלים היהודית, דוקא אצלו נתקל רעיון האיחוד במעצור כל כך כבד, באי-רצון כל כך עמוק, או בפחד כל כך עמוק. היה זה בשבילי אות מבשר רע מאד, ויחנן שגרמתי צער לחברי, אולי גם

גרמתי לרגש מר נגדי בזה שתבעתי מן התנועה הקיבוצית לכל זרמיה גישה ישרה, תשובה ישרה לענין איחוד התנועה הקיבוצית.

אבל לא רק זה. אנחנו הצלחנו, לדעתי, במשך השנים האחרונות, לרוקן בכלל את רעיון אחדות הפועלים — רעיון אחדות המפלגה ואחדות ההסתדרות — מתכנון האמיתי. כי מהו האיחוד שלנו? האם זה איחוד פורמלי, רק של חברים המשלמים מסים, — כשם שזה נשנו בטרייד-יוניונים באמריקה שהחברים מוסרים למישהו לארגון בשבילם שביטוח, לנהל בשבילם משאומתן עם בעלה-הבית, ובשביל זה משלמים מסים?

יש ארגוני פועלים כאלה הרבה מאד בעולם. מיליוני פועלים בעולם אינם מאורגנים יותר טוב מזה. ואני אהיה אחרון לזלול בדבר הזה. באותם הארגונים הפשוטים אשר לכאורה המגע בין חבר לחבר היה רק מגע בשעת מיטינג, או בשעת שבתה, או בשעת משמרת על יד השבתים, או פעם באיזו אסיפת תעמולה — המגע הזה גם כן יצר גדולות: הוא נתן לפועלים חברות יותר עמוקה משהם יכלו להגיע אליה בלעדי הארגון במשך זמן רב מאד, ואולי גם לא היו מגיעים אליה עד היום הזה. אבל תנועתנו לא היתה כזאת. בתנועתנו היה מייזוג בין הרעיון ובין המעשה הכלכלי, בין החוץ המדיני והסוציאליסטי לבין מפעלי יום-יום. הדבר אשר חלם עליו מרכס בשעה שכתב את המניפסט הקומוניסטי, או בשעה שנוצר האינטרנציונל הראשון, החלום על מין תנועת פועלים שאצלה מתמוגים יחד כל התפקידים השונים ויוצרים יחד חברה אחת מלוכדת (דבר שהוגשם רק בפרטים שונים), אצלנו קם ונהיה. אצלנו קמה תנועת פועלים כזאת.

ואני אומר את הדבר גם ברגע המר הזה: אני חושב שאנחנו חוטאים לעצמנו, לילדינו, לדור הצעיר בארץ, אם בתוך כל הויכוח המר בינינו, איננו פורשים — בכבוד, בגאון גדולה — את הדגל של קיום ההסתדרות. בין אם הדבר הזה בא מתוך רצון טוב, מתוך שלבם של אנשים רגיש מאד לפגימות הגדולות בתוכנו, — והן בודאי ישנן, אולי הרבה יותר משהמבקרים יודעים על כך — ובין אם זה בא מתוך חשבון אחר לגמרי, — מתוך חשבון שטוב להעמיד את כל הפגמים שלנו במין ראוי מרכו, או ראוי מגדיל, מפני שזה מאפשר ליחס אותם למישהו ולתלות בו את הקולר, בכל אופן, לדעתי, אנחנו בתוך כל חיינו איננו מגלים לעצמנו את גודל הענין של תנועת הפועלים בארץ-ישראל, איננו מגלים לעצמנו את גודל ההסתדרות, את גודל הישגיה, שבאמת אינם פוסקים כלל. תקחו, למשל, את הרשת הזאת העצומה של

עזרה הדדית בהסתדרות. אתם, חברי המשקים, אולי אינכם רגישים לדברים אלה, מפני שאתם הגעתם למין אחריות הדדית כזאת ולמין ביטוח כזה סוציאלי, שאינני יודע אם איזה משטר בעולם הגיע אליו. גם המשטר הסוביטי לא הגיע למין חיסון כזה של גורל האדם כאשר הגיע אליו המפעל הקיבוצי שלנו. אבל גם הסתדרות זו, שאין מאחוריה שום שלטון של כוח מדיני, שהיא כולה בנויה על רצון חבריה, הגיעה לרשת כזאת של מפעלי עזרה הדדית כאשר לא הגיעה אליה שום תנועת פועלים בעולם. ונדמה לי שכפעם בפעם אתם קוראים על דברים חדשים — „דור לדור“, או משהו אחר — ואינכם שמים לב לזה. אבל מה זה נקרא „דור לדור“? מהו הרצון הזה של תנועת פועלים חפשית, אשר שום עזרה מדינית אינה עומדת מאחוריה, לפתור בכוח עצמה את שאלת הביטוח של זקנה! הרי זה דבר כביר, עצום, אשר אפילו ארצות גדולות עם כל הרפורמות שלהן ועם כל המיליונים העצומים העומדים מאחוריהן, עדיין לא הגיעו אליו. כפעם בפעם אתם קוראים על יסוד מפעלים. הנה, למשל, „פור“ — זה הרצון לחתור חתירה הרבה יותר עמוקה לעתיד התעשייה בארץ. כל ידיעה קטנה בחיי ההסתדרות במובן זה יש בה כדי למלא אותנו לא רק גאון, כי אם גם בטחון, שמפעמים בנו כוחות עצורים המתפשטים להם מוצא; וכל פעם שרק נפתח אשנב חדש, או נפתח צינור חדש, מתגלים בנו כוחות עצומים שלא התגלו קודם. וזה אולי אחד החסאים שלנו, שעם כל יצירתנו — לא פתחנו די צינורות בשביל הכוחות הגנויים בנו. אילו היה בארץ מוסד רציני שיעשה מחקר של ארגון הפועל, של כל היצירה שלו, כשם שיש בעולם הרבה מוסדות חקירה בטכנולוגיה, ביחסי עבודה, בפרודוקטיביות של עבודה, והיה מגלה מה כוחם של הפועל היהודי שבא לארץ (אותו פועל, שאנחנו כולנו הכרנו אותו בתור בטלן שבבטלנים; אותו פועל, שהוא לכאורה יורשם של אנשים אשר לא היו להם שום הרגלים של עבודה גופנית) או של ילדי ארץ־ישראל, ילדי מושבות ומשקים, לגבי כושר הסתגלות לעבודה או כשרונות של חידושים בעבודה, היו מעמידים את הפועל העברי בארץ אולי בשורה הראשונה לגבי פועלים בארצות אחרות. הפועל הארץ־ישראלי, כמו הפועל בכלל, בזמן שזה ניתן לו, בזמן שהוא גובר על כבלים, צפונים בו כוחות עצומים שהיו מתגלים, אילו היו כוחותינו הציבוריים מכוננים לא לשעבודו של הפועל, כי אם לשחרורו של הפועל, כלומר: לא להחזקתו במסגרת עלובה וקטנה (כמו שה„בונד“, למשל, החזיק את הפועל היהודי, אשר לכאורה הוציא אותו לעולם הגדול של רבולוציה ושל מלחמת־מעמדות, אבל לא נתן לו שום מוצא אמיתי של כוחות. מלבד אותו קומץ קטן, שהיה מדפיס פרוקלמציות, או עושה

שביתות, או הולך לקטורגה). הפרובלימה הגדולה ביותר של תנועתנו היא: פתיחת צינורות לכוחות האדם הגנוזים, העמקת הפרודוקטיביות, לא רק במובן של הוצאת כמות עבודה יותר, כי אם במובן כרודוקטיביות של מחשבתנו, באפקים גדולים בכל השטחים: בכיבוש האדמה, בבנין ובהרמת חיי חברה. אבל זה דורש אורח מסוימת. מדוע ההסתדרות יכולה לעשות מה שהיא עשתה? לא רק מפני מסי החברים שלה והמשקים שהקימה לעצמה, אלא מפני שצירפה לארגון הרגשה של חברות! זה מה שהסוציאליזם רצה לתת לפועל בעולם ונתן רק לקבוצות אידיאליסטיות, לקבוצות קטנות של רבולוציונרים, שחיו חיים עמוקים מבחינת הכרת ערכם וערך השליחות הגדולה שלהם. אבל ההסתדרות הצליחה לעשות את החברות לקו אפני של תנועת הפועלים.

בשנים הראשונות שלי בארץ ראיתי תמונות יפות מאד של חברות. אבל מה היה טיבה של אותה חברות בארץ לפני עשרות שנים? הרי אנשי „השומר“, למשל, — אותה קבוצה קטנטנות של קומץ בחורים: הם ידעו באמת גילויים גדולים מאד של חברות, אבל זה היה ענין של ה.ם. או החברות העמוקה מאד של חברות „הפועל הצעיר“, והיו הרבה חברות קטנטנות מאד. הכרתי חבורה קטנה שמילאה תפקיד חשוב מאד בארץ, והיתה מורכבת משלושה אנשים (ואותם האנשים עדיין מקיימים חברות זו שלהם). אבל ההסתדרות הוציאה את החברות מידי „השומר“ ומידי „הפועל הצעיר“ וחבורות של יחידים (גם החבורות של בלתי־מפלגתיים), ועשתה את הרגשת החברות לענין יסודי של התנועה; והארגון — לא הוא היה המקור של החברות, כי אם החברות היתה המקור של הארגון.

ואם אני מתבונן בשנים אלה ואני רואה שהחברות בתוך התנועה הולכת ופוחתת — אינני אומר שהיא פוחתת מפני חסאים של פלוני או אלמוני. יש הרבה גורמים לכך.

כמובן, לקיים הברות של מאה ושלושים אלף חברים — זה דבר הרבה יותר מורכב מאשר לקיים חברות של ארבעת אלפים חברים שיצרו את ההסתדרות הכללית. ויתכן שיש ביורוקרטיה, יתכן שיש פגמים גדולים במנגנון, יתכן שיש טעויות גדולות במנהיגות. אבל מי שרצה להעביר את הפרובלימות של טעויותינו הגדולות והפגמים שלנו לשטח זה (וזה קל מאד. מפני שזה בולט מאד. תמיד אפשר לומר: „המנגנון“ אשם) — יחסא חטא עמוק מאד. אם בינינו יש פגמים מסוימים, אם יש לפעמים התיבשות־עורקים בתוך מפעלים שלנו, אם ישנן תופעות של ירידה, של

הסתגלות לפרוספריטי או הסתגלות לתנאי מלחמה — הרי מי שיבחין בענין זה יראה שאין אלה חטאים של יחידים, כי אם ליקויים פזורים ברחבי התנועה.

אילו היינו, למשל, עושים השבון, איך השפיעה המלחמה על גילויים שונים בתנועה הקיבוצית כולה, לכל זרמיה — האם לא היינו מוצאים פגמים חמורים מאד, שאינני רשאי עליהם לדבר כאן באסיפה זו? האם לא הגיעו אלינו דברים הניתנים לשיקול מחדש? הרי יתכן שההזנחה שלנו במשך שנה־שנתיים, נניח, של המשקים, גרמה ליצירת מידות והרגלים, אשר אולי אחר כך בשום פנים לא נוכל להשתחרר מהם.

או, למשל, אקח דוגמה אחרת, מפני שאני יודע שזו דוגמה הנישאת על כל שפתים — הפגמים שנתגלו בשנים אלו בקואופרציה שלנו. אעז ואומר: אשמים לא הקואופרטיבים, לא איזה מוסד מסוים. ביסודו של הדבר, כמובן, אשמים אנחנו כולנו במידה גדולה מאד. אומר גם זאת: במשך הזמן הזה נעשו מאמצים גדולים להשתחרר מהדבר הזה...

מה הפרובלימה של קואופרציה זו? תנועת הפועלים בארץ־ישראל התחילה לארגן קואופרציה תעשיינית עוד לפני מלחמת־העולם הקודמת. זכורים הקואופרטיבים מיסודה של קפ"י, שהיו מוסדות חשובים בשעתם. אבל היינו כל כך דלים בנסיון משקי, כל כך לא הבינונו בנין משק כזה, כל כך עשינו את הדברים באופן שטחי, שהקואופרטיבים ההם נחרבו במשך זמן קצר מאד, מתוך שהיו בהם „פרינציפים“: היה פרינציפ שהפועל צריך לקבל שכר־עבודה מלא, ואם נשאר רנח צריך לחלקו בין הפועלים; ומוכן מאליו, שהקואופרציה כולה, מבחינה משקית, התנוונה על ידי זה שלא יכלה לעמוד בשום משבר קטן.

אחר כך קמו הקואופרטיבים שלנו, של עכשיו, שגם הם נוצרו באופן פשוט מאד ושהיתה שגיאה אחת יסודית ביצירתם, והם היו מוכרחים להגיע למה שהגיעו. לא מפני שחברי הקואופרטיבים רצו בזה. היתה, לדעתי, אפשרות להסתדרות, בשעת יסוד הקואופרטיבים האלה, שהיו אז חלשים מאד וזקוקים מאד להסתדרות, שהיא תאמר: הקואופרטיבים הם מפעלי הסתדרות: ההסתדרות מנהלת אותם, יש לה חלק חשוב בהנהלה, ואי אפשר לפתור שאלות רנחים, או שאלות עבודה שכירה, בלי הסכמת ההסתדרות.

אילו היה ההסתדרות אומץ־לב לומר את הדבר הזה, יתכן שהתפתחות הקואופרציה בארץ היתה אחרת לגמרי. האנשים או, באותו מצב קשה, היו שמחים מאד

להדרכת ההסתדרות, היו שמחים מאד לעזרה חמרית ההסתדרותית. והיה נוצר טיפוס מסוים של קואופרציה.

אבל מדוע לא עשינו זאת? האם מפני שהקואופרטיבים לא הסכימו? או מפני שהיו חברים שתבעו זאת והרוב השליט בהסתדרות לא נתן להם לעשות זאת? האם באו אותם החברים, שהם עכשיו כל כך מקשים על אלה שלא פתרו את השאלה הזאת, בשעתו עם איזה הצעות רדיקליות בענין זה? לא! אלא הם כלל לא הבינו את הדבר הזה. נסיוננו המשקי היה כל כך קטן, המבט שלנו כל כך קצר, שלא ראינו לפנינו אפשרויות כאלה של התפתחות. ובמידה שעלו מחשבות כאלה — הן נדחו, מפני שההסתדרות לא הפצה לקבל על עצמה אחריות בענין הקואופרציה, לא האמינה בה. זה היה בשבילה נסיון חדש. התנועה עברו עליה נסיונות קשים מאד של „סולל-בונה“, של „המשביר“ באותו זמן, והיא לא היתה מוכנה לקבל עליה אחריות לענין הקואופרציה. ארחיק לומר: אילו למדתם את תולדות תנועתנו, הייתם יודעים שהאידיאה של חברת עובדים, האידיאה של שלטון עצמי המכוון את החיים הכלכליים של הפועלים, של כל היצירה המשקית שלנו, אידיאה זו שכל כך הרבה דובר עליה ונכתב עליה — עלתה מהרגע הראשון שנוצרה ההסתדרות. היא לא הוגשמה בחיים. ולא הוגשמה לא מפני שמזכירות הועד הפועל בתור כזאת לא הגשימה אותה — היא נפגשה בקשיים עצומים ובהתנגדות גם בין אלה שדגלו בה. בין המתנגדים היה אליעזר יפה, למשל, שחשש מאד להשתלטות הפועל העירוני על החקלאי; או חברים מזרם פוליטי מסוים, שחששו לכך שחברת העובדים תהיה מכשיר בידי זרם אחר.

אם פעם תקראו ב„פנקסים“ ישנים של ההסתדרות את כל הפרוטוקולים המענינים מאד על חברת העובדים, תראו מה היה ציר הויכוח הזה שהתחיל אצלנו לפני עשרים ושתים שנה. כבר אז היו אצלנו חברים אשר הביאו הצעות איך לקיים בהסתדרות הנהלה כללית מרוכזת, ואיך לתת שליטה להסתדרות בכל משק, גם בקיבוץ וגם בקבוצה. דבר זה, למרות שהיו נלהבים לו מאד, לא הוגשם. ולא הוגשם לא רק מפני שנהלל לא רצתה בזה, כי אם מפני שגם „גודרד-העבודה“ לא רצה בזה, גם „השומר הצעיר“ לא רצה בזה.

כל אלה שכאילו זוקפים לזכותם עכשיו כל מיני עמדות רדיקליות מאד בבנין משק, בזמן שאנחנו עמדנו ליצור את המכשירים הגדולים ביותר: בנק הפועלים, „המשביר“ — הם, לדעתי, מי בגלוי ומי בחשאי, דחו את הענין הוירידי אותו. וכשבאנו לאחר שנים וניסינו שוב פעם להקים מכשירים של חברת העובדים — כבר

לא יכולנו ליצור אותם כפי שיכולנו אז. האם אנחנו אשמים בזה? האם היה פאן ענין של קבוצת ביורוקרטים, שלקחה לעצמה את השלטון והתנגדה להקים את חברת העובדים? האם המנגנון לא רצה בדבר הזה, ההסתדרות לא רצתה? חלקים חשובים מאד בתוך הציבור, חלקים הנוטלים לעצמם כל מיני זכויות, חלקים החושבים את עצמם בעיקר לאבננרדיים — הם מנעו את הדבר למעשה, הם לא הצטרפו אליו בזמן שהוקם. וגם לאחר זמן־מה ריכזו את כל מרצם בביצור הקרוב להם, ולא בביצור הכללי! מה שנוצר במשך השנים, — הנכסים של כלל ההסתדרות, שהם ברשותה של ההסתדרות, נוצר על ידי קומץ „משוגעים“. כך היה בענין „סולל־בונה“, שנוצר על ידי קומץ אנשים, אפשר לומר, בניגוד לדעה של רבים מאד, של חלקים חזקים מאד בהסתדרות, שתמיד מצאו להם נימוקים נגד „סולל־בונה“, אבל לא מצאו בעצמם את האש, את הלהט להקים את המפעל הפביר הזה, עם כל שגיאותיו. ואינני יודע איזו תנועת פועלים יש לה מפעל כזה, עם כוחות כאלה, כמו „סולל־בונה“. ואיני מדבר ברגע זה על הרכוש שלו, כי אם על התנופה שלו, על נכונותו להסתכן, על כוננותו לכיבושים גדולים. כמה וכמה דברים, שהם עכשיו בשבילנו כל כך פשוטים, לא היו אפשריים אילמלא קומץ אנשים זה, שריכזו את כוח היצירה של הכלל.

והיו נסיונות במשך שנים אלה להעביר קואופרטיבים להסתדרות. הנה היה קואופרטיב „חירות“ בירושלים. זה היה אחד הקואופרטיבים שמבחינה משקית הצליח מאד; וברור היה שקואופרטיב כזה, בסבב הדברים, אם לא ימצא איזה סידור חדש, מוכרח לעבוד גם בעבודה שכירה. ובכן, בלי הרבה פולמוס ובלי רעש, העביר „סולל־בונה“ את „חירות“ אליו, וכל אותם החברים שהיו מנהלים ב„חירות“, כולם עכשיו עובדים במפעל זה ב„סולל־בונה“. נסיון שני נעשה רק השנה. זה הנסיון של הקואופרטיב „המנפר“, אשר עבר לרשות משותפת של „סולל־בונה“, „המשביר“ וקופת הקואופרטיבים. זהו נסיון מסובך מאד מבחינה משקית להעביר קואופרטיב מצליח, שנעשה כמעט עסק פרטי, להסתדרות. אבל ראינו שבמשך הזמן הזה נעשה הדבר לא על ידי צעקות וויכוחים, מבלי פתרונים, כי אם על ידי חיפוש פתרון.

לשם מה אני אומר את הדברים האלה? כדי להגיד שחטאים שלנו ופגמים גדולים שלנו אינם פגמים וחטאים של מישהו אחר, שאנחנו יכולים עליו להטיל את האשמה. עכשיו זה נוח מאד, עכשיו מטילים את האשמה על מפא"י. אין דבר יותר נוח מזה. זה גם טבעי: אותה קבוצה, שהיא נשאה בעול ההסתדרות מיום קיומה הראשון בתוך הסתדרות חקלאית — ברור שיותר קל לזקוף עליה לא את ההישגים

(ההישגים הם, כמובן, של אחרים), אלא דוקא את כל הצדדים הקשים. אבל אין בזה לא הבנה לענין ולא התקרבות לפתרון שאלותיו, אם במקום לראות אותן ראייה אובר-קטיבית, מתוך הקשיים הציבוריים שיש בהן, מתוך הכרת האדם שלנו, מתוך חיפוש תנופה גדולה חברית לפתרון, אומרים: יש מישהו אחראי לכל מה שקוראים התנוונות ולכל מעשה ירידה בתנועה, ויש מישהו אחר התובע תמיד את העלייה. מה עשה מישהו האחר בשביל זה, במה השפיע, במה הוא זכאי לדבר, במה גילה דוגמה — את זאת איננו רואים. אבל זה נוח מאד.

מתוך קריאה בעתונות „השומר הצעיר“ עולה השאלה: כלום יש איזו חולשה גדולה בהסתדרות או איזה פשע בהסתדרות ש„השומר הצעיר“ אחראי לו? הוא אחראי רק ליצירתו, הוא אחראי רק לדעותיו החשובות מאד, הוא אחראי לזה שיש לו פתרון לכל השאלות הפוליטיות והסוציאליות העולמיות. אבל לצרות שיש בארץ — לזה לא הוא אחראי, לזה אחראית מפא"י.

במשך השנים האחרונות הורע מאד מצב החברות בתנועת הפועלים. במקום שיקדישו כוחות חינוכיים עצומים כדי לטפח חברות בתנועה גדולה, לא של אנשים שבאו מעיירה אחת, או שהיו פעם בקן אחד של תנועה נוער (לדעתי, אילו הבינונו את הפרובלימות שלנו, היינו אומרים: כשם שיש דאגה לארגון פועלים, דאגה להטפה של סולידריות אֶלמנטרית של פועלים, או של סוציאליזם — כך צריך היה להיות אחד התפקידים העיקריים של תנועתנו אנו טיפוח חברות אמיתיות, לא רק חברות פורמלית-ארגונית, כי אם קירוב אדם לאדם; תנועתנו אינה יכולה לחיות אם אינה מקרבת אדם לאדם, אם אינה מסירה מחיצות בין אדם לאדם), — במקום זה, לכשנתבונן לדעת מה היתה העבודה החינוכית של תנועתנו במשך הרבה שנים, או מה היתה ספרות תנועת הפועלים לכל גזניה במשך עשר השנים האחרונות, נמצא שנתגבשו מצד אחד סקטות שונות, עם אהבה עצמית, עם הרגשת דבקותן, עם הכרת השליחות שלהן; ויחד עם זה — טיפוח שיטתי של שונאות בין חוג לחוג, בין חבר לחבר. והטיפוח הזה היה בתוך ההסתדרות; ואני אומר: הוא היה בתוך המפלגה, ויתכן שהוא נמצא אפילו בתוך הגופים ההתישבותיים, שגם בתוכם, לדעתי, יש כבר טיפוח של ריחוק בין חבר לחבר, בין עובד לעובד, בין מגמה למגמה. ועכשיו הגענו למצב שהוא רק פרי הטיפוח הזה.

יש כאלה שראו אותו רק היום, שרק היום גילו אותו. אתי דיבר היום חבר חשוב מאד, שרק היום גילה את האימה של הדבר הזה, והוא רוצה היום, כמובן, לתת

לזה תיקון, והתיקון יהיה: אם אני אסכים למה שהוא אומר. במשך שנים רבות התפתח אצלנו פרוצס של התרחקות אנושית, של זלזול אנושי; לא של ויכוח אנשים שונים, ששניהם אולי בזכים על המצב ושניהם מחפשים תיקונים מעשיים לו. קראתי בימים אלה שאחד החברים במשק אחד הסביר במה הויכוח בינינו עכשיו. ובאמת, על זה אנחנו הלא איננו חייבים לענות. וסוף סוף אני מתבייש לספר: אני אינני יודע על מה הויכוח. עד היום הזה, אם ישאלו אותי — לא אדע מה לענות. על כל פנים, לא אדע לענות באותה צורה קלה מאד, שאני ימין או שמאל, שאני בעד דמוקרטיה או נגד דמוקרטיה, שאני בעד עצמאות פועלים או אני נגד עצמאות פועלים. את ההסברה הזאת לא אקבל.

יש אנשים היודעים שהבדל זה שבינינו נקרא הבדל של חזון, הבדל של מטרות שונות. אבל אני שמעתי פורכולה חשובה מאד, שהיא עכשיו מתהלכת בין אנשים לא במקרה. אומרים לנו: אולי המטרה היא אחת בתנועת הפועלים, אבל הדרך היא שונה. למשל, אילו היו אומרים לפנים שהדרך של „הפועל הצעיר“ והדרך של „אחדות-העבודה“ היא שונה — הייתי מקבל את הדבר הזה. אותם החברים של „גדוד-העבודה“, שבאו בשעתם לועידת „אחדות-העבודה“ ודרשו להוציא את המושבים מהמפלגה: כיון שהמושב זו תופעה „אנטי-סוציאליסטית“ אין לו מקום בתנועת הפועלים — יכלו לומר שיש שתי דרכים: או שארץ-ישראל תיבנה כ„גדוד-העבודה“ או שארץ-ישראל תיבנה כנהלל. אבל אם אשמע מחבר אחדות-יעקב: בינינו אין הבדל במטרה, אבל יש הבדל בדרך — אחייב אותו לומר מהי הדרך שלו. כאשר אשמע מחברים במשק שיש בינינו שתי דרכים — אהיה מוכרח לשאול: מה הן שתי הדרכים הללו? האם אתם אחרת בזנים את המשק. אחרת רוצים לבנות את החברה בתוך המשק, היש לכם אינטרסים אחרים בתוך המעמד, היש לכם אינטרסים אחרים בתוך התנועה החלוצית?

אנחנו הגענו למצב לא רק של נצחנות. ראינו שחברים בתנועה אחת, למשל, חברים סוציאליסטים רבולוציונרים, יכולים יפה מאה להתנגח. ופעם נודמנתי באירופה, במרכז יהודי גדול, למסיבה של מרכז „החלוץ“, ששם, כמובן, היו כל התנועות שלנו, וכאשר שמעתי את דבריהם אמרתי: הלא אתם סוציאליסטים, אתם מתכוונים לבנות חברה חדשה, אולם אתם עסקתם הפעם בשאלות „החלוץ“ כבני חנונים, אשר הורדת פרוטה ממישהו קובעת בשבילם, ולא האידיאה הכללית; את הירושה הזאת העברתם לתוך החיים הרוחניים שלכם.

הנהגה אנחנו הגענו בשנים אלה לא רק לאותה נצחנות ותחרות בלתי־פוסקת, כאילו מפעל אחד נבנה מהעלבת חברו, מדחיקת חברו, מהורדת הפרסטיז'ה של חברו. צעקת הקיפוח התרגלנו אליה. היא נעשתה חלק כל כך גדול מחיינו אנו, שאיננו שועים כל כך לצועקים לקיפוח. לא תמיד המקופח דוקא הוא הצועק. אבל יש דבר שהוא ניתן יותר קל — והוא הורדת פרסטיז'ה של הזולת, העמדתו במצב יותר עלוב, יצירת אוריה סביבו שהיא מחייבת אותו להתכווץ באיזו פינה. ואת זאת עושים. אולי זה ענין של תכונות אנושיות, אולי יש בזה סיפוק צרכים חשובים מאד. אבל אם תנועת הפועלים בארץ יכולה להתרומם, יכולה לצמוח מתוך זה — בזה אני מסופק מאד. מה שקרה לנו עכשיו — זה דבר אשר לא היה בתנועתנו מעולם דבר דומה לו, ואשר עלול להיות לנו מקור של נגעים עצומים, אשר פולנו נמרוט את שערותינו למראם ולא נוכל להם; ובעוד זמן־מה יתכן שזה יתגלה בצורה המכריעה, בצורה הפורקלית, בצורה המדברת לכל העולם החיצוני. אבל מי מאתנו שהתבונן מכבר בתופעות שונות של חיינו החברתיים, מי שהתבונן לאוריה הרוחנית בתוך המשקים שלנו, מי שהתבונן כמעט בכל פגישה ופגישה שלנו למגע בין גוף לגוף, בין חוג לחוג — אם היתה לו הבנה לדברים ממש, לא רק לשמות של דברים — ההוא לא יכול היה שלא לראות שיש פאן פרוצסים של התפוררות; שהיצירה הגדולה הזאת היא למעשה, לא באופן טורמלי, במובן נפשי, כבר מתפוררת.

זה פרוצס של התפוררות, שנמשך הרבה מאד שנים, ורק עכשיו הוא קיבל את הצורה החריפה שלו.

והנה, אף אילו לא הגענו לקרע של עכשיו, הייתי מרגיש בי חובה להתקומם נגד הפרוצסים האלה. לא רק מפני שהם, לדעתי, מבחינה אנושית מורידים את ערך האדם, לא נותנים לו להיענות לחבר, לא נותנים להביא לידי ביטוי אהבת אנשים, יוצרים חץ בין אנשים (בכל חברה יש כוחות היוצרים חץ, חץ ללא צורך) — אלא גם מפני שהמגמות הללו מוכרחות באופן טבעי לעשות מן ההסתדרות כלי הרבה פחות דינמי, הרבה פחות מסוגל להגשים את כל אותן הדרישות הטובות שדורשים ממנה. כי לא די שאתה בא ומציע, שיש לך רעיונות מצוינים בתוך תנועת הפועלים — אתה צריך לבוא ולומר כיצד אתה מגשים אותם.

המגמות הללו שהתבצרו אצלנו עכשיו הקטינו למעשה את כוחה של תנועת הפועלים ודילדלו את ערכו של כלל הפועלים; הן תמיד מגדישות ביקורת לגבי הכלל

ולא ביקורת לגבי עצמן. מעצמן תבעו הרבה מאד — בתוכן, בתוך מפעליהן; מעצמן לגבי ההסתדרות — לא תבעו כל כך הרבה.

כמה חברים שעומדים עכשיו בראש תביעות גדולות, יש אשר הייתי פונה אליהם שיגישו שכס לאיזה מפעל הסתדרותי כללי, שאין עמו למעשה שום רנח, לא של זרובה להתישבות ולא של שלטון באיזה מקום, והייתי נתקל — בין החברים היותר אקטיביים — בדחיה, בעיכובים, באירצון, בחוסר־אהדה.

וכינן שיצירותינו הגדולות ביותר אי אפשר לנו להגיע אליהן אלא בדרך הכלל כולו; כינן שאני עוד נשארתי באמונתי התמימה, שכל כמה שחשוב כוחו של „חבר־הקבוצות“, או כוחו של „הקיבוץ המאוחד“, או כוחו של „השומר הצעיר“, הרי בכלל סמונות אפשרויות הרבה יותר גדולות (אינני אומר שהן מתגלות; יתכן מאד שפוח ההתגלות פיוס הזה בגושים הוא יותר גדול מאשר בהסתדרות; פוח ההתגלות של כשרון היצירה של ההסתדרות נחלש מאד, הוא כבול מאד, אין לו נושאים). — משום כך אני בוכה כל כך על המגמות הללו, שהן כובלות את ההסתדרות, מורידות אותה בעיני חבריה, מורידות אותה בעיני ילדיה, הרואים אותה רק כשדה־היאבקות — היאבקות של חוגים שונים, אינטרסים או אידיאות וכדומה.

ויש לי צורך לומר דבר, שאולי עוד יותר יפגע במישהו. בשנים אלה אולי הייתי באיזו מידה שותף לדברים שיצירתם עוררה רוגז, שאופן יצירתם, שיצירתם — עוררו אי־אהדה (אמרתי, למשל, ש„עם עובד“ עורר אי־אהדה מאורגנת), וראיתי סביב מפעלים כאלה הרבה היאבקויות. אפשר לומר: החיים הציבוריים מלאים היאבקויות. טבעי הדבר הזה, אבל לא ראיתי שאותם הפוחות אשר גילו כל כך הרבה אירצון מצדם למפעלים בהסתדרות, שלא הניחו את דעתם — שהם בעצמם נעשו גורמים של יצירות הסתדרותיות.

אני מוכן להציע שנקח רשימה של מסעלים שהוקמו במשך עשר השנים האחרונות, אשר הרחיבו את תחומי ההסתדרות, הגבירו את יכלתה, את המגע שלה עם חבריה, ונשאל מי הקים את המפעלים הללו בכל השטחים — אם אלה אשר יש להם איזה מין מונפולין על ביקורת רעיונית של ההסתדרות, על דרך נכונה בהסתדרות, ושההסתדרות לא נשמעת להם? אולי מישהו יאמר לי, למשל, איזה חלק יש ל„השומר הצעיר“ ביצירת איזה ענף חשוב בחיי ההסתדרות, איזה מנוף חשוב בחיי ההסתדרות — אני לא ראיתי את הדבר הזה, למרות כל החברות והאידיאולוגיה המעמדית הנאמנה מאד שלהם. אולם יתכן שחבר אחד, אדם כמו יבנאלי, יתכן שתנחיל להסתדרות במשך

הזמן הזה שני מפעלים חשובים מאד מבחינת עזרה הדדית וחברות בהסתדרות. יכולתי ללכת פינה פינה ולציין התחלות חשובות מאד בהסתדרות, אבל אינני מוצא שהדבר הזה דוקא, — שבשבילי הוא נקרא הגשמת הסוציאליזם — נעשה על ידי המונופוליסטים הללו לְרִדְקִילּוּם מעמדי בהסתדרות.

והנה, קרע זה — בשבילי זה לא רק שאלה פשוטה של פרישת מספר חשוב מאד אמנם של חברים, וחברים שבעיני אינם יותר רעים מאשר חברים אחרים, הוא בשבילי לא רק קרע של מספר מסוים של חברים, הרואים לעצמם צורך לפרוש מחיי המפלגה, מפני שנתגלה להם שחיהם הרוחניים והחברתיים אינם יכולים להסתדר בתוכה. אף אילו היה הדבר כך, היה זה ענין רע מאד, עצוב מאד, מדאיג מאד, מדאיג בפרט בשביל מפלגה, שחיתה במשך הרבה שנים וגם השיגה משהו, הרבה יותר ממה שידוע. לדעתי, הענין יוצא גם מתחום זה, שבמקום מפלגה אחת יש שתי מפלגות. למשל: היתה פעם בארץ התפלגות מפלגת „פועלי-ציון שמאל“ לשתים: למפלגת „פועלי-ציון שמאל“ של אַברמוביץ-יצחקי; ולמפלגת „פועלי-ציון שמאל“ של אַרְס־ניר-ורובבל. אינני חושב שתנועת הפועלים נודעוזה בגלל זה, ואינני חושב שהיא נעשתה מאושרת מאד כאשר שמעה ששתיהן שוב נתאחדו, או כאשר שמעה עכשיו שהוקמה חזית השמאל או איחוד השמאל. אין לי רושם שפועלי ארץ-ישראל הוקירו מאד את הדבר הזה „השומר הצעיר“, ו„פועלי-ציון שמאל“ הגיעו לידי הסכם על חלוקת מנדטים. הרי זה איחוד! לא שמענו איך נתאחדו התפיסה של מדינה דו־לאומית של „השומר הצעיר“ והתפיסה של „פועלי-ציון“, של מדינה יהודית-סוציאליסטית. לא שמענו, וזה לא נעשה מאורע בחיי תנועת הפועלים, ודאי לא בחיי העם היהודי. אבל איחוד „הפועל הצעיר“ עם „אחדות-העבודה“ שנעשה בשעתו, איחוד זה נעשה מאורע היסטורי, אולי יותר משאנחנו יודעים.

אני חושב, למשל, שגורל המדיניות הציונית במשך שלושים-עשרה שנה האחרונות נקבע במידה גדולה מאד על ידי אותו רגע שאיחד את „הפועל הצעיר“ ו„אחדות-העבודה“. ואני חושב שהרבה מאד מעשים נתאפשרו על ידי זה שנכנסה רוח חדשה בהנהגת התנועה הציונית. אינני יכול עכשיו למנות פה כל מיני עניינים. אבל מי שרצה ללמוד את הדברים הללו יכיר שכל האופי של ההנהגה הציונית נשתנה על ידי האיחוד הזה של שתי מפלגות קטנות אלו — „אחדות-העבודה“ ו„הפועל הצעיר“; הוא קבע דבר-מה בהיסטוריה של הציונות, לא רק בהיסטוריה של ההסתדרות ושל תנועת הפועלים בארץ.

והנה, ממש כשם שהאיחוד הגדול הזה של „הפועל הצעיר“ ו„אחדות-העבודה“ נעשה נקודת-מוצא ומנוף, קודם כל בשביל התנועה הציונית-הסוציאליסטית בגולה לכל וזמיה, ואחר כך בשביל הציונות כולה ובשביל המדיניות שלה, אולי גם בשביל ההתישבות שלה (אילו, למשל, הקדים האיחוד בשתיים-עשרה שנה אני חושב שכל ענין ההתישבות היה אחר; אני חושב שאנחנו איבדנו את צמדתנו המכוונת בהתישבות בתקופת ה„סאקריזום“, ויתכן שעכשיו סאקר בוכה על הדבר הזה. או עמדה תנועת הפועלים ליצור מכשיר מנהל את ההתישבות מבחינה משקית ומבחינה מדעית, עם הנלהח חשובה מאד. הפסדנו אותו, לדעתי, מפני שלידידי תנועת הפועלים או לא היתה השפעה בציונות, ומה שהפסדנו באותה שנה לא תיקנו עד עכשיו. ויתכן שכל תולדות תנועת הפועלים בארץ, גם של „השומר הצעיר“ וגם של „גדוד-העבודה“, היו אחרות, אילו קם או בפתחתקה איחוד של פועלי ארץ-ישראל) — ככה, לדעתי, קרע זה בינינו, או פרישה זו (מסלגת פועלי ארץ-ישראל יש בה שמונה-עשר אלף חברים, ואומרים ששליש מהם פרש), זה פצע עמוק מאד, שכרוכות בו סכנות עצומות. מפני שמסלגת פועלי ארץ-ישראל זוהי התנועה היחידה בכל העם היהודי — התנועה היחידה אשר למעשה לקחה על עצמה את האחריות להנהלת המפעל הציוני, בשטחו הכלכלי ובשטחו הפוליטי. ועם כל הפגמים שאני בעצמי מונה במפעל זה ובהנהגה שלו הכלכלית והפוליטית (אני לגמרי לא קניגור מושבע לא להנהגה המדינית שלנו ולא להנהגה ההתישבותית שלנו, והייתי שמח מאד לו נגמר כל הענין של היום — והייתי או אני מקבל את התפקיד של מבקר, אבל לא בתור סיעה). קרע זה מביא לידי שברון את הכוחות המעטים בעם ישראל, אשר גיבשו נסיון חלוצי-התישבותי של ארבעים שנה וריכזו בידיהם אמן גדול גם של תנועת הפועלים וגם של חלקים גדולים אחרים בעם היהודי.

וזה רכוש יקר לכל תנועה; אמונם של המונים — זה דבר יקר מאד. כמובן, אמן כזה אם אין לו הצדקה — מוכרח להתבטל. ואף אם יש צירוף של כושר יצירה, של תנופת יצירה, של נאמנות לענין, אם חסרה לזה נאמנות המונים — אינם יכולים להיות פוריים ביותר. ואנחנו, במשך שנים רבות, בעמל שנים רבות, יצרנו מין צירוף כזה גם של כוח יצירה מסוים, שהלך ועלה ויכול היה עוד לעלות הרבה, ושל נסיון של יצירה, וגם של אמן המונים גדול שהלך ועלה (אפשר היה כפעם בפעם להתנפל על מפא"י, לתקוף אותה — בחינת חצים ששולחים תמיד לחוק, למי שעומד בראש. אבל כשהגיע רגע מכריע — נוכחנו שיש אליה אמן גדול), והנה

עכשיו אנחנו עומדים בבובו צעום של הרכוש הזה. כל המאמץ שבוה הוא מקטין ערך חשוב מאד לנו ומנלה בו פגמים, הוא כאילו מעלה את עצמו — אני חושש שהוא נוטל אמון לא רק מאחרים, אלא גם מעצמו. כשאדם קורא, למשל, בספרות־הבחירות של עכשיו על איזה מעשה־תועים של פלוני פקיד או עסקן או מישהו אחר, אינו יודע אם זה אמת או לא. אבל הוא יכול לחשוב שעצם הדבר שיש חבר המספר עניין כזה, מוכיח שהענין מתקבל על הדעת! ומדוע לא יחשוב שזה יכול לקרות אצל המספר עצמו? מנין הבטחון?

המפלגה, שהושברה שבר עמוק מאד, העיזה ברגע של סכנה גדולה לעצמה, לציונות, לקרוא לפועלים בלתי־מפלגתיים להתאחד סביבה, והיא נענתה בהתלהבות עצומה יוצאת מן הכלל בתולדות תנועתנו על ידי אלפים רבים, תופעה שלכאורה כל פועל, כל סוציאליסט היה צריך לשמוח לה. ואני ראיתי שכותבים על זה עקיצות, בלעג, בביטול. אבל אין מסתפקים בזה ורואים צורך גם לספר שפלוני, למשל, לא בא למפלגת פועלי ארץ־ישראל מתוך הכרה, או מתוך חברות, או מתוך איזה רגש של סולידריות, או מתוך חרדה לציונות, ולהוכיח שהוא בא מפני שהוא עבד, מפני שהוא פוחד מפני מזכיר האגודה שלו וכדומה. בלי זה אי אפשר לנהל ויכוח אצלנו. קראתי מכתב כזה התום בשם חשוב מאד: „אנוס“. זהו פועל אחד שכותב מכתב למערכת, בעילום שם, ומספר לנו כיצד מישהו הכריח אותו לחתום. מכאן מובן שאם עד עכשיו ישנם כבר חמישה־עשר אלף איש שחתמו (היום יש שמועה על עוד כמה אלפים) — זאת אומרת, שכל חמישה־עשר—עשרים אלף חברים אלה הם כולם פחדנים, כולם משועבדים! וכל ההופעה הזאת היא לא הופעה ציבורית, שיש לה חשיבות מסוימת גם למתנגד, גם למתנגד העומד בקצה הכי אחרון — לא! אלא זה מעשה ידה של מין פקידות כזאת דיקטטורית ומדכאה ומנצלת ומשתמשת בשלטון ובכל מיני אמצעי כפייה, כדי להכריח את פועלי ארץ־ישראל! כבוד לפועלי ארץ־ישראל! ואיש גיבור זה, שמגלה את ה„פשע“, שמוקיע אותו ברבים — אינו יכול לגלות את שמו לאותה מערכת, והמערכת של אותו עתון, שכל כך רואה לעצמו תפקיד להילחם נגד שחיתות ונגד קורופציה, יכולה לפרסם מכתב כזה, בלי לדעת מי האיש הזה שכתבו. האם דרושה עדות יותר מזועזעת למה יכול להגיע ויכוח ציבורי אצלנו?

במשך כל שנות קיומה של תנועת הפועלים בארץ־ישראל עוד לא היה כמאורע הזה. בזמן שהמפלגה כל כך הוכחה ויתכן שגם מחר תהיה מוכה, שהיום אפשר

כל כך להשתחרר ממנה, לכאורה, ושמותר לדרוך עליה, להתכחש לה אפילו, במצב זה שיפה מאד, לכאורה, לעמוד מבחוץ, — ברגע זה באים ומצטרפים למפלגה איש אחרי איש, מפעל אחרי מפעל, אלפים אחרי אלפים, זקנים ונערים.

אני, למשל, מכיר ביניהם אנשים שהם עשרות שנים בארץ, ואנשים בלתי מפלגתיים, בעלי ביקורת גדולה מאד על ההסתדרות, אשר במשך שנים רבות התרחקו ממנה בגלל ניגודי השקפות עם המפלגה, ושום לחץ לא היה משפיע עליהם. ואני רואה שברגע זה הם באים ונותנים את שמותיהם. או, למשל, נוער במשקים, שגדלו באיורה מסוימת, אשר לא היתה בה ערות גדולה למפלגה, ברגע זה הם רושמים את עצמם במשמרת הצעירה של מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

האביט על זה כעל מאורע סתם, אפילו אם אתנגד לזה? הרי זה מאורע כביר, מאורע עצום. ואם אנחנו נהיה ראויים לו ולא נתן לו שיתבזבז, אם יהיה מלווה חברות, עבודה חינוכית גדולה, רצון להעלות אנשים חדשים לחיים ציבוריים. לתפקידים ציבוריים, אם יהיה מלווה יצירת מפעלים חדשים — האומנם לא יהיה הדבר הזה נקודת-מסנה לצד דמוקרטיזציה של תנועת הפועלים בארץ. שיש בה יסוד יותר מהפכני ויותר חשוב מאשר הדמוקרטיה הפורמלית, לצד אקטיביזציה של האדם, לצד גילוי אפשרויות היצירה הגלומות באותן שתי רבבות של פועלים?

אין אנו ברגע זה עומדים במצב של תנועה בהצלחה, כמו במקרים רבים שהיינו קרובים להצלחות גדולות ואיכותנו. בשנים אלה ראיתי הרבה מצבים שעמדנו בהם לפני איחודים, והאיחודים נדחו לכמה וכמה שנים. ראיתי אנשים אשר התחנכו על איחוד, אשר ראו את עצמם כנושאי איחוד, וכשבא הרגע המכריע — פשטו את הרגל. יכולתי בענין זה להביא לכם רשימה גדולה של שינויים כאלה — איך אנשים עברו מאיחוד ללא-איחוד. משום כך אינני יכול לדבר על זה כמי שבא ואומר: השגנו את הדבר. לא, דרושה עוד עבודה מרובה של שנים, כדי שרכוש עצום זה לא ילך לאיבוד. והרי זה מאורע יוצא מן הכלל. בזמן כזה, ציבור כזה יכול פכה להתעורר? מה, יש לו בזה רנח, טובת-הנאה אינו שהיא? האם זה מבטיח לו יותר הצלחות מקצועיות? והלא ישנם מונפוליסטים אחרים של הצלחות מקצועיות. הלא כל ההישגים המקצועיים הגדולים של תנועת הפועלים שייכים כנראה ל„חזית השמאל“. ואם בזמן כזה באים עשרות אלפי פועלים לאותה מפלגה שמונים בה כל כך הרבה חטאים, שאין בה מתום — זו תופעה שאינני מכיר דוגמתה בשום תנועת פועלים!

הקצע בעיני יש בו שני צדדים שמענינים אותי ברגע זה יותר מהכל: עצם הדבר שהוא נתאפשר מבחינה אנושית, שהוא הראה שהישגים ארגוניים של תנועת הפועלים, ולא ארגוניים בלבד, הישגים רעיוניים, חינוך של עשרות שנים — ברגע ידוע אינם יכולים לעמוד בנסיון מפני איזה דבר, שהוא בשבילי עיור, שאני אינני יודע אותו (ואשמח מאד אם אשמע הסברה מה היה הדבר ההיסטורי הזה — לא מה היה בין שקולניק ובין גילי במשא-אומתן שלהם על ועידה בעוד שלושה חדשים או בעוד שנה ושלושה חדשים, כי אם מה היה תוכן הדבר הזה). עצם הדבר שזה אפשרי, אפילו אם נתגבר על כך בקרוב, הוא באמת אזהרה איומה לנו, המעוררת את השאלה אם החינוך שלנו לשלמות ולאחדות הוא חינוך מספיק.

עצם הדבר שהקצע בא על בסיס לא אידיאולוגי-רעיוני. אילו באו פתאום חברים, מתוך איזו סיטואציה עולמית חדשה, ואמרו: אנחנו נפרדים בדרכים, אנחנו רואים לפנינו איזו שהיא דרך שאנו מאמינים שממנה נפתח לנו פתרון לשאלה היהודית, או נפתח לנו משען בטוח למדיניות הציונית בארץ-ישראל, ובגלל זה אנחנו נפרדים מכם — הייתי יכול על זה לבכות הרבה, אבל הייתי אומר: זה מקור רעיוני רציני, ואם איננו יכולים להתגבר על הניגודים של התפיסות הללו — אין בזה שפלות, אין בזה עלבון. כלום אני יכול לטעון, למשל, על הניגוד בין מרטוב ולנין כעל ניגוד מעליב מבחינה אנושית? זה באמת ניגוד של תפיסות עולמיות. אבל כל אלה מנשאי הניגודים שלנו, כל אלה מנשאי הפילוגים שלנו — אין להם כוח להביא רעיונות כאלה (אינני אומר שלא יביאו בעוד חצי שנה, בעוד שנה. הדברים יתפתחו, יסופחו ויגודים — גם אידיאולוגיים, גם עקרוניים).

לדעתי עמדה לפנינו באמת שאלה של חלוקה — לא כמו שמביימים אותה עכשיו ואומרים שענין „בילטמור“ הוא כסות-עינים לחלוקה, אלא ויכוח קונקרטי על חלוקה — יתכן שהיינו צריכים להיפרד זה מזה, או היו אולי נוצרים בינינו הבדלים כאלה שהיינו צריכים להיפרד זה מזה. הייתי יכול לבכות על הדבר הזה, אבל הייתי מרכין את הראש. אמנם, ראיתי שבויכוחים גדולים כאלה גילינו תמיד כולנו אחריות גדולה מאד. בזמן הקונגרס של ציריך, בזמן הויכוח הגדול על חלוקה — והרי זה היה ויכוח נוקב עד תהומות הנפש — כלום לא נפגמה או חברותנו? אבל גברה האחריות בעד הציונות, בעד תנועתנו. אמרנו: כל עוד אין הכרח להתפלג על הענין הזה — אנחנו לא נפלא. והתנועה ניצלה.

אבל הפילוג עכשיו בא גם לאחר שנים אחדות של ערעור חיי המפלגה —

ערעור חיי המפלגה לא במובן המקובל, במובן הפרת משמעת המפלגה, אלא במובן אחר לגמרי: נתעררו יסודות החרבה שלנו.

חברת פועלים, ככל חברה, יש לה חוקים מסוימים, אַתיקה מסוימת, יחסים מסוימים, שבתחומם אתה מתנכח, אתה נאבק, למשל: בשבילי הזעזוע הגדול ביותר מבחינה חברתית-ציבורית היתה ועידת כפרוֹיִתקין. אם לחברים מסיעה ב' היתה הכרה שאותם החברים שנשפטו על ידי משפט עליון של המפלגה — נשפטו שלא בצדק, יכול אני להבין את הדבר הזה. כשלעצמי יש לי אמן לחברים כפריץ נפתלי או כברוך אייזנשטט. אבל אני יכול להבין שחברים טובים ביותר, אנשים הגונים מאד, עלולים לטעות במשפט. בעצמי הייתי צד למשפט־חברים בהסתדרות, בענינים שלגמרי לא ענינו את הציבור, אותי הם ענינו, ואני התקוממתי בכל לבי נגד השופטים — ראיתי שהם לא מבינים את הענין, שהם שופטים לא בצדק. זה דבר שיכול לקרות בכל חברה, ומותר נגדו להתקומם. אבל יש צורה של התקוממות: אפשר להתקומם על ידי אַפְלָצִיָה, על ידי ערעור משפטי בפני אינסטנציה עליונה, על ידי פניה לדעת־הקהל, על ידי גילוי הענינים. אבל אם באים ואומרים לוועידת המפלגה: אתם אינכם רשאים לשפוט את החברים, ולא נתן לכם שתשפטו את החברים הללו, ויש לנו שוט נגדכם — אנחנו נעזוב את הוועידה, הרי פירוש הדבר שאפשר לערער על משפט על ידי ערעור חיי החרבה — זה היה בשבילי זעזוע הרבה יותר גדול מאשר כל מיני חשבונות אידיאולוגיים או תנועתיים בתוך המפלגה. אם הדבר הזה מתערער בין קבוצת חברים — זה אולי לא כל כך טרגי, אולי זה גם מוצדק. אינני שולל כל אַלימות. אדם שהוא פעם נותן מכת־לחי איננו נעשה על ידי כך אלים. אבל אם חברה מאורגנת מחליטה להשתמש באמצעים של אלימות — הרי זה משנה את היסוד של חיי החברה. אין כלל לשער עד מה סיעה ב' חטאה לעצמה. כאילו לא היו לה אלה אמצעים להשפיע, גם בכפרוֹיִתקין וגם במועצת ירושלים (כאשר כל הארץ חיכתה למוצא טוב, וחברים גילו שם הרבה אמן והרבה רוחב תפיסה ורוחב דעת, ואנשים כמו שפרינצק, כמו שקולניק, כמו בן־גוריון, הציעו הצעות מקוריות מאד, הצעות מרחיקות לכת מאד), בדרכים של חברה מאורגנת, שהיו מעלים, לדעתי, לאין ערוך את כל ערכה וכל כוחה במפלגה. אבל אינני שופט לסיעה ב' לשפטה מדוע חטאה לעצמה במשך השנים הללו, שאפילו מתוך השקפותיה היא ומתוך אותם הענינים אשר היא חושבת שהיא מגינה עליהם היתה צריכה, לדעתי, לנהוג אחרת. אבל מבחינת האתיקה הפשוטה של חיי חברה, בכל ויפוח שהיה בינינו, סיעה ב' לא הסתפקה באמצעים

דמוקרטיים. היא לחמה נגדנו בשוט של אלימות, בשוט של הריסת חברה, בשוט של אובסטרקציוניזם — בכל מיני אמצעים, שמזכירים לי מפלגות שונות אופוזיציוניות, בפרלמנטים ידועים, אשר לא קיוו כלל להגיע פעם לשלטון, או להיות שותפים לשלטון, ורק חפצו להרוס את מוסדות החברה.

הדבר שיוכוח, נאמר שהוא ויכוח רעיוני, או כמו שאזמרים, ויכוח של דרך, יכול היה להגיע אצלנו לשימוש באמצעים כאלה — זה בעיני יותר מסוכן מאשר הקרע עצמו. מפני שאם לכך הגענו — אז כל מה שעשינו, וכל כוחנו בציונות וכל כוחנו בישוב, נמצא, לדעתי, בסכנה איומה.

אין לנו שלטון פיסטי, ואינני יודע מה יהיה לנו שלטון פיסטי, ואנחנו יכולים לבנות את חיינו רק על ידי זה שאנו מכירים בחברה בגורמים חברתיים — לא רק מתוך הכרה, מתוך כפיה, אלא מתוך רצון, מתוך הכרה שאחרת אי אפשר לקיים חברה, ומתוך נכונות מסוימת לזיתורים. ואנחנו כשרוננו לזיתורים לשם קיום החברה הוא קטן מאד, הוא דורש עוד הרבה טיפוח. ואמון העם לא ינתן לנו אם לא נגלה את הפשרון הזה. לכל הפחות בתוך עצמנו אנחנו צריכים לשמש דוגמה בענין זה. אבל אם אצלנו, אצל הפזח היותר מאורגן והיותר בונה חברה, יכול ויכוח להביא לפתרון כזה ולדרך כזאת, לגילוי כזה — סבורני שמצב זה, אם לא נתגבר עליו, עלול לשמש מניע שלילי מאד בתנועה הציונית של ימינו.

עוד משהו: כשאנשים באים אלינו וגורמים לנו מלחמות פנימיות, וראי עושים זאת מתוך יושר, מתוך הכרה שזו דרך מובילה למשהו טוב. אבל יש דברים שאנחנו גם רשאים לשאול. ואם אזמרים לנו שכל הפילוג הזה וכל מה שקשור עמו — גם הפלימה, גם ההפסדים המעשיים, גם ההפסד הפוליטי היהודי הכללי בענין זה, גם ההפסד בעיני תנועת הפועלים היהודית, נאמר באמריקה — שכל זה אינו אלא מעבר, ושכל זה צריך להסתיים בענין חיובי, בענין של איחוד (ואני אדם שהיה רוצה שיהיה כך) — הלא רשאים אנו להבין איך יהיה הדבר הזה. לא די לומר שאנחנו מאמינים שכל זה רק ענין של חזיון עובר. אי אפשר על צרות גדולות להכריז בשמחה ובחגיגות שאינן אלא חזיון עובר.

קראתי, למשל, רשימות של חברים צעירים, מאלה שנתפלגו מאתנו, שהם מדברים עכשיו כמו מתוך שמחה גדולה, מתוך שחרור נפשי גדול. אני מאמין להם. אבל זה רק אמר לי, שכנראה „דוכאו“ במשך שנים רבות. שהייתם אתנו יחד לא היה נוח להם — היה קחנק, היה פלא... מעכשיו ישנה שמחה. וכל זה מכונן לאיחוד.

האם אנחנו, כל הציבור שלנו, גם אוחס עשרים אלף בלתי-מפלגתיים שהצטרפו אלינו עכשיו. — האומנם מותר לנו לשאול: אולי תראו גם לנו את הדרך הזאת לאיחוד? אני גם כן רוצה להבין — אפשר שלא אתנגד כלל: האומנם הדרך הזאת של העמקת כל מיני ניגודים שלנו וחלוקת כל מיני ניגודים על פי הקו של סיעות, גם זו שלב לאיחוד? האם אין ציבור הפועלים רשאי לשאול במקרה זה, איך יבוא איחוד זה, מה הדרכים המובילות אליו?

אינני יודע אם העצמאות המעמדית שלנו מניחה את דעת הדורשים עצמאות מעמדית. אבל אצלנו, בתוך העצמאות המעמדית, נוצרה עצמאות אחרת לגמרי — עצמאות של כל מיני גופים שונים, אשר שללה את האפשרות שתנועת הפועלים בארץ תהיה עצמאית, שתוכל ברגעים ידועים לעשות ניתוחים, להיפטר ממחלות, לפתור שאלות.

בקשר לזה אגע עוד בשאלה אחת, שעכשיו אינני רוצה להרחיב עליה את הדיבור, מפני שהיא יותר מדי גדולה וחשובה — שאלת אפיה ודמותה של עצמאות הפועל בהתישבות. אנחנו, כידוע, הלא איננו מחשיבים כלל את החטיבות הללו, את פעולתן, שהיא הסתדרותית, שהיא יוצרת, שהיא ביטוי של כוח פועלים, או כמו שאמר חבר אחד: שאנחנו רוצים להפוך את ההתישבות לאב קאדס. הלא ידוע באיזו מידה אנשים כמוני עינם צרה בכפעלים ההתישבותיים, בגופים ההתישבותיים, בפרט שהגופים עשו דברים כל כך חשובים.

אינני מוכן עכשיו לספר היסטוריה של הרבה מאד דברים מענינים בהסתדרות, שאנחנו שוכחים אותם, או שפיחים אותם. אומר רק משל אחד: אנחנו חיים בתקופה של מלחמה, וכולנו היזם יודעים ערך צבא, ואנחנו כולנו איננו פאציפיסטים. ואנחנו יודעים את הצורך בכוח צבאי. אבל שערו בנפשכם שמחר יתברר כי חטיבות צבאיות מסוימות, שיש להן תפקיד מסוים — להשתמש בנשק נגד האיב, או גם לאמן בנשק למטרות ידועות — יצאו קצת מתחומיהן, כמו שזה קרה בעולם לפני המלחמה הקודמת ולאחריה, ויאמרו: יש לנו קצת נשק — אנחנו רוצים לסדר את עניני המדינה. ואדם יבוא ויאמר: לא, רבותי, אתם לא בשביל זה קמתם, אלה דברים ששייכים לקמות אחרת — אלה דברים ששייכים לפרלמנט, לממשלה נבחרת. ואתם נבחרתם בחור צבא. אמנם בעיני העם אתם חשובים מאד, ואנחנו יודעים

כולנו מה זה מדים. אבל ראו, רבותי, אתם יצאתם מתחומיכם: במקום לעשות מה שאתם צריכים לעשות, את הדברים שאתם נועדתם להם. — אתם לוקחים לעצמכם סמכויות אחרות לגמרי, שהעם כלל לא התכוון לתת לכם. אין העם מתכוון למסור לאנשי צבא או לשכבות צבאיות סמכויות פוליטיות. יאמרו: אדם זה שוֹנֵא צבא. אדם זה אינו מבין שצבא לא יכול להיות רק צבא.

אני אומר: החטיבות ההתישבותיות — הן ענין גדול וחשוב מאד, ואין ענין צרה כלל בחטיבות ההתישבותיות. ומגוחך הדבר שאני צריך כאילו להתנצל כאן, אבל אני אומר: יש סמכויות מסוימות, יש תפקידים מסוימים לחטיבות ההתישבותיות. היוכחים אצלנו בענין זה התחילו לא מהיום. והיה זמן שחברים רבים, שהם עתה בסיעה ב', היו אתי כאשר הגוף הראשון, שהיה חשוב מאד בתור גוף התישבותי, בעל תנופה עצומה בזמן הראשון — „גדוד־העבודה“ — התחילו להרגיש בו שהוא יוצא מתחומי, שהוא לוקח לו סמכויות אחרות לגבי חבריו הוא, שהוא לא רואה צורך בהתערבות „חיצונית“ של הוועד הפועל של ההסתדרות בעניניו. דובר פה על חשיבות „סולל־בונה“, אבל הראשון שלא רצה בחשיבות „סולל־בונה“, שראה ב„סולל־בונה“ מתחרה בו, היה „גדוד־העבודה“. זו היתה ההתנגשות הראשונה שלנו עם חטיבה התישבותית, אשר במקום לראות את עצמה כשליחת הסדרות וכמעומדת לרשותה של ההסתדרות וכנתונה בתחומים מסוימים מקובלים על כולנו — ראתה את ההתערבות של ההסתדרות כפגיעה, כהתערבות בלתי רצויה, וראתה לעצמה סמכויות שונות.

היתה זו הפעם הראשונה שנתקלתי בפרובלימה כזאת. אבל אחר כך נתקלתי בה פעם שניה: לפני עשרים שנה בערך היה כינוס של קיבוצי „השומר הצעיר“ הראשונים, בזמן שעדיין לא היו להם עמדות רעיוניות ברורות (אז עדיין היתה להם עמדה, שמפני ש„אחדות־העבודה“ היא מרכזיסטית אי אפשר להם להיכנס ל„אחדות־העבודה“). ובאותו כינוס דנו על הצורך שהקיבוצים הצעירים יהיו גם קולקטיבים רעיוניים. ואני אז שוב הזהרתי אותם מפני התפתחות כזאת ואמרתי: זה יוצא מתחום התפקידים של החטיבות ההתישבותיות. עצם פרטנויה כזאת, שגוף משקי יהווה קולקטיב רעיוני — זו בעיני סתירה עצומה לזכויות החבר בתוך המשק. מפני שאם המשק מטיל על החבר לא רק חובות משקיות וחובות חברתיות, כי אם רוצה להטיל עליו (בכוחו של המשק הקיבוצי) חובות מצפוניות, חובות רעיוניות — הרי, לדעתי, הוא פוגע בזכויות האישיות של החבר בתוך המשק. כי

אינני מאמין שיכולה להיות לאורך ימים יצירה קיבוצית אמיתית, יצירה משקית אמיתית, אם אין לחבר זכות גמורה, חופש גמור, להיבדל מחבריו בדרך מחשבתו. ובכן, יציאה מהתחומים ראינו כבר בשנים הראשונות של המפעל ההתישבותי עוד יותר: לא הייתי אז היחידי שהתקוממתי כל כך נגד הדבר הזה. אתי היו אותם החברים ש:סדו את „הקיבוץ המאוחד“, על כל פנים בתקופת יסודו של „הקיבוץ המאוחד“, שעכשיו לגמרי נשכחה. ההתקוממות נגד יציאה מהתחומים של המפעל ההתישבותי לתחומים אחרים, ההתקוממות נגד הפוליטיזציה של „גדוד־העבודה“, ההתנגדות לענין של קולקטיביות רעיונית בחיי הקיבוץ, ההתנגדות העקרונית לשלילת סמכות ההסתדרות בעניני המפעל הקיבוצי — אלה היו הקנינים הרוחניים של מיסדי „הקיבוץ המאוחד“ בשעתם.

אין לפני ברגע זה התעודות הראשונות של „הקיבוץ המאוחד“, אבל לי נדמה שהענין של מרות הכלל, מרות ההסתדרות, של עמידה לרשות המעמד כולו, הענין הזה שהמפעל הקיבוצי אינו מתימר לעמוד מעל למעמד, לראות את עצמו חשוב יותר מהמעמד, כי אם רואה את עצמו כשם המעמד, כנענה לתביעות ההסתדרות — אלה היו העקרונות החינוכיים הראשונים של „הקיבוץ המאוחד“. לא כל כך הרבה נשאר מהם עכשיו.

אני רואה חברים צעירים המקבלים בפשטות כאילו ישנם במפלגת פועלי ארץ־ישראל אנשים שעינם צרה בעצם התפתחות הגושים ההתישבותיים. נכון שיש לנו כמה וכמה מושגים על התפתחותם של הגושים ועל עתידם. ואנחנו, למשל, איננו מקבלים את הדעה הזאת שאותם ההבדלים שהיו בתנועה הקיבוצית לפני עשרים שנה נשארו גם כיום. וכשאני, למשל, שומע עכשיו מדברים על ענין של חקלאות וחרושת יחד כעל מונופולין של גוף אחד מסוים — אני קצת משתומם. מפני שבינתיים התפתחו הרבה מושגים, ויש הרבה מושגים שקודם לא היו ובאו רק אחר כך.

הרעיון האפיקורסי הזה שאני מאמין בו הוא, שמסגרת משותפת לכל התנועה הקיבוצית היא לטובת המפעל הקיבוצי עצמו, לטובת התנופה הגדולה הקיבוצית, לטובת חבר הקיבוץ (אילו הגענו לתנועה מאוחדת היה החבר נעשה יותר בן־חורין, היה נפגש עם חברים אחרים, היתה מחשבתו מתעשרת); מי שמאמין כמוני, שהתגברות על מחיצות, אפילו מחיצות שיש להן הצדקה היסטורית, מעשירה את האדם, מאפשרת לו יותר לראות חבר באדם שעמד קודם מעבר למחיצה — הוא איננו יכול לקבל את הדעה שהיצירה הקיבוצית היא ענין של מסגרת סגורה. אינני מקבל את הדעה

שכל מסגרת סגורה ארגונית יכולה להועיל ויכולה להיטיב. הרבה דברים גדולים שנעשו בתנועה הקיבוצית לא היו נעשים אילו היו נשארות קבוצות קבוצות לבדד. עוד לפני עשרות שנים היו לי בענין זה ויפוחים בתנועה הקיבוצית, ואף ערכתי את הקובץ „הקבוצה“, שהיה מכונן ליצור את ההבנה לכך שהקבוצה לא תתקיים אם תישאר „עם לבדד ישכון“; שהתנועה הקבוצתית צריכה להגיע לידי הסעלה הדרדית, כדי להגיע ליצירות יותר גדולות.

המחשבה שלנצח־נצחים נקבעו מסגרות, ואסור — חלילה וחס — לפגוע בהן, אסור למזג אותן, אסור לשתף אותן, מפני שרק מסגרת כזאת מבטיחה את קיומה של אשדות־יעקב; מפני ששנה רק אותה מסגרת מסוימת עם אותה מזפירות מסוימת, ובה תלוי המשק הגדול ובה תלוי הרצון להקים משקים גדולים ולהרחיב אותם, אפילו יותר מהמשקים הקיימים עכשיו; וכי כל הרחבת גבולות זהו דבר מסוכן, פוגע ברעיון של המשק הגדול, — מחשבה זו אינה מתקבלת על דעתי. אני יותר מדי מאמין בערכו של המשק הגדול, בהכרח האוביקטיבי שלו; בצורך לחיות בחברה גדולה, וגם ביכולת הגוברת לחיות בחברה גדולה. ואינני חושש, חלילה וחס, שאם שתי מסגרות יבואו מחד לידי הסכם ותהיינה למסגרת אחת — על ידי כך, מה שנוצר, הרצון הזה ליצור, הוא ממחר הולך וגוסס.

זה נושא גדול, אחד הנושאים שעליו יש לי אתכם ויכוח במשך שנים רבות, רבות מאד. וחוששני מאד שהתוצאות השליליות אשר חששתי להן לפני כמה וכמה שנים — הרבה מהן, לצערי הרב, נתקיימו במשך השנים האלה. ואם דיברתי אתמול על אותם פרצוסים חמורים מאד של התרחקות אנושית בינינו (ואין זו רק שאלה פורמלית ארגונית — זו שאלה של התרחקות בהרגשה חברית) — נדמה לי, שהצמדה הזאת נגד איחוד התנועה הקיבוצית מילאה בזה תפקיד לגמרי לא קטן.

בטרם אגש לאותן השאלות היסודיות ששואלים אתנו — אגיד אולי מלה אחת כדי למנוע ויפוחים מיותרים בענין זה של הקיבוץ ומפלגת פועלי ארץ־ישראל (כלומר, ביקורת דרכי הקיבוץ מצד מפלגת פועלי ארץ־ישראל). אולי לא אני האיש שצריך להעיר בענין זה, סוף סוף אני איש חיצוני. אבל אני חושב שצריך פעם אחת לקבוע שאין לזהות את הקיבוץ המאוחד עם חברי סיעה ב'. עובדה היא ש„הקיבוץ המאוחד“ לא התקשר באופן רשמי מעולם עם מפלגה אחת. היה זמן שמפלגה אחת עשתה בשבילו משהו, וגם קיבלה ממנו משהו באופן חברי. ובינתיים חיתה איו ותפתחות משונה מאד, שהרבה אנשים ראו את „הקיבוץ המאוחד“ כזוהו עם

סיעה. אינני יודע אם סיעה זאת מנמה או לא מגמה — לא כל כך ברור לי הדבר הזה. אבל אני סבור שצריך סוף סוף, לאחר מה שקרה, להתרגל למחשבה שהקיבוץ וסיעה ב' אינם אותו דבר עצמו. אני אומר בזה דבר שחברי הקיבוץ היו צריכים לומר לעצמם.

לתנועה נשנה פורמציה פוליטית חדשה, אחרים קוראים לה מפלגה חדשה. היא קיימת גם בחלק ניכר של „הקיבוץ המאוחד“, אבל אין לזהות אותה עם „הקיבוץ המאוחד“. ואם יש חלק גדול של חברים ב„קיבוץ המאוחד“ שמודחים עם השקפותי אני, עם רעיון איחוד התנועה הקיבוצית — אינני יודע אם ינטלו על ידי זה זכויותיהם ב„קיבוץ המאוחד“, אם הם על ידי זה פחות בונים משק, פחות בונים חברה. על כל פנים, מותר סוף סוף לחדול מן המחשבה הזאת, שמי שחושב כמוני על איחוד התנועה הקיבוצית הוא על ידי זה פוסל את עצמו בתור איש הקיבוץ. אינני חושב שאפשר להכריז על שלושים או ארבעים אחוז של חברי הקיבוץ (או כמה שיהיו), אשר יש להם השקפות מסוג זה על התפתחות הדברים בקיבוץ, כעל חברים שהם פחות נאמנים לקיבוץ מאשר חברים אחרים.

אצלנו יש בכלל שיטה מצוינת מאד. אמנם עוד לא הגענו לכך שיכולים לומר לנו: אנחנו לגמרי שונים זה מזה, אבל מה אומרים? יש פחות ויש יותר: יש פחות ציונות ויותר ציונות, פחות סוציאליזם ויותר סוציאליזם!

השיטה הזאת נוחה מאד, מפני שהיא פוטרת מחידוש טרמינים. מישוהו נטל לעצמו סמכות לחלק ציונים, כמו שמחלקים בבית-ספר: לאחד חמישה עם פלוס, ולאחר רק חמישה עם מינוס. אבל אינני חושב שחברי הקיבוץ יכולים להשלים עם זה שיש חברי קיבוץ שהם +5 ויש חברי קיבוץ שהם —5. ואני מציע לחדול מן הדיבורים הללו, שיש תנועה נאמנה לקיבוץ ויש תנועה שהיא חוטאת לגבי הקיבוץ, דברים מעין מה ששמענו כל כך הרבה גם בימי „גדוד־העבודה“ בכל ענין וענין (אם, חלילה וחס, מסרו סליחת כביש ל„סולל-בונה“ — היה זה פשע גדול והתכחשות „גדוד־העבודה“). יש ויכוח, אבל הוא אינו מתחלק בין מי שהוא בעד קיבוץ ובין מי שהוא נגד קיבוץ. ואשר לשאלות הנוגעות ישר לענינים שלנו. קודם כל לשאלה של ימין

ושמאל, של רפורמיזם ורבלוויציניזם בתנועת הפועלים בארץ. הנשנה איוז ממשות בחלוקתה של תנועת פועלי ארץ-ישראל לימין ולשמאל? לא תמיד כותבים את זה בפרוגרמות, אבל בין הילדים ובין הנוער מדברים על זה הרבה מאד. ומה ענין רפורמיזם ורבלוויציניזם בתנועת פועלי ארץ-ישראל? בזמן האחרון

נורק הדבר הזה גם בספרות של סיעה ב': יש חלק בתנועת הפועלים שהוא רפורמי ויש חלק רבולוציוני. אולי נשאל פעם את עצמנו מה פירוש הדבר הזה?

למשל: מהו „השומר הצעיר“? האם זו תנועה רפורמיסטית או תנועה רבולוציונית? הרי אפשר לסקול אותי בעד שאלה כזאת — וכי למי עוד יש פֶּטֶנֶט על רבולוציוניות אם לא ל„השומר הצעיר“? אבל אומר לכם את האמת: לדעתי, אין אצלנו אדם אחד בתוך תנועת פועלי ארץ־ישראל, על כל פנים בתוך ההתישבות העובדת, אשר יכול להוריד מעצמו את השם „רפורמיזם“: כולנו רפורמיסטים! אינני אומר אם אנחנו ששים לכינוי זה או לא. אבל אם יש יופוך במלים — הרי, לפי המקובל בטרמינולוגיה המרפסיסטית, אנחנו, לדעתי, כולנו רפורמיסטים, כולנו. אני זוכר שבזמן יצירת „אחדות־העבודה“, כאשר נפגשנו עם חברים שונים, אשר ראו את עצמם נציגי הסוציאליזם האמיתי, לא כמונו, הם אמרו לנו: מה זאת אומרת, מה אתם עושים? במקום לנהל מלחמת־מעמדות בארץ אתם עושים קבוצות, בתוך משטר קפיטליסטי זה אתם בונים דברים? והיה ידוע בכל הספרות הסוציאליסטית המדעית שמי שהולך לבנות תאים קואופרטיביים או סוציאליסטיים בתוך המשטר הקפיטליסטי, הוא מוציא את זמנו לבטלה. והווי הרפורמיזם, אשר במקום ללכת ולהגשים את עניני הפועלים על ידי מלחמת־מעמדות, על ידי בריקדות, על ידי שביתות וכדומה — הוא הולך ומנסה ליצור איזה מפעלים קונסטרוקטיביים.

זו היתה המחשבה הסוציאליסטית במשך עשרות שנים של תנועת הפועלים האירופית, המערבית, המדעית, לא רק הרבולוציונית מאד מאד, ועל אחת כמה וכמה המחשבה של התנועה הקומוניסטית. ואנחנו באנו ועשינו מעשה והוכחנו שלא טעינו. אבל חברינו בגולה, המשכילים, היודעים כל דבר — אמרו שאנחנו בעצם מטשטשים את הכרתו המעמדית של הפועל, מפני שאנו מעסיקים אותו בדברים כאלה — במקום להעסיק אותו במלחמת־מעמדות, כמו בכל העולם. וכמוכן שפינו אותנו בשם הגנאי „אוטופיסטים“.

אני אומר את הדברים האלה עכשיו, לאחר שנוצר כל מה שנוצר, לאחר הכוח העצום שיש להסתדרות. אבל אמרתי אתם הדברים לפני עשרים וחמש שנה, בזמן יסוד „אחדות־העבודה“. זו היתה מחשבתה. כל אותו „האוטופיזם“, שחברים פה כל כך נבהלים ממנו, נאמר כבר על ידי „אחדות־העבודה“. וניהלו אתנו ויפוחים גדולים בענין זה. ואנחנו האמנו באוטופיה זו — לא הגשמנו אותה במאה אחוז, אבל הוכחנו שהיא יכולה להיות.

לצערנו הרב לא באו כל אותם הכוחות שציפינו להם מהיהדות הרוסית. אילו היתה אז אמיגרציה מרוסיה, ברור לי ש„גדוד־העבודה“ לא היה נחרב ככו שנחרב, כי אם היה נהפך לכוח עצום בארץ, עם כל שגיאותיו. אילו היתה עליה מרוסיה פתוחה לארץ־ישראל אחרי המהפכה — מובטחני שכל ההיסטוריה שלנו בארץ־ישראל, לא רק מבחינת אוכלוסיה ומדינה, גם מבחינה סוציאלית וישובית, היתה אחרת: אילו בא הנוער היהודי מרוסיה, היה בונה פה כל מיני יצירות התישבותיות חשובות. אבל לא זכינו לכך, כשם שלא זכינו לדבר שיכול היה להיות אילו היתה לנו תנועה כזאת. שאינה מסתפקת בזאת שתובעת מהשני מדוע הוא לא בעד אַקטיביזם ציוני. ואילו גילינו כשרון להביא עוד מאה אלף בחורים מפולין. גם אז אולי היתה ההיסטוריה היהודית של הארץ אחרת. אבל קל ביותר לשאול את השני מדוע לא עשה.

אם המלה „רפורמיזם“ יש בה איזה ממש, או הרי קודם כל היצירות שלנו, שהן נעשות בתחומי החברה הקפיטליסטית ובהתחשבות עם הרבה גורמים של החברה הקפיטליסטית, שהן מנסות בתוך תחומי חברה זו ליצור איזה כלים — לפי התיאוריה המקובלת, לפי ה„בלשנות“ המקובלת — הן הן רפורמיזם! מפני שאין זו מלחמה פוליטית נגד מעמד שליט, או נגד האימפריאליזם הבריטי, למשל — ולפי כל מה שמקובל ומוסכם, רבולוציוני הוא רק זה שנלחם באימפריאליזם.

אני שואל שאלה זו לא רק מצד הטרימינולוגיה שלנו, אלא גם מצד אחר לגמרי. כשבועלים הגדול אמרים רבולוציוניזם, זאת אומרת: יצירת כוח כזה שיש ביכולתו לשבור את האַפֶּרֶט הממלכתי המדיני הקיים; אי־אמונה ברפורמות, בבחירות לפרלמנט, והמצאת אמצעים יותר אפקטיביים, יותר נמרצים, שבהם אפשר באמת לשבור את המשטר, שבהם אתה מגיע בדרך קצרה לכך, הישנו הדבר הזה בתוכנו, אם אין? בתנאים האובייקטיביים שבהם נתון הישוב העברי בארץ־ישראל, שמדינה משלו אין לו, שיש לו שלטון זר של מדינה חיצונית גדולה, היש בידו כיום הזה להשתמש באמצעים כאלה?

יתכן שלגבי פועל אנגלי אפשר להגיד שהוא יכול להיות רבולוציוני או לא־רבולוציוני. אבל מה פירוש הדבר הזה אצלנו, למעשה? אם נתפלג אצלנו על זה מי מאמין ברבולוציה זו ומי מאמין ברבולוציה אחרת במחשבה הסוציאליסטית בעולם — נוכל להתפלג בהצלחה גדולה מאד, ועל כל פנים, מבחינה אינטלקטואלית זה יהיה הרבה יותר מענין מאשר פילוג מפא״י — סיעה ב'. אבל האם נחשוב שאדם רבולוציוני הוא זה שקרא חוברות מסימות או קורא את לנין? מישוהו פה ודש ממני שאוציא את

כתבי לנין בהוצאת „עם עובד“. אני אומר לכם: אם אוציא את כל כתבי לנין — מציאות רבולוציונית זה לא ייצור עדיין, זה לא ייצור עדיין בארץ אפשרות כזאת של אקטובר, של כיבוש השלטון, של יצירת דיקטטורה פרוליטרית בארץ-ישראל. לדעתי, המשחק במלים אלה הוא חסר כל תוכן אמיתי, הוא חסר כל תוכן מבחינה מצפונית, ואני אומר: אפילו חסר כל תוכן מצפוני במובן שכלי, מפני שיש גם מצפון שכלי, וצריך שתהיה גם משמעות שכלית. הלא אנשים עוד חולמים על מדינה דו־לאומית, ומדינה דו־לאומית תהיה יותר רחוקה מדיקטטורה פרוליטרית מאשר מדינה יהודית. מי שכל כך מעונין בדיקטטורה פרוליטרית — הוא על כל פנים צריך לתמוך במדינה יהודית. להגשים דיקטטורה פרוליטרית במדינה דו־לאומית, זה בכל זאת לא כל כך מציאותי. ובכן, לדעתי, כל שימוש בטרמינולוגיה כזאת במובן זה הוא שימוש לקוח מהחזן. תקחו, למשל, את הספרות של „פועלי-ציון שמאל“ — אין להם דבר יותר רבולוציוני מאשר לומר: אנחנו יודעים מדוע לא מסדרים די שביתות. דברים שיכולים אותם לעשות ארגונים טרייד-יוניוניסטיים בלי כל אידיאולוגיה סוציאליסטית. אני גם חושב שהאנשים המנהלים את הפעולה המקצועית בועד הפועל של ההסתדרות — קשה להניח שאם הם רואים אפשרות של הצלחה בשביתה, שהם מנתרים עליה. למשל, אנשים כל כך רפורמיסטיים כמו קיציס ואבא חושי, הלא הם כולם, בפוליטיקה המקצועית שלהם, סמל המתכונת, כידוע.

אנחנו לחינם מסבכים את עצמנו וזמורידים את רמת המחשבה. במקום לנהל ויכוחים מסוימים מתוך מציאותנו אנו — אנחנו מדביקים עליהם שליטה, אשר יתכן שגם בעולם הגדול כבר מאד מאד איבדו את ערכם. כאשר מפלגות סוציאליסטיות מתנוונות מאד דורשות מצרצ'יל שירוק את בודליו, ומפלגות קומוניסטיות דורשות הסכם עם בודליו ומברכות על הסכם עמו, כאשר בכלל כבר קשה לדעת מה זה ימין ומה זה שמאל — אנחנו בארץ-ישראל מכניסים מושגים כאלה בתוכנו ומשתמשים בהם ועושים מהם גורמים ליצירת מחנות מחנות.

אם תשאלו אותי מה זה שמאל וימין בתנועת פועלי ארץ-ישראל — אגדיר זאת לגמרי אחרת. בשבילי, למשל, המפעל השיתופי — זה שמאל שבשמאל. ואני אומר: לא רק המפעל השיתופי שלכם — גם המפעל השיתופי של קבוצות „העובד הציוני“, שמדביקות על עצמן שלט כל כך איום, שאמרות שאין להן שום הכרה מעמדית, שום אידיאולוגיה מעמדית. לסי תיאוריה מסוימת אי אפשר אָתן

להתאחד במפלגת מעמד מפני שאין להן אידיאולוגיה מעמדית. אבל פשאני רואה לפני קבוצה של „העובד הציוני” — בשבילי זה שמאל שבשמאל. ואני ארחיק לכת ואומר: בשבילי טירת-צבי זה שמאל שבשמאל. מפני שאם יש ממשות במה שאנחנו עושים, אם כל הדיבורים על חינוך חלוצי הם דברי אמת וחשיבות — אז הביטוי האמיתי של המחשבה הסוציאליסטית המכוונת למעשה, ולמעשה רדיקלי מאד, הוא בטירת-צבי יותר מאשר בכמה דיבורים מעמדיים, שאינם מלווים יצירה אמיתית של כוח מעמדי, גילוי אמיתי של כוחות מעמד הפועלים. אני אבחר ביצירה קבוצתית שלא מתנוססת עליה שום מלה מהלכסיקון האידיאולוגי שלנו, אעדיף אותה על כל מיני תנועות ופגלים ומחנות וארגונים שונים כאלה, המשתמשים בלכסיקון האולטרא-רבולוציוני ביותר שישנו באיזה מקום בעולם, אבל שאינו מלווה כלל ואינו יכול להיות מלווה כלל ביצירה מסוג זה.

וכן, אם תשאלו אותי, אומר ששמאל זה נקרא מאמציים להקמת מדינה יהודית. כל מי שמקבל את המדינה היהודית, כל מי שמקבל את המחשבה על מדינה יהודית — עושה גם כן דבר גדול מאד: כשמכוונים את מחשבת העולם לרעיון של מדינה יהודית, אפילו אם איננו מצליחים עדיין בזה, כשהולכים ומחדירים את המחשבה של עצמאות מדינית יהודית למחוזות של מדינאים, של הוגי-דעות, של מנהיגי מפלגת-העבודה — זה בעיני ענין של שמאל. כי אם המושג של שמאל בעולם פירושו יותר הירות, יותר שחרור המונים, פירושו יותר כוח למעמד העובדים, יותר עצמאות של מעמד העובדים — הרי אני אומר שהדבר אשר יבטיח יותר עצמאות של הפועל בארץ זה מדינה יהודית.

אינני מאמין שאיזה מנדט שהוא של מדינה שלטת בעולם יבטיח לפתוח בפני הפועל את כל האפשרויות שישנן בארץ. על אחת כמה וכמה אינני מאמין שאם תקום בארץ איזו מדינה שיקראו לה מדינה דרלאומית — היא תהיה מדינה שמקדמת את כוח הפועל, שמבינה לו, שמעוניינת בדבר הזה. מדינה דרלאומית תהיה מורכבת מלבדנו גם מאתם הכוחות המנהלים עכשיו את העולם הערבי, השולטים עליו. ואנחנו, כמוכן, כולנו מעריצים גדולים מאד של כל אותן האגודות של פועלים ערבים שנוצרו בארץ-ישראל בשנים האחרונות, אשר הן, כמוכן, סמל המעמדיות ולא השוביניזם, כמו אצלנו. אבל בכל זאת איני רואה שקרוב כל כך הזמן שהמדינה תכוון על ידי ביאות-כוח הפרולטריון של האוכלוסיה הערבית.

משום כך, כל מה שאינו מקרב את האפשרות של מדינה יהודית — אם זה בא

מצדנו — הוא דבר בהחלט של ימין. וימין הם לא רק מתנגדי המדינה היהודית מתוך האנטי-ציונים בכל המדינות ומתוך חוגים חשובים בעלי-בתיים בארץ-ישראל, כי אם, לדעתי, גם אותו חלק פועלים, הדוגלים בפראזיטולוגיה מעמדית שמאלית מאד בכל יפוח פנימי אצלנו, כאילו בידם היו כל המכשירים להקמת מהפכה סוציאלית בארץ. כל מי שרוצה למעשה לעכב במשהו את מאמצינו להקים מדינה יהודית — לדעתי הוא גורם של ימין ולא של שמאל.

ולשאלת העצמאות המעמדית של הפועל, שעכשיו כל כך הרבה מפים אותנו בזה, השאלה הזאת, לדעתי, זקוקה לביורור יסודי. מה הוא התוכן האמיתי של עצמאות מעמד הפועלים? האם פירוש הדבר שאם מעמד הפועלים יצר בדרך התפתחותו מסגרת מסוימת — מסגרת שהיתה בשעתה הביטוי של כוח עצמאותו — הוא צריך להישאר קשור לאותה מסגרת לעולם ועד? ואם, חלילה וחס, יחליף אותה מסגרת באחרת — הוא על ידי זה בוגד בעצמאותו?

למשל: מי שראה בעולם ראשיתה של תנועת פועלים, איך צומחת אצל הפועל עצמאותו — מה הוא ראה? הפועל עדיין על פי כל עברו, על פי כל אופן חייו, שייך בעצם לשכבה אחרת: אם של האכזר, אם של בעל-הבית. הוא אמנם מתחיל מבחינה כלכלית וסוציולוגית להתבדל בתור חטיבה מיוחדת, אבל זה פרוצס קשה מאד. כי גם בזמן שהפועל עובד בבית-הרושת העולם הרוחני שלו עדיין אינו שלו — הוא של מי שקדם לו, של מישהו אחר. ואז באה התנועה ומנסה להבדיל אותו מאחרים. והצורך הזה של הבדלה הוא צורך חשוב מאד.

אמנם ההבדלה הזאת קשורה לפעמים גם במושגים קטנטנים מאד. כשה"בונד" בא ולימד את הפועל היהודי שהרחוב היהודי, השוק היהודי, כל זה בורזואציה וקפיטליזם — אז אדם כמו ליטין, שהיה באמת אחד הסוציאליסטים החשובים אצלנו, לעג לכל הסרטימולוגיה הזאת: הוא תיאר את החננני היהודי בדלותו ודיבר על סוג מסוים של שביתות פעל מלחמה בין "קבצנים ודלפונים" והבין שההבדל המעמדי אינו כל כך גדול והבדילות של הפועל היהודי היא בדילות אשר אין בה ממש. הוא הבין שהפועל היהודי אינו רואה את כל הפרובלמות שלו, כי הבדילות הזאת לא ראתה את השותפות האחרת של הדלות היהודית, של הגורל היהודי, ולכסין בסטירות שלו, או נחמן סירקין, בזמן שיצר את המושג עם יהודי בתור חטיבה מעמדית מיוחדת, ליגלגו על הבדילות הזאת. אבל צריך לומר את האמת: מבחינה פסיכולוגית היתה הבדילות הזאת צורך מוכן.

גם הפועל היהודי בארץ-ישראל לפני שלושים וחמש שנה, אפילו כאשר „הפועל הצעיר“ באידיאולוגיה שלו היה מה שקראו ימין שבימין, הרי מבחינת הרגשות הבדיליות מן האכר — אני אומר שהשמאליים שבשמאליים שלנו עכשיו אין להם הרגשה כל כך עמוקה של בדיליות מהאכר בארץ, כאשר היתה אז לבחור שרק עתה נעשה פועל. עצם הניתוף והזרות של החברה אליו — היא שיצרה את הבדיליות בינו ובין אכר מזכרון והאכר מראשון-לציון, והבדיליות הזאת היתה הכרחית מבחינה היסטורית. אני מתכוונן פעם להסביר מה היה תפקידה — גם החיובי וגם השלילי — של הבדיליות של ראשוני העליה השנייה לגבי מה שמצאו בארץ. אילמלא התבדלו — היו מבטלים לגמרי, אבל הבדיליות היא גם שגרמה לטעויות בשיפוט ובשיקול וליחסים חולניים וכדומה.

הפועל לא נשאר בשלב זה — העצמאות שלו גוברת, הוא נעשה לכו"ח. הוא כבר איננו חי מחוץ לחברה, בזלזול גמור לכל הפרובלימות של החברה, בבדיליות מעמדית. בזמן שמרכס אמר שלפועל אין מולדת — היה זה שיא הביטוי של בדיליות מעמדית: הפועל הוא מחוץ למולדת לגמרי, הוא מחוץ לאומה, אין לו בכלל מושג של פטריטיזם. אבל במידה שהפועל יוצא מקליפתו ונעשה קצת לכוח — הבדיליות הזאת כבר אינה מספקת אותו: הוא נעשה יותר מדי חשוב בחברה, הוא ממלא תפקידים יותר מדי גדולים; אין הוא מסתפק כבר באיגוד המקצועי שלו ובחיים הרוחניים של האיגוד המקצועי — הוא יוצא לעולם, הוא נפגש עם אנשים מחוגים אחרים, הוא הולך לאוניברסיטאות, הוא בונה אינטליגנציה, הוא משתף חוגים אחרים — הוא מתחיל לראות את עצמו שותף לאחריות בעד גורל האומה. אצל עמים מדוכאים על אחת כמה וכמה שהפועל נעשה נושא העצמאות הלאומית, אבל גם אצל עמים יותר חזקים, כשהוא מגיע לשלטון כל שהוא, הריהו נעשה שותף לאחריות האומה.

אותה תפיסה של בדיליות היא שיצרה את הקרע הטרגי בהיסטוריה של תנועת הפועלים — את הקרע בין הפועל והאכר. וכל ענין הפאשיזם בעולם בא עלינו מפני שהפועל, לאחר שהגיע לכוח גדול מאד, ולפעמים גם לשלטון במדינה — לא הצליח לעשות את החקלאי הבן-ברית שלו, מתוך שחונך במשך עשרות שנים על חיים של בדיליות ועל תיאוריות של בדיליות.

אם פעם נרצה להבין מה קרה בעולם בשנים אלו, בלי לדבר על אידיאולוגיות ועל מחלוקת בתוך תנועת הפועלים, נראה שתי עובדות כפירות: האחת — חוסר כוח

לפתור את שאלת חוסר העבודה, וההתנוונות הרוחנית והביולוגית שהיתה קשורה בדבר הזה; והשנית — חוסר כוח לקשור את תנועת הפועלים עם האכר. כמה השקיע באוצר קאמציים רוחניים כדי ליצור פרזנמא אגררית, אבל זה בא כבר לאחר זמן, לאחר פוליטיקה מסוימת של בדילות מעמד הפועלים.

ואני אומר: במידה ששלבי הכוח של הפועל עולים — העצמאות שלו אינה בטלה, אבל היא משתנה, היא מתרחבת, היא מסתגלת למידת העצמה של הפועל הגוברת. אני סבור כי כאשר יקום האינטרנציונל של הפועלים החדש, או כאשר תנועת הפועלים בעולם תיכנס עכשיו בשלבים חדשים לגמרי של אחריות לעניני העם — תראו באיזו מידה תושפע העצמאות של הפועל מיחסיו עם החוגים הרחבים של העם, עם המוני העם, אשר עדיין לא הלך אליהם, ושהם לא פחות עובדים — איך ישתנו היחסים ואיך כל זה יבנה בדרך חדשה.

עלינו כאן עובר עתה פרזנמא מענין מאד: מהיתמות והזרות והחולשה הנוראה של הפועל בשנותיו הראשונות הוא יצא והלך וכבש לו עמדות חזקות בתוך העם. הוא כבר מזמן אינו מה שהיה לפני שלושים וחמש שנה. כליו נתרחבו כל כך והשפעתו כל כך עצומה, שחלקים גדולים בעולם היהודי, אשר הם על פי מצבם הסוציאלי אינם פועלים, רואים את עתידם ואת עתיד בניהם בשותפות עם הפועל היהודי. כי איך אפשר להבין דבר כזה שהתנועה הציונית, אשר במשך עשרות שנים היתה תנועה של בעל-הבית היהודי עם כל המושגים של בעל-בית יהודי, ואשר בראשה עמדו גם אנשים מהחברה הגבוהה במובן מעמדם היהודי הסוציאלי — מסרה במידה כזו את האמצעים שלה והמנהיגות שלה לתנועת הפועלים, במה אפשר להסביר את זאת אם לא בהנחה שגם בעל-הבית היהודי רואה בפועל הארץ-ישראלי את עתידו שלו ואת עתיד בנו? היום אולי, כשהוא בא לארץ בתור עולה, יש בינו ובין הפועל ניגודים גדולים וקשים. אבל הוא יודע שעתיד הפועל הוא עתיד בנו. כל מי שעבד בגולה ראה יהודים כאלה, שהם עצמם היו בורגנים קטנים, אבל הם ידעו שהחלוץ הארץ-ישראלי הוא הוא המכין לבניהם את הדרך לעתיד.

זה הפך את העצמאות שלנו לגמרי לעצמאות אחרת. יש שאנו עומדים לפני כיבושים גדולים מאד, אשר אם אתם רוצים תקראו להם ויתור על עצמאותנו. עודני זוכר וינחחים בינינו ובין חברים של „פועלי-ציון“, אשר דגלו בשם קפא"י — בשם מוסד התישבותי עצמאי של הפועל. ואני אמרתי שעתיד הפועלים ועתיד תנועת הפועלים בארץ תלוי בזה אם תבוא התישבות על אדמת הקרן הקימת. כי אני ראיתי

את תקותנו לא בפרוטות שאוספת קפא"י בעולם, כי אם דוקא בקרן הקימת. לא ששללתי את ענין קפא"י, אבל לא קיבלתי את האידיאולוגיה הרואה בקפא"י מוסד יותר חשוב בשביל עתידו של הפועל בארץ מאשר הקרן הקימת. והנה עכשיו אנחנו מכניסים תרומות עצומות לקרן הקימת ולקרן-היסוד, ואיננו מרגישים בזה שום שבירת כלים שלנו.

בענין זה יש פרוצס עצום של התפתחות. וההסתדרות הציונית נעשתה במשך הזמן הזה לא מה שהיתה קודם: אין שוקליה שוקלים סתם, שאינם יודעים למה הם שוקלים, ואין צירי הקונגרס פעת דלגטים הנוסעים לקונגרס אגב נסיעה לקרלסבד או לשוויץ, כמו שהיה בשנים הראשונות.

מהי התנועה הציונית עכשיו? את מי היא מבטאה? את מי היא מבטאה לפי הרכב הצירים בכל הקונגרסים האחרונים? היא מבטאה קודם כל את הפועל לכל ארגוני השונים; היא מבטאה את החלוץ העולה; היא מבטאה את אותו היהודי שרוצה לעלות ושיהיה בארץ בעל-מלאכה ועובד; היא עכשיו בעולם הסתדרות מיוחדת במינה במובן זה. אם תשוו, למשל, את ההרכב הסוציאלי של צירי הקונגרס עם ההרכב הסוציאלי של כל מיני פרלמנטים דמוקרטיים בעולם — האם לא תמצאו הבדל עצום ביניהם: הקונגרס הציוני הוא הרבה יותר פרולטרי מהם. הוא דמוקרטי שבדמוקרטי, הוא הרבה יותר שייך לשכבות הנמוכות של העם במובן הסוציאלי מאשר הקונגרסים והפרלמנטים הדמוקרטיים ביותר בצירופיהם שהיו בשנים האחרונות. האם, הפועל המזרחי — זו לא אורגניזציה פרולטרית? וציוני א', שהם תמיד היו סמל הציונות הבעל-ביתית — האם אינם עכשיו למעשה, ברובם הגדול, „העובד הציוני“?

ובכן, מה פתאום כל הגישה התמימה הזאת? מה זאת אומרת מוסרים סמכויות לסוכנות היהודית, לגוף ה„זר“ הזה? האם אנחנו לא נלחמנו על זה שתקבל סמכות? האם לא הפצנו לפני עשרות שנים להעמיס על התנועה הציונית את הדאגה לחלוץ? אבל זה היה אז כמעט „טריפה“ בתנועה הציונית לחשוב שאפשר לה להשקיע כספים בדברים מסוג זה. ואנחנו היינו מוכנים לתת לה ברצון גם את הפיקוח על כמה וכמה דברים. יש דברים שחפצנו, שההסתדרות הציונית תיכנס בעולם, ואנחנו ברצון רב היינו נותנים להם גם זכות פיקוח. היא לא חפצה בדבר הזה!

הנה הלכנו ויצרנו מפעלים גדולים: מפעל כמו „ביצור“, למשל. לכאורה אפשר לשאול: ההסתדרות, אשר הקימה כל כך הרבה מפעלים עצמאיים — למה לה „ביצור“ בשותפות עם הסוכנות היהודית? או מפעל כמו „מקורות“: במקום שנקים חברה

שלנו למים, הקימונו את „מקורות“ יחד עם הקרן הקימת וקרן־היסוד. ואני שואל: בשני המפעלים הללו, „מקורות“ ו„ביצור“, האם על ידי זה שלא הקימונו מוסדות עצמאיים דוקא של פועלים, כי אם מוסדות משותפים, ויתרנו על עצמאותנו, או הפסדנו משהו? האם תנועת הפועלים הפסידה משהו? לא שמעתי שסיעה ב' פיתחה אידיאולוגיה נגד זה.

אני נזכר ברגע זה בדבר מענין מאד. כאשר יצרנו את „בנק הפועלים“ לא היה לנו עוד כסף בשביל יסודו; את הכסף למטרה זו נתן לנו רופין מטעם ההסתדרות הציונית. עשינו אז הסכם ובו נתנו נציגות גדולה להסתדרות הציונית בהנהלת הבנק. אני חתמתי על החוזה הזה, אבל אינני זוכר אם היתה זו נציגות של חמישים אחוזים או פחות מזה. ואני זוכר איך יצאו נגדי „פועלי־ציון שמאל“. בינתים נסעתי לאמריקה להשיג ל„בנק הפועלים“ גם כסף שלנו, ורְבוצקי, שהיה אז בא־כוח „פועלי־ציון שמאל“, יצא נגדי במכתבים ומאמרים ודרש מהפועלים שלא יקנו מניות של „בנק הפועלים“ אלא אם כן נוציא את ההסתדרות הציונית מחלקה בהנהלה, מפני שזוהי הפקרת המוסד בידי ה„בורד־אֶזויה“. לא עשינו את הדבר הזה, ובמשך שנים רבות ישבו נציגי ההסתדרות הציונית בהנהלת „בנק הפועלים“. כל זמן שרופין חי היה משתתף בכל הישיבות בשם ההסתדרות הציונית ו„סיכן“ את עצמאותנו המעמדית ב„בנק הפועלים“; אחריו — אליהו ברלין עשה זאת. לא פחדנו מהדברים הללו ולא הלכנו על פי מושגים חיצוניים של עצמאות.

הנה עכשיו נעשינו פתאום חשודים: אנחנו מנתרים על סמכויותינו, אנחנו מנתרים על זכויות פועלים, מוסרים אותן לגופים הזרים הללו, שאיננו יודעים מה יהיה אתם. כמוכן, איננו יודעים מה יהיה עם התנועה הציונית, אבל כמוכן אחר איננו יודעים. אני יודע שיש הרבה מאד כוחות אויבים לתנועה הציונית, ועכשיו גם כוחות שלנו, המחלישים את כוחה, אני, למשל, חושב שעמדת „השומר הצעיר“, המדינית, היא מכה גדולה לנו. אני מתכוון לעצם האפשרות הזאת, שאופוזיציה פוליטית אצלנו ככה תופיע כלפי חוץ. אינני חושב שבאנגליה יכולה אופוזיציה לצאת באופן דומה לגבי שאלות מדיניות חשובות. ויש אצלנו שאלות מדיניות חשובות מאד, כגון השאלה אם צריך להתייחס לרוסיה הסובייטית כך או אחרת. אינני מאמין שבאנגליה עכשיו מדברים על זה בפומבי, שחברים של הפרלמנט, קבוצות בפרלמנט, ידברו בניגוד למדיניות שהממשלה קובעת ברגע מסוּפן, כאשר הדבר הזה נעשה עכשיו אצלנו. תבינו בכל זאת שכוחנו קצת יותר חלש לגבי

העולם. ואני אומר שכל דוקומנט קטן המחליש את הסטטוס הפנימי הפוליטי של התנועה הציונית ידוע בעולם ויצטטו אותו בשעת הצורך. אינני יודע מה תהיינה המסיבות הפוליטיות שאתן ניאבק ואיך נצא מההיאבקות הזאת. אבל אני יודע שמבחינה היסטורית פנימית של העם היהודי, אם לא תבוא התפוררות של תנועת הפועלים, אם תנועת הפועלים תעמוד איתן — לדעתי מובטחת לה לדורות הקרובים השפעה מוחלטת בתוך התנועה הציונית. ואם מי שחי במדינה דמוקרטית בימינו ושואף להגדיל את סמכותה של המדינה, נלחם נגד כמה וכמה מנופוליות של גופים וחברות, תובע להעביר מנופוליות למדינה עצמה ונותן למדינה הרבה קונטרולות בהרבה מאד ענינים חשובים (ועל כך עכשיו ויכוח בין סוציאליסטים ואנטר-סוציאליסטים: הסוציאליסטים רוצים למסור יותר ויותר סמכויות למדינה הדמוקרטית, ואילו האנטר-סוציאליסטים אינם רוצים בזה), הרי עכשיו לעורר פחד אצלנו, שמא אנחנו מגדילים את סמכותה של המדינה שלנו, שזה בניגוד לאינטרס של הפועלים, יכולים רק אנשים החיים עדיין במושגים שחלף זמנם, שאינם רואים את הדברים כמו שהם, שאינם רואים את כוח הפועלים כמו שהוא.

יב

אחדות התנועה החלוצית

(במועצת המפלגה ברחובות, ה' באב תש"ד, 25.7.1944)

פורסם אחרי מותו של ברל ב„דבר“, 18.8.1944)

זוהי אחת השאלות הגדולות לא מבחינה מעשית — מבחינה מעשית אינני יודע מה נעשה — אבל מבחינה רעיונית. כי כאן, לדעתי, מתגלה אותה פחדנות המחשבה שהרסה לנו הרבה דברים חשובים ועלולה עוד להרוס. מצדי לא הזנחתי שום הזדמנות שבה דיברתי לפני החברים בחדשים האלה שבה לא ביררתי את השאלה הזאת. לא היה לי שום רצון להשתמש מבידור כזה רק מתוך מחשבה שמא אין זה נוח למישהו. שני צדדים לשאלה הזאת ובשניהם יש משום ועווע. קודם כל, איזו צורה יש לתנועת הפועלים אם בשעה כזאת היא פותחת ויכוח איך לארגן „חלוצי“ בנרשה? אין מטטום נפש יותר עמוק מזה אם אנחנו יכולים לריב עכשיו על זה איך לארגן „חלוצי“

בנרשה. האם אנחנו יודעים שיש עוד „חלוצי“ בנרשה, שהיה מחר „חלוצי“ בנרשה ? עכשיו גריב על כך ונקים את כל פועלי ארץ־ישראל נגד מפא”י הבוגדת שהיא מנתרת על המעמדיות של „החלוצי“ בנרשה ? אין מטוסם נפש גדול מזה. יש כאן משום ניצול דמגוגי, רצון לנגן על מיתרים של פטריוטיזם חלוצי ישן — מפני שהחלטנו כי בטהרן ובבגדד אין צריכים להתנכח על דו־לאומיות ועל קיבוץ גדול או קבוצה קטנה.

אני מציע לכם לבחירות סיסמאות עוד יותר מעשיות. אולי נתנכח איך תהיה הפוליטיקה שלנו בסיים הפולני ; אולי נתנכח איך ננהג לגבי מהפכה סוציאליט בפולין ונקבע עכשיו מי בעד דיקטטורה ומי נגדה ? מדוע לא נדון על כך ? הרי אנחנו, מפלגת פועלי ארץ־ישראל, קשורים עם המפלגה בפולין, מדוע לא נדבר על כך מה תהיה הפוליטיקה שלנו בפולין, ויהיו כאלה שהם בעד פוליטיקה כזאת ואחרים שהם בעד פוליטיקה אחרת ?

זוהי באמת חרפה ובושה שאנחנו יכולים בימים כאלה לדון כך על ענינים. אין התנכרות יותר גדולה ליסורי היהודים בגולה אם אנחנו מתרכזים עכשיו על הויכוח : איזו צורה חלוצית תהיה אחר כך בנרשה. אתי דיבר חבר שבא לפני זמן מועט מפולין והוא סיפר לי כי בשעה שהם הולכים קשורים לגירושים, צוחקים הם זה לזה ואומרים : „אתה השומר־הצעירניק, ואני פועל־ציוניק או מזרחי“. עכשיו אנחנו נרים את הויכוח הזה ?

ודבר שני, הויכוח איננו על כך אם יהיה „חלוצי“ הסתדרותי או לא הסתדרותי. זהו שקר. הויכוח הוא על דבר אחר. האם תהיה אחדות התנועה החלוצית או לא תהיה. אם אתם מדברים על שינוי העבר, יש לזכור שהעבר של עשר או שתי־עשרה שנה היה עבר שהרס את אחדות התנועה החלוצית, אם כי התנועה החלוצית התנהלה תחת דגל ההסתדרות ; אולם דגל ההסתדרות היה רק סיסמה, אבל אחדות התנועה נהרסה. מומן שקרה מה שקרה בפולין חדלתי לבקר את עניני „החלוצי“. היו זמנים שבהם ניסיתי לעורר את השאלות בכל מיני מקומות. פניתי קודם לשליחים עצמם. נסעתי בעצמי לכמה מקומות, עשיתי ביקורים בחוץ־לארץ בקיבוצי הכשרה. אחר כך באתי לקיבוץ המאוחד ואמרתי להם מה שראיתי. את זאת עשיתי לפני שיצאתי לציבור הרחב. אמרתי משהו רק בזמן שבאו השליחים מפולין, שעברו דרך רוסיה וסיפרו לנו גדולות על האפשרויות שברוסיה. ואז היו לי טענות נגדם. אחר כך חדלתי לדבר גם על הענין הזה. האם עכשיו נטען אם היו השליחים שלנו צודקים בכל או לא בכל ? אבל מכריחים אותי לבירור. ואם רוצים עכשיו לקבוע מה היה העבר ואני צריך לתת

את חתימתי על כך שהעבר היה פולו בסדר, הרי שמכריחים אותי עכשיו להתנכח על כך אם עבדו כהוגן או לא, אם השליחים נהגו כשליחי ההסתדרות או לא. בוושה וחרפה לדבר אתנו עכשיו על דברים כאלה.

השאלה העקרונית בויכוח היא — איך תקום אחדות התנועה החלוצית. גם בזמן ההוא כאשר דיברו על „חלוצ“ כללי היו כאלה שהתכוונו באמת ל„חלוצ“ כללי, אבל לבסוף התגברו המגמות האוטונומיות של „השומר הצעיר“. גם סיעה ב' רוצה באוטונומיה. אם פי היא דוגלת בכלליות. על ידי מה נתקן את הדבר הזה? כל ויכוח כיום על אירופה מסביב לזה הוא פשע לעצם הענין. אם ינצלו יהודי אירופה — אסמוך בזה עליהם. אם ירצו להיות מפורדים — יהיו מפורדים. אסמוך בזה עליהם. אבל אם הם ברומניה רוצים להיות מאוחדים, לא תלכנה מפה החלטות לשם שהם צריכים להיות דוקא מפורדים, כמו שהלכו מפה החלטות כאלה במשך השנים הקודמות. איך הם צריכים לחיות שם.

שנית, אני מעז להשוב שאם יש עוד יהודים באירופה לא נשלח אותם עכשיו לחוות הכשרה לשש שנים. אם נוכל להעביר אותם, — את כל היהודים הצינאים שינצלו, — באננות במשך חדשים, נעביר אותם מיד. וזוהי בטלנות גמורה לחשוב כאילו נקיים עתה באירופה צורות הכשרה אלה או אחרות. אם נמצא עוד יהודים באירופה, כלום ננהג עמהם כמו לפני שנים? אם אנחנו ננצח במאבק שלנו על העליה, כלום נשוב עתה לאותן הצורות הנושנות של „החלוצ“ שלפני המלחמה? אין בטלנות גמורה יותר מאשר אפי הדיבור הזה. האם נקים בתימן חוות חלוציות? או אולי נקים עתה בבגדד חוות כאלה? אילו היינו ישרים עם לבנו, הייתי בעד זה שנקבל החלטת מחאה נגד כל הויכוח עכשיו על צורות „החלוצ“ באירופה. למעשה ישנה שאלה אחת, איך לעבוד בארצות השכנות שאפשר עוד לעבוד בהן ושנחנו כבר עובדים שם. האנשים שהביאו את הרעיון של אחדות התנועה החלוצית לא באו לכך משום שהיתה להם אידיאולוגיה חדשה או רצון להפקיר את מעמד הפועלים, כי אם הם באו לכך מתוך העבודה. דנו בזה במרכז מפלגת פועלי ארץ־ישראל עם חברים שעבדו בארצות ההן. היתה עבודה ממושכת מסביב לזה. ואלה מאתנו שראו את העבודה הזאת מקרוב דרשו את הדבר.

ואולי אתם יודעים מי הם הראשונים שהחליטו על הדבר? היה סמינר מטעם ההסתדרות הצינאית של שליחים לארצות המזרח. בודאי צריך „להתבייש“ שהבאנו את התנועה הצינאית לידי כך, לראות את העבודה החלוצית כענין שלה! גם זוהי

בגידה מעמדית! השליחים דנו בענין זה מתוך התכוננות לעבודתם. גם טבנקין היה שם ודיבר לפניהם. הנהגה אסר קבוצת השליחים קיבלה מתוך הכרה פנימית שלהם ומתוך משאומתן עם השליחים הקודמים החלטות בענין אחדות התנועה החלוצית. הרי זה היה רק מתוך רצון של ליכוד. היו שם חברים ממשקים שונים וכולם קיבלו את הרעיון הזה. ורק לאחר זמן, מתוך חשבונות שונים, התארגנה מלחמה נגד הדבר. האם המלחמה נגד אחדות התנועה החלוצית נובעת באמת מתוך המסורת של „החלוץ“ ומתוך היסודות של „החלוץ“? אני כופר בזה בתכלית. כמו שיש לנו רעיון על אחדות העובדים בארץ ואנחנו רוצים באחדות עם „הפועל המזרחי“ ועם כל עובד, גם עם הפועלים הרביזיוניסטים, כן אנחנו רוצים באחדות התנועה החלוצית, באחדות עם כל יהודי מאיזה זרם שהוא, שרוצה לעלות לארץ ולעבוד בה.

חבל שאין לי פה „ספר החלוץ“. „ספר החלוץ“ נערך על ידי חבר של סיעה ב', והוצא לאור על ידי ההסתדרות הציונית. אם עצם דבר הכנסת ענין „החלוץ“ להסתדרות הציונית זהו פשע, איך הסכים חבר סיעה ב' לערוך ספר כזה! תסלחו לי שאצטט את עצמי. הספר נפתח במאמר שלי, ששלחתי בימי המלחמה הקודמת על ידי קצין גרמני ל„החלוץ“. הבעתי שם כל מיני דעות, אבל לא באתי לדרוש מהם זיקה ארגונית לארץ ישראל. בזיקה הזאת הייתי בטוח. גם אינני רוצה לומר מה פירוש הדברים האלה עכשיו, מבחינה מעמדית. אינני רוצה לעשות רקלמה גדולה לערך המעמד של „החלוץ“ האחיד, כדי לא לגרות את המועמדים האנטי־פועליים להקים „חלוץ“ לא אחיד. מי שיבוא עכשיו ויכריז על „החלוץ“ האחיד שהוא מעמדי, הוא מחייב מיד יצירת „חלוץ“ שני ושלישי. שלט זה של „חלוץ“ מעמדי הוא המחייב להקים שלטים נוספים. אבל עלינו להבין ש„חלוץ“ יהודי עולמי כללי הוא בתכנון שלנו, הוא ממילא של פועלי ארץ־ישראל. אמנם טירת־צבי איננה כיום בהסתדרות, אבל אני חושב שמחר־מחרתם תהיה, אינני יודע מהיכן יבוא איחוד פועלים. אפשר שיקום מארץ־ישראל ועבור ל„החלוץ“, ואפשר שיתחיל מן „החלוץ“ ויעבור לארץ־ישראל. בכל מקום שאני יכול לקיים אחדות אשתדל לקיים אותה. היה בארץ ויפוח אם יהיה מקודם איחוד הנוצר ואחר כך איחוד התנועה הקיבוצית או להיפך. וראינו מה שיצא. כל מקום שיש לי לקיים בו איחוד, לא אשאל מנין הוא מתחיל. שאלו אותי לגבי התנועה שלנו באנגליה, אם אני בעד איחוד שם, כי הרי בינתיים יש חששות שהמפלגה תתפלג פה. אמרתי שאינני רשאי מתוך חשבונות מקומיים פה לקבל החלטות־פילוג לגבי אנגליה.

ומה היה „החלוצ“ במסורת שלו — גם אצל טרומפלדור וגם אצל בן-גוריון ובן-צבי כשיסדו את „החלוצ“ באמריקה? בכל מקום התחלנו במגמה של „החלוצ“ שאין לגביו שום פרובלימות של מוצא, לא מוצא פוליטי ולא אידיאולוגי פרולטרני. עכשיו מספרים לנו על „החלוצ“ הרע, „החלוצ“ הסוכנותי. אנו מכירים את המקור של המלים „הפקיד הסוכנותי“, לביטוי „הסוכנותי“ — היה מקור רביוניסטי. מהם שמענו כי ההתייחסות שלנו היא „סוכנותית“, כי הפקידות שלנו היא „סוכנותית“, כי ההסתדרות היא „סוכנותית“, פתאום נודע לנו שגם החלוצים שלנו הם „סוכנותיים“. ואנשי בית-אורן, אנשי גבעת-ברנר שהולכים לעבוד ב„החלוצ“ נעשים פתאום לאנשים אחרים, לאנשים „סוכנותיים“. הם אינם נעשים אפילו על ידי זה לציונים כלליים, הם פתאום נעשים „סוכנותיים“.

ומה קרה? קרה דבר פשוט מאד. כל אחד מאתנו שעבד ב„החלוצ“ לא רצה לשאול שום אדם על מוצאו המעמדי או האידיאולוגי, אבל בינתיים התארגנו כוחות אנטי-פועליים, הם לא חפצו ב„החלוצ“ שלנו, והם התחילו ליצור גופים מקבילים. עכשיו כוחם איננו אתם. הם אינם יכולים ליצור אם אנחנו לא נגרה אותם. האם עלינו לנרות אותם כדי ליצור „חלוצ“ לחוד? שנית: היו כמה גילויים של רצון להתאחד אתנו, והרי יש דוגמה. מדוע מותר היה בגרמניה להכניס את בַּחֲד (ברית חלוצים דתיים) ל„החלוצ“? בגרמניה עבדו חברינו, שליחי ההסתדרות ו„החלוצ“, יפה עם חברי בַּחֲד, אם כי אלה הלכו בארץ לא להסתדרות אלא לקיבוץ רודגס ולטירת-צבי. לא ראינו בזה שום סכנה להסתדרות ושום בגידה במעמד הפועלים. ומדוע יהיה בזה משום בגידה אם נעבוד עכשיו בַּטְהָרֵן ובתימן עם „הפועל המזרחי“? אפשר זה יהיה טוב ואפשר זה יהיה רע, לפעמים גם עם שליחנו לא כל כך טוב לעבוד. צריך שאנחנו נהיה קודם כל טובים בשביל זה. אינני בטוח כל כך בעצמנו. במשך השנים היו באירופה אפשרויות של איחוד יותר רחב של „החלוצ“. היה גם בענין זה משא-ומתן. אבל בכמה מקרים לא עמדו אנשינו על הגובה. הם רצו בדברים אחרים ולא באיחוד. הם לא רצו לנתר ויתורים שהיתה אז חובה לנתר כדי להגיע לאיחוד רחב. אולם במקום להגיע לכך, קם „חלוצ“ פלל-ציוני שנלחם בנו ולא התאחד אתנו, אם כי עכשיו חבריו הם ב„העובד הציוני“ ובהסתדרות. נכניס עכשיו גם אותן וגם את „הפועל המזרחי“ למסגרת אחת של „החלוצ“. במצרים ובפרס אנחנו רואים שזה אפשרי. המסגרת של „חלוצ“ זה היא המסגרת של ההסתדרות הציונית. במסגרת זו אין לי כל פחד של שטרניזם. זוהי מסגרת של ההסתדרות הציונית והפיקוח הוא של ההסתדרות הציונית.

האם יש פה סכנה להסתדרות? הרי נכניס עובדים לארץ־ישראל. האם ניהפך למיעוט?
או איזה ערכים שלנו יטושטשו?

ברשימת הערכים שהכנסנו ל„החלוץ“ האחיד אני מוצא גם עבודה עצמית וגם הגנה ועוד הרבה ערכים שלנו — הרבה יותר ממה שכתוב אצל טרומפלדור ובכל הפרוגרמות הישרות של „החלוץ“. אין אף ערך חלוצי או פועלי אחד שאיננו נכלל בהחלטה הזאת. מה השאלה? השאלה היא של שלט ולא יותר משלט. האם כאן שאלה של ביורוקרטיה, האם ישלחו מחר פקידים מהסוכנות ל„החלוץ“? הרי לא פקידים תשלח הסוכנות, כי אם אנשי משק, ואם יש צורך להבטיח זאת באיזו צורה, יבטיחו. אנחנו חיים בתקופה שעל כל רעיון חדש ועל כל הרחבה ועל כל יציאה להמונים יחליטו מחר שזוהי בגידה. מה עשינו בענין ההגנה? באיזו דרך הלכנו בענין ההגנה? האם לא היתה התחלת ההגנה אולטרא־סוציאליסטית, מעמדית טהורה? בין אנשי „השומר“ היתה עיקר ההשפעה לסוציאליסטים. באה „אחדות־העבודה“ ואמרה, ענין השמירה בארץ איננו יכול להיות ענין של חוג סגור הרי את חיינו הסוציאליסטיים הפועליים. ובמקום לעשות „שוצבונד“, שהוא יפה ומעמדי, עשינו דבר גדול, הכנסנו גם את הימין להגנה. היו לנו צרות רבות מהם (האם בימי תלחי היתה לנו הגנה מעמדית?). אפשר מחר להכריז שמה שעשינו בשטח זה היתה בגידה, כי אנחנו עמדנו תחת שלטון של מוסדות לאומיים ותחת לחץ שלהם. אבל יש בכל זאת שיקולים יותר כלליים איך תוכל להיעשות עבודת הבטחון בארץ. ובזה היינו כולנו מאוחדים. מדוע לא להבין שענין הצלת יהודים מן הגולה, ענין המעבר לעבודה הוא בעצם ערך יסודי וזקוק לעזרת ההסתדרות הציונית? יכול להיות שאילו באה לפני עשרים שנה עזרה מההסתדרות הציונית ל„החלוץ“, היינו מספיקים יותר. בעיני יש כאן זרות יסודית לעצם הענין, שבמקום להרחיב את פעולתנו על כל החוגים, במקום לספח ב„החלוץ“ יחסי חברים גם עם אלה שאינם כיום בהסתדרות, אבל מחר יהיו בה — והדבר תלוי הרבה מאד גם בנו, מתי יהיו, — נקים עכשיו חומה ונבוא לגולה, לגולת מצרים ולגולת פרס, לא בתור שליחי מפעל ציוני כללי, שהפדרציה במקום חייבת לתמוך בו, אלא כל אחד ואחד ילך לשם לעצמו. והאם מוכן עכשיו „השומר הצעיר“ ללכת ל„החלוץ“ ההסתדרותי מתוך ויתור על כל אוטונומיה שלו? הרי הוא איננו מוכן לכך. הרי נעשה רמאות אם נאמר שכל אחד מוכן לנתר על אוטונומיה שלו. לכן אני רוצה כי לעומת כל מיני מתבדלים תבוא אוטוריטה של כל הקונגרס הציוני ותגיד אם זה ענין ציוני מרכזי או ענין צדדי. מחר־מחרתם תהיינה במוסדות שאלות

איך להתנהג בשטח זה. אם נמשיך בשמירה על „החלוצי“ ההסתדרותי, יצטרכו המוסדות הציוניים לתמוך בכל מיני וְרִינְטִים שיקומו מחר. האם זה מעניננו? אם אני גורס אחדות התנועה החלוצית, פירוש הדבר שהתנועה הציונית וכל מוסדותיה וכל נציגיה ידעו שהם צריכים ומחויבים לתמוך במפעל הכללי הציוני הזה. האם יש כאן חשש של ויתור על ערך חלוצי, כשבאופן טבעי נהיה גם בתוך המפעל הזה תשעים אחוז, ואף האחרים הם חלוצים סוציאליסטים כמונו, אם כי הם „הפועל המזרחי“ או אחרים שאינם עוד כיום בהסתדרות? האם אנחנו מותרים על ערכים יסודיים בזמן שאנחנו עומדים לפני אחד הכיבושים הגדולים ביותר?

ההסתדרות לא עשתה את העבודה הזאת במשך עשרים שנה במצרים, עבודה שהיתה צריכה להיעשות. השארנו אותה להסתדרות הציונית. עבודה זו דורשת הרבה מאמצים וכסף, כי צריך להסתגל לטיפוס חדש של אנשים. האם זה יעשה על פי השבלונה הישנה, לפי חלוקה על פי גושים שהם כבר אינם מסוגלים לעשות עבודה כללית אם לא יעמדו תחת מסגרת חדשה ואם לא תיעשה בחינה של השליחים מתוך השאיפה והרצון שלהם לאחדות התנועה החלוצית. תחת ההטפה בעד „חלוצי“ מעמדי? אצל טרומפלדור אין המלים „חלוצי מעמדי“ או „חלוצי ציוני סוציאליסטי“. הפורמולה הזאת אינה גם בהסתדרות. כשאתם קוראים עכשיו את הנאומים כי היה לנו „חלוצי ציוני סוציאליסטי“, וכי עכשיו חדל קיומו, הרי החבר ששומע זאת מאמין כי בתקנות היה כתוב „חלוצי ציוני סוציאליסטי“ וכי עכשיו אנחנו באים ומזחקים את המלים האלה. ולא כך הדבר. ממש כשם שבהסתדרות הכללית שלנו אין הגדרות אידיאולוגיות, כך גם לא היו ב„החלוצי“. היו אנשים ששאפו להפוך את „החלוצי“ לדבר־מה אחר. אולי הצליחו במידה ידועה, אבל זה לא היה בתקנון. אנשים עבדו וגם הצליחו. יש מי שמסביר כי הצליחו משום שפלוגי לא בא. זה ארגומנט חדש? כשם שעברנו בגרמניה בהצלחה עם אנשי בַּחֶד, מדוע לא נוכל עכשיו לעבוד עם אנשי טירת־צבי ורוֹדֶגס כחברים ב„החלוצי“? האם רחוק היום שיהיו אתנו גם בהסתדרות? כלום אנו צריכים מקודם להקים מחיצות ב„החלוצי“, ואחרי שיקום האיחוד בארץ נבדוק איך לפתור את הבעיה גם בחוץ־לארץ ולהסיר את המחיצות שהוקמו? ואת זאת עלינו לעשות דוקא בַּבְּגֵד ובפרס ובמצרים?

מדאיג אותי מאד שכך ניגשים לענין אחדות התנועה החלוצית חברים שעברו את כל המשבר של התנועה, היודעים מה היו המאבקים נגד איחוד התנועה הקיבוצית ונגד איחוד הנוער. כל החלטה על איחוד הנוער נעשתה לֹאֵל על ידי חוגים בעלי

השפעה, שאולי באופן פורמלי לא אמרו שהם נגד איחוד הנוער, אבל למעשה לחמו נגדו. חלק מן הנוער התפרץ לאיחוד, אולם כל הרגשותיו של הנוער בשטח זה וכל העבודה העקשנית החינוכית שלו נעשתה לא על ידי חברים שלא הבינו מהו היוכוח הזה וחששו פן יקום האיחוד, במקום להבין שזהו אחד השרידים שאנחנו חייבים להתגבר עליהם. בן-גוריון אמר: נקים „חלוץ“ עם זיקה הסתדרותית. אינני יודע למה התכוון. אולם היתכן שאני אינני רוצה בזיקה הסתדרותית? אני חושב שלא רק אנחנו, אלא גם שום ציוני כללי לא יוכל לעשות עבודה חינוכית ציונית בגולה ב„החלוץ“ בלי זיקה להסתדרות. כלומר, בלי זיקה לאותם הערכים שהסתדרות יצרה ושעל יסודם היא קיימת. בין יתר הסעיפים כתוב בהחלטת המרכז: „אחדות פועלים חלוצית — הסתדרות פועלים אחת בארץ-ישראל, וכל זמן שלא תוגשם — חינוך להסתדרות הכללית או לארגון עובדים אחר המוכר על ידי הקונגרס הציוני“. לפי שעה זוהי ההסתדרות עם שאר הארגונים המוכרים על ידי ההסתדרות הציונית. כלומר, לא „בית-ר“ ולא „קבוצת שטרן“ ולא „אצ“ל“, אלא — „הפועל המזרחי“ ואולי ארגון ציוני ב' אם הוא עודנו קיים. משונה הוא הפחד שזה מוציא את התנועה החלוצית מבית תנועת הפועלים, אם מכירים שהדתיים רשאים ללכת ל„הפועל המזרחי“. אם הכננה ב„זיקה הסתדרותית“ היא לאותם הערכים שיצרה תנועת העבודה, הרי פולנו בעד זה. אבל אם הכננה להכריז ש„החלוץ“ קשור בהסתדרות באופן ארגוני, הרי זה מחייב להקים מחר „חלוץ“ אחר שיהיה קשור עם „הפועל המזרחי“. הרי זה מאפשר לגוף שלישי לדרוש מחרתים „חלוץ“ שלישי וכן הלאה. האם אנחנו מעונינים בכך אפילו מבחינה מעמדית פשוטה או מבחינה הסתדרותית?

אינני רואה שום יסוד לקבל איזו החלטה שעל ידה ירצה להגדיר עכשיו מה תהיה צורת התנועה החלוצית בעולם וביחוד באירופה. אין זה הוגן מבחינה פסיכולוגית ואינטלקטואלית לדבר על זה עכשיו. אין איש מאתנו יודע איזו צורה יקבל „החלוץ“ באירופה ואם בכלל יהיו נושאים ל„החלוץ“ באירופה. לדעתי, הייתי מציע למחות במעצה נגד ויכוח כזה ולשלול אותו באופן יסודי. ואם לגבי ארצות המזרח ישנה הצעה שיהיו שם ארגונים שונים של „החלוץ“, יבואו החברים ויציעו זאת במפורש ונדון על כך. אבל אז יציעו שהמרכז חייב להסתלק ממה שהחליט לאחר דיונים מרובים. כל השתמטות בענין זה לא תועיל, כי על ידי כך לא נוציא כל נשק משום אדם הנלחם בנו. ואם זה נשק חריף — הרי צריך לצאת נגדו בנשק חריף יותר. יש בארץ מיוצאי „החלוץ“ — באים ומסבירים להם כי בגדנו ב„החלוץ“. צריך שיהיה לנו אומץ-לב

להתנפח עם הדעה הזאת ולא לומר דברים סתמיים. כל השתמטות היא, לדעתי, משגה חינוכי גדול וגם משגה פוליטי גדול. אני בטוח שאילו היו חברינו מבינים את תוכן הויכוח הזה היו הולכים לכל מקום ומסבירים מה שאנחנו רוצים, ומסבירים שמי שאיננו מסכים כרע לאחדות התנועה החלוצית בארצות המזרח מכין איבים להסתדרות, מטפח אותם ויוצר להם נשק ומכין חוגים ש'לחמו בהסתדרות. אין לנו שום יסוד מוסרי ולא יסוד פוליטי להסתלק עכשיו מההחלטה שנתקבלה בענין זה. יש לתנועה צורך בבירור, אינני מתנגד לכך שיהיה בירור; תהיה ועידת המפלגה ויבררו. ואם יש צורך לברר את הענין מחדש, יעזרו אותם ויבררו אותם מחדש. אם חברים ירצו לבוא ברזולוציה המשנה את ההחלטה הראשונה, זוהי זכותם. אבל אין זה לכבוד המפעל החלוצי ויש בזה משום בגידה בשליחים שהלכו לעבוד בשמנו בארצות המזרח, אם לא נרצה להחליט את ההחלטה שנתקבלה.

יג

ברחובות

(בכינוס פועלי הדרום שנערך על ידי המפלגה בשבת, ט"ז באב תש"ד, 5.8.1944)
אחרי הבחירות לאסיפת הנבחרים שנתקיימו כבר ולפני הבחירות לעידת ההסתדרות, שעמדו להתקיים למחרת אותה שבת. מתוך הסטנוגרמה)

חברים! כשאני בא לאסיפה כזאת אני מתקשה קצת לדבר, מפני שנדמה לי שחברים כל כך הרבה כבר שמעו, שכמדומני הכל כבר יודעים. אבל לפעמים מתברר שאמנם יודעים הרבה דברים, — כל הסא שמישהו באיזה מקום קטא יודע עכשיו לכולם — ודוקא דברים יסודיים של חיינו אינם יודעים.

ואני, לצערי, לא אוכל לעשות מה שעשה החבר שהזכיר דברים מלפני ארבעים שנה. לא נוח לי כל כך לספר מה קרה בארץ־ישראל במשך ארבעים שנה — ואיך הדברים נבנו ובגלל איזה שיטות נבנו, ואיזה שיטות עיכבו את הבנין — במידה שזה קשור בי ובחברי, להתנפח על הדברים הללו ולהסביר ולומר: אנחנו עכשיו צודקים, מפני שבמשך כך וכך שנים שירתנו אתכם. אני חושב שהדור הצעיר בארץ בכלל אינו יודע עם מי יש להם כאן עסק, אם יש להם עסק עם אנשים שבנו את תנועת הפועלים.

אולי יש להם עסק עם אנשים שהחריבו את תנועת הפועלים. כי יש עכשיו רושם כזה שהרצל ובן-גוריון נטעו הרפו ועוד אנשים מסוג זה — כל מה שחסר היום לפועל, כל מה שאינו בסדר בארץ-ישראל, ברור שזו אשמתם. אני מתקשה קצת לדבר, אם מביטים על אסיפה זו כעל אסיפת תעמולה לבחירות. אולי לא אני האיש לנאום נאום תעמולה ולהסביר את הזכויות שישנן למפלגת פועלי ארץ-ישראל בנדון זה. אבל אני רוצה אתכם לדבר קצת על מה שאנחנו מסוגלים ללמוד מזה שעובר עלינו עכשיו בימים אלה. אני רוצה לשאול, למשל, מה קרה הפעם בבחירות לאסיפת-הנבחרים, מה למדנו מהן? ואיני עוסק לא בסטטיסטיקה ולא באחוזים, אבל אני רוצה לשאול מה הם הענינים היסודיים שהכרנו מהן עכשיו.

ואני למדתי כמה דברים — חיוביים מאד וגם שליליים מאד. הדבר הראשון שהיה חשוב בשבילי בבחירות אלו — תתפלאו אם אומר לכם — הוא זה שהתקיימו, זה שהבחירות התקיימו — כבר בשבילי רנח גדול מאד. כמה מספרים לכם תמיד על זה שבארץ-ישראל במשך הרבה שנים אין בחירות. ומי אשם? — כמובן, מפא"י אשמה. אבל כאשר ראיתם את הבחירות האלה יכלתם להבין מדוע בארץ-ישראל אין בחירות בזמננו.

בחירות בעולם קיימות מפני שיש חוק המחייב בחירות, מפני שיש משטר מדינה, תקציב ממלכתי, צבא, מפני שאנשים יודעים: לא ילכו לבחירות — יפסידו. בארץ-ישראל בעצם כל מי שיש לו איזה חשבון שלא כדאי לו ללכת לבחירות, מפני שהוא מראש יודע שלא יקבל הרבה, שאינו אהוד על הציבור, הוא לא רק ישב בבית ולא ילך לבחירות — הוא יחרימו אותו. בבית-הכנסת, בבית, ברחוב ובקצה שלו הוא יכול לארגן החרמה של בחירות. ומשום כך, כל פעם שאתה הולך לעשות בחירות בארץ — מאז הועד הזמני הראשון, מאז הרצון לארגן בירושלים את ועד-הקהילה הראשון — תמיד אתה נמנע בחוגים של פורשים, של מחרימים.

כמובן, למחרימים יש שיטות. אתמול קראתי מאמר יפה מאד ב"הבוקר". בעל המאמר הזה קורא לעצמו מוחרם: לא הוא מחרים אותנו — אנחנו החרמנו אותו (כשם שמי שיצא מאתנו הוא מוצא). וכינן שהם מוחרמים — צריך לרדם עליהם! ויש גם דעה שניה: אלה שהחרימו, אל תחשבו שהם חטאו לאחדות הישוב — הם גילו את האחדות האמתית של הישוב, כינן שהאחדות שלנו היא כוזבת. יש גילויים ויש הלכי-מחשבה שהם קלים ונחמים מאד בחברה שהיא כולה חפשית, שכל אחד יכול לפעול בת.

אני אומר לכם שלאחר כל האיומים הבלתי־פוסקים ולאחר כל מיני הצעות של שוללים שהיו בענין זה (אנשים באו ביום האחרון לפני הבחירות ואמרו: תדחו לשבועים, יחד עם זה השתמשו מהודיע בכתב שהם מתחייבים, כתנאי לדחיה, להופיע בבחירות. ואינני נכנס עכשיו לשאלה שהיא קשה מאד: אילו נמסרו הודעות בכתב כאלה, אם היה צורך לדחות או לא, כינן שיש חוקה ויש החלטות, וההחלטות מחייבות, ואם קבעו תאריך, הוא קיים. עיקר הדבר המענין, שניסו לנהל משאומתן, בעצם, של רמאות פולו, בלי להביא תשובה חיובית אפילו לאחר שהצעתם תתקבל), היתה בזה העזה, שהועד הלאומי עמד בתוקף על דעתו. אותו ועד לאומי, אשר כולנו מכירים אותו בחולשתו. וחולשתו היא לא מפני שאנשיו הם חלשים — הרבה אנשים שיושבים בועד הלאומי אני זוכר אותם שנאמו נאומים מאד מפוצצים ומאד מעמדיים — אלא מפני שדרך הבנין של הישוב קשה מאד בתנאים כאלה, כשאין משענת חוקית, ומצד חלק — יש תמיד דחיית כל סמכות וכל חוקים. כמובן, אילו קיבלה אסיפת־הנבחרים בימי הרברט סמואל חוקה מאושרת, עם חובה על כל יהודי להיות חבר בכנסת, עם זכות הטלת מסים וכדומה, היה אולי מצב אחר לגמרי. אבל עכשיו יש חוגים אשר הדרך היחידה לפנייהם להשפיע על הישוב היא בזה שיחרימו את אסיפת־הנבחרים ואחר כך יצחקו: הביטו. זה לא מוסד נבחר!

ובכן, עצם הדבר שמפלגת פועלי ארץ־ישראל, שהיא כידוע כל כך פשרנית וכל כך נתרנית, החליטה בכל תוקף לסדר את הבחירות וללכת אליהן, באמת אני אומר, מבחינה ציבורית ארץ־ישראלית זה דבר עצום.

והדבר השני החשוב הוא שלא רק הבחירות התקיימו, כי אם שהחלק הגדול של הישוב הלך לבחירות. בזה שלמרות הכל רוב הישוב המבוגר בארץ ילך לבחירות — הרי איש לא פיקפק, והיו כל מיני אמצעים למנוע את הדבר הזה. כאשר נסעתי לירושלים נזרקו אלי שם לאוטו כל מיני ניירות; עמדו אנשים עם פיאות, עם „שטריימלים“ וזרקו לנו כרוזים, ש„ארורים ההולכים לבחירות“. ובסימטאות הספרדים, בשכונות, היו מכות קשות והיו גם איומים (אומרים שגם ברחובות, בשכונת התימנים, היה משהו מעין זה). ואם לאחר כל זה הלך רוב הישוב לבחירות והביע את דעתו, והביע את דעתו באופן חפשי — הרי זה בעיני דבר גדול מאד.

אמנם, גם על זה יש ערעורים. אתם יודעים שיש דבר שקוראים לו זיופים בבחירות. יש כל מיני אמצעים לזייף בחירות. לדעתי, זה אחד הדברים היותר מסופנים שבביל חיים דמוקרטיים. לא זו השאלה שפעם מישוהו על ידי זה משהו ירוח, אלא

עצם הדבר שנוצרת אוירה שלאדם אין אמון בזה שכל כרטיס וכרטיס הוא ישר כמו הכרטיס שלו, שאנשים אינם בטוחים שאין שום קול נוסף מזויף, חוסר בטחון זה — בעיני עלול להרוס חיי חברה, עלול להרוס כל חיי דמוקרטיה, גותן מקום לכל סאשיזם (הרי קרה כבר פעם באחד הקונגרסים האחרונים ענין כזה, שכמעט עמדו לבטל בחירות של עיר שלמה מפני שנתגלו בהן איזה דברים בלתי נעימים).

אנחנו זקוקים מאד, לדעתי, למין מוסד משפטי כזה, שצריך יהיה להביא לפניו כל פשע קטן בבחירות — אם מעשי־אלמות ואם זיופים — ושהוא ידון אותו באופן החמור ביותר, בלי משוא פנים לקבוצה או למפלגה זו או אחרת. ואם יש במפלגה חברים שעסקו בזה — צריך שהם יתבעו למשפט וצריך לדרוש שהם יהיו נדונים. אבל אצלנו, אחרי שנעשו כל מיני דברים כאלה, לא באו להקים מוסד מיוחד לשמירה על טהרת הבחירות, אלא כל אחד ואחד רשאי לכתוב כרוזים על אחרים, ולטעון שפלוגי אינו שומר על טהרת הבחירות. בעיני, כרוזים כאלה, שאין בהן הוכחות — גם הם מעשה פשע של הבחירות.

צריך לדעת שהמחרימים הצטרפו הפעם מחוגים שונים: מחרימים דתיים, מחרימים רביזיוניסטיים ומחרימים „לאומיים טהורים“. כולם, כמובן, נאמנים מאד על אחדות ישראל ועל דאגה לאחדות ישראל, וכולם, כמובן, מאד מעונינים בנצחון פוליטי בבחירות, נצחון גדול. אבל לא די שהם החרימו — עכשיו האמצעי היחיד שלהם זהו להכריז שהבחירות שלנו מזויפות! „הבוקר“, „המשקיף“, אפילו „הארץ“ מאתמול — כולם צועקים שהבחירות הללו הן מזויפות.

על זה שהבחירות הן מזויפות אין להם שום ראיה. אבל היודעים אתם על מי נשענים בדבר הזה ב„הארץ“ וב„הבוקר“? — על מאמר ב „משמר“! „משמר“ ראה צורך להודיע שפינון שהבורגנות מחרימה את הבחירות, אז הלא יש עכשיו למפא"י שליטה גדולה במנגנון, ולכן ברור שמפא"י צריכה לזייף את הבחירות. לא הבאתי לכם כפאן את החומר, אבל מענין מאד, שבמידה שגם ב„הארץ“ וגם ב„הבוקר“—מנסים עכשיו מראש להכריז, עוד לפני הבחירות, שהן תהיינה מזויפות („הארץ“, העתון החשוב הליברלי, כותב שאמנם „השומר הצעיר“ אומר את הדבר הזה בשעת פולמוס של בחירות, אבל ודאי הוא יודע דברים מבפנים, מפני שהוא היה שותף אתנו בבחירות. וזה נכון מאד: כמה פעמים הלך אתנו „השומר הצעיר“ בבחירות לקונגרס כשהיתה רשימה אחת), הרי טענה זו (וטענה זו למי היא דרושה? — לרביזיוניסטים, למי שרוצה להרוס) באה ממקור חשוב מאד: היא באה קודם כל מחזית השמאל.

אשר היא, כידוע, נאמנה מאד על מלחמת העובד בעמדתו נגד מחרימי הדמוקרטיה בארץ.

כמובן, גם זה עוד לא מספיק — עוד היינו עדים בבחירות הללו לשני מקרים, שהיה להם פרסום גדול בעתונות. יש בעולם דבר שנקרא אַתיקה של בחירות — יש מן מוסר איך מנהלים בחירות, ויש בזה מדרגות שונות. יש הבדל בין אופן עשיית בחירות באנגליה לבין עשיית בחירות ברומניה. לנו קרו בענין זה שני דברים שהם אַסיניים מאד, וקרו דוקא בתנועת הפועלים.

אני הולך ברחוב בתל-אביב ורואה פתאום התקהלות אנשים ליד איזה כרוזים עם תמונות וצילומים של צ'קים, ובכרוזים מסופר דבר שלא ידעתי עליו: איזה פקיד (במועצת פועלי תל-אביב) נאשם בזה שקיבל כסף מנותני-עבודה, "שכר-טרח", והוא נתבע למשפט ההסתדרות, והמשפט נערך עכשיו. ובכן — עוד לא ידוע אם האיש חייב או מאשימים אותו סתם, באשר המשפט עוד לא נגמר, אבל בינתיים ישנה כבר פרולקמציה גדולה, שמפא"י מגינה על לוקחי שוחד, על שחיתות בפקידות.

אף אילו היה המשפט נגמר בהאשמת אותו פקיד, היה מקום לשאול, מהו הטוהר המוסרי של אנשים אשר מעילה פרטית של אדם נעשית להם אמצעי להשחיר דמות מפלגה גדולה.

כמובן, אילו כתבו בפרולקמציה שהרצפולד או בן-גוריון נכשלו, הייתי יכול להבין שאנשים לא מחכים לגמר משפט, כי זה באמת שייך למפלגתם. אבל אם מתנהל משפט כזה ועוד לא ידוע מה יפסקו השופטים (בכל חברה הגונה, בעצם מהלך משפט אין עושים לחץ לא על הציבור ולא על השופטים) — ניצול הדבר הזה כאמצעי של בחירות, זוהי, כמובן, מדרגה גבוהה מאד של שמירה על דמוקרטיה, על טהרת המידות! וכמובן, שגם עתונות מסוימת שירתה את הדברים הללו.

דבר שני שקרה, שעליו קראתי בעתון — זה ענין ההתפרצות ללשכת המס. ואתם ודאי יודעים על המכות והסקנדלים וקריעת הדוקומנטים שליוו את המקרה הזה. שבתנועת הפועלים אפשר באופן כזה להילחם מלחמת בחירות, מלחמה על ענינים גדולים, על אנשי המחר, על מדינה דרילאומית, על טוהר יחסים, על דמוקרטיה בתוך הציבור, שאפשר בתוכנו לנהל מלחמת-בחירות כזו — זה מדיאג אותי יותר מאשר סעיף רע שכתוב בפרוגרמה, מפני שזה מוכיח על מציאות פוליטית מסוימת, מציאות שיש בה משום הרס של החברה.

ובכן, חשוב לציין, לדעתי, שבתוך האוירה הזאת התגברנו על הדברים האלה

פחות או יותר. כלומר: היו מכות, היו חרמות (ולא רק בחוגי הבורגנות, היו גם בחוגים שלנו דברים, אשר אילו היה קיים אצלנו בית-דין ציבורי, היה דן אותם קשה מאד), אבל הבחירות התקיימו.

אחר כך מענין לדעת מה תכונן של הבחירות. ובכן, הדבר הראשון שאפשר לומר הוא שהוברר קודם כל ערך הבחירות הללו מבחינה ציונית מדינית, הוברר שהרוב הגדול של הפועלים הם ציונים, זאת אומרת: הם ציונים מדיניים, הם תומכים בפרוגרמה של ההסתדרות הציונית, של מפלגת פועלי ארץ-ישראל. אם נעשה את החשבון של מאה ותשעים — מאתים אלף בוחרים בערך — נוכל לומר שמוחץ ל„חזית השמאל” ומחוץ לקבוצה הקומוניסטית, הישוב כולו מזדהה עם הפרוגרמה הפוליטית של ההסתדרות הציונית. ואני אומר: אילו היתה רק זו התוצאה של הבחירות — דיינו.

יש הלא הרבה טענות למה עשינו עכשיו בחירות, „למען השלום” לא היה צריך עכשיו לעשות בחירות. ואם כי סטורס ואחרים יכולים היו להכריז: יש קבוצת קיצונים בישוב: זה בן-גוריון, זה הסוכנות, זו ההסתדרות, והציבור הרחב אינו עומד מאחריהם — הוברר דבר גדול, הדבר המיוחד של הבחירות בכלל ושל עמדת מפלגת פועלי ארץ-ישראל בהן, והוא שבשביל העולם החיצוני הציוני ברורה עכשיו הדמות הפוליטית של הישוב: הישוב תומך בדרישות המדיניות של ההסתדרות הציונית.

ולדעתי, התברר בבחירות הללו גם מהי הדמות הסוציאליטית של הישוב, מה ההרכב החברתי של הישוב. זה כבר כמה שנים שאני מתנכח בענין זה עם חברי ואני אומר — וזמה יש מסקנות לגבי כל המדיניות שלנו להבא — שהישוב בארץ-ישראל כיום הזה רובו פועלים. וצריך פעם לשים קץ למושגים מסוימים, שבהם מעונינים בעלי-הבתים מתנגדי ההסתדרות ורדיקלים פתאים בתוך ההסתדרות. אני מבין מדוע מעונינים אנשי „הבוקר” והרביוניסטים לומר שהפועלים אינם אלא חלק קטן בישוב. זה דבר מובן מאליו. אבל מדוע אנשים שדוגלים בשם מלחמת המעמדות היותר קיצונית מעונינים לטעת בלבנו הכרה שאנחנו איננו רוב ושנגדנו עומד מכל צד רוב ריאקציוני, והוא יבלע אותנו ושתמיד ישנה סכנה שהרוב הבורגני הריאקציוני יבלע את הפועלים בארץ?

אני כופר בדבר הזה. זה שנים רבות הובלט שהישוב בעצם הוא ברובו הגדול ישוב של עובדים. לדעתי, הישוב היהודי בארץ-ישראל מצבו הקמרי הוא כזה, שכלל לא

יכול להיות בו רוב של לא־עובדים. אהרת אין לו אפשרות של קיום. זה לא אותו הישוב היהודי שהיה בגולה, אשר היסודות של תיווך היו בו מרובים. היו בגולה הרבה מסורות סוציאליזם מסוימות, שעשו את האיש היהודי בתור איש מעמד־ביניים. בארץ אין, לדעתי, יסוד סוציולוגי בשביל קיום מעמד־ביניים יהודי גדול. אבל זה ענין לויכוח תאורטי. אולם יש ענין, לדעתי, להפיר את הישוב מתוך הרכבו הממשי.

עובדה היא, שאין בארץ אף מפלגה — לא דתית ולא בעל־דתית ולא רביזיוניסטית ולא אגודאית — אשר למעשה שכבת היסוד שלה אינה שכבה של פועלים. כל מפלגה, אם היא רוצה להתקיים בתור שפוף, מוכרחה להקים ולארגן לא רק חברים בכלל, כי אם גם שכבה גדולה פועלית. מה היה „המזרחי“ אילמלא „הפועל המזרחי“? ואותו דבר אנחנו רואים עכשיו בין הציונות הכללית. כל פלג שלה בנוי על אַלמנט עובד: הציונות הכללית הפרוגרסיבית יש לה „העובד הציוני“; מפלגת ציוני ב' ניסתה להקים ארגון עובדים ב' (אמנם לא הצליחה בזה). אפילו „עליה חדשה“ — מפלגה צעירה — לא יכלה להתקיים בלי לנסות לבנות „עליה חדשה עובדת“. גם „אגודת־ישראל“ אינה יכולה להתקיים בלי „פועלי אגודת־ישראל“. הרביזיוניסטים — לאחר נסיון של שנים רבות שעניני העובד לא העסיקו אותם — המשענת שלהם למעשה הן „הסתדרות־העובדים הלאומית“ ו„בית־ר“, או כל מיני גלגולים אחרים.

הבחירות הללו אישרו את הדבר הזה באופן הבולט ביותר. מלבד רשימה אחת, רשימת העובדים מעדות המזרח, שהמחרימים לא נתנו לה לגשת לבחירות, הרי למעשה, אם תעשו את חשבון הרשימות הגדולות של הפועלים יחד עם הרשימות הקטנות והקטנטנות השונות (אני חושב שמספר הרשימות של פועלים בלבד עולה על עשרה), מתברר דבר אחד: שחלקו של הפועל בישוב הוא איתן ושום כוח אויב מבפנים, שום כוח אנטי־פועלי איננו יכול להרוס אותו או להמעיט אותו. הישוב בארץ יכול לגדול רק במידה שמתגלים ענפים פרודוקטיביים, אשר מהם עובדים יכולים להתקיים. זאת אומרת — שוב גידול של עובדים. השאלה היא רק מי יהיו העובדים, מה יהיה הַלֶךְ - הַרֹחַ שלהם. מה תהיה עמדתם הציונית ומה תהיה עמדתם הסוציאליסטית. זו שאלה גדולה.

ציינתי בזה שלושה דברים: קיום הבחירות, העמדה הציונית המדינית שנתגלתה בבחירות והעמדה, אם אפשר לומר, הפועלית של הישוב, כלומר: היות הישוב ברובו, באפיו, ישוב של פועלים. אחר כך, אם נתבונן למה שנעשה בתוך ציבור הפועלים לפני הבחירות הללו,

נראה חזיונות אחדים שונים. הדבר הראשון הוא — וזה נוגע לאסיפה זו — קודם כל עמדת מפלגת פועלי ארץ-ישראל בבחירות הללו. אין צריך לומר שהמפלגה הלכה לבחירות הללו לא בלב קל. כל אחד מבין את זאת. היו פה שני דברים. ראשית: עצם העובדה שמפלגת פועלי ארץ-ישראל במשך כמה שנים נושאת בשלטון בציונות, שהתרגלו לראות בה מפלגה שהיא חלק מן ההנהיגה, חלק מן המשטר הקיים. ואז — הסובב שבמשטר הקיים איננו קשור אתה. וטבעי הדבר הזה. אני אומר זאת לא מתוך תעמולה דמגוגית. מטבע הדברים הוא. שאם במשך עשרות שנים ידוע שמפלגה מסוימת קשורה עם המשטר הקיים — הרי כל הטוב שנוצר בו אין איש חייב להעריך, מפני שכל אחד מרגיש קודם כל במה שחסר לו, והוא חושב על סיבת הדבר. שנית: כל פגע שישנו במשטר זה — ברור שהוא קשור עם מפא"י, עם חולשתה (לא מפני שאחרים מפריעים לה, אלא מפני שהיא חלשה).

בזמן הויכוח על הטריטוריאליזם אמרתי בדרך הלצה: מה ההבדל הגדול בין ארץ-ישראל ובין טריטוריה? ארץ-ישראל היא כולה מלאה חסרונות. כל אחד יודע: בארץ-ישראל יש תורפים ויש סלעים ויש הרים ויש ביצות, יש כל מיני מגרעות. אבל בטריטוריה? — הלא בה אין שום חסרונות. בטריטוריה אין ערבים, בטריטוריה אין ביצות, בטריטוריה אין סלעים — בטריטוריה יש רק מעלות. זה הדידושה הגדול של הטריטוריה. הייתי יכול לומר אותה דבר בעצם גם לגבי מפלגת פועלי ארץ-ישראל וסיעה ב': הלא סיעה ב' זו מפלגה „צעירה“ שרק היום נולדה, וברור שבפשעים וחסמים של מפא"י הלא אין חלק למפלגה שרק נולדה.

לדעתי, עצם המצב הזה בבחירות כבר עושה את מערכת פועלי ארץ-ישראל כמערכה קשה. אבל בינתיים קרה לנו דבר אחד נוסף. הלא בינתיים קרה שעל המפלגה עבר משבר קשה ומסוכן מאד, אשר לא עבר עליה כל ימי קיומה ואשר לא ידעו דוגמתו בארץ, והוא, שחלק אקטיבי מן המפלגה, חלק פעיל, מקובל בתוך הציבור, קם יום אחד ועקר ממנה.

מפלגת פועלי ארץ-ישראל עמדה עכשיו בתוך מערכה כללית. ויש תמיד נגדה כל מיני מפלגות צעירות אופוזיציוניות, שיכולות הרבה להבטיח ושנגדן אין חסאים בעבר. היעלה על דעת מישוהו לשאל, למשל, את „פועלי-ציון שמאל“: מה עשיתם אתם במשך השנים? האם הם אשמים במצב חוסר עבודה או במצב אסיפת-הנבחרים? הם לא אשמים בשום דבר! איש לא יאשים את „פועלי-ציון שמאל“. שהם אשמים באיזה

דבר לא טוב בארץ־ישראל. „השומר הצעיר“, כמובן, זה חלק הרבה יותר חשוב — הוא עשה משהו, בנה משהו, בנה משקים קבוצתיים, בנה מפעלי חרושת חציר קפיטליסטיים, כמו שעשינו פולנו. אי אפשר לומר: שפועלי ארץ־ישראל, כשהם הולכים לבחירות, יש להם כל מיני טענות ל„השומר הצעיר“. יש טענות הרבה מאד בחיי ההסתדרות. — האם יאמרו: „השומר הצעיר“ אשם? או כאשר ישנן איזה טענות בענין המלחמה הפוליטית הצינית — היבואו להאשים בזה איזה מיעוט שהוא, איזה ארגון שהוא בתוך תנועת הפועלים? איש לא יעשה זאת.

אבל כאשר יוצאת קבוצת חברים כזו, ולא בגלל איזו עמדה אידיאולוגית או עמדה פוליטית (הרי הם קיבלו את העמדה הפוליטית שלנו. הצבעת סיעה ב' במועצת ההסתדרות מבחינה פוליטית, כמובן, לא תיקנה את הפגם של ההצבעה בועד הפועל, אבל, מכל מקום, הרי בזאת אנשים חתמו על הפרוגרמה של בילטמור). ואי אפשר לומר שהיה כאן פילוג בגלל ויכוח רעיוני שהיה בינינו — אז מוכרחים הלא להסביר שהלכו מפני שהאנשים הם רעים. אם פעם היתה פורמולה איחוד טובים עם טובים, עכשיו היה פילוג טובים עם טובים — הטובים לא יכלו להיות יותר עם הרעים. אז במצב כזה, שהוא מעליב את המפלגה באופן עמוק מאד, כל אדם יכול עכשיו לומר: הבט, איך אני אצביע בערך וחבריך לא מאמינים בך? אם הם, שהיו שנים אתך במפלגה, אבד להם האמון במפלגה, למנהיגות המפלגה — מדוע לדרוש מהציבור הרחב את האמון הזה?

אם אחרי כל זה יכלה המפלגה לקבל עשרות אלפי קולות (עוד אינני יודע כמה, אם ששים וחמישה אלף או קרוב לשבעים אלף), אם לאחר כל מה שעבר עלינו עכשיו יכלה המפלגה ליצג שבעים אלף פועלים ובחורים מכל ענפי העבודה בארץ, מכל צורות ההתישבות, מכל כוחות הבטחון — הרי הדבר הזה מעיד על איזה כוח פנימי גדול שטמון במפלגה זו, ולדעתי, בזה גם ניצלה אסיפת־הנבחרים, כי יש בה לכל הפחות כוח אחד מרכזי גדול; אני יודע, כוח שעוד אינו רוב, אבל קרוב לרוב ושאפשר לסמוך עליו בכנסת־ישראל. אבל אילו לא ניתן למפלגה אמון זה של שבעים אלף פועלי ארץ־ישראל (או קרוב לזה), ובמקומה היו עוד כמה מפלגות — מה היתה עכשיו דמותה של אסיפת הנבחרים? על כל פנים, הוכחנו שאותו כשרון שבנו ללכד המונים גדולים ולעשותם לכוח ציבורי — לא אבדנו אותו ושמרנו עליו גם בתנאים קשים אלה.

עכשיו אני רוצה גם לומר מה הם הצדדים השלישיים שאני רואה בבחירות

הללו. הצד השלילי ביותר הוא, כמובן, זה שמפלגת פועלי ארץ-ישראל היא רק שבעים אלף ולא מאה ועשרים אלף. ואני אומר זאת בכל הרצינות, ולא רק מתוך אגואיזם מפלגתי. תנועת הפועלים בארץ מיוצגת עכשיו, אחרי מפלגת פועלי ארץ-ישראל, על ידי „חזית-השמאל“, שלמעשה זה שתי מפלגות: ידוע ש„חזית-השמאל“ אין לה פרוגרמה משותפת של מפלגה אחת, והן כבר הודיעו שהן רשאיות אחרי הבחירות לשוב ולהיות שתי תנועות, והן לא פנו כלל לציבור עם פרוגרמה מדינית אחת, ועם פרוגרמה סוציאליסטית אחת. אחר כך באות המפלגות הקטנות: „העובד הציוני“, „פועלי-העם“ ו„עובדים דתיים“; ולמעשה גם התימנים — שהם גם כן מעמד עובד — מופיעים ברשימה מיוחדת פוליטית; ויש למנות את „הפועל המזרחי“, שהוא פוח פועלים גדול עכשיו בארץ. עצם ההתפצלות הזאת, מחוץ לשאלת התוכן הרעיוני שיש בזה והמובן המדיני האצור בזה, עצם הדבר שהחלק השני מחוץ למפלגת פועלי ארץ-ישראל כל כך מפוצל מבחינה ארגונית, מבחינת השפעות שונות שבהן הוא קשור (כל אחד ואחד מהם קשור עם איזו השפעה מבחוץ, עם מפלגה מחוץ למפלגת הפועלים) — זה לבד יש בו כדי להדאיג.

ואם נשאל, על מה התנהלה מלחמת הבחירות בישוב, או נצטרך לומר שבעצם בתוך הישוב היתה כבר מלחמת בחירות גדולה בין מחרימים ובין בוחרים (היא לא נתגלתה כל כך בספרות — או שאין למחרימים כשרון ספרותי כל כך גדול או שהיו להם אמצעים יותר טובים כדי להחרים), אבל בתוך תנועת הפועלים תכנה של מלחמת הבחירות כפי שנתגלה בציבור, בפלקטים, ברמקולים (יתכן שהיה לה תוכן פנימי חשוב יותר), מבחינת התוכן הציבורי — היה בעיני מלחמת בחירות נגד מפא"י! חזית-השמאל ואחרים גילו שהם מוכנים למלחמת בחירות קשה ביותר, חריפה ביותר, אבל הנושא של המלחמה זה לא ממשלת ארץ-ישראל ולא הבורגנות בארץ-ישראל — הנושא של מלחמת הבחירות זה מפלגת פועלי ארץ-ישראל.

אבל מלבד פיצול זה של תנועת הפועלים, שנטל ממנה את פוחה ונטל ממנה את כבודה (כי ברור שמצבנו היה לגמרי אחר אילו הופענו יחד, ולו רק עם שתי רשימות: עם „השומר הצעיר“ וסיעה ב', היינו כבר אז למעשה מאה אלף; ואין צריך לומר, שאילו היו עמנו שאר ארגוני הפועלים השונים, היינו מגיעים למאה וארבעים, אולי גם למאה וחמישים אלף) — ישנה כאן גם שאלה יותר חמורה: שאלה של התוכן הפוליטי. שנתגלה בדבר הזה, ועלי לומר את האמת: אני מודאג מאד מהבחירות מבחינה זו.

מבחינת הרוב בכנסת־ישראל יתכן שהמצב הוא בסדר. אבל עצם הדבר שבתוך תנועת הפועלים בארץ יכלו עשרות אלפי פועלים להצביע בעד עמדת חזית השמאל, אם מתוך התנגדות למדיניות הציונית או מתוך אדישות (אני יודע שלא כל פועל שהצביע בעד חזית־השמאל הוא בהכרח נגד מדינת יהודים; אינני חושב שחזית־השמאל במשאל שאלה את בוחריה, אם היא צריכה להיות בעד מדינה יהודית או נגד מדינה יהודית), גם אם אומר שלא כולם מתנגדים למדינה יהודית ולכל העמדה הציונית הרואה את שאלתנו אנו לא במנדט בין־לאומי ולא במדינה דר־לאומית, עצם הדבר שישנם עשרות אלפי פועלים כאלה, אשר הצביעו מדעת או מבלי דעת בעד עמדה זו; עצם הדבר שזה אפשרי בתוך תנועת פועלי ארץ־ישראל, לאחר עשרות שנות חינוך, ובשנה כזו, ביסורים הללו, בתקוות אלה שנתעוררו בעולם; לאחר שראינו ש„פועלי־ציון שמאל“ בפולין בזמן ועדת־פיל אמרו: הם אמנם נגד חלוקה, אבל שמחים ומקבלים את הדבר שהתחילו לדבר על מדינה יהודית, וכעת משתתפים „פועלי־ציון“ בבחירות עם עוד אלפי פועלים ברשימה שיש בה משום ש ל י ל ה ואי־אמון לרעיון של עצמאות יהודית על עליה ועל התישבות, ואנחנו רואים מה עושים חבריהם (רק בימים אלה נתפרסמה ב„טריביון“ מכתב של חבר „השומר הצעיר“ המודיע שהוא נגד העמדה של מפלגת העבודה האנגלית בשאלת המדיניות הציונית); שדבר זה אפשרי בתנועת הפועלים בארץ־ישראל כיום הזה, שזה אפשרי גם בפילות חשוכות של תנועת הפועלים, במקום שאנשים הם חלוצים, בונים משק — זה, לדעתי, ענין רציני מאד, ענין מדאיג מאד. זה מראה עד כמה אצלנו הצעיר היהודי, ציוניותו, מחשבתו הציונית, עדיין אינה איתנה, עד כמה היא נתונה לכל מיני רוחות, לסגנונים, למודות, ליסמאות, עד שהוא מוכן לנתר על דברים חיוניים ביותר, מוכן להיפרד מהציבור בגלל דברים אלה.

ואינני מדבר כבר על כמה אלפי פרקציונרים. אתם צריכים לדעת מה היה אתם. הם עמדו ללכת לבהירות ההסתדרות, וההסתדרות אמרה: איננו מתנגדים לזה שקומר ניסטים יבחרו — לא פסלנו שום פועל בעד דעותיו — פסלנו אותם בשעתו משום שעשו מעשים החותרים נגד ההסתדרות. לא דרשנו מהם שום דבר, לא הוצרנו להם את חטאיהם, שלחמו בצד הפורעים, בצד המופתי — דרשנו רק דבר אחד: שיוודעו שהם אינם מתנגדים לעליה לארץ־ישראל. והדבר הזה — לבם לא הרשה להם! אמנם באוסטרליה יש כבר קומוניסטים שתורמים לקרן הקימת (ובאמריקה, בעתון קומוניסטי יומי גדול, אשר בזמן המאורעות היה כולו עם הפורעים, יש כבר כפעם בפעם מאמרים

ציונים, מאמרים מלאי התפעלות מההסתדרות ומהמשקים וכדומה; והם כבר היו נוטים גם למדינה יהודית), אבל כשנודע להם ש„השומר הצעיר“ הוא נגד מדינה יהודית — התירו לעצמם גם כן להיות נגד, ובכך, שאצלנו אפשרי הדבר שארבעת אלפים יהודים, אשר באו לארץ־ישראל בזכות העליה, באו בכרטיסיקטים שלנו, באו במאמצים שלנו, שעשקו לבם לא מרשה להם לחתום על זה שאינם מתנגדים לעליה, שאינם אויבים לעליה — זה גם כן אחד הדברים שיש בהם כדי להדאיג; שיש בהם כדי להדאיג, ואפילו לא מבחינה מספרית, כי אם מבחינה אנושית: מה הטיפוס היהודי האנושי שיכול להיות מצוי אצלנו, מה יחסו ולאחיותו שנהרגו עכשיו שם. אבל אני אומר: זה מחוץ לתנועתנו, מחוצה לנו, מחוץ לחשבון אולי. אולם שגם בינינו, בין נאמנינו, בין חלוצינו, בין עובדים, נמצאים עכשיו עשרות אלפים שיכולים להרים יד בעד פרוגרמה השוללת את המדינה היהודית, השוללת את המאמץ הזה, שהוא אולי המאמץ אשר בו תלוי כל גורלנו — בעיני זה בבחירות הללו ענין רציני מאד.

יש אנשים החושבים להשפיל אותנו בזה שאמרים: אתם קיבלתם כל כך הרבה קולות לאסיפת־הנבחרים מפני שבעדכם הצביעו גם לא־פועלים וחושבים, כנראה, שאם לא פועלים מצביעים בעדנו, הרי זה פסול. אני רוצה לומר לכם, חברים: כל הסוציאליסטים בעולם שואפים לכך שבעדם יצביעו גם לא־פועלים! בארצות הדמוקרטיה זה תנאי לנצחון הסוציאליזם! אם הסוציאליסטים יהיו רק מפלגה פרוליטרית טהורה ולא יצליחו למשוך אליהם גם חוגים אחרים, נאמר אכרים ואנשים מהמעמדות הנמוכים והבינוניים — לדעתי מצב כזה יחשב לכשלון של הפועלים.

אינני יודע את המספרים, ואינני יודע מי יכול את הדבר הזה לחקור, אבל הבינותי שחלק מן הבוחרים שמחוץ לתנועתנו הצביע בעדנו, ואני חושב את זה לכבוד גדול. השגנו בזה שאיפה אחת שלנו, כי מה רוצות תנועות הפועלים, בפרט תנועת־הפועלים הארץ־ישראלית? אנחנו רוצים שהעם יכיר בנו שאנחנו לא רק במקרה אנשים החיים על שכר עבודה — שהעם יכיר בנו את שליחו; שהעם ידע שמה שאנחנו עושים, אנחנו עושים לא רק בשביל עצמנו, כי אם בשביל אלה שיבואו אחרינו, אנחנו עושים בשביל רובו של העם, שגורלו נוגע לנו מאד מאד. ולדעתי, זה שבבחירות הללו יש סימנים שבמקומות שונים בודאי הצביעו בעדנו מחוגי האינטליגנציה, או בעלי־מלאכה, או אפרים קטנים — זו בעיני רק הוכחה לנכונות הדרך

שבה הולכת תנועת הפועלים במשך כל השנים: לקבל את אמונו של העם, לקבל את המנדט מהעם! וזאת השגנו.

אמנם הרבה מאד עושים נגדנו. יש אופוזיציות בהסתדרות, שתפקידן הראשון העיקרי במלחמת הבחירות שלהן עם מפלגת פועלי ארץ-ישראל — זה קודם כל לעורר איבה לתנועת הפועלים בכל אותן השכבות שעומדות באמצע ועדיין לא הגדירו את עצמן. בזה גם מצליחות במידה גדולה מאד. ידוע, היה מעשה בשערי-הגולן והיה מעשה אחר, — היו מעשים כאלה, שבהם מצליחים מאד למלא תוכן את כל המפלגות האויבות לנו.

איני בקי כל כך עכשיו בכל ספרות הבחירות. אבל ראיתי שמאיר יערי עשה נסיון לסכם במה סיעה ב' נבדלת. הוא סיכם נאום של טבנקין ואמר: הכיוון „מעמד לסע" — זה אחד הסימנים המבדילים את סיעה ב' ממפא"י, שאומרת: „מעמד לעם". ובאשר הזכרונן אצלנו אינו כל כך טוב, יתכן שמחר חבר סיעה ב' גם כן יאמר זאת — אז אני אזכיר לו שהמגמה הזאת של „מעמד לעם" לא הודשה עכשיו בשעת קרע זה, שזה ענין אשר עליו דובר במפלגת פועלי ארץ-ישראל בראשית שנות השלושים, וברוח זו נתקבלה החלטתנו, וברוח זו הלכנו לקונגרס השמונה-עשר. הקונגרס השמונה-עשר — שהוא היה בשבילנו הנצחון הגדול שלנו בציונות — היה לאחר שקיבלנו את ההחלטה „מעמד לעם".

אגלה לכם עוד יותר גדול: שהענין אינו מתחיל ממפלגת פועלי ארץ-ישראל. ב„אחדות-העבודה", בשנת 1927, לאחר שסאקר עלה לשלטון, נשמעו כבר נאומים פרוגרמטיים שלנו (תמצאו אותם ב„ילקוט אחדות-העבודה", כרך ב') שקבעו שאנחנו איננו רוצים להישאר רק בתחומי המעמד שלנו. שאנחנו רוצים שהמעמד שלנו יקבל עליו אחריות בעד עניני הציונות בגולה. ומשום כך הרצון למשוך אלינו קולות של חוגים אחרים, למרות הנסיון לפסול אותנו בזה. איננו חטא בשביל תנועת פועלים — זו זכות בשביל כל תנועת הפועלים, ואנחנו צריכים להיות גאים על הדבר הזה!

דבר שני שאני שומע לפעמים קרובות, כשבאים להגדיר מה ההבדל בינינו ובינן אחרים, היא השאלה: מי נאמן ביותר למעמד, והתשובה — זה שאינו יודע ויתורים, שאינו מתענין בשום מעמד אחר, שידע רק את עצמו. אבל אני חייב להזהיר את ציבורנו מפני דרך כזו של ארגומנטציה. כאן יש סילוף יסודי של האמת. פומן שה„בונד" התנגד לציונות היתה ל„בונד" עמדה חזקה. הוא טען: מי

הוא נאמן למעמד הפועלים אין לו עסק עם הבורגנות, הוא רק נלחם עמה. ואתם שהולכים לקונגרסים הציוניים, שתורמים לקרן הקימת, שממלאים את מצנת השקל — אתם, כמובן, מחותנים עם הבורז'ואזיה", או כפי שהיו אומרים: "אתם נגררים בזנבה של הבורז'ואזיה" או אתם סוכנים שלה. ה"בונד" ראה את נאמנותו הוא למעמד הפועלים בזה שיקבל על עצמו שלא יתערב, חלילה, עם שאר היהודים. אם הוא בזה באמת הגן על עניני מעמד הפועלים היהודי — אני מפקפק מאד מאד. יתכן שלו הבין יותר את עניני מעמד הפועלים היהודי היה משתתף בכל עניני ההגירה היהודית (שלא השתתף בה גם מפני שזו היתה שותפות עם הבורז'ואזיה), היה אולי מסייע יותר לכך שחבריו ילכו לארץ־ישראל. אבל הוא הבין אחרת את הדבר הזה.

הזרמים הפועליים בציונות הבינו שהגנתם על מעמד הפועלים היא לא מחוץ לעם היהודי! כי בכל מקום שיש מדינה ממילא מעמד הפועלים חי את חי האומה. רק אצלנו היהודים יתכן מין לוקוסוס כזה, שיכול להיות פועל, סוציאליסט נאמן למעמדו, מחוץ לעם היהודי. הוא יכול להיות קשור בעם היהודי בויכוח אם ברוסיה צריך ללכת לדומה או לא צריך ללכת לדומה. אבל לגבי הקונגרס הציוני — ברור היה לו שאסור להשתתף בו.

אחר כך למדו הרבה תורה מן ה"בונד" גם "פועלי־ציון שמאל", שעמדו תמיד בין הסדר והפטיש של הרעיון הציוני האידיאולוגיה ששררה או מסביב, וגם כן החליטו שאינם הולכים לקונגרס הציוני, מפני שהליכה זו פירושה פגיעה במעמד. אמנם, במה הגנו "פועלי־ציון שמאל" על הפועל היהודי בארץ, במה הגנו על עליה של פועלים ושל המונים, על ידי זה שלא הלכו לקונגרס ולא ישבו במחלקת העליה? במה הגנו על התישבות פועלים, על ידי זה שהחרימו את הקרן הקימת? — זו שאלה אחרת. אבל הם אמרו: שישו בני מעי, אנחנו היחידים השומרים טהרת המעמד!

ו"השומר הצעיר", שהשתתף בכל הפעולות הציוניות, שעבד בשביל הקרן הקימת והיה הולך לקונגרסים הציוניים, היש לו מין מעמדיות כזאת שאינה נכתמת, חלילה וחס, בשום שמץ של פשרה עם המעמדות הבורגניים? ! הלא הוא חי אתם, עובד אתם, הוא יושב אתם בארץ ובארצות שונות, הוא ילך עם האַלמנטים היותר ריאקציוניים ובלבד שיספיקו למדינה דר־לאומית. אנחנו לא אסרנו על עצמנו הסכמים בכלל ולא הרחקנו את עצמנו מפל ההמונים היהודים, כי אם אמרנו: אנחנו בודקים כל הסכם וכל הצעה, אנחנו בודקים אותה מבחינת עניני העובד, ואם נמצא שעניני העובד מרויחים על ידי זה ועניני ההמונים מרויחים על ידי זה — לא נביהל

משום הסכס. הנה היה ויכוח בתנועת הפועלים, אם מותר לשבת בקואליציה עם „המזרחי“ ועם ציונים ב', והוכיחו לנו שקואליציה עם „המזרחי“ ועם ציונים ב' היא ריאקציונית. יתכן שלו היה לנו רוב גדול של מפלגת פועלי ארץ-ישראל באַנסקוטיבה הציונית, כלומר: לולא היינו מפוצלים לפלגים פלגים ואפשר היה להרכיב איזו מין קואליציה אחרת — אילי היה יותר טוב. אבל מי שמבין את המצב יודע שאילו ויתרנו על קואליציה עם „המזרחי“ ועם ציונים ב' בתוך ההסתדרות הציונית — לא היה זה מקדם את ההתישבות העובדת, לא היה מקדם את העליה, לא היה יוצר סגנון פוליטי יותר אחיד משהוא כיום הזה ויתכן, אולי, שגם הכנסות קרן-היסוד לא היו מתקדמות יותר על ידי זה ואני חושב שבקרן-היסוד מעונין „השומר הצעיר“ לא פחות ממפלגת פועלי ארץ-ישראל. עם כל הרדיקליזם של „השומר הצעיר“ — הוא גם כן מעונין בהכנסות קרן-היסוד.

איך אפשר יהיה לתנועה הציונית שחוגים שונים שלה, וחוגים בעלי חשיבות עממית, יעמדו מחוץ למסגרת של הנהגתה? „השומר הצעיר“, אשר אצלנו, בהסתדרות, הוא תובע שכל זרם וזרם חייב להיות שותף בשלטון — האם לדעתו בתנועה הציונית עם כל ניגודי האינטרסים של המפלגות בה, יכול להיות „שלטון יחיד“? מענין מאד הרדיקליזם של „השומר הצעיר“ האומר להם שבהסתדרות הציונית ישלטו. איך ישלטו בלי רוב בהסתדרות הציונית — לא ברור לי כל כך. קראתי מאמר של מאיר יערי בו הוא מודיע שבעצם הוא כלל לא מתכוון לדיקטטורה פרוליטרית בארץ-ישראל, — בעצם כל ענין הדיקטטורה הפרוליטרית של „השומר הצעיר“ הוא, כנראה, בשביל רוסיה או מדינות אחרות. אם ככה, איך יכול להיות שלטון שלנו בהסתדרות הציונית, אם הפועלים לא ישיגו רוב בהסתדרות הציונית? ובכן, בלי שיהיה לנו רוב, עם בני ברית נאמנים — אין לנו תקוות לשלטון בהסתדרות הציונית.

מפלגת פועלי ארץ-ישראל אינה מתביישת בעמדה „מעמד לעם“. להיפך, היא גאה בה, מפני שזה נותן לה אפשרות ללכד חלקים גדולים של העם היהודי, אשר בזמנים שונים היו רתומים לעגלה של הריאקציה בציונות ונעשו לנו פחות או יותר בני-ברית, מפני שזה מאפשר את קיום התנועה, מאפשר קיום התישבות עובדת, קיום עליה הלוצית.

לגבי „החלוץ“ יש טוב טענה גדולה נגד מפלגת פועלי ארץ-ישראל. הטענה היא — וזוהו מצטיינים מאד מאד גם חברינו מסיעה ב' — שאנחנו הסגרנו את „החלוץ“ לאויב, הסגרנו את „החלוץ“ לבורגנות, חיסלנו את „החלוץ“!

„החלוצ“ היה קיים — באה מפא”י וחיסלה אותו. אולם אני רוצה לדעת איס ה חיסלנו את „החלוצ“? אנחנו, כנראה, חיסלנו אותו בנרשה, בברלין? !
ראשית, זה ויכוח יפה מאד. אילו אנשים היו מבינים מה פירוש הדבר חיסול „החלוצ“ ומי עוסק בחיסול „החלוצ“ באירופה — לא היו זורקים את המלה „חיסול“ בויכוח זה.

היו שנים שהתענינתי ב„החלוצ“ באירופה, ובישיבות מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל היו לנו ויכוחים רציניים מאד בענין זה. מזמן שקרה לנו מה שקרה באירופה — חדלנו להתנכח על „החלוצ“ באירופה, ולא היה לי שום צורך להזכיר למישהו חטאים וטעויות. והיו הרבה טעויות — טעויות קשות מאד, לדעתי. אבל לא הייתי מעונין להזכיר למישהו עוונות בעבר. אלא עכשיו אני רואה שמכנסים כינוסים מיוחדים ובהם באים לגלות שמישהו חטא מאד נגד „החלוצ“! ובמה חטאה מפלגת פועלי ארץ-ישראל נגד „החלוצ“?

קודם כל אמרנו לעצמנו שאם איננו יכולים עכשיו לעבוד (או שאפשר לעבד מעט מאד) בשביל המשך העליה מאירופה (ויש חברי מפלגת פועלי ארץ-ישראל שבמשך שנות המלחמה נתונים רק לדבר אחד — לענין ההצלה מאירופה: יושבים ומתענים וסובלים. ופעם עומדים למשפט, ויתכן שהרבה חדשים לא רואים עולה אחד, ואחר כך מביאים איוו אניה של עולים! וזו אותה מפלגה, כמובן, שהיא מאד „לויאליסטית“ ו„שומרת-חוק“ ומפחדת לעשות איזה דבר!) — הלא יש ארצות המזרח, שהן עזובות מאד ושבהן לא נעשתה שום עבודה חלוצית-ציונית רצינית בכלל — לא על ידי המפלגה ולא על ידי ההסתדרות הציונית. ובכן, „חיסול החלוצ“ התחיל בזה שהתחלנו להתענין מאד בענין הנוער בארצות המזרח השונות, באסיה ובאפריקה, והתחלנו בהם לטפל, ושלחנו חברים שיעבדו בתוכם (אולי אתם מכירים חבר אחד ששמו סַרְנִי, אשר עבד כמה זמן בארצות המזרח בעבודה חשובה מאד, ויש חברים ממקומות אחרים שעבדו ועובדים עכשיו בארצות המזרח). כאשר חברים אלה שבו, והתחלנו להתענין בנאיהם, והם סיפרו לנו מה האלמנט שבתוכם הם עובדים, ואיזה יחס יש שם לעבודה גופנית (לעלות לארץ ולהיות שם פועל, — זה דבר שמתקבל קשה מאד על הדעת, ושצעירה תלך לעבודה, זה דבר שלגמרי לא מתקבל); וסיפרו לנו גם על מדרגת השכלתם; וכשראינו גם את החלוצים שבינתים באו לארץ — התחלנו לשאול אותם ואת עצמנו: איך צריך להיות ארגון „החלוצ“ שם בגולת המזרח? האומנם צריך שגם שם יהיו ויכוחים על קיבוץ גדול וקבוצה

קטנה ועל דדלאומיות ועל שאלה ערבית ועל כל מיני דברים באידיאלוגיה ועל סוציאליזם רפורמיסטי וסוציאליזם לא-רפורמיסטי?

ובכן, כשבאו חברים שלנו, ובעינינו חברים נאמנים מאד מאד, וסיפרו לנו שבצמח אין שם שום מקום לויכוח על אידיאלוגיות שמילאו את תכנה של תנועתנו בפולין ובארצות אחרות באירופה, ולא צריך ללכת ללמד אותם את כל התיאוריות הללו, בשעה שאין להם ידיעת הדברים האלמנטריים והציוניים הפשוטים ביותר, וידוע שיש שאלה של דת, שזה שם ענין רציני מאד (לא שהם דתיים כל כך, אבל יש סגנון ידוע, ובאותו סגנון שבו עבדו בברלין אי אפשר לעבוד בבגדד ובדמשק) — הצגנו לעצמנו שלוש שאלות: קודם כל, איך עושים עבודה גדולה כזו, איך להחדיר בתוך יהדות המזרח את מגמות „החלוץ“; שנית: איזה אמצעים דרושים לעבודה זו ובכוח מי יעשה הדבר; שלישית: מה צריכה להיות מסגרת העבודה הזו — האומנם מסגרת מפלגתית-סיעתית של תנועות הנוער השונות, או שצריך ליצור מסגרת אחרת?

לאחר עיון רב והרבה בירורים עם חברים קרובים לדבר אמרנו: ראשית כל צריך שהתנועה הציונית היא שתתן את האמצעים. כל השנים האלה עשינו ב„החלוץ“ כמעט בלי שהתנועה הציונית תהיה מעוניינת בכך, ואנחנו רואים צורך שהתנועה הציונית תקח על עצמה את כל העול של הדבר הזה. וזה עול גדול (אספר לכם סוד: התעניינתי פעם בחינוך חלוצי בדמשק והלכתי למוסד לאומי גדול והשגתי ממנו תקציב של שתי לירות לחודש, ולוזה הוספתי עוד שתי לירות ממקור אחר, ובארבע לירות לחודש ישב בדמשק שליח ועבד במשך שנים עבודה חלוצית. כלומר, לא היה בארץ, גם לא בהסתדרות, גוף אשר אפשר לומר עליו שהוא מרגיש את עצמו אחראי ל„החלוץ“ בדמשק או בבגדד). אמרנו: קודם כל אנחנו רוצים את העול הכפסי להטיל על ההסתדרות הציונית.

אחר כך אמרנו לעצמנו כי להכניס שמה ריב דתי או ריב פוליטי או ריב אידיאלוגי — זה פשע.

וקבענו גם את העקרונות, אלה הם כל העקרונות של „החלוץ“.

ועל הסכם זה בין שליחים, שעשו עבודה גדולה מאד בתנאי מחתרת קשים מאד — על זה באה צעקה וזה נקרא „היסול החלוץ“, כלומר, חיסול הדמוקרטיה ב„החלוץ“. חיסול היחסים הללו, ששליחים אינם אחראים בפני שום גוף ציבורי, שלא יריבו זה עם זה כמו שעשו שנים רבות — זה נקרא „היסול החלוץ“. ואומרים: זה פשע — „החלוץ“ היה דבר מעמדי, ואתם מוסרים אותו לתנועה הציונית!

ואם תשאלו מי הם הבלתי־מעמדיים העובדים ב„החלוץ“? תינכחו כי הם חברי ההסתדרות והם חברי משקי „הפועל המזרחי“. ובכן, מבחינת הנאמנות לרעיון העבודה — אני חושב שאף אחד מהשליחים הללו, חלילה וחס, איננו בוגד. אבל נכון, אנחנו ויתרנו על דבר אחד: על מסגרת שכתוב עליה שלט הסתדרות העובדים. השלט יהיה „ההסתדרות הציונית“. אנחנו קיבלנו עלינו את „הפשע“ הזה, אנחנו אמרנו: אם צריך לבחור בין שלט לבין פעולה אמיתית חלוצית — אז מוטב שנִתְּרַעַל על השלט. ועל זה אתם שומעים הרבה מאד מחברים טובים המתהלכים נבוכים: איך זה ויתרה המפלגה על סמכות פועלית כזאת?

אני אומר לכם. שההסתדרות מבחינה ריאליט לא ויתרה על שום דבר. פי האמת היא שההסתדרות לא היתה לה שליטה על „החלוץ“. למעשה, הגושים השונים הם שניהלו את „החלוץ“ לפי הפרתם, לפי צרכיהם, לפעמים מתוך מריבות בלתי־פוסקות. בפולין במשך שנים רבות אי אפשר היה לקיים ועידה של „החלוץ“ מפני המריבות הפנימיות שהיו שם.

ההסתדרות שאפה לדבר אחר לגמרי. לא רק לזה שקודם כל תתקיים הסתדרות חלוצית אחת, כי אם לכך שגם הנוער שאיננו הסתדרותי ילך ל„החלוץ“. ואני יכול להראות לכם ציטטות משיבות מפלגת פועלי ארץ־ישראל (לא עכשיו, לפני עשר שנים) מדברי רבים מחברינו שאמרו: אנחנו רוצים לראות בתוכנו את הנוער הציוני הפללי וגם את הנוער הדתי. ואני אומר: אם אפשר לגולת המזרח לשלוח שליחים בעלי טאקט, בעלי חֲבֵרוּת, אשר יבינו שהדאגה העיקרית שלהם זו היא דאגה לא לנצחונם בבחירות באיזה מקום (לא בשביל זה שולחים אתם), כי אם כדי להקיף שם יותר ויותר נוער ולהחדיר בו יותר את ידיעת הדברים הראשונים שלנו — או אפילו אם פה עדיין אין איחוד, אני רוצה שיהיה לכל הפחות שם איחוד. רק היום קראתי מכתב של חבר אחד, חייל מאיטליה, המספר על העבודה החלוצית שהם עושים שם בין מאות נוער. וכידוע, בין האנשים העוסקים בזה יש גם חברים מצוינים של סיעה ב'. ואיטליה זה לא בגד — שם רמה תרבותית גבוהה ושם לא כל כך קשה להביא את כל הויפוחים על מדינה דו־לאומית ועל קיבוץ זה או קיבוץ אחר, בעד או נגד איחוד התנועה הקיבוצית; לא קשה כלל להעסיק את הילדים בכל הויפוחים האלה. ובכל זאת אני רואה שחיילינו שבאו לאיטליה עשו שם „חלוץ“ אחיד, כלומר: לא פילגו אותו למפלגות ולזרמים ולא עשו „חלוץ“ הסתדרותי או לא־הסתדרותי. ואיש אינו צועק נגד החיילים שלנו ונגד בנקובר שיש לו חלק בדבר הזה.

מדוע הצעקה דוקא נגד מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל — זה לא כל כך ברור לי. יש כאן עוד נקודה אחת שיש בה ענין ידוע. כאשר באים ודורשים מאתנו: אתם אינכם רשאים להקים בבגדד „חלוץ“ כללי, אתם מוכרחים להקים „חלוץ“ הסתדרותי, — האם אין בזה הזמנה לעוד מיני חלוצים שונים שיקומו? הרי מי שאומר: רק „חלוץ“ הסתדרותי — הוא גם אומר: ילך „המזרחי“, יעשה „המזרחי“, „חלוץ“ לחוד, יעשו ציוני ב' „חלוץ“ שלהם, יעשו הרביוניסטים „חלוץ“ רביוניסטי, יעשו השטרניסטים „חלוץ“ שטרניסטי! מדוע לא? השדה פתוח! וכל אחד יספר חטאים על השני, והוא יבצח.

אנחנו באמרנו „חלוץ“ כללי במרות ההסתדרות הציונית, היה לנו ברור קודם כל שב„חלוץ“ זה אין התחרות, אין התנקשות בו, אין מלחמה בו. כבר יורדת מעמסה מן הלב. באמרנו אחדות התנועה החלוצית אמרנו גם: קשר עם ההסתדרות הציונית. ההסתדרות הציונית במצרים, נאמר, יודעת ש„החלוץ“ הוא שלה, היא יודעת שאינה צריכה לתמוך בשום פלגים אחרים החותרים נגד „החלוץ“.

יש מי שאומר שעל ידי זה מסרנו את „החלוץ“ לחוגים אחרים — אני שואל מי הם החוגים האחרים? הרביוניסטים עומדים מהוץ להסתדרות הציונית. אם יש „חלוץ“ של זרמים שונים, אז גם הרביוניזם הוא בר־פלוגתא. אם יש „חלוץ“ אחד — יודע כל ציוני שהוא חייב לתמוך בו ולא לעזור לארגונים שפועלים נגד ההסתדרות הציונית. כאשר „השומר הצעיר“ לא קיבל את הדבר והוא פועל לא רק בניגוד להחלטת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, כי אם גם בניגוד להחלטת ההנהלה הציונית, והוא מקים במצרים לעצמו תאים של „השומר הצעיר“ — הוא על ידי זה באמת יוצר שם כל מיני סבכים.

השאלה הפנימית הגדולה לגבי עתיד תנועת הפועלים בבחירות הללו היא השאלה לפה מצב זה יביא אותנו. חברינו מסיעה ב', שהם חונכו אתנו שנים רבות על רעיון האחדות (הם הלא קוראים לעצמם עכשיו בשם „תנועה לאחדות-העבודה“! כשרון מיוחד זה לפלג ולדגול באחדות — דורש באמת סגולה דיאלקטית שכלית ונפשית מיוחדת במינה!) אומרים לנו: אל פחד, אין דבר, עכשיו אנחנו מפולגים ועכשיו יש הרבה חטאים במפא"י, אבל האיחוד יבוא! ואני רוצה לדעת איך יבוא האיחוד אלינו, מדוע יבוא איחוד, אם אנשים התפלגו מאתנו מפני שאנחנו כל כך רעים? אם כאשר היו יחד אתנו היינו כל כך רעים, שאי אפשר היה להם להמשיך להיות אתנו — מדוע נהיה מחר יותר טובים? על יסוד מה? הם היו אתנו

ולא יכלו להשפיע עלינו שנהיה טובים וסוף סוף מוכרחים היו לדפוק בדלת — עתה כאשר נישאר לבדנו, מושפעים ככל „ההשפעות הרעות“ שיש בתוכנו, נהיה ראויים לאיחוד אתם? אבל מחוץ לשאלה זו, מוכרחים גם לומר לנו באיזה אופן, על ידי פיצול זה, יבוא איחוד?

אני, למשל, קורא בזמן האחרון דברים שונים של חברים, שמנסים כבר לתפן לנו איחוד גדול. מענין מאד על מה איחוד זה בנוי. אין איחוד אתנו בלבד. לחזור להיות אתנו מפלגה אחת אין סיעה ב' רוצה — היא רוצה להיות אתנו ועם „השומר הצעיר“ יחד.

יש, פנראה, לחברי סיעה ב' אמן גדול מאד ש„השומר הצעיר“ יתאחד אתנו בקרוב, לאחר כל הנסיונות שלנו. ובנסיונות של משאומתן שהיו לנו עם „השומר הצעיר“ לא היה שום הבדל בינינו ובין סיעה ב' — אותן הדרישות דרשנו פולגו, ו„השומר הצעיר“ לא הסכים להן. עכשיו יש לסיעה ב' פרוגרמה נפלאה: היא פונה גם למפאי וגם ל„השומר הצעיר“. ל„השומר הצעיר“ היא אומרת: אתה הלא רוצה פרוגרמה פוליטית אידיאולוגית מסוימת. פרוגרמה פוליטית מרכזיסטית — אתה צריך לנתר על הדבר הזה, אבל נתן לך את עצמאותך, אתה תישאר בתוך המפלגה המאוחדת עצמאי פאשר היית. למפלגת פועלי ארץ-ישראל היא אומרת: אתם הלא מתנגדים לסיעות — אז אתם צריכים לנתר על הדבר הזה, אתם צריכים לקבל קיום של סיעות במפלגה זו, ואז יבוא האיחוד.

בדרך כלל, אנשים הרוצים באיחוד קודם כל באים לכל צד ומכיחים לו שמה שחשוב לו ביותר — הוא יכול לקבל; על ידי האיחוד אולי יפסיד משהו, דבר צדדי, אבל את הדבר החשוב ביותר הוא מקבל. „השומר הצעיר“, הטוען כל הזמן שהוא רוצה ארגון של השמאל, שזה אצלו תנאי לכל איחוד, באים ואומרים לו: את זה לא נתן לך! ומפלגת פועלי ארץ-ישראל, שאצלה העיקר הוא חברות בלי סיעות, משום שכבר נתנסתה בדבר הזה וראתה בזה הרס ושיתוק החיים הציבוריים, והיא יודעת שזה רק פתח לפירודים חדשים — לה אומרים: בבקשה, נתאחד על מנת כך שבמה שלא הסכמתם לנו אתמול — תסכימו מחר לנו ול„השומר הצעיר“ יחד. כשרון כזה לעבד פרוגרמה של איחוד, שהיא נוטלת מכל צד מה שבשבילו עיקר — יכלו לגלות רק חברינו מסיעה ב'.

הייתי באמת רוצה פעם לראות את החבר שיסביר לי: אם הוא כותב אוטופיה בשביל הדורות הבאים — אז יתכן מאד שזו פרוגרמה נפלאה מאד של איחוד יוצא מן

הכלל, שבו התיינה כל מיני סיעות, וכל סיעה תחיה את חייה לעצמה, וכל סיעה ברבע מכריע מאד תפרוש. אומרים לי: אבל, הלא תהיה מרות! תבינו את הדבר הזה: סיעה שחיה חיים עצמאיים, מארגנת את כוחה לעצמה, מבררת לעצמה דברים, קובעת לעצמה דרך אחרת — היא בעינינו חשובים מאד תיכנע לרוב במפלגת סיעות? היא מיד תאמר: כן, אתם הרוב החלטתם? למשל: תעמוד שאלה של חלוקה, ותהיה סיעה שהיא, נניח, נגד חלוקה, ויהיה רוב, נאמר, בעד חלוקה, או להיפך — האם אותה סיעה שחיה חיים עצמאיים, לא תוכל לומר: אנחנו סיעה בפני עצמנו? האם לא תוכל לעשות בגלל שאלה כל כך מכריעה כמו חלוקה מה שסיעה ב' יכלה לעשות רק בגלל ויכוח ארגוני סיעתי? בגלל זה מותר היה לסיעה ב' ללכת מאתנו ולא לקבל מרות, ואם מחר תעלה שאלה סוציאליסטית גדולה או שאלה ציונית גדולה — בשאלה כזאת האם תיכנע? מדוע תיכנע? איפה ההגיון, איפה המצפון בדבר הזה?

אנחנו במפלגה ראינו, שלא קל להיכנע בזמן שלא מספיקים להחלטת הרוב. זה קשור במלחמות פנימיות נפשיות קשות. אני חושב את עצמי לאיש, שבמפלגה שלי הייתי בהרבה דברים במיעוט. ואני יודע שלא כל כך קל לחיות בחברה אשר אינני יכול להנחיל לה כל מה שאני רוצה, ואני צריך לראות במעשים ודעות שאין דעתי נוחה מהם. אבל אם אני קשור עם סיעה, ואני חושב שאנחנו בינינו קרובים יותר זה לזה ויותר נאמנים זה על זה, אז בכל רגע שלא נוח לי במפלגה הגדולה אני יכול לצאת. בועידת פתח־תקוה, לפני עשרים וחמש שנה, כאשר התנכחנו עם מפלגת „הפועל הצעיר“, היא אמרה לנו: אתם רוצים איחוד — תחכו מעט. נעשה פדרציה של שתים־שלוש מפלגות. יהיו עניינים שנבוא בנוגע אליהם לידי הסכם — לגבי השאָר נראה, אולי נחליט ברוב. אמרנו: הסכם — לא! הסכם זה לא נקרא איחוד. וזאת אמרנו כולנו, גם החברים שהם עכשיו בסיעה ב' אמרו בפירוש: זה לא איחוד. ועכשיו, לדעתי, מה שאומרים לנו על איחוד אידיאלי לימים יבואו, זה כלל לא איחוד. זה לא מפלגת מעמד — שקר הדבר! זה מין ברית כזאת של מפלגות, עם איזה הכרעות פנימיות.

אמנם אנחנו עם סיעה ב' מאוחדים לכאורה בדבר אחד: ברעיון של מפלגת מעמד המונית. אנחנו לא מאוחדים בהתנגדות לסיעות. במה מאוחדת סיעה ב' עם „השומר הצעיר“? ברעיון של מפלגת מעמד הם לא מאוחדים, מפני ש„השומר הצעיר“ שולל מפלגת מעמד. „השומר הצעיר“ מיסודו, כל ימיו היה בנוי על אוטונומיות שלו, הוא שלל תנועה המונית, הוא לא האמין בה, הוא לא העריך אותה — פעם לא העריך

אותה מפני שלא קראנו את פרויד, אחר כך — מפני שפועלי ארץ-ישראל אינם יודעים את מרכס כמו ש„השומר הצעיר“ יודע את מרכס. אבל עובדה היא שבמשך כל שנות קיומו „השומר הצעיר“ לא קיבל את הרעיון של מפלגת מעמד, עתה באה סיעה ב' ואומרת לו: תקבל מפלגת מעמד, מפני שאנחנו נותנים לך סיעות. ובכן, פה הענין חסר כל תקוה. ואני משתומם. אני באמת קיויתי פעם שחברי סיעה ב' יסבירו לי את הדבר: הם שדוגלים ברעיון האיחוד, כיצד הם מתארים לעצמם את האיחוד הזה — איזה איחוד ומתי יבוא. האם יכול לבוא איחוד זה נגד מפלגת פועלי ארץ-ישראל, נגד „השומר הצעיר“?

כמובן, יש לפעמים שדברים יש להם הסברה פסיכולוגית. כיון שסיעה ב' נקרעה ממפא"י, כיון שאין לה דרך ואין לה יכולת נפשית להתאחד עם „השומר הצעיר“, מפני שבאמת הניגודים בינה ובין „השומר הצעיר“ מרובים מאד — או היא מוכרחה להמציא איזה דרכים להרגיע את נפשה, להרגיע את מצפונה. אבל כלום יכולה להיות אחיזה במציאות לאיחוד שבנוי באופן כזה — על שלילת שני גורמים יסודיים, אשר בלעדיהם איחוד לא בא בחשבון כלל? איחוד שהוכרח לדחות את מפלגת פועלי ארץ-ישראל ומוכרח לדחות גם את „השומר הצעיר“ — הוזהו איחוד? ובכן, לגבי המצב של עכשיו. אמנם יצאנו, אני אומר, מקפולת גדולה. יצאנו מסכנה עצומה לישוב ולתנועת הפועלים, ואני מקווה שנצא מסכנה זו גם בבחירות הללו; עשינו מעשה רב על ידי זה שהבאנו שמונה-עשר או עשרים אלף חברים חדשים למפלגה מתוך התעוררות, מתוך חרדה פנימית גדולה שמחייבת אחריות. אבל אם ישאר מצב זה כמו שהוא עכשיו אפילו בבחירות אלה — זאת אומרת למעשה, שההסתדרות תהיה מורכבת, נאמר, מגוף אחד גדול, אשר אולי אין לו רוב ואשר יהיה תמיד תלוי בחסדם של אחרים, ומצד שני, בכל מיני גופים קטנים, שבעצם אין ביניהם כל איחוד אידיאולוגי ואין ביניהם כל איחוד פרוגרמטי. שיש להם רק אינטרסים שונים משלהם — או נשקפת סכנה גדולה להסתדרות בתור הסתדרות ולכל היצירה שלה. ונגד זה צריך להילחם גם מי שאינו מקבל את השקפתנו אנו. שההסתדרות זקוקה לרוב — זה היה תמיד רעיונה של סיעה ב'. הם בתור אנשי „אחדות-העבודה“ בהחלט דגלו בשם רוב, בכל שאלות הנהלת מוסדות בהסתדרות דגלו בשם רוב. ענין נורא זה של „עורך יחיד“ — הם המציאו, הם נלחמו עליו. ועתה, פתאום נתעוררה שאלה של שלטון רוב! ואני שואל: אולי באמת אתם חושבים שסוציאליזם יבוא באיזה מקום צלי שלטון רוב?

היה מקרה אחד בהיסטוריה, מקרה אוניקום: הבולשביזם זה אוניקום בהיסטוריה, ריה, רוסיה זה אוניקום בהיסטוריה האנושית. מדינה זו, עם המוניה העצומים, עם מאה מיליון אפריה — זו פרובלימה מיוחדת במינה. להעביר מחר אנלוגיה פוליטית מרוסיה לאיזו ארץ קטנטונת שהיא תלויה בכל מהלך העולם — זה קצת מגוחך. יש פרובלימות שרוסיה יכולה לפתור, מפני שהיא יבשת עולמית כזאת, מפני שהיא יכולה לעמוד מחוץ לעולם. איך ינצח הסוציאליזם בארץ-ישראל לא על ידי רוב, בזמן שגם יערי מנתר על דיקטטורה פרוליטרית בארץ-ישראל — אינני יודע.

ובכן, השאלה היא איך יבוא רוב הפועלים להגשים סוציאליזם. אם רוב הוא תנאי — ואני אומר: הוא תנאי בהרבה ארצות שאני מכיר אותן — אז איך זה יבוא? האומנם דבר כזה כמו הגשמת מהפכה, כמו הגשמת משטר-חיים חדש יכול לבוא על ידי הסכם של כנופיות, על ידי קבוצה של מפלגות קטנות, שהן ביניהן באות לידי איזה הסכם?

אני אומר: הקמת מדינה יהודית זה דבר כל כך קשה, והקמת מדינה יהודית סוציאליסטית — בודאי שזה יכול לבוא רק אם מאחוריו עומד מעמד פועלים גדול רבי-כוח ומלוכד כולו. מי שרוצה ליצור בארץ תנועת פועלים, אשר במקום המגמה המתמדת שבה של ליכוד בלתי פוסק, תבוא עכשיו מגמה אחרת מתנגדת לה, תנועת פועלים שתהיה מורכבת מזרמים שונים ומגופים שונים, שהם נפעם בפעם יבואו לידי הסכם ביניהם, פעם יכריע אחד ופעם יכריע אחר — הוא מתנכל, לדעתי, גם באינטרסים הרגילים של הפועלים בארץ, ועל אחת כמה וכמה שהוא חותר תחת האפשרות של הקמת כוח פועלי, שהוא הוא יגשים את המדינה היהודית והוא הוא שיגשים את המדינה היהודית הפועלית. לדעתי, יש פה התנקשות איומה, וצר לי שחברים, שהם נאמנים למעמד הפועלים, אינם מבינים שבלי רצון ובלי דעת הם מתנקשים בכוח העצמאי של הפועל בארץ.

ראינו הרבה מפלגות סוציאליסטיות בעולם, אשר כל אחת בטוחה בצדקתה וכל אחת יש לה תיאוריה יותר טובה מחברתה, וכל אחת יודעת במה מפלגה פלונית אשמה. ובאירופה במשך עשרים וחמש השנים הלא היו מפלגות, אשר אי אפשר לשלול את זכויותיהן, — את היותן מפלגות רבולוציוניות, מפלגות מוכנות למהפכה. אבל ראינו שהן מאמינות רק לעצמן. וכל זמן שלא הצליחו להקיף את הרוב הגדול של פועלים, את הרוב הגדול של המוני העם, לא רק לא הצליחו בשום דבר — הן היו גורמות לכשלונות עצומים של תנועת הפועלים. ואני חושב לזכותנו שאנחנו

כל השנים האלה לא התעסקנו בכל הויכוחים הללו, שאת נוחנו השקענו בעבודה, בבנין, שאנחנו התלכדנו בצורה מאורגנת מסביב לארגון פועלים גדול עם בני ברית שהיו אתנו יחד. מה שעשינו בארץ, מה שעשינו בתנועה הציונית — הגשמו רק על ידי זה.

לדעתי, תנועת הפועלים בארץ, לאחר שהיא קובעת את הדרך הפוליטית שלה מבחינה ציונית — השאלה שלה היא לא ניסוח סוציאליסטי כזה או אחר. אנחנו בזה יכולים לתפוס, על זה אנחנו יכולים להתנפח באופן חברי, בזה אפשר להיכנע אחד לשני. השאלה היא אם עוד יש בנו הכשרון כפעם בפעם להכניס לתוך ההסתדרות חוגים חדשים נוספים ולהכניס לתוך המסלוגה חוגים נוספים וליצור בשביל תנועת הפועלים מרכז אחד, מרכז של הנהגה, גם של אישים שהתנועה מאמינה להם.

זה לא דבר כל כך קטן — האמון האישי. אני אומר: מותר להחליף אנשים, לפעמים זה מצנח. יתכן שמנהיגים בגדו — צריך לזרוק אותם החוצה, לשלוח אותם לעזאזל, וצריך לומר את הדבר הזה באופן גלוי וישר, אם הדבר הוא אמנם כך. אני אומר: עוול הוא — עוול לאנשים, עוול לתנועה, — אם תנועה דמוקרטית כמו שלנו, דמוקרטית במהותה, תרכיב לראשה אלופים אשר אין אמון בהם. זוהי לא רק זכות מוסרית — זוהי חובה מוסרית להפיל אותם. אם תנועת הפועלים אינה מאמינה בן־גוריון — חובה לומר זאת. אם המפעל ההתישבותי אינו מאמין להרצפאל — חייבים לומר את הדבר הזה. אבל לא לשחק את המשחק הכפול הזה, לומר: מה, אנחנו מתנגדים להם? אנחנו מוקירים אותם, אנחנו מעריצים אותם, הם מורינו ורבותינו וכדומה; ויחד עם זה לחתור תחת מפעלם, להכתים את שמם בנפש הילד בארץ, שהוא עכשיו כבר יודע שיש אדון בן־גוריון ועוד הרבה מאד דברים, אשר אתם אולי אינכם יודעים. עכשיו נצרים צעירים בארץ כבר יודעים שאנחנו רק בעד ציונות דקלרטיבית ולא בעד ציונות של בנין. שאנחנו בעד שלום עם השלטונות בארץ, וכשהם כותבים כרוזים שלהם או קוראים כינוסים — הרי הם מכריזים על זה שרצונם באמת להיבדל מאלה אשר הציונות שלהם דקלרטיבית.

רק ביום הבחירות לאיספת־הנבחרים ניגש אלי ברחוב חבר של סיעה ב' מלא התלהבות, עסוק מאד בבחירות, ואומר לי: אתה חושב שאני נגדך? לא, אינני נגדך, אינני רוצה להיות נגדך! אני לא נגד בן־גוריון, אני לא נגדך, אני נגד פלוני (הוא קרא בשם איזה מזכיר של אגודה — אותו מישורי שעומד עכשיו לדין), ואין לי

ברירה, אני מוכרח להצביע נגד. אמרתי: אתה עוד אינך יודע אם המסופר עליו הוא אמת או לא. אמר: זו אמת, אנחנו יודעים זאת הרבה חדשים. שאלתי: הרבה חדשים ידעת שיש פקיד בהסתדרות שהוא מוֹעֵל — מדוע שתקת? ענה: אני החזקתי את הענין כפצצה לבחירות! ואתה חושב רק פצצה זו? יש לי עוד! והוא קרא בשם פועלת אחת בארץ, שהתאבדה לפני עשר שנים: אתה יודע, אני עוד אפרסם את הדבר הזה, עם התמונה. הרי ברור שזו אשמת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, שפועלת אחת התאבדה! הוא היה בטוח בדבר הזה.

יש בארץ חיוניות משונים. אמנם חבר זה דיבר באופן מסוער מאד, נרגש מאד, ואף אפשר היה לעשות את הדברים האלה לצחוק. אני אומר לכם: הוא תיאר דמות נכונה. אני בטוח שהוא איננו יחיד בהרגשתו זו. והפשרון הזה, מצד אחד להלהיב את עצמו במידה כזו, עד כדי כל מיני מעשים, עד כדי מילוי „פצצות“, ומצד שני להרגיע את עצמו ש„אין דבר, אנחנו עוד חברים“, „הפירוד הוא לא לתמיד“, „אנחנו עוד חברים, עוד נתאחד“ — לי אין לזה כל הסברות תיאורטיות או סוציולוגיות. יש פה משהו של מחלת רוח. לדעתי, איזה סירוף רוח, אשר חלק מהתנועה שלנו נתפס לו. ודוקא מפני זה כל כך מר הדבר, דוקא מפני זה כל כך קשה להתנכח.

במשך כל חיי הצבוריים עשיתי מה שיכולתי למען החזיק סביבנו אורה טהורה — ובאתי לידי הכרה שקצרה ידי בדבר זה. וקצרה ידי לא מפני שבך-גוריון הפריע לי, אלא מפני שסיהור חברה יכול להיעשות רק באקטיביות של חברה כולה, לא באקטיביות של השמצה! בדיבורים פעין „אתם לא רוצים טיהור, אנחנו רוצים טיהור וכדומה“, אינני מאמין. צריכה להיות אורה כזאת, אשר בה סגנון חיים ויחסים ישתנו לטובה. מעולם לא הגינותי על פגימות בפקידות שלנו, אני מניח שהם ישנם; אבל אגן תמיד אם אראה זלזול בעצם מנגנון ההסתדרות. המלה „מנגנון“ פתאום נעשית אצלנו לדבר של חרפה. והלא אנחנו יודעים שהרוב הגדול של עובדי ההסתדרות גדלו וצמחו מתוך העבודה ממש! יתכן שאנשים מתקלקלים — גם זה יתכן. אני חושב שזה קורה גם בין פועלים פשוטים.

אני אומר: תנועה צריכה בדיקה בלתי פוסקת תמיד! אבל אם יש בזה חשבון של סיעות — אין לי שום אמון בדבר הזה. סיעה, אם היא נלחמת על אדם — היא לא נלחמת עליו מפני שהוא טוב, אלא מפני שיש לה חשבון להילחם עליו. תבוא סיעה ותמליץ על אדם — אין לי אמון שהוא ראוי לכך. תנאי ראשון.

לדעתי, לתיקון ענינים בהסתדרות הוא קודם כל מניעת פיצולים, מפני שהפיצול בעצמו כבר מחייב הרבה דברים — הוא מחייב איומים, הוא מחייב תשלום מס, הוא מחייב כל מיני סידורים שאינם דרושים לעצם הענין.

אבל אם תשאלו אותי — אינני מדבר עכשיו בבחירות אלה על בדק בית ההסתדרות, מפני שזה מוכרח להתקבל כעין פתיו לבוחרים, ואינני רוצה בדבר הזה. למשל, במועצת המפלגה בזמן הקרע ניסיתי על זה לדבר, ומיד נכתב במאמרים שהנה ברל רק עתה נזכר שקיימת שאלה של בדק בית בהסתדרות. אמרתי: עכשיו לא אדבר על כך. עוד נדבר על בדק־בית בהסתדרות למחרת הבחירות, אם אדע שאיננו תלויים במיעוט, אם אדע שיש רוב שיכול להגשים דברים ואינו פוחד מפני סיעות, אשר מתוך חשבונות פנימיים כל פעם יתקוממו נגד תיקונים מסוימים. אני עשיתי כל מיני נסיונות, עוד בשנותיה הראשונות של ההסתדרות, וראיתי כמה הדבר קשה. הרבה אנשים שהותקפו מאד בשנים ההן, — זמן רב לפני כן ביקרתי אני קשה מאד את עבודתם ודרשתי שינויים, ואז הגנו עליהם כל אלה שהם עכשיו אופוזיציונרים. ואני אומר: הגנו עליהם בהפרזה גדולה. עכשיו הם מגנים אותם, וכשם שאו היו מגינים ללא כל מידה, כך הם מגנים כעת בלי כל חוש של מידה.

הענין של בדק־בית בתנועה ציבורית גדולה אינו ענין של רגע, שעושים אותו פעם אחת — זה ענין הדורש הקפדה מתמדת, הדורש שהתנועה תעמוד על הגובה ואנשיה יעמדו על הגובה. ואז אין זה ענין של נקמה ונטירה ורצון להיפטר ממישהו ודיבורים על „חופש המחשבה“. אנחנו במצע שלנו מציעים מוסד מיוחד בהסתדרות, שמתפקידו יהיה לבקר במקומות ולהציע תיקונים. אם יגשימו את הדבר הזה אינני יודע. זה תלוי בחברים כמו בי, זה תלוי ברצונו של הציבור כולו. אם הציבור יתפצל לסיעות סיעות — ברור לי ששום תיקון לא יבוא. והמרץ הזה ילך לא לתיקון מידות, כי אם ילך רק לקולקול מידות.

לעומת זה, אם מפלגה אחת תהא מנהלת את ההסתדרות ומקבלת על עצמה את מלוא האחריות לעבודה, תרתום היא בעבודה את המיעוטים (אבל לא כדי שיהיו גם בשלטון וגם באופוזיציה. בכלל אי אפשר לשחק את המשחק הזה: אם מיעוט יושב בשלטון הרי הוא אחראי ושותף לשלטון. המצב הזה, ש„משמר“, למשל, הוא עתון גם של האופוזיציה וגם של חברי הועד הפועל של ההסתדרות — לא יתכן בשום תנועה נורמלית. רק אצלנו יתכן כדבר הזה. אנחנו לא שוללים כלל את שיתופם של המיעוטים, שיתוף מלא, במוסדות הביצוע. אבל יש לזה תנאי, ואת התנאי הזה הבינו אנשי סיעה

ב' כל השנים. אמרנו: כן, נשתף אתכם, אבל בתנאי שאתם נעשים חלק מן הרוב, כלומר: אתם מואילים לקבל עליכם את כל ההחלטות, אתם לא פועלים נגדן. זו היתה שיטה אשר לפיה נהגו אנשי סיעה ב' בכל מקום ששלטו בקנאות מוחלטת. פתאום שכחו את הדבר הזה, פתאום נעשתה זו שיטה לא נכונה).

היו ימים שישבתי במועצת הקיבוץ המאוחד וסיפרתי מה שראיתי בגולה, איך עובדים שליחי הקיבוץ המאוחד בגולה, והסברתי שביד חזקה אי אפשר לשלוט: רוב — כן, אבל בכל זאת לא דיכוי של מיעוטים, נחוצה יותר התחשבות עם צרכיהם, עם מצבם הנפשי. והיו לי ויכוחים גדולים בענין זה, ואנשי סיעה ב' השולטים בקיבוץ המאוחד לא קיבלו את ההשקפה הזאת שלי. פתאום נעשו הם אנשים בעלי אידיאולוגיה של שלטון מיעוטים, בעלי אידיאולוגיה של שלטון הסכמים! איך קרה הדבר הזה, שחבריהם כלל לא שואלים אותם: הרי כל השנים דיברתם נגד זה וכתבתם נגד זה! האומנם אתם מנהלים את הקיבוץ על פי שיטה זאת של הסכמים עם מיעוטים? לדעתי, משטר זה שעליו מגינים עכשיו הוא משטר הקשור לא רק בחולשה של מעמד הפועלים מבחינה פוליטית — הוא מוכרח להיות קשור גם עם דמוקרטיה וציה פנימית של מעמד הפועלים. האם לא ראינו חלקים גדולים של ציבור הפועלים, שעברו מפה לשם מטעמים לא כל כך טהורים? אני, למשל, מכיר שני אחים, שניהם שנים רבות במפלגה, פתאום הוברר לי שאחד מהם נכנס לסיעה ב', מדוע? הוא רב עם אחיו, וזה הספיק לו שיכנס לסיעה ב'! אפשרות זו שכל אדם עומד להכריע לאו דוקא מתוך טעמים אידיאולוגיים ברורים, אפשרות זו של תביעות מוגזמות אלינו, לא תביעות לבידור ענינים ושאלות, כי אם תביעות אינטרסנטיות — צופנת בתוכה דמורליזציה עצומה של מעמד הפועלים, שבמידה ידועה אנחנו עדים לה כבר עכשיו.

מישהו גילה עכשיו דבר חדש: שבכלל, כל מי שמתנגד לסיעות בעצם הוא מתנגד לרעיונות, הוא מתנגד לחירות המחשבה! זה דבר מענין מאד. כנראה שסיעה — זה מבצר למחשבה חפשית, ובכן, אני רוצה לזכור רק תנועות אחדות אשר בהן לא היו סיעות, אשר התנגדו לסיעות, ואף על פי כן היה בהן די חוסש־מחשבה. למשל, תקחו את הדוגמה של הסוציאלי־דמוקרטיה האוסטרית בדור שלנו: היו שם שלושה הוגי־דעות — היה אוטו באואר, קרל רנר, מכס אדלר — שהם בעצם היוו שלושה זרמים רעיוניים, והיו להם פוחות רחניים ממש כמו לסיעה ב', ולא היה קשה להם להקים שלוש סיעות מענינות מאד, כמו שהיו בסוציאלי־דמוקרטיה הגרמנית. הם לא הלכו בדרך זו. האומנם סבלה מזה המחשבה? האומנם

רנר לא יכול היה להביע מה שרצה להביע, ומפני שהרוב היה עם באואר לא היה יכול מכס אדלר לכתוב מה שכתב ?

גם אצלנו, במסלגת „פועלי־ציון“ באמריקה, בתקופת הפריחה שלה, היו בה חברים אחדים חשובים מאד — סירקין, ברוכוב, זיטלובסקי, בן־גוריון, וכשנוצרה בתוכה סיעה אחת, סיעה ברוכוביטטית — המסלגה בכל תוקף הוציאה אותה, ואפשר לשאול: האומנם מסלגת „פועלי־ציון“ באמריקה באותה תקופה (ביוכוח הגדול בין סירקין וזיטלובסקי) — האומנם לא היה בה חופש־מחשבה ? אני מסופק מאד אם סיעה ב' יש בה אותו חופש־מחשבה, אשר חבריה כל כך תובעים עכשיו מאחרים ! כרי שיהיה בה חופש־מחשבה היא צריכה, כנראה, גם כן ליצור בתוכה סיעות ! כל זמן שלא תצליח ליצור בתוכה סיעות — לא תהיה ערובה לחופש־המחשבה שלה.

נוכחתי, לצערי הרב, שאנשים לא כל כך על נקלה מודים שהם טעו. יתכן שלא היינו מגיעים למצב זה אילו היתה סיעה ב' מסוגלת להודות שטעתה פעם, אילו היתה סיעה ב' אומרת: אולי נהגנו בכפר־ויתקין לא נכון, אילו היתה סיעה ב' מסוגלת לומר עכשיו, אחרי הבחירות לאסיפת־הנבחרים: מה עשינו ? למה הלכנו לאסיפת־הנבחרים בתור כוח נפרד ? האם היתה לנו פרוגרמה אחרת לאסיפת־הנבחרים ? רשימה הסתדרותית לאסיפת־הנבחרים, זוהי, כמובן, רשימה שפולה מלאה אחרות. היא כולה מלאה אחרות בדיוק כמו ההחלטה של סיעה ב' בועד הפועל של ההסתדרות בענין מדינה יהודית ! כי מה היתה הצעת ציולינג ? שמסלגת פועלי ארץ־ישראל, „השומר הצעיר“, „פועלי־ציון שמאל“ וסיעה ב' יהיו יחד ברשימה אחת. האם רשימה כזאת יש לה פרוגרמה ציונית מדינית אחת ? ואם לאו, הרי פירוש הדבר לרמות את הבוחרים, לרמות את העם היהודי, לרמות את ממשלת ארץ־ישראל ! האם יש הגיון ליצור רשימה פוליטית אחת לכנסת־ישראל, רשימה מאוחדת של ארבעה אלה, באין פרוגרמה ציונית־מדינית ישובית אחת ? אני מניח שבשאלת המדינה היהודית חברי סיעה ב', בהצבעתם במועצה, הוכיחו שאנחנו עכשיו בעלי השקפה פוליטית אחת. לו בא ציולינג ואמר: כינן שפך, נלך יחד לכנסת־ישראל, אולי היינו דנים על זה. אבל הוא לא יכול היה את הדבר הזה לומר. הקורא עכשיו בעתונות נוכח שהלא אין להם כלל ויכוח עם „השומר הצעיר“ ! הויכוח שלהם הרי הוא רק אתנו !

אינני שואל מה סיעה ב' כל כך הרויחה בזה שהלכה לכנסת ישראל ברשימה משלה, המסלגה קיבלה שבעים אלף קולות, סיעה ב' קיבלה תשעה־עשר אלף. האם עצם הדבר הזה מצדיק הליכה נפרדת. האם הדבר הזה פותח דרך למשהו. האם זה

פּוֹתָה דֶרֶךְ לְבוֹא בַּמְקוֹם מַסְלַגַת פּוֹעֲלֵי ארֶץ־יִשְׂרָאֵל, לֵהִיּוֹת הַכּוֹחַ שֶׁל פּוֹעֲלֵי ארֶץ־יִשְׂרָאֵל ?

לְצַעֲרֵי הַרֵב, סִיעָה ב' יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה טַמְפֶּרְמַנְט וְהַרְבֵּה מַרְץ וְכַשְׁרוֹן־מִלְחָמָה גְדוֹל. אֲבָל הַכַּשְׁרוֹן לַהֲוֹדוֹת עַל טַעוּיּוֹת וּלְחֹשֶׁב אוֹלֵי צְרִיךְ אֶת הָעֵנִין לְבִדּוֹק מַחֲדָשׁ — נִדְמָה לִי שֶׁהַכַּשְׁרוֹן הַזֶּה חָסֵר אֲצִלָּה. אֲנִי גַם אֵינְנִי חוֹשֵׁב שֶׁהִיא הַחֲלִיטָה לְהִפְרֹד מֵאֲתָנּוּ מֵתוֹךְ שִׁיקוּל־דַּעַת גְּמוּר. דְּבַר זֶה נַעֲשֶׂה מֵתוֹךְ דְּחִיפָה שֶׁל אָמוּצִיּוֹת, מֵתוֹךְ הַתְּפִרְצוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד. קָרוּ כַּמָּה דְּבָרִים, שְׁבֵאֹפֶן הַגִּיּוֹנִי לֹא הָיוּ צְרִיכִים לְקָרוֹת. וְאֵינְנִי יוֹדֵעַ מַה יִּכְרִיעַ אֲצִל הַבוֹחֲרִים הַפַּעַם — אִם יִכְרִיעַ שִׁיקוּל־דַּעַת, אִם יִכְרִיעַ שִׁיקוּל הַדֶּרֶךְ שֶׁל תְּנוּעַת הַפּוֹעֲלִים, אוֹ יִכְרִיעַ אוֹתוֹ מִצְבֵּרוֹחַ שֶׁהַשְּׂפִיעַ אֲצִל הַחֶבֶר שְׁדִיבֵר אֲתִי לְפָנָי כַּמָּה יָמִים. בַּבְּחִירוֹת הַלְלוּ לַהֲסַתְדְּרוֹת לֹא רַק יוֹחֲלֵט הַרְבֵּה מְאֹד עַל אֲפִי הַפַּעוּלָה, עַל דֶּרֶךְ הַפַּעוּלָה, עַל כּוֹחַ הַפַּעוּלָה, עַל כַּשְׁרוֹן הַפַּעוּלָה שֶׁל הַהֲסַתְדְּרוֹת בְּשָׁנִים הַקְּרוּבוֹת. תּוֹצְאוֹת הַבְּחִירוֹת נוֹגְעוֹת לַאֲיִנְטֵרְסִים חַיּוֹנִיִּים מְאֹד שֶׁל הַפּוֹעֵל, אֲבָל הַפַּעַם יוֹחֲלֵט גַם עַל מִשְׁהוּ יוֹתֵר מִזֶּה — יוֹחֲלֵט עַל הַדְּמִיּוֹת הַרוֹחֵנִית שֶׁל תְּנוּעַת הַפּוֹעֲלִים, עַל מִידַת הַחֶבְרוֹת בְּתוֹכָהּ וְגַם עַל כַּשְׁרוֹנָהּ לֵהִיּוֹת הַמְּסַלְּגֵה הַשְּׁלֵטֵת בַּעֲס !

פולמוס החלוקה בשנת 1937

על דרכי מדיניותנו¹

לאחר הרבה שנים לעבודה יחד מצאתי עצמי יום אחד מפולג עם חברים אשר ימים רבים אָרְחָנו לדרך אחת במדיניות הציונית. מה שאומר הפעם יהיה בניגוד להרגשת רבים בתנועתנו, אולי בניגוד להרגשת הרוב, ונדאי בניגוד להלך־הרוח ברחוב היהודים. רחוק אני מתאנת־ויפוח, אולם חובה היא, ואם מרה, לומר לקהל מריע ומחולל: היוהרה, התיצבתם על קרקע מסופן. זאת מטרת דברי הפעם. יותר מזה איני רוצה לומר, יותר מזה אין לי רשות לומר בשעה זו.

במה אנו מחולקים?

מעולם לא חסרנו ויכוחים, אך לא הפכנו אותם ל„פּלוגתא“, על אחת כמה וכמה לא ל„מחלוקת“. ביקשנו דרכי־פעולה יחד, לא חששנו מפני „פשרות“. ידענו כי לא הנצחון בויפוח הוא העיקר. ידענו כי אפשר לנצח בויפוח ולהפסיד בחיים. והנה חוזר הגלגל שוב אל „הדיסקוסיה“, עליה השלום. אנו מחדדים את הויפוח, משתמשים בנימוקים לא־לנו, בנימוקי־פיסיות הפוגעים במי ששולף אותם לא פחות מאשר בפליג, ואין המתנפחים מרגישים לאן הם מפליגים בסערת־הויפוח.

יותר ממה שהמתנפח משתדל לחזק את עמדתו ולהוכיח פי הדרך שבה הוא רוצה להוליך היא דרך שיש בה ממש, משתדל הוא להוכיח פי כל דרך וזולתה אינה אלא תוהו. ובטרים נדע מה הדרך אשר גזרה עלינו ההיסטוריה אנו כבר מצליחים לירוק לתוך הבור שממנו שתינו או שממנו נצטרך לשחות, וכבר אנו אצים להשניא, להבזות, ליאש.

¹ [במועצת „פועלי־ציון“ (צ. ס.) — התאחדות. ציריך, אוגוסט 1937]

ושמא אפשר אף אני בחתחתי הויכוח. לפיכך אקדים ואומר, שכל כמה שנרבה לגלות את הקשיים — והם מרובים — אין בהם פדי להביא אותי לידי יאוש. רחוק אני מראיה ורודה של עניינינו. מצב העולם כולו חמור, וממילא מצבנו אנו — בעולם ובארץ — חמור ביותר. גוברים בעולם גורמים המתשיים את כוחנו ומשפילים את כבודנו. וכל פורענויות העולם פוגעות בנו. ובתרופות המוצעות איני מוצא מרפא. ואף על פי כן — גדלה אמונתי בכוחנו לעבוד דרך התקלות. דוקא מתוך נסיוננו בשנת הפורענות הוצאתי אמונה-בלתימיט בפוחות הגדולים אשר הארץ הספיקה לעזר בקומץ הקטן הזה אשר התלקט אליה. יצאנו מחזקים בשמירה לצורותיה. בנמל תל-אביב, בכיבושי העבודה, בהתעוררות למען תוצרת הארץ, בחדירה למקצועות האבן והים, בעליות לבית-שאן ולפינות המרוחקות, בהתעמקות נפשית של שכבות חדשות בישוב. הוברר שהפוחות הצפונים בנו הם גדולים ממה שנראה לעין. ובזוא עת-מבחן אינם מכויבים.

הפוחות הללו לא הכויבו גם בשעה שנקראו ללכת לעין-גב ולכפר-מנחם. לא שאלו אם המקומות הללו הם לפנים משורת הניעדה המלכותית או מחוץ לשורה. לא היה בזה כל הבדל בין מחייבים ושוללים. על מה איפוא אנו מתנכחים? לא על יחסנו לארץ-ישראל, לא על „מטרה סופית“, לא על מדינת-היהודים, נזכור זאת. תנועתנו היא מטבע ברייתה תנועת המדינה היהודית. כל כמה שלמדנו מאחד-העם ונחלנו ממנו, הרי לא חזון המרפז הרוחני לעם הביא אותנו לידי חיי-חלוצים, פי אם חזון העברת העם לארץ, חזון יציאת מצרים החדשה. עובדה שאין להכחישה: כל אלה החוגים שהכריזו על עצמם כי „תלמידים“ הם לאחד-העם — לא פנו לחיים חלוציים. הויכוח בינינו הוא על הוה המדיני, על ראיית המצב כהנחתו. ובוה אני מחולק עם רבים.

א ל נ מ ת י ק א ת ה ד י ן

אפשר יהיו דברי נשמעים כחולשה, כמסירת נשק לצד שכנגד, אך איני רוצה להשאיר כל צל-ספק בגישתי לדברים. ואינני חושש להודות שאין חלקי עם הללו המכריזים על עצמם שהם שוללים את רעיון החלוקה בכל תנאי שהוא. בכל צורה שהיא. בכל מחיר שהוא. לא, איני

אומר ככה. איננו איכות מבוטלת, אך גם לא אנו ואפסנו עוד. איננו יחידים במערכת הפוחות. יש וגם עמים חזקים אנוסים להיכנע. יש מצבים ללא ברירה, יתכן הכרח לסגת, יתכן הכרח לבוא לידי פשרה עם האויב. אינני עם המתגדרים בשלילת כל פשרה בחיים המדיניים. תיתכן אפילו קפיטולציה מחמת לית-ברירה. אך מבקש אני קודם כל שנביט אל מול פני האמת. פדי שפשרה מהכרח לא תיהפך למכה שאין לה תקנה — צריך שנדע כי זוהי פשרה, וכדי שהכניעה מאונס לא תיהפך לתבוסה ניצחת — צריך שנדע כי זוהי פניעה. אך אם רואה אתה שפשרה מתפרשת כהעפלה מרצון וכניעה פנצחון מזהיר — הרי אתה נאלץ להרהר: אפשר אין כל הכרח בדבר, ורק מתוך טעות שבראיה ופיתוי שבמקסם אנו צועדים אל תהום וחושבים כי אנו עולים על גשר.

תנועה שנדרשת לנתר על זכויות מזכויותיה או על תקוות מתקוותיה חייבת לעצמה ידיעה ברורה על מה נמה היא מנתרת. ואם חושיה בריאים — תכאב את הויתורים, ואפילו הם הכרחיים, תרגיש אותם לעומקם. אך אם למען הקל על עצמנו את דבר הויתורים אנו מקילים בערפם — הרי אנו עושקים את עצמנו, מוסיפים על הויתור החמרי גם אונאת עצמנו והפקרת עצמנו.

נניח שהחלוקה קשורה בתכנית של מדינה יהודית בת-קיימא, נניח שמכל האפשרויות שלפנינו היא הטובה ביותר — וכי משום כך מותר לנו להרגיל עצמנו לחשוב כי הקיצוץ אינו קיצוץ והאבידה אינה אבידה? אך כשאתה שומע רבים מידידינו המתנפחים, הרי אתה מוצא שצדקה עשתה עמנו הועדה המלכותית שהוציאה מרשות המדינה היהודית את כל המיותר והבלתי-מועיל לקיצוץ-גלויות. כל מה שהוצא אינו אלא סלע ואבן ושוממה: הרים — כלום עשויים אנחנו לישב הרים? נגב — וכי כבר יודעים אנו שהוא ראוי להתישבות? ירושלים — וכי עתידה היא להיות מרכז לתעשייה ומקלט-עליה? „ביטול-היש” זה נתחדש עלינו תוך פדי פולמוס-החלוקה, פדי לסבר את ענין החלוקה, פדי ליטול ממנה את העז ולהשאיר רק את המתוק.

יסלחו לי החברים המשתמשים בנימוקים אלה ודומיהם אם אטיל בהם

חשד שאין תוכם כברם ורק יצר הויכוח הוא המדיח אותם. והיה הדבר מעציב מאד לגבי פולנו אילו היו באמת אנשינו — השופכים את זיעתם באהבה על כל סלע ועל כל בִּיצָה — מתכחשים בקלות פזאת למשא־נפשם ולמפעל־חיייהם. בוטח אני בהם, גם אחרי הדיבורים הללו, פי אם אך תינתן להם אפשרות כל־שהיא להיאחזו באותם המקומות אשר הם „פוסלים” היום תוך פדי ויפוח, אם אך יותן להם לעלות בהר או לקדוח בנגב, לא יהיו בררנים ויעלו בשמחה וברינה, ואזי ודאי יגלו, פרגיל אצל אנ”ש, כי מקום זה אשר כפ־רגלם דורכת בו הוא הפותח אפקים חדשים ומי שדורך בו הוא הוא המקיים את המצוה החלוצית העילאית. ואף על פי שאני חושד בהם בחברים אשר קמו יום אחד והתחילו מודדים את אדמת ארץ־ישראל באַמת־המידה של הזמא אקזומיקוס, כי ל ב מ ב ל ע מ מ וכי דבריהם אלה אינם אלא מן השפה הויכוחית ולחוך, אף על פי כן הרי למשמע־אוזן תדאב הנפש: מנין לנו קלות ויפוחית־ויתורית זו לגבי מה שהיה אתמול ושלשום חלק בלתי־נפרד מאפקינו, מתכניזתינו? מדוע מוכנים אנחנו לבטל בתכלית הביטול את מעט היש שלנו, אם אך אומרים לנו כי לא ינתן לנו או נדמה לנו כאלו כבר נשמט מידינו. והא שחיינו עד פה בטעות, האומנם כל כך קלה הפרידה?

מהו ריאלי ומהו דמיוני?

שמעתי אומרים לי: אתה מדבר על ביטול ה„יש”, על פרידה מ„יש”, כלום ב„יש” של ממש הדברים אמורים? הלא אין אנו מבטלים אלא „יש” שאין לנו ושאין תקוה שיהיה לנו, אין אנו נפרדים אלא מ„יש” שבדמיון. נניח לרגע שכן הוא, נניח שתכנית החלוקה, זו של הנעדה המלכותית או זו שתבוא במקומה, אינה גוזרת על שום „יש” ריאלי, ומשאירה בידינו כל מה שיש בידינו ממש. נניח, אך האומנם יכולה תנועה פתגועתנו למדוד את ה„יש” לה והמזומן לה באַמת־מידה של ה„ריאלי” בלבד? וה„יש־ממש” מעט אשר בידינו מנין בא לנו, האם לא מן ה„יש־הבלתי־ממשי”? הלא אך באשר לא ויתרנו, לא חפצנו לנתר, לא יכולנו לנתר על אותו יש־בלתי־ריאלי, השמור בזכרוננו, הגענו ל„יש” הריאלי שבידינו. נשאל את עצמנו, אהבת־המולדת שלנו מהי? האם זהו הקשר

ה"ממשי" לאדמה אשר עליה דרכנו מילדותנו, אהבה לפרחים אשר הרהיבו את עינינו, לאויר אשר אותו נשמנו, לנוף אשר עליו גדלנו, לשקיעת החמה אשר ידענו? לא ולא. המישורים אשר בהם חיינו נדחו מפני "הרייזודה", הפרח אשר ביד — מפני "חבצלת־השרון", ואויר היערות בהם טיילנו — מפני "חיי־נשמות — אויר ארצך" שבמולדת הדמיונית. האם לא היתה זו אהבת־מולדת מיוחדת במינה, אהבה למולדת שבספר, למולדת שבזכרון רחוק, למולדת שאיננה בממש?

ביירון השליך נפשו מנגד על חירות ינן. האם הרוכל הינני בן־הדור היה בו כדי להניע את מיתרי נפשו של ביירון? ודאי לא היה בא לך, אילמלא הערצת ינן הקדומה, אילמלא החינוך הקלסי שקיבל, ככל "בן־טובים" בדורו. אך בעם ישראל לא היה ילד צריך להיות בן־טובים כדי שיקבל חינוך קלסי. במשך דורות רבים קיבל כל ילד יהודי חינוך קלסי משלו. חינוך זה מדור לדור הוא ששמר לנו את זכר המולדת האבודה לבל תאבד לנפשנו. משה הֶס כבר השנה את הזכרון הזה, הנראה לעתים רדום או חנוט, לשושנת־יריחו המקופלת וחסרת־חיים אשר מרית מים תפרית. אך באה שעת־רצון (או שעת־אונס) היסטורית והמולדת שבדמיון הפכה לכוח־חיים אדיר המוליך אותנו ליצירת מולדת שבממש. אכן, לא לשוא נשאנו בזכרוננו שמות ערטילאיים, מהם חביבים וקוסמים, מהם תמוהים וזרים, אשר לעתים גם את פירושם המדויק לא ידענו, כשם שלא ידענו את מקומם הגיאוגרפי המדויק. הם חיו בנו וחיפו לשעה שנוציא אותם מערטיקאותם. ובכזא השעה תבעו מאתנו, וציוו עלינו מאמצים וכיבושים. כל רגב, אשר צליל עתיק דבק בו, לא נתן מנוחה וקרא: גאולה תתנו לשם.

ומנין הנדאות הזאת, שמה שנראה לנו פיוס הזה מן הנמנע — אבוד הוא לנו ולא נשיגנו? האם לא גאלנו, אפילו בשנים האחרונות, כמה שטחים אשר במשך שנים אמרו לנו וחזרו ואמרו כי אין תקוה שיננו תשיגם? סנקין רכש כבר פעם את עמק חוארת, לפני ארבעים וחמש שנים, והקניה נתבטלה אותה שעה, ושנים רבות נראה הדבר אבוד, ואחרי ארבעים שנה חזר וגאל. כשסמואל חילק את אדמת בית־שאן לערבים — כלום לא היתה הסברה נותנת שהדבר אבוד עולמית, כלום לא הוסיפו השלטונות פפעם בפעם חומרות על חומרות למען תישארנה האדמות בידי "הזוכים" — והנה מתמלא

עמק בית־שאן נקודותינו החדשות. ומאידך, במקום שקמו מחיצות מדיניות — לא התזרנו את אבידותינו. האדמות השייכות לנו בחורן, והשמטנו אותן לכאורה אך לרגע קט, עדיין לא החזרנו אותן, ומי ידע מתי נוכל להחזירן. כל זמן שאנו עצמנו איננו מנתרים — עדיין אין הדבר אבוד בשבילנו. וספנת הויתור הלא אורבת לנו מבית. כל עוד אנו בגולה נשואות עינינו אל כל רגב מרגבי הארץ, ובהיותנו כאן — אין אנו מידבקים אלא במה שעומד לרשותנו. אדמה בלתי־נושבת על ידינו — אנו מפקירים בעומק נפשנו. הרי אפרים אינם לנו כעמק יזרעאל. וילדים שלנו מתחנכים על פטריטיזם לוקלי, פטריטיזם תל־אביבי או ירושלמי, או נהללי ועין־חרודי ומשמר־העמקי. אך האם די לנו באהבת ארץ־ישראל ששנה, מבלעדי ארץ־ישראל שעוד איננה? אַל נדלדל את יונקות הדברים שבנפשנו. עוד נצטרך להם.

המשילו בויכוח זה את המשל באדמות „מושע” ו„מפרוז”. משל יפה, אלא שאינו דומה לנמשל. ודאי, אין התישבות אלא ב„מפרוז”, אולם כשאנו מצליחים להסתדר ב„מפרוז” אין אנו מנתרים על ה„מושע” ומבקשים לרכוש אותה, אף על פי שאינה נוחה, ומקוים לעשות גם אותה „מפרוז”. ההבדל העיקרי הוא בזה, שהרוכש אדמה ב„מפרוז” איננו מסתלק משום זכות שלו לגבי אדמה אחרת, ומשום אפשרות של תוספת אדמה ותוספת התאחות, מה שאין כן „מפרוז פוליטי”... ומי שמוצא פי אין ברירה ויש הכרח להסכים למפרוז פוליטי אַל יעשה את הענין קל לא לעצמו ולא לזולתו, וידע לפחות מה הוא „מקבל” קבלה שיש בה ממש וממה הוא מסתלק הסתלקות של ממש, הסתלקות שתקנתה רחוקה.

חשדנות וזהירות במדיניות

חשדנות היא מצוה מגונה, אך לא תמיד אפשר להימלט ממנה. שונא אני את החשדנות בחיי הפרט ובחיי החברה. מאמין אני באָמון לאדם. אך בחיים מדיניים — שאני. ביחסים בין מדינות ומעמדות קיים מוסר אחר, קיימת מדת־הגינות אחרת. לפיכך יש הכרח לנהוג בהם לפי הכלל הנושן „פִּבְדֵהוּ וְחִשְׁדֵהוּ”. ויש שהמכובד ביותר והחזק ביותר ראוי לו להיות נחשד ביותר. ואנחנו, שאיננו חזקים ואיננו מכובדים, אין לנו אלא להיזהר הרבה.

„חשדהו“ — אין משמעותו המדינית שתיחס לו פונות רעות דוקא. יתכן שתהיה ניוזק מבלי שהלה יתכוון לרעתך. אדרבא, יתכן שיחפוף בטובתך ויצטער על שהוא גורם לך צער, ואף על פי כן אי אפשר לו שינהג בך אחרת. יתכן שהוא נמצא באיזה בין-המצרים ולמען שמירת עורו אין לו ברירה אלא להפקיר את עורך. סוף סוף עורו קודם.

ו„היזהר“ — משמעותו המדינית: אל תתמוגג מדיבורים טובים ומפננות טובות, ואל תבנה עליהם סירות ומגדלות. תאזין למה שאומרים לך — ולא רק להרהורי לבך — ותדאג לכך שלא תהיה מרומה. אל תאריך לשון ואל תחרף, הנה אדיב, הנה מחויק טובה, אך אם קיבלת שטר — תבדוק אם יש לו כסוי. למד להבחין בין נתינה של ממש לבין הבטחה במרומים. וגם בהבטחה אל תזלזל, אך תבקש לדעת אם אין שוברה בצדה. אמן מידה נאה היא, ואנחנו גם רוצים לרחוש אמן, ואנו גם מיחלים לאמן תחת אמן, ואף על פי כן אין להפרינו באמון עד פדי קלות-דעת.

יש לנו צורך נפשי להכניס בהבטחות הנתונות לנו יותר ממה שיש בהן, ולעתים להתעלם ממה שיש בהן. ולהסתפק בדברי שירה או בשורה נאה ולא לקלף עד הפרוזה העכורה. זכורה לנו הצהרת בלפור, מה שאנו קראנו בה זמה שמצאנו בה למעשה. המגמה לבטל את ההצהרה או לרוקן אותה נתגלתה למחרתה, אם לא בשעת נתינתה. ואם ההצהרה לא בוטלה מפבר הרי זה מפני שאי אפשר היה לבטל אותנו לחלוטין. משעת נתינתה היתה ההצהרה תלויה בשערה ועד השעה שבה נתאשר המנדט עמדה השערה כפעם בפעם להיתלש. כל כך שמחנו להכרוז שבריטניה רבתי תראה ברצון את הקמת הבית הלאומי, שלא שאלנו כלל אם הכרזה זו משמעה גם עליה חפשית של יהודים או לא דוקא. וכשנתאשר המנדט שמחנו כל כך על שבהקדמתו דובר על הקשר ההיסטורי בין העם היהודי לארץ-ישראל והקמת הבית הלאומי „מחדש“ — שלא חקרנו הרבה באיזו מידה יש בסעיפיו של המנדט להבטיח לנו — לא יתרונות, חלילה, אלא את יכולת העליה וההתישבות. תמיד נטינו יותר להתלהב מברק הניב היפה, המשתמע לנו פהרהורי לבנו, מאשר לבדוק את התוכן הפרוזאי של אותו ניב. וחוששני שגם עכשיו יותר ממה שאנו נותנים דעתנו על תוכן הצעת החלוקה ואפשרויותיה אנחנו הולכים אחרי חלום המדינה המקסים.

אין „החלוקה“ פוטרת אותנו מן „השאלה הערבית“ נעמיד את דרישותינו מאת המדינה על המינימום, על שתיים: א. סידור היחסים עם הערבים על ידי יציאה מן המצב הקיים, ב. מידה של עצמאות. אילו השגנו את הדבר הראשון — שלום עם הערבים שבתוכנו ושמחוצה לנו, מעין הסכם לאי־התקפה מחוץ ולא־חתימה מבית — היה מן הראוי לשלם תמורתו מחיר גבוה. איני חושש לומר: אפילו עד כדי קיצוץ במה שלפי הפרתנו מגיע לנו, אפילו עד כדי צמצום מסוים של שטח פעולתנו והתפשטותנו. איננו יכולים לשפוח אפילו רגע אחד כי כל מלחמה עולה ביוקר, ושום מלחמה בימינו אין אותה ערובה לנצחון, וגם המנצח לא מובטח לו שיאכל פרי נצחוננו, ובמקום לשלם מחיר מלחמה מוטב לשלם מחיר שלום ועבודה ללא הפרעות. ואילו היתה באה הצעת החלוקה מתוך הסכם הדדי היה בזה כדי לכפר על כמה קיצוצים שהצעת החלוקה מביאה עמה להונו ולעתידנו. אבל המצב איננו כך. הוא הפוך. החלוקה אם תצא לפועל — תיעשה מתוך התנגדות עקשנית של הערבים, מתוך החלטה נמרצת של העם להחריב את מדינתנו, מתוך ראיית ארץ־ישראל כאירדנטה שלהם, הטעונה סיפוח בכל הדרכים. פירוש הדבר: איבה, קנאה וחדירה מבחוץ, סבֹטִיָה וחתימה מבית. תוסיפו לכך ששכנתנו הערבית תהיה שקורה עם שכנותיה, שיחד תהוויה פוח מספיק — בעזרת הערבים שבפנים הארץ — למוטט את קיומנו. אין החלוקה משחררת אותנו מן „השאלה הערבית“, כשם שקריעת עבר־הירדן לא שיחררה אותנו, אלא מגלגלת אותה בצורות חדשות וסבכי יחסים חדשים, ויתכן — חמורים הרבה יותר.

עצמאות וגזירות בבת אחת

ומידת עצמאותנו מהי? אל נשלה את עצמנו בזה. אולי נהיה פטורים מעולו של שוטר זר ושל פקיד קטן זר. אבל בשאר נישאר כפופים כאשר עד כה, ומסובכים יותר מאשר עד כה. סברה מוטעית היא שנתנו לנו שתי הצעות לבריחה: או חלוקה או גיבוש הקיים. מושיטים לנו את שתי הן בקנה אחד.

בויפוח בבית־הלורדים, בעשרים ביולי, אמר המרקזי אוף דופרין ואה בשם הממשלה: „ואשר לעליה יהודית הגיעה הנעדה לידי מסקנה שאמת־

המידה של יכולת קליטה כלכלית, אשר לפיה התאמצו ממשלת הוד מלכותו ופקידות פלשתינה להסדיר את העליה היהודית, אינה מספיקה כשהיא לעצמה, ולהבא יש להביא בחשבון לא רק את החישובים הכלכליים, כי אם גם המדיניים, והחברתיים, והפסיכולוגיים, לשם מילוי צורך של התחייבויותינו הפפולות בפלשתינה". אם באותה שעה ש"מושיטים" לנו מדינה עצמאית ומבטיחים לנו חופש גמור של עליה והתישבות, נוטלים מאתנו את הזכות הממשית העיקרית שלנו בארץ — זכות העליה שאין רשאים לצמצם אותה אלא מתוך נימוקים כלכליים לבד — ומכינים לנו גזירות לגבי הזכות האזרחית הפשוטה שלנו בארץ, הרשות לרפוש קרקע, אי אפשר שלא נשאל: מה טיבה של המדינה המוצעת בתנאים אלה, מה המוטיב בים הפוליטיים של מושיטיה?

מי הם אבות תכנית החלוקה?

יודע אני שהיפותיוזות פוליטיות הנן יסוד רעוע לבנות עליהן מסקנות פוליטיות, ואני יודע שעלינו להתרחק ככל האפשר מהסברות פוליטיות-פסיכולוגיות, אבל כשאתה נתקל בסתירה דוקרית-עין אי אפשר שלא תשאל: מנין?

ואין אנו יכולים להתעלם מצרור-הסתירות הנערם לעינינו: שנים על שנים טענו נגדנו שליחי ממשלת המנדט (שאו, סימפסון, פרנטש) ודבריהם ניסרו בדעת-הקהל הבריטית — ואפילו ידידינו שבבריטניה לא היה לבם שלם אתנו בנקודה זו — שאנו מנשלים את הערבים מעל אדמתם. והנה עתה באה ועדה מלכותית בריטית ומציעה לנו לנשל ולעקור מארץ-ישראל 100.000 ערבים! עוד לפני זמן לא רב היו הדיבורים על רוב יהודי בארץ-ישראל דברים שלא מן המידה, וכל דיבור על מדינת יהודים היה פסול בתכלית הפסלות — והנה בתנופת-עט אחת ניתנים הדברים בגושפנקה של המלכות. כלום אין הדבר מוקשה?

ועוד משהו תמוה: הממשלה הבריטית מודאגת ומוטרדת בגלל הסכסוך היהודי-הערבי. אין זה סוד ואין זו הצעת-לעז, אם נאמר שהנעדה המלכותית הלכה לארץ לאו דוקא כדי להרגיע אותנו ולא דוקא למצוא פתרון נאות להגשמת הציונות, אלא במקצת גם כדי להשקיט את הערבים.

והנה הביאה הנעדה, והממשלה קיבלה, הצעה נועזה ביותר, הצעה מרחיקה לכת ביותר. ויש לשאול: נניח שנמצא פתרון מעולה שיניח את דעת היהודים. הם ישלוו ויהיו מאושרים במדינתם, אך היש בפתרון זה גם כדי לשפך את רוחם של הערבים, והאומנם לפתרון ציוני הוא מכונן?
אכן, אביגדור יעקובסון, עליו השלום, היה הראשון שהגה את מחשבת מדינת היהודים על יסוד חלוקת הארץ, ושומע לא היה לו בינינו, על כל פנים אין להניח שהאנגלים קראו את תזכירו החשאי של יעקובסון וקיבלו ממנו.

תכנית המתקרבת לחלוקה שמעתי לראשונה מפי מר קאסט הידוע. סמוך ליציאת הנעדה המלכותית. הוא כבר הספיק אז לשנות במקצת את תכנית הקנטוניזציה שלו עד לסוברניות של שני הגושים.

הראשון שפירסם ב„טיימס“ הצעה לחלק את הארץ לשתי מדינות היה לורד וינטרטון, ידידם של המנהיגים הערבים. הצעתו היתה עלולה להתקבל על דעתנו יותר מהצעת הנעדה המלכותית. הוא ראה את הפתרון במתן עצמאות לעבר־הירדן ומסירת כל מערב הירדן לנו. לורד וינטרטון, שהיה מופיע פרגיל בבית־הנבחרים בביקורת המדיניות הציונית של הממשלה, צורף אל הממשלה החדשה שהורכבה על ידי צ'מברלין, ובויכוח על תכנית החלוקה בבית־הנבחרים תמך באורמסבי גור.

החוגים הפרו־ערבים שבאנגליה — עד פילבי, ועד בכלל — קיבלו ברצון את תכנית החלוקה. סברו כי הערבים יקבלוה בשתי ידיים והיהודים יסרבו או יהססו. ידידי היהודים שבאנגליה קיבלו את ההצעה בא־ירצון, בא־אָמון, בהרגשה כי נעשה פאן עוול ליהודים. הממשלה אימצה לה את תכנית הועדה פתכניתה. היא הכניסה אותה לפרלמנט פענין הפרוך בהבעת־אָמון. היא לחצה על מפלגתה. היא הרגישה עצמה במיצר כשפית־הנבחרים — וטובי ידידינו — הקיף אותה בויכוחים מתקיפים. היא הסכימה לפשרה בניסוח, אך לא לעצם הענין. כל התנהגותה של הממשלה אומרת: היא מעונינת מאד בתכנית זו. האם אין בכל זה פדי ללמדנו שתכנית החלוקה לא באה פ־נס" מן השמים. כמתנת־חסד לנו. למען הגשים מה שלא יכולנו להגשים בחסות המנדט, אלא מתוך שהיא נמצאה רצויה מבחינה יותר כללית, מבחינת עניינה של אנגליה במזרח הקרוב?

המגמה הפאן־ערבית במדיניות הבריטית

בחתמת הדין־וחשבון של הנעדה המלכותית, תוך כדי ציון היתרונות לערבים שבתכנית החלוקה, נמנה יתרון ראשון: שיתוף עם הארצות השכנות „לטובת אחדותם והתקדמותם של עמי ערב”. לי נראה שפאן נקודת־המוצא לתכנית, ולא מבחינה ערבית דוקא, כי אם מבחינה אנגלית.

לא ברור לי אם תקום וכיצד תקום הפדרציה הערבית, ובזמן קרוב, כיצד יסתדרו ביניהם אבן סעוד, והמלך גאזי, ועבדאֶלה, ומנהיגי הסורים, והמופתי, וכיצד יסתדרו ביניהן לבין עצמן אנגליה וצרפת — אולם זה מפבר הולך ומתברר כי חזון הפדרציה הערבית הוא בן טיפוחיה של האימפריה הבריטית, וכי מסיבות שונות הגבירו בקרב האימפריה את הרצון להחיש את איחוד עמי ערב. לא מעטים הם הרואים את חזון פאן־ערב לא פאחת האידיאות הרבות המנסרות בחלל העולם (אשר עתידן מקופל בפרוצס היסטורי ממושך ונפתל וגורלן יתקד לפי הכוחות הפנימיים האצורים בנושאי האידיאה ולפי מסיבות עולמיות אשר טרם נוכל להתברך פי אנו רואים אותן מעתה), אלא כמשהו נדאי ומוחלט, הנישא על גלי המהפכה המתהווה, ורק מזימות האימפריאליזם התקיף הן הן הכובלות אותו. ודאי יש גם בקרבנו מי שרואה את תקומת הפדרציה הערבית במשקפים הורודים של רומנטיקה רבולוציונית, ואפשר יראו בזה חילול הקודש אם אזכיר כי האימפריה הבריטית היא שהפיחה את מרד הערבים על ידי חולמיה ואיסטרטגיה ובממונה ובזינה ובצבאותיה, והיא שהקימה — במישרין וגם בעקיפין — את המדינות הערביות, והיא המטפחת את חזון איחוד עמי ערב.

המנהיגות הערבית לא תמיד היתה נאמנה עם פטרונה, והיה זמן שנתפתתה למוסקבה כשם שהיא מתפתית עתה, ביתר שאת, למוסוליני. אולם העגבים הללו עלולים רק להגביר בקרב האימפריה את ההפרה פי אין לתת לזרים שיאכלו את פרי סיסמת־הקסמים וכי האימפריה היא היא שצריכה להחיש גאולה ואיחוד לעולם הערבי.

ויש להניח שבינתיים אירעו כמה דברים מאיצים. מה שהקומאינטרן טרח וזרע ולא קצר, קצר מוסוליני, ולאחר הצלחתו של מוסוליני בקרב המנהיגות הערבית החל משכיב ערסלן והמופתי בימי מלחמת־חבש והמשך

ברדיו מבארי ובפורענויות שבארץ, ולאחר תעמולתו של היטלר בארצות ערב, ולאחר כל מיני סיבוכים פנימיים שאינם ידועים לנו במידה מספיקה (תחרות בין בני אבן סעוד, הספיקות אם אפשר לסמוך על יורשו של פייצל, אי-הסדרים בעיראק), ולאחר שהרבה עמדות שנראו בטוחות התמוטטו — לאחר כל אלה, יתכן כי גבר הצורך באנגליה להופיע בפני הערבים כפותחת אפקים וכגומלת חסד לנאמנים בברית. ומי נאמן כעבדאלה? אולם כל תכנית כזאת נתקלת בקיום המנדט וב„בית הלאומי“ היהודי. את המנדט לא מן הנמנע לסלק, והבית הלאומי שאף הוא אינו משתבץ יפה בפדרציה הערבית אין לסלקו על נקלה. על כל פנים מדינה המכבדת את דברה ואשר חשבונות רבים לה בעולם תבקש פתרון חיובי יותר: לקיים אותו בצורה ובתנאים שלא יפריע להגשמת התכנית. אי אפשר, כמובן, להוציא את כל השטח אשר עליו חלה זכות הקמת הבית הלאומי, לפיכך צריך לצמצם אותו ככל האפשר. מידת הצמצום תלויה בצירוף כוחות ולחץ גורמים שונים.

אני אומר מראש שהסברה זו אינה אלא השערה, אבל אפשר לי להביא כמה ראיות לחיזוק ההשערה הזאת. גם הכנסת מלכי ערב לשאלת ארץ-ישראל מעידה על מגמה מסוימת במדיניות האנגלית.

אילמלא המנדט לא היו מציעים לנו גם את המדינה הזאת, אינני גורס כי מה שטוב לערבים או לאנגלים רע לנו. אדרבא, יתכן מוצא שהוא טוב לשלושת הצדדים. אך המחשבה המדינית שלנו צריכה להסתלק מן הסברה שנותנים לנו מתנת-חינם. אנחנו קיימים כאן, אי אפשר להיפטר מאתנו בלא-כלום ומציעים לנו משהו בתורת פיצוי. אנו רשאים לבדוק מהו הדבר שמציעים לנו. המנדט קיים, הוא נעשה משום מה בלתי-נזח לאנגליה. ומפני שהמנדט קיים לפיכך מציעים לנו מדינה או מעין-מדינה. הרי זו עדות שהמנדט שוה משהו, גם פשתש פָּחוּ. אילמלא היה לנו המנדט לא היו מדברים אתנו גם על מדינה כזאת. לפיכך נזכור ואל נשכח: אַל נקל אנחנו במנדט, ואל נקל על המעוניינים בדבר את חיסול המנדט.

התנהגותנו המדינית תלויה הרבה בתפיסתנו את המצב: אם המדינה

המוצעת היא מתנת־חסד, אזי אין לנו אלא לקבל אותה כמות שהיא, מתוך חרדה פן נפסיד את שעת־הרצון. דבר שניתן במתנה אין בודקין בו. אם סבורים אנו שאנגליה יש לה צורך בסידור זה, אזי יכולים אנו שיהיה לנו העוז גם לבדוק את ההצעה וגם לעמוד על מה שמגיע לנו ועל מה שהכרחי לנו.

אין אני נכנס פה בפרטי התכנית ובגזילות המיוחדות שאנו נגזלים על ידה. בשאלת ירושלים ועמק־הירדן, שאלת דרום יהודה ודרום בית־שאן כבר דיברתי במועצת המפלגה בתל־אביב. כאן אני מסתפק בניתוח כללי.

אי אפשר לקבל את צמצום השטח בקלות כזאת כמו שמקבלים כמה מידידינו. צמצום השטח מדלדל את מקורות הכלכלה של המדינה, מפחית את יכולתה לקלוט עליה, הוא מוחק את אפיה החקלאי ונוטל מפוח הגנתה. ואין להשלות את עצמנו שגבולות שיקבעו היום ישתנו מחר. אנחנו ודאי נבקש לחיות בשלום עם שכנינו. ואם באמת ישתנו — מי יאמר פי לטובתנו ישתנו ולא לרעתנו.

בן־גוריון ביקש להוכיח שהנעדה המלכותית הציעה לנו יותר ממה שפילל הוא. הודיה זו היא אדיבה מאד לגבי הועדה, אבל היא מוכיחה שאנשינו לא העריכו פראזי את משקלנו. אכן, בחלה נפשנו בדברי התנפחות ותרועות־מלחמה חסרות־אונים. אך האם נצדק אם נמעט בעינינו גם את משקלנו המעט? האם זאת סגולה לנצחון במערכה קשה?

אין אנחנו כה חלשים כפי שאנו נראים לעצמנו ברגעי חולשה. אנחנו חיים וקיימים כאן, ואי אפשר לבטל אותנו. ואת ההתחייבויות שניתנו לנו קבל־עולם ונתאשרו על ידי מוסדות נבחרים של האומה המתחייבת ועל ידי כמה וכמה אומות — אין להפיר על נקלה, בפרט אם אנחנו לא נקל על הפרתם.

ואם הגיעו הדברים לידי כך שאנגליה אינה יכולה או אינה רוצה לקיים את המנדט, אזי צריך שהיא תרגיש במידה כזאת את לחצנו הצודק: אנו רוצים תנאי קיום למדינתנו שלא תהיה צפויה ממחרת היום לסכנת חורבן. אנחנו חיים בעולם מלא פוחות הרס, וכשאתה עומד מול עולם פזח אין אתה יכול לראות דברים כאופטימיסט ללא חשש ומורא. מצבה

האיסטרטגי של המדינה היהודית המוצעת הנהו חמור ביותר. וכוח ההתגוננות שלה חלש ביותר. העמים שמסביבנו אינם פאציפיסטים כמונו. צריך שיקום הכוח באפקטיביה להכריז ששאלת הגבולות היא קודם כל שאלת בטחון והגנה, ואין אנו יכולים להספיק לגבולות שאינם מספיקים להתגוננותנו.

וקיימת גם שאלת ערובות בין-לאומיות, לשלימות ולבטחון. חברות בחבר הלאומים יש בה אולי משום סיפוק לרגש-הכבוד הלאומי, אך אין בה משום ערובה כנגד המתקיפים. חפש וספרד הנן חברות בחבר הלאומים. חברותן לא הצילה אותן ביום איד.

אומרים: יבוא הסכסוך משולש בין אנגליה ושתי המדינות. שאלה היא אם אנחנו יכולים להיות כל כך בטוחים במחסה זה. לאנגליה יש ויהיו הרבה חשבונות בפנינת-עולם זו. ומי שיש לו לעצמו הרבה חשבונות קשה לו להיות דיין-צדק. פוסק אונסקיבי. מי יודע אם לא יהיה הכרח בזמן מן הזמנים לאנגליה לקנות שוב את ידידות הערבים על חשבוננו?

ראינו עתה מה אירע לסוריה ערב יציאתה מרשות צרפת לרשות שלה: קפצה עליה תורכיה וטרפה את אלכסנדרטה. יש ללמוד מכאן על ההבדל בין סטאטוס בין-לאומי לבין עצמאות דלת-כוח. נניח שאיטליה תמצא את השעה פשרה לקפוץ ולשים ידה — האומנם תתחייב אנגליה להסתבך בגללנו? גם אם לא יהיה הכרח בדבר? לא, לנתר מרצון על סטאטוס בין-לאומי לשם סוברניות מדומה — לא כדאי.

ומידת הסוברניות מהי? מנהגו של עולם הוא, מדינות קטנות תלויות בגדולות. מה בצע פי נקבול על כך? ומפל האפוטורופסים האפשריים דאי שאנגליה אינה הגרועה שבהם. אך יש הבדל בין התחייבויות של עם הזקוק לחסות של מדינה הנותנת מחסה ובין מה שמציעים לנו. כאן נוצרים מלכתחילה כל כך הרבה קשיים וכל כך הרבה אפשרויות של התערבות. וכי יכולים אנו להתנגד להגנת המיעוטים? והרי אנחנו דורשים זאת בכל העולם. אבל מותר לנו לראות למה עלולה הגנה זו להתגלגל בתנאים מסוימים. מצבה של אנגליה במזרח הוא כזה שאיננה יכולה להרשות לעצמה להיות חסרת-פניות. היא איננה יכולה לנתר על עניניה החיוניים. היא אינה יכולה לקלקל את יחסיה עם העולם המוסלמי. הלא גם בעצם הפורענות

ראתה הממשלה צורך להודיע פי הצבא לא עמד בפני הפורעים משום מסורת של ידידות עם עמי האיסלם. הגנת מיעוטים במצב כזה יכולה לקבל משמעות פוליטית מסוימת.

המנדטים על הערים — משמעותם אינה אלא אוקופציה. ואורמסבי גור מוסיף ואומר לגבי המנדט על חיפה: „אפשר שיהיה זמני“!

העברת אוכלוסין

ענין העברת האוכלוסין עורר אצלנו ויכוח: מותר או אסור. מצפוני שקט בזה לגמרי: טוב שכן רחוק מאויב קרוב. הם לא יפסידו על ידי העברתם, ואנחנו ודאי לא. בחשבון אחרון — הרי זו רפורמה פוליטית ישובית לטובת שני הצדדים. זה מכבר סברתי כי זהו הטוב בפתרונות, ובימי הפורענות התחזקתי בהפרכת, כי הדבר הזה מוכרח לבוא ביום מן הימים. אלא שלא עלה על דעתי כי ההעברה „אל מחוץ לארץ־ישראל“ פירושה לסביבות שכס. האמנתי ועודני מאמין כי עתידים לעבור לסוריה ולעיראק. שאלה אחרת היא, מהם הסיפויים הריאליים הקרובים לכך. לי הרושם שאנגליה לא תכוף עליהם את ההעברה, ותשאיר אותה להסכם שבין שתי המדינות. התחפוץ המדינה הערבית להשתוות אתנו על כך, התמצא כי אין זה סותר את הפטריוטיות שלה או את חלום האירדנטה שלה — על זאת מוקדם לדון עתה.

מאידך, אין אנו רשאים להשתעשע בחלומות, שגם את האַנקוּאַציה נבצע, וגם תינתן לנו אפשרות של חדירה בשלום למדינה השכנה. אי אפשר לבוא בהצעה על העברת אוכלוסין ערבים לעבר־הירדן וגם על התישבותנו שם.

אני מסכם: סברה שלי אומרת שתכנית החלוקה היא פרי מגמה כוללת יותר שגברה בזמן האחרון במדיניות הבריטית: לעודד את התקוות הפאן־ערביות ולהטות את לב הערבים מחתירותיו של מוסוליני. הויתור על מעמדנו הפרוך במנדט מעמיד אותנו בפני ספנות עצומות, מבלי שיבטיח שלום ועצמאות. הצעת החלוקה מבטיחה כמה דברים מושכים את הלב, אך פרוכה בויתורים ובקיצוצים גדולים, ופוחחת תקופה הרת־ספנות. הויכוח מסביב לחלוקה עלול להסיח את דעתנו מן המלחמה הפוליטית נגד הפרצות

במנדט יום יום ונגד המגמה המבקשת לעקור את המנדט. נכונותנו לנתר על המנדט מחלישה גם את תקוותינו להגיע לידי קיום מדיני עצמאי. אם תקום מדינת-יהודים תצמח מתוך מלחמתנו למנדט ולמילוי זכויותינו הכלולות בו.

בקונגרס הציוני העשרים

„אבנים כבדות על הלב“

בשעה קשה ואחראית זו אין אדם יכול להביא בחשבון ידידות, סימפטיות ואנטיפטיות. אין כאן שאלה של אופוזיציה ונאמנות לממשלה. כל אחד חייב לעשות חשבון לעצמו. לפני ימים אחדים סיפר עלי ד"ר וייצמן בישיבת סיעת הפועלים שאני „מניח אבנים כבדות על הלב“. אין זה הפקיד נעים, אבל הכרח הוא לי. רבים מאתנו בווערים באש ההתלהבות, לכו לננו הבריקה התקוה למדינה יהודית בימינו. האם לא חובה היא לבדוק את הדרך אליה? אין אנחנו יכולים לנהל את מדיניותנו מתוך התעוררות משיחית ואמון סנטימנטלי. כך היה בעת מתן הצהרת בלפור. מאז גדלנו ובגרנו, גם מבחינה פוליטית. אין אנחנו עכשיו חסרי-כל. יש לנו משהו שאנו חרדים עליו ואנו עלולים לאבדו. יש לנו זכויות ואם אמנם קטנות ומסכנות, אבל זכויות הן. יצרנו כמה ערכים. אנו צריכים לחשוב היטב מה אומרים לתת לנו ומה נותנים לנו, הרי גם אנו מצדנו נדרשים לתת משהו תמורת מה שאנו מקבלים.

ובטרם אסביר פיחד אני רואה את הדברים מבחינה פוליטית אומר משהו בענין הנחשב אצלנו כ„סנטימנטלי“ וענין שמדינאים נוהגים בו קלות. אומרים שיש דברים אשר ערכם הוא רק סנטימנטלי ולא קולוניזטורי. אנשים נבונים מפקפקים בכלל אם באמת אנו מנתרים על משהו ממש. אומרים: „על מה אתם מנתרים? על מה שאין לכם? הרי מה שיש לכם אין איש לוקח מאתכם“. אולם אין הדבר פשוט כל כך. לא רק מה שבידינו ממש הוא שלנו. אדם חי יש לו לא רק „היום“, כי אם גם המחר. ואנו הלא נדרשים הפעם גם לנתר על נכסיה-המחר שלנו. תנועה היונקת ממקורות עמוקים פתנועתנו

אינה יכולה להתייחס בקלות־דעת לענינים הנחשבים כ„סנטימנטליים“, כי יש וענינים אלה הם בעלי חשיבות מכרעת.

אהבת־המולדת שלנו

מה הם הפוחות שמהם ינקה תנועתנו? מהי אהבת המולדת שלנו? האם דבקנו בערכים ממשיים שהיו ברשותנו? האם היו לנו שטחי קרקע שידענו אותם ונוף אשר בו חיינו? הפטריוטיזם שלנו צמח מתוך הספר, הוא דבק בפסוקים, בשמות היסטוריים. אהבנו מולדת מופשטת, ואהבה זו נטענו בתוכנו במשך הדורות, ונשאנו ממקום למקום. הפטריוטיזם המופשט הזה היה לכוח דינמי עצום.

הזכירו כאן את חברון, אשר אינה „אובנקט לקולוניזציה“. אינני יודע אם אפילו הצירים מארץ־ישראל מפירים פולם את חברון. חברון הממשית שלנו, כיום, אינה אלא גיטו עזוב, שנחרב לעינינו פעמים, בתרפ"ט ובתרצ"ז. לעינינו נמלטו ממנה יהודים פעמים. יורשה לי להעיד, שחברון זו מילאה בחיי אני תפקיד מיוחד. בן שבע קראתי ספר עברי לילדים, ובו המעשיה העממית בדבר יהודי שהלך עם אורחת ישמעאלים במדבר ובאה עליו השבת, והאיש נפרד מעל האורחה ונשאר לבדו במדבר. ונעשה לו נס והופיע אריה לשמור עליו מחיות רעות ולהביא אותו שלם לביתו. בסופה של אותה מעשיה היה פסוק אחד: צאצאיו של אותו צדיק יושבים עד היום הזה בחברון. ודוקא פסוק פשוט זה הופיע לי פנס, יותר ממעשה־הנסים גופו. והוא שזיעזע את נפש הילד: ארץ־ישראל המיסטית הורדה אלי משמים ארצה. ובכן, אין ארץ־ישראל ארץ החורבן בלבד, אלא שיש בתוכה גם יהודים חיים בימינו. ואם ארץ־ישראל חיה וקיימת ואינה אגדה, ויש יהודים מאושרים הזוכים לחיות בה — ודאי היהודים המאושרים בעולם — מדוע יבצר ממני להיות פאחד מהם? אותה שעה נולד בי הרצון הציוני, זה שעמד בפני כל הרוחות המנשבות סביבי. עלייתי לארץ נתרקמה מאותה שעה.

מודיעין ומצדה — מחוץ לתחום

בארץ־ישראל של „היום“, זו שמציעים לנו, אין חברון זו קיימת. בהרי־יהודה יש פפר ערבי קטן, פפר מודיעין, מולדת החשמונאים, היש לו

ערך התישבותי? אך מדי שנה בשנה היה הנוער הארץ־ישראלי יוצא לשם בימי חנוכה ומתיחד עם זכר המַפְּבִים. מעתה תימצא מודיעין מחוץ לרשותנו. לפני שנים מספר השתדלה הקרן הקימת לרפוש את מצדה. מקום המערכה הטרגית שלנו עם הרומאים. מצדה נמצאת במדבר יהודה, צופה אל ים המלח ואף היא איננה „אובַנְקט להתישבות“. אבל הערך של מצדה בשבילנו איננו נמדד בכמות הנפשות העלולות להשתכן בנקודה זו, אלא בכוח הנפשי הצפון בה בשביל כל יהודי שיחיה ויגדל בארץ. הקושאן על מצדה אולי ישאָר בידינו, אבל מצדה כמקום קדוש לעול־ירגל יהודים האם תהיה לנו?

אכן יש לנו מעט מאד בארץ־ישראל. מן ההבטחות הגדולות עומדת, פנראה, להתקיים רק ברכה זו: „כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו — לכם יהיה“¹. כלומר: מה שלא הספקתם לדרוך בו, מה שלא נזדרזתם לרפוש ולעבד — לא לכם יהיה. אך גם הבטחה זו אינה מתקיימת בשלימות. ישנם מקומות בהם לא רק דרכנו, אלא השקענו בהם מעמלנו ומדמנו, ואף הם נלקחים מאתנו. בדרומה של ארץ־ישראל קיימת רוח מה. מושבה זו נוצרה לפני המלחמה, יהודי רוסיה השקיעו בה מכספם, ופועלי ארץ־ישראל את עבודתם ושמירתם. נסיונות והרפתקאות מרובים עברו עליה. לא פעם נעזבה ונתחדשה ועתה היא עזובה שוב. עוד יש אנשים בארץ־ישראל אשר השממה הזאת מכאיבה להם. הנה כפר־אוריה. שם עבדה קבוצה, שם חי א. ד. גורדון — עתה המקום שמים. כל זמן שהמקום הזה לא נלקח מאתנו עודנו מקיים להחיותו ולהפרותו, אבל הגיאוגרפיה הפוליטית החדשה של ארץ־ישראל אינה מכירה בשייכות המקומות האלה לנו.

סדום החדשה

קיימות נקודות התישבות יהודיות על חוף ים המלח. בצפֿונו וגם בדרֿומו. מאז האֿסיים ספק אם היו שם יהודים. עכשיו חיים ב„סדום“ קיבוצי פועלים יהודים הקשורים בעבודות חברת האַשְׁלֵג. הם הלכו לשם משולהבי־רצון להחיות את המדבר ולפתוח אזור חדש להתישבות יהודית. משם

¹ [דברים י"א. כ"ד]

מזבילה הדרך לעקבה, ליס־סוף. על ידי הגיאוגרפיה הפוליטית החדשה עלינו לנתר על המעשים החלוציים בסביבה הזאת. בן־גוריון אמר בפני הועדה המלכותית: „התנ״ך הוא המנדט שלנו“. אין זו מליצה. זהו אחד הניבים המעמיקים של המחשבה הציונית. אֵל נשפחנו. גם המנדט כפי שהוא, עם כל פגימותיו, מתבסס על הקשר ההיסטורי של עם ישראל עם הארץ כולה, גם עם עבר־הירדן. ההצעות החדשות, המדברות על מדינה יהודית בחלק אחד של הארץ מפקיעות את המנדט ואת ההודיה הבין־לאומית בזכותנו ההיסטורית משאר חלקי הארץ. יתכן שהמציאות הפוליטית הקשה מכריחה אותנו לנתר על דברים יקרים לנו מאד. אבל אזי אנו חייבים, ראשית כל, לדעת שאנו מנתרים על דברים יקרים מאד, ולא לזלזל בחומר הויתור, ושנית, עלינו לשקול את קרבנותינו לעומת הניתן לנו. יש שֶׁעם עומד בפני ברירה לנתר על ענינים חשובים בשביל ענינים חיוניים יותר. אך אם כן הוא, אזי עלינו לשקול את הדברים שיקול ריאלי־פוליטי. אֵל נעזוב את המיסטיקה של ארץ־ישראל ההיסטורית למען המיסטיקה של מדינה יהודית.

עצמאות ובטחון

מהו תכנה של המדינה העברית המוצעת? לא נלך בגדולות היום ונבקש בה רק שני דברים אלה: עצמאות ובטחון. עצמאות, למען נוכל לפתח במלוא מידת יכלתנו את העליה וההתישבות, בטחון — למען נוכל לעבוד בשלום ובאין מפריע. ובשביל שני דברים אלה מן הראוי לנו להקריב קרבנות גדולים. אך באיזו מידה אנו יכולים לקוות לשנים אלה?

כוחנו וזכותנו

אינני תובע סוברניות רחבה ביותר. אנחנו יודעים יפה את מצבנו בעולם, אנחנו יודעים את כוחנו בארץ־ישראל ואין אנחנו זכאים עוד לסוברניות שלמה, ואין אני דורש אותה. אין אני דורש בכלל דברים אשר איננו זכאים להם לפי הישגינו. אין אנו צריכים להתרברב. דיינו גם אם נהיה מדינה נסלית לאנגליה. גם סוברניות־מעט יקרה לי. לא נעלם ממני הערך הפוליטי של עצמאותנו המוניציפלית, של ההנהלה העצמית בקבוצות

ובמושבים. כל תוספת אוטונומיות — מילאה, הגבירה והפרתה את פוננו היוצר בארץ. אבל רשאים אנו לשאול: מהי באמת מידת החופש ומידת הסוברניות אשר יותנו לנו בארץ־ישראל? כמה טפחים מכוסים מאתנו. אך נדון על פי מידת הטפח המגולה: תהיה השגחה על הגנת המיעוטים. אני אהיה האחרון להתנגד להגנת המיעוטים. היהודים, לפי מצבם בעולם, ודאי אינם יכולים להתנגד לכך. אך מותר לנו לשאול: מה יהיה תכנון של הפיקוח ומי נמי יהיו המפקחים? היפקח עלינו מוסד בין־לאומי, בלתי־מפלגתי, חסר־פניות? או אנגליה תקח לה את זכות הפיקוח. והלא אנגליה מודיעה היום בגלוי שהיא אינה יכולה להגשים את המנדט מפני הסתירה שבין השאיפות הלאומיות של שני העמים בארץ־ישראל. והלא אנגליה, בכל הפרקטיקה שלה וגם בעצם הסתלקותה, מודה שהיא „צד“, שיש לה אינטרסים משלה, שאיננה יכולה להגן עלינו מפני פורענויות בגלל ידידותה לעולם המוסלמי? מה יש לנו לקוות מפיקוח על מיעוטים של מפקח אשר יש לו חשבונות ואינטרסים משלו? הנוכל להאמין שפיקוח כזה ישאיר לנו אפשרויות עבודה רבות? מדוע תהיה מגמתו נוחה לנו ממגמת פירושי המנדט פיוס הזה? האם לא תשמש כל קובלנת־שוא של „המיעוט הערבי“ תאנה להפריע אותנו מעבודתנו?

ה מ נ ד ט ה ז מ נ י ע ל א ר ב ע ה ע ר י מ

דוגמה אחרת לעצמאות: מנדט פרוביזורי יוטל על ארבע הערים: חיפה, טבריה, צפת ועכו. מפי אורמסבי גור שמענו שמנדט זה אפשר יהיה מוגבל בזמן. לא בלתי־אפשרי שמנדט „ארעי“ זה יתקיים לדורות. מה נשאר לנו? השלטון בארבע ערים אלה יהיה לא לנו, הכנסותיהן לא לנו. ובין ארבע הערים הלא נמנית גם „עיר־העתיד“, העיר החשובה ביותר לעתידנו. מה נשאר לנו איפוא מהסוברניות שלנו?

י מ כ נ ר ת

או נקודה קטנה אחרת: את ים כנרת מחלקים: חלק לנו וחלק למדינה הערבית. את החוף המזרחי של ים זה ואת שמונת הישובים היהודיים אשר בו לוקחים מאתנו, יש מאמינים שגזילה זו תושב לנו בקרוב. לפי שעה אין

הדבר אלא בגדר של אמונה. ובשטח זה אשר הוצע להוציא מתחומנו נמצא הירמוק, אשר לפי דעת מומחים צפון בו ערך רב להשקאת הארץ. בכל אלה לא אמרו המציעים די, והציעו גם מנדט מיוחד על ים פנתר כדי לשמור על קדושתו. לנו קדושה האדמה המחיה את עובדיה, לנו קדושים חיי העובדים המחיים את השממה. אבל בבואנו להפנות את מי הפנתר להחייאת עם רב — האם לא יקומו לנו שומרי הקדושה לכבול את סוברניותנו?

התביא החלוקה את השלום?

והבטחון מהו? הבטחון שלנו הוא בשלום בין היהודים והערבים, וביצירת מצב של שלום בתוך הארץ ועם המדינות הגובלות אותנו. אילו בא רעיון החלוקה פתוצאת הסכסוך בין היהודים וערבים היה אפשר לקוות שהוא יביא שלום-אמת בין העמים, ומן הראוי לשלם תמורתו מחיר גבוה. אילו היתה קמה המדינה היהודית כחלק מסידור פולל ומוסכסם של מזרח-ים-התיכון — היה בזה משום תקוה לשלום קיים. אולם החלוקה פיום הזה איננה תוצאת הסכסוך בין היהודים והערבים, אלא המצאתם של האנגלים. הם הפופים את החלוקה על העם הרואה את עצמו פיום השולט והזכאי לשלטון בארץ-ישראל והמאמין שבעזרת פוגרום שני ושלישי ישיג יותר ממה שנתנים לו עכשיו. אם פכה הדבר, אזי אין לקוות מן החלוקה שתביא בכנפיה את השלום. ואם אין בטחון בשלום וערובות לשלום — אזי צריך לבדוק מהו המצב האיסטרטגי של הארץ. אין אנו זקוקים לידיעות מעמיקות בתורת האיסטרטגיה כדי להבין שהמצב יהיה לבלתי נשוא; בתוך הארץ ימצאו אוכלוסין ניכרים ומושרשים המחפשים שעת-פשוט למרד. ומבחון נהיה מוקפים עמים שאינם רוחשים אהדה יתירה אלינו. האין בעצם תכנית החלוקה גרעיני סכנה על חורבן חדש? איננו יכולים לשעשע את נפשנו במחשבה שהעמים המקיפים את ארץ-ישראל יהיו פאציפיסטים כפוננו.

הנשיג תיקונים לטובה?

לכאורה אנו פטורים מדיון על ההצעה הנוכחית לאחר שהנשיא הודיע חגיגית שההצעה בצורתה זאת אינה יכולה להתקבל. הוא אמר זאת בשם הקונגרס ובשם התנועה. אך האם יש לנו יסוד להאמין שנוכל להשיג בקרוב

שינויים חשובים? לאחר שההצעה פורסמה והושמעה לשני הצדדים ולעולם כולו אין זה מן הדברים הקלים. ומדוע נאמין שדוקא לטובתנו יוצעו תיקונים ולא לטובת צדדים אחרים?
לפיכך רוצה אני להבליט נקודות אחדות בהצעה הקיימת.

גוף מותו ראש

ירושלים. זהו מן הדברים אשר אין הדיבור קל בהם. אינני מדבר על אודות ירושלים העתיקה והמקודשת, אשר מרובים המתגנדרים בקדושתה. פי אם על ירושלים הפשוטה, החילונית והקדושה רק לנו, מקודשת בקדושת העבודה והבנין. אם נוטלים גם את ירושלים זו מן המדינה היהודית עושים לא לא את המדינה היהודית מבחינה פסיכולוגית, פוליטית ותרבותית. אל נא יראו בזה כביכול ענין של „סנטימנט“. מדינה יהודית ואפילו מצומצמת עם ירושלים תתקבל על ידי העם היהודי פאָת חַלְתָּא. מדינה יהודית בלי ירושלים תהיה פגוף מותו ראש. ירושלים בתוך המדינה היהודית, הרי זה פוח דינמי בפיר, פוח מושך אנשים, אמצעים, רעיונות ומפעלי תרבות. ירושלים בתוך המדינה היהודית תהיה לבירת ישראל, למרכז יהודי עולמי. ירושלים מחוץ לתחומינו פירושה לא רק הפסד ממשי של 71 אלף יהודים, של אבן־שואבת ליהודי העולם. ירושלים מחוץ לתחום הרי היא ספנת חורבן למדינת היהודים. ירושלים הרי לא תישאר הפקר ללא בעלים. היא תהא שייכת למסדרון האנגלי, תתמוג עם המדינה האנגלית, אשר תקום בלב הארץ. המגמה המדינית ברורה: לעשות את ירושלים מצודה לנוסע־הצלב המודרניים. ירושלים פזאת תיהפך למרכז לאיבי המדינה היהודית, הן לא יהודים והן יהודים. ירושלים פזאת תהיה לבירת ההתבוללות ופריקת־עול, שם יתרכזו כל אותם האלמנטים המתנשאים על העם, האריסטוקרטיה היהודית כביכול שלא תרצה לקבל עליה את המשמעת של מדינת עם עני ודמוקרטי. מי שירצה להשתמש מתשלום מסים למדינה היהודית, מי שירצה לבעוט בתרבות העברית, בציבוריות העממית — יפנה לירושלים, ושם יתן יד לאויביו. ירושלים תהפוך להיות צרה לנו כמו בתקופה ההלניסטית. ללשון העברית ולתרבותנו הלאומית לא תהיה ספנה גדולה מזו: ירושלים המוסקעת מידי העם העברי.

הַמְסֻדָּרִין

ומשהו על המסדרון עצמו. אין זה רק שטח של מיליון דונמים בלב ארץ־ישראל ובלב הישוב העברי הנלקח מאתנו. אם לא „לעולם ועד“, הרי לדור־דורות. ובתוך התחום הזה ישארו עוד ישובים יהודיים חשובים, כמו בן־שמן, חולדה, נענה, הר־טוב. ימצאו לא רק מחוץ למדינה היהודית, אך גם מחוץ להצהרת בלפור, מחוץ לזכויות הלשון העברית. מה יהיה מצבו החוקי של בית־הספר העברי במקומות אלה? מה תהיה זכותנו לעלות ולהתישב במסדרון בריטי זה?

דְּבַרֵי הַמְּשָׁלָה וּמַעֲשֵׂיהָ

פיצד נתיחס באָמון לדְבַרֵי הַמְּשָׁלָה של הממשלה על מתן זכויות מדינה לנו, בשעה שאנחנו רואים את מעֲשֵׂיהָ, הבאים להשמיט את מעט הזכויות אשר יש לנו ולהמעט את מעט הכוח אשר לנו בארץ. הממשלה כאילו קיבלה מאת הועדה את רעיון החלוקה ולא את האלטרנטיבה המחניקה. אולם לאמיתו של דבר רואים אנו שהממשלה קיבלה בבִּתְּ-אֶחָת את שתי התכניוֹת של הועדה המלכותית: בפיה היא מדברת אתנו על מדינת־יהודים ובידיה היא מקיימת את תחבולת־הזדון. טרם ידענו עד היכן מגיעות התאמצויותיה של הממשלה למען מדינת היהודים. אבל כבר ראינו מעשה: „עד לחשבון“ של הקמת המדינה הספיקה לבטל את העיקרון של עליה לפי יכולת־הקליטה הפלכלית. בשעה שקבעה את המכסמום לאלף יהודים לחודש הנהיגה הגבלות פוליטיות לגבי העליה על יסוד מומחיות „פסיכולוגית“. בזה הכריזה בגלוי שמעתה תהיה העליה נתונה לחשבון חדש. לחשבון היחסים שבין הממשלה האנגלית והמופתי. וכבר נתבשרנו כי במשרדי הממשלה בארץ מעבדים גזירות חדשות על עליה וקרקע. בלב כבד אני מביט על מצב־הרוח של ההנהלה ושל הקונגרס. שקענו בויכוח על המדינה היהודית, ואנו מזניחים את ענינינו החיוניים ביותר. אנו מזניחים את המערכה הפוליטית הכי־חמורה שכופים עלינו, ואנחנו מתנפחים על חזיונות המחר.

„לטובתנו“ מקצצים

אין זאת הפעם הראשונה שמקצצים בנו ומסבירים לנו שהקיצוץ הוא לטובתנו. כך אמרו לנו בשעה שפרתו מארצנו את עבר־הירדן המזרחי: הלא אמצעיתכם מועטים, דייכם לעת עתה באפשרויות העבודה שבארץ־ישראל המערבית, בינתיים אתם משתחררים מלחץ מיותר של 300.000 ערבים שבעבר־הירדן. כשתתחזקו במערב — תפנו מזרחה. מאז ועד היום לא ניתן לנו ללכת לשם, גם כשבני המקום ושליטיו ביקשו אותנו. אותו דבר היה כאשר הרברט סמואל מסר את אדמות בית־שאן לַבְּדוּיִם. הוא ביאר לנו כי לטובתנו הוא, לבטחון הארץ, למען היות משמר בפני נהירת שבטי בְּדוּיִם מהמזרח. הדרך לא נסגרה בפני הבדוים מהמזרח, ואנו היינו צריכים לשלם מחירים ספקולטיביים בעד אדמות הממשלה. ועכשיו באים ואומרים לנו: „הלא לטובתכם היא. אתם תישארו עכשיו רק עם 300.000 ערבים במקום המיליון. כלום לא יקל לכם?“ לא. בתנאים הפוליטיים של עכשיו, במצב־הרוח של הערבים היום ובאמצעים הקונקרטיים אשר ניתנו לנו על השטח הזה — לא תחול להתקיים השאלה הערבית גם במדינה היהודית המקוצצת.

על חשבון כבשת־הרש

מסתרי המצב הפוליטי לא נגלו לפנינו. אפשר שהוא רע מאד, אפשר שהמנדט בספנה ולא בדינו הכוח להאריך את קיומו, אפשר שפלה ונחרצה מאת אנגליה להיפטר מהמנדט. עובדה היא שכל האנגלים המכונים „ידידי הערבים“ (לאמיתו של דבר הם ידידי אנגליה יותר מאשר ידידי הערבים) מקאסט ומינרטון ועד פילבי, השייכים לאספולות שונות בפוליטיקה המזרחית, נתאחדו כולם סביב תכנית החלוקה. האין זה אומר לנו משהו? פילבי מכרזו ברבים כי השאיפות הלאומיות של הערבים נתקיימו עכשיו כמעט במלואן, 23 ידות מתוך 24. והוא הלא יודע מה הוא סת. אין זה נימוק בעיני נגד מדינה יהודית, שהערבים יוצאים שבע־רצון מהחלוקה. אשמח אם הערבים ירגישו עצמם שבעים, אבל לנו נוגעת השאלה על חשבוננו של מי? האם על חשבון מדינה אימפריאליסטית גדולה או על חשבון כבשת־הרש? יתכן שאנגליה החליטה בכל תוקף להשתחרר מהתחייבויותיה

הפינ"לאומיות המכבידות עליה. מובן מאליו, שאנגליה אינה מבקשת לשלם מחיר יקר בעד שחרור זה. אך הנספים אנחנו לקבל כל מה שנותנים לנו רק בשם "מדינה יהודית" נקרא עליו?

בידינו שטר־חוב ולא לנו לקרוע אותו, פי אם לדרוש את פרעונו. הכרת המציאות צולחת פתאום על אנשינו, והם נדים לנו: מה אנו ומה פוחנו? אולם למה נדבר על הגנת עניינינו אם אנו נכנעים מראש? יהודי פשוט בארץ־ישראל דיבר בענין זה בלשון השוק: בעל־חוב הפושט את הרגל ואומר פי הוא מוכן לסלק חלק מחובו — אל תדחה אותו, אך אל תקבל הפעם את התשלום בשטרות, פי אם תדרוש במזומנים. עלינו לדעת בדיק על מה מדברים אתנו, מה חירותנו, מה עצמאותנו, מה תנאי הגנתנו. התהיה המדינה המוצעת בת־קיימא מבחינה כלכלית? התוכל לפרנס את עצמה לאחר שהגבולות הבלתי־מוגנים יאכלו את כל גיעה ואחר כך תצטרך עוד לשלם מס עובד (או קצבה) למדינה זרה. לפי שעה אנו יודעים מה נוטלים מאתנו, אבל איננו יודעים מה נותנים לנו.

מהם סיפויי העליה?

ודקא משום שאנו מאמינים במדינה יהודית ומשום שאנו מצפים לעליה יהודית מהירה, עלינו לשאול: מהם סיפויי העליה? ולא "מחר", כשהמדינה היהודית תהיה כלולה בבנינה, אלא מחר ממש. אין הקמת מדינה בלי עליה, ועליה המונית אם היא מובטחת באמת, הרי היא הנימוק החשוב ביותר בעד הצעת המדינה, פי בעליה הצלת המונים היום ובה צפונים הפוחות הפוטנציאליים לעתידנו. אך בענין העליה אנו שומעים הבטחות נאות לעתיד לבוא, אשר בלי מימושן היום אינן אלא הבטחות־שוא. בדין־חשבון מדובר על תקופת־מעבר; הידוע לנו מה תביא אתה תקופת־מעבר זו, האם לא קיימת הסכנה שבתקופת־מעבר זו תיָהרס המדינה היהודית עוד בטרם נגש לבנותה? האם לא קיימת הסכנה שבתקופת־מעבר זו, בה ימשך המשא־ומתן, נהיה בלי עליה, בלי בנין, וכלו פוחתינו ונפול במערכה?

משום כך סבור אני שנקודת־הכובד אינה בויפוחים האידיאולוגיים מסביב למדינת יהודים, פי אם בהתגוננותו הפוליטית פיום הזה. פקודת

הממשלה בדבר עליה של אלף יהודים לחודש סותרת את המשא-ומתן בדבר מדינה יהודית.

אָל נמהר לשרוף את המנדט

לברק החזון הנשקף לנו מתוך רעיון מדינת היהודים — יש מזדוזים אצלנו לסתום את הגולל על המנדט. יתכן שזוהי תעודה פחות-ת־ערך, חלשה. בעלת תוכן סתום מאד, הסובל פירושים רעים ומסולפים. ואף על פי כן אָל נולזל בה. נתיסרנו אֶתה בהרבה יסורים, אבל בעזרתה גם עמדנו בנסיגות ובגזירות.

אילמלא תעודה בין-לאומית זו היו מסיימים את המאורעות של שנת 1936 על נקלה. סיר ארתור ווקופ לא היה מענה את עצמו זמן פה רב וגם לא היה מענה אותנו כל כך הרבה. אילמלא התעודה הזאת לא היו מדברים אפילו על מדינת יהודים מקוצצת זו. אך הישג זה בשל המנדט הוא ובשֶׁל אי-כניעתנו על נקלה. לפני שנים דיברו על כך שאנו מנשלים את הערבים. היום כבר מדברים על כך שיש להעביר רבבות ערבים ממקום אחד למקום שני. לפני שנים אחדות אסור היה לדבר על מדינה יהודית ואפילו על רוב יהודי, עכשיו מדברים גם מדינאים בעלי שם על מדינת יהודים. לולא היה המנדט הוזה בידינו, אילו ויתרנו עליו — כפי שיעצו לנו כמה מידידינו שהאמינו כי על ידי ויתור על הצהרת בלפור נקנה שלום — לא היה היום שום אדם רואה חובה לעצמו להציע לנו אפילו את ההצעות המקוצצות האלה בדבר מדינת יהודים.

אָל נמהר איפוא להשמיט מידינו את הבסיס הבינ-לאומי של מעמדנו הפוליטי. אם יש מי שרוצה לשרוף את המנדט, אל נקל עליו את המלאכה.

נש מור על המכשיר היקר

ומלים אחדות על המצב הפנימי בתנועה הציונית. אנו מתנפחים לא על מטרת הציונות, כי אם על הערכת הסיטואציה הפוליטית ועל הערכת ההצעות. לא קשה להפוך את הויכוח למחלוקת בין „צדיקים“ ו„רשעים“, בין ציונים שלמים ובין ציונים למחצה, בין רואים את העתיד ובין אלה שאינם רואים אותו, בין אנשי מדיניות ריאליית ובין אנשי סנטימנטים. מחלוקת זו

לא תבנה את ארץ־ישראל. ההסתדרות הציונית היא אחרי הפל המכשיר היחיד היכול לעמוד על משמר זכויותינו, וגם בשעת ויכוח אנו חייבים לדאוג בכל החלטה שאנו מחליטים ובכל הצעה שאנו מציעים, שהמכשיר היחיד הזה לא יופה לרסיסים.

מציאותנו ותפקידינו

(ברעידת המפלגה המאוחדת „פועלי־ציון” — „צעירי־ציון” באמריקה, בחורף תרצ״ח)

איני מפקפק כי תנועתנו לא תנוצח. אומר זאת במלוא ההכרה של משקל הדברים האלה. איני מסיח את דעתי אפילו לשעה קלה מן המציאות שאנו נתונים ועומדים בה, איני מתעלם מכך שאנו חיים בתוכו של עולם שפורענויות קשות מתרחשות בו, בתוכו של עולם שכל עבריו פרוצים לסכנות החורבן ואנו, היהודים, חלליה, וארץ־ישראל קרבן לפגעי הזמן. ואף שאני יודע כל אלה אני מאמין כי תנועתנו אינה עשויה היות מנוצחת. אני מאמין שאם אך מין האדם יחלץ מסכנת הפליה אף תנועתנו תתגבר על כל סכנותיה.

דורי־דורות של כוחות חיים כמוסים וכבושים נצברו בנו והאש שהתלקחה בקרבנו לא תכבה. אם נהא טובים יותר, חרוצים יותר, רציניים יותר — ונימנע מיסורים רבים וקרבנות מיותרים. נלא — ימשך הדבר יותר ויכבד הדבר יותר. הקמים עלינו, ואלה האומרים לרפות את ידינו — עלולים רק להאיט את צעדינו, להרבות את קרבנותינו, אולם אינם יכולים להחניק את כוחנו ואת שאיפתנו.

שתי השנים האחרונות הוכיחו במידה שלא שיערנוה מה רב הכוח הכמוס בנו. אילו שאלו אותי לפני שנתים, הסבור אני כי נוכל להחזיק מעמד במצור שמונה־עשר חודש, כי נוכל לעמוד לא רק בפני המנהיגות הערבית, אלא בפני כל הכוחות המרובים המסייעים לה בהשפעה, בממון, בנשק ובהבטחות, אילו היו שואלים אותי היחזיק הישוב הקטן הזה מעמד, מבחינה פיסית, כלכלית, מדינית ומוסרית, במלחמה אשר פזאת — קונם עלי שלא היה עומד בי האומץ לענות בחיוב. עם כל היחס של דרך־ארץ

שיש לי בפני כוח הישוב, הייתי עושה את חשבון נכסיו האנושיים ונכסיו החמריים של הישוב והייתי ודאי מוצא פי אינם מספיקים. היוכל הבסיס הפלפלי של הישוב לעצור כוח בפני שביתה ערבית, בפני חרם ערבי? וארבע מאות אלף היהודים היושבים בארץ-ישראל — מה הם? מי הם? מה הרפכם? האם כולם הם אזרחים מעורים בחיי הארץ? לא. קרוב למאה אלף מהם באו לארץ בשתי השנים האחרונות. מאה אלף נוספים באו בחמש השנים האחרונות. יתכן פי רובם אינם עוד אזרחים בארץ, אלא מהגרים, אנשים ללא שרשים בארץ ובעם ובלשון ובתרבות — איך אפשר היה להאמין למפרע פי אנשים אלה יעמדו בנסיון פה קשה, בשעה שיוגף הגרון לא רק על קיום הפרט, אלא גם על קיום הפלל ואף על עצם הרעיון של הפלל. האם יכלה להיות לנו הנדאות פי ישוב צעיר זה, ישוב-בוטר זה, יעמוד בכל אלה? ואף על פי כן עמד הישוב במבחן. עמד בפני הטרור הערבי, בפני ההסגר הפלפלי, בפני מדיניות-התנוודות המיוחדת במינה של הממשלה אשר גרמה לעידוד רוחם של המנהיגים הערבים ולהמשכת המלחמה ללא שיעור. ויתר על פן: הישוב לא רק עמד על נפשו, אלא כבש לעצמו בעצם חדשי המצור עמדות חדשות בפלפלה, בהגנה, עמדות איסטרטגיות ומדיניות ועמדות התישבותיות.

לא מבחינה פיסית וכלכלית בלבד, גם מבחינה מוסרית הוכיח הישוב פי כוחו וחסנו גדולים עתה יותר משהיו בכל ימי המסה הקודמים. אזכיר רק דוגמה אחת: פרגיל מביא אצלנו כל משבר כלכלי או מדיני „רנחים“ לקומוניזם. לאמיתו של דבר, כל עיקר פרנסתו של הקומוניזם אצלנו הוא על שנות הבערות שלנו. הפעם הרגשנו פי הקומוניסטים לא „הרויחו“. אין זאת פי אנשי הישוב השתמשו יותר ונפשם התחסנה.

את כוחה של תנועתנו רשאים אנו לראות באפיה, בפחות הדוחפים, הפועלים בהיסטוריה היהודית ובמצב היהודים בעולם. הקשיים שתנועתנו נתקלת בהם נעוצים במצב העולם בתקופה זו.

היכן נקודת-הפובד של הסכסוך אשר בינינו לבין התנועה הערבית? האם בבואנו לארץ-ישראל פמנצלים וכחומסי הילידים? פכל אשר ירצו להחמיר אתנו בדין וכל כמה שלא ידקדקו במגרעותינו, שום מסתפל ישר לב לא יאשימנו בזאת.

לא באנו לארץ־ישראל כבוא חמסנים קולוניאליים. לא הבאנו אתנו יחס של „לבנים“ ל„שחורים“. לא באנו כגזע „שליט“. ואם הישובים היהודים הראשונים התנוונו וירדו לצורת משק, שהערבי נועד בה להיות הפועל הזול והמשרת ואילו היהודי — בעל המטעים והמשגית, באה העלייה השנייה והתקוממה אל משטר זה בכל פוחה ובכל נפשה. הדרישה „עבודה עברית“ פירושה היה לא בלבד זכות יהודים לעבודה, אלא גם החובה לדאוג שהישוב היהודי בארץ־ישראל לא יבנה ממעמד של בעלי אחוזות ומשגיחים על גבי הארס והפועל הערבי הזול. ואם בפינות מסוימות בארץ־ישראל היתה נטיה ליהס של זלזול וניצול כלפי הערבים, באו הספרות העברית ותנועת הפועלים לעקור את הנסיות הללו ולחנך להומניות ולסולידריות. אי אפשר לומר כי פעולה חינוכית זו זכתה ליחס של גומלין. באין יחס־גומלין עלולה ההטפה הנגדה ביותר ליחס אנושי להתנוון וליהפך נימושיות והתבטלות. דאי לא שכח איש מבינינו את הזמנים שהמוני הפועלים היהודים ומנהיגיהם ראו עצמם פנחותי דרגה והביטו אל האפר הרוסי, אל הפועל הפולני כאל הנושא „העיקרי“ וה„אמיתי“ של הרעיונות הנעלים. ספנת ההתבטלות, ספנת החיים לא בזכות עצמנו, אלא בזכות זולתנו ולמען זולתנו עדיין לא חלפה. עדיין היא אורבת לנו, עדיין היא אוכלת קרבנות רבים ואולי נס הוא שתנועתנו ניצלה מסכנה זו.

אילו נתהוו היחסים בינינו לבין העם הערבי לפי צרכי חינוך ולפי צרכי חייהם, לפי האפשרויות האובייקטיביות, לפי מה שאנו חסרים ושהם חסרים — לא קשה היה כלל למצוא מוצא. צרכיהם של המוני הערבים בארץ־ישראל ומחוצה לה ואף במדינות הערביות העצמאיות דאי אינם מועטים ואנחנו היינו ברצון מביאים קרבנות בכסף ובאנשים כדי להועיל לעם הערבי, להעלות את רמת חייהם של המוניו, לסייע לתקומת מדינה ערבית גדולה — אילו בשכר זה ניתנה לנו זכות מלאה להתפתחות, לגידול, לעליה, לבנין חינוך ותרבותנו. אולם הדבר הזה, שהוא הגיוני, מעשי וצודק כל כך, לא זכינו שיתקיים. משום מה? משום שהתקופה היתה בעוכרינו. היא שצרה את דמותה של התנועה הערבית וממילא גם את דמות היחסים שבין היהודים והערבים.

פולנו חונכנו ליחס מסוים לתנועות לאומיות. בעינינו הן תנועות

לדמוקרטיה, לחירות, שואפות להעלות את תרבות העם. שמותיהם של גריבלדי, מדויני, מסריק שימשו לנו סמלים לתנועות שחרור לאומיות. פניהן היו מועדות לפועל, לאכר, לדמוקרטיה, לסוציאליזם, לשלום עמים. ואכן, זאת היתה דמות התנועות הלאומיות במאה הי"ט. ואפשר שהציונות היא התנועה הלאומית האחרונה ממין זה (התנועות העממיות במזרח הרחוק, וביחוד תנועת גנדי, הן פרשה גדולה לעצמה).

אחרי מלחמת העולם נתגלו תנועות לאומיות שאפיין שונה בתכלית, אחר התוכן ואחרת האורגניזציה הפוליטית. עוד לא נמצאה המלה הנכונה שתכלול את כל ההופעות המדיניות והתרבותיות, החברתיות והלאומיות הקרובות זו לזו שבאו לעולם אחרי המלחמה. ובאין ברירה אנו משתמשים במלה פאשיזם. העולם שטוף פאשיזם, פאשיזם שחור ואדום; ולא המשעבדים בלבד, אלא אף המשועבדים.

אחרי המלחמה קמו תנועות שכולן פאשיזם. הן פאשיסטיות באיבתן לעמים אחרים, פאשיסטיות בתכנן החברתי. אין להן כל ענין למצוקת האכר והפועל, יתר על כן, הן משעבדות אותם לעניני האפנדים וכלי-הקודש. הן פאשיסטיות באי-תרבותיותן: לא פעולה תרבותית, לא מלחמה ללשון העם, להשכלת העם. הן פאשיסטיות בשיטותיהן: רצח מן המארב, השמדת מיעוטים, פרעות ביהודים, פולחן הדיקטטורה והדיקטטורים, הכשרת כל האמצעים במלחמה. והן פאשיסטיות גם באורגניזציה המדינית שלהן. לא לדמוקרטיה ולסוציאליזם, אלא לדיקטטורה ולדיקטטורים. אולם הן יודעות יפה מאד לנצל את „אהדתן“ וסיועו של הקומאינטרן ומוכנות להמירו בכל שעה במוסוליני ובהיטלר.

ומשום שאלה הם פני התנועות הלאומיות, השלימו בנקל לחורבן חבש בידי גיסות מוסוליני ומשום כך גייסו מחנות מוגרבים לצבאות פראנקו בספרד.

וזאת הטררגיות שבגורל הציונות בתקופה זו: היא הטילה על עצמה בנין של חירות בעולם שאין לו חפץ בבנין ובחירות, בעולם ההולך ומחריב את כל כוחות היצירה שבקרב העם היהודי (החל בקריעת יהדות רוסיה בת שלושת המיליונים מגוף עמה שבעולם ובארץ-ישראל וכלה בגירוש אשכנזי וחורבן פולין), בעולם ההולך ומעורר בכל שכנינו שנאה עיוורת

לכל בנין שאנו מקימים. גם זה בלבד טרגי למדי. אף על פי כן, מתוך שידענו את צדקת מפעלנו וכוח היצירה שבתנועתנו, היה יסוד להאמין פי נקעקע את החומה הזאת ונחדיר לאט לאט לשכבות ידועות בעם הערבי את הפרת ערך מפעלנו וכנות מגמותינו וערכנו כבעלי ברית מדיניים וחברתיים.

אולם גורם חדש נתוסף בעולם — הפאשיזם העולמי הוא שדחה את התגשמות התקוות האלה. פסק הפאשיזם מלהיות הופעה מקומית. אפילו לא שרשרת של הופעות מקומיות. הפאשיזם נעשה גורם בין-לאומי. שהעמיד דור של תלמידים ובני-ברית ומשרתים. הפאשיזם העולמי אינו גורם „אי-התערבות“. כשם שהקומאינטרן התימר לפנים להתיצב בראש מהפכות לאומיות נגד האימפריאליזם האנגלי והצרפתי, כך מופיע עכשיו מוסוליני בתפקידו החדש של „מגן האיסלם“. המדינות הדמוקרטיות הגדולות הפקירו עצמן להתעללות הפאשיזם והתחילו מניחות עמדה אחרי עמדה. הן הפקירו את ספרד ולפרקים הן אומרות להפקיר גם את ארץ-ישראל. הדמוקרטיה אחוות הפחד משתעשעת ב„אי-התערבות“ והפאשיזם מגביר עזותו ופורש את ממשלתו ככל שידו מגעת. לאמיתו של דבר לא היתה מדיניותה של אנגליה בארץ-ישראל עד השבועות האחרונים אלא מדיניות של „אי-התערבות“. אנגליה ביקשה לעמוד כנייטרלית ואובנקטיבית בין המנצח על הטרור הערבי ובין קרבנותיו. תחת אשר תגן על הנתקף עסקה בדיפלומטיה. בתנאים אלה הוטל עלינו לעמוד שמונה-עשר חודש בפני מלחמת השמד, שקידשה עלינו המנהיגות הערבית בסיועם ועידודם של כוחות הפאשיזם בעולם.

אנו רשאים לנסח בשינוי צורה פסוק קדום: „והיה בהרים הדמוֹר־קרטיה ידה — וגבר ישראל“. אפשר לומר כי בשעה שאנגליה וצרפת התיצבו בניאון נגד מוסוליני התחיל ממילא גם המפנה נגד הטרור בארץ-ישראל.

אין אני בא להתנבאות אם שיטה חדשה זו תאריך ימים. כשם שאין אנו יודעים אם נצא סוף סוף מפרשת התנודות בעניני ספרד, כשם שאין אנו יודעים עוד אם נאמו הנודע של רוזבלט בשיקגו יביא לידי תוצאות ממשיות במדיניות החוץ של ארצות-הברית. ומשום שמצב העולם.

בטחוננו ויציבותו נתערערו אסור לנו להיות שאננים. עלינו להיות צרים מאד. אל נבטח במליצות נאות ובכונות טובות.

רבים בינינו רגילים להעמיק חקר בכונותיה של ממשלת המנדט. אולם אפשר לבגוד בנו גם מתוך פונות שפולן טובות. אני מנסה „להיפנס לתוך מצבה“ של אנגליה. גם שעתה חמורה דיננו פדין תיק הטלית התפילין שמשליכים בשעת צרה לים. נעמוד על נפשנו.

מפאן יחס הביקורת שלי לענין „החלוקה“. איני מתכוון להרצות לפניכם על החלוקה. לשם כך לא הייתי נוסע לאמריקה. עכשיו אין צורך ואין תועלת בויפוח הזה. היה לנו ויפוח מוקדם גדול לקראת הקונגרס ובקונגרס עצמו. יתכן שנצטרך שוב לויפוח גדול לכשיתבהר המצב המדיני. אם ענין החלוקה יעשה קונקרטי ואקטואלי. אולם השעה עתה אינה פשרה לויפוחים מדיניים, אלא לפעולה מדינית מאומצת וצרה. ובעבודה הזאת אינם צריכים להיות כל חילוקי־דעות בינינו. אולם איני רוצה גם להעלים את עמדתי בשאלה זו ועל כן אגע גם בה.

אילו היה כל אחד מתוכנו מתנכח לא עם זולתו אלא עם עצמו. היה מוכרח להודות כי עצם הרעיון על מדינה יהודית שתקום על יסוד החלוקה אור וחושך משמשים בו בערבוביה. פשנעדה מלכותית. שנשלחה אלינו לחקור את המצב בתקופת השפל המדיני, רואה צורך לעצמה לגלות יחס של פבוד למפעלנו ולהכריז בפני העולם כי מדינה יהודית היא בגדר האפשר ובגדר הרצוי ואנו ומפעלנו יכולים לשמש יסוד להקמת מדינה. לא דבר קטן הוא, ושום אדם ישר לא יפחית מערכו. אולם פשהפרת זכותנו למדינה יהודית פרוכה בה שלילת זכותנו המופרה לחלק גדול של ארץ־ישראל — לא יוכל שום אדם ישר להפחית מערכו של הפסד זה.

בהצעת החלוקה פרוכות אפשרות גדולה והכנעה קשה.

מה הביא את אנגליה לידי ההצעה של הקמת שתי (יותר נכון: שלוש) מדינות? אך תמימות היא לחשוב שהכונה היתה לפתור את שאלת היהודים. ודאי, אנגליה רשאית לחשב חשבונותיה היא. אולם אנו חייבים לדעת חשבונות אלה מה הם. אין לאנגליה רצון רב לגלות לנו את חשבונותיה, אולם מותר לנו להתחקות אחריהם.

פשהנעדה המלכותית פירסמה את הצעתה. נאחזו בה מיד כל המדינאים

הפרז'ערביים, אפילו הקיצוניים שבהם. זה מביא אותנו לידי סברה כי החוגים האנגלים, העושים את המדיניות הערבית, ראו הצעה זו כמוצא ממצרם. מה דוחקם? החרדה פן ינצל מוסוליני את ארצות ערב אשר בהן מרוכזים ענינים חיוניים פה רבים של אנגליה. כיום הזה אין בטחונם בארצות ערב שלם. ויש להבטיחם. יש לתת לארצות ערב עצמאות יותר, תמיכה כספית יותר, אפילו פדרציה של כל ארצות ערב, אם זו דרך לסלק את השפעתו של מוסוליני ולהטיל עליהן מרצון את פיקוחה של אנגליה.

אנגליה רוצה וצריכה לגבש בפיקוחה את כל ארצות ערב באחדות מדינית אחת. יש מניעות לכך. ואחת המניעות האלה — הבית הלאומי היהודי.

אולם לא קל הדבר לסלק את הבית הלאומי. קיים מנדט בין-לאומי, קיימות התחייבויות בין-לאומיות. התחייבויות רבות בוטלו. יש דרכים רבים להערים עליהן או לפרש אותן. יש באנגליה אנטי-ציונות גלויה במידה מספקת. אולם היהודים והציונות יש להם ערך בעיני אנגליה וערכם זה מחייב לחפש דרכים עדינות יותר. ואחת הדרכים האלו: מדינה יהודית שתפנה את הדרך לליכוד שלם של ארצות ערב בהשגחתה של אנגליה. מובן כי העובדה שאנגליה מציעה לנו מדינה יהודית, כדי לפנות לעצמה דרך להקמתה של מדינה ערבית גדולה, אין בה כדי נימוק נגד ההצעה. ואמנם היינו ברצון מספיקים להכיר ולתמוך בהקמת פדרציה ערבית עצמאית גדולה, בערב הגדולה, אילו הופרה עם זה זכותנו המלאה לבנינה של ארץ-ישראל. אולם ההצעה רחוקה מהפרה זו: לא ראינו כל סימן של הסכמה לעצמאותנו מצד ערבים, לא בארץ-ישראל ולא בארצות השכנות. ודמותה של המדינה היהודית נתמעטה כל כך, גם מבחינה מדינית וגם מבחינה טריטוריאלית, שהתנועה הציונית היתה מחויבת לדון בענין הזה במידה רבה של זהירות.

וזה תכנה של החלטת הקונגרס. מפל צד השיגו עליה. המחייבים הקיצוניים ראו בהחלטה זו סכנה גדולה: מזניחים את האפשרות ההיסטורית הגדולה. השוללים הקיצוניים ראו בה פשע: ההחלטה הזאת לא דחתה בהחלט כל אפשרות של גזירת הארץ, נאמר בה כי אנו מוכנים למשא-ומתן. אולם האמת היא כי החלטה זו, הנראית לכאורה פהחלטת-פשרה,

לא זו בלבד שהיתה היחידה שניתנה להתקבל מבחינת המצב הפנימי בתנועה; היא היתה גם התשובה הנאמנה וההולמת ביותר את מצבני המדיני האובֿקטיבי.

רדאי ידוע לכם פי סיעת הפועלים היה לה חלק רב בהחלטה זו היא נושאת במלוא אחריות לה. האשימו אותנו פי נהגנו כך משום שאחדות מפלגתנו גדולה בעינינו מן העמדה המדינית. לא אכחיש פי אחדות תנועתנו חשובה בעיני מאד מאד; אני רואה אחדות זו כגורם בונה ומקיים גדול בציונות. בשעה שמפלגות אחרות פילגו והתפלגו — אנו ליכדנו. רדאי שאחדותה של ההסתדרות הציונית היא בעינינו הכרח, שבלעדיו לא יתכן נצחון הרעיון. ואף על פי כן לא הייתי מצביע בעד החלטה זו אילו הייתי סבור פי היא מסכנת את זכויותינו ואת יכלתנו הנפשית לעמוד על זכויותינו במלואן.

הערכנו את המצב המדיני לאמיתו. שיוינו לעינינו מה עלול להתרחש עם נצחונם של המחייבים או של השוללים. המצב המדיני לא היה משתבח. פי אם, להיפך, המכשיר היחידי המסוגל לעשות את המלחמה המדינית לציונות היה נשבר. כל החלטה קיצונית של הקונגרס, שהיתה מיד מכרעת בעד החלוקה או נגדה, עלולה היתה לשבור ולפורר את המכשיר המדיני הזה. איש לא היה רשאי לעשות זאת, לא ה"מחייבים" ולא ה"שוללים". אין מאחרים לשבור.

בתנועה הציונית יש אנשים, ומהם חשובים, הסבורים פי אף המדינה היהודית הקטנה ביותר היא ברכה לנו. אפשר שבאו לידי כך מתוך יאוש, אפשר מתוך בטחון גדול. אולם הנחה זו יכולה להביא לידי כך שנאמר לעולם החיצוני: תתנו מה שתתנו ובלבד שתתנו. אנו לא נשאל קושיות. בהתלהבות כמעט־משיחית זו צפונה היום סכנה לנו. פירוש של דבר: להסגיר את עצמנו על ראשנו ורובנו. פירוש: לנתר על כל הזכויות הפיך לאומיות שרכשנו עד כה ולסמוך על ההבטחה החדשה בלבד — ואין איש אשר ידע מה היה צומח לנו מעמדה זו בעולם אכזרי ומתנודד זה.

אילו היה הקונגרס מסתפק בהחלטה שלילית "ני זְלִים" (לא רוצים) לא היה מקל על מצבנו המדיני בעולם: תנועה המסרבת להתחשב בדאגותיה של ממשלת המנדט, הדוחה את כל ההצעות, המסרבת אפילו לשאת ולתת

ולברר את תוכן ההצעות, — תקיפותה של תנועה זו לא היתה מקייעתה הרבה בעיני כוחות העולם המכריעים בעינינו.

החלטת הקונגרס הצילתנו משתי הסכנות האלה פאחת: אנגליה וחבר הלאומים נזכחו לדעת כי הציונים אינם נאחזים בעצימת עינים בכל דבר שמבטיחים להם, שהם רוצים לעיין בדבר עיין היטב, שהם מוכנים לעמוד על זכותם.

החלטת הקונגרס נשעה פרי טוב בגנף. פשנעדה מלכותית וממשלת אנגליה באות ומסלקות את המנדט הצדה פדבר ש„אינו בן־ביצוע“, אין בזה משום תוספת פוח למנדט (וגם לנו), אפילו פשיש יסוד לסברה שהקשיים טמונים לא במנדט אלא בבעל המנדט. אולם ועדת המנדטים ומועצת חבר הלאומים סיגלו לעצמן את ההשקפה שנתגלמה בהחלטת הקונגרס: המנדט לא יבוטל אלא אם פן אנגליה תביא הצעה מעובדת פל צרפה וההצעה הזאת תתקבל — רק אז יבטל המנדט ותחתיו יבוא סידור חדש. פל עוד לא הוחלט על סידור חדש זה המנדט שריר וקיים. ולא המנדט בלבד, אלא גם מידות העליה תיקבענה לפי מלוא פושר הקליטה הפלפלית, על אף המלצותיה של הועדה המלכותית, שבעצם פבר אושרו על ידי ממשלת אנגליה. פלום אין בהחלטות גנף משום עדות לתכליתיותה הפוליטית של החלטת הקונגרס?

ועמידתנו פיום מה היא? „אינו דומה התבשיל בשעת אכילתו לשעת רתיחתו“. ועדה חדשה עומדת לבוא לארץ־ישראל. עדיין לא ידוע אימתי תבוא. פל עוד ישאר המצב הנוכחי לא תוכל הועדה לצאת. וכשאין יודעים מתי תצא, אין יודעים מתי תחזור. עד עתה לא הודיעו עוד מי יהיו חבריה. יש להניח כי זו תהא ועדה של משרד המושבות ותפעל תוך שיתוף עם השלטונות בארץ־ישראל. רצונה של האדמיניסטרציה בארץ־ישראל אינו ידוע לנו. ויתכן שהוא ידוע. על פל פנים, אותה חלוקה, שהאדמיניסטרציה בארץ מוכנה להסכים לה — לא יסכימו לה אף חסידי החלוקה הנלהבים ביותר אשר בשורותינו. והאדמיניסטרציה הארץ־ישראלית לא תנום ולא תישן. היא מגוללת את פל הקשיים הטמונים בהצעת החלוקה, האמיתיים והמדומים. יתכן שאנגליה בהחליטה על החלוקה לא ראתה את פל הקשיים הצפויים לה. אפשר לפקפק מאד פדבר אם ממשלה, שלא עמד

בה הפוח לקיים ולבצע את המנדט, יעמוד בה הפוח להגשים את דבר הקמתה של מדינה יהודית, ואין זה מן הנמנע — פפי שמספרים הולכירי רכיל — כי כשם שהנעדה המלכותית נשלחה על מנת לחקור את האפשרויות של המנדט והיא שבה והביאה פסק־דין שאין המנדט ניתן להתגשם, פן יכולה הנעדה החדשה לצאת לחקור את האפשרויות של הצעת החלוקה ולחזור עם פסק־דין שאין תכנית החלוקה ניתנת להתגשם.

מפאן — מסקנה מעשית לתנועתנו. אֵל לנו לחלום על קונגרס בקרוב, כבר בימי הפסח הבאים. עוד צפויה לנו פרשה ארוכה: ועדה, משא־ומתן, ריפוח בפּרלמנט — עד שיהיה בידנו מה להציע בפני הקונגרס הבא.

הנתן עכשיו לויפוח להתלקח בקרב התנועה הציונית במידה עולמית ולפלג כבר עכשיו את הציונות לשני מחנות? או עלינו להגיד: די לצרה בשעתה? לכשיתברר לנו מה תכנה ומה פירושה של ההצעה וכאשר לא ניכל לבוא לידי הערכה אחידה — אז נפתח בויפוח הגדול.

בינתים מוטלים עלינו תפקידים חשובים יותר. במקום לעסוק בויפוח מדיני, נעשה עבודה אשר תשפיע על המצב המדיני.

כל עוד לא נחתם גזר־הדין והמאזנים עודם לפנינו, יש עוד משקל פל־שהוא למעשינו. עוד יש לנו זמן לפעול, לתקן ולהוסיף ולהטיל משקלות חדשים על כף המאזנים.

היום עוד בידינו הדבר להקים עובדות, שתשפיענה על ההחלטות הסופיות, אשר תרחבנה את גבולותינו, תבצרנה את זכויותינו, תגברנה את פוחנו ותרמנה את קרננו בכל משא־ומתן.

אין איש אשר ידע כמה עוד תארך „תקופת־מעבר“ זו, שאינה קבועה - ואינה ברורה. יתכן שתארך חדשים, יתכן — שנים. על פן אסור לנו להחמיצה. חובה עלינו לשנות את המול.

ומה מעשינו?

וכאן אני רואה הכרח לעצמי, לצערי הרב, להבדיל בין ארץ־ישראל לחוץ־לארץ. ארץ־ישראל פעלה בתקופת־המצור הזאת, ואילו התנועה הציונית בגולה הסתפלה וצפתה, לכל היותר עשתה את הפעולה הרגילה, אולם לא גילתה כל מאמץ לא־רגיל, לא גילתה כל יזמה.

אנחנו בארץ לא הסתפקנו בשמירה על הקיים. אנו גם כבשנו עמדות

חשובות נוספות. למעשה קיים בארץ גם פוח־הגנה יהודי חוקי, המונה כמה אלפים צעירים יהודים מזוינים שפלפלתו על המדינה. נוסף על כך מתאמנים פוח־מילואים, שיגויסו בשעת סכנה. עמדה זו לא היתה ליהודים בשום ארץ ואף בארץ־ישראל חשבו את הדבר לנמנע, עד שבאו מנהיגי התנועה הערבית וסייעו לנו להשיגו. עמדה זו חשובה מאד. רעיון הגדוד העברי מצא בה את תיקונו: לא בצבא זר אלא בשירות הגנת המדינה.

וגם כבשנו עמדות כלפיה נוספות. הלא שמעתם על נמל תל־אביב. הדבר בוצע מראשיתו ביוזמת הישוב, בעבודתו ובהונו. אנשי הישוב הביאו את כספם, לא חיפו לקריאה. אנשי חוץ־לארץ החרישו, לא תבעו את חלקם בנמל היהודי הראשון. בד בבד עם הקמת הנמל קמו עמדות חדשות לעבודה עברית. אזכיר רק לדוגמה את עבודת האבן. הבניה העברית היתה כפופה זמן רב לאבן הערבית. עכשיו הוקמו מחצבות חדשות בסביבת ירושלים ובסביבת פתח־תקוה ובשומרון ומאות פועלים יהודים מצאו בהן מקום עבודה. התקדם היצור של תוצרת חקלאית — ירקות, ביצים, חלב. ובהדשים האלה נוספו לנו גם תשע־עשרה נקודות־ישוב חדשות. אולי שמעתם כיצד קמות הנקודות האלה: הן נבנות במשך יום אחד על צריפיהן וגדרותיהן, על הזרקור ועל מכונת־הדינמו. הן מוקמות בפנינות מרוחקות ושוממות, ללא חיבור דרכים, ונתונות לסכנות מרובות. עדיין חסרים האמצעים כדי להפוך את נקודות הכיבוש האלה לנקודות של ישוב ממש. עדיין סובלים במקומות האלה סבל רב ומתחבטים כיצד להחזיק מעמד עד בוא הישועה — אולם עליה זו על שטחי קרקע חדשים שימשה לנו מקור של שמחה ונחמה גדולה בימים החמורים האלה.

היכן איפוא היתה בכל הזמן הזה התנועה הציונית אשר בגולה? מדוע נשארה ברפיון ידים? בשעה זו, כשכל שינוי לרעה במצב הכלכלי מוכרח לגרור אחריו גם שינוי לרעה במצב המדיני, כשכל קניית קרקע יש לה גם ערך איסטרטגי מיוחד — מדוע לא שמענו ולא ראינו כל פעולה רצינית? כיצד קרה הדבר כי פה אולה ידה של יהדות העולם?

בשנת 1929 הוקמה „קרן העזרה“. אופן הנהלתה הוא פרשה בפני עצמה. היה עלינו רק ללמוד מפאן כיצד להיטיב לעשותה עכשיו. אולם אנו למדנו ממנה לקח אחר: לא לעשות כלום.

ומה יבוא עכשיו? זה שתי שנים, מאז פרוץ מלחמת חבש, מתלבט הישוב בקשיים כלכליים וכוחו לא כשל. המוסדות הכספיים הציוניים עשו את כל המאמצים. אולם כמה זמן נוכל להמשיך בדרך זו אם ברשותנו יהיו רק האמצעים הרגילים שהיו ברשותנו עד כה?

הנה תבוא הועדה ותצטרך לחרוץ את משפטה: מה פוחנו, מה רכושנו ומה פשרוננו? הם ימדדו את שטחי הקרקע השייכים לנו, הם ימנו את מספר נקודות הישוב שלנו, הם ישקלו את פוחנו הכלכלי ואת פושר קליטתנו. כששואלים את האנגלים, משום מה צימצמו ככה את גבולות המדינה היהודית, הרי הם עונים בפשטות: הן אי אפשר לתת לכם מדינה שתהיו בה מיעוט. אתם צריכים להיות בה רוב כבר מן היום מראשון. על פן קטנה המדינה. על מי נתלונן?

אילו היינו מכניסים לארץ בעשרים השנים האלה עוד 200,000 יהודים נוספים, פי אז היה מצבנו שונה בתכלית השינוי בעינינו רבים מאד. פלום היה זה צו מגבוה, שאסור היה לישונו למנות היום בלתי אם 425,000 נפש? אולם האמת היא כי התנועה הציונית, לרבות כמה מראשי מנהיגיה, לא הבינו שנים רבות את חשיבותה המכרעת של העליה.

וכדין העליה פן דין הקרקע. עכשיו אין הגבלות, אין תחומים. מותר לנו לקנות ויש ערבים הרוצים למכור. למה נאשים את אויבנו ורודפינו, והרי אנו בעצמנו לא הבינו את חשיבותה של שאלת הקרקע? עוד לא איחרנו את המועד. גם פיום הזה ברשותנו הדבר להרחיב את השטח הממשי של התישבותנו ולהשפיע על גבולותינו המדיניים ועל בטחוננו האיסטרטגי. פיצד למנוע משבר כלכלי בארץ, פיצד לבצר את נקודות ההתישבות החדשה, פיצד להרחיב את רכושנו הקרקעי — בזה אני רואה עכשיו את נקודת-הפוכד של המדיניות הציונית, בזה ולא בויכוחים הפוליטיים.

ובצער רב אני אומר, פי דוקא לפעולה הזאת חסרים אנשים. יש שגומלים אתנו חסד ומקשיבים לדברינו, אבל אין הדבר בא לכלל מעשה. אחד המעולים הנאמנים שבנו, אברהם הרצפלד, יושב בלונדון, דוסק על פל הדלתות, מדריך מנוחה, אולם לא השיג עדיין אלא הבטחות בלבד. וכאן, באמריקה, אין אפילו אדם אשר ידוסק על הדלתות.

אולי תאחו את תנועתנו באמריקה החרדה למצב והיא תנחיל את

החרדה הזאת גם ללבות אחרים? אולי תטול על עצמה חובות חדשות ותאלץ על ידי כך גם אחרים להירתם בעול?

בימי גיאות והמולה מתכנסים רבים ומוסיפים שאון. אולם את הנאמן מפירים בימי השפל. בימי „בום“ מתפרץ ההון הפרטי מפל הסדקים. אך בשעה רצינית, פשיש צורך בהון, מונח ההון הפרטי פאבן שאין לה הוסכין. הוא מצפה לימים טובים. מתחילה חיפה עד שתשקוט הארץ, אחר כך חיפה לגורדינה של הנעדה המלכותית, אחר כך להחלטתו של חבר הלאומים. עכשיו הוא מחפה לועדה החדשה. ועוד ידו נטויה לחפות ולחפות. תירוצים לא יחסרו.

הנחפה גם אנחנו? האם יכולים תירוצים אלו להתקבל גם עלינו? דוקא בימים הקשים האלה הלא צריכים פולם להבין את האמת שלנו, את האמת של ההון הלאומי.

אולם אנו, נושאי הרעיון של ההון הלאומי, אנו הן ודאי לא נוכל לצאת ידי חובתנו בהחלטות בלבד. הרי נוהגים אנו להאמין כי אנו „השאור שבעיסה“. מעשינו היכן הם? איני רוצה למעט את דמות עבודתכם. אולם סוף סוף אין זו אלא „עבודת־בית“. והתקופה הזאת דורשת מאתנו היקף פעולה חדש, היקף פעולה שונה בתכלית.

היבינו זאת בקרבנו?

ה ע ר ו ת

לשער הספר : פתבי ב. פצנלסון, פרך שנים-עשר. שנים-עשר הפרכים נערכו על ידי ש. יבנאלי. בעריכת פרך י"א עזרו נ. בנארי וז. שזר ; בהכנת החומר להערות עברו : א. מ. קולר, י. ארוז (רוניצ'נקו), ג. קרסל, מ. שניר, ש. לחובר ; ד. קלעי ז"ל, צבי קרול ז"ל.

שוב „ניר”

„הפועל הצעיר”, כ”ט בשבט תש”ג, 4.2.1943, גליון 21.

עמוד 15, שורה 2 : את פובע הנוצות על ראש הנכרת, אשר למענו מתנהלת המלחמה פולה, עישה שופמן ליצור בן אלמות. מכונן לרשימה של ג. שופמן „הפובע” („בטרם ארגעה”, הוצאת „עם עובד”, עמוד 154), הוא הפובע של אחד מעשירי-המלחמה „שאין כמוהו לנוי. שהנשים משתאות לו כלפלא הטבע”. „ואיך יכול היה להיות אחר ? הלא במאמצי כל החזיתות הושג, במאבקי שדות-הקטל פולם. זו מלחמה וזו מטרחה”.

במועצת האיחוד של הנוער הציוני

„העובד הציוני”, גליון י”א-י”ב, א’ אדר תש”ד, 6.3.1944.

שיבת אחים לגבולם

„פנקס קטן”, הוצאת הועד הפועל של ההסתדרות. שבט תש”ד.

עמוד 23, שורה 19 : כמשלוחת יהודיות (בערב). מכונן לתקופת מלכותם של מלכים יהודים (או בני הדת היהודית) בתימן במאה הרביעית וראשית החמישית.

„עם עובד”

נכתב בידי ברל. בפנקס-פיס שלו בכ”ז באלול תש”ג, 26.9.1943 רשום : „כתיבת עם עובד”. נדפס בשנתון „דבר”, תש”ד, בעריכת זלמן רובשוב, הל-אביב תש”ה. עמוד 95. בהערה בשנתון נאמר :

„חמאמר „עם עובד“ נכתב בידי ב. כ. במיוחד לשנתון הזה. במשך השנה הרצה על עמיני „עם עובד“ בפני קוראים וסופרים בחיפה ובתל-אביב. הרצאות אלו שימשו לו יסוד להכנת המאמר בכתב. הוא החל ולא סיים“.

על החינוך למבוגרים

נדפס בחוברת „השכלת העם בארץ והחינוך העברי בתפוצות“ (סימפוזיון שנערך על ידי האוניברסיטה העברית בהשתתפות מחלקת החינוך והסתדרות המורים בח' באלול תש"ג, 8.9.1943), שהוצאה על ידי האוניברסיטה העברית, ירושלים, ניסן תש"ד. הדברים נדפסו שנית בחוברת „דברי ברל כצנלסון על האוניברסיטה“, ירושלים תש"ה.

עמוד 45, שורה 8: מן הקערה למען ישוב ארץ-ישראל. בערב-יום-הכיפורים לפני תפילת מנחה היו נוהגים לשים בבתי-הכנסיות „קערות“ לשם קיבוץ כספים למטרות ציבוריות. משנת תרמ"ד ואילך התחילו להוסיף „קערה“ גם לטובת ישוב ארץ-ישראל.

אדמה לעם ורוח העם

חוברת „ימי קול האדמה“, י"א-י"ב בתשרי תש"ד.
הוצאת הקרן הקימת לישראל, ירושלים תש"ד.

עמוד 50, שורה 4: העומד בשורה הראשונה של מלחמת ישראל על קיומו, מחניתה עד ורשה. ראשית ההתאחזות בחניתה, באדר תרצ"ה, נשתלבה במעשי גבורה שהיו סמל להישגי ההגנה. נרשה — מכונן למרד גיטור-נרשה באפריל 1943.

כאשר הגיעו הידיעות על המרד הועיק הועד הפועל של ההסתדרות פינוס הסתדרותי כולל, בו הוחלט על ימי תרומה דחופה לעידוד המתגוננים בגיטאות. ובז' הוקרא „קול הכינוס“, אשר נכתב בידי ברל (כרשום בסנקסו בא' באייר תש"ג:

בשברנו הגדול, האכזרי מכל אשר בא עלינו מאז חורבן מולדתנו ואבדן חירותנו ופיזורנו בין הגויים, אנו מתלכדים בנפשנו עם אחינו ואחיותינו בשעבוד ובשביה, בכל אשר מצאה אותם יד הגורל היהודי.

אחיותינו הבוחרות מות מקלון, נערינו החוזים באפלה את חוזן שיבת ציון, מורינו הנלוים אל תלמידיהם המובלים לקרונות החנק, פרנסי הציבור אשר נחנו נפשם על הגנת אחיהם. חלוצים שומרי הגחלת במהרת. פועלים וצעירים.

פּוֹדִים וּמְצִילִים הַפּוֹרְצִים גְּבוּלוֹת בַּחֲרָף נֶפֶשׁ, הַגְּלֻמוֹדִים נְטוּלֵי הַזֵּינ׳ אֲשֶׁר עֲנֹה
עַל הַסִּבָּח בְּהַתְּקוֹמְמוֹת וּבִקְרֻבוֹת — אֶל יְמוּשׁוֹ מִנֶּגֶד עֵינָיו.
נִזְכָּר וְאֶל נִשְׁכַּח, כִּי רַק בְּזֻכּוֹתָם, בְּזֻכּוֹת הַמּוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל, הִגְעֵנוּ הַלּוֹם.
וְכִי לִמְעַנְסָם, לִמְעַן תֵּת נִיר לְשֹׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל, נִשְׂאָרְנוּ לְפִלְטָה. וְכֵל מֵה שְׂצֻמַּח —
וְעֵתִיד לְצֻמּוֹה כֹּאֵן — בְּזֻכּוֹתָם, בְּזֻכּוֹת תְּפִילוֹתֵיהֶם וְחִלּוּמוֹתֵיהֶם וְעִמְלָם
וּמְלַחְמוֹתֵיהֶם וְנִאֲמָנוֹתָם קָם וַיִּקְוֶם.

נִזְרַע אֶת נִאֲמָנוֹתָם וּגְבוּרָתָם עַל תְּלָמֵי לְבוֹתֵינוּ. אֶל יִקְשֶׁה מֵאֲתָנוּ כֵּל
מֵאֲמִץ וְכֵל קֶרֶבֶן לִמְעַן הַצִּלְתָּם — שֶׁהִיא הַצִּלְתָּנוּ.

אֶל נִשְׁכַּח וְאֵל נִשְׁתִּיק בְּשִׁבְרָנוּ הַגְּדוֹל אֶת יִשְׁבֵּתְנוּ בְּדָד גַּם בֵּין הָאוֹמוֹת
הַנִּלְחָמוֹת בְּצוֹרֵר. הֲאֵם נִתְחַרֵּשׁ הָעוֹלָם? אֵין אֲזוֹן שׁוֹמֵעַת לִיסוּרֵינוּ, אֵין עוֹזֵר,
אֵין מִנְחָם. אֲטוֹם לֵב הָעוֹלָם בְּפָנֵינוּ, בְּדִיבּוּרִים נְבוּכִים וּבְחִישׁוּבִים מְחוּכְמִים
מִבְּקָשִׁים לְהַצְדִּיק אֶת הָעֵמִידָה עַל דְּמֵנוּ. בְּפָנֵי מְעוֹנֵינוּ נִסְגְּרִים שְׁעָרִים, לְפִלְטֵינוּ
אֵין נִיתַנֵּת זְכוֹת מֵעֵבֶר, מֵעַפְּיִלֵינוּ נְדוֹנִים בְּטַבִּיעָה בִּים, נִיצוֹלֵינוּ — לְדַחִיפָה
מִחוּפֵי הָאָרֶץ. הַהֲרֵגֵל הַמְּבִישׁ לֹא לְרֵאוֹת אֲתָנוּ כֹּאֲוָמָה, כִּי אִם כְּנִתְנִינִים שֶׁל
אֲדוֹנִים אַחֲרֵיהֶם, כְּנִתְנֵי אוֹיֵב אוֹ יָרִיב — דְּנָה לְגוֹיַעָה אֶת הַשֹּׂאֲרִית הַנִּמְלַטֶּת אוֹ
הָעוֹלוֹה לְהִימְלֹט. וּמְדִינָאִים אֵינָם בּוֹשִׁים לְהַתְּכַנֵּס וּלְהַעֲרִיד בְּרַבִּים עַל קוֹצֵר יָדָם
וְאִפְסֵי רִצּוֹנָם. שׁוּם מְדִינָה לֹא הִיתָה נֹהֲגַת כֶּכָּה בְּקֶרְבַּנּוֹת הַצּוֹרֵר אֵילּוֹ רֵאתָה
בְּהֵם אֶת בְּנֵיהֶם. בְּעַצְם הַשׁוֹאָה רֵאֵינוּ וְנִכְחַנּוּ מֵה גּוֹרֵל עִם לְלֹא מוֹלַדָּת, לְלֹא
עֲצֻמּוֹת, לְלֹא רִיכּוּז מִגֵּן.

בְּשִׁבְרָנוּ הַגְּדוֹל לֹא נִשְׁכַּח אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַיְחִידִים — אִם פְּשׁוּטֵי אָדָם וְאִם
אֲנִשְׁרֵי־מַעְלָה, אֲשֶׁר צִרְתָּנוּ נִגְעָה עַד לְבָם, וְהֵם לֹא הִסְתַּפְּקוּ בְּדַבְּרֵי מְלִיצָה, אֲלֹא
הוֹשִׁיטוּ יָד נִאֲמָנָה לְנַעֲנִים מִתּוֹךְ סִיכּוֹן עֲצָמָם. בְּרַכְתָּנוּ לְהֵם מִמְעַמְקִים, הֵם הֵם
הַמְצִילִים אֶת צֶלֶם דְּמוּת הָאָדָם, אֶךְ לֹא הֵם הַמְּכוּוֹנִים אֶת מַעֲשֵׂי שְׁלִיטֵי הָאוֹמוֹת,
וּמַעֲשֵׂיהֶם הָאֲנוּשִׁים הַגְּדוֹלִים שֶׁל הַצְּדִיקִים הַחֲשָׁאִים אֵינָם מְצַטְרָפִים לִמְעַשָּׂה
גּוֹאֵל.

נִזְכַּח עוֹלָם נְאוֹר וְלוֹחֵם — וּמִתְעַלֵּם מִשְׁבְּרָנוּ — נִלְכַּח בְּקֶרְבָנוּ אֶת אֲהַבְתָּנוּ
לְעַמְנוּ הַמְעוֹנָה וְהַגְּלַמּוּד, נַעֲמִיק אֶת הַכֶּרֶת אַחַדוֹת הַגּוֹרֵל הַיְהוּדִי בְּכָל הַדּוֹרוֹת
וְאֶת אַחַדוֹת הַחֲזוֹן שֶׁל גְּאוּלַּת יִשְׂרָאֵל, כְּשׁוּה בְּשׁוּה בְּמִשְׁפַּחַת הָעַמִּים, עִם גְּאוּלַּת
הָעוֹלָם בְּמַלְכוֹת הַסּוּצִיאֵלִיזִם, הַחִירוֹת וְהַשׁוּיּוֹן. נִשְׁמֹר אֲמוּנִים בְּכָל הַתְּנָאִים
וּבְכָל הַמְּסִיבּוֹת, נַחֲשֵׁל אֶת הַנְּכוֹנּוֹת הַחֲלוּצִית לְהִיאֲבֹק עִם כָּל שְׁלֹטוֹן אוֹיֵב,
לְפָרוֹץ גְּבוּלוֹת וְלַהֲרוֹס מַחִיצוֹת וְלַהֲדוֹף כָּל מַכְשׁוֹל, לְקַלּוֹט כָּל גֵּל עֲלֵיהֶם, לְטוֹת
כְּלֵי הַרְף אֶת חוּט הַקִּיּוֹם הַלְּאוּמִי, מִשׁוֹחֲרֵר מִשְׁעֲבוּד וּפִזּוּר.

עֲפוּד 55, שׁוּרָה 2: מְהַר"ם מְרוֹטְנֶבְרַג. ר' מֵאִיר בֶּן בְּרוּךְ מְרוֹטְנֶבְרַג, גּוֹאֵן וּמְנַהִיג
שְׁחִי בְּמֵאָה הַשְּׁלוֹש־עֶשְׂרֵה בְּגֵרְמִנְיָה. חִיבַר עֵינִים וּפִירוּשִׁים לְתַלְמוּד. בְּדַרְכּוֹ

לארץ־ישראל הושם בבית־הסוהר על ידי המלך והתנגד שינהגו בו מצנת פדיון שבויים. סן יהיה הדבר למוקש לרבני ישראל. כי המושלים ירבו לשבותם, למען יפדום היהודים בהון רב. מהר"ם מרוטנברג הוא מחברה של הקינה „שאלי שרופה באש“, שממנה הובא בפנים הבית: „אתמה מאד“ וכו'.

עד היכן אהבת ישראל מגעת?

„דבר“, גליון 5620. י"א בטבת תש"ד. 7.1.1944.

עמוד 55, שורה 10: פולמוס של חנוכה. בכסליו תש"ד הוצא כרוז מטעם הרבנים הראשיים נגד מגדלי חזירים בארץ־ישראל. הכרוז, שפתח ב„ארור האיש“, עורר פולמוס בעתונות.

שם, שורה 13: „הזמן“. עתון יומי שיצא בתל־אביב בעריכתו של בן־ציון כץ.
שם, שורה 16: הכרוז הפותח ב„ארור“ קדמון. מכונן לאגדה שבתלמוד: „כשצרו מלכי בית תשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובולוס מבפנים, ובכל יום ויום היו משלשלים להם דינרים בקופה והיו מעלים להם תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מפיר בחכמת יננית, לעז להם בחכמת יננית. אמר להם: כל־זמן שעוסקים בעבודה אין נמסרים בידכם. למחר שילשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי החומה, נעץ צפרניו בחומה ונודעוה ארץ־ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו: ארוור אדם שינדל חזירים וארוור אדם שילמד את בנו חכמת יננית“ (ספר האגדה א', עמוד רכ"ט).

שם, שורה 22: אוריאל אקוסטה. 1590—1640. ממשפחת אנוסים בפורטוגל. נתחנך במנזר וכיהן בו במשרה חשובה. ברח לאמסטרדם ונתגייר. פתח אחרי כן בדברי ביקורת כלפי דת ישראל, אשר שונתה, לדעתו, ממטבע היהדות המקורית, והוחרם על ידי רבני אמסטרדם. כעבור שנים חזר בתשובה. לאחר שפירסם שוב את ססיקותיו הוחרם שנית. שוב חזר בתשובה והתנדח בפומבי.

עמוד 56, שורה 10: ולא שמענו שעתונאים יתבעו ממנו שמירת לשון על פי „הפץ־חיים“. הוא ר' ישראל מאיר הכהן מראדין, צדיק נודע בספרו „הפץ־חיים“, בו קרא לנקיית הלשון וביעור לשון הרע.

שם, שורה 12: אל אלוהים, אלוהי התקומה וכו'. מתוך השיר: „וזאת בישראל כי תפרוץ מלחמה“. שירי טשרניחובסקי, הוצאת שוקן, ירושלים.

עמוד 57, שורה 16: על מסירת נפשו של אלעזר הזקן. בחר במות פאשר להתגאל בבשר חזיר (בימי אנטיוכוס הרשע). עיי' ספר חשמונאים, פרק ר'.

שני ויכוחים

חוברת בשם זה, הוצאת מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל. תל-אביב, תש"ד.
 עמוד 68, שורה 12: „הברית הקדושה“, בק רוסיה, אוסטריה ופרוסיה, שנחתמה בפריס בשנת 1815, לאחר שהדבירו את נפוליון.
 שם, שורה 29: „המועצה הבריטית“ (בריטיש קונסול). מוסד שהוקם באנגליה בשנת 1935 לשם הפצת ידיעת הלשון והתרבות האנגלית בחוף-לארץ. פעל בכמה וכמה ארצות. בארץ-ישראל היו לו סניפים (בשם „המכון הבריטי“) בירושלים ובערים אחרות.
 עמוד 80, שורה 4: האם לשם חשבונות פוליטיים נתעלם מדמם של אהרליך ואלתר? הנריך אהרליך וויקטור אלתר היו ממנהיגי „הבונד“ בפולין, שהזמתו ברוסיה בדצמבר שנת 1941.

לאחר הקרע

(במועצת המפלגה. י' בסיון תש"ד, 1.6.1944)
 „דבר“, גליון 5747, י"ח בסיון תש"ד, 9.6.1944.

ההכרעה שנפלה

חוברת „ההכרעה שנפלה“ (בעקבות דברים באסיפת עם בתל-אביב, בי"א בסיון תש"ד, 2.6.1944). הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל. החוברת נכתבה על ידי ברל בכתב-ידו. וזו, כנראה, העבודה הספרותית האחרונה שלו. היא מתחילה בפסוק: „חברים וידידים! האולם הגדול והמצופף הזה לא ישמע מפני דברים חגיניים“, שלא ניתן בפנים. קטעים מן החוברת פורסמו ב„דבר“, גליון 5797, י"ח באב תש"ד, 7.8.1944. בשם: אל נתן את ביתנו למפולת.

לאחרות עלי מחיצות, לחברות פעילה

(בועידה הציונית-סוציאליסטית של הפועלים הבלתי-מפלגתיים. כ"ג בתמוז תש"ד, 14.7.1944)
 „דבר“, גליון 5778, כ"ה בתמוז תש"ד, 16.7.1944.

על דרכי מדיניותנו

ספר „על דרכי מדיניותנו“ (דין-וחשבון של מועצת איחוד פועלי-ציון" (צ.פ.)—התאחדות) תל-אביב תרצ"ח, עמוד 170.

בקונגרס הציוני העשרים

„דבר“, גליון 3731, ט' באלול תרצ"ז, 16.8.1937.

מציאותנו ותפקידינו

(בועידת „פועלי-ציון“—„צעירי-ציון“ באמריקה)

„דבר“, גליון 3802, כ"ב בכסליו תרצ"ח, 26.11.1937.

הערות לכרך י"א

עמוד 7, שורה 22: בַּמִּירֵעַ חֲלוּמוֹתֵינוּ וְסִיּוּטֵינוּ. בַּמִּירֵעַ, כלומר, ברע שביותר, על משקל בַּמִּיטָב. בכרך ז', עמוד 79, במאמר: „תכנה של המערכה“, נאמר: „הטובה שמצאנו בארץ עולה על מיטב חלומותינו, והרעה אשר מצאתנו עולה על מירע סיוטנו“.

עמוד 214, שורה 8: „כשועידת פרג (של „הפועל הצעיר“ — „צעירי-ציון“) נתארגנה פניתי למארגנים בשם „אחדות-העבודה“ שגם „אחדות-העבודה“ תשתתף באותה ועידה. אמרתי, אמנם זאת היא ועידה שקורא אותה „הפועל הצעיר“, וקורא לשם ארגון שאינו כולל את כולם, ואמנם אנחנו קשורים עם ברית „פועלי-ציון“, אבל, לדעתי, צריכה גם „אחדות-העבודה“ ללכת לוועידה זו, אבל לא קיבלנו הזמנה“. לשם דיוק יתר יצוין בזה כי ב„קונטרס“ ל', עמוד 40, מודיע הוועד הפועל של „אחדות-העבודה“ שהוא קיבל בכ"ג באדר תר"פ, 17.3.1920, את הטלגרמה: „למטרות אינפורמציוניות מזמינים צירים לוועידת פרג בדעה מיעצת“. חתומים ברגמן (הוגד-שמואל), שפרינצק. למחרת אותו יום השיב הוועד הפועל של „אחדות-העבודה“: „היינו ברצון מקבלים הזמנתכם. לצערנו נשלחה הזמנתכם באיחור זמן — ביום 10 — ונתקבלה ארבעה ימים לפני הוועידה. ביום 17“.

תוכן הענינים של שנים-עשר הכרכים

א. בימי העליה השניה

עמוד	כרך	
	א	מימיו הראשונים בארץ
	א	מבפנים
11	א	על מושבי הפועלים (ליד המושבות)
3	א	„משפט צדק“
19	א	מתוך העבודה : א. במושבות הישנות
24	א	ב. יצירת ישוב עובד
35	א	על דבר עבודה עברית בחוה הרטוב
44	א	כפר־אוריה
45	א	רשימות מגידול ירקות בכנרת
291	א	נס העליה השניה
18	ד	

ב. איחוד

298	א	ממכתבים אל חברים
103	א	„אחדות־העבודה“
129	א	הצעת האיחוד
133	א	בוועידת האיחוד (הועידה החקלאית)
137	א	בוועידת האיחוד (ועידת „אחדות־העבודה“)
157	א	בירורים
175	א	להצעתו של החבר יוסף טרומפלדור
203	א	נגד „אחדות־העבודה“
209	א	הצעת איחוד
134	ב	במועצת „אחדות־העבודה“ בנחלת־יהודה
136	ב	באין כתובת
109	ג	על האיחוד (במועצת „אחדות־העבודה“)

210	ג	תשובה למתנכחים
193	ט	למען דעת (לאיחוד עם „השומר הצעיר“)
195	ט	גם בשחוק יכאב לב “

ג. עבודה

87	א	עבודה הקלאית ישובית בירושלים ובקרבתה
318	א	עבודה עברית בכביש סבריה—צמח

עבודה! (אזעקת כוחות הישוב והציונות

150	א	נגד חוסר־עבודה)
32	ב	” מן המיצר
37	ב	” על העיקר בשעה זו
11	ג	” לשבור את המשבר
13	ג	” הרעד הלאומי נתבע
19	ג	” הישוב ואוצרו
		בוועידה ה' של „אחדות־העבודה“:
28	ג	” על המצב בארץ
47	ג	” תשובה לויכוח
240	ז	על העיקר בשעה זו
246	ז	אל נמתין, נעשה — ונקייב את זולתנו

מעשי תקפו של „המזרחי“ (במערכה על עבודה

149	ב	מאורגנת)
167	ב	” באסיפת־מחאה בתל־אביב
171	ב	” בפרוע פרעות בפועלים
195	ב	” במחשך
70	ג	” תשובה מאת העורך (לי. ח. רבניצקי)
75	ג	” תשובה שניה מאת העורך
82	ג	” מהי סוף־סוף דעתו של מ. ג.
281	ג	” מידות ההגיון
225	ג	יום פתח־תקוה (מלחמה לעבודה עברית)
228	ג	” מעשה פתח־תקוה וערכו
234	ג	” נלו את הלוט

235	ג	"	תשובה לה. זבין
239	ג	"	תחייבות אשר לא חייבה
11	ד	"	אחרי עשרים שנה

בוועידה הרביעית של ההסתדרות החקלאית :

211	ד		על העבודה העברית במושבה
303	ו		גורל העבודה העברית בימים אלה

ד. ההסתדרות, מוסדותיה

265	א		בוועידת יסוד ההסתדרות : דברי פתיחה
266	א		על מהות ההסתדרות
179	א		ליסוד בנק הפועלים
347	א		בנק הפועלים בארץ-ישראל
350	א		הפעולות הראשונות של בנק הפועלים
19	ב		בוועידה השניה של ההסתדרות : בויכוח הכללי
25	ב		לאחר הרעידה
			בוועידת „פועלי-ציון” בויגנה : על ההסתדרות
61	ב		זמוסדותיה
			במועצת „אחדות-העבודה” בנחלת-יהודה :
122	ב		התכונות לוועידת ההסתדרות
130	ב		דברים בויכוח
71	ב		במועצת ההסתדרות : שכונת-העובדים (הרצאה)
75	ב		תשובה לדברי חברים
306	ב		" " "
270	ב		על שכונת-העובדים הקרן הקימת
209	ב		בשולי הקטרוג הגדול („ניר”)
215	ב		"
218	ב		„ניר” (הרצאה בוועידה החקלאית)
236	ב		השובה לדברי חברים
54	ו		„ניר”. חברת התישבות העובדים

11	יב	שוב „גיר“
58	ג	ביום ההסתדרות הששי
363	ג	על המבוכה
66	ג	לאחר הבחירות (לועידה השלישית של ההסתדרות)
91	ג	לשאלת ועידתנו השלישית
98	ג	ועידת הנסיון
		בועידה השלישית של ההסתדרות :
105	ג	בויכוח על הדין־חשבון של הוועד הפועל
116	ג	המצב בארץ ובציונות
132	ג	תשובה לדברי חברים
147	ג	דברי נעילה
192	ד	על הלשכה המשותפת
195	ד	בועידה הרביעית של ההסתדרות החקלאית
114	ד	להערכת „מפעל האלף“
264	ד	כלפי פנים (להגברת פעולתנו ההתישבותית)
323	ד	על גיוס אמצעים להתישבות העובדת
		ברעת הששה (הקואופרטיבים, שכבות עממיות
232	ה	בישוב, מיעוטים בהסתדרות)
		במה נקדם את ההתישבות העובדת (בועידה השניה
11	ו	של מפלגת פועלי ארץ־ישראל, חשון תרצ"ג)
39	ו	המפעל המרכזי בשעה זו
73	ו	עם התכנס ועידה הרביעית של ההסתדרות
76	ו	בועידה הרביעית של ההסתדרות : בויכוח הכללי
83	ו	לקראת פעולה משקית־תכניתית (הרצאה בועידה)
103	ו	תשובה לדברי חברים
241	ו	עם חודש ההסתדרות
		בועידה הרביעית של ההסתדרות (המושב השני) :
253	ו	בויכוח הכללי
264	ו	עבודתנו התרבותית
276	ו	פעולתנו בקרב הנוער
288	ו	תשובה לויכוח

297	א	בדין על העבודה התרבותית
140	ג	בויכוח על שאלות התרבות
413	ב	אל קוראינו (המאמר הראשון ב„דבר“)
15	ג	שנת חיים (למלאות שנה ל„דבר“)
142	ג	על „דבר“
120	ד	ציוס „דבר“ (חמש שנים ל„דבר“)
148	ב	מקבר לחבר (תשובות למכתבי חברים ב„דבר“)
173	ב	אל השותקים
278	ב	תשובות
360	ג	על ספסל הנאשמים (מאת העורך)
401	ז	במסיבת חג העשור של „דבר“
406	ז	בין „דבר“ לקוראיו
147	ח	הוצאת הספרים של ההסתדרות
29	יב	„עם עובד“
150	יב	” ”
167	יב	על „עם עובד“
335	ה	מדברי הפתיחה לנרחיהעיון (ניסן תש"א)
174	ה	בשולי דברים (בנרחיהעיון)

נחלת־יהודה (שאלות משמעת בהסתדרות ; ביקורת

175	ב	(עצמית)
22	ג	” פרצה
24	ג	” העיט
40	ב	” על המשפורות בקרבנו
95	ג	” נקם או טיהור
274	ג	” פסני הנחשול
420	ו	יחסה של תנועת הפועלים אל הדת
86	ח	על מה אנו מפולגים
300	ס	יצירתנו נמדדת אך באמת־מידה של חזון בחינת דרכים ומושגים (על הספם־עבודה עם התאחדות
11	ז	האפרים הלאומיים, אב תרצ"ד)
22	יב	שיבת אחים לגבולם (הספם עם התאחדות התימנים)

ה. התנועה הקיבוצית

192	ב	במועצת „אחדות-העבודה” בנחלת-יהודה
312	ב	במועצת קיבוץ עין-חרוד (אב תרס"ד)
268	ב	פתיחה לקובץ „הקבוצה”
336	ג	על הקיבוץ הארצי
100	ד	גדוד העבודה בקו האיחוד
183	ז	במועצת חבר הקבוצות (על שיתוף בין-קיבוצי)
191	ז	מכתב לחברי בדגניה
259	ז	ערעורים על המצב הקיים
101	ח	חזות קשה
143	ט	מול קיר (ב„יום הפעילים” של הקיבוץ המאוחד)
156	ט	במועצת נען
179	ט	במועצת דגניה
244	ח	לעליית קיבוץ „בתלם” לעין-גב
250	ח	פרשת בית-אלסא ורמתי-יחנן
293	ט	ברכה לרביבים
294	ט	בחג גבעת-השלושה
348	ט	דברים בשיחת חברים בכנרת

ו. „אחדות-העבודה”; מפלגת פועלי ארץ-ישראל

283	ב	מחיפה ועד הנה (מתוך דין-יחשבון. בקיץ תרס"א)
7	ב	בוועידת „אחדות-העבודה” בחיפה: בויכוח הכללי
265	ב	למועצת „אחדות-העבודה”
92	ב	בוועידת „אחדות-העבודה” בעין-חרוד: פתיחה
27	ד	עשר שנות „אחדות-העבודה”
241	ה	איגרת לבוחרים
243	ה	לאן פנינו?
263	ה	על פי תהום (בוועידת מפלגת פועלי ארץ-ישראל בכספריית-קין)
		ליום ההכרעה במשאל (על הסכם העבודה
34	ז	עם הרביזיוניסטים)
351	ז	” ” ” ” ”

353	ז	על הסכמי־עבודה עם הרביוניסטים בקיעים בגרעין החלוצי של תנועת הפועלים
368	ז	הארץ־ישראלית
		חבלי איחוד ושלבי איחוד (בועידת המפלגה,
109	ח	רחובות, תרצ"ח)
200	יב	במועצת „גורדזניה” — „המכפי הצעיר”
61	יב	שני ויכוחים
90	יב	לאחר הקרע
98	יב	ההכרעה שנפלה
		לאחדות בלי מחיצות, לחברות פעילה (בועידה
		הציונית־סוציאליסטית של הפועלים הבלתי־
132	יב	מפלגתיים, תמוז, תש"ד)
		בעקבות שיחה על הגולה (בסמינריון למשמרת הצעירה
217	יב	של מפלגת פועלי ארץ־ישראל)
		ז. החלוצי והנוער
51	א	לתנועת החלוצ
190	ג	במועצת „החלוצ” בדנציג
260	ג	לחג העשור (ביום חג „החלוצ”)
		בישיבת הפתיחה של מועצת הבחרות הסוציאליסטית
290	ב	בפתח־תקוה (תרפ"ז)
		לשאלת הכיוון החינוכי בעבודתנו (במועצת הבחרות
369	ג	הסוציאליסטית, תרפ"ח)
164	ב	הסתדרות הנוער העובד
181	ג	לעבודת התרבות של הנוער העובד
185	ג	שאלת הארגונים המפלגתיים בנוער העובד
187	ג	סמלים וסימאות
187	ד	במועצת הנוער העובד (תר"ץ)
281	ה	ההסתדרות והנוער
283	ה	בועידה הרביעית של הנוער העובד
343	ו	הסתדרות העובדים (בכינוס הנוער העובד)

348	ו	צבא העבודה (בכינוס הנוער העובד בכ' תמוז) בעקבות הנוער בגולה (במועצת הנוער העובד,
354	ו	טבת תרצ"ד)
383	ז	הליכה לכפר
78	ח	בשולי משפט אחד
365	ו	חורבן ותלישות
368	ו	במבחן (שיחות עם מדריכים)
241	ט	זכות המבוכה ובגנות הטיח (שיחה עם מדריכים)

215	ז	יתבררו ויתלבנו דברינו (במועצת סיעת הנוער הציוני הכללי בהסתדרות, חשן תרצ"ו)
18	יב	במועצת האיחוד של הנוער הציוני

ח. תנועתנו בחוץ-לארץ

302	א	מלפני היציאה (בועידת „פועלי-ציון” בוינה)
190	א	בעתונות (על „צעירי-ציון” הימניים בפולין)
193	א	בעתונות (על „צעירי-ציון” השמאליים) בועידת „אחדות-העבודה” בחיפה :
11	ב	„פועלי-ציון” ו„צעירי-ציון” בועידת „פועלי-ציון” בוינה :
59	ב	בויכוח הכללי
66	ב	קופת פועלי ארץ-ישראל (קפא"י) במועצת ההסתדרות :
80	ב	ועידת ארץ-ישראל העובדת
88	ב	תשובה בועידת „אחדות-העבודה” בעין-חרוד :
103	ב	עמדתנו בברית „פועלי-ציון”
313	א	עבודתנו בארץ-ישראל ולמענה (מאמר ב„די צייט”, ניו-יורק)
285	א	אל הפועלים היהודים באמריקה סענות כנגד ארץ-ישראל (מאמרים ב„די צייט” בעת
324	א	היות ברל במשלחת ההסתדרות באמריקה)

328	א	כנ"ל	על עבודתנו
332	א	"	ניצד מקלמים ידיעות מארץ־ישראל
343	א	"	שבע מאות וארבעים חלוצים מאוקראינה
177	ב		לבואו של אָב. כהן (עורך „סורברטס" באמריקה)
98	ד		במסיבת־פרידה לאָב. כהן
128	ד		קבלת־פנים למשלחת הפועלים מאמריקה
73	ח		תביעה (עם משלחת פועלי אמריקה)

101	ד		בועידת „פועלי־ציון" בגרמניה
94	ה		קצת חשבונות (על „השומר הצעיר" בס.ס.ס.ר.).

ק ש ר י ם ס ו צ י א ל י ס ט י י ם

219	א		צדק לאומים
271	א		לאחד בקמי
24	ב		בועידה השניה של ההסתדרות
266	ג		חבלי התנועה ושכרה (קבלת־פנים לננדרולדה)
314	ז		קבלת־פנים לריקטור צ'רנוב
317	ז		קרל קאוטסקי — בן שמונים
246	ח		לאחד בקמי 1938
57	ט		בשנת היובל הזאת (באחד בקמי 1939)

ט . מתפתחים

305	א		מעולם התהוו
49	ב		ה„שמאל"
63	ג		עין רואה ו...קורצת
65	ד		הסנבלטיות הקומאינטרנית

י . ציונות

60	א		לקראת הימים הבאים
227	א		ועידת לונדון
154	א		בעתונות
186	א		נגיעות
281	א		מן הדרך (מישיבת הועד הפועל הציוני בפריז)

381	א	לפני הקונגרס
282	א	בקונגרס השנים־עשר
30	ב	מעשי להטים (כלפי עתונות ציונית באמריקה)
28	ב	הלויתנים וגדי־רקק (כלפי ציונות ברנדייסיסטית)
42	ב	הבנק המרכזי למוסדות שיתופיים "
28	ב	משכורות "
266	ב	ושוב משכורות
165	ב	„המזרחי“ וההתישבות החסידית
44	ב	ערב הקונגרס
56	ב	לשאלת הסוכנות היהודית (בקונגרס השלושה־עשר)
151	ג	ערב הקונגרס החמישה־עשר
197	ג	בקונגרס החמישה־עשר
161	ג	יום העשור (להצהרת בלפור)
163	ג	הקונגרס ולאחריו
255	ג	בא־כוחו של מי ?
270	ג	תעודה עלובה ומעליבה
287	ג	למחרת ההחלטות (של הועד הפועל הציוני) נדבר גלויות (תשובה לרזברט ולטש : נגד מינוט
299	ג	הדמות של הציונות וצמצום העליה)
45	ד	מושב ברלין ב' (לישיבת הועד הפועל הציוני)
71	ד	וטו
76	ד	ערב הפתיחה של הקונגרס הששה־עשר
79	ד	בקונגרס הששה־עשר
87	ד	וגשם ?
95	ד	ממצור לבצרון
275	ד	על עניני השעה (משקלנו המדיני : לשאלת הערבים)
122	ד	פולמוס נייטשפיל
136	ד	במערכה בקונגרס השבעה־עשר (בויכוח על הגדרת
225	ד	המטרה הסופית)
153	ו	פתיחה יפה
159	ו	הציונות חייבת תשובה (להצלת יהודי גרמניה)
161	ו	היש מפלט מהתפוררות התנועה הציונית ?
185	ו	בקונגרס השמונה־עשר

198	ו	ירימ הפועל את קרן הקרנות (קרן-היסוד)
203	ו	בועד הפועל הציוני (ניסן תרצ"ד)
47	ז	בועד הפועל הציוני בירושלים (אדר ב' תרצ"ה)
75	ז	תכנה של המערכה (הבחירות לקונגרס התשעה-עשר)
107	ז	לבדק הבית הציוני (בקונגרס התשעה-עשר)
125	ז	ההסתדרות הציונית נתבעת לפעולה תרבותית (בקונגרס התשעה-עשר)
61	ט	בקונגרס הציוני העשרים ואחד

ה ר צ ל

67	א	לקראת הימים הבאים
161	ב	אל הרצל
120	ד	כ' תמוז (תר"ץ)
360	ו	הרצל לדור (כ' בתמוז תרצ"ד)
35	ח	יום הרצל

ק ר ן ק י מ ת ל י ש ר א ל

74	א	לקראת הימים הבאים
241	א	ועידת לונדון
376	א	" "
182	ב	למען הקרן הקימת
197	ב	שאגה לקרקע
47	ד	עם גאולת מטרץ חיפה
225	ו	ההסתדרות למפעל אוטיסקין
90	ז	אדמה לאומית ועבודה עברית
173	ח	חינוך וקרקע (בפני מורים עבריים באמריקה)
326	ט	בתגה של הקרן הקימת
208	ז	ממונם של ישראל
46	יב	אדמה לעם ורוח לעם

ל ש א ל ו ת ה מ ש ט ר ה מ ד י נ י ב א ר ץ :

98	ב	בועידת „אחדות-העבודה" בעין-חרוד (תרפ"ד)
150	ד	במועצה מסלגת פועלי ארץ-ישראל (תרצ"א)

פולמוס החלוקה בשנת 1937 :

347	יב	על דרכי מדיניותנו
362	יב	בקונגרס הציוני העשרים
373	יב	מציאותנו ותפקידינו

הרמת דגל המדינה העברית

11	ה	מה בפנינו ליום מחר? (כסליו תש"א)
19	ה	מה לפנינו?
26	ה	השובה לד"ר י. ל. מגנס
30	ה	גלגולים ודיבוקים
342	ה	הציונות כתנועת הגשמה
101	ה	לחרדה ציונית
107	ה	גילוי רצונה של התנועה הציונית
226	יב	הפועל העברי והמדיניות הציונית
		מתוך שיחה עם הנוצר במקוה-ישראל (האם
239	יב	מותר לנו לרצות במדינה יהודית?)

יא. התנדבות

96	א	מכתבים על ההתנדבות לגדוד העברי
123	ה	בועידת המתנדבים העברים
133	ה	אחדות חיילינו
142	ה	ברכה למתנדבים
360	ה	בפני חיילים

יב. בישוב

בעתונות (הלנאה לפתח-תקוה אחרי מלחמת-

155	א	העולם הקודמת)
202	א	בועד הזמני (תל-חי)
197	א	" הרבעה
197	א	" צמדה
202	א	" יזכור
203	א	" שאלה
17	ד	מניני תל-חי בחייהם ובמותם

205	א	(ארגון הישוב)	לאסיפה הלאומית
268	א	"	הועד הלאומי
299	א	"	הספרדים באסיפת הנבחרים
163	ב	"	פשלון (דחיית אסיפת הנבחרים)
180	ב	"	לאסיפת הנבחרים
150	ב	"	מועצת ישובי העמק
245	ג	"	עם תקנות ה"פנסת" באסיפת הנבחרים :
185	ב		הישוב וההסתדרות הציונית
187	ב		על המצב הכלכלי בועידה החמישית של „אחדות-העבודה“ :
28	ג		על המצב בארץ
47	ג		תשובה לויכוח בועידה השלישית של ההסתדרות :
116	ג		המצב בארץ ובציונות
132	ג		תשובה לדברי חברים
183	ב		ביטול שכר הלימוד
26	ג		לועידת המורים
67	ד		שביתת המורים העברת החינוך לרשות הפנסת
171	ד	(הרצאה באסיפת הנבחרים)	
180	ד		תשובה לויכוח
201	ז		על מוסדות החינוך של העובדים
205	ז		דיסוננס
182	ח		מזמור שיר ידירות
56	ד		במלחמת הבחירות לעיריית תל-אביב
61	ד		לאחר המערכה (אחרי הבחירות)
68	ד		מהו הלקח לציבור הבוחרים בתל-אביב
229	ז		התוכן הישובי והציוני של הבחירות בתל-אביב
34	ב		על מה נזעקו „בעלי התעשייה“
313	ג		כיצד מנמקים („הפועל“ ו„המכבי“)

279	ג	הכחשה אמיצת-לב (נגד מעשי-אלמות)
147	ד	באסיפת הנבחרים לכנסת ישראל
298	ו	דין השיתוף הלאומי מהו?
227	ד	בפני עובדת המפקד (נגד הרביזוניזם)
230	ד	באסיפת הנבחרים "
126	ו	ויכוח מאונס
41	ז	עצבו ואיומיו של מר מ. מ.
209	ז	כוחו של אנטר-איצי-מאירום
214	ז	מתי משתקק בעל-בית לחוקת עבודה לאומית?
251	ז	על בעלי קמיעות מימין
305	ז	בענין מס-הכנסה
325	ז	למקרא התלונות (של עולי גרמניה)
331	ז	בועידת הסטודנטים העברים
350	ט	הישוב במלחמה והמלחמה בישוב
55	יב	עד היכן אהבת ישראל מגעת?

יג. חשבוננו עם ממשלת חמנדט

בימי ירושלים (ניסן תר"פ):

211	א	הרוגי מלכות
212	א	פושעי ישראל
213	א	נעילת שערים
215	א	חיפוש
215	א	„הרסה“
216	א	במקום המשפט שם הרשע
218	א	חנינה
374	א	להרפתקאותיו של ה„קונטרס“

למאורעות מאי 1921:

„הבשורה הגדולה לבני המולדת“

272	א	(על הפסקת העליה)
273	א	נוכח המצב
276	א	טריסט (יסורי עליה)

עוד שלב (קריעת עברי־הירדן, דחיית המועצה

46	ב	המחוקקת מתוך ויתור לערבים)
151	ב	הכרזתו של אורמסבי־גור
153	ב	חמש שנות נציבות (לדין־רוחשפון של הרברט סמואל)
297	ג	„הממשלה תעיין במצב“ (על הכותל המערבי)
43	ד	לדברי הנציב
64	ד	פשר הנאום
93	ד	לאחר שתיקה מאונס (מאורעות תרפ״ט)
109	ד	מול פני הגזירה (קיצוץ העליה)
		בועידה הרביעית של ההסתדרות החקלאית
204	ד	(עלילת הנישול)
222	ו	נגד מדיניות העליה והעבודה של הממשלה
		שעבוד לפלח ומוקש להתישבות העברית —
343	ז	במקום פיתוח

מאורעות תרצ״ו

11	ח	אל פני המערכה
24	ח	ישראל בן־יהודה
25	ח	מקדשי „החירות“ ומחללי קברים
27	ח	במצור
37	ח	אנו לא נותר
59	ח	מלכי ערב
62	ח	אידייליה פלשתינאית מקורית
		לתכנה של התנועה הלאומית הערבית ;
187	ח	הגורם האנגלי
209	ח	הבלגה והתגוננות

הנעדה המלכותית

56	ח	מגילת העינויים של הלשון העברית
226	ח	לכירור מצבנו המדיני
		מכתב לנעדה המלכותית בדבר חלוקת
253	ח	אדמות בית־שאן לערבים

נוכח הבגידה של ממשלת המנדט

לא עת פתרונות — עת להיאבק (בועד הפועל

11	ט	הציוני, חשן תרצ"ט, נובמבר 1938)
19	ט	בימי מינכן
303	ט	המצב המדיני (דצמבר 1938)
28	ט	ועידה לשם מה?
30	ט	לאחר לונדון
335	ט	ספר המעל נתפרסם — ומה עתה?
		בראשית מלחמת העולם
85	ט	עם גירת הקרקע
96	ט	בהתקרב החזית
118	ט	בגבנו אל הקיר
372	ט	עם הגירוש למאוריציוס

יד. בתפוצות

139	א	מן המבוכה (מארגנטינה) בעתונות (על הפרעות בפולניה בהארת ד"ר זיטלובסקי ב„פורברטס“ בניירירוק וז. זיבטינסקי ב„חדשות הארץ“ בירושלים)
143	א	בעתונות (שתיקת העתונות הסוציאליסטית על רדיפת היהודים)
185	א	בעתונות (פילנטרופיה יהודית אמריקנית בפולין)
191	א	הודאת בעל-דין (ו. מדס)
189	א	נעמד על נמשותינו (קריאה להתגוננות נגד ההתקפות על סטודנטים יהודים באוניברסיטאות ערי אירופה)
262	ד	
198	ב	מרשמי ה. ליוויק ברוסיה
49	ה	אל יהדות רוסיה
307	ג	לזכר מזכר-ספרים יקר-המציאות
308	ג	הוד שבבכורה (מאורע שלום אש במוסקבה)
309	ג	ואבדתם בגוים
315	ג	„דלגטים“ (משלחות יהודיות מאמריקה לפולין)
323	ג	הקיימת ארץ-ישראל בניאוגרפיה הישראלית?
369	ז	משוט בתפוצות הגולה

טו. לשאלת הלשונות

148	א	אמר הקונטרס
337	א	מי רודף את מי?
303	א	לזכויות לשוננו
68	ב	לשאלת השמות (בועידת „פועל־ציון” בוינה)
311	ג	אחרי ועידה אחת „מדוע אין הנוער שלנו (ברוסיה)
315	ג	קורא ספרות אידיש?
343	ג	אחדות שבשניות
345	ג	העתונות היהודית ו„השבוע העברי”
351	ג	קתדרת המריבה
356	ג	הלנו או לצרינו?
390	ג	בעוכרי לשוננו

טז. בעניני האוניברסיטה

333	ז	בעניני האוניברסיטה
39	יב	חינוך למבוגרים
179	יב	האוניברסיטה והישוב
184	יב	עובדי המדע לשירות העם

יז. ספרות ואמנות

99	א	פתיחה ל„בעבודה”
138	א	פתיחה ל„קונטרס”
263	ב	להתחדשות ה„קונטרס”
264	ב	„האדמה” י”ב
268	ב	פתיחה לקובץ „הקבוצה”
24	ד	פתיחה ל„ילקוט אחדות־העבודה”, כרך א’
271	ד	פתיחה ל„ילקוט אחדות־העבודה”, כרך ב’
331	ה	עם הספר (הקדמה ל„ספר הגבורה”)
64	ח	עדות לדור (פתיחה לספר מאורעות תרצ”ו)
318	ז	הכהגתה
201	ב	לחברי ב„אהל”
329	ג	עדות בישראל (על הצגת „הדיבוק”)

358	ג	ל.הבימה"
46	ד	עשור ל.הבימה"
306	א	מיכה יוסף ברדיצ'בסקי
142	ד	מעוללות אחד-העם
309	ד	תשובה לדוד שמעונוביץ
342	ג	ר' אבא
296	ד	מלה של חיבת-ציון
		אוצר בלום (על „כתבים לתולדות חיבת ציון"
298	ד	מאת א. דרויאנוב)
157	ז	תאריך
158	ז	חוליה ראשונה בשרשרת
168	א	קלות וחמורות (על „מאגדי הרוח")
325	ג	מאותות הזמן
47	ה	מורי הדור או בני מרוז
162	ז	קודמי קודמינו (לתולדות העתונות הארץ-ישראלית)
390	ז	בתערוכת העתונות
		המשמרת החדשה של העתונות העברית :
393	ז	עתונות הפועלים הארץ-ישראלית
		מ ב ו א ו ת ל ס פ ר י ם
7	י	האחד במערכה — לכתבי נחמן סירקין
114	י	בין אדם לחבריו — עם כינוס זכרונותיו של א. לנסין
143	י	עם הפרך הראשון — לכתבי מ. בילינסון
209	י	על רופין — לספרו „פרקי חיי"
229	י	בן-עמיקשה-עזרף — לכתבי ש. לביא
		פ ת י ח ו ת ק צ ר ו ת
245	י	בפתח — לקובץ „במלחמה ולאחריה"
247	י	מאת ההוצאה — לחוברת „על חידוש האינטרנציונל"
248	י	לספר „היהודים ברוסיה הסובייטית" מאת י. לשצ'ינסקי
		מאת ההוצאה — ל„ארץ-ישראל ותולדותיה"
250	י	מאת ג. קרסל

י.ח. אישים

93	א	על החרבות (לנשמת קרל נטר)
333	ג	קרל נטר
141	א	לנשמת א. נייטר
184	א	על מות בוריס קריצ'בסקי
218	א	שלמה קפלן
384	א	יעקב זמדנייס
118	ב	משה שבה (שחיב)
		במועצת „אחדות-העבודה" בנחלת-יהודה :
120	ב	אזכרה לחברים
172	ב	יום הפטירה של נחמן סירקין
200	ב	אליעזר סקטורי
249	ב	לתולדותיו של אהרן ליברמן, עורך „האמת"
255	ב	לכבוד יהושע חנקין
257	ב	רופין
341	ג	לבואו של יהודה קופמן
341	ג	לבואו של מוצקין
239	ד	מ„בני-משה" עד „אחדות-העבודה" (על אז"ר)
347	ג	אזכרה ל. ל. ברגר
245	ד	ללא התגלות (אליעזר שיין)
250	ד	עשר שנים לפטירתו של א. ד. גורדון
251	ד	חיים חיסין
256	ד	נח שפירא
254	ד	א. ליטוין (למלאות לו שבעים שנה)
269	ד	האב ובנו
259	ד	לבוא הנשיא
260	ד	איש הקרן הקימת
303	ה	אחרון הראשונים (מ. אוסישקין)
315	ה	בחבלי אדם (על אליעזר יפה)
		א ב ל א ר ל ו ז ו ר ו ב
117	ו	אחים בכאב
117	ו	אחרי מיטתו

119	ו	ביום השבעה
145	ו	אזכרה בקונגרס הי"ח
		א ב ל ב י א ל י ק
325	ו	בלי ביאליק
327	ו	אבל יחיד
143	ז	הנדיב הידוע ומפעל חייו
174	ז	שמריהו לוין איננו
176	ז	אורח חייו (של שמריהו לוין)
257	ז	זאב אורבך
41	ח	בלוית משה בילינסון
45	ח	באין בילינסון
46	ח	צופה לבית ישראל
159	ח	אושפיו הדורות (ג. סוקולוב)
165	ח	מכאוב הכופר (ז. אפשטיין)
167	ח	על מבשר העליה וההתישבות העובדת (י. ויתקין)
169	ח	על קברו של אלכסנדר זייד
269	ט	בן שגלה
280	ט	נהמיה דה־לימה
286	ט	יעקב זאב לצקי־ברתולדי
286	ט	דברי פרידה מעם דוב הוז
288	ט	אוטו רוזנבאום
196	יב	מ. ל. לילינבלום

יט. פרקים לתולדות תנועת הפועלים בארץ־ישראל

כל כרך י"א, עמודים 7—222

כ. דרפי לארץ

דברי זכרונות מאת ברל

373	ה	מימי נעוריו ומעלייתו לארץ
-----	---	---------------------------

